

Worldwide Travel, Inc.

Call for special fares

ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ, ਦਿੱਲੀ, ਬੰਬੇ

734-525-7304 ਜਾਂ 800-504-3044

ਵਾਜਬ ਰੇਟ, ਵਧੀਆ ਸੇਵਾਵਾਂ

**At Your Service for Your
hassel free Travel needs 24/7**

HM World Travel & Tours

3530 W. Peterson Ave, Chicago, IL 60659

Cell:773-817-1443, TEL:773-942-6056

FAX:773-942-6004, Email:hmworldtravel@yahoo.com

ਸੁਪਰ ਸਟਾਰ ਧਰਮ ਭਾ ਜੀ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬੀ
ਪਰਿਵਾਰਾਂ ਦੀ ਪਹਿਲੀ ਪਸੰਦ ਅਮਨਟੈਲ

AMANTEL.COM

\$25 'ਚ 2100 ਮਿੰਟ

Talk One Minute, Pay For One Minute 35 ਘੰਟੇ

**Customer Service 24/7 ਟੌਲ ਫਰੀ ਨੰਬਰ 'ਤੇ ਕਾਲ ਕਰੋ
1-888-652-6268, 732-983-4332/4333**

Twelfth Year in Publication

ਮਿਡਵੇਸਟ ਐਡੀਸ਼ਨ

Price 50¢

Email:punjabtimes1@sbcglobal.net

www.punjabtimesusa.com

ਸ਼ਿਕਾਗੋ, ਸੈਨ ਫਰਾਂਸਿਸਕੋ ਅਤੇ ਨਿਊ ਯਾਰਕ ਤੋਂ ਇਕੋ ਸਮੇਂ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਿਤ ਹਫ਼ਤਾਵਾਰ

ਪੰਜਾਬ ਟਾਈਮਜ਼

Punjab Times, Vol 12, Issue 16, April 16, 2011

20451 N Plum Grove Rd. Palatine, IL 60074

Ph:847-359-0746, Fax:847-705-9388

ਅੰਨਾ ਹਜ਼ਾਰੇ:ਭੁੱਖੇ ਰਹਿ ਕੇ ਦਿੱਲੀ ਹਿਲਾਈ

ਨਵੀਂ ਦਿੱਲੀ (ਪੰਜਾਬ ਟਾਈਮਜ਼ ਬਿਊਰੋ): ਗਾਂਧੀਵਾਦੀ ਸਮਾਜ ਸੁਧਾਰਕ ਅੰਨਾ ਹਜ਼ਾਰੇ ਨੇ ਕੋਈ ਹਥਿਆਰ ਚੁੱਕਣ, ਆਵਾਜ਼ਾਈ ਨੱਪ ਕਰਨ ਜਾਂ ਧਰਨੇ-ਮੁਜ਼ਾਰਿਆਂ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਹੀ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਝੁਕਣ ਲਈ ਮਜ਼ਬੂਰ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਇਸ 73 ਸਾਲਾ ਸਮਾਜ ਸੁਧਾਰਕ ਵੱਲੋਂ ਭ੍ਰਿਸ਼ਟਾਚਾਰ ਖਿਲਾਫ ਵਿੱਚੀ ਮੁਹਿੰਮ ਨੂੰ ਦੇਸ਼ ਭਰ 'ਚ ਇੰਨਾ ਭਰਵਾਂ ਹੁੰਗਾਰਾ ਮਿਲਿਆ ਕਿ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਆਪ-ਮੁਹਾਰੇ ਥਾਂ-ਥਾਂ ਉਸ ਦੇ ਹੱਕ ਵਿਚ ਭੁਖ ਹੜਤਾਲ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤੀ।

ਸ੍ਰੀ ਹਜ਼ਾਰੇ ਦੀ ਮੁੱਖ ਮੰਗ ਉਸ ਲੋਕਪਾਲ ਬਿੱਲ ਵਿਚ ਸੋਧ ਕਰਵਾਉਣੀ ਹੈ ਜਿਹੜਾ ਅਜੇ ਸੰਸਦ ਵਿਚ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਹੈ। ਉਸ ਵੱਲੋਂ ਵਿੱਚੀ ਲੜਾਈ ਦੀ ਮਾਰ ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਕੇਂਦਰੀ ਮੰਤਰੀ ਸ਼ਰਦ ਪਵਾਰ ਉਤੇ ਪਈ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਭ੍ਰਿਸ਼ਟਾਚਾਰ ਰੋਕਣ ਲਈ ਬਣਾਏ ਮੰਤਰੀ-ਸਮੂਹ ਤੋਂ ਅਸਤੀਫ਼ਾ ਦੇਣਾ ਪਿਆ। ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ 98 ਘੰਟਿਆਂ ਦੇ ਮਰਨ ਵਰਤ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਸਾਰੀਆਂ ਮੰਗਾਂ ਮੰਨ ਲਈਆਂ, ਹਾਲਾਂਕਿ ਸਭ ਨੂੰ ਪਤਾ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਜਿੱਤ ਨਾਲ ਭ੍ਰਿਸ਼ਟਾਚਾਰ ਦਾ ਖਾਤਮਾ ਸੰਭਵ ਨਹੀਂ।

(ਬਾਕੀ ਸਫਾ 6 ਉੱਤੇ)

ਪੰਜਾਬ ਟਾਈਮਜ਼ ਦੇ 11ਵੇਂ ਵਰ੍ਹੇਗੰਢ ਸਮਾਗਮ 'ਤੇ ਮੁੱਖ ਮਹਿਮਾਨ ਦਰਸ਼ਨ ਸਿੰਘ ਗਰੇਵਾਲ ਦਾ ਸਨਮਾਨ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਸਲਾਹਕਾਰ ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਮੈਂਬਰ-ਜਗਦੀਸ਼ ਸਿੰਘ ਕਲੇਰ, ਜੈਦੇਵ ਸਿੰਘ ਭੱਠਲ, ਸਰਵਣ ਸਿੰਘ ਟਿਵਾਣਾ, ਹਰਜੀਤ ਸਿੰਘ ਸਾਹੀ, ਹਰਦਿਆਲ ਸਿੰਘ ਦਿਓਲ, ਜਸਵੀਰ ਕੌਰ ਢਿੱਲੋਂ, ਬਲਵਿੰਦਰ ਸੰਧੂ, ਪ੍ਰੋ. ਜੋਗਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਰਮਦੇਵ, ਹੈਪੀ ਹੀਰ, ਨਵਦੀਪ ਕੌਰ ਸੰਧੂ, ਰਾਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਬੈਂਸ, ਸ਼ਮਸ਼ੇਰ ਸਿੰਘ ਬੋਧਾਰਾਏ, ਮਨਦੀਪ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਗੁਰਿੰਦਰ ਗਿੱਲ, ਪਿਛੇ ਹਨ ਡਾ. ਹਰਜਿੰਦਰ ਖਹਿਰਾ। (ਰਿਪੋਰਟ ਅਗਲੇ ਅੰਕ 'ਚ)

ਕੇਂਦਰ ਨੇ ਬਾਦਲਾਂ ਦੀ ਕਰਜ਼ਾ ਮੁਆਫ਼ੀ ਦੀ ਫਰਿਆਦ ਠੁਕਰਾਈ

ਨਵੀਂ ਦਿੱਲੀ (ਪੰਜਾਬ ਟਾਈਮਜ਼ ਬਿਊਰੋ): ਪੰਜਾਬ ਸਿਰ ਚੜ੍ਹੇ ਕਰਜ਼ੇ ਦੇ ਮੁੱਦੇ 'ਤੇ ਸਾਬਕਾ ਖਜ਼ਾਨਾ ਮੰਤਰੀ ਮਨਪ੍ਰੀਤ ਸਿੰਘ ਬਾਦਲ ਨੂੰ ਪਾਰਟੀ 'ਚੋਂ ਕੱਢਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਹੁਣ ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਸਿੰਘ ਬਾਦਲ ਤੇ ਉਪ ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਸੁਖਬੀਰ ਸਿੰਘ ਬਾਦਲ ਖੁਦ ਕਰਜ਼ਾ ਮੁਆਫ਼ੀ ਦੀ ਫਰਿਆਦ ਲੈ ਕੇ 'ਦਿੱਲੀ ਦਰਬਾਰ' 'ਚ ਪੁੱਜੇ ਪਰ ਕੇਂਦਰ ਨੇ ਦੋਵਾਂ ਪਿਉ-ਪੁੱਤਰਾਂ ਨੂੰ 'ਬੇਰੰਗ' ਮੋੜ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਪੰਜਾਬ ਸਿਰ ਇਸ ਵੇਲੇ 69,500 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਦਾ ਕਰਜ਼ਾ ਹੈ ਤੇ ਸੂਬੇ ਦੀ ਕਮਾਈ ਦਾ ਵੱਡਾ ਹਿੱਸਾ ਇਸ ਦੇ ਵਿਆਜ 'ਤੇ ਹੀ ਚਲਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਹੁਣ ਕੇਂਦਰ ਵੱਲੋਂ ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਮੰਗ ਰੱਦ ਕਰਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਇਸ ਦਾ ਅਸਰ ਇਹ ਹੋਵੇਗਾ ਕਿ ਚਾਲੂ ਵਿੱਤੀ ਸਾਲ ਦੌਰਾਨ ਪੰਜਾਬ ਨੂੰ 6530 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਸਾਲਾਨਾ ਵਿਆਜ ਦੀ

ਦੇਣਦਾਰੀ ਲਈ ਬਾਜ਼ਾਰ ਤੋਂ 8923 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਉਧਾਰ ਲੈਣੇ ਪੈਣਗੇ।

ਦੋਵਾਂ ਬਾਦਲਾਂ ਨੇ ਯੋਜਨਾ ਕਮਿਸ਼ਨ ਦੇ ਉਪ ਚੇਅਰਮੈਨ ਡਾ. ਮੋਂਟੇਕ ਸਿੰਘ ਆਹਲੂਵਾਲੀਆ ਨਾਲ ਮੀਟਿੰਗ ਦੌਰਾਨ ਮੰਗ ਕੀਤੀ ਸੀ ਕਿ ਰਾਜ ਸਿਰ ਚੜ੍ਹਿਆ ਸਮੁੱਚਾ ਕਰਜ਼ਾ ਮੁਆਫ਼ੀ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ ਕਿਉਂਕਿ ਪੰਜਾਬ ਨੇ ਖਾਤਕੂਵਾਦ ਖਿਲਾਫ ਲੜਾਈ ਕੌਮੀ ਲੜਾਈ ਵਜੋਂ ਲੜੀ ਸੀ। ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਦਲੀਲ ਦਿੱਤੀ ਸੀ ਕਿ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਧਾਰਾ 355 ਜਿਸ ਰਾਹੀਂ ਸਰਕਾਰ ਭੰਗ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਤਹਿਤ ਕਿਸੇ ਵੀ ਬਾਹਰੀ ਕਾਰਨ ਤੇ ਅੰਦਰੂਨੀ ਬੇਚੈਨੀ ਵਿਰੁੱਧ ਹਰੇਕ ਰਾਜ ਨੂੰ ਬਚਾਉਣਾ ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਪੰਜਾਬ ਵੱਲੋਂ ਖਾਤਕੂਵਾਦ ਦੌਰਾਨ ਲਿਆ ਕਰਜ਼ਾ ਮੁਆਫ਼ੀ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ। ਉਂਜ ਇਹ ਵੀ ਅਸਲੀਅਤ ਹੈ ਕਿ

ਖਾਤਕੂਵਾਦ ਵੇਲੇ ਲਏ ਕਰਜ਼ੇ ਦੇ ਵਾਰ ਮੁਆਫ਼ੀ ਕੀਤੇ ਜਾ ਚੁੱਕੇ ਹਨ।

ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਇੰਦਰ ਕੁਮਾਰ ਗੁਜਰਾਲ ਤੇ ਨਰਸਿਮਹਾ ਰਾਓ 1990ਵਿਆਂ ਦੌਰਾਨ ਕੁਮਵਾਰ 3400 ਕਰੋੜ ਤੇ 800 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਦਾ ਕਰਜ਼ਾ ਮੁਆਫ਼ੀ ਕਰ ਚੁੱਕੇ ਹਨ। ਹੁਣ ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਚਾਹੁੰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਖਾਤਕੂਵਾਦ ਦੌਰਾਨ ਸਰਕਾਰ ਚਲਾਉਣ ਲਈ ਤੇ ਸੁਰੱਖਿਆ ਲੋੜਾਂ ਲਈ ਲਏ ਸਾਰੇ ਕਰਜ਼ੇ ਮੁਆਫ਼ੀ ਕੀਤੇ ਜਾਣ।

ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਸਕੱਤਰ (ਖਰਚੇ) ਸੁਸਮਾ ਨਾਥ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਵਾਲੀ ਤਿੰਨ ਮੈਂਬਰੀ ਕਮੇਟੀ ਜਿਸ ਨੇ ਕਰਜ਼ਾ ਮੁਆਫ਼ੀ ਕਰਨ ਜਾਂ ਨਵੇਂ ਸਿਰਿਓ ਵਿਉਂਤਣ ਬਾਰੇ ਸੁਝਾਅ ਦੇਣਾ ਸੀ, ਨੇ ਇਹ ਕਹਿ ਕੇ ਸੂਬੇ ਦੀ ਅਪੀਲ ਰੱਦ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਨਾਲ ਮਾੜੀ ਮਿਸਾਲ ਕਾਇਮ ਹੋਵੇਗੀ।

ਪਿਛਲੇ ਸਾਲ 13ਵੇਂ ਵਿੱਤ ਕਮਿਸ਼ਨ ਨੇ ਤਿੰਨ ਰਾਜਾਂ ਪੰਜਾਬ, ਪੱਛਮੀ ਬੰਗਾਲ ਤੇ ਕੇਰਲਾ ਦੇ ਕਰਜ਼ਿਆਂ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਕਮੇਟੀ ਨੂੰ ਭੇਜੇ ਸਨ। ਕਮੇਟੀ ਵੱਲੋਂ ਤਿੰਨੇ ਮੰਗਾਂ ਰੱਦ ਕਰ ਦਿੱਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ। ਉਂਜ ਪੰਜਾਬ ਨੂੰ ਆਸ ਸੀ ਕਿ ਖਾਤਕੂਵਾਦ ਦੌਰਾਨ ਚੜ੍ਹੇ ਬਕਾਇਆ 10,000 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਦੇ ਕਰਜ਼ੇ ਦਾ ਭਾਰ (ਸਮੇਤ ਮੁਲ ਤੇ ਵਿਆਜ) ਕੇਂਦਰ ਵੰਡਾਏਗਾ। ਪੰਜਾਬ ਨੇ ਖਾਤਕੂਵਾਦ ਦੇ ਦਹਾਕੇ (1983-84 ਤੋਂ 1993-94) ਦੌਰਾਨ ਆਪਣੀਆਂ ਸਾਲਾਨਾ ਯੋਜਨਾਵਾਂ ਤੇ ਬਜਟ ਲਈ ਕਰਜ਼ਾ ਲਿਆ ਸੀ। ਹੁਣ ਇਹ ਰਕਮ ਵਿਆਜ ਸਣੇ 36000 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਬਣਦੀ ਹੈ। ਪੰਜਾਬ ਤੋਂ ਕਾਂਗਰਸ ਦੇ ਯੋਜਨਾ ਰਾਜ ਮੰਤਰੀ ਅਸ਼ਵਨੀ ਕੁਮਾਰ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਰਾਜ ਨੂੰ ਭਰੋਸਾ

(ਬਾਕੀ ਸਫਾ 11 'ਤੇ)

FARMERS

**2681 Loon Ln,
Okemos,
MI 48864**

**"Call for a review of any of your insurance policies or to get a quote"
Totally Free and No Obligation to buy from us!!**

***Auto *Home *Business *Workers Compensation**

ਆਟੋ, ਘਰ ਤੇ ਬਿਜਨਸ ਦੀ ਇੰਸੂਰੈਂਸ ਚੰਗੇ ਭਾਅ ਉਤੇ ਕਰਵਾਉਣ ਲਈ ਸੇਵਾ ਦਾ ਮੌਕਾ ਦਿਓ, ਸਹੀ ਰਾਏ ਨਾਲ ਸਹੀ ਇੰਸੂਰੈਂਸ ਕਵਰੇਜ ਲਓ ਤੇ ਨਿਸ਼ਚਿਤ ਹੋ ਜਾਓ

Call us to know about special discounts for nurses, teachers, engineers, pharmacists, doctors and more professionals to get low prices.*

Ph:517-499-4883

Fax:517-993-5755

gurjindersingh@att.net

**Gurjinder S. Dimple
Insurance Agent
License #537993**

***"Discounts apply to selected property and casualty coverages, perils, and policy types only and may vary by state and eligibility. To the extent permitted by law, applicants are individually underwritten; not all applicants may qualify."**

ਪਾਲਿਸੀ (ਅਤੇ ਪ੍ਰਾਸਪੈਕਟਸ, ਜੋ ਲਾਗੂ ਹੋਣ) ਸਿਰਫ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ 'ਚ ਉਪਲਬਧ ਹੈ ਜਿਸ ਦੀ ਦਫਤਰ ਵਲੋਂ ਮਨਜ਼ੂਰੀ ਹੈ।

Dhade & Associates, PC

**Immigration
Lawyers**

WE FIGHT FOR YOUR RIGHTS!

ਤੁਹਾਡਾ ਆਪਣਾ ਪੰਜਾਬੀ ਇਮੀਗਰੇਸ਼ਨ ਵਕੀਲ

*ਪ੍ਰੋਫੈਸ਼ਨਲ ਵੀਜ਼ੇ (ਡਾਕਟਰ, ਇੰਜੀਨੀਅਰ ਆਦਿ)

*ਗਰੀਨ ਕਾਰਡ *ਸਿਟੀਜ਼ਨਸ਼ਿਪ *ਅਡਜਸਟਮੈਂਟ ਆਫ ਸਟੇਟਸ

*ਡੀਪੋਰਟੇਸ਼ਨ *ਰਿਫਿਊਜੀ ਕੇਸ *ਅਸੀਂ ਤੁਹਾਡੀਆਂ ਅਮਰੀਕਾ ਅਤੇ ਕੈਨੇਡਾ

ਵਿਚ ਸਭੇ ਇਮੀਗਰੇਸ਼ਨ ਲੋੜਾਂ ਪੂਰੀਆਂ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਾਂ

*ਅਸੀਂ ਕੈਨੇਡਾ ਦੀ ਇਮੀਗਰੇਸ਼ਨ 6 ਤੋਂ 12 ਮਹੀਨੇ 'ਚ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਾਂ

Ph:248-254-3441

Fax:(248) 254-3443 www.eagle.pro, Email: herman@eagle.pro

**Herman Singh Dhade
Immigration Lawyer**

28800 Orchard Lake Road, Suite 135, Farmington Hills, MI 48334

ਗੁਰੂ ਲਾਧੇ ਰੇ ਸੇਵਾ ਸੁਸਾਇਟੀ ਬਾਬਾ ਮੱਖਣ ਸ਼ਾਹ ਲੁਬਾਣਾ, ਮਿਲਵਾਕੀ

ਦੇਗ ਤੇਗ ਫਤਿਹ

ੴ ਸਤਿਗੁਰੂ ਪ੍ਰਸਾਦਿ॥

ਖਾਲਸਾ ਮੇਰੇ ਪਿੰਡ ਪਰਾਣ॥ ਖਾਲਸਾ ਮੇਰੀ ਜਾਨ ਕੀ ਜਾਨ॥

ਪੰਥ ਕੀ ਜੀਤ

ਮਿਲਵਾਕੀ ਦੀਆਂ ਸਮੂਹ ਸੰਗਤਾਂ ਤੇ ਪੰਜਾਬ ਟਾਈਮਜ਼ ਦੇ ਪਾਠਕਾਂ ਨੂੰ ਵਿਸਾਖੀ ਅਤੇ ਦਸਮੇਸ਼ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਸਾਜੇ-ਨਿਵਾਜੇ ਖਾਲਸੇ ਦੇ ਸਿਰਜਣਾ ਦਿਹਾੜੇ ਦੀ

ਲੱਖ ਲੱਖ ਵਧਾਈ

ਸੰਗਤਾਂ ਦੇ ਦਾਸ

ਪ੍ਰਧਾਨ
ਜਸਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਭੱਦਾਸਮੀਤ ਪ੍ਰਧਾਨ
ਕਨਵਰਵੀਰ ਸਿੰਘ ਕੇਪੀ

ਸੁਖਦੇਵ ਸਿੰਘ ਖਾਲਸਾ

ਚੇਅਰਮੈਨ
ਜੱਗੀ ਸਿੰਘ ਘੋਤੜਾ
ਬਿਸ਼ਨਪੁਰਸੀਨੀਅਰ ਵਾਈਸ ਚੇਅਰਮੈਨ
ਕਸ਼ਮੀਰ ਸਿੰਘ ਨੀਲਾ
ਜਲਾਲਪੁਰਵਾਈਸ ਚੇਅਰਮੈਨ
ਜਸਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਜੱਸੀ
ਉਰਫ ਰੱਬ ਸਲੇਮਪੁਰਖਜ਼ਾਨਚੀ
ਜਰਨੈਲ ਸਿੰਘ ਵੱਡੀ ਮਿਆਣੀਮੀਤ ਖਜ਼ਾਨਚੀ
ਸੁਖਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਬਰੀਮਪੁਰਫੰਡਰੇਜ਼ਿੰਗ ਟਰਸਟੀ
ਨਿਰਮਲ ਸਿੰਘ ਭੱਦਾਸਫੰਡਰੇਜ਼ਿੰਗ ਟਰਸਟੀ
ਹਰਮਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਬਿੱਟਾਫੰਡਰੇਜ਼ਿੰਗ ਟਰਸਟੀ
ਪਰਮਜੀਤ ਸਿੰਘ ਪੁਲਸੀਆ
ਸਲੇਮਪੁਰਫੰਡਰੇਜ਼ਿੰਗ ਟਰਸਟੀ
ਗੁਰਪਿਆਰ ਸਿੰਘ ਬਬਲੂਫੰਡਰੇਜ਼ਿੰਗ ਟਰਸਟੀ
ਨਰਿੰਦਰਪਾਲ ਸਿੰਘ
ਬਿੱਲਾ ਸਲੇਮਪੁਰਫੰਡਰੇਜ਼ਿੰਗ ਟਰਸਟੀ
ਦਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਬੱਬੂ
ਬਰੀਮਪੁਰ

ਸ਼ੇਰ-ਏ-ਪੰਜਾਬ ਸਪੋਰਟਸ ਐਂਡ ਕਲਚਰਲ ਕਲਬ (ਸ਼ਿਕਾਗੋ)

ਸਮੂਹ ਸਹਿਯੋਗੀਆਂ ਅਤੇ ਸਪਾਂਸਰਾਂ ਵਲੋਂ ਖਿਡਾਰੀਆਂ,
ਖੇਡ ਪ੍ਰੇਮੀਆਂ, ਪਾਠਕਾਂ ਅਤੇ ਸਮੁੱਚੀ ਸਿੱਖ ਸੰਗਤ ਨੂੰ

ਵਿਸਾਖੀ ਮੁਬਾਰਕ !

ਟੂਰਨਾਮੈਂਟ 4 ਸਤੰਬਰ, 2011 (ਦਿਨ ਐਤਵਾਰ) ਨੂੰ

at BUSSE WOODS FOREST PRESERVE SOUTH, Elk Grove Village- IL

ਪਹਿਲਾ ਇਨਾਮ

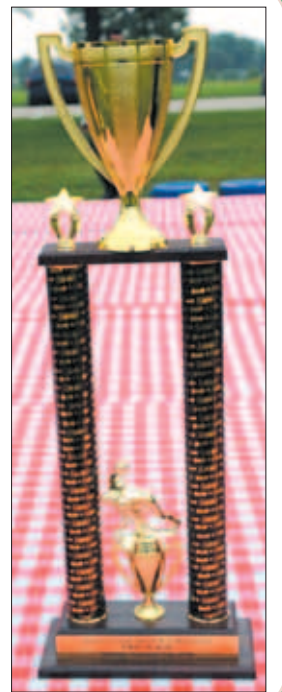
ਜਸਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਗਿੱਲ ਤੇ ਨਾਜਰ ਸਿੰਘ ਗਿੱਲ
ਗਿੱਲ ਬ੍ਰਦਰਜ਼ ਆਫ ਵਾਕੀਗਨ (ਪਿੰਡ ਗਿੱਲ, ਲੁਧਿਆਣਾ) ਵਲੋਂ

ਦੂਜਾ ਇਨਾਮ

ਸਵਰਗੀ ਗੁਰਦੇਵ ਸਿੰਘ ਪੁੰਨੀਆ ਦੀ ਯਾਦ ਵਿਚ
ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪੋਤੇ ਸ. ਜਸਪਾਲ ਸਿੰਘ ਪੁੰਨੀਆ ਵਲੋਂ

ਮਿਡਵੈਸਟ ਦਾ ਲੋਕਲ ਇਨਾਮ

ਰਾਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਬੈਂਸ ਤੇ ਮਨਦੀਪ ਸਿੰਘ ਭੂਰਾ
(ਕਰਾਊਨ ਪੁਆਇੰਟ, ਇੰਡੀਆਨਾ) ਵਲੋਂ

RSVP: Board Members:

ਨਰਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਸਰਾਂ-ਪ੍ਰਧਾਨ
ਜਸਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਜੱਸੀ
ਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਬੈਨੀਪਾਲ
ਸਤਨਾਮ ਸਿੰਘ ਮਿਨਹਾਸ
ਸੰਤੋਖ ਸਿੰਘ ਡੀ ਸੀ
ਦੀਪਾ ਬਦੇਸ਼ਾ
ਪੀਟਾ ਸਹੋਤਾ

ਹਰਦੀਪ ਸਿੰਘ ਗਿੱਲ
ਰਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਖਹਿਰਾ
ਬਿਕਰਮ ਸਿੰਘ ਸਿੱਧੂ
ਲਾਲੀ ਨਿੰਝਰ
ਲਵਦੀਪ ਸਿੰਘ ਦੁੱਲਤ
ਅਜਮੇਰ ਸਿੰਘ ਪਨੂੰ

ਹਰਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਬਿੱਲਾ-ਮਿਆਣੀ
ਰਫ਼ਾਲ ਸਿੰਘ ਖੰਗੂੜਾ
ਨਾਜਰ ਸਿੰਘ ਗਿੱਲ
ਬੱਬੀ ਬਾਠ
ਕਾਬਲ ਸਿੰਘ ਭੁੱਲਰ
ਗਿਆਨ ਸਿੰਘ ਸੀਹਰਾ

ਬਲਦੇਵ ਸਿੰਘ ਗਿੱਲ
ਇੰਦਰਜੀਤ ਸਿੰਘ ਮੁੱਕਰ
ਬਲਦੇਵ ਸਿੰਘ ਰਾਜੂ
ਬਲਜੀਤ ਸਿੰਘ ਮੰਗੀ
ਜਿੰਦੀ ਦਿਆਲ

e-mail:chicagokabaddicup@yahoo.com

ਸਾਬਕਾ ਪ੍ਰਧਾਨ:ਜਿੰਦੀ ਖੰਗੂੜਾ, ਪਰਮਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਵਾਲੀਆ, ਅਜੈਬ ਸਿੰਘ ਲੱਖਣ, ਹੈਪੀ ਹੀਰ, ਅਮਰਦੇਵ ਸਿੰਘ ਬਦੇਸ਼ਾ

ਸਲਾਹਕਾਰ ਕਮੇਟੀ: ਚੇਅਰਮੈਨ ਡਾ. ਮੁਖਤਿਆਰ ਸਿੰਘ ਨੰਦਰਾ, ਡਾ. ਅਮਰਦੀਪ ਸੰਘਾ, ਡਾ. ਰਸ਼ਪਾਲ ਬਾਜਵਾ, ਸ਼ਮਸ਼ੇਰ ਸਿੰਘ ਬੋਪਾਰਾਏ, ਰਾਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਬੈਂਸ, ਅੰਮ੍ਰਿਤਪਾਲ ਸਿੰਘ ਗਿੱਲ, ਜਸਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਗਿੱਲ, ਲਾਲੀ ਰਣਬੀਰ ਸਿੰਘ ਧਾਲੀਵਾਲ, ਕੁਲਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਗਿੱਲ, ਗੁਰਦੇਵ ਸਿੰਘ ਗਿੱਲ, ਦਰਸ਼ਨ ਸਿੰਘ ਦਰੜ, ਬਲਬੀਰ ਸਿੰਘ ਸੈਣੀ, ਪਾਲ ਖਲੀਲ, ਕਮਲਦੀਪ ਸੰਘਾ, ਨਰਿੰਦਰਪਾਲ ਸਿੰਘ ਘੋਤੜਾ, ਗੁਰਬਚਨ ਸਿੰਘ ਪੱਪੂ, ਜਗਜੀਤ ਸਿੰਘ ਸਿੱਧੂ, ਸਤਵੰਤ ਸਿੰਘ ਕਾਲੇਕਾ, ਪਰਵਿੰਦਰ ਗਰੇਵਾਲ (ਆਇਓਆ), ਕਿੱਟੂ ਬਾਵਾ

ਲਾਲੀ ਰਣਬੀਰ ਸਿੰਘ ਧਾਲੀਵਾਲ
ਬੈਟਲ ਕਰੀਕ, ਮਿਸ਼ੀਗਨ
(ਚੇਅਰਮੈਨ)

Shere Punjab Sports & Cultural Club (Chicago)

ੴ ਸਤਿਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ

ਜਬ ਲਗ ਖਾਲਸਾ ਰਹੇ ਨਿਆਰਾ। ਤਬ ਲਗ ਤੇਜ ਦੇਊ ਮੈ ਸਾਰਾ।
ਜਬ ਯਹ ਜਹੈ ਬਿਪਰਨ ਕੀ ਰੀਤ। ਮੈ ਨ ਕਰਹੂੰ ਇਨ ਕੀ ਪ੍ਰਤੀਤ।

1699 ਦੀ ਵਿਸਾਖੀ ਉਹ ਪਵਿਤਰ ਦਿਹਾੜਾ ਹੈ ਜਦੋਂ
ਦਸਮ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਸਾਹਿਬ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਨੇ
ਪੰਜਾਂ ਪਿਆਰਿਆਂ ਨੂੰ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛਕਾਉਣ ਪਿਛੋਂ ਇਕ

ਨਵੀਂ ਖਾਲਸਾ ਕੌਮ ਨੂੰ ਜਨਮ ਦਿਤਾ। ਵਾਹ ਵਾਹ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ
ਆਪੇ ਗੁਰ ਚੇਲਾ' ਦਾ ਕੌਤਕ ਰਚਾ ਕੇ ਖਾਲਸਾ ਕੌਮ ਦੇ ਇਕ ਇਕ
ਮਰਜੀਵੜੇ ਨੂੰ ਸਵਾ ਸਵਾ ਲਖ ਨਾਲ ਲੜਨ ਦਾ ਬਲ ਬਖਸ਼ਿਆ। ਇਸ
ਪਵਿਤਰ ਦਿਹਾੜੇ ਦੀ ਸਮੁੱਚੀ ਸਿੱਖ ਕੌਮ ਨੂੰ ਲੱਖ ਲੱਖ ਵਧਾਈ

ਸਮੂਹ ਭਾਈਚਾਰੇ ਨੂੰ ਵਿਸਾਖੀ ਦੀਆਂ ਮੁਬਾਰਕਾਂ

ਸਿੱਖ ਰਿਲੀਜੀਅਸ ਸੁਸਾਇਟੀ
(ਵਿਸਕਾਨਸਿਨ)

Sikh Religious Society of Wisconsin

3675 N Calhoun Rd, Brookfield WI 53207 Ph: 262-790-1600

ਨਾਮਧਾਰੀ ਸੰਪਰਦਾ ਦੇ ਸੰਤ ਅਵਤਾਰ ਸਿੰਘ ਕਤਲ

ਲੁਧਿਆਣਾ: ਨਾਮਧਾਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਉੱਜ ਸੰਤ ਅਵਤਾਰ ਸਿੰਘ 'ਤੇ ਜਗਜੀਤ ਸਿੰਘ ਦੇ ਮੁਖਤਾਰੇ-ਆਮ ਸੰਤ ਅਵਤਾਰ ਸਿੰਘ ਦਾ ਤਿੰਨ ਅਣਪਛਾਤੇ ਮੋਟਰਸਾਈਕਲ ਸਵਾਰਾਂ ਵੱਲੋਂ ਦਿਨ ਦਿਹਾੜੇ ਗੋਲੀਆਂ ਮਾਰ ਕੇ ਕਤਲ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜਗਜੀਤ ਸਿੰਘ ਦੇ ਦਮਾਦ ਸੰਤ ਜਗਤਾਰ ਸਿੰਘ ਦੇ ਕਰੀਬੀ ਰਿਸ਼ਤੇਦਾਰ 62 ਸਾਲਾ ਸੰਤ ਅਵਤਾਰ ਸਿੰਘ ਨਾਮਧਾਰੀ ਸੰਪਰਦਾ ਦੀ ਗੱਦੀ ਦੇ ਅਗਲੇ ਦਾਅਵੇਦਾਰ ਮੰਨੇ ਜਾਂਦੇ ਸਨ। ਇਸ ਲਈ ਕਤਲ ਪਿਛੇ ਗੱਦੀ ਦਾ ਰੋਲਾ ਹੋਣ ਦਾ ਵੀ ਸ਼ੱਕ ਹੈ।

ਸੰਤ ਅਵਤਾਰ ਸਿੰਘ

ਜ਼ਿਕਰਯੋਗ ਹੈ ਕਿ ਨਾਮਧਾਰੀ ਗੁਰੂ ਜਗਜੀਤ ਸਿੰਘ 90 ਸਾਲਾ ਦੇ ਹੋ ਗਏ ਹਨ ਤੇ ਅੱਜਕਲ ਬਿਮਾਰ ਚੱਲ ਰਹੇ ਹਨ। ਉਹ ਆਪਣੀ ਗੱਦੀ ਆਪਣੇ ਪੋਤੇ ਨੂੰ ਸੌਂਪਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਦਾ ਨਾਮਧਾਰੀਆਂ ਦੀ ਇਕ ਪਿਰ ਵੱਲੋਂ ਵਿਰੋਧ ਕੀਤਾ

ਮਿਲੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਅਨੁਸਾਰ 12 ਅਪਰੈਲ ਨੂੰ ਸਵੇਰੇ 11 ਵਜੇ ਦੇ ਕਰੀਬ ਸੰਤ ਅਵਤਾਰ ਸਿੰਘ ਤਾਰੀ (62) ਪੁੱਤਰ ਪੁਰਨ ਸਿੰਘ ਆਪਣੀ ਕਾਰ ਰਾਹੀਂ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਭੈਣੀ ਸਾਹਿਬ ਮੱਥਾ ਟੇਕਣ ਆ ਰਹੇ ਸਨ। ਜਦੋਂ ਉਹ ਕਟਾਣੀ ਨੇੜੇ ਪਹੁੰਚੇ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਲੱਗਿਆ ਕਿ ਕੋਈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਪਿੱਛਾ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਉਹ ਕਟਾਣੀ ਕਲਾਂ ਤੇ ਭੈਣੀ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਨਜ਼ਦੀਕ ਪੈਂਦੇ ਨਾਮਧਾਰੀ ਸੰਪਰਦਾ ਦੇ ਸ਼ਰਧਾਲੂ ਦੇ ਘਰ ਰੁਕ ਗਏ। ਕੁਝ ਦੇਰ ਬਾਅਦ ਜਿਉਂ ਹੀ ਸੰਤ ਅਵਤਾਰ ਸਿੰਘ ਉਸ ਘਰੋਂ ਨਿਕਲ ਕੇ ਬਾਹਰ ਖੜੀ ਕਾਰ ਵੱਲ ਆਏ ਤਾਂ ਇਕ ਪਾਸੇ ਤੋਂ ਤਿੰਨ ਮੋਟਰਸਾਈਕਲ ਸਵਾਰ ਮੌਕੇ 'ਤੇ ਪੁੱਜੇ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਅੰਨ੍ਹੇਵਾਹ ਗੋਲੀਆਂ ਚਲਾ ਦਿੱਤੀਆਂ। ਲੁਧਿਆਣਾ ਦੇ ਪੁਲਿਸ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਈਸ਼ਵਰ ਸਿੰਘ ਅਨੁਸਾਰ ਸੰਤ ਅਵਤਾਰ ਸਿੰਘ ਦੇ ਸਿਰ ਦੇ ਪਿੱਛੇ, ਢਿੱਡ, ਸੱਜੇ ਗੁੱਟ, ਮੋਢੇ ਤੇ ਪੱਟ 'ਤੇ ਗੋਲੀਆਂ ਲੱਗੀਆਂ ਹਨ ਤੇ ਮੌਕੇ ਤੋਂ ਗੋਲੀਆਂ ਦੇ 11 ਖੋਲ ਬਰਾਮਦ ਹੋਏ ਹਨ।

ਅੱਠ ਲੱਖ ਸਰਕਾਰੀ ਨੌਕਰੀਆਂ ਬਚੀਆਂ

ਵਾਸ਼ਿੰਗਟਨ: ਅਮਰੀਕਾ 'ਚ 9 ਮਾਰਚ ਨੂੰ ਕਿਸਮਤ ਨੇ ਉਸ ਸਮੇਂ ਅੱਠ ਲੱਖ ਸਰਕਾਰੀ ਕਰਮਚਾਰੀਆਂ ਦਾ ਸਾਥ ਦਿੱਤਾ ਜਦੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਨੌਕਰੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ-ਜਾਂਦੀਆਂ ਬਚ ਗਈਆਂ। ਕਰਮਚਾਰੀਆਂ 'ਤੇ ਇਹ ਸੰਕਟ ਬਜਟ ਪਾਸ ਕਰਵਾਉਣ ਦੀ ਸਮਾਂ ਹੱਦ ਤੋਂ ਇਕ ਘੰਟਾ ਪਹਿਲਾਂ ਸਰਕਾਰੀ ਖਰਚ ਨੂੰ ਲੈ ਕੇ ਸਹਿਮਤੀ ਬਣਨ ਕਾਰਨ ਟਲ ਗਿਆ। ਜੇਕਰ ਬਜਟ ਸਮੇਂ ਸਿਰ ਪਾਸ ਨਾ ਹੁੰਦਾ ਤਾਂ ਅੱਠ ਲੱਖ ਸਰਕਾਰੀ ਕਰਮਚਾਰੀਆਂ ਨੂੰ ਘਰ ਬੈਠਣਾ ਪੈਂਦਾ।

ਦਰਅਸਲ ਰਿਪਬਲਿਕਨ ਚਾਹੁੰਦੇ ਸਨ ਕਿ ਸਰਕਾਰ ਆਪਣੇ ਖਰਚ 'ਚ 60 ਲੱਖ ਡਾਲਰ ਦੀ ਕਟੌਤੀ ਕਰੇ ਜਦਕਿ ਸੱਤਾਧਾਰੀ ਡੈਮੋਕ੍ਰੇਟ ਇਸ 'ਤੇ ਰਾਜ਼ੀ ਨਹੀਂ ਸਨ। ਦੋਵਾਂ ਧਿਰਾਂ ਵਿਚਾਲੇ ਤਕਰੀਬਨ 40 ਅਰਬ ਡਾਲਰ ਦੇ ਖਰਚੇ 'ਤੇ ਕਟੌਤੀ ਦੀ ਸਹਿਮਤੀ ਹੋਈ ਹੈ। ਇਸ ਸਮਝੌਤੇ ਤੋਂ ਬਾਅਦ

ਸਰਕਾਰ ਕੁਝ ਸਮੇਂ ਤੱਕ ਆਪਣਾ ਖਰਚ ਚਲਾ ਸਕੇਗੀ। ਇਸ ਨਾਲ ਹੀ ਇਹ ਵੀ ਤੈਅ ਹੋਇਆ ਹੈ ਕਿ ਸੰਤੋਖ ਤੱਕ ਸਰਕਾਰੀ ਖਰਚ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ ਇਸ ਸਮਝੌਤੇ ਨੂੰ ਕਾਂਗਰਸ ਦੀ ਹਰੀ ਝੰਡੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਓਬਾਮਾ ਦਾ ਕਹਿਣਾ ਸੀ ਕਿ ਇਸ ਨਵੇਂ ਬਜਟ ਨੂੰ ਭਵਿੱਖ 'ਚ ਨਿਵੇਸ਼ ਦੇ ਰੂਪ 'ਚ ਵੇਖਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਕਹਿਣਾ ਸੀ ਕਿ ਇਹ ਮੁਸ਼ਕਲ ਫ਼ੈਸਲੇ ਦੀ ਘੜੀ ਹੈ। ਕਈ ਵੱਡੇ ਚਾਂਚਾਗਤ ਨਿਵੇਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਘੱਟ ਕਰਨਾ ਪਵੇਗਾ ਜੇ ਲੋੜ ਪਈ ਤਾਂ ਭਵਿੱਖ ਲਈ ਨਿਵੇਸ਼ ਬਚਾ ਕੇ ਰੱਖਣਾ ਹੈ। ਜੇ ਇਹ ਸਮਝੌਤਾ ਨਾ ਹੁੰਦਾ ਤਾਂ ਸਰਕਾਰੀ ਕਰਮਚਾਰੀਆਂ ਤੇ ਸੈਨਿਕਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੀਆਂ ਤਨਖ਼ਾਹਾਂ ਨਹੀਂ ਮਿਲਣੀਆਂ ਸਨ। ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਜਿੰਨੇ ਵੀ ਖਰਚ ਗ਼ੈਰ-ਜ਼ਰੂਰੀ ਮੰਨੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਰੋਕ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ।

ਦਸਤਾਰ ਉਤਾਰਨ ਵਾਲੇ ਅਫਸਰਾਂ ਵਿਰੁਧ ਸਖਤ ਕਾਰਵਾਈ ਦੀ ਮੰਗ

ਕੋਲੰਬਸ, ਓਹਾਇਓ (ਬਿਊਰੋ): ਵਰਲਡ ਸਿੱਖ ਕੌਂਸਲ-ਅਮਰੀਕਾ ਖੇਤਰ ਨੇ ਪਿਛਲੇ ਦਿਨੀਂ ਮੁਹਾਲੀ ਵਿਚ ਪੰਜਾਬ ਪੁਲਿਸ ਦੇ ਇਕ ਅਫਸਰ ਵੱਲੋਂ ਇਕ ਸਿੱਖ ਦੀ ਸ਼ਰ੍ਹੇਆਮ ਦਸਤਾਰ ਉਤਾਰੇ ਜਾਣ ਦੀ ਘਟਨਾ ਦੀ ਸਖਤ ਨਿਖੇਧੀ ਕੀਤੀ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਗੱਲ ਉਤੇ ਹੈਰਾਨੀ ਪ੍ਰਗਟ ਕੀਤੀ ਹੈ ਕਿ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਪੰਥਕ ਸਰਕਾਰ ਅਖਵਾਉਂਦੀ ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਦੀ ਸਰਕਾਰ ਮੰਨੇ ਅਜਿਹਾ ਵਾਪਰਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਵਕਤ ਜਦੋਂ ਸਿੱਖ ਅਮਰੀਕਾ, ਫਰਾਂਸ, ਇਟਲੀ ਅਤੇ ਹੋਰ ਮੁਲਕਾਂ ਵਿਚ ਦਸਤਾਰ ਦੇ ਸਤਿਕਾਰ ਲਈ ਜੂਝ ਰਹੇ ਹਨ ਤਾਂ ਖੁਦ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਵੀ ਜੇ ਅਜਿਹਾ ਵਾਪਰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਸਿੱਖਾਂ ਦੀ ਹਾਲਤ ਸਮਝੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ।

ਕੌਂਸਲ ਨੇ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਸ. ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਸਿੰਘ ਬਾਦਲ ਨੂੰ ਲਿਖੇ ਇਕ ਖੁੱਲ੍ਹੇ ਪੱਤਰ ਵਿਚ ਮੰਗ ਕੀਤੀ ਹੈ ਕਿ ਦਸਤਾਰ ਲਾਹੁਣ ਦੇ ਇਸ ਕੁਕਰਮ ਲਈ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ ਪੁਲਿਸ ਅਫਸਰਾਂ ਵਿਰੁਧ ਸਖਤ ਤੋਂ ਸਖਤ ਕਾਰਵਾਈ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਜੋ ਅੱਗੇ ਤੋਂ ਕੋਈ ਕਰਮਚਾਰੀ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਹਰਕਤ ਕਰਨ ਦੀ ਜ਼ੁਰਅਤ ਨਾ ਕਰੇ।

Rising Sun Transport Roanoke, VA

ਟਰੱਕ ਡਰਾਈਵਰ ਅਤੇ ਓਨਰ ਅਪਰੇਟਰ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ

ਈਸਟ ਕੋਸਟ ਤੋਂ ਵੈਸਟ ਕੋਸਟ

ਡਰਾਈਵਰ ਅਤੇ ਰੀਫਰ ਲੋਡ ਲੋਡ ਚੱਕਣ ਲਈ ਕੋਈ ਇੰਤਜ਼ਾਰ ਨਹੀਂ ਕਾਗਜ਼ ਪੂਰੇ ਕਰਨ 'ਤੇ ਤੁਰਤ ਭੁਗਤਾਨ

ਡੀਜ਼ਲ ਮਕੈਨਿਕ ਦੀ ਵੀ ਲੋੜ ਹੈ

ਕਾਲ ਕਰੋ: 540-632-3671

ਸਿਨਸਿਨੈਟੀ 'ਚ ਖੇਡ ਮੇਲਾ 20 ਅਗਸਤ ਨੂੰ

ਸਿਨਸਿਨੈਟੀ: ਸ਼ੇਰੇ ਪੰਜਾਬ ਸਪੋਰਟਸ ਐਂਡ ਕਲਚਰਲ ਸੁਸਾਇਟੀ, ਸਿਨਸਿਨੈਟੀ (ਓਹਾਇਓ) ਵੱਲੋਂ ਪੰਜਾਬੀ ਖੇਡ ਮੇਲਾ ਆਉਂਦੀ 20 ਅਗਸਤ ਨੂੰ ਕਰਵਾਇਆ ਜਾਵੇਗਾ।

ਇਹ ਜਾਣਕਾਰੀ ਦਿੰਦਿਆਂ ਕਲੱਬ ਦੇ ਇਕ ਬੁਲਾਰੇ ਸ਼੍ਰੀ ਸੁਰਜੀਤ ਸਿੰਘ ਮਾਵੀ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਇਸ ਮੇਲੇ ਵਿਚ ਕਬੱਡੀ, ਵਾਲੀਬਾਲ ਅਤੇ ਬੱਚਿਆਂ ਦੀਆਂ ਖੇਡਾਂ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਰੰਗਾਰੰਗ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਵੀ ਕਰਵਾਇਆ ਜਾਵੇਗਾ। ਇਸ ਮੇਲੇ ਸਬੰਧੀ ਹੋਰ ਜਾਣਕਾਰੀ ਸ਼੍ਰੀ ਮਾਵੀ ਪਾਸੋਂ ਫੋਨ 513-616-4530 'ਤੇ ਲਈ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ।

The Karn Gill Radio Show
TUESDAY(S)
8:00 PM till 9:00 PM
680/690 AM

Karn Gill, Realtor
44644 Ann Arbor Road Suite A
Plymouth, MI 48170
Cell: (734) 612-9984
Email: KarnGill@Hotmail.com
Website: www.KarnGill.com

COLDWELL BANKER Preferred, Realtors

Serving Michigan's Greater Detroit Communities

Topics:
-Bollywood Movie Songs
-Discussions / Debates
-Community Events
-Every Day Issues
-Interviews

Language:
- Hindi
- English
- Punjabi
- Gujarati
- Urdu

If you want to buy or sell a home in Michigan always go with the winner!

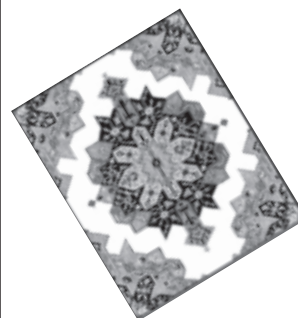
ਅਮਰ ਕਾਰਪੈਟਸ

ਘਰਾਂ/ਦਫਤਰਾਂ ਅਤੇ ਹਰ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮਕਾਨਾਂ ਵਿਚ ਵਧੀਆ ਕੁਆਲਟੀ ਦਾ ਕਾਰਪੈਟ ਸਸਤੇ ਭਾਅ ਪੁਆਉ

ਅਮਰੀਕ ਸਿੰਘ

ਦੀਵਾਨ ਐਵਨਿਊ, ਸ਼ਿਕਾਗੋ ਵਿਚ ਕਾਰਪੈਟਸ ਦਾ ਇੱਕੋ ਇੱਕ ਸਟੋਰ ਜਿੱਥੋਂ ਤੁਸੀਂ ਖਰੀਦ ਸਕਦੇ ਹੋ ਬਿਲਕੁਲ ਨਵੇਂ ਡਿਜ਼ਾਈਨ ਦੇ ਰੱਗ ਹਰ ਇਕ ਕਵਾਲਿਟੀ ਵਿਚ, ਕੀਮਤਾਂ ਇਨੀਆਂ ਘੱਟ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਸੋਚ ਵੀ ਨਹੀਂ ਸਕਦੇ! ਆਓ! ਦੇਖੋ ਅਮਰ ਕਾਰਪੈਟਸ ਦਾ ਨਵਾਂ ਤੇ ਬੇਹਤਰੀਨ ਚੋਣ ਭਰਪੂਰ ਨਵਾਂ ਅਤੇ ਵੱਡਾ ਸ਼ੋਅਰੂਮ

ਫਰੀ ਐਸਟੀਮੇਟ, ਆਰਡਰ ਕਰਨ ਦੇ ਅਗਲੇ ਹੀ ਦਿਨ ਕਾਰਪੈਟ ਪਾਵਾਂਗੇ

Same day service in Chicago and suburbs

Amar Carpets Inc

ਵੈਸਟਰਨ ਅਵੇਨਿਊ ਤੋਂ ਅਧਾ ਬਲਾਕ ਵੈਸਟ, 2423 W Devon Ave. Chicago IL 60659

ਕਾਲ ਕਰੋ : ਅਮਰੀਕ ਸਿੰਘ

Ph: 773-508-5253, 773-507-8043, Fax: 773-508-5249

ATM's & Credit Card Terminals at Lowest Prices! No Hidden Fees.

Merchant Accounts-Grocery, Motels, Limos/Taxis, Gas stations.

Credit card terminals -Verifone, Hypercom...

Transfer existing CC processing to us for lower rates.

99% approved same day. We specialize in high risk businesses.

ATMs - TRANAX/TRITON/WRG, starting at \$69/mo.*
(Perfect for retail stores, hotels, gas stations, etc.)

Need Money? We provide cash advance against credit card processing with NO collateral or personal guarantee.

Online Data Corp. is a registered ISO/MSP of Wells Fargo Bank N.A.
*Credit restrictions apply.

Call SAGAR HANDA at: 773-416-8526
or 773-935-VISA, SagarATM@yahoo.com

www.GoldCoastATM.com

FREE CREDIT CARD TERMINAL!

Punjab Times

Established in 2000
12th Year in Publication

Published every Saturday
by **A B Publication Inc.**
20451 N Plum Grove Rd.
Palatine, IL 60074-2018

Ph:847-359-0746
Fax:847-705-9388

Editor:

Amolak Singh Jammu
Astt. Editor:
Jaspreet Kaur
Kuljeet Singh

Graphics:

Mandeep Singh

Photographer

Kamaljit Singh Virdi
Ph. 847-502-2703

Our Columnists

Ashok Bhaura
Tarlochan Singh Dupalpur
Baljit Basi
Prof. Kulwant S. Romana

Corrpondents

Mann Mandeep
Bureau Chief
661-889-1927
Detroit, MI
Rajinder Syan
734-261-0936
New York
Iqbal S. Jabowalia
917-375-6395

Distributed in:

California, Illinois, Indiana, Michigan, Wisconsin, Ohio, Iowa, Mississippi, Arkansas, Texas, Nevada, Virginia, Oregon, Arizona, Georgia, Florida, Massachusetts, Washington, New York, Missouri

ਡਾਕ ਰਾਹੀਂ ਪਰਚਾ ਮੰਗਵਾਉਣ ਲਈ
ਸਾਲਾਨਾ ਚੰਦਾ: 80 ਡਾਲਰ,
ਪੰਜ ਸਾਲ ਲਈ: 375 ਡਾਲਰ

ਨੋਟ: ਪੰਜਾਬ ਟਾਈਮਜ਼ ਵਿਚ ਛਪੇ ਲੇਖਾਂ ਵਿਚਲੇ ਵਿਚਾਰਾਂ ਨਾਲ ਅਦਾਰਾ ਪੰਜਾਬ ਟਾਈਮਜ਼ ਦਾ ਸਹਿਮਤ ਹੋਣਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਪੰਜਾਬ ਟਾਈਮਜ਼ ਵਿਚ ਛਪੇ ਇਸ਼ਤਿਹਾਰਾਂ ਵਿਚ ਕੀਤੇ ਗਏ ਦਾਅਵਿਆਂ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰੀ ਨਹੀਂ ਕਿ ਅਦਾਰਾ ਪੰਜਾਬ ਟਾਈਮਜ਼ ਤਾਈਦ ਕਰਦਾ ਹੋਵੇ।

Disclaimer

The views expressed in the articles published in the columns of Punjab Times are that of their writers, and it is not implied that Punjab Times endorses them.

Sameway Punjab Times does not necessarily endorses the claims made in the advertisements published in Punjab Times.

All disputes subject to Chicago jurisdiction.

ਅੰਨਾ ਹਜ਼ਾਰੇ ਨੇ ਭੁੱਖੇ ਰਹਿ ਕੇ ਦਿੱਲੀ ਹਿਲਾਈ

ਦਰਅਸਲ ਜਿਸ ਲੋਕਪਾਲ ਬਿੱਲ ਲਈ ਸ੍ਰੀ ਹਜ਼ਾਰੇ ਵੱਲੋਂ ਲੜਾਈ ਲੜੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ, ਉਹ ਇਸ ਨੂੰ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨ ਜਾਂ ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਖੁਦਮੁਖਤਿਆਰ ਸੰਸਥਾ ਵਜੋਂ ਦੇਖਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਸਿਆਸੀ ਆਗੂ ਇਸ ਬਿੱਲ ਬਾਰੇ ਭਾਵੇਂ ਅਜੇ ਖ਼ਾਮੋਸ਼ ਹਨ ਪਰ ਇਸ ਵਿਚ ਕੋਈ ਸ਼ੱਕ ਨਹੀਂ ਕਿ ਇਹ ਆਗੂ ਅੰਦਰਖਾਤੇ ਲੋਕਪਾਲ ਬਿੱਲ ਦੇ ਵਿਰੁਧ ਹੀ ਹਨ। ਇਸ ਮਾਮਲੇ 'ਤੇ ਜਿੱਥੇ ਇਕ ਵਾਰ ਸ੍ਰੀ ਹਜ਼ਾਰੇ ਨੇ ਮਨਮੋਹਨ ਸਿੰਘ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਇਕ ਕਦਮ ਪਿੱਛੇ ਹਟਣ ਲਈ ਮਜ਼ਬੂਰ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ, ਉਥੇ ਸਾਰੀਆਂ ਗ਼ੈਰ-ਰਾਜਸੀ ਪਿਰਾਂ ਦੀ ਹਮਾਇਤ ਵੀ ਹਾਸਲ ਕਰ ਲਈ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਭ੍ਰਿਸ਼ਟਾਚਾਰ ਲਈ ਸਿਆਸੀ ਪਾਰਟੀਆਂ ਨੂੰ ਦੋਸ਼ੀ ਠਹਿਰਾਇਆ ਹੈ।

ਸਰਕਾਰ ਵੱਲੋਂ ਪ੍ਰਭਾਵਸ਼ਾਲੀ ਲੋਕਪਾਲ ਬਿੱਲ ਦਾ ਖਰੜਾ ਤਿਆਰ ਕਰਨ ਲਈ ਸਮਾਜਿਕ ਕਾਰਕੁਨਾਂ ਅਤੇ ਮੰਤਰੀਆਂ ਦੀ ਸਾਂਝੀ ਕਮੇਟੀ ਕਾਇਮ ਕਰਨ ਲਈ ਨੋਟੀਫਿਕੇਸ਼ਨ ਜਾਰੀ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਵਿਚ ਸਰਕਾਰ ਵੱਲੋਂ ਪੰਜ ਮੰਤਰੀਆਂ ਵਿੱਚ ਮੰਤਰੀ ਪ੍ਰਣਬ ਮੁਖਰਜੀ (ਚੇਅਰਪਰਸਨ), ਗੁਰਿ ਮੰਤਰੀ ਪੀ. ਚਿੰਦੇਬਰਮ, ਕਾਨੂੰਨ ਮੰਤਰੀ ਵੀਰੇਂਪਾ ਮੋਇਲੀ (ਕਨਵੀਨਰ), ਮਨੁੱਖੀ ਸ਼੍ਰੇਣ ਵਿਕਾਸ ਮੰਤਰੀ ਕਪਿਲ ਸਿੱਬਲ ਅਤੇ ਜਲ ਸਰੋਤ ਮੰਤਰੀ ਸਲਮਾਨ ਖੁਰਸ਼ੀਦ ਨੂੰ ਸ਼ਾਮਲ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਸਿਵਲ ਸੁਸਾਇਟੀ ਵੱਲੋਂ ਸ੍ਰੀ ਅੰਨਾ ਹਜ਼ਾਰੇ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਦੇ ਸਾਬਕਾ ਜੱਜ ਐਨ. ਸੰਤੋਸ਼ ਹੋਗੜੇ, ਸਾਬਕਾ ਕਾਨੂੰਨ ਮੰਤਰੀ ਸ਼ਾਂਤੀ ਭੂਸ਼ਨ (ਕੇ-ਚੇਅਰਪਰਸਨ), ਵਕੀਲ ਪ੍ਰਸ਼ਾਂਤ ਭੂਸ਼ਨ ਅਤੇ ਸੂਚਨਾ ਅਧਿਕਾਰ ਕਾਰਕੁਨ ਅਰਵਿੰਦ ਕੇਜਰੀਵਾਲ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋਣਗੇ। ਇਹ ਕਮੇਟੀ 30 ਜੂਨ ਤੱਕ ਆਪਣਾ ਕੰਮ ਮੁਕੰਮਲ ਕਰ ਲਵੇਗੀ। ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਡਾ. ਮਨਮੋਹਨ ਸਿੰਘ ਨੇ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਲੋਕਪਾਲ ਬਿੱਲ ਮਾਨਸੂਨ ਇਜਲਾਸ ਦੌਰਾਨ ਸੰਸਦ 'ਚ ਪੇਸ਼ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇਗਾ। ਇਸੇ ਦੌਰਾਨ ਸ੍ਰੀ ਹਜ਼ਾਰੇ ਦੀ ਪਹਿਲਕਦਮੀ ਦੀ ਸ਼ਲਾਘਾ ਕਰਦਿਆਂ ਭਾਜਪਾ ਨੇ ਐਲਾਨ ਕੀਤਾ ਹੈ ਕਿ ਸੰਸਦ ਦੇ

ਮੌਨਸੂਨ ਇਜਲਾਸ ਵਿਚ ਲੋਕਪਾਲ ਬਿੱਲ ਦੀ ਪੂਰੀ ਹਮਾਇਤ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇਗੀ।

ਉਧਰ, ਸਿਵਲ ਸੁਸਾਇਟੀ ਵੱਲੋਂ ਕਮੇਟੀ ਲਈ ਪੇਸ਼ ਨਾਂਵਾਂ 'ਤੇ ਬਾਬਾ ਰਾਮਦੇਵ ਦੇ ਇਤਰਾਜ਼

ਮਿਲੇਗੀ। ਇਸ 'ਤੇ ਸ੍ਰੀ ਹਜ਼ਾਰੇ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਕਮੇਟੀ ਬਣਾਉਣ ਵੇਲੇ ਕਿਸੇ ਖਾਸ ਪਰਿਵਾਰ ਦਾ ਨਹੀਂ ਸਗੋਂ ਮਾਹਿਰਾਂ ਦਾ ਧਿਆਨ ਰੱਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਸ਼ਾਂਤੀ ਭੂਸ਼ਨ ਅਤੇ ਪ੍ਰਸ਼ਾਂਤ ਭੂਸ਼ਨ ਉਥੇ

ਅੰਨਾ ਹਜ਼ਾਰੇ ਇਕ ਬੱਚੀ ਤੋਂ ਜੂਸ ਦਾ ਗਿਲਾਸ ਪੀ ਕੇ ਭੁੱਖ ਹੜਤਾਲ ਖਤਮ ਕਰਦੇ ਹੋਏ

ਨੇ ਮਾਮਲਾ ਕੁਝ ਕੁ ਗੰਭੀਰ ਬਣਾ ਦਿੱਤਾ। ਬਾਬਾ ਰਾਮਦੇਵ ਦਾ ਕਹਿਣਾ ਸੀ ਕਿ ਕਮੇਟੀ ਵਿਚ ਪਿਛੇ-ਪੁੱਤ (ਸ਼ਾਂਤੀ ਭੂਸ਼ਨ ਅਤੇ ਪ੍ਰਸ਼ਾਂਤ ਭੂਸ਼ਨ) ਨੂੰ ਸ਼ਾਮਲ ਕਰਨ ਨਾਲ ਭਾਈ-ਭਤੀਜਾਵਾਂ ਦੁੱਖ ਹਵਾ

ਵਕੀਲ ਹਨ ਅਤੇ ਦੋਹਾਂ ਦਾ ਆਪੋ-ਆਪਣਾ ਮੁਕਾਮ ਹੈ। ਇਸ ਦਲੀਲ ਪਿੱਛੋਂ ਬਾਬਾ ਰਾਮਦੇਵ ਨੇ ਆਪਣਾ ਇਤਰਾਜ਼ ਵਾਪਸ ਲੈ ਲਿਆ। ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਮਨੁੱਖੀ ਸਰੋਤ ਮਾਮਲਿਆਂ

ਆਖ਼ਰ ਕੌਣ ਹੈ ਅੰਨਾ ਹਜ਼ਾਰੇ?

ਨਵੀਂ ਦਿੱਲੀ: ਅੰਨਾ ਹਜ਼ਾਰੇ ਪਹਿਲਾਂ ਮਹਾਰਾਸ਼ਟਰ ਦੀਆਂ ਕਈ ਸਰਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਵਖ਼ਤ ਪਾ ਚੁੱਕਾ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਪਿਛਲੇ ਦਹਾਕਿਆਂ ਤੋਂ ਮਹਾਰਾਸ਼ਟਰ ਦੇ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਅਹਿਮਦਨਗਰ ਵਿਚ ਪੈਦੇ ਆਪਣੇ ਪਿੰਡ ਹਾਲੇਗਾਓਂ ਸਿੰਧੀ ਤੋਂ ਸ਼ੁਰੂਆਤ ਕਰਕੇ ਰਾਜ ਦੇ ਕਾਮਯਾਬ ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀਆਂ ਨੂੰ ਝੁਕਣ ਲਈ ਮਜ਼ਬੂਰ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਹਜ਼ਾਰੇ ਦੇ ਆਲੋਚਕਾਂ ਦਾ ਕਹਿਣਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਿਰਾਸ਼ ਤੱਤਾਂ ਦਾ ਹਥਿਆਰ ਬਣ ਗਿਆ ਹੈ ਜੋ ਕਿਸੇ ਨਾ ਕਿਸੇ ਕਾਰਨ ਆਪਣੇ ਸਿਆਸੀ ਵਿਰੋਧੀਆਂ ਨਾਲ ਹਿਸਾਬ-ਕਿਤਾਬ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ।

ਆਪਣੇ ਸ਼ਰਧਾਲੂਆਂ ਵਿਚ ਅੰਨਾ ਮਤਲਬ 'ਵੱਡੇ ਭਰਾ' ਵਜੋਂ ਜਾਣੇ ਜਾਂਦੇ ਸ੍ਰੀ ਹਜ਼ਾਰੇ ਆਪਣੇ ਨਿਮਰਤਾ ਵਾਲੇ ਢੰਗ-ਤਰੀਕਿਆਂ ਨਾਲ ਰਾਜ ਦੀ ਅਫ਼ਸਰਸ਼ਾਹੀ, ਇੱਥੋਂ ਤੱਕ ਮੰਤਰੀਆਂ ਦੇ ਵੀ ਭ੍ਰਿਸ਼ਟਾਚਾਰ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿਚ ਪਰ ਕੁਤਰ ਚੁੱਕੇ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਗਰੀਬੀ ਕਾਰਨ 7ਵੀਂ 'ਚ ਪੜ੍ਹਾਈ ਛੱਡਣੀ ਪਈ ਸੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਰੋਟੀ-ਰੋਜ਼ੀ ਲਈ ਮੰਦਰ ਦੇ ਬਾਹਰ ਫੁੱਲਾਂ ਦੇ ਹਾਰ ਬਣਾਉਣ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਕਈ ਪਾਪਤ ਵੇਲੇ। ਉਹ ਫੌਜ 'ਚ ਭਰਤੀ ਹੋਏ ਅਤੇ ਟਰੱਕ ਚਲਾਇਆ। 1965 'ਚ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਨਾਲ ਜੰਗ 'ਚ ਉਹ ਦੋ ਵਾਰ ਵਾਲ-ਵਾਲ ਬਚੇ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸਵੈ-ਇਛੁਕ ਸੇਵਾਮੁਕਤੀ ਲੈ ਕੇ ਆਪਣੇ ਪਿੰਡ ਹਾਲੇਗਾਓਂ ਸਿੰਧੀ ਵੱਲ ਰੁਖ਼ ਕੀਤਾ ਜਿੱਥੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਵਾਹ ਘੋਰ ਗਰੀਬੀ ਅਤੇ ਸ਼ਰਾਬ ਦੀ ਬੁਰਿਆਈ ਨਾਲ ਪਿਆ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਅੰਦੋਲਨ ਨੂੰ ਚਲਾਉਣ ਲਈ ਘਰ ਛੱਡ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਦੈਤੀ ਪਿੰਡ ਦੇ ਮੰਦਰ 'ਚ ਰਹਿਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਮਿਸ਼ਨ 'ਚ ਕਿਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਅੜਿੱਕੇ ਤੋਂ ਬਚੇ ਰਹਿਣ ਲਈ ਵਿਆਹ ਵੀ ਨਹੀਂ ਕਰਵਾਇਆ, ਆਪਣੇ ਪਿੰਡ ਵਾਸੀਆਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰੇਰ ਕੇ ਸ਼ਰਾਬ ਤੋਂ ਖਹਿਤਾ ਛੁਡਵਾਇਆ ਅਤੇ ਪਿੰਡ ਨੂੰ ਆਰਥਿਕ ਪੱਖੋਂ ਸਵੈ-ਸਮਰੱਥ ਬਣਾ ਕੇ ਮਿਸਾਲ ਪੈਦਾ ਕੀਤੀ।

ਅੰਨਾ ਹਜ਼ਾਰੇ ਦੇ ਪਿਛਲੇ ਕਾਰਨਾਮੇ

ਅੰਨਾ ਹਜ਼ਾਰੇ ਆਪਣੇ ਭ੍ਰਿਸ਼ਟਾਚਾਰ ਵਿਰੋਧੀ ਅੰਦੋਲਨ ਤਹਿਤ ਸੂਚਨਾ ਅਧਿਕਾਰ ਕਾਨੂੰਨ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਕੇ ਉਹ ਉਚ ਗਲਿਆਰਿਆਂ ਵਿਚ ਵਾਪਰਦੇ ਭ੍ਰਿਸ਼ਟਾਚਾਰ ਦੇ ਪਰਦੇ ਵੀ ਫਾਸ ਕਰ ਚੁੱਕੇ ਹਨ। ਸ਼ਿਵ ਸੈਨਾ ਦੇ ਆਗੂ ਮਨੋਹਰ ਜੋਸ਼ੀ, ਕਾਂਗਰਸੀ ਆਗੂ ਵਿਲਾਸਰਾਓ ਦੇਸ਼ਮੁੱਖ, ਨਰਾਇਣ ਰਾਣੇ, ਸੁਸ਼ੀਲ ਕੁਮਾਰ ਸਿੰਧੇ, ਅਸ਼ੋਕ ਚਵਾਨ ਗਾਹੇ-ਬਗਾਹੇ ਇਸ ਸਾਖ਼ਸ਼ ਤੋਂ ਮੂੰਹ ਦੀ ਖਾ ਚੁੱਕੇ ਹਨ। ਇਸ ਕਰਕੇ ਕੇਂਦਰੀ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਮੰਤਰੀ ਸ਼ਰਦ ਪਵਾਰ ਵੱਲੋਂ ਭ੍ਰਿਸ਼ਟਾਚਾਰ ਨਾਲ ਨਜਿੱਠਣ ਲਈ ਬਣਾਈ ਕਮੇਟੀ ਤੋਂ ਉਦੋਂ ਆਪਣੇ-ਆਪ ਨੂੰ ਵੱਖ ਕਰ ਲੈਣ 'ਤੇ ਕੋਈ ਜ਼ਿਆਦਾ ਹੈਰਾਨੀ ਨਹੀਂ ਹੋਈ ਜਦੋਂ ਅੰਨਾ ਹਜ਼ਾਰੇ ਨੇ ਕੌਮੀ ਰਾਜਧਾਨੀ ਵਿਚ ਆਪਣਾ 'ਮਰਨ ਵਰਤ' ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤਾ।

ਅਸਲ ਵਿਚ ਮਹਾਰਾਸ਼ਟਰ ਵਿਚ ਸ਼ਰਦ ਪਵਾਰ ਦੇ ਬਥੇਰੇ ਸਿਆਸੀ ਵਿਰੋਧੀ ਹਨ ਜੋ ਪਵਾਰ ਵੱਲੋਂ ਕੀਤੇ ਵਿਤਕਰਿਆਂ ਦੀਆਂ ਰਿਪੋਰਟਾਂ ਹਜ਼ਾਰੇ ਦੇ ਸਮਰਥਕਾਂ ਨੂੰ ਸੌਂਪਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। 2003 ਤੋਂ ਜਲਗਾਓਂ ਦੇ ਬੇਹੱਦ ਤਾਕਤਵਰ ਆਗੂ ਸੁਰੇਸ਼ ਦਾਦਾ ਜੈਨ, ਸ਼ਰਦ ਪਵਾਰ ਦਾ ਨਜ਼ਦੀਕੀ ਰਿਸ਼ਤੇਦਾਰ ਪਦਮਸਿਨ ਪਾਟਿਲ, ਨਵਾਬ ਮਲਿਕ ਤੇ ਵਿਜੈ ਕੁਮਾਰ ਗਾਵਿਤ ਹਜ਼ਾਰੇ ਦੇ ਹਮਲੇ ਦੀ ਮਾਰ 'ਚ ਆ ਚੁੱਕੇ ਹਨ।

ਦੇ ਮੰਤਰੀ ਕਪਿਲ ਸਿੱਬਲ ਵੱਲੋਂ ਇਹ ਕਹਿਣ ਕਿ ਇਸ ਬਿੱਲ ਨਾਲ ਵੀ ਕੋਈ ਨਤੀਜਾ ਆਉਣ ਦੀ ਉਮੀਦ ਨਹੀਂ, ਨਾਲ ਰੱਫਤ ਖੜ੍ਹਾ ਹੋ ਗਿਆ। ਇਸ 'ਤੇ ਸ੍ਰੀ ਹਜ਼ਾਰੇ ਨੇ ਆਪਣਾ ਨਿਸ਼ਾਨਾ ਸ੍ਰੀ ਸਿੱਬਲ 'ਤੇ ਸਾਧ ਲਿਆ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਹਿ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਜੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਅਜਿਹਾ ਜਾਪਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਹ ਜ਼ੁਆਇਟ ਕਮੇਟੀ ਤੋਂ ਅਸਤੀਫਾ ਦੇਣ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਹਿਯੋਗੀ ਕਿਰਨ ਬੇਦੀ ਅਤੇ ਅਰਵਿੰਦ ਕੇਜਰੀਵਾਲ ਨੇ ਵੀ ਸ੍ਰੀ ਸਿੱਬਲ ਦੀ ਟਿੱਪਣੀ ਦੀ ਸਖ਼ਤ ਆਲੋਚਨਾ ਕੀਤੀ। ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਸ੍ਰੀ ਸਿੱਬਲ ਨੇ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਭ੍ਰਿਸ਼ਟਾਚਾਰ ਵਿਰੁਧ ਸਖ਼ਤ ਕਾਨੂੰਨ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਸ੍ਰੀ ਹਜ਼ਾਰੇ ਦੇ ਨਾਲ ਹਨ। ਜ਼ਿਕਰਯੋਗ ਹੈ ਕਿ ਸ੍ਰੀ ਸਿੱਬਲ ਨੇ ਚੈਲੀ ਨੂੰ ਸੰਬੋਧਨ ਕਰਦਿਆਂ ਕਿਹਾ ਸੀ, "ਮੈਂ ਇਹ ਸਵਾਲ ਪੁੱਛਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਕਿਸੇ ਗਰੀਬ ਬੱਚੇ, ਜਿਸ ਲਈ ਸਿੱਖਿਆ ਦਾ ਕੋਈ ਮਤਲਬ ਹੀ ਨਹੀਂ, ਦੀ ਮਦਦ ਲੋਕਪਾਲ ਬਿੱਲ ਕਿਵੇਂ ਕਰੇਗਾ? ਜੇ ਗਰੀਬ ਬੱਚੇ ਨੂੰ ਸਿਹਤ ਸੇਵਾਵਾਂ ਦੀ ਲੋੜ ਪੈਂਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਕੀ ਉਹ ਸਿਆਸੀ ਆਗੂ ਤੋਂ ਹੀ ਸਹਾਇਤਾ ਮੰਗ ਸਕੇਗਾ?"

ਭ੍ਰਿਸ਼ਟ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਮੌਤ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਹੋਵੇ:ਬਾਦਲ

ਜਲੰਧਰ: ਸਮਾਜ ਸੁਧਾਰਕ ਅੰਨਾ ਹਜ਼ਾਰੇ ਵੱਲੋਂ ਭ੍ਰਿਸ਼ਟਾਚਾਰ ਖ਼ਿਲਾਫ਼ ਵਿੱਧੇ ਸੰਘਰਸ਼ ਬਾਰੇ ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਸਿੰਘ ਬਾਦਲ ਦਾ ਕਹਿਣਾ ਹੈ ਕਿ ਦੇਸ਼ 'ਚੋਂ ਭ੍ਰਿਸ਼ਟਾਚਾਰ ਖ਼ਤਮ ਕਰਨ ਲਈ ਭ੍ਰਿਸ਼ਟ ਆਗੂਆਂ, ਅਫ਼ਸਰਾਂ ਅਤੇ ਹੋਰ ਲੋਕਾਂ ਖ਼ਿਲਾਫ਼ ਕਾਰਵਾਈ ਕਰਨ ਲਈ ਸਖ਼ਤ ਕਦਮ ਚੁੱਕਣ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ। ਭ੍ਰਿਸ਼ਟਾਚਾਰ ਦੇ ਕੋਹੜ ਨੂੰ ਠੱਲ੍ਹਣ ਲਈ ਭ੍ਰਿਸ਼ਟ ਕਿਰਦਾਰ ਵਾਲੇ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਨਾਂ ਜਨਤਕ ਕਰਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮੌਤ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਜਾਂ ਘੱਟ ਤੋਂ ਘੱਟ 20 ਸਾਲ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਦਿੱਤੀ ਜਾਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ।

ਸ. ਬਾਦਲ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਵਿਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿਚ ਪਿਆ ਕਾਲਾ ਧਨ ਜੇਕਰ ਸਰਕਾਰ ਵਾਪਸ ਲੈ ਆਵੇ ਤਾਂ ਦੇਸ਼ ਵਿਚੋਂ ਗਰੀਬੀ ਖ਼ਤਮ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਮੰਨਿਆ ਕਿ ਸਾਰੇ ਸਿਆਸੀ ਆਗੂ ਚੋਣਾਂ ਵਿਚ ਕਾਲਾ ਧਨ ਵਰਤਦੇ ਹਨ। ਚੋਣਾਂ ਵਿਚ ਪੈਸੇ ਦਾ ਲੈਣ-ਦੇਣ ਅੰਦਰਖਾਤੇ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਸਿਆਸੀ ਆਗੂ ਚੋਣ ਫੰਡ ਵੀ ਲੈਂਦੇ ਹਨ। ਬਾਅਦ ਵਿਚ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਫ਼ੈਲੇ ਭ੍ਰਿਸ਼ਟਾਚਾਰ ਅਤੇ ਇਸ ਖ਼ਿਲਾਫ਼ ਕੀਤੀ ਜਾ ਰਹੀ ਕਾਰਵਾਈ ਬਾਰੇ ਪੁੱਛਣ 'ਤੇ ਉਹ ਖ਼ਾਮੋਸ਼ ਹੋ ਗਏ।

ਹਰਨੇਕ ਸਿੰਘ ਘੜੂਆਂ ਵੀ ਮਨਪ੍ਰੀਤ ਦੇ ਬੇੜੇ 'ਚ ਸਵਾਰ

ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ: ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਸਾਬਕਾ ਮੰਤਰੀ ਹਰਨੇਕ ਸਿੰਘ ਘੜੂਆਂ ਨੇ ਕਾਂਗਰਸ ਪਾਰਟੀ ਨੂੰ ਅਲਵਿਦਾ ਆਖਦਿਆਂ ਪੀਪਲਜ਼ ਪਾਰਟੀ ਆਫ਼ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋਣ ਦਾ ਐਲਾਨ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਇੱਥੇ 11 ਅਪਰੈਲ ਨੂੰ ਪਾਰਟੀ ਦੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਮਨਪ੍ਰੀਤ ਸਿੰਘ ਬਾਦਲ ਦੀ ਰਿਹਾਇਸ਼ 'ਤੇ ਇਹ ਐਲਾਨ ਕਰਦਿਆਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਸਾਬਕਾ ਵਿੱਤ ਮੰਤਰੀ ਦੀਆਂ ਨੀਤੀਆਂ ਤੇ ਏਜੰਡੇ ਤੋਂ ਪ੍ਰਭਾਵਤ ਹੋ ਕੇ ਕਾਂਗਰਸ ਛੱਡਣ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਹੈ।

ਸ੍ਰੀ ਘੜੂਆਂ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਕਾਂਗਰਸੀ ਆਗੂਆਂ ਜਾਂ ਪਾਰਟੀ ਵਿਚ ਅਜਿਹੀ ਕੋਈ ਬੁਰਾਈ ਨਹੀਂ ਜਿਸ ਕਾਰਨ ਛੱਡਣਾ ਪਿਆ ਪਰ ਪੀਪਲਜ਼ ਪਾਰਟੀ ਆਫ਼ ਪੰਜਾਬ ਨੇ ਜੋ ਮੁੱਦੇ ਚੁੱਕੇ ਹਨ, ਉਹ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਭਲਾਈ ਵਾਲੇ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਸਾਬਕਾ ਵਿੱਤ ਮੰਤਰੀ ਤੋਂ ਪੰਜਾਬੀਆਂ ਨੂੰ ਆਸਾਂ ਬੱਝੀਆਂ ਹਨ ਤੇ ਮੈਂ ਵੀ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਭਲੇ ਲਈ ਇਸ ਪਾਰਟੀ ਵਿਚ ਸ਼ਮੂਲੀਅਤ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਮਨਪ੍ਰੀਤ ਬਾਦਲ ਨੇ ਸ. ਘੜੂਆਂ ਦਾ ਪਾਰਟੀ ਵਿਚ ਆਉਣ 'ਤੇ ਸਵਾਗਤ ਕੀਤਾ। ਸ. ਘੜੂਆਂ 1992 ਵਿਚ ਖਰੜ ਹਲਕੇ ਤੋਂ ਕਾਂਗਰਸ ਪਾਰਟੀ ਦੇ ਉਮੀਦਵਾਰ ਵਜੋਂ ਚੋਣ ਜਿੱਤੇ ਸਨ ਤੇ ਹਰਚਰਨ ਸਿੰਘ ਬਰਾੜ ਦੀ ਵਜ਼ਾਰਤ ਵਿਚ ਮੰਤਰੀ ਵੀ ਰਹੇ।

ਬੀਬੀ ਨਵਦੀਪ ਕੌਰ (ਡਾ.)
ਸ੍ਰੀ ਸੰਨੀ ਧੂੜ (ਮਿਸ਼ੀਗਨ)
ਪ੍ਰੋ ਜੋਗਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਰਮਦੇਵ
ਸ. ਸਵਰਨਜੀਤ ਸਿੰਘ ਢਿਲੋਂ
ਸ. ਅਮੋਲਕ ਸਿੰਘ ਗਾਖਲ
ਸ. ਹਰਦਿਆਲ ਸਿੰਘ ਦਿਓਲ
ਡਾ. ਗੁਰਦਿਆਲ ਸਿੰਘ ਬਸਰਾਨ

ਪੰਜਾਬ ਟਾਈਮਜ਼ ਦਾ ਆਨਰੇਰੀ ਸਲਾਹਕਾਰ ਬੋਰਡ

ਸ. ਬਲਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਸੰਧੂ
ਸ. ਹਰਜੀਤ ਸਿੰਘ ਸਾਹੀ
ਸ੍ਰੀ ਸਰਵਣ ਸਿੰਘ ਟਿਵਾਣਾ
ਸ. ਜੈਦੇਵ ਸਿੰਘ ਭੱਠਲ
ਸ. ਸ਼ਮਸ਼ੇਰ ਸਿੰਘ ਬੋਪਾਰਾਏ
ਸ. ਜਗਦੀਸ਼ਰ ਸਿੰਘ ਕਲੇਰ (ਮਿਲਵਾਕੀ)

ਸ. ਦਰਸ਼ਨ ਸਿੰਘ ਦਰਤ
ਸ. ਰਾਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਬੈਂਸ
ਸ. ਮਨਦੀਪ ਸਿੰਘ ਭੁਰਾ
ਸ੍ਰੀ ਗੁਰਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਗਿੱਲ
ਸ੍ਰੀ ਹੈਪੀ ਹੀਰ

ਖਡੂਰ ਸਾਹਿਬ ਵਿਚ 'ਨਿਸ਼ਾਨ-ਏ-ਸਿੱਖੀ' ਕਾਇਮ

ਖਡੂਰ ਸਾਹਿਬ: ਖਡੂਰ ਸਾਹਿਬ ਵਿਖੇ ਉਸਾਰਿਆ ਜਾ ਰਿਹਾ 'ਨਿਸ਼ਾਨ-ਏ-ਸਿੱਖੀ' ਟਾਵਰ ਬਣ ਕੇ ਤਿਆਰ ਹੋ ਚੁੱਕਾ ਹੈ ਜਿਹੜਾ 18 ਅਪਰੈਲ ਨੂੰ ਕੌਮ ਨੂੰ ਸਮਰਪਿਤ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇਗਾ। ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਵਿਦਵਾਨ ਤੇ 'ਨਿਸ਼ਾਨ-ਏ-ਸਿੱਖੀ' ਦੇ ਨਿਰਮਾਣ ਵਿਚ ਅਹਿਮ ਭੂਮਿਕਾ ਨਿਭਾਉਣ ਵਾਲੇ ਡਾ. ਰਘਬੀਰ ਸਿੰਘ ਬੈਂਸ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ 'ਨਿਸ਼ਾਨ-ਏ-ਸਿੱਖੀ' ਦਾ ਨੀਂਹ ਪੱਥਰ ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਦੇਵ ਜੀ ਦੇ 500 ਸਾਲਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਪੁਰਬ ਮੌਕੇ 18 ਅਪਰੈਲ 2004 ਨੂੰ ਰੱਖਿਆ ਗਿਆ ਸੀ ਜਦੋਂ ਇਸ ਦਾ ਨਿਰਮਾਣ ਕਾਰਜ 5 ਜਨਵਰੀ 2006 ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਦੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਪੁਰਬ ਮੌਕੇ ਆਰੰਭਿਆ ਗਿਆ ਸੀ। ਡਾ. ਬੈਂਸ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ 'ਨਿਸ਼ਾਨ-ਏ-ਸਿੱਖੀ' ਦਾ ਉਦਘਾਟਨ ਸਿੰਗਾਪੁਰ ਨਿਵਾਸੀ ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਨੁਕਰਾਲ ਵੱਲੋਂ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ।

ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੱਸਿਆ ਕਿ 'ਨਿਸ਼ਾਨ-ਏ-ਸਿੱਖੀ' ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਤੇ ਖਾਸ ਤੌਰ 'ਤੇ ਸਿੱਖਾਂ ਲਈ ਇਕ ਅਹਿਮ ਕੇਂਦਰ ਹੋਵੇਗਾ ਜਿਸ ਵਿਚ ਗੁਰਮਤਿ ਅਨੁਸਾਰ ਅਧਿਆਤਮਕ, ਵਿਦਿਅਕ, ਸੱਭਿਆਚਾਰਕ ਤੇ ਵਾਤਾਵਰਣ ਸੰਭਾਲ ਗਤੀਵਿਧੀਆਂ ਨੂੰ ਸਮਾਜ ਵਿਚ ਪ੍ਰਚੱਡ ਕਰਨ ਲਈ ਸਿਖਲਾਈ ਦਿੱਤੀ ਜਾਵੇਗੀ।

ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਇਸ ਇਮਾਰਤ ਦੀ ਉਸਾਰੀ ਪਿੱਛੇ ਸਭ ਤੋਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਅਹਿਮ ਯੋਗਦਾਨ ਵਾਤਾਵਰਣ ਪ੍ਰੇਮੀ ਤੇ ਸਮਾਜ ਸੁਧਾਰਕ ਬਾਬਾ ਸੇਵਾ ਸਿੰਘ ਕਾਰ ਸੇਵਾ ਵਾਲਿਆਂ ਦਾ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਇਸ ਦੀ ਪਹਿਲੀ ਮੰਜਲ ਉੱਤੇ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਨਿਕ ਕੇਂਦਰ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਇਕ ਡਿਜੀਟਲ ਲਾਇਬਰੇਰੀ ਵੀ ਕਾਇਮ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ ਜਦੋਂਕਿ ਦੂਸਰੀਆਂ ਮੰਜਲਾਂ ਵਿਚ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਦੇਵ ਇੰਸਟੀਚਿਊਟ ਆਫ ਰਿਲੀਜੀਅਸ ਸਟੱਡੀਜ਼,

ਕੁਦਰਤੀ ਵਾਤਾਵਰਣ ਦੀ ਸੰਭਾਲ ਸਬੰਧੀ ਕੇਂਦਰ ਤੇ ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਦੇਵ ਜੀ ਦੇ ਨਾਂ ਉੱਪਰ ਮੁਕਾਬਲੇ ਦੀ ਪ੍ਰੀਖਿਆ ਤੇ ਕੈਰੀਅਰ ਕੌਰਸ ਤੇ ਗਾਈਡੈਂਸ ਸੈਂਟਰ ਵੀ ਖੋਲ੍ਹੇ ਜਾਣਗੇ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਇਥੇ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਦੇ ਸਹਿਯੋਗ ਨਾਲ ਐਮ.ਏ. ਗੁਰਮਤਿ ਵੀ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇਗੀ।

ਖਾਲਸਾ ਵਿਰਾਸਤੀ ਕੰਪਲੈਕਸ ਹੋਵੇਗਾ ਸਤੰਬਰ 'ਚ ਮੁਕੰਮਲ

ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ: ਸ੍ਰੀ ਅਨੰਦਪੁਰ ਸਾਹਿਬ ਵਿਖੇ ਅੱਠਵੇਂ ਅਜੂਬੇ ਵਜੋਂ ਸਥਾਪਤ ਕੀਤੇ ਜਾ ਰਹੇ ਖਾਲਸਾ ਵਿਰਾਸਤੀ ਕੰਪਲੈਕਸ ਨੂੰ ਪਹਿਲੀ ਸਤੰਬਰ ਤੱਕ ਤਿਆਰ ਕਰਕੇ ਸੰਗਤ ਲਈ ਖੋਲ੍ਹ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇਗਾ। ਇਹ ਫੈਸਲਾ 8 ਅਪਰੈਲ ਨੂੰ ਅਨੰਦਪੁਰ ਸਾਹਿਬ ਫਾਉਂਡੇਸ਼ਨ ਦੀ ਕਾਰਜਕਾਰੀ ਕਮੇਟੀ ਦੀ ਮੀਟਿੰਗ 'ਚ ਲਿਆ ਗਿਆ। ਮੀਟਿੰਗ ਦੀ ਪ੍ਰਧਾਨਗੀ ਕਰਦਿਆਂ ਫਾਉਂਡੇਸ਼ਨ ਦੀ ਕਾਰਜਕਾਰੀ ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਚੇਅਰਪਰਸਨ ਵਿੱਤ ਮੰਤਰੀ ਡਾ. ਉਪਦਰਸ਼ੀਤ ਕੌਰ ਨੇ ਖਾਲਸਾ ਵਿਰਾਸਤ ਕੰਪਲੈਕਸ ਵਿਖੇ ਚੱਲ ਰਹੇ ਕੰਮਾਂ ਦਾ ਜਾਇਜ਼ਾ ਲਿਆ।

ਮੀਟਿੰਗ 'ਚ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਕਿ ਇਸ ਕੰਪਲੈਕਸ ਨੂੰ ਦੋ ਪੜਾਵਾਂ ਵਿਚ ਵੰਡ ਕੇ ਕੰਮ ਸੰਪੂਰਨ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਲਾਰਸਨ ਐਂਡ ਟੂਬਰੋ ਕੰਪਨੀ ਵੱਲੋਂ ਕੰਪਲੈਕਸ ਦੇ ਸਿਵਲ ਨਿਰਮਾਣ ਦਾ ਕਾਰਜ ਤਕਰੀਬਨ ਪੂਰਾ ਹੋ ਚੁੱਕਾ ਹੈ ਜਦਕਿ ਸਿੱਖ ਇਤਿਹਾਸ ਤੇ ਵਿਰਸੇ ਨਾਲ ਸਬੰਧਿਤ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਗੈਲਰੀਆਂ ਵਿਚ ਤਸਵੀਰਾਂ ਤੇ ਕਲਾ-ਕਿਰਤਾਂ ਨੂੰ ਲਾਉਣ ਦਾ ਕਾਰਜ ਚੱਲ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਮੀਟਿੰਗ ਵਿਚ ਫੈਸਲਾ ਲਿਆ ਗਿਆ ਕਿ ਲਾਇਬਰੇਰੀ ਸਮੇਤ ਪੰਜ ਗੈਲਰੀਆਂ ਦਾ ਕਾਰਜ ਪਹਿਲੀ ਸਤੰਬਰ ਤੱਕ ਮੁਕੰਮਲ ਕਰਕੇ ਸੰਗਤ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨਾਂ ਲਈ ਖੋਲ੍ਹ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇ ਤੇ ਬਾਕੀ ਰਹਿੰਦਾ ਕੰਮ 30 ਨਵੰਬਰ ਤੱਕ ਮੁਕੰਮਲ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ।

ਇਹ ਵੀ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਕਿ ਇਸ ਵਿਰਾਸਤੀ ਕੰਪਲੈਕਸ ਵਿਚ ਸਥਾਪਤ ਹੋਣ ਵਾਲੀ ਖਾਲਸਾ ਹੈਰੀਟੇਜ ਲਾਇਬਰੇਰੀ 'ਚ ਧਰਮ, ਸੰਗੀਤ, ਗੁਰਬਾਣੀ, ਇਤਿਹਾਸਕ ਤੇ ਵਿਰਸੇ ਨਾਲ ਸਬੰਧਿਤ ਪੁਸਤਕਾਂ ਅਤੇ ਹੋਰ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਹਵਾਲਾ ਸਮੱਗਰੀ ਨੂੰ ਕੰਪਿਊਟਰੀਕ੍ਰਿਤ ਕਰਕੇ ਸਾਫਟਵੇਅਰ ਰਾਹੀਂ ਉਥੇ ਪਹੁੰਚਣ ਵਾਲੀ ਸੰਗਤ ਲਈ ਮੁਫਤ ਮੁਹੱਈਆ ਕਰਵਾਇਆ ਜਾਵੇ। ਜ਼ਿਕਰਯੋਗ ਹੈ ਕਿ ਖਾਲਸੇ ਦੀ ਜਨਮ ਭੂਮੀ 'ਤੇ ਲੰਮੇ ਸਮੇਂ ਤੋਂ ਇਹ ਪ੍ਰਾਜੈਕਟ ਅਧੂਰੇ ਪਏ ਹਨ ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਕਾਫੀ ਅਲੋਚਨਾ ਹੋਈ ਹੈ। ਹੁਣ ਆਉਂਦੀਆਂ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਚੋਣਾਂ ਨੂੰ ਧਿਆਨ 'ਚ ਰੱਖਦਿਆਂ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਇਸ ਅਧੂਰੇ ਕੰਮ ਨੂੰ ਜਲਦ ਪੂਰਾ ਕਰਨ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਲਿਆ ਹੈ।

To Advertise with us
call: 847-359-0746

SUPER TRAVEL

847-676-9090, 773-465-5566

E-mail: supertravel2003@yahoo.com

Lowest Fares With Excellent Service

AMERICAN AIR,
CONTINENTAL AIR

JET AIRWAYS
DELTA, AIR INDIA,
KLM, LUFTHANSA.

For Emergency
Call anytime at

847-673-3825

EARLY BIRD SALE!!!!

India \$545
London \$250

Freeway Travel Inc

ਸਸਤੀਆਂ ਟਿਕਟਾਂ, ਖਰਾ
ਸੌਂਦਾ, ਬਿਹਤਰ ਸਰਵਿਸ

Call Raju

Tel: 773-973-0200

Fax: 773-973-0557

2542 W Devon Ave. Chicago IL 60659

Singh Tax Services

Individual & Business Tax/Financial Consulting Services.

ਆਪਣੇ ਟੈਕਸ ਸਮੇਂ ਸਿਰ ਦਾਇਰ ਕਰੋ

ਅਸੀਂ ਪੰਜਾਬੀ, ਹਿੰਦੀ, ਗੁਜਰਾਤੀ ਅਤੇ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ
ਬੋਲਦੇ ਹਾਂ। ਟੈਕਸ ਬਾਰੇ ਕੋਈ ਵੀ ਸਲਾਹ ਮੁਫਤ
ਦਿੰਦੇ ਹਾਂ। ਸਾਡੇ ਪਾਸ 10 ਸਾਲ ਦਾ ਤਜਰਬਾ ਹੈ।

ਟੈਕਸ ਬਚਾਉਣ ਲਈ ਸੇਵਾ ਦਾ ਮੌਕਾ ਦਿਓ

Ph: 248-982-2036

Fax: 616-855-5575

Office Location 38969 Cheshire Drive,
Northville, MI, 48167

Email : jhand_mohan@yahoo.com; or info@SinghTaxServices.com
For More Detail check our web site at :www.SinghTaxServices.com

Mohan Singh M.COM,
MBA (Finance), ACA
Master in Taxation.
IRS Enrolled agent,
Notary Public

Easy Travel Inc.

Consolidator of Major Airlines

ਸਸਤੀਆਂ ਹਵਾਈ ਟਿਕਟਾਂ

Detroit-Delhi \$1110
Chicago-Delhi \$1050

Tel: 734-451-9526, Toll Free 866-51-INDIA

Desi Bazar

916 E. Main Street #118, Greenwood, IN, 46143
Tel: 317-888-2040, Fax: 317-887-6116

We specialize in all kind of Indian Groceries and Sweets

- FRESH VEGETABLES EVERY THURSDAY
- FRESH GOAT MEAT

10% off on all Gurudwara supplies
and Religious programs!!

We Are Open 7 Days a Week

ਖੁਲ੍ਹਾ ਤੇ ਸਾਫ਼ ਸੁਥਰਾ ਸਟੋਰ, ਪੰਜਾਬੀਆਂ ਦਾ ਮਾਣ ਦੇਸੀ ਬਾਜ਼ਾਰ

RK

Carpet & Flooring, Inc.

6346 N. Claremont Ave. Chicago, IL 60659

ਵਾਜ਼ਬ ਭਾਅ, ਭਰੋਸੇਯੋਗ ਸਰਵਿਸ

- *Commercial
- *Residential
- *Industrial
- *Sales
- *Installation
- *Cleaning
- *Repair

Ravinder Singh Ravi

Ph: 773-761-6888

Fax: 773-761-6865

Satwant Kaur Takk

Lose Weight Feel Great

All Herbal, American Doctors' formulated and Guaranteed Results

ਅਮਰੀਕਨ ਡਾਕਟਰਾਂ ਦਾ ਕੁਦਰਤੀ ਜੜੀ ਬੂਟੀਆਂ ਤੋਂ ਤਿਆਰ ਕੀਤਾ ਫਾਰਮੂਲਾ ਅਤੇ ਗਾਰੰਟੀਸ਼ੁਦਾ ਨਤੀਜੇ

Before : 165 Lbs.
After : 125 Lbs.
Lost 40 Lbs.

Business Opportunity

International Company looking for serious people to work from home-part time or full time. Great earning potential, full training and support provided. To attend training in your area and For more info. call:

Surjit Singh or Satwant K. Takk Cell:

(416) 889-9886

Sukhpreet Kaur Indiana

Ph: 317-884-3557

www.safeandeasyweightloss.com

e-mail: sstakk@hotmail.com

ਬਾਦਲ ਲਾਣੇ ਨੇ ਪੰਜਾਬ ਨੂੰ ਲੁੱਟ ਕੇ ਵਿਦੇਸ਼ਾਂ 'ਚ ਜਾਇਦਾਦ ਬਣਾਈ:ਕੈਪਟਨ

ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ: "ਬਾਦਲਾਂ ਦੇ ਲਾਣੇ ਨੇ ਪੰਜਾਬ ਨੂੰ ਲੁੱਟ ਕੇ ਵਿਦੇਸ਼ਾਂ 'ਚ ਜਾਇਦਾਦ ਖਰੀਦਣ ਤੋਂ ਸਿਵਾ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਿਸ ਦੀ ਤਾਜ਼ਾ ਮਿਸਾਲ ਖਾਲਸਾ ਕਾਲਜ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਨੂੰ ਨਿਜੀ ਹੱਥਾਂ ਵਿਚ ਦੇਣ ਤੋਂ ਮਿਲਦੀ ਹੈ।" ਇਹ ਦੋਸ਼ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਸਾਬਕਾ ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਤੇ ਕਾਂਗਰਸ ਦੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਕੈਪਟਨ ਅਮਰਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਨੇ 8 ਅਪਰੈਲ ਨੂੰ ਹਲਕਾ ਪੱਟੀ 'ਚ ਰੈਲੀ ਨੂੰ ਸੰਬੋਧਨ ਕਰਦਿਆਂ ਲਾਏ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਬਾਦਲ ਪਰਿਵਾਰ ਨੇ ਵਿਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿਚ ਜਾਇਦਾਦਾਂ ਬਣਾ ਕੇ ਪੰਜਾਬ ਕੰਗਾਲ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਤੇ ਖਾਲਸਾ ਕਾਲਜ ਦਾ ਕਬਜ਼ਾ ਆਪਣੇ ਨਜ਼ਦੀਕੀ ਰਿਸ਼ਤੇਦਾਰ ਮਜੀਠੀਆਂ ਨੂੰ ਦੇਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਕਾਂਗਰਸ ਦੀ ਸਰਕਾਰ ਆਉਣ 'ਤੇ ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਕੰਮ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਨੂੰ ਖਤਮ ਕਰਨ ਦਾ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ। ਇਸ ਮੌਕੇ ਕਾਂਗਰਸ ਪ੍ਰਧਾਨ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਸਿੰਘ ਬਾਦਲ ਅਖ਼ਬਾਰਾਂ ਵਿਚ

ਪੱਟੀ ਵਿਖੇ ਕਾਂਗਰਸ ਰੈਲੀ ਦੌਰਾਨ ਮੰਚ 'ਤੇ ਕੈਪਟਨ ਅਮਰਿੰਦਰ ਸਿੰਘ, ਲਾਲ ਸਿੰਘ ਤੇ ਹੋਰ ਆਗੂ।

ਬਿਆਨ ਦੇ ਹੇ ਹਨ ਕਿ ਭ੍ਰਿਸ਼ਟਾਚਾਰ ਮਾੜਾ ਹੈ ਪਰ ਅਸਲੀਅਤ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਜੇ ਬਾਦਲ ਪਰਿਵਾਰ ਭ੍ਰਿਸ਼ਟ ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਕੋਈ ਵੀ ਭ੍ਰਿਸ਼ਟ ਨਹੀਂ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਇਹ ਪਰਿਵਾਰ ਤੇ ਇਸ ਦੇ ਸਾਰੇ ਰਿਸ਼ਤੇਦਾਰ ਆਨੇ-ਬਹਾਨੇ ਪੰਜਾਬ ਨੂੰ ਲੁੱਟ ਰਹੇ ਹਨ ਜਦਕਿ ਲੋਕ ਸਿਹਤ ਤੇ ਸਿੱਖਿਆ ਸਹੂਲਤਾਂ ਨੂੰ ਤਰਸ ਰਹੇ ਹਨ। ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ 'ਤੇ ਵਿਅੰਗ ਕਰਦਿਆਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਉਹ ਪਿਛਲੇ 10 ਸਾਲ ਤੋਂ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਸਿੰਘ ਬਾਦਲ ਦੀ ਉਮਰ 80 ਸਾਲ ਸੁਣਦੇ ਆ ਰਹੇ ਹਨ ਤੇ ਹੁਣ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਇੰਨੀ ਸੂਝਬੂਝ ਨਹੀਂ ਰਹੀ ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਦਾ ਭਲਾ ਕਰ ਸਕਣ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੋਸ਼ ਲਾਇਆ ਕਿ ਕੇਂਦਰ ਵੱਲੋਂ ਨਰੇਗਾ ਸਕੀਮ ਤਹਿਤ 600 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਭੇਜੇ ਗਏ ਪਰ ਇਸ 'ਚੋਂ ਸਿਰਫ਼ 121 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਵਰਤੇ ਗਏ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਅਕਾਲੀ ਸਰਪੰਚ ਅਪਣੀ ਮਨਮਰਜ਼ੀ ਨਾਲ ਨਰੇਗਾ ਕਾਰਡ ਬਣਾ ਰਹੇ ਹਨ ਤੇ ਕਾਂਗਰਸ ਸਮਰਥਕਾਂ ਦੇ ਕਾਰਡ ਨਹੀਂ ਬਣਾਏ ਜਾ ਰਹੇ।

ਡਾ. ਵਜ਼ੀਰ ਸਿੰਘ ਵੱਲੋਂ ਨਿੱਜੀ ਲਾਇਬ੍ਰੇਰੀ ਵਿਭਾਗ ਨੂੰ ਭੇਟ

ਪਟਿਆਲਾ: ਡਾ. ਵਜ਼ੀਰ ਸਿੰਘ ਨੇ ਧਰਮ ਅਧਿਐਨ ਵਿਭਾਗ, ਪੰਜਾਬੀ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ, ਪਟਿਆਲਾ ਨੂੰ ਭੇਟ ਸੌਂ ਕਿਤਾਬਾਂ ਦਾਨ ਕਰ ਦਿੱਤੀਆਂ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਅਜੋਕੀ ਕੀਮਤ ਪੰਜਾਹ ਹਜ਼ਾਰ ਰੁਪਏ ਬਣਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਜਾਣਕਾਰੀ ਦਿੰਦਿਆਂ ਵਿਭਾਗ ਦੇ ਮੁਖੀ ਡਾ. ਹਰਪਾਲ ਸਿੰਘ

ਡਾ. ਵਜ਼ੀਰ ਸਿੰਘ

ਪੰਨੂ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਡਾ. ਵਜ਼ੀਰ ਸਿੰਘ ਪਹਿਲਾਂ ਫਿਲਾਸਫੀ ਵਿਭਾਗ ਵਿਚ ਪੜ੍ਹਾਉਂਦੇ ਰਹੇ, ਫਿਰ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਧਰਮ ਅਧਿਐਨ ਵਿਭਾਗ ਦਾ ਮੁਖੀ ਥਾਪ ਦਿੱਤਾ। ਉਹ ਸਿੱਭੀਕਟ ਦੇ ਮੈਂਬਰ, ਫੈਕਲਟੀ ਦੇ ਡੀਨ ਆਦਿਕ ਅਨੇਕ ਰੁਤਬਿਆਂ ਉਪਰ ਕਾਰਜਸ਼ੀਲ ਰਹੇ।

ਕਰੀਬ 85 ਸਾਲ ਦੇ ਡਾ. ਵਜ਼ੀਰ ਸਿੰਘ ਵਧੀਆ ਲੇਖਕ, ਫਿਲਾਸਫਰ ਅਤੇ ਅਧਿਆਪਕ ਹਨ ਅਤੇ ਹੁਣ ਦਿੱਲੀ ਵਸਦੇ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪੜ੍ਹਾਏ ਹੋਏ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਡਾ. ਦਰਸ਼ਨ ਸਿੰਘ, ਡਾ. ਹਰਪਾਲ ਸਿੰਘ ਪੰਨੂ ਅਤੇ ਡਾ. ਰਾਜਿੰਦਰ ਕੌਰ ਰੋਹੀ ਇਸ ਵਿਭਾਗ ਦੇ ਮੁਖੀ ਤੱਕ ਦੀ ਪੁਜੀਸ਼ਨ ਉਤੇ ਪੁੱਜੇ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਦਾ ਜਰਨਲ ਆਫ ਰਿਲੀਜੀਅਸ ਸਟੱਡੀਜ਼ ਵੀ ਕਾਮਯਾਬੀ ਨਾਲ ਚਲਾਇਆ।

ਪਹਿਲਕਦਮੀ:ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਬਾਬਾ ਅਟਲ ਦਾ ਜਲੌਅ ਬਹਾਲ ਕਰਨ ਲਈ ਕੰਮ ਸ਼ੁਰੂ

ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ: ਸ੍ਰੀ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਸਮੂਹ ਸਥਿਤ ਇਤਿਹਾਸਕ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਬਾਬਾ ਅਟਲ ਰਾਇ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਪੁਰਾਣੀ ਆਭਾ ਨੂੰ ਸੁਰਜੀਤ ਕਰਨ ਲਈ ਇਸ ਵਾਰ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਵਲੋਂ ਪੁਰਾਤਨ ਇਮਾਰਤਾਂ ਦੇ ਸਾਂਭ-ਸੰਭਾਲ ਦੇ ਮਾਹਰਾਂ ਦੀਆਂ ਸੇਵਾਵਾਂ ਲਈਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਲੋਂ ਇਥੇ ਜੰਗੀ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਕੰਮ ਜਾਰੀ ਹੈ। ਇਹ ਇਤਿਹਾਸਕ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਹਰਗੋਬਿੰਦ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੇ ਪੁੱਤਰ ਬਾਬਾ ਅਟਲ ਰਾਏ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਹੈ ਜਿਸ ਨੂੰ 18ਵੀਂ ਸਦੀ ਵਿਚ ਤਿਆਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। 40 ਮੀਟਰ ਉੱਚੇ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਦੀਆਂ ਨੌਂ ਮੰਜਲਾਂ ਹਨ ਜੋ ਬਾਬਾ ਅਟਲ ਰਾਏ ਦੇ ਨੌਂ ਸਾਲਾਂ ਦੇ ਜੀਵਨ ਨੂੰ ਸਮਰਪਿਤ ਹਨ। ਆਪਣੇ ਸਮੇਂ ਵਿਚ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਦੀ ਇਹ ਇਮਾਰਤ ਸ਼ਹਿਰ ਦੀ ਸਭ ਤੋਂ ਉੱਚੀ ਇਮਾਰਤ ਸੀ।

ਇਸ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਕਾਰ ਸੇਵਾ ਵਾਲੇ ਬਾਬਿਆਂ ਵਲੋਂ ਇਥੇ ਸੇਵਾ ਕਰਵਾਈ ਗਈ ਸੀ ਜਿਸ ਤਹਿਤ ਕੰਧਾਂ 'ਤੇ ਟਾਇਲਾਂ ਲਾ ਦਿੱਤੀ ਗਈਆਂ। ਟਾਈਲਾਂ ਲਾਉਣ ਕਾਰਨ ਕੰਧਾਂ 'ਤੇ ਹੋਈ ਬਹੁਮੁੱਲੀ ਚਿੱਤਰਕਾਰੀ ਨਸ਼ਟ ਹੋ ਗਈ। ਪਾਣੀ ਦੀ ਨਿਕਾਸੀ ਦਾ ਯੋਗ ਪ੍ਰਬੰਧ ਨਾ ਹੋਣ ਕਾਰਨ ਕੰਧਾਂ ਵਿਚ ਆਈ ਸਲਾਭ ਨੇ ਛੱਤਾਂ 'ਤੇ ਹੋਈ ਗਚਕਾਰੀ ਤੇ ਸੋਨੇ ਦੇ ਕੰਮ ਨੂੰ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਕੀਤਾ। ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਦੀ ਇਮਾਰਤ ਦੇ ਬਾਹਰਲੇ ਪਾਸੇ ਸੰਗਮਰਮਰ ਦਾ ਪੱਥਰ ਲਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਜਿਸ ਨੇ ਇਸ ਦੀ ਪੁਰਾਤਨ ਦਿੱਖ ਨੂੰ ਹੀ ਖਤਮ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਸੀ।

ਹੁਣ ਇਥੇ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਵੱਲੋਂ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਨ ਦੀ ਮਦਦ ਨਾਲ ਨੋਇਡਾ ਦੀ ਕੰਪਨੀ ਹੈਰੀਟੇਜ ਕੰਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨ ਮੈਨੇਜਮੈਂਟ ਸਰਵਿਸਿਜ਼ ਵਲੋਂ ਮਾਹਰਾਂ ਦੀ ਨਿਗਰਾਨੀ ਹੇਠ ਕੰਮ ਕਰਵਾਇਆ ਜਾ ਰਿਹਾ। ਪੁਰਾਤਨ ਇਮਾਰਤਾਂ ਦੀ ਸਾਂਭ-ਸੰਭਾਲ ਦੀ ਮਾਹਰ ਇਸ ਕੰਪਨੀ ਵੱਲੋਂ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਦੇ

ਅੰਦਰਲੇ ਹਿੱਸੇ ਵਿਚ ਸੋਨੇ ਦਾ ਕੰਮ ਮੁਕੰਮਲ ਕਰ ਲਿਆ ਹੈ ਜਿਸ ਨੂੰ ਜਲਦੀ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਨੂੰ ਸੌਂਪ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇਗਾ ਤੇ ਇਥੇ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਅਰੰਭ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ। ਇਥੇ ਛੱਤ 'ਤੇ ਗਚਕਾਰੀ ਦਾ ਕੰਮ ਤੇ ਸ਼ੀਸ਼ਾ ਲਾਉਣ ਦਾ ਕੰਮ ਜਾਰੀ ਹੈ। ਇਸ ਕੰਮ ਵਾਸਤੇ ਮਾਹਰ ਕਾਰੀਗਰ ਕੋਰਲ, ਮੱਧ ਪ੍ਰਦੇਸ਼, ਉਤੀਸਾ ਸਮੇਤ ਹੋਰ ਥਾਵਾਂ ਤੋਂ ਸੱਦੇ ਗਏ ਹਨ ਜੋ ਇਥੇ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਦੀਆਂ ਕੰਧਾਂ ਤੇ ਪਹਿਲੀ ਮੰਜਲ 'ਤੇ ਬਣੀ ਬਹੁਮੁੱਲੀ ਚਿੱਤਰਕਾਰੀ ਨੂੰ ਸੰਭਾਲਣ ਦਾ ਯਤਨ ਕਰਨਗੇ। ਇਸ ਦੀ ਪਹਿਲੀ ਮੰਜਲ 'ਤੇ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦੇ ਜੀਵਨ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਚਿੱਤਰ ਬਣਾਏ ਹੋਏ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਬਹੁਤ ਚਿੱਤਰਾਂ ਦੇ ਉਪਰ ਮੁੜ ਰੰਗ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਤੇ ਇਸ ਵਾਸਤੇ ਤੇਲ ਵਾਲੇ ਰੰਗਾਂ (ਆਇਲ ਕਲਰ) ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ।

ਇਨ੍ਹਾਂ ਉਪਰ ਮੁੜ ਰੰਗ ਕਰਨ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਇਹ ਜਾਨਣ ਦਾ ਯਤਨ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਕਿ ਪਹਿਲਾਂ ਹੋਈ ਚਿੱਤਰਕਾਰੀ ਲਈ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਰੰਗਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ ਜਿਸ ਕਾਰਨ ਇਨ੍ਹਾਂ ਚਿੱਤਰਾਂ ਵਿਚੋਂ ਬਹੁਤੇ ਚਿੱਤਰਾਂ ਦੀ ਪੁਰਾਤਨਤਾ ਖਤਮ ਹੋ ਚੁੱਕੀ ਹੈ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਚਿੱਤਰ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਦੀਆਂ ਬਾਹਰਲੀਆਂ ਕੰਧਾਂ 'ਤੇ ਵੀ ਬਣੇ ਹੋਏ ਸਨ ਪਰ ਇਥੇ ਸੰਗਮਰਮਰ ਦਾ ਪੱਥਰ ਲਾਉਣ ਸਮੇਂ ਇਸ ਬਹੁਮੁੱਲੀ ਚਿੱਤਰਕਾਰੀ ਨੂੰ ਅਣਦੇਖਿਆਂ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ। ਕੰਧਾਂ ਵਿਚ ਸਲਾਭ ਆਉਣ ਕਾਰਨ ਹੁਣ ਜਦੋਂ ਇਹ ਪੱਥਰ ਉਤਾਰੇ ਗਏ ਤਾਂ ਇਹ ਚਿੱਤਰਕਾਰੀ ਦਾ ਵੱਡਾ ਹਿੱਸਾ ਨਸ਼ਟ ਹੋ ਚੁੱਕਾ ਸੀ। ਹੁਣ ਇਸੇ ਹਿੱਸੇ ਨੂੰ ਮੁੜ ਪਹਿਲਾਂ ਵਾਂਗ ਬਣਾਉਣ ਦੇ ਯਤਨ ਜਾਰੀ ਹਨ।

ਹੈਰੀਟੇਜ ਕੰਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨ ਮੈਨੇਜਮੈਂਟ ਸਰਵਿਸਿਜ਼ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰੀ ਰਾਕੇਸ਼ ਕੁਮਾਰ ਨੇ

ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਦੀਆਂ ਬਾਹਰਲੀਆਂ ਕੰਧਾਂ ਦੀ ਪੁਰਾਤਨਤਾ ਨੂੰ ਬਹਾਲ ਕਰਨ ਲਈ ਮੁੜ ਕਲੀ-ਚੁਨੇ ਦਾ ਪਲਸਤਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਪਰ ਇਥੇ ਹੋਈ ਚਿੱਤਰਕਾਰੀ ਨੂੰ ਜਿਵੇਂ ਦਾ ਤਿਵੇਂ ਰਹਿਣ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇਗਾ। ਇਸ ਦੇ ਪੁਰਾਣੇ ਫਰਸ਼ ਦੇ ਕੁਝ ਹਿੱਸੇ ਨੂੰ ਵੀ ਸੰਗਤਾਂ ਦੇ ਦੇਖਣ ਲਈ ਬਾਹਰ ਕੱਢਿਆ ਗਿਆ। ਇਮਾਰਤ ਦੇ ਅੰਦਰਲੇ ਹਿੱਸੇ ਵਿਚ ਕੰਧਾਂ 'ਤੇ ਹੋਈ ਚਿੱਤਰਕਾਰੀ ਵਿਚੋਂ 90 ਫੀਸਦੀ ਹਿੱਸਾ ਖਰਾਬ ਹੋ ਚੁੱਕਿਆ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਮਾਹਰਾਂ ਦੀ ਮਦਦ ਨਾਲ ਇਸ ਨੂੰ ਪਹਿਲਾਂ ਵਾਲੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਲਿਆਉਣ ਦਾ ਯਤਨ ਕਰਨਗੇ। ਹੁਣ ਇਹ ਵੀ ਧਿਆਨ ਰੱਖਿਆ ਜਾਵੇਗਾ ਕਿ ਮੌਸਮ ਵਿਚ ਹੁੰਦੀ ਤਬਦੀਲੀ ਨਾਲ ਇਸ ਚਿੱਤਰਕਾਰੀ 'ਤੇ ਕੋਈ ਮਾੜਾ ਪ੍ਰਭਾਵ ਨਾ ਪਵੇ। ਇਮਾਰਤ ਨੂੰ ਪਾਣੀ ਦੀ ਮਾਰ ਤੋਂ ਬਚਾਉਣ ਲਈ ਪਾਣੀ ਦੀ ਨਿਕਾਸੀ ਲਈ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕੀਤੇ ਜਾਣਗੇ। ਹੇਠਲੇ ਹਿੱਸੇ ਵਿਚ ਬਾਹਰੀ ਕੰਧਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਪਾਣੀ ਤੋਂ ਬਚਾਉਣ ਲਈ ਯੋਜਨਾ ਬਣਾਈ ਗਈ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਸੁਝਾਅ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਸ੍ਰੀ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਸਮੂਹ ਸਥਿਤ ਅਜਿਹੀਆਂ ਪੁਰਾਤਨ ਇਮਾਰਤਾਂ ਦੀ ਸਾਂਭ-ਸੰਭਾਲ ਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਪੁਰਾਤਨ ਦਿੱਖ ਨੂੰ ਕਾਇਮ ਰੱਖਣ ਲਈ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਨੂੰ ਪੱਕੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਮਾਹਰਾਂ ਦੀਆਂ ਸੇਵਾਵਾਂ ਲੈਣੀਆਂ ਚਾਹੀਦੀਆਂ ਹਨ।

ਡਿਪਟੀ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਕੇ.ਐਸ. ਪੰਨੂ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਇਸ ਇਤਿਹਾਸਕ ਵਿਰਾਸਤ ਦੀ ਪੁਰਾਤਨ ਸ਼ਾਨੋ-ਸ਼ੌਕਤ ਨੂੰ ਬਹਾਲ ਕਰਨ ਲਈ ਹਰ ਸੰਭਵ ਯਤਨ ਕੀਤੇ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ। ਇਸ ਸਬੰਧੀ ਪੁਰਾਤਤਵ ਵਿਭਾਗ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਮਾਹਰਾਂ ਦੀਆਂ ਸੇਵਾਵਾਂ ਲਈਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ ਜੋ ਇਥੇ ਹੋਈ ਬਹੁਮੁੱਲੀ ਚਿੱਤਰਕਾਰੀ, ਗਚਕਾਰੀ ਤੇ ਸੋਨੇ ਦੇ ਕੰਮ ਨੂੰ ਮੁੜ ਪਹਿਲਾਂ ਵਾਂਗ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਯਤਨਸ਼ੀਲ ਹਨ।

Matrimonials

ਕੰਨਿਆ ਦੀ ਲੋੜ

Wanted US citizen girl for Kamboj Sikh boy, 25, 5'5", Bachelor in Architecture, raised in America went to school, college in New York, living with parents in New York and works with family business. Cast no bar. Call: 516.439.1208 or 347.920.9011

Wanted suitable match for Jatt Sikh US born, handsome, cleanshaven, 27/ 6'1", engineer (BSc. Engg.) boy, manager in a top US corporation. Educated, respected family, no demands. Contact: Sikh5family@gmail.com

ਜੱਟ ਸਿੱਖ ਢਿੱਲੋਂ, ਸੁਨੱਖੇ, 22, 5'11", ਦਸ ਸਾਲ ਦੇ ਟੂਰਿਸਟ/ਬਿਜਨਸ ਵੀਜ਼ੇ 'ਤੇ ਅਮਰੀਕਾ ਆਪਣੇ ਪਿਤਾ ਪਾਸ ਰਹਿੰਦੇ ਲੜਕੇ ਲਈ ਅਮਰੀਕੀ ਸਿਟੀਜ਼ਨ ਲੜਕੀ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ। ਸੰਪਰਕ ਕਰੋ: ਫੋਨ 812-677-6206 ਜਾਂ ਈਮੇਲ: dhillon196315@yahoo.com

Handsome Sikh Khatri 48/ 5'7", living in bay area California, never married, looking for a life-partner. Divorcee also be considered, caste no bar. Call : 408-712-3454.

Seeking Jatt Sikh alliance for 27/5'-6" B.E, M.S girl. Placed with Bank of America, Contact:704-930-1734, ppsd32@gmail.com.

Indian Attorney in 60s, 5'-6", slim looking for a sincere, educated, God fearing, companion. Caste no bar. Serious inquiries only. Contact: Ph:323-573-9315 Email: singhb1@yahoo.com

ਵਰ ਦੀ ਲੋੜ

ਖੂਬਸੂਰਤ ਕੰਬੋਜ ਸਿੱਖ ਉਮਰ 24 ਸਾਲ ਕੱਦ 5'6" ਸਟੂਡੈਂਟ ਵੀਜ਼ੇ 'ਤੇ, ਕੈਨੇਡਾ ਰਹਿੰਦੀ ਰਜਿਸਟਰਡ ਪ੍ਰੈਕਟੀਕਲ ਨਰਸ ਅਮ੍ਰਿਤਧਾਰੀ ਲੜਕੀ ਲਈ ਗੁਰਸਿੱਖ ਵਰ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਫੋਨ: 780-200-8082, 91-98146-47417

Sikh match for Parjapat Sikh female, 30, 5'- 6", working with US University on H1 visa, PhD (Molecular Biology) from US. Caste no bar, US/Canada preferred. Contact at 978-799-8948 (US), 91-98784-59056 (India), or piscean100@yahoo.com

SYAN VIDEO PRODUCTION, INC.

Professional HD Video & Digital Photo Production

Multiple Camera Shooting / Digital Still Photography
(with flush mount Album)

Live Video Display with Large Screens

DJ Service with Laser Lights

Call Toll Free : 1-888-RAJ- SYAN

(725-7926)

(With 14 years Experienced)

734-261-0936 / 734-890-1767

E-mail: raj@syانvideo.com

or visit at: www.syanvideo.com

Asian International Foods Indian Grocery Store

ਬਹੁਤ ਹੀ ਵਾਜਬ
ਕੀਮਤ 'ਤੇ

- ਗਰੋਸਰੀ
- ਸਬਜ਼ੀਆਂ
- ਮਿਠਾਈਆਂ

1950 West Columbia Ave., Battle Creek (MI)

Ph#269-288-0574, 269-420-8135

ਹੁਣ ਮਨਪ੍ਰੀਤ ਬਾਦਲ ਤੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਸਿੰਘ ਬਾਦਲ ਆਹਮੋ-ਸਾਹਮਣੇ

ਤਾਏ ਨੂੰ ਸਲਾਹ:ਕੇਂਦਰ 'ਤੇ ਦੋਸ਼ਾਂ ਦੀ ਬਜਾਏ ਆਪਣੀਆਂ ਨਾਲਾਇਕੀਆਂ ਵੇਖੋ

ਬਠਿੰਡਾ: ਸਾਬਕਾ ਵਿੱਤ ਮੰਤਰੀ ਤੇ ਪੀਪਲਜ਼ ਪਾਰਟੀ ਆਫ਼ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਮਨਪ੍ਰੀਤ ਸਿੰਘ ਬਾਦਲ ਨੇ ਆਪਣੇ ਤਾਏ ਤੇ ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਸਿੰਘ ਬਾਦਲ ਵਿਰੁੱਧ ਪਹਿਲੀ ਵਾਰ ਸਿੱਧੇ ਹਮਲੇ ਕਰਦਿਆਂ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਹਰ ਗੱਲ 'ਤੇ ਕੇਂਦਰ ਦੀ ਨੁਕਤਾਚੀਨੀ ਕਰਨ ਦੀ ਬਜਾਏ ਆਪਣੀ ਮੰਜੀ ਹੇਠਾਂ ਸੋਟਾ ਫੇਰਨ ਤੇ ਆਪਣੀਆਂ ਨਾਲਾਇਕੀਆਂ ਤੋਂ ਕੁਝ ਸਬਕ ਸਿੱਖਣ। ਮਨਪ੍ਰੀਤ ਨੇ ਇਹ ਵੀ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਕੇਂਦਰ ਨੂੰ ਆਪਣੀਆਂ ਯੋਜਨਾਵਾਂ ਬਣਾ ਕੇ ਸੂਬਿਆਂ 'ਤੇ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਦੀ ਬਜਾਏ, ਉਸ ਨੂੰ ਪੈਸਾ ਦੇਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾਅਵਾ ਕੀਤਾ ਕਿ ਜਦ ਉਹ ਵਿੱਤ ਮੰਤਰੀ ਸਨ ਤਾਂ ਦੂਜੇ ਰਾਜਾਂ ਨਾਲ ਮਿਲ ਕੇ ਕੇਂਦਰ ਵੱਲੋਂ ਟੈਕਸਾਂ ਵਿਚ 70:30 ਦੇ ਅਨੁਪਾਤ ਨੂੰ ਵਧਾ ਕੇ 50:50 ਫ਼ੀਸਦੀ ਕਰਨ ਦੀ ਮੰਗ ਕੀਤੀ ਸੀ।

ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਸੰਗਤ ਦਰਸ਼ਨ ਵੀ ਕਰਜ਼ਾ ਲੈ ਕੇ ਕਰ ਰਹੀ ਹੈ ਤੇ ਫਿਰ ਉਸ ਕੋਲੋਂ ਸੁਨਹਿਰੇ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਭਵਿੱਖ ਦੀ ਉਮੀਦ ਕਿਵੇਂ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਪਾਰਟੀ 'ਚ ਫੋਟੋਆਂ ਚਮਕਾਉਣ ਜਾਂ ਖੁਦ ਪ੍ਰਧਾਨ ਬਣੇ ਰਹਿਣ ਦੀ ਨੀਤੀ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗੀ। ਪਾਰਟੀ ਵੱਲੋਂ ਮਿਹਨਤੀ, ਇਮਾਨਦਾਰ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਉਮੀਦਵਾਰ ਬਣਾਉਣਗੇ ਤੇ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਪੈਸੇ ਜਾਂ ਸਿਫਾਰਸ਼ ਨਾਲ ਟਿਕਟ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤੀ ਜਾਵੇਗੀ। ਮਨਪ੍ਰੀਤ ਨੇ

ਪਾਰਟੀ ਵਰਕਰਾਂ ਨੂੰ ਸੰਬੋਧਨ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਮਨਪ੍ਰੀਤ ਸਿੰਘ ਬਾਦਲ।

ਕਿਹਾ ਹੈ ਪੰਜਾਬ 'ਚ 75 ਹਜ਼ਾਰ ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਦਾ ਕਰਜ਼ਾ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੋਸ਼ ਲਾਇਆ ਕਿ ਅਕਾਲੀਆਂ ਵੱਲੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਸਾਰੇ ਹਰਬੇ ਵਰਤਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਹੁਣ ਆਖਰੀ ਹਥਿਆਰ ਦੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਰੁੱਧ ਬਿਆਨਬਾਜ਼ੀ ਕਰਨ ਲਈ ਤਿਆਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਸੁਖਬੀਰ ਸਿੰਘ ਦੀ ਟੀਮ ਨੇ ਸਾਰੇ ਖਿਡਾਰੀ ਆਉਟ ਹੋਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਹੁਣ ਵੱਡੇ ਬਾਦਲ ਨੂੰ ਸਚਿਨ ਤੇਂਦੁਲਕਰ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਬੋਲੇਬਾਜ਼ ਬਣਾ ਕੇ ਭੇਜਿਆ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ

ਇਹ ਵੀ ਕਿਹਾ ਕਿ ਜੇ ਇਹ ਖਿਡਾਰੀ ਵੀ ਆਉਟ ਹੋ ਗਿਆ ਤਾਂ ਟੀਮ ਦਾ ਕੀ ਬਣੇਗਾ।

ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਖਟਕਤ ਕਲਾਂ ਵਿਚ ਪੀਪਲਜ਼ ਪਾਰਟੀ ਦੇ ਵੱਡੇ ਇਕੱਠ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਸਿੰਘ ਬਾਦਲ ਬੋਲਲਾਅ ਗਏ ਹਨ, ਇਸ ਲਈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਰੁੱਧ ਸੁਖਬੀਰ ਸਿੰਘ ਨਾਲ ਈਰਖਾ ਕਰਨ ਵਰਗੇ ਹਲਕੇ ਦੋਸ਼ ਲਗਾਏ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ। ਮਨਪ੍ਰੀਤ ਨੇ ਸ. ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਸਿੰਘ ਬਾਦਲ ਵੱਲੋਂ ਦਿੱਤੇ ਬਿਆਨ ਕਿ ਨਵੀਂ ਬਹੂ ਦਾ ਚਾਅ ਚਾਰ ਦਿਨਾਂ 'ਚ

ਕਾਬਲੀਅਤ ਕਰਕੇ ਵਿੱਤ ਮੰਤਰੀ ਬਣਿਆ ਸੀ: ਮਨਪ੍ਰੀਤ

ਮਨਪ੍ਰੀਤ ਨੇ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਉਸ ਨੂੰ ਗਿੱਦਤਬਾਹਾ ਉਪ ਚੋਣ ਵਿਚ ਸ਼ੋਕ ਵਜੋਂ ਨਹੀਂ ਬਲਕਿ ਬੇਅੰਤ ਸਿੰਘ ਸਰਕਾਰ ਸਾਹਮਣੇ ਕੋਈ ਉਮੀਦਵਾਰ ਨਾ ਹੋਣ ਕਾਰਨ ਮਜਬੂਰੀ ਵਿਚ ਉਤਾਰਿਆ ਗਿਆ ਸੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਉਹ ਪੰਜਾਬ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਵਿਚ ਲਗਾਤਾਰ ਚੌਥੀ ਵਾਰ ਪਹੁੰਚਣ ਕਰਕੇ ਸੂਬੇ ਦੇ ਖਜ਼ਾਨਾ ਮੰਤਰੀ ਬਣੇ ਸਨ ਤੇ ਨਾ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਹ ਮਹਿਕਮਾ ਮੰਗ ਕੇ ਲਿਆ ਸੀ। ਸ. ਮਨਪ੍ਰੀਤ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਉਹ ਉੱਝ ਵੀ ਪੜ੍ਹਾਈ ਪੱਖੋਂ ਦੂਜਿਆਂ ਨਿਸ਼ਬਤ ਮੋਹਰੀ ਹੋਣ ਕਾਰਨ ਇਸ ਅਹੁਦੇ ਲਈ ਮੁੱਖ ਦਾਅਵੇਦਾਰ ਉਸ ਵੇਲੇ ਦੇ ਵਿਧਾਇਕਾਂ ਵੱਲੋਂ ਮੰਨੇ ਗਏ ਸਨ। ਮਨਪ੍ਰੀਤ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਉਹ ਪਾਰਟੀ ਨਾਲ ਮੁੱਦਿਆਂ ਦੇ ਮਾਮਲੇ 'ਤੇ ਆਪਣੀ ਅਲੱਗ ਸੋਚ ਰੱਖਦੇ ਸਨ ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਖੁਦ ਪਾਰਟੀ ਨਹੀਂ ਛੱਡੀ, ਸਗੋਂ ਪਾਰਟੀ 'ਚੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਬਾਹਰ ਕੱਢਿਆ ਗਿਆ। ਮਨਪ੍ਰੀਤ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਸਿੰਘ ਬਾਦਲ ਵੱਲੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਈਰਖਾਵਾਦੀ ਦੱਸਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਜਦੋਂਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕਦੇ ਸਰਕਾਰ ਜਾਂ ਬਾਦਲ ਦਲ ਦੀਆਂ ਪ੍ਰਾਪਤੀਆਂ, ਜਾਇਦਾਦਾਂ ਪ੍ਰਤੀ ਕੋਈ ਈਰਖਾ ਨਹੀਂ ਰੱਖੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਵਿੱਤ ਮੰਤਰੀ ਹੁੰਦਿਆਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਹ ਈਰਖਾ ਜ਼ਰੂਰ ਸੀ ਕਿ ਬਾਕੀ ਸੂਬੇ ਪੰਜਾਬ ਤੋਂ ਅੱਗੇ ਕਿਉਂ ਨਿਕਲ ਰਹੇ ਹਨ ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਆਪਣੀ ਗੱਲ ਕਾਇਮ ਰੱਖੀ ਤੇ ਕੁਰਸੀ ਨੂੰ ਵੀ ਤਿਆਗ ਦਿੱਤਾ।

ਲੱਖ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਬਾਰੇ ਟਿੱਪਣੀ ਕਰਦਿਆਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਤਾਇਆ ਜੀ ਬਹੂ ਤਾਂ ਚਾਰ ਮਹੀਨੇ ਤੋਂ ਵੀ ਪੁਰਾਣੀ ਹੋ ਚੁੱਕੀ ਹੈ ਪਰ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਚਾਅ ਵਧਦਾ ਹੀ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਮਨਪ੍ਰੀਤ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਉਸ ਦੀ ਪਾਰਟੀ ਨੂੰ ਮਿਲ ਰਹੀ ਸਫਲਤਾ ਤੋਂ ਬੋਲਲਾਅ ਵਿਚ ਆ ਕੇ ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਦੇ ਮੀਡੀਆ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਲੜਾਈ ਨੂੰ ਨਿੱਜੀ ਲੜਾਈ ਦਾ ਰੂਪ ਦੇਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ।

ਸਰਕਾਰ ਵੱਲੋਂ ਅਪਣੇ ਸਾਥੀ ਚਰਨਜੀਤ ਸਿੰਘ ਬਰਾੜ ਦੇ ਪਿਤਾ ਤੇ ਹੋਰਾਂ ਵਿਰੁੱਧ ਕੇਸ

ਦਰਜ ਕਰਨ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਨੂੰ ਅੰਨ੍ਹੀ ਸਿਆਸੀ ਵਿਰੋਧਤਾ ਕਾਰਨ ਦਿੱਦਿਆਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਇਸ ਨਾਲ ਹੁਣ ਸਰਕਾਰ ਵਿਰੁੱਧ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਈ ਲਹਿਰ ਨਹੀਂ ਰੁਕ ਸਕਦੀ। ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਚੋਣਾਂ ਬਾਰੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਸਿੱਧੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਚੋਣਾਂ ਨਹੀਂ ਲੜੀਆਂ ਜਾਣਗੀਆਂ ਪਰ ਗੁਰਦਵਾਰਾ ਪ੍ਰਬੰਧਾਂ ਵਿਚ ਸੁਧਾਰ ਲਿਆਉਣ ਹਿਤ ਸਾਫ਼-ਸੁਥਰੇ ਅਕਸ ਵਾਲੇ ਉਮੀਦਵਾਰਾਂ ਦੀ ਮਦਦ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇਗੀ।

ਠੱਗ ਡਾਕਟਰ ਲਾੜੇ ਤੋਂ ਸਾਵਧਾਨ

ਬੇਕਰਜ਼ਫੀਲਡ (ਮਾਨ ਮਨਦੀਪ): ਜੇ ਤੁਹਾਡਾ ਆਪਣਾ ਜਾਂ ਤੁਹਾਡੀ ਆਪਣੀ ਕਿਸੇ ਧੀ-ਭੈਣ ਦਾ 'ਮੈਟਰਮੋਨੀਅਲ ਸ਼ਾਦੀ ਡਾਟ ਕਾਮ', 'ਜੀਵਨ ਸਾਥੀ ਡਾਟ ਕਾਮ' ਜਾਂ 'ਪੰਜਾਬੀ ਮੈਟਰੀਮੋਨੀ' ਉਤੇ ਹੈ ਅਤੇ ਕੋਈ ਡਾਕਟਰ ਬਣ ਕੇ ਤੁਹਾਡੇ ਨਾਲ ਸੰਪਰਕ ਕਰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਸਾਵਧਾਨ! ਇਹ ਕੋਈ ਜਾਅਲਸਾਜ਼ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਿਨੀਂ ਇਕ ਚਾਲਬਾਜ਼ ਡਾਕਟਰ ਜਿਸ ਦਾ ਲਾਈਸੈਂਸ ਇੰਗਲੈਂਡ ਦੇ ਮੈਡੀਕਲ ਬੋਰਡ ਵੱਲੋਂ ਕਾਫੀ ਸਮਾਂ ਪਹਿਲਾਂ ਰੱਦ ਕਰ ਦਿਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਅਤੇ ਉਸ ਉਤੇ ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਲਈ ਡਾਕਟਰੀ ਪ੍ਰੈਕਟਿਸ ਕਰਨ 'ਤੇ ਰੋਕ ਲਾ ਦਿਤੀ ਗਈ ਸੀ, ਕਿਸੇ ਸ਼ਿਕਾਰ ਦੀ ਭਾਲ ਵਿਚ ਹੈ।

ਇਹ ਸ਼ਾਤਿਰ ਡਾਕਟਰ 10 ਸਾਲ ਦੇ ਵਿਜ਼ਿਟਰ ਵੀਜ਼ੇ 'ਤੇ ਪਿਛਲੇ ਸਾਲ ਜੁਲਾਈ ਮਹੀਨੇ ਅਮਰੀਕਾ ਆ ਗਿਆ ਅਤੇ ਵਿਆਹ-ਸ਼ਾਦੀ ਵਾਲੀਆਂ ਵੈਬਸਾਈਟਾਂ ਉਪਰ ਆਪਣੀ ਪਰੋਫਾਈਲ ਪਾ ਕੇ ਵਖ ਵਖ ਕੁੜੀਆਂ ਨਾਲ ਵਿਆਹ ਦੇ ਬਹਾਨੇ ਸੰਪਰਕ ਬਣਾਉਣੇ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿਤੇ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਕੁੜੀਆਂ ਵਿਚੋਂ ਬਹੁਤੀਆਂ ਡਾਕਟਰ ਸਨ।

ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਜਿਲਾ ਹੁਸ਼ਿਆਰਪੁਰ ਦੇ ਪਿੰਡ ਜਹਾਨਪੋਲ ਦੇ ਵਾਸੀ 6 ਫੁਟ ਲੰਮੇ 32 ਸਾਲਾ ਤੇਜੇਸ਼ਵਰ ਸਿੰਘ ਨਾਂ ਦੇ ਇਸ ਕਥਿਤ ਡਾਕਟਰ

ਨੇ ਇਕੋ ਸਮੇਂ ਕੈਲੀਫੋਰਨੀਆ ਦੀਆਂ ਦੋ ਕੁੜੀਆਂ ਨਾਲ ਵਿਆਹ ਦੀ ਤਜਵੀਜ਼ ਰੱਖ ਦਿੱਤੀ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਕੁੜੀਆਂ ਵਿਚੋਂ ਇਕ ਬੇਏਰੀਏ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਉਸ ਨਾਲ ਵਿਆਹ 9 ਅਪਰੈਲ ਨੂੰ ਹੋਣਾ ਸੀ ਅਤੇ ਦੂਜੀ ਫਰਿਜ਼ਨੋ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਡਾਕਟਰ ਦੀ ਪਿੰਡ ਜਹਾਨਪੋਲ ਰਹਿੰਦੀ ਮਾਤਾ ਨਰਜੀਤ ਕੌਰ ਨੇ ਬੇਏਰੀਆ ਰਹਿੰਦੀ ਕੁੜੀ ਵਾਲਿਆਂ ਤੋਂ ਸ਼ਰਾਨਾਂ ਦੀਆਂ ਰਸਮਾਂ ਪੂਰੀਆਂ ਕਰਨ ਦੇ ਬਹਾਨੇ 5 ਲੱਖ ਰੁਪਏ ਵੀ ਇੰਡੀਆ ਮੰਗਵਾ ਲਏ। ਠੀਕ ਉਸੇ ਸਮੇਂ ਫਰਿਜ਼ਨੋ ਰਹਿੰਦੀ ਲੜਕੀ ਤੋਂ ਵੀ

20 ਹਜ਼ਾਰ ਡਾਲਰ ਮੰਗ ਲਏ ਪਰ ਇਸ ਜਾਅਲਸਾਜ਼ੀ ਦਾ ਭਾਂਡਾ ਉਦੋਂ ਭੱਜ ਗਿਆ ਜਦੋਂ ਬੇਏਰੀਏ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦੀ ਲੜਕੀ (ਜਿਸ ਦਾ ਵਿਆਹ 9 ਅਪਰੈਲ ਨੂੰ ਹੋਣਾ ਨਿਸ਼ਚਿਤ ਸੀ) ਦੀ ਇਕ ਸਹੇਲੀ ਫਰਿਜ਼ਨੋ ਰਹਿੰਦੀ ਲੜਕੀ ਦੇ ਘਰ ਚਲੀ ਗਈ ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੋਹਾਂ ਦੀ ਸਾਂਝੀ ਸਹੇਲੀ ਸੀ। ਅਚਾਨਕ ਕੰਪਿਊਟਰ ਉਪਰ ਡਾਕਟਰ ਦੀ ਤਸਵੀਰ ਦੇਖ ਕੇ ਇਸ ਸਾਂਝੀ ਸਹੇਲੀ ਨੇ ਪੁੱਛ ਲਿਆ ਕਿ ਇਹ ਕੌਣ ਹੈ? ਤਾਂ ਫਰਿਜ਼ਨੋ ਵਾਲੀ

ਲੜਕੀ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਉਸ ਦਾ ਇਸ ਨਾਲ ਵਿਆਹ ਹੋਣ ਵਾਲਾ ਹੈ। ਇਹ ਸੁਣ ਕੇ ਸਾਂਝੀ ਸਹੇਲੀ ਦੇ ਪੈਰਾਂ ਹੇਠੋਂ ਮਿੱਟੀ ਨਿਕਲ ਗਈ। ਇਹ

ਗੱਲ ਸਪਸ਼ਟ ਹੋਣ 'ਤੇ ਉਸ ਨੇ ਫਰਿਜ਼ਨੋ ਵਾਲੀ ਲੜਕੀ ਨੂੰ ਸਾਰੀ ਕਹਾਣੀ ਤੋਂ ਜਾਣੂ ਕਰਵਾ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਨਾਲ ਹੀ ਬੇਏਰੀਏ ਵਾਲੀ ਲੜਕੀ ਨੂੰ ਵੀ ਫੋਨ ਕਰ ਦਿਤਾ। ਇਹ ਪਤਾ ਲੱਗਣ 'ਤੇ ਬੇਏਰੀਏ ਵਾਲੀ ਲੜਕੀ ਅਤੇ ਉਸ ਦੇ ਮਾਪੇ ਵੀ ਸਕਤੇ ਵਿਚ ਆ ਗਏ ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਹਾਲ ਵੀ ਬੁੱਕ ਕਰ ਚੁਕੇ ਸਨ ਅਤੇ ਵਿਆਹ ਦੇ ਸੱਦਾ ਪੱਤਰ ਵੀ ਭੇਜ ਚੁਕੇ ਸਨ। ਵਿਆਹ ਦਾ ਫੈਸਲਾ

ਤੁਰਤ ਰੱਦ ਕਰ ਦਿਤਾ ਗਿਆ। ਬੇਏਰੀਏ ਵਾਲੀ ਲੜਕੀ ਦੇ ਨੇੜਲੇ ਸੂਤਰਾਂ ਤੋਂ ਪਤਾ ਲੱਗਾ ਕਿ ਇਸ ਠੱਗ ਡਾਕਟਰ ਲਾੜੇ ਨੇ ਉਸ ਪਾਸੋਂ 20 ਹਜ਼ਾਰ ਡਾਲਰ ਕੈਸ਼ ਅਤੇ ਐਂਡੀ ਕਾਰ ਦੀ ਮੰਗ ਵੀ ਕੀਤੀ ਸੀ। ਇੰਨਾ ਹੀ ਨਹੀਂ ਇਸ ਲੜਕੀ ਦੇ ਕਰੈਡਿਟ ਕਾਰਡ ਉਪਰ ਰੈਂਟਲ ਕਾਰ ਵੀ ਲਈ ਅਤੇ ਠੱਗੀ ਦਾ ਪਤਾ ਲੱਗਣ ਤੱਕ ਕਾਰ ਰੈਂਟ ਕਰਨ ਦਾ ਬਿਲ 2 ਹਜ਼ਾਰ ਡਾਲਰ ਬਣ ਚੁਕਾ ਸੀ। ਲੜਕੀ ਕੋਲੋਂ ਕੁਝ ਨਕਦੀ ਅਤੇ ਇਕ

ਆਈਫੋਨ ਵੀ ਲਿਆ।

ਜਦੋਂ ਇਸ ਪੱਤਰਕਾਰ ਨੇ ਇਸ ਡਾਕਟਰ ਲਾੜੇ ਦੀ ਮਾਂ ਨਰਜੀਤ ਕੌਰ ਨਾਲ ਉਸ ਦੇ ਫੋਨ (ਨੰਬਰ 98729-95970) ਉਤੇ ਸੰਪਰਕ ਕੀਤਾ ਤਾਂ ਪਹਿਲਾਂ ਤਾਂ ਉਸ ਨੇ ਟਾਲਮਟੋਲ ਕੀਤੀ ਪਰ ਜਦੋਂ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਉਸ ਵੱਲੋਂ ਮੰਗਾਏ ਪੰਜ ਲੱਖ ਰੁਪਏ ਦੀ ਰਸੀਦ ਸਾਡੇ ਕੋਲ ਮੌਜੂਦ ਹੈ ਤਾਂ ਜਵਾਬ ਸੀ ਇਹ ਸਾਡਾ ਪਰਿਵਾਰਕ ਮਾਮਲਾ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਉਸ ਤੋਂ ਫਰਿਜ਼ਨੋ ਵਾਲੀ ਕੁੜੀ ਤੋਂ 20 ਹਜ਼ਾਰ ਡਾਲਰ ਮੰਗੇ ਜਾਣ ਬਾਰੇ ਪੁੱਛਿਆ ਗਿਆ ਤਾਂ ਪਹਿਲਾਂ ਤਾਂ ਉਸ ਟਾਲ ਮਟੋਲ ਕਰਨ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਪਰ ਜਦੋਂ ਉਸ ਨੂੰ ਮੀਡੀਏ ਵਿਚ ਉਸ ਦੇ ਅਤੇ ਉਸ ਦੇ 'ਸਰਵਣ ਪੁੱਤ' ਦੇ ਕਾਰੇ ਨਸ਼ਰ ਕਰਨ ਦੀ ਗੱਲ ਕਹੀ ਗਈ ਤਾਂ ਉਹ ਮਿੰਨਤਾਂ ਤਰਲਿਆਂ ਉਪਰ ਆ ਗਈ।

ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਜਦੋਂ ਹੁਸ਼ਿਆਰਪੁਰ ਦੇ ਐਸ ਐਸ ਪੀ ਸ਼੍ਰੀ ਰਾਕੇਸ਼ ਅਗਰਵਾਲ ਨਾਲ ਸੰਪਰਕ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਪਸ਼ਟ ਕੀਤਾ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਪਾਸ ਕੋਈ ਕੇਸ ਨਹੀਂ ਆਇਆ। ਜੇ ਆਉਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਦਾਜ ਵਿਰੋਧੀ ਕਾਨੂੰਨ ਤਹਿਤ ਸਬੰਧਤ ਵਿਅਕਤੀ ਵਿਰੁੱਧ ਕਾਰਵਾਈ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇਗੀ। ਇਸੇ ਦੌਰਾਨ ਇਹ ਮਾਮਲਾ ਐਨ ਆਰ ਆਈ ਸਭਾ, ਅਮਰੀਕਾ ਕੋਲ ਵੀ ਪਹੁੰਚ ਚੁਕਾ ਹੈ। ਸਭਾ ਦੇ ਚੇਅਰਮੈਨ ਸ. ਜੋਬਨਜੀਤ ਸਿੰਘ ਬੋਬੀ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਇਸ ਮਾਮਲੇ ਵਿਚ ਸਭਾ ਵੱਲੋਂ ਲੋੜੀਂਦੀ ਕਾਰਵਾਈ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇਗੀ।

ਉਪਰ ਜਦੋਂ ਡਾਕਟਰ ਦੇ ਫੋਨ ਨੰਬਰ 559-

283-4891 ਉਪਰ ਸੰਪਰਕ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਤਾਂ ਲਗਾਤਾਰ ਬੰਦ ਆ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਜਾਹਰ ਹੈ ਕਿ ਡਾਕਟਰ ਆਪਣੀ ਜਾਅਲਸਾਜ਼ੀ ਦਾ ਪਤਾ ਲੱਗਣ ਉਪਰੰਤ ਖਿਸਕ ਗਿਆ ਹੈ। ਬੇਏਰੀਆ ਵਾਲੀ ਲੜਕੀ ਵੱਲੋਂ ਇਸ ਡਾਕਟਰ ਵਿਰੁੱਧ ਰੈਂਟਲ ਕਾਰ ਸਬੰਧੀ ਰਿਪੋਰਟ ਪੁਲਿਸ ਪਾਸ ਦਰਜ ਕਰਵਾ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਹੈ।

ਦਲਾਈ ਲਾਮਾ ਦਾ ਸੌ ਧਾਰਮਿਕ ਆਗੂਆਂ 'ਚੋਂ ਦੂਜਾ ਥਾਂ

ਧਰਮਸ਼ਾਲਾ: ਤਿੱਬਤੀਆਂ ਦੇ ਧਾਰਮਿਕ ਆਗੂ ਦਲਾਈ ਲਾਮਾ ਦੁਨੀਆਂ ਦੇ ਉਨ੍ਹਾਂ 100 ਧਾਰਮਿਕ ਆਗੂਆਂ 'ਚੋਂ ਦੂਜੇ ਨੰਬਰ 'ਤੇ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰਭਾਵ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਧ ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਪ੍ਰਗਟਾਵਾ ਲੰਦਨ ਦੇ ਇਕ ਮੈਗਜ਼ੀਨ ਨੇ ਰੀਵਿਊ ਦੌਰਾਨ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਕੀਤਾ ਹੈ।

ਤਿੱਬਤੀਆਂ ਦੇ ਸਥਾਨਕ ਮੁੱਖ ਧਾਰਮਿਕ ਸਥਾਨ 'ਤੇ ਸਥਿਤ ਦਲਾਈ ਲਾਮਾ ਦੇ ਦਫ਼ਤਰ ਵੱਲੋਂ ਜਾਰੀ ਰਿਪੋਰਟ ਵਿਚ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਵਾਟਕਿੰਗਸ ਨਾਮੀ ਲੰਦਨ ਤੋਂ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਮੈਗਜ਼ੀਨ ਵਿਚ ਦੁਨੀਆਂ ਦੇ ਪ੍ਰਭਾਵਸ਼ਾਲੀ ਤਕਰੀਬਨ 100 ਆਗੂਆਂ 'ਚੋਂ ਦਲਾਈ ਲਾਮਾ ਦਾ ਦੂਜਾ ਨੰਬਰ ਹੈ। ਪਹਿਲੇ ਨੰਬਰ 'ਤੇ ਧਾਰਮਿਕ ਆਗੂ ਤੇ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਧ ਪੜ੍ਹਿਆ ਜਾਣ ਵਾਲਾ ਇਕਹਾਰਟ ਟੋਲੇ ਹੈ। ਪੰਜਵੇਂ ਨੰਬਰ 'ਤੇ ਧਾਰਮਿਕ ਗੁਰੂ ਦੀਪਕ ਚੋਪੜਾ ਹਨ। 19 ਵੇਂ ਨੰਬਰ 'ਤੇ ਨੈਲਸਨ ਮੰਡੇਲਾ ਦਾ ਨਾਂ ਹੈ ਜਦਕਿ ਪੋਪ ਜੋਨ ਪਾਲ-ਦੂਜਾ 34ਵੇਂ ਸਥਾਨ 'ਤੇ ਹਨ।

PANNUN THE LAW FIRM
ATTORNEYS & COUNSELLORS

ਗੁਰਪਤਵੰਤ ਸਿੰਘ ਪੰਨੂੰ
ਅਟਾਰਨੀ ਐਂਡ ਲਾਅ

ਤੁਹਾਡਾ ਇੰਮੀਗ੍ਰੇਸ਼ਨ ਕੇਸ ਬੰਦ ਹੈ ਜਾਂ ਤੁਸੀਂ ਡੀਪੋਰਟ ਹੋ ਰਹੇ ਹੋ?

ਤੁਹਾਡੀ ਸੇਵਾ ਵਿੱਚ ਹਾਜ਼ਰ

ਇੰਮੀਗ੍ਰੇਸ਼ਨ ਲਾਅ

- ਸਿਟੀਜ਼ਨਸ਼ਿਪ ਅਪੀਲਜ਼
- ਫੀਲੀਜ਼ੀਅਸ ਵਰਕਰਜ਼
- ਬੋਨਾਫਾਇਡ ਅਸਾਇਲਮ ਪਟੀਸ਼ਨਜ਼

ਡੀਪੋਰਟੇਸ਼ਨ ਕੇਸਿਜ਼

- ਬੋਰਡ ਆਫ ਇੰਮੀਗ੍ਰੇਸ਼ਨ ਅਪੀਲਜ਼
- 9th & 2nd ਸਰਕਿਟ ਅਪੀਲਜ਼
- ਕੈਨਸੇਲੇਸ਼ਨ ਆਫ ਡੀਪੋਰਟੇਸ਼ਨ

NEW YORK

T 718.672.8000

JACKSON HEIGHTS, NY 11370

• ADMITTED IN THE STATE OF NEW YORK ONLY

CALIFORNIA

T 510.796.9000

39300 CIVIC CENTER DR.
SUITE 170 FREMONT, CA 94538
FREMONT, CA 94538

Sistar Mortgage

Minimizing Cost, Maximizing Investment

www.SistarMortgage.com

Balbir (Bill) Grewal, Loan Officer

Residential & Commercial Loans

(734) 330-8859 Mobile

(586) 262-0156 Fax

Balbir.Grewal@SistarMortgage.com

Loans Available In Most States!

> 100% FHA Financing > Residential (Purchase & Refinance) > Self Employed > Cash Out Refinance > Investment Property Loans > Jumbo Loans > Commercial Property With Business or Business Only

ਬਾਦਲਾਂ ਦੇ ਵਿਹੜੇ ਇਕ ਹੋਰ ਧਮਾਕੇ ਦੀ ਤਿਆਰੀ

ਬੀਬੀ ਬਰਨਾਲਾ ਵੱਲੋਂ ਜਥੇਦਾਰ ਤਲਵੰਡੀ ਨਾਲ ਮੀਟਿੰਗ

ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ (ਪੰਜਾਬ ਟਾਈਮਜ਼ ਬਿਊਰੋ): ਸਾਬਕਾ ਵਿੱਤ ਮੰਤਰੀ ਮਨਪ੍ਰੀਤ ਸਿੰਘ ਬਾਦਲ ਵੱਲੋਂ ਵੱਡੀ ਚੁਣੌਤੀ ਖੜ੍ਹੀ ਕਰਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਹੁਣ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਦੇ ਸੀਨੀਅਰ ਮੀਤ ਪ੍ਰਧਾਨ ਤੇ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਸਾਬਕਾ ਪ੍ਰਧਾਨ ਜਗਦੇਵ ਸਿੰਘ ਤਲਵੰਡੀ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਅਕਾਲੀ ਦਲ

ਤਾਮਿਲਨਾਡੂ ਦੇ ਰਾਜਪਾਲ ਸੁਰਜੀਤ ਸਿੰਘ ਬਰਨਾਲਾ ਮਈ ਤੋਂ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਸਿਆਸਤ ਵਿਚ ਮੁੜ ਸਰਗਰਮ ਹੋ ਜਾਣਗੇ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਮੇਂ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਸੇਵਾਮੁਕਤੀ ਲੈ ਕੇ ਸਿਆਸਤ ਵਿਚ ਆਉਣ ਦੀ ਪੁਸ਼ਟੀ ਅਕਾਲੀ ਦਲ (ਲੋਗੋਵਾਲ) ਦੀ ਪ੍ਰਧਾਨ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਪਤਨੀ ਬੀਬੀ ਸੁਰਜੀਤ

ਬਲਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਭੁੰਦਤ ਖਿਲਾਫ ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਸਿੰਘ ਬਾਦਲ ਦੀ ਮੌਜੂਦਗੀ ਵਿਚ ਭਤਾਸ ਕੱਢ ਚੁੱਕੇ ਹਨ। ਉਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਬੀਬੀ ਬਰਨਾਲਾ ਦੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਘਰ ਦੀ ਫੇਰੀ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਕੀਤੀ ਮੀਟਿੰਗ, ਗਰਮ ਲੋਹੇ 'ਤੇ ਸੱਟ ਮਾਰਨ ਦੇ ਤੁੱਲ ਹੈ। ਪਤਾ ਲੱਗਾ ਹੈ ਕਿ ਮੀਟਿੰਗ ਦੌਰਾਨ ਬੀਬੀ ਬਰਨਾਲਾ ਨੇ ਜਥੇਦਾਰ ਤਲਵੰਡੀ ਨੂੰ ਪੰਥਕ ਧਿਰਾਂ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਕਰਨ ਦੀ ਪੇਸ਼ਕਸ਼ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਮੀਟਿੰਗ ਬਾਰੇ ਬੀਬੀ ਬਰਨਾਲਾ ਤੇ ਜਥੇਦਾਰ ਤਲਵੰਡੀ ਨੇ ਬੇਸ਼ਕ ਕੋਈ ਵੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤੀ ਪਰ ਲੋਗੋਵਾਲ ਦਲ ਦੇ ਸਕੱਤਰ ਜਨਰਲ ਬਲਦੇਵ ਸਿੰਘ ਮਾਨ ਨੇ ਮੀਟਿੰਗ ਦੀ ਪੁਸ਼ਟੀ ਕੀਤੀ ਹੈ।

ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਦੋਹਾਂ ਆਗੂਆਂ ਦੀ ਮੀਟਿੰਗ ਬੜੇ ਖੁਸ਼ਗਵਾਰ ਮਾਹੌਲ ਵਿਚ ਹੋਈ ਹੈ ਜਿਸ ਤੋਂ ਉਹ ਸੰਤੁਸ਼ਟ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਪ੍ਰਗਟਾਵਾ ਕੀਤਾ ਕਿ ਜਥੇਦਾਰ ਜਗਦੇਵ ਸਿੰਘ ਤਲਵੰਡੀ ਨੇ ਬੀਬੀ ਬਰਨਾਲਾ ਵੱਲੋਂ ਕੀਤੀ ਪੇਸ਼ਕਸ਼ ਨੂੰ ਰੱਦ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਬਲਕਿ ਇਸ ਬਾਰੇ ਅੰਤਿਮ ਫੈਸਲਾ ਕਰਨ ਲਈ ਕੁਝ ਸਮਾਂ ਮੰਗਿਆ ਹੈ। ਬੀਬੀ ਬਰਨਾਲਾ ਤੇ ਜਥੇਦਾਰ ਤਲਵੰਡੀ ਵਿਚਾਲੇ ਹੋਈ ਇਸ ਮੁਲਾਕਾਤ ਨੂੰ ਲੈ ਕੇ ਪੰਥਕ ਹਲਕਿਆਂ ਵਿਚ ਨਵੀਂ ਚਰਚਾ ਛਿੜ ਪਈ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਜਥੇਦਾਰ ਜਗਦੇਵ ਸਿੰਘ ਤਲਵੰਡੀ ਵੱਲੋਂ ਪਿੰਡ ਟੋਹੜਾ ਵਿਖੇ ਜਥੇਦਾਰ ਗੁਰਚਰਨ ਸਿੰਘ ਟੋਹੜਾ ਦੀ ਬਰਸੀ ਮੌਕੇ ਦਲ ਦੀ ਕੀਤੀ ਆਲੋਚਨਾ ਨੂੰ ਪੰਥਕ ਧਿਰਾਂ ਵਿਚ ਬੜੀ ਗੰਭੀਰਤਾ ਨਾਲ ਲਿਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਸੀ।

ਚਰਚਾ ਹੈ ਕਿ ਤਲਵੰਡੀਆਂ ਦਾ ਜੱਦੀ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਹਲਕਾ ਰਾਏਕੋਟ ਹੱਦਬੰਦੀ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਰਾਖਵਾਂ ਹੋ ਜਾਣ ਕਾਰਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਹਾਲੇ ਤੱਕ ਕੋਈ ਨਵਾਂ ਹਲਕਾ ਨਾ ਦਿੱਤੇ ਜਾਣ ਕਾਰਨ ਵੀ ਦੋਵਾਂ ਧਿਰਾਂ ਵਿਚ ਅੰਦਰੋਂ-ਅੰਦਰੀ ਵਖਰੇਵੇਂ ਵਧੇ ਹੋਏ ਹਨ। ਇਸ ਦੌਰਾਨ ਪਤਾ ਲੱਗਾ ਹੈ ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਸਿੰਘ ਬਾਦਲ ਨੇ ਜਥੇਦਾਰ ਜਗਦੇਵ ਸਿੰਘ ਤਲਵੰਡੀ ਦੇ ਜੱਦੀ ਹਲਕੇ ਰਾਏਕੋਟ ਵਿਚ 20 ਅਪਰੈਲ ਨੂੰ ਸੰਗਤ ਦਰਸ਼ਨ ਪ੍ਰਗਰਾਮ ਰੱਖ ਲਿਆ ਹੈ ਤੇ ਇਸ ਬਾਰੇ ਤਲਵੰਡੀ ਪਰਿਵਾਰ ਨੂੰ ਸੂਚਿਤ ਕਰਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਹੇਠ ਹਲਕੇ ਦੇ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿਚ ਵਿਕਾਸ ਕਾਰਜਾਂ ਤੇ ਹੋਰ ਗਰਾਂਟਾਂ ਲਈ ਸੂਚੀ ਤਿਆਰ ਕਰਨ ਲਈ ਕਿਹਾ ਹੈ।

ਖ਼ੁਫ਼ੀਆ ਰਿਪੋਰਟਾਂ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਬਾਦਲਾਂ ਦੁਆਲੇ ਸਖ਼ਤ ਪਹਿਰਾ

ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ: ਬੱਬਰ ਖਾਲਸਾ ਇੰਟਰਨੈਸ਼ਨਲ ਵੱਲੋਂ ਖ਼ਤਰੇ ਦੀ ਖ਼ੁਫ਼ੀਆ ਰਿਪੋਰਟਾਂ ਮਿਲਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਪੰਜਾਬ ਪੁਲਿਸ ਨੇ ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਸਿੰਘ ਬਾਦਲ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਬੇਟੇ ਉਪ ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਸੁਖਬੀਰ ਸਿੰਘ ਬਾਦਲ ਦੀ ਸੁਰੱਖਿਆ ਹੋਰ ਵਧਾ ਦਿੱਤੀ ਹੈ। ਬਾਦਲਾਂ ਦੇ ਘਰ ਦੁਆਲੇ ਵਾਧੂ ਪੁਲਿਸ ਕਰਮੀ ਤਾਇਨਾਤ ਕੀਤੇ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ ਜਦਕਿ ਸੰਗਤ ਦਰਸ਼ਨ ਤੇ ਸਿਆਸੀ ਰੈਲੀਆਂ 'ਚ ਸ਼ਿਰਕਤ ਸਮੇਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵੀ.ਵੀ.ਵੀ. ਆਈ.ਪੀ.ਜ਼ ਲਈ ਬਹੁਪਰਤੀ ਸੁਰੱਖਿਆ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਅਮਲ ਵਿਚ ਲਿਆਂਦੀ ਜਾਵੇਗੀ। ਸਰਕਾਰੀ ਸੂਤਰਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਸਪੈਸ਼ਲ ਸਕਿਊਰਿਟੀ ਗਰੁੱਪ ਸਣੇ ਪੰਜਾਬ ਪੁਲਿਸ ਦੇ ਸੀਨੀਅਰ ਅਧਿਕਾਰੀ ਪਿੰਡ ਬਾਦਲ ਦਾ ਦੌਰਾ ਕਰਨਗੇ ਤੇ ਸੁਰੱਖਿਆ ਪ੍ਰਬੰਧਾਂ ਦਾ ਆਪ ਜਾਇਜ਼ਾ ਲੈਣਗੇ।

ਜ਼ਿਕਰਯੋਗ ਹੈ ਕਿ ਬੱਬਰ ਖਾਲਸਾ ਜਥੇਬੰਦੀ ਦੇ ਮੈਂਬਰ ਮਨੁੱਖੀ ਬੰਬ ਦਿਲਾਵਰ ਸਿੰਘ ਨੇ 1995 'ਚ ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਬੇਅੰਤ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਦੇ ਬਾਹਰ ਬੰਬ ਨਾਲ ਉਡਾ ਦਿੱਤਾ ਸੀ। ਬੱਬਰ ਖਾਲਸਾ ਕੇਂਦਰੀ ਗ੍ਰਹਿ ਮੰਤਰਾਲੇ ਵੱਲੋਂ ਵਰਜਿਤ ਜਥੇਬੰਦੀਆਂ ਦੀ ਸੂਚੀ 'ਚ ਆਉਂਦੀ ਹੈ। ਏਜੰਸੀ ਨੇ ਆਪਣੀ ਰਿਪੋਰਟ ਸਾਰੇ ਸੂਬਿਆਂ ਦੇ ਮੁੱਖ ਸਕੱਤਰਾਂ ਨੂੰ ਭੇਜ ਦਿੱਤੀ ਹੈ ਤੇ ਇਸ ਰਿਪੋਰਟ 'ਚ ਏਜੰਸੀ ਨੇ ਚਿਤਾਵਨੀ ਦਿੱਤੀ ਹੈ ਕਿ ਬੱਬਰ ਖਾਲਸਾ ਨੇ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਤੇ ਉਪ ਮੁੱਖ 'ਤੇ ਹਮਲੇ ਲਈ ਵੱਖਰੀ ਜੁਗਤ ਬਣਾਈ ਹੈ। ਬੱਬਰ ਖਾਲਸਾ ਨੇ ਪੰਜਾਬੀ ਮੂਲ ਦੇ ਦੋ ਅਮਰੀਕੀ ਨਾਗਰਿਕ ਮੈਂਬਰਾਂ ਨੂੰ ਨੇਪਾਲ ਭੇਜਿਆ ਸੀ ਜਿਸ ਦੀ ਸਥਾਨਕ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਨੇ ਪੁਸ਼ਟੀ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਵੱਲੋਂ ਜਨਤਕ ਰੈਲੀਆਂ ਦੌਰਾਨ ਮਾਈਕਰੋਫੋਨ ਤੇ ਸਪੀਕਰਾਂ ਰਾਹੀਂ ਬੰਬ ਨਾਲ ਹਮਲਾ ਕਰਨ ਦੀ ਯੋਜਨਾ ਹੈ। ਪਿਛਲੇ ਸਮੇਂ ਦੌਰਾਨ ਇਸ ਜਥੇਬੰਦੀ ਦੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਮੈਂਬਰ ਧਮਾਕਾਖੋਜ਼ ਸਮਗਰੀ ਸਮੇਤ ਗ੍ਰਿਫ਼ਤਾਰ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਕੋਲੋਂ ਬਰਾਮਦ ਹੋਇਆ ਆਰ.ਡੀ.ਐਕਸ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਤੋਂ ਆਇਆ ਹੈ। ਏਜੰਸੀ ਨੇ ਸਾਰੇ ਰਾਜਾਂ ਦੇ ਪੁਲਿਸ ਮੁਖੀਆਂ ਨੂੰ ਰੈਲੀ ਦੌਰਾਨ ਵਰਤੇ ਜਾਂਦੇ ਸਾਮਾਨ ਦੀ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜਾਂਚ ਕਰਨ ਲਈ ਕਿਹਾ ਹੈ।

ਸੂਤਰਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਸੰਗਤ ਦਰਸ਼ਨ ਸਮਾਗਮਾਂ ਦੌਰਾਨ ਜਦੋਂ ਕਦੇ ਦੋਵੇਂ ਬਾਦਲ ਪਿਓ-ਪੁੱਤਰ ਸ਼ਿਰਕਤ ਕਰਨਗੇ ਤਾਂ ਪੁਲਿਸ ਦੀ ਵਾਧੂ ਨਫਰੀ ਤਾਇਨਾਤ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇਗੀ ਤੇ ਬਿਨਾਂ ਤਲਾਸ਼ੀ ਲਏ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਵੀ ਅੰਦਰ ਨਹੀਂ ਜਾਣ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇਗਾ। ਪੁਲਿਸ ਅਨੁਸਾਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਡਰ ਹੈ ਕਿ ਕਿਤੇ ਅਤਿਵਾਦੀ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਯੂਨੀਅਨਾਂ ਦੇ ਕਾਰਕੁਨਾਂ ਦੀ ਆੜ ਹੇਠ ਸੰਗਤ ਦਰਸ਼ਨ ਸਮਾਗਮਾਂ ਵਿਚ ਦਾਖਲ ਨਾ ਹੋ ਜਾਣ। ਬੇਰੁਜ਼ਗਾਰਾਂ ਤੇ ਅਧਿਆਪਕਾਂ ਸਣੇ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਜਥੇਬੰਦੀਆਂ ਵੱਲੋਂ ਸੰਗਤ ਦਰਸ਼ਨ ਸਮਾਗਮਾਂ ਤੇ ਸੱਤਾਧਾਰੀ ਪਾਰਟੀ ਦੀਆਂ ਰੈਲੀਆਂ ਦੌਰਾਨ ਰੋਸ ਮੁਜ਼ਾਹਰੇ ਕੀਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਈ ਵਾਰ ਪਿੰਡ ਬਾਦਲ ਵੱਲ ਮਾਰਚ ਕਰਨ ਦੇ ਯਤਨ ਕੀਤੇ ਹਨ।

ਫਰਜ਼ੀ ਵਿਆਹ ਕਰਵਾਉਣ ਵਾਲਾ ਭਾਰਤੀ ਵਿਚੋਲਾ ਗ੍ਰਿਫ਼ਤਾਰ

ਨਿਊ ਯਾਰਕ: ਭਾਰਤੀ ਮੂਲ ਦੇ ਅਮਰੀਕੀ ਜੋੜੇ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ 30 ਸਾਲਾ ਬੇਟੀ ਨੂੰ ਸ਼ਾਂਤਾ ਆਨਾ (ਕੈਲੀਫੋਰਨੀਆ) ਵਿਚ 20 ਤੋਂ ਵੱਧ ਵਿਦੇਸ਼ੀਆਂ ਲਈ ਫਰਜ਼ੀ ਵਿਆਹਾਂ ਦਾ ਬੰਦੋਬਸਤ ਕਰਨ ਦੇ ਦੋਸ਼ ਵਿਚ ਗ੍ਰਿਫ਼ਤਾਰ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਦੇਸ਼ੀਆਂ 'ਚੋਂ ਬਹੁਤੇ ਭਾਰਤੀ ਨਾਗਰਿਕ ਸਨ ਜੋ ਅਮਰੀਕਾ ਵਸਣ ਦੇ ਚਾਹਵਾਨ ਸਨ।

ਅਜੀਤ ਭਾਰਗਵ, ਪਤਨੀ ਨਿਸ਼ਾ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਬੇਟੀ ਰੁਨਝਨ ਫਰਜ਼ੀ ਵਿਆਹ ਤੇ ਵਰਕ ਪਰਮਿਟ ਦੇ ਕੇਸਾਂ ਵਿਚ ਲੋਕਾਂ ਤੋਂ ਪੈਸਾ ਬਟੋਰਦੇ ਸਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ

ਨੇ ਆਪਣੀ ਇਮੀਗਰੇਸ਼ਨ ਕੰਪਨੀ ਖੋਲ੍ਹੀ ਹੋਈ ਸੀ ਜੋ ਬੇਰੁਜ਼ਗਾਰ ਤੇ ਘੱਟ ਆਮਦਨ ਵਾਲੇ ਭਾਰਤੀਆਂ ਨੂੰ ਅਮਰੀਕਾ ਵਿਚ ਵਿਆਹ ਅਤੇ ਨੌਕਰੀ ਦਾ ਝਾਂਸਾ ਦੇ ਕੇ ਨੱਗੀ ਮਾਰਦੇ ਸਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੋਸ਼ਾਂ ਅਧੀਨ ਭਾਰਗਵ ਪਰਿਵਾਰ ਨੂੰ 5 ਸਾਲ ਤੱਕ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਫੈਡਰਲ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਅਨੁਸਾਰ ਭਾਰਗਵ ਵਰਕ ਵੀਜ਼ੇ ਲਈ 15000 ਤੇ ਫਰਜ਼ੀ ਵਿਆਹ ਲਈ 60,000 ਅਮਰੀਕੀ ਡਾਲਰ ਵਸੂਲਦਾ ਸੀ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਤਿੰਨਾਂ ਖ਼ਿਲਾਫ਼ ਅਮਰੀਕਾ ਦੀ ਇਕ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਅਦਾਲਤ 'ਚ ਕੇਸ ਦਰਜ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ।

ਫੜੇ ਜਾਣ 'ਤੇ ਜਾਸੂਸਾਂ ਦੀ ਬਾਤ ਨਹੀਂ ਪੁੱਛਦੀ ਸਰਕਾਰ

ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਜੇਲ੍ਹ 'ਚੋਂ ਰਿਹਾਅ ਹੋ ਕੇ ਆਏ ਗੋਪਾਲ ਵੱਲੋਂ ਖੁਲਾਸਾ

ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ (ਪੰਜਾਬ ਟਾਈਮਜ਼ ਬਿਊਰੋ): ਭਾਰਤੀ ਸਰਕਾਰ ਦੂਜੇ ਮੁਲਕਾਂ 'ਚ ਭੇਜੇ ਜਾਸੂਸਾਂ ਦੇ ਫੜੇ ਜਾਣ 'ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਬਾਤ ਹੀ ਨਹੀਂ ਪੁੱਛਦੀ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਸਾਰੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਬਗਾਨੇ ਦੇਸ਼ ਦੀਆਂ ਜੇਲ੍ਹ 'ਚ ਹੀ ਸੜਨਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਜਾਸੂਸ ਆਪਣੀ ਜਾਣ 'ਤੇ ਖੇਡ ਕਿ ਹੋਰ ਦੇਸ਼ਾਂ 'ਚ ਸੂਹ ਲੈਣ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਪਰ ਸਰਕਾਰ ਦਾ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਵਾਸਤਾ ਉਸ ਸਮੇਂ ਤੱਕ ਹੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਚਿਰ ਉਹ ਫੜੇ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦੇ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੀ ਹੀ ਦਾਸਤਾਨ ਪਾਕਿਸਤਾਨ 'ਚ 27 ਸਾਲ ਕੈਦ ਕੱਟਣ ਤੋਂ ਪਿਛੋਂ ਸੱਤ ਅਪਰੈਲ ਨੂੰ ਵਤਨ ਪਰਤੇ ਭਾਰਤੀ ਨਾਗਰਿਕ ਗੋਪਾਲ ਦਾਸ ਦੀ ਹੈ।

ਗੋਪਾਲ ਦਾਸ ਨੇ ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਨਾਲ ਗਿਲਾ ਪ੍ਰਗਟਾਉਂਦੇ ਹੋਏ ਦੱਸਿਆ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਪਾਕਿਸਤਾਨ 'ਚ ਜਾਸੂਸੀ ਕਰਦਾ ਫੜਿਆ ਗਿਆ ਸੀ। ਉਸ ਨੂੰ ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਕੋਈ ਗਮ ਨਹੀਂ ਸਗੋਂ ਦੁੱਖ ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜਾਸੂਸੀ ਲਈ ਭੇਜਣ ਪਿਛੋਂ ਕਿਸੇ ਨੇ ਵੀ ਉਸ ਦੀ ਵਾਤ ਨਹੀਂ ਪੁੱਛੀ। ਗੋਪਾਲ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦੀ ਕੋਟ ਲਖਪਤ ਜੇਲ੍ਹ ਵਿਚ 23 ਭਾਰਤੀ ਕੈਦੀ ਪਾਗਲ ਹੋ ਚੁੱਕੇ ਹਨ ਜਿਹੜੇ ਆਪਣੇ ਪਤੇ-ਟਿਕਾਣੇ ਬਾਰੇ ਵੀ ਨਹੀਂ ਦੱਸ ਸਕਦੇ। ਅਜਿਹੇ ਕੈਦੀਆਂ ਨੂੰ ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਭਾਰਤੀ ਹੋਣ ਤੋਂ ਨਾਂਹ ਕਰ ਚੁੱਕੀ ਹੈ। ਕੋਟ ਲਖਪਤ ਜੇਲ੍ਹ ਵਿਚ ਬੰਦ ਭਾਰਤੀ ਕੈਦੀ ਸੁਰਜੀਤ ਸਿੰਘ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਛੇ ਮਹੀਨੇ ਪਹਿਲਾਂ ਖਤਮ ਹੋ ਚੁੱਕੀ ਹੈ ਜੋ ਰਿਹਾਈ ਦੀ ਉਡੀਕ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਉਸ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਜੇਲ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਬੰਦ ਭਾਰਤੀ ਕੈਦੀਆਂ ਨੂੰ ਧਰਮ ਪਰਿਵਰਤਨ ਕਰਕੇ ਮੁਸਲਮਾਨ ਬਣਨ ਲਈ ਜ਼ੋਰ ਪਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਉਸ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਪਾਕਿ ਜੇਲ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਬੰਦ ਭਾਰਤੀ ਕੈਦੀਆਂ ਨੂੰ ਰਿਹਾਅ ਕਰਵਾਉਣ ਦੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਹੈ ਪਰ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਕੋਈ ਪ੍ਰਵਾਹ ਨਹੀਂ।

ਪਾਕਿਸਤਾਨੀ ਜੇਲ੍ਹ 'ਚੋਂ ਰਿਹਾਅ ਕੀਤਾ ਭਾਰਤੀ ਜਾਸੂਸ ਗੋਪਾਲ

ਉਸ ਨੇ ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਤੋਂ ਮੰਗ ਕੀਤੀ ਕਿ ਜਿਹੜੇ ਭਾਰਤੀ ਜਾਸੂਸੀ ਐਕਟ ਅਧੀਨ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦੀਆਂ ਜੇਲ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਬੰਦ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਰਿਹਾਈ ਲਈ ਯਤਨ ਕੀਤੇ ਜਾਣ।

ਗੋਪਾਲ ਦਾਸ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਗੁਰਦਾਸਪੁਰ ਦੇ ਪਿੰਡ ਭੈਣੀ ਮੀਆਂ ਖਾਂ ਦਾ ਵਸਨੀਕ ਹੈ ਜੋ 1984 ਵਿਚ ਭਾਰਤ-ਪਾਕਿ ਸਰਹੱਦ ਪਾਰ ਕਰਕੇ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਗਿਆ ਸੀ ਪਰ ਫੜੇ ਜਾਣ 'ਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਜਾਸੂਸੀ ਦੇ ਕੇਸ 'ਚ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਅਦਾਲਤ ਵੱਲੋਂ 25 ਸਾਲ ਦੀ ਕੈਦ ਸੁਣਾਈ ਗਈ ਸੀ। ਗੋਪਾਲ ਦਾਸ ਦੇ ਫੜੇ ਜਾਣ ਪਿਛੋਂ ਉਸ ਨੂੰ ਮੁਲਤਾਨ ਜੇਲ੍ਹ 'ਚ ਬੰਦ ਰੱਖਿਆ ਗਿਆ। ਜ਼ਿਕਰਯੋਗ ਹੈ ਕਿ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦੇ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਆਸਿਫ ਅਲੀ ਜ਼ਰਦਾਰੀ ਨੇ ਮਾਰਚ ਦੇ ਆਖਰੀ ਹਫ਼ਤੇ ਗੋਪਾਲ ਦਾਸ ਦੀ ਰਿਹਾਈ ਦੇ ਆਦੇਸ਼ ਦਿੱਤੇ ਸਨ। ਗੋਪਾਲ ਦੇ ਪਰਿਵਾਰਕ ਮੈਂਬਰਾਂ ਅਨੁਸਾਰ 1984 ਵਿਚ ਗੋਪਾਲ ਦੀ ਉਮਰ 22 ਸਾਲਾਂ ਦੀ ਸੀ ਜਦੋਂ ਉਹ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਗਿਆ ਸੀ। 1985 ਵਿਚ ਗੋਪਾਲ ਨੇ ਚਿੱਠੀ ਰਾਹੀਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਉਹ ਮੁਲਤਾਨ ਦੀ ਜੇਲ੍ਹ ਵਿਚ ਕੈਦ ਹੈ ਤੇ ਅਦਾਲਤ ਵੱਲੋਂ ਉਸ ਨੂੰ 25 ਸਾਲਾਂ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਸੁਣਾਈ ਹੈ।

ਉਨ੍ਹਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਗੋਪਾਲ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਚਿੱਠੀ ਲਿਖੀ ਸੀ ਜਿਸਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਉਸ ਦੀ ਰਿਹਾਈ ਲਈ 2008 ਵਿਚ ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ 'ਚ ਕੇਸ ਦਾਇਰ ਕੀਤਾ ਜਿਸ 'ਤੇ ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਦੇ ਦੋ ਜੱਜਾਂ ਦੇ ਬੈਂਚ ਨੇ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਗੋਪਾਲ ਦੀ ਬਾਕੀ ਰਹਿੰਦੀ ਸਜ਼ਾ ਮੁਆਫ਼ ਕਰ ਕੇ ਉਸ ਨੂੰ ਰਿਹਾਅ ਕਰਨ ਲਈ ਪੱਤਰ ਲਿਖਿਆ ਸੀ ਜਿਸਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦੇ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਆਸਿਫ ਅਲੀ ਜ਼ਰਦਾਰੀ ਨੇ ਉਸ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਮੁਆਫ਼ ਕੀਤੀ ਸੀ। ਗੋਪਾਲ ਦਾਸ ਦੀ ਵੱਡੀ ਭੈਣ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨਾ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਵੀਰ ਨੂੰ ਉਡੀਕਦਿਆਂ ਉਸ ਸਾਰੀ ਉਮਰ ਲੰਘਾ ਦਿੱਤੀ ਹੈ ਪਰ ਵਿਆਹ ਨਹੀਂ ਕਰਵਾਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਗੋਪਾਲ ਉਦੋਂ 10ਵੀਂ ਜਮਾਤ ਵਿਚ ਪੜ੍ਹਦਾ ਸੀ ਜਦੋਂ ਮਾਂ ਮਰ ਗਈ ਸੀ। ਉਹ 27 ਸਾਲਾਂ ਤੋਂ ਹਰ ਸਾਲ ਰੱਖਤੀ ਦੇ ਦਿਨ ਗੋਪਾਲ ਦੀ ਫੋਟੋ ਨੂੰ ਰੱਖਤੀ ਬੰਨ੍ਹ ਕੇ ਮੱਥੇ ਟਿੱਕਾ ਲਾਉਂਦੀ ਸੀ ਤੇ ਵੀਰ ਦੇ ਆਉਣ ਦੀ ਉਡੀਕ ਕਰਦੀ ਸੀ।

ਕੇਂਦਰ ਨੇ ਬਾਦਲਾਂ ਦੀ ਕਰਜ਼ਾ ਮੁਆਫ਼ੀ ਦੀ ਫਰਿਆਦ ਠੁਕਰਾਈ

(ਸਫ਼ਾ ਇਕ ਦੀ ਬਾਕੀ)

ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਕਿ ਖਾਤਕਵਾਦ ਵੇਲੇ ਦਾ ਬਕਾਇਆ ਕਰਜ਼ਾ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਸਾਂਝੇ ਬੋਝ ਵਜੋਂ ਵੰਡਾਇਆ ਜਾਵੇਗਾ।

ਕੇਂਦਰ ਵੱਲੋਂ ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਮੰਗ ਠੁਕਰਾਉਣ ਪਿੱਛੇ ਸੂਬੇ 'ਚ ਕਰਜ਼ੇ ਨੂੰ ਲੈ ਕੇ ਕੀਤੀ ਜਾ ਰਹੀ ਸਿਆਸਤ ਵੀ ਹੈ। ਪਿਛਲੇ ਸਾਲ ਜਦੋਂ ਸਾਬਕਾ ਖਜ਼ਾਨਾ ਮੰਤਰੀ ਮਨਪ੍ਰੀਤ ਸਿੰਘ ਬਾਦਲ ਨੇ ਕੇਂਦਰ ਨਾਲ ਪੰਜਾਬ ਦਾ ਘੱਟੋ-ਘੱਟ ਔਧਾ ਕਰਜ਼ਾ ਮੁਆਫ਼ ਕਰਨ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਕੀਤਾ ਸੀ ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਅਕਾਲੀ ਦਲ 'ਚੋਂ ਬਾਹਰ ਦਾ ਰਾਹ ਦਿਖਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਪਿਛਲੇ ਸਾਲ ਨਵੰਬਰ 'ਚ ਅਕਾਲੀ ਸੰਸਦ ਮੈਂਬਰਾਂ ਹਰਸਿਮਰਤ ਕੌਰ ਬਾਦਲ, ਸ਼ੇਰ ਸਿੰਘ ਘੁਬਾਇਆ ਕੇ ਕਾਂਗਰਸੀ ਮੈਂਬਰ ਮਨੀਸ਼ ਤਿਵਾੜੀ ਨੇ ਲੋਕ ਸਭਾ 'ਚ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਕਰਜ਼ੇ 'ਤੇ ਸਵਾਲ ਉਠਾਇਆ ਸੀ। ਉਸ ਵੇਲੇ

ਕੇਂਦਰੀ ਵਿੱਤ ਰਾਜ ਮੰਤਰੀ ਨਮੋ ਨਰਾਇਣ ਮੀਨਾ ਨੇ ਕਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਸਮੇਤ ਤਿੰਨ ਰਾਜਾਂ ਨੂੰ ਮਾਲੀ ਘਾਟੇ ਵਾਲੇ ਮੰਨਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਪਰ ਤਿੰਨਾਂ 'ਚੋਂ ਕਿਸੇ ਨੇ ਵੀ ਕਰਜ਼ਾ ਘਟਾਉਣ ਜਾਂ ਖਤਮ ਕਰਨ 'ਤੇ ਢਾਂਚਾਗਤ ਘਾਟਾ ਖਤਮ ਕਰਨ ਲਈ ਕੋਈ ਖਾਕਾ ਨਹੀਂ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ।

ਉਧਰ ਸੁਖਬੀਰ ਸਿੰਘ ਬਾਦਲ ਨੇ ਦੋਸ਼ ਲਾਇਆ ਹੈ ਕਿ ਕੇਂਦਰ ਨੇ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਕਰਜ਼ੇ ਨੂੰ ਮਾਫ਼ ਨਾ ਕਰਕੇ ਪੰਜਾਬ ਨਾਲ ਮਤਰੇਏ ਸਲੂਕ ਵਿਚ ਹੋਰ ਵਾਧਾ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਜੇਕਰ ਇਸ ਮਸਲੇ ਨੂੰ ਲੈ ਕੇ ਪੰਜਾਬ ਤੇ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਹਾਲਾਤ ਖ਼ਰਾਬ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਇਸ ਦੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ ਕੇਂਦਰ ਦੀ ਹੋਵੇਗੀ। ਇਸ ਨਾਲ ਸਾਬਕਾ ਵਿੱਤ ਮੰਤਰੀ ਮਨਪ੍ਰੀਤ ਸਿੰਘ ਬਾਦਲ ਵੱਲੋਂ ਕਰਜ਼ੇ ਮਾਫ਼ੀ ਬਾਰੇ ਫੈਲਾਈਆਂ ਅਫਵਾਹਾਂ ਦਾ ਭੋਗ ਪੈ ਗਿਆ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਮਨਪ੍ਰੀਤ ਨੂੰ ਆਪਣੀ

ਨਵੀਂ ਪਾਰਟੀ ਤੂਠ ਦੀ ਬੁਨਿਆਦ 'ਤੇ ਕਾਇਮ ਕਰਨ ਦੇ ਧੋਖੇ ਲਈ ਲੋਕਾਂ ਤੋਂ ਮਾਫ਼ੀ ਮੰਗਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ।

ਸੁਨਹਿਰੀ ਮੌਕਾ ਗਵਾਇਆ: ਮਨਪ੍ਰੀਤ

ਉਧਰ ਸਾਬਕਾ ਵਿੱਤ ਮੰਤਰੀ ਮਨਪ੍ਰੀਤ ਸਿੰਘ ਬਾਦਲ ਨੇ ਦੋਸ਼ ਲਾਇਆ ਹੈ ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਕੇਂਦਰ ਦੀ ਕਰਜ਼ਾ ਮੁਆਫ਼ੀ ਯੋਜਨਾ ਨੂੰ ਗੰਭੀਰਤਾ ਨਾਲ ਨਾ ਲੈਂਦਿਆਂ ਇਕ ਸੁਨਹਿਰੀ ਮੌਕਾ ਹੱਥੋਂ ਗਵਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਇਤਿਹਾਸ ਵਿਚ ਅਜਿਹਾ ਪਹਿਲੀ ਵਾਰ ਹੋਇਆ ਹੈ ਕਿ ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਕਰਜ਼ਾ ਮੁਆਫ਼ੀ ਲਈ ਇਕ ਕਮੇਟੀ ਦਾ ਗਠਨ ਕੀਤਾ ਸੀ ਤੇ ਪੰਜਾਬ ਸਿਰ ਚੜ੍ਹੇ 70,000 ਕਰੋੜ ਦੇ ਕਰਜ਼ੇ ਵਿਚੋਂ 50 ਫੀਸਦੀ ਕਰਜ਼ਾ ਮੁਆਫ਼ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਦੀ ਯੋਜਨਾ ਬਣਾਈ ਸੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਵਿਚ ਹੀ ਕੁਝ ਅਜਿਹੇ ਲੋਕ ਮੌਜੂਦ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ

ਇਹ ਯੋਜਨਾ ਸਿਰੇ ਨਹੀਂ ਚੜ੍ਹਨ ਦਿੱਤੀ।

ਸ. ਮਨਪ੍ਰੀਤ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਕੇਂਦਰੀ ਵਿੱਤ ਮੰਤਰੀ ਨਾਲ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਕਰਜ਼ਾ ਮੁਆਫ਼ੀ ਬਾਰੇ ਤਿੰਨ ਵਾਰ ਮੀਟਿੰਗ ਕੀਤੀ ਤੇ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਕੇਸ ਦੀ ਦ੍ਰਿੜ੍ਹਤਾ ਨਾਲ ਪੈਰਵੀ ਕੀਤੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਇਸ ਮਗਰੋਂ ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਕਰਜ਼ਾ ਮੁਆਫ਼ੀ ਯੋਜਨਾ ਦੀ ਗੱਲ ਕਰਦਿਆਂ ਸੂਬੇ ਦੀ ਆਰਥਿਕ ਹਾਲਤ ਵਿਚ ਸੁਧਾਰ ਬਾਰੇ ਕਦਮ ਚੁੱਕਣ ਦੀ ਸਲਾਹ ਦਿੱਤੀ ਤੇ ਇਸ ਬਾਰੇ ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਰਿਪੋਰਟ ਸੌਂਪਣ ਲਈ ਕਿਹਾ ਪਰ ਸੂਬਾ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਅਜਿਹੀ ਕੋਈ ਰਿਪੋਰਟ ਨਹੀਂ ਸੌਂਪੀ। ਪੰਜਾਬ ਵਾਸਤੇ ਇਹ ਦੁੱਖ ਵਾਲੀ ਗੱਲ ਹੈ ਕਿ ਕਰਜ਼ਾ ਮੁਆਫ਼ੀ ਵਰਗੇ ਸੁਨਹਿਰੀ ਮੌਕੇ ਦੀ ਸਹੀ ਕੀਮਤ ਨਹੀਂ ਪਾਈ ਗਈ।

11520 ਕਰੋੜ ਦੀ ਯੋਜਨਾ ਪ੍ਰਵਾਨ

ਕੇਂਦਰ ਨੇ ਕਰਜ਼ਾ ਮੁਆਫ਼ੀ ਦੀ ਮੰਗ ਰੱਦ ਕਰਕੇ ਜਿਥੇ ਬਾਦਲਾਂ ਨੂੰ ਨਿਰਾਸ਼ ਕੀਤਾ ਹੈ ਉਥੇ

ਆਰਥਿਕ ਮੰਦਹਾਲੀ ਨਾਲ ਦੋ-ਦੋ ਹੱਥ ਕਰ ਰਹੀ ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਵੱਡੀ ਰਾਹਤ ਦਿੰਦਿਆਂ 400 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਦੀ ਵਾਧੂ ਕੇਂਦਰੀ ਸਹਾਇਤਾ ਸਣੇ 11520 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਦੀ ਸਾਲਾਨਾ ਯੋਜਨਾ 2011-12 ਨੂੰ ਆਖ਼ਰੀ ਰੂਪ ਦੇ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਇਹ ਫ਼ੈਸਲਾ ਭਾਰਤ ਦੇ ਯੋਜਨਾ ਕਮਿਸ਼ਨ ਦੇ ਉਪ ਚੇਅਰਮੈਨ ਡਾ. ਮੋਂਟੋਕ ਸਿੰਘ ਆਹਲੂਵਾਲੀਆ ਤੇ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਸਿੰਘ ਬਾਦਲ ਵਿਚਕਾਰ 6 ਅਪਰੈਲ ਨੂੰ ਨਵੀਂ ਦਿੱਲੀ ਦੇ ਯੋਜਨਾ ਭਵਨ ਵਿਚ ਹੋਈ ਮੀਟਿੰਗ 'ਚ ਲਿਆ ਗਿਆ। ਇਸ 'ਚ 120 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਕੇਂਦਰੀ ਗ੍ਰਾਂਟ ਵਜੋਂ ਹਨ। ਸੂਤਰਾਂ ਅਨੁਸਾਰ 2010-11 ਦੀ ਸਾਲਾਨਾ ਯੋਜਨਾ ਦੇ 9150 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਸਾਲ 2011-12 ਲਈ ਸਾਲਾਨਾ ਯੋਜਨਾ 11520 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਤੈਅ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਬਜਟ ਪਲਾਨ ਦਾ 6804 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਦਾ ਪ੍ਰਸਤਾਵ ਹੈ ਜਦਕਿ ਬਾਕੀ 4716 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਬਜਟ ਤੋਂ ਵੱਖਰੇ ਹਨ।

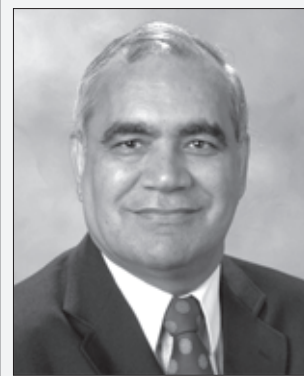
DJ Dice

ਵਿਆਹ-ਸ਼ਾਦੀ ਹੋਵੇ ਜਾਂ
ਖੁਸ਼ੀ ਦਾ ਕੋਈ ਵੀ ਮੌਕਾ
ਤੁਹਾਡੇ ਭਰਪੂਰ ਮਨੋਰੰਜਨ ਲਈ ਡੀ ਜੇ

ਤੁਹਾਨੂੰ ਲਾਵਾਂਗੇ ਝੂਮਣੇ...
ਅੱਡੀ ਲਾਵਾਂਗੇ ਬਿਰਕਣੇ...

734-812-7331
734-890-1767

28523 Ford Road, Garden City, MI 48135 - e-mail: DICECDJ@GMAIL.COM - www.thedjdice.com

Call: Madan Khatri
1-847-530-1550
www.PropertyZoo.com

* **6-Apt Building in Arlington Heights for \$429,000+.**
BUY HOME NOW !!!
INTEREST RATES at 4.5%
Home Prices 25% below High!

Don't miss an Opportunity in Your Life time

***Motel available in Central Iowa 34 Rooms & 3-BR apt.
Positive Cash flow, For \$399K.

Houses, Townhomes, Apts & Businesses/Land
Prudential at 25 Turner Ave, Elk Grove Village, IL

Law Office of Navdeep S. Jhaj

Immigration Law Attorney

General Legal Practice

Navdeep S. Jhaj

Member, American Immigration Lawyers Association

**Estate Planning
Personal Injury
Bankruptcy**

ਅਸੀਂ ਹੇਠ ਲਿਖੀਆਂ ਸੇਵਾਵਾਂ ਮੁਹੱਈਆ ਕਰਦੇ ਹਾਂ

- ਇਮੀਗਰੇਸ਼ਨ
- ਜਨਰਲ ਲਾਅ
- ਪਰਸਨਲ ਇੰਜਰੀ
- ਬੈਂਕਰਪਸੀ
- ਐਸਟੇਟ ਪਲਾਨਿੰਗ

1930 W Hubbard, 2nd Floor, Chicago, IL 60622
Voice: 312.404.8893, Fax: 312.243.2277

email: navjhaj@me.com

ਨੈਸ਼ਨਲ ਟਰੱਕ ਡਰਾਈਵਿੰਗ ਸਕੂਲ

ਸੈਕਰਾਮੈਂਟੋ, ਕੈਲੀਫੋਰਨੀਆ
ਜ਼ੋਰਦਾਰ ਮੰਗ 'ਤੇ ਹੁਣ ਯੂਬਾ ਸਿਟੀ ਲੋਕੇਸ਼ਨ ਵੀ ਸ਼ੁਰੂ

* ਟਰੱਕ ਡਰਾਈਵਿੰਗ ਸਕੂਲ
ਸਰਕਾਰ ਤੋਂ ਮਾਨਤਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੈ
* ਲਾਇਸੈਂਸ ਲੈਣ ਉਪਰੰਤ ਕੰਮ/ਜੋਬ ਦੀ ਗਾਰੰਟੀ
* ਰਿਹਾਇਸ਼ ਦਾ ਵੀ ਖਾਸ ਪ੍ਰਬੰਧ
* 2-3 ਹਫ਼ਤਿਆਂ ਵਿਚ ਪ੍ਰੋਫੈਸ਼ਨਲ ਟਰੱਕ ਡਰਾਈਵਰ ਬਣੋ

National Truck Driving School

Call For Special Price

Kashmir S. Thandi
Office: (866) 933-3038
Balhar S. Ranu Cell: 916-502-7733
Yuba City Ph: 530-383-2785

4585 Pell Dr. Sacramento CA, 95838

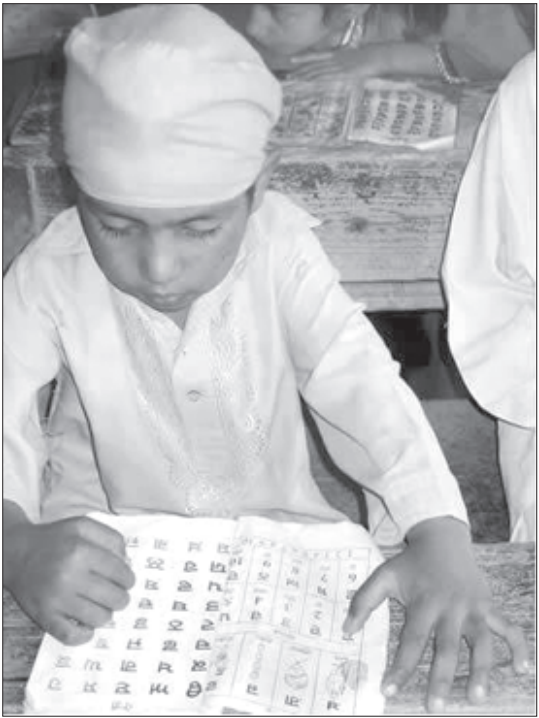
ਭਾਰਤ 'ਚ ਪੰਜਾਬੀ ਮਾਂ-ਬੋਲੀ ਦੇ 'ਪੁੱਤਰਾਂ' ਵਿਚ ਵਾਧਾ

ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ (ਪੰਜਾਬ ਟਾਈਮਜ਼ ਬਿਊਰੋ): ਪੰਜਾਬੀਆਂ ਲਈ ਇਹ ਖੁਸ਼ੀ ਦੀ ਗੱਲ ਹੈ ਕਿ 1971 ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਪੰਜਾਬੀ ਨੂੰ ਮਾਂ-ਬੋਲੀ ਮੰਨਣ ਵਾਲਿਆਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ 'ਚ ਲਗਾਤਾਰ ਇਜ਼ਾਫ਼ਾ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਦੇਸ਼ ਦੀਆਂ ਪਿਛਲੀਆਂ ਚਾਰ ਮਰਦਮਸ਼ੁਮਾਰੀਆਂ ਦੇ ਅੰਕੜੇ ਖੇਤਰੀ ਭਾਸ਼ਾਵਾਂ ਨੂੰ ਦਰਪੇਸ਼ ਚੁਣੌਤੀਆਂ ਦੀ ਗਵਾਹੀ ਭਰਦੇ ਹਨ ਕਿਉਂਕਿ ਦੇਸ਼ ਦੀਆਂ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਖੇਤਰੀ ਭਾਸ਼ਾਵਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਮਾਂ-ਬੋਲੀ ਵਜੋਂ ਦਰਜ ਕਰਾਉਣ ਵਾਲਿਆਂ ਦਾ ਅਨੁਪਾਤ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਕੁੱਲ ਆਬਾਦੀ ਵਿਚ ਲਗਾਤਾਰ ਘੱਟ ਰਹੀ ਹੈ।

ਇਸ ਘਟ ਰਹੀ ਗਿਣਤੀ ਵਿਚ ਬੰਗਾਲੀ, ਤੇਲਗੂ, ਤਾਮਿਲ, ਮਲਿਆਲਮ, ਮਰਾਠੀ, ਕੰਨੜ, ਉੜੀਆ, ਉਰਦੂ, ਗੁਜਰਾਤੀ ਤੇ ਆਸਾਮੀ ਭਾਸ਼ਾਵਾਂ ਦੇ ਲੋਕ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ ਜਦਕਿ ਰਾਸ਼ਟਰ ਭਾਸ਼ਾ ਵਜੋਂ ਮਾਨਤਾ ਪ੍ਰਾਪਤ 'ਹਿੰਦੀ' ਨੂੰ ਮਾਂ-ਬੋਲੀ ਵਜੋਂ ਅਪਣਾਉਣ ਵਾਲਿਆਂ ਵਿਚ 1971 ਤੋਂ 2001 ਤੱਕ ਦੇ 30 ਸਾਲਾਂ ਵਿਚ ਚਾਰ ਫੀਸਦੀ ਦਾ ਵਾਧਾ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਪੰਜਾਬੀ ਭਾਸ਼ਾ ਨੂੰ 1971 ਵਿਚ 1 ਕਰੋੜ 41 ਲੱਖ 8 ਹਜ਼ਾਰ 443 ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਆਪਣੀ ਮਾਂ-ਬੋਲੀ ਵਜੋਂ ਦਰਜ ਕਰਵਾਇਆ ਜੋ ਕਿ ਕੁੱਲ ਆਬਾਦੀ ਦਾ 2.57 ਫੀਸਦੀ ਸੀ। 1981 ਵਿਚ ਇਹ ਗਿਣਤੀ ਵਧ ਕੇ 2.95 ਫੀਸਦੀ, 1991 ਵਿਚ 2.79 ਫੀਸਦੀ ਜਦਕਿ 2001 ਵਿਚ 2.83 ਫੀਸਦੀ ਹੋ ਗਈ ਜੋ ਕਿ ਲਗਾਤਾਰ ਵਾਧਾ ਦਰਸਾਉਂਦੀ ਹੈ।

1971 ਦੀ ਮਰਦਮਸ਼ੁਮਾਰੀ ਵੇਲੇ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਕੁੱਲ ਆਬਾਦੀ 54 ਕਰੋੜ 81 ਲੱਖ 59 ਹਜ਼ਾਰ 625 'ਚੋਂ 20 ਕਰੋੜ 27 ਲੱਖ 67 ਹਜ਼ਾਰ 971 ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਆਪਣੀ ਮਾਤ ਭਾਸ਼ਾ ਹਿੰਦੀ ਦਰਜ ਕਰਵਾਈ ਸੀ ਜੋ ਕੁੱਲ ਆਬਾਦੀ ਦਾ 36.99 ਫੀਸਦੀ ਹਿੱਸਾ ਸਨ। 1981 ਵਿਚ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਹਿੱਸਾ 38.74 ਫੀਸਦੀ, 1991 ਦੌਰਾਨ 39.29

ਫੀਸਦੀ ਜਦਕਿ 2001 ਦੀ ਪਿਛਲੀ ਮਰਦਮਸ਼ੁਮਾਰੀ ਵੇਲੇ ਇਹ ਅਨੁਪਾਤ ਕੁੱਲ ਆਬਾਦੀ ਦਾ 41.03 ਫੀਸਦੀ ਰਹੀ। ਹਿੰਦੀ ਭਾਸ਼ਾਈ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਵਿਚ ਹਰ ਦਹਾਕੇ ਦੌਰਾਨ ਲਗਾਤਾਰ ਵਾਧਾ ਹੁੰਦਾ ਰਿਹਾ ਹੈ।

ਬੰਗਾਲੀ ਦਾ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਕੁੱਲ ਆਬਾਦੀ ਵਿਚ ਹਿੱਸਾ 1971 ਦੇ 8.17 ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ 2001 ਤੱਕ ਪੁੱਜਦਿਆਂ 8.11 ਰਹਿ ਗਿਆ ਹੈ। ਤੀਜੀ ਵੱਡੀ ਖੇਤਰੀ ਭਾਸ਼ਾ ਤੇਲਗੂ ਵੀ 1971 ਦੇ 8.16 ਫੀਸਦੀ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ 2001 ਤੱਕ ਘਟ ਕੇ 7.19 ਫੀਸਦੀ 'ਤੇ ਪੁੱਜ ਗਈ ਹੈ। ਚੌਥੇ ਨੰਬਰ ਵਾਲੇ ਮਰਾਠੀਆਂ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਵੀ ਅੱਧਾ ਫੀਸਦੀ ਤੋਂ ਵਧੇਰੇ ਘਟ ਕੇ 1971 ਦੇ 7.69 ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ 2001 ਵਿਚ 6.99 ਫੀਸਦੀ ਹੀ ਰਹਿ ਗਿਆ ਸੀ। ਇਹੀ

ਹਾਲ ਤਾਮਿਲਾਂ ਦਾ ਹੈ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ 1971 ਦੀ ਮਰਦਮਸ਼ੁਮਾਰੀ ਦੌਰਾਨ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਕੁੱਲ ਆਬਾਦੀ ਵਿਚ 6.88 ਫੀਸਦੀ ਹਿੱਸਾ ਸੀ ਪਰ 30 ਵਰ੍ਹਿਆਂ ਬਾਅਦ 2001 ਵਿਚ ਇਹ ਘਟ ਕੇ 5.91 ਫੀਸਦੀ 'ਤੇ ਪੁੱਜ ਗਿਆ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਤਾਮਿਲਾਂ ਦਾ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਕੁੱਲ ਆਬਾਦੀ ਵਿਚ ਹਿੱਸਾ ਤਕਰੀਬਨ ਇਕ ਫੀਸਦੀ ਘਟ ਗਿਆ।

ਉਰਦੂ ਭਾਸ਼ਾ ਨੂੰ ਮਾਂ-ਬੋਲੀ ਦੱਸਣ ਵਾਲਿਆਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ 1971 ਵਿਚ 2 ਕਰੋੜ 86 ਲੱਖ 21 ਹਜ਼ਾਰ ਦੇ ਕਰੀਬ ਸੀ ਜੋ ਕੁੱਲ ਆਬਾਦੀ ਦਾ 5.22 ਹਿੱਸਾ ਸੀ ਪਰ ਇਹ 2001 ਵਿਚ ਘਟ ਕੇ ਇਹ ਹਿੱਸਾ 5.1 ਫੀਸਦੀ ਰਹਿ ਗਿਆ ਸੀ। ਗੁਜਰਾਤੀ ਭਾਸ਼ਾ ਦਾ ਹਿੱਸਾ 1971 ਦੇ 4.72 ਫੀਸਦੀ ਤੋਂ ਘਟ ਕੇ 2001 ਤੱਕ 4.48 ਫੀਸਦੀ ਜਦਕਿ ਕੰਨੜ ਭਾਸ਼ਾ ਦਾ 1971 ਦੇ 3.96 ਫੀਸਦੀ ਤੋਂ ਘਟ ਕੇ 3.69 ਫੀਸਦੀ ਹੋ ਗਿਆ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮਲਿਆਲਮ ਭਾਸ਼ਾ ਦਾ ਹਿੱਸਾ 1971 ਦੇ 4 ਫੀਸਦੀ ਤੋਂ ਘਟ ਕੇ 2001 ਵਿਚ 3.21 ਫੀਸਦੀ 'ਤੇ ਪੁੱਜ ਗਿਆ ਸੀ।

ਹੈਰਾਨੀਜਨਕ ਤੱਥ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਬਹੁਗਿਣਤੀ ਹਿੰਦੀ ਭਾਸ਼ਾਈ ਲੋਕਾਂ ਵੱਲੋਂ ਆਪਣੇ ਧਾਰਮਿਕ ਰੀਤੀ ਰਿਵਾਜ ਨਿਭਾਉਣ ਮੌਕੇ ਪੁਜਾਰੀਆਂ ਵੱਲੋਂ ਵਰਤੀ ਜਾਂਦੀ ਤੇ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਸਭ ਤੋਂ ਪੁਰਾਣੀ ਭਾਸ਼ਾ ਆਖੀ ਜਾਂਦੀ 'ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ' ਭਾਸ਼ਾ ਨੂੰ ਮਾਂ-ਬੋਲੀ ਦੱਸਣ ਵਾਲਿਆਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ 2001 ਦੀ ਮਰਦਮਸ਼ੁਮਾਰੀ ਮੌਕੇ ਪੂਰੇ ਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਸਿਰਫ 14135 ਸੀ। ਜ਼ਿਕਰਯੋਗ ਹੈ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਭਾਸ਼ਾਵਾਂ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਆਬਾਦੀ ਵਿਚ ਭਾਵੇਂ ਲਗਾਤਾਰ ਵਾਧਾ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ ਪਰ ਹਿੰਦੀ ਭਾਸ਼ਾਈਆਂ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਘੱਟ ਵਾਧੇ ਕਾਰਨ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਕੁੱਲ ਆਬਾਦੀ ਵਿਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਲਗਾਤਾਰ ਘਟਦਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਜੋ ਕਿ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿਗਿਆਨੀਆਂ ਤੇ ਖੇਤਰੀ ਭਾਸ਼ਾਵਾਂ ਦੇ ਸਾਹਿਤਕਾਰਾਂ ਲਈ ਚਿੰਤਾ ਦਾ ਵਿਸ਼ਾ ਹੈ।

ਹਰਿਆਣਾ 'ਚ ਪੰਜਾਬੀ ਦਾ ਸਤਿਕਾਰ ਵਧਿਆ

ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ (ਪੰਜਾਬ ਟਾਈਮਜ਼ ਬਿਊਰੋ): ਹਰਿਆਣਾ 'ਚ ਦੂਜੀ ਭਾਸ਼ਾ ਦਾ ਦਰਜਾ ਮਿਲਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਹੁਣ ਸੂਬੇ 'ਚ ਪੰਜਾਬੀ ਭਾਸ਼ਾ ਦੇ ਦਿਵਾਨਿਆਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਵੀ ਵਧਣ ਲੱਗੀ ਹੈ ਤੇ ਖਾਸ ਕਰ ਸਕੂਲੀ ਬੱਚੇ ਪੰਜਾਬੀ 'ਚ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਰੁਚੀ ਵਿਖਾ ਰਹੇ ਹਨ। ਹਰਿਆਣਾ ਦੇ ਚਾਰ ਜ਼ਿਲ੍ਹਿਆਂ ਦੇ ਸਕੂਲਾਂ ਨੂੰ ਪੰਜਾਬੀ ਪੜ੍ਹਨ ਦੇ ਚਾਹਵਾਨ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਵੱਲੋਂ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਧ ਹੁੰਗਾਰਾ ਮਿਲਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਕਰਕੇ ਹਰਿਆਣਾ ਸਰਕਾਰ ਵੱਲੋਂ ਪੰਜਾਬੀ ਅਧਿਆਪਕਾਂ ਦੀ ਘਾਟ ਪੂਰੀ ਕਰਨ ਲਈ ਨਵੀਂ ਭਰਤੀ ਕਰਨ ਦਾ ਵੀ ਫੈਸਲਾ ਲਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਹਰਿਆਣਾ ਦੀ

ਕਰੀਬ ਨਵੇਂ ਅਧਿਆਪਕ ਭਰਤੀ ਕੀਤੇ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ ਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਪੰਜਾਬੀ ਦੇ ਅਧਿਆਪਕ ਵੀ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ। ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਰਾਜ ਦੇ ਸਾਰੇ ਸਰਕਾਰੀ ਸਕੂਲਾਂ 'ਚੋਂ ਪੰਜਾਬੀ ਦੀ ਪੜ੍ਹਾਈ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਬੱਚਿਆਂ ਦੀ ਸਹੀ ਗਿਣਤੀ ਮੰਗੀ ਹੈ।

ਉਧਰ ਹਰਿਆਣਾ ਦੇ ਕਾਲਜਾਂ ਵਿਚ ਵੀ ਪੰਜਾਬੀ ਦੇ ਲੈਕਚਰਾਰਾਂ ਦੀਆਂ ਆਸਾਮੀਆਂ ਭਰਨ ਦੀ ਮੰਗ ਆਈ ਹੈ ਤੇ ਕਾਲਜਾਂ ਵਿਚ ਵੀ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਗ੍ਰਾਂਟਸ ਕਮਿਸ਼ਨ ਦੇ ਨਿਯਮਾਂ ਮੁਤਾਬਕ ਭਰਤੀ ਦੇ ਨਿਯਮ ਬਣਾਏ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ। ਹਰਿਆਣਾ ਦੀ

ਚਾਰ ਜ਼ਿਲ੍ਹਿਆਂ 'ਚ ਵੱਡੀ ਗਿਣਤੀ ਬੱਚਿਆਂ ਨੇ ਪੰਜਾਬੀ ਪੜ੍ਹਨ ਦੀ ਇੱਛਾ ਪ੍ਰਗਟਾਈ

ਸਿੱਖਿਆ ਮੰਤਰੀ ਨੇ ਦਾਅਵਾ ਕੀਤਾ ਕਿ ਰਾਜ ਸਰਕਾਰ ਵੱਲੋਂ ਹਰਿਆਣਾ ਵਿਚ ਪੰਜਾਬੀ ਨੂੰ ਦੂਜੀ ਭਾਸ਼ਾ ਦਾ ਦਰਜਾ ਦੇਣ ਪਿੱਛੋਂ ਪੰਜਾਬੀ ਬੋਲੀ ਦਾ ਮਾਣ ਵਧਿਆ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਹ ਵੀ ਕਿਹਾ ਕਿ ਰਾਜ ਸਰਕਾਰ ਪੰਜਾਬੀ ਭਾਸ਼ਾ, ਸਾਹਿਤ ਤੇ ਸੱਭਿਆਚਾਰ ਨੂੰ ਪ੍ਰਫੁੱਲਤ ਕਰਨ ਲਈ ਵਚਨਬੱਧ ਹੈ ਤੇ ਸਰਕਾਰ ਵੱਲੋਂ ਹਰਿਆਣਾ ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਹਿਤ ਅਕਾਦਮੀ ਵਾਸਤੇ ਦਿਲ ਖੋਲ੍ਹ ਕੇ ਫੰਡ ਦਿੱਤੇ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਹਰਿਆਣਾ ਦੀ ਸਕੂਲੀ ਸਿੱਖਿਆ ਵਿਚ ਕੀਤੇ ਜਾ ਰਹੇ ਸੁਧਾਰਾਂ ਦੀ ਗੱਲ ਕਰਦਿਆਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਸਰਕਾਰੀ ਸਕੂਲਾਂ ਵਿਚ ਬੱਚਿਆਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਵਧਾਉਣ ਲਈ ਅੱਠਵੀਂ ਤੱਕ ਪੜ੍ਹਾਈ ਮੁਫਤ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਇਸ ਫੈਸਲੇ ਨਾਲ ਰਾਜ ਸਰਕਾਰ 'ਤੇ ਪ੍ਰਤੀ ਸਾਲ 16 ਕਰੋੜ ਦਾ ਬੋਝ ਵਧਿਆ ਹੈ।

ਮਾਲਵਾ ਸਾਖਰਤਾ ਤੇ ਲਿੰਗ ਅਨੁਪਾਤ ਪੱਖੋਂ ਫਾਡੀ

ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ: ਮਾਲਵਾ ਸਾਖਰਤਾ ਤੇ ਲਿੰਗ ਅਨੁਪਾਤ ਪੱਖੋਂ ਅਜੇ ਵੀ ਫਾਡੀ ਹੈ। ਸਾਲ 2011 ਦੀ ਮਰਦਮਸ਼ੁਮਾਰੀ ਅਨੁਸਾਰ ਬਠਿੰਡਾ, ਮਾਨਸਾ, ਮੁਕਤਸਰ, ਬਰਨਾਲਾ, ਫਰੀਦਕੋਟ, ਫਿਰੋਜ਼ਪੁਰ, ਮੋਗਾ ਤੇ ਸਰਹੰਦੀ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਤਰਨਤਾਰਨ ਦੀ ਆਬਾਦੀ ਪੜ੍ਹਾਈ ਪੱਖੋਂ ਰਾਜ ਦੇ ਹੋਰਾਂ ਇਲਾਕਿਆਂ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਪਛੜੀ ਹੋਈ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਜ਼ਿਲ੍ਹਿਆਂ ਵਿਚ ਔਰਤਾਂ ਦੀ ਸਾਖਰਤਾ ਦਰ ਤਾਂ ਮਰਦਾਂ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਹੋਰ ਵੀ ਘੱਟ ਹੈ। ਮਾਲਵੇ ਦੇ ਜ਼ਿਲ੍ਹਿਆਂ ਵਿਚ ਮਰਦ ਔਰਤ ਦੇ ਅਨੁਪਾਤ ਵਿਚ ਵੀ ਦੁਆਬੇ ਦੇ ਜ਼ਿਲ੍ਹਿਆਂ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਫਾਡੀ ਰਹਿ ਗਏ ਹਨ। ਸਾਖਰਤਾ ਪੱਖ ਤੋਂ ਮਾਨਸਾ ਪੂਰੇ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਪਹਿਲਾਂ ਵਾਂਗ ਹੀ ਪਛੜ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਜ਼ਿਲ੍ਹੇ ਵਿਚ ਸਾਖਰਤਾ ਦਰ 62.8 ਫੀਸਦੀ ਹੈ ਤੇ ਔਰਤਾਂ ਦੀ ਦਰ ਤਾਂ ਮਹਿਜ਼ 56.4 ਫੀਸਦੀ ਹੀ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਅੰਕੜਿਆਂ ਮੁਤਾਬਕ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਕੁੱਲ ਆਬਾਦੀ 2 ਕਰੋੜ 77 ਲੱਖ 4 ਹਜ਼ਾਰ 236 ਹੈ। ਇਸ ਵਿਚ ਮਰਦਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ 1 ਕਰੋੜ 46 ਲੱਖ 34 ਹਜ਼ਾਰ 819 ਤੇ ਔਰਤਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ 1 ਕਰੋੜ 30 ਲੱਖ 69 ਹਜ਼ਾਰ 417 ਹੈ।

ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਪਿਛਲੇ ਕਈ ਦਹਾਕਿਆਂ ਤੋਂ ਲਿੰਗ ਅਨੁਪਾਤ ਵਿਚ ਵਧ ਰਿਹਾ ਪਾਤਾ ਚਰਚਾ ਦਾ ਵਿਸ਼ਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਤਾਜ਼ਾ ਅੰਕੜਿਆਂ ਮੁਤਾਬਕ ਬੱਚੀਆਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਤਾਂ ਸੂਬੇ ਵਿਚ ਵਧੀ ਹੈ ਪਰ ਔਰਤਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਕਈ ਥਾਈਂ ਨਿਰਾਸ਼ਾਜਨਕ ਹੈ। ਇਸ ਮਾਮਲੇ ਵਿਚ ਦੱਖਣੀ ਪੰਜਾਬ ਦਾ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਬਠਿੰਡਾ ਜੋ ਕਿ ਕਈ ਮਾਮਲਿਆਂ ਵਿਚ ਮੋਹਰੀ ਹੈ, ਵਿਚ 6 ਸਾਲ ਤੱਕ ਦੀ ਉਮਰ ਦੀਆਂ ਬਾਲੀਆਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਸਾਲ 2001 ਦੀ ਮਰਦਮਸ਼ੁਮਾਰੀ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਪ੍ਰਤੀ ਹਜ਼ਾਰ 785 ਤੋਂ ਵਧ ਕੇ 854 ਹੋ ਗਈ ਹੈ ਤਾਂ ਔਰਤਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਪਿਛਲੇ ਦਹਾਕੇ ਦੀ ਮਰਦਮਸ਼ੁਮਾਰੀ ਦੇ ਅੰਕੜਿਆਂ ਮੁਤਾਬਕ ਪ੍ਰਤੀ ਹਜ਼ਾਰ 870 ਤੋਂ ਘਟ ਕੇ 865 ਰਹਿ ਗਈ ਹੈ। ਬਾਲੀਆਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਵਿਚ ਨਵਾਂ ਸਹਿਰ ਮੋਹਰੀ ਆ ਗਿਆ ਹੈ ਜਿੱਥੇ ਹਜ਼ਾਰ ਲੜਕੇ ਪਿੱਛੇ ਲੜਕੀਆਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ 879 ਹੈ ਤੇ ਸਾਲ 2001 ਦੀ ਜਨਗਣਨਾ ਦੌਰਾਨ ਇਹ ਗਿਣਤੀ 808

ਹੁਸ਼ਿਆਰਪੁਰ ਸਭ ਤੋਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਪੜ੍ਹਿਆ-ਲਿਖਿਆ

ਸੀ। ਹੁਸ਼ਿਆਰਪੁਰ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਔਰਤਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਵਿਚ ਰਾਜ ਭਰ 'ਚੋਂ ਮੋਹਰੀ ਹੈ ਤੇ ਇੱਥੇ ਹਜ਼ਾਰ ਮਰਦ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ 962 ਔਰਤਾਂ ਹਨ। ਬਾਲੀਆਂ ਦੀ ਘੱਟ ਗਿਣਤੀ ਵਾਲਾ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਤਰਨਤਾਰਨ ਹੈ ਜਿੱਥੇ ਹਜ਼ਾਰ ਲੜਕੇ ਮਗਰ 819 ਕੁੜੀਆਂ ਹਨ। ਇਸ ਜ਼ਿਲ੍ਹੇ ਵਿਚ ਔਰਤਾਂ ਦਾ ਅਨੁਪਾਤ 898 ਹੈ।

ਮਰਦ ਔਰਤ ਅਨੁਪਾਤ ਵਿਚ ਦੋਆਬੇ ਦੇ ਜ਼ਿਲ੍ਹਿਆਂ ਦੇ ਤੱਥ ਸੰਤੁਸ਼ਟੀਜਨਕ ਮੰਨੇ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ। ਇਸ ਖਿੱਤੇ ਦੇ ਚਾਰੇ ਜ਼ਿਲ੍ਹਿਆਂ ਕਪੂਰਥਲਾ ਜਲੰਧਰ, ਹੁਸ਼ਿਆਰਪੁਰ ਤੇ ਨਵਾਂਸ਼ਹਿਰ ਵਿਚ ਇਕ ਹਜ਼ਾਰ ਮਰਦਾਂ ਪਿੱਛੇ ਔਰਤਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਕ੍ਰਮਵਾਰ 912, 913, 962 ਤੇ 954 ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਜ਼ਿਲ੍ਹਿਆਂ ਵਿਚ ਔਰਤਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਇਸ ਕਰਕੇ ਜ਼ਿਆਦਾ ਮੰਨੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਦੁਆਬੇ ਦੇ ਜ਼ਿਆਦਾਤਰ ਮਰਦ ਵਿਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿਚ ਗਏ ਹੋਏ ਹਨ। ਪੁਆਧ ਦੇ ਜ਼ਿਲ੍ਹੇ ਵਜੋਂ ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਰੋਪੜ ਵੀ ਇਸ ਦਿਸ਼ਾ ਵਿਚ ਚੰਗੀ ਕਾਰਗੁਜ਼ਾਰੀ ਵਾਲਾ ਹੈ।

ਇਸ ਜ਼ਿਲ੍ਹੇ ਵਿਚ ਮਰਦ ਔਰਤ ਅਨੁਪਾਤ 1000: 913 ਹੈ। ਬਠਿੰਡਾ, ਲੁਧਿਆਣਾ, ਬਰਨਾਲਾ ਵਾਂਗ ਹੀ ਫਤਿਹਗੜ੍ਹ ਸਾਹਿਬ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਔਰਤਾਂ ਦੇ ਅਨੁਪਾਤ ਵਿਚ ਫਾਡੀ ਹੈ ਤੇ ਇੱਥੇ ਔਰਤਾਂ ਦਾ ਅਨੁਪਾਤ 871 ਹੈ, ਬਰਨਾਲਾ ਵਿਚ ਇਹ ਅਨੁਪਾਤ 876 ਤੇ ਲੁਧਿਆਣਾ ਵਿਚ 869 ਹੈ। ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਘੱਟ ਪੜ੍ਹੇ ਲਿਖਿਆਂ ਵਾਲੇ ਜ਼ਿਲ੍ਹਿਆਂ ਵਿਚ ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਸਿੰਘ ਬਾਦਲ ਦਾ ਜੱਦੀ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਮੁਕਤਸਰ ਤੇ ਮਾਨਸਾ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ। ਮੁਕਤਸਰ ਵਿਚ ਸਾਖਰਤਾ ਦਰ 66.8 ਫੀਸਦੀ ਹੈ ਤੇ ਮਾਨਸਾ ਵਿਚ ਇਹ ਦਰ 62.8 ਫੀਸਦੀ ਹੈ। ਪੰਜਾਬ ਦਾ ਸਰਹੱਦੀ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਤਰਨਤਾਰਨ ਵੀ ਇਸ ਮਾਮਲੇ ਵਿਚ ਪਛੜਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਇਸ ਜ਼ਿਲ੍ਹੇ ਵਿਚ ਸਾਖਰਤਾ ਦਰ 69.4 ਫੀਸਦੀ ਸੀ। ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਧ

ਪੜ੍ਹੇ ਲਿਖਿਆਂ ਵਾਲਾ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਹੁਸ਼ਿਆਰਪੁਰ ਹੈ ਜਿੱਥੋਂ ਦੀ ਸਾਖਰਤਾ ਦਰ 85.4 ਫੀਸਦੀ ਹੈ। ਮੁਹਾਲੀ ਦੀ ਸਾਖਰਤਾ ਦਰ 84.9 ਫੀਸਦੀ, ਰੂਪਨਗਰ 83.3, ਗੁਰਦਾਸਪੁਰ 81.1, ਕਪੂਰਥਲਾ 80.2, ਜਲੰਧਰ 82.4, ਨਵਾਂਸ਼ਹਿਰ 80.3, ਫਤਿਹਗੜ੍ਹ ਸਾਹਿਬ 80.3 ਤੇ ਲੁਧਿਆਣਾ 82.5 ਫੀਸਦੀ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਜ਼ਿਲ੍ਹਿਆਂ ਵਿਚ ਵੀ ਮਰਦਾਂ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਪੜ੍ਹੀਆਂ ਲਿਖੀਆਂ ਔਰਤਾਂ

ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਘੱਟ ਹੈ। ਸੰਗਰੂਰ ਵਿਚ ਸਾਖਰਤਾ ਦਰ 68.09 ਫੀਸਦੀ, ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ 77.2, ਪਟਿਆਲਾ 76.3, ਬਠਿੰਡਾ 69.6, ਫਿਰੋਜ਼ਪੁਰ 69.8, ਗੁਰਦਾਸਪੁਰ 76.7 ਅਤੇ ਮੋਗਾ ਵਿੱਚ ਸਾਖਰਤਾ ਦਰ 71.6 ਫੀਸਦੀ ਹੈ।

ਪੰਜਾਬ ਪੜ੍ਹਾਈ-ਲਿਖਾਈ ਪੱਖੋਂ ਵੀ ਪਛੜਿਆ

ਦੇਸ਼ 'ਚੋਂ 21ਵੇਂ ਸਥਾਨ 'ਤੇ ਖਿਸਕਿਆ

ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ: ਭਾਰਤ 'ਚ 2011 ਦੀ ਮਰਦਮਸ਼ੁਮਾਰੀ ਨੇ ਪੰਜਾਬ ਨੂੰ ਨੰਬਰ ਵੰਨ ਸੂਬਾ ਬਣਾਉਣ ਦੇ ਦਾਅਵੇ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਪੋਲ ਖੋਲ੍ਹ ਕੇ ਰੱਖ ਦਿੱਤੀ ਹੈ। ਇਸ ਮਰਦਮਸ਼ੁਮਾਰੀ 'ਚ ਜਿੱਥੇ ਪੰਜਾਬ 'ਚ ਲਿੰਗ ਅਨੁਪਾਤ 'ਚ ਵੱਡਾ ਪਾਤਾ ਪਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ ਉੱਥੇ ਅੰਕੜਿਆਂ ਤੋਂ ਸਾਹਮਣੇ ਆਇਆ ਹੈ ਕਿ ਹਾਲੇ ਵੀ ਪੰਜਾਬ ਦੀਆਂ ਔਰਤਾਂ ਤੇ ਪੁਰਸ਼ ਪੜ੍ਹਨ-ਲਿਖਣ ਵਿਚ ਫਾਡੀ ਹਨ ਜਦਕਿ ਦੇਸ਼ ਦੇ 15 ਰਾਜਾਂ ਦੀਆਂ ਔਰਤਾਂ ਤੇ 20 ਰਾਜਾਂ ਦੇ ਪੁਰਸ਼ ਪੜ੍ਹਾਈ ਲਿਖਾਈ ਪੱਖੋਂ ਪੰਜਾਬ ਤੋਂ ਕਿਤੇ ਅੱਗੇ ਹਨ।

ਸਰਕਾਰ ਵੱਲੋਂ ਦੇਸ਼ ਭਰ 'ਚੋਂ ਇਕੱਤਰ ਕਰਵਾਏ ਗਏ ਇਨ੍ਹਾਂ ਅੰਕੜਿਆਂ ਅਨੁਸਾਰ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ 87 ਲੱਖ 15 ਹਜ਼ਾਰ ਵਿਅਕਤੀ ਹਾਲੇ ਵੀ ਅਨਪੜ੍ਹ ਹਨ। ਮਰਦਮਸ਼ੁਮਾਰੀ ਵਿਚ ਉਸ ਵਿਅਕਤੀ ਨੂੰ ਅਨਪੜ੍ਹ ਮੰਨਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਜੋ ਨਾ ਤਾਂ ਪੜ੍ਹ ਸਕਦਾ ਹੈ ਤੇ ਨਾ ਹੀ ਲਿਖ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਪਹਿਲਾਂ ਪੁਰਸ਼ਾਂ ਦੀ ਗੱਲ ਕਰੀਏ ਤਾਂ ਮਰਦਮਸ਼ੁਮਾਰੀ ਵਿਚ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਪੁਰਸ਼ ਪੜ੍ਹਨ-ਲਿਖਣ ਪੱਖੋਂ

ਦੇਸ਼ ਦੇ 20 ਰਾਜਾਂ ਤੋਂ ਪਿੱਛੇ ਹਨ, ਭਾਵ ਪੜ੍ਹੇ-ਲਿਖੇ ਪੁਰਸ਼ਾਂ ਪੱਖੋਂ ਪੰਜਾਬ ਦਾ ਦੇਸ਼ ਵਿਚ 21ਵਾਂ ਨੰਬਰ ਹੈ। ਕੇਰਲਾ 'ਚ 96.02 ਫੀਸਦੀ, ਗੋਆ ਵਿਚ 92.81 ਫੀਸਦੀ, ਹਿਮਾਚਲ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ 'ਚ 90.83 ਫੀਸਦੀ, ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਵਿਚ 90.54

ਫੀਸਦੀ, ਗੁਜਰਾਤ ਵਿਚ 87.23 ਫੀਸਦੀ, ਪੱਛਮੀ ਬੰਗਾਲ ਵਿਚ 82.67 ਫੀਸਦੀ, ਉਤਰਾਖੰਡ ਵਿਚ 88.33 ਫੀਸਦੀ ਤੇ ਮਨੀਪੁਰ ਵਿਚ 86.49 ਫੀਸਦੀ ਪੁਰਸ਼ ਪੜ੍ਹੇ-ਲਿਖੇ ਦੱਸੇ ਗਏ ਹਨ ਜਦਕਿ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਪੜ੍ਹੇ-ਲਿਖੇ ਪੁਰਸ਼ 81.48 ਫੀਸਦੀ ਹਨ।

ਹੈਰਾਨੀਜਨਕ ਗੱਲ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਪੜ੍ਹੇ ਲਿਖੇ ਪੁਰਸ਼ਾਂ ਪੱਖੋਂ ਹਰਿਆਣਾ, ਪੰਜਾਬ ਤੋਂ ਅੱਗੇ ਲੰਘ ਗਿਆ ਹੈ। ਹਰਿਆਣਾ ਵਿਚ ਪੜ੍ਹੇ ਲਿਖੇ ਪੁਰਸ਼ 85.38 ਫੀਸਦੀ ਹਨ। ਔਰਤਾਂ ਦੀ ਗੱਲ ਕਰੀਏ ਤਾਂ ਪੜ੍ਹੀਆਂ-ਲਿਖੀਆਂ ਔਰਤਾਂ ਪੱਖੋਂ ਪੰਜਾਬ ਦਾ ਦੇਸ਼ 'ਚ 16ਵਾਂ ਸਥਾਨ ਹੈ। ਹਿਮਾਚਲ ਪ੍ਰਦੇਸ਼, ਕੇਰਲਾ, ਮਹਾਰਾਸ਼ਟਰ, ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ, ਮਿਜ਼ੋਰਮ, ਮੇਘਾਲਿਆ, ਨਾਗਾਲੈਂਡ, ਸਿੱਕਮ ਤੇ ਹੋਰ ਕਈ ਰਾਜਾਂ ਤੇ ਯੂ.ਟੀਜ਼ ਦੀਆਂ ਔਰਤਾਂ ਪੰਜਾਬ ਦੀਆਂ ਔਰਤਾਂ ਤੋਂ ਅੱਗੇ ਹਨ।

ਅੰਕੜਿਆਂ ਅਨੁਸਾਰ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਕੋਈ 2 ਕਰੋੜ 77 ਲੱਖ 'ਬਾਦੀ' 'ਚੋਂ 1 ਕਰੋੜ 89 ਲੱਖ 88 ਹਜ਼ਾਰ ਲੋਕ ਪੜ੍ਹੇ-ਲਿਖੇ ਹਨ, ਰਾਜ ਦੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਪੜ੍ਹੇ-ਲਿਖੇ ਲੋਕਾਂ 'ਚੋਂ ਇਕ ਕਰੋੜ 6 ਲੱਖ 26 ਹਜ਼ਾਰ ਦੇ ਨੇੜੇ ਪੁਰਸ਼ ਹਨ ਜਦਕਿ 83 ਲੱਖ 61 ਹਜ਼ਾਰ ਔਰਤਾਂ ਪੜ੍ਹੇ-ਲਿਖ ਸਕਦੀਆਂ ਹਨ। ਮਰਦਮਸ਼ੁਮਾਰੀ 2011 ਤੇ ਮਰਦਮਸ਼ੁਮਾਰੀ 2001 'ਤੇ ਝਾਤ ਮਾਰਿਆਂ ਸਾਹਮਣੇ ਆਉਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਪਿਛਲੇ 10 ਸਾਲਾਂ ਵਿਚ ਪੜ੍ਹੀਆਂ-ਲਿਖੀਆਂ ਔਰਤਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਵਿਚ ਰਾਜ ਦੇ ਪੁਰਸ਼ਾਂ ਮੁਕਾਬਲੇ ਵਾਧਾ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਰਾਜ ਵਿਚ ਪਹਿਲਾਂ ਪੁਰਸ਼ਾਂ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ 63.36 ਫੀਸਦੀ ਔਰਤਾਂ ਪੜ੍ਹੀਆਂ ਲਿਖੀਆਂ ਸਨ ਪਰ ਹੁਣ ਇਸ ਵਿਚ 7.98 ਫੀਸਦੀ ਵਾਧਾ ਦਰਜ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ।

ਭ੍ਰਿਸ਼ਟਾਚਾਰ ਦੇ ਕੋਹੜ ਵਿਰੁਧ ਅੰਨਾ ਹਜ਼ਾਰੇ ਦੀ ਲੋਕ ਲਹਿਰ

ਸਿਆਸਤ ਦਾ ਪਿੜ

ਜਤਿੰਦਰ ਪਨੂੰ

ਹੁਣੇ ਲੰਘੀ ਪੰਜ ਅਪਰੈਲ ਦੇ ਦਿਨ ਭਾਰਤੀ ਰਾਜਨੀਤੀ ਅਤੇ ਭਾਰਤੀ ਸਮਾਜ ਨੇ ਇੱਕ ਨਵੀਂ ਉਠਾਣ ਵੇਖੀ ਹੈ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਕੁਝ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਮਿਸਰ ਦੇ 'ਤਹਿਰੀਰ ਚੌਕ' ਦੀ ਘਟਨਾ ਨਾਲ ਜੋੜ ਕੇ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਦਿੱਲੀ ਦੇ ਜੰਤਰ-ਮੰਤਰ ਵਾਲੇ ਜਿਸ ਟਿਕਾਣੇ ਉੱਤੇ ਆਮ ਕਰ ਕੇ ਸਰਕਾਰ ਵਿਰੋਧੀ ਰੋਸ ਪ੍ਰਗਟਾਵੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਉਸੇ ਥਾਂ ਭੁੱਖ ਹੜਤਾਲ ਰੱਖੀ ਬੈਠੇ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਸਮਾਜ ਸੇਵੀ ਬਜ਼ੁਰਗ ਅੰਨਾ ਹਜ਼ਾਰੇ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਵਿਚ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਇੱਕ ਪੱਕਾ ਧਰਨਾ ਲਾਇਆ ਸੀ ਪਰ ਇਹ ਤਹਿਰੀਰ ਚੌਕ ਨਾਲ ਮੇਲ ਕੇ ਨਹੀਂ ਵੇਖਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਤਹਿਰੀਰ ਚੌਕ ਵਿਚ ਪਿਛਲੇ ਤੀਹ ਸਾਲਾਂ ਤੋਂ ਮਿਸਰ ਦੇ ਰਾਜ ਦੀ ਕਮਾਨ ਧੱਕੇ ਨਾਲ ਸਾਂਝੀ ਬੈਠੇ ਡਿਕਟੇਟਰ ਨੂੰ ਭਜਾਉਣ ਲਈ ਇਕੱਠ ਹੋਇਆ ਸੀ, ਜਦ ਕਿ ਦਿੱਲੀ ਦਾ ਇਕੱਠ ਭ੍ਰਿਸ਼ਟਾਚਾਰ ਵਿਰੁਧ ਕਦਮ ਚੁੱਕਣ ਲਈ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਮਜਬੂਰ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਹੋਇਆ ਸੀ, ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਭਜਾ ਦੇਣ ਜਾਂ ਨਿਜ਼ਾਮ ਨੂੰ ਬਦਲ ਦੇਣ ਦਾ ਕਿਸੇ ਨੇ ਕੋਈ ਐਲਾਨ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕੀਤਾ।

ਅੰਨਾ ਹਜ਼ਾਰੇ ਸਾਬਕਾ ਫੌਜੀ ਹੈ। ਕਦੇ ਉਹ ਭਾਰਤੀ ਫੌਜ ਦਾ ਜਵਾਨ ਹੁੰਦਾ ਸੀ ਪਰ ਦੋ ਜੰਗਾਂ ਮੌਕੇ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰਨ ਪਿੱਛੋਂ ਨੌਕਰੀ ਛੱਡ ਆਇਆ ਤੇ ਆਪਣੀ ਪੈਨਸ਼ਨ ਹੀ ਨਹੀਂ, ਆਪਣੀ ਜਾਇਦਾਦ ਵੀ ਲੋਕ ਭਲੇ ਦੇ ਕਾਰਜਾਂ ਲਈ ਦਾਨ ਕਰ ਕੇ ਸਮਾਜ ਸੇਵਾ ਵਿਚ ਰੁੱਝ ਗਿਆ ਸੀ। ਜਿੱਥੇ ਕਿਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਭ੍ਰਿਸ਼ਟਾਚਾਰ ਹੁੰਦਾ ਨਜ਼ਰ ਪਿਆ, ਉਸ ਨੇ ਉਸ ਵਿਰੁਧ ਮੱਥਾ ਲਾਇਆ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਸ਼ਾਂਤਮਈ ਸੱਤਿਆਗ੍ਰਹਿ ਨਾਲ ਹੁਣ ਤੱਕ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਸਰਕਾਰਾਂ ਦੇ ਛੇ ਵਜ਼ੀਰਾਂ ਅਤੇ ਚਾਰ ਸੌ ਅਫਸਰਾਂ ਨੂੰ ਅਸਤੀਫੇ ਦੇਣ ਲਈ ਮਜਬੂਰ ਕਰ ਚੁੱਕਾ ਹੈ। ਪਿਛਲੇ ਦਿਨੀਂ ਉਸ ਨੇ ਜਦੋਂ ਇਹ ਮੰਗ ਚੁੱਕੀ ਕਿ ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਇੱਕ ਲੋਕ-ਪਾਲ ਬਣਾਉਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਕੋਲ ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਅਤੇ ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਦੇ ਜੱਜਾਂ ਤੱਕ ਦੀ ਜਾਂਚ ਕਰਨ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਜਨਤਾ ਦਾ ਸਮਰਥਨ ਉਸ ਨੂੰ ਮਿਲ ਗਿਆ ਪਰ ਸਰਕਾਰ ਸਿਰਫ ਵਾਅਦੇ ਕਰਦੀ ਰਹੀ ਸੀ। ਮੰਗ ਵੀ ਮੰਨੀ ਜਾਣ ਲੱਗੀ ਤਾਂ ਇਹ ਸਵਾਲ ਖੜਾ ਹੋ ਗਿਆ ਕਿ ਇਹੋ ਜਿਹਾ ਲੋਕ-ਪਾਲ ਬਣਾਉਣ ਸਮੇਂ ਸਰਕਾਰ ਆਪਣੀ ਪਸੰਦ ਦਾ ਬੰਦਾ ਹੀ ਲਾਵੇਗੀ, ਜੋ ਈਮਾਨਦਾਰ ਸ਼ਾਇਦ ਨਾ ਹੋਵੇ, ਜਿਵੇਂ ਚੀਫ ਵਿਜੀਲੈਂਸ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਪੀ ਜੇ ਥਾਮਸ ਦੇ ਸੰਬੰਧ ਵਿਚ ਹੋ ਚੁੱਕਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਦੇ ਹੁਕਮ ਨਾਲ ਹਟਾਉਣਾ ਪਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਖੇਡ ਨੂੰ ਰੋਕਣ ਲਈ ਅੰਨਾ ਹਜ਼ਾਰੇ ਨੇ ਇਹ ਮੰਗ ਰੱਖ ਦਿੱਤੀ ਕਿ ਲੋਕ-ਪਾਲ ਵਾਸਤੇ ਬੰਦੇ ਦੀ ਚੋਣ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਕਮੇਟੀ ਵਿਚ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਸਮਾਜ ਸੇਵਾ ਦੇ ਖੇਤਰ ਵਿਚੋਂ ਵੀ ਬਰਾਬਰ ਦੇ ਲੋਕ ਪਾਏ ਜਾਣ। ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਇਸ ਬਾਰੇ ਸਹਿਮਤੀ ਨਾ ਹੋਣ ਕਰ ਕੇ ਉਸ ਨੇ ਲੰਮੀ ਭੁੱਖ ਹੜਤਾਲ ਰੱਖ ਕੇ ਮੋਰਚਾ ਲਾ ਦਿੱਤਾ। ਬੜੀ ਲਾਮਿਸਾਲ ਹਮਾਇਤ ਮਿਲੀ ਉਸ ਨੂੰ ਸਾਰੇ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਵਿਚੋਂ।

ਹਰ ਚਮਕਦੀ ਚੀਜ਼ ਸੋਨਾ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ। ਇਸ ਮੌਕੇ ਅੰਨਾ ਹਜ਼ਾਰੇ ਨੂੰ ਜਿਹੜੀ ਹਮਾਇਤ ਮਿਲੀ, ਉਹ ਸਾਰੀ ਵੀ ਨੇਕ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਅੰਨਾ ਹਜ਼ਾਰੇ ਦਾ ਮਕਸਦ ਬੜਾ ਨੇਕ ਸੀ ਪਰ ਉਸ ਦੀ ਹਮਾਇਤ ਵਿਚ ਅੰਨ ਛੱਡਣ ਦਾ ਐਲਾਨ ਜਿਸ ਬੰਦੇ ਨੇ ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਕੀਤਾ, ਉਹ ਬਿਹਾਰ ਦੀ ਇੱਕ ਜੇਲ੍ਹ ਵਿਚ ਬੈਠਾ ਪਾਰਲੀਮੈਂਟ ਦਾ ਸਾਬਕਾ ਮੈਂਬਰ ਅਤੇ ਮੰਨਿਆ ਹੋਇਆ ਅਪਰਾਧੀ ਰਾਜੀਵ ਰੰਜਨ ਉਰਫ ਪੰਪੂ ਯਾਦਵ ਸੀ, ਜਿਸ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਹਰ ਕਿਸਮ ਦੇ ਦੋਸ਼ ਲੱਗ ਰਹੇ ਹਨ। ਏਦਾਂ ਦੇ ਕਈ ਹੋਰ ਲੋਕਾਂ ਅਤੇ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਨੇ ਵੀ ਅੰਨਾ ਹਜ਼ਾਰੇ ਦੀ ਹਮਾਇਤ ਦਾ ਐਲਾਨ ਜਾ ਕੀਤਾ। ਕੁਝ ਇਹੋ ਜਿਹੇ ਪਬਲਿਕ ਸਕੂਲਾਂ ਵਾਲੇ ਵੀ ਆਪਣੇ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਲੈ ਕੇ ਉਥੇ ਹਮਾਇਤ ਕਰਨ ਜਾ ਪਹੁੰਚੇ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਬੇਹਿਸਾਬੀਆਂ ਫੀਸਾਂ ਨਾਲ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਜੇਬ ਕੱਟੀ ਹੈ ਅਤੇ ਜਿੱਥੇ ਸਕੂਲ ਬਣਾਏ ਹਨ, ਉਹ ਜ਼ਮੀਨ ਸਰਕਾਰ ਤੋਂ ਸਸਤੀ ਭਾਅ ਲੈਣ ਵੇਲੇ ਲਿਖ ਕੇ ਦਿੱਤਾ ਸੀ ਕਿ 25% ਗਰੀਬ ਬੱਚੇ ਮੁਫਤ ਪੜ੍ਹਾਏ ਜਾਣਗੇ ਪਰ ਪਿੱਛੋਂ ਇੱਕ ਵੀ ਗਰੀਬ ਬੱਚੇ ਨੂੰ ਮੁਫਤ ਦਾਖਲਾ ਦੇਣ ਤੋਂ ਮੁੱਕਰ ਗਏ। ਜਦੋਂ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਭ੍ਰਿਸ਼ਟ ਲੋਕ ਵੀ ਉਥੇ ਆਏ ਹੋਏ ਸਨ ਤਾਂ ਵੱਖੋ-ਵੱਖ ਬੋਲੀਆਂ ਬੋਲਣ ਵਾਲੇ ਕਈ ਲੋਕ ਵੀ ਉਥੇ ਤੁਰੇ ਫਿਰਦੇ ਸਨ। ਮਿਸਾਲ ਵਜੋਂ ਬਾਬਾ ਰਾਮਦੇਵ ਆਪਣੇ ਭਾਸ਼ਣ ਵਿਚ ਇਹ ਗੱਲ ਕਹੀ ਜਾਂਦਾ ਸੀ ਕਿ ਭ੍ਰਿਸ਼ਟਾਚਾਰ ਇਸ ਕਰ ਕੇ ਹੈ ਕਿ ਅਸੀਂ ਆਪਣੇ ਸੱਭਿਆਚਾਰ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਭਾਰਤੀ ਪਹਿਰਾਵੇ ਨੂੰ

ਅੰਨਾ ਹਜ਼ਾਰੇ ਸਾਬਕਾ ਫੌਜੀ ਹੈ। ਕਦੇ ਉਹ ਭਾਰਤੀ ਫੌਜ ਦਾ ਜਵਾਨ ਹੁੰਦਾ ਸੀ ਪਰ ਦੋ ਜੰਗਾਂ ਮੌਕੇ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰਨ ਪਿੱਛੋਂ ਨੌਕਰੀ ਛੱਡ ਆਇਆ ਤੇ ਆਪਣੀ ਪੈਨਸ਼ਨ ਹੀ ਨਹੀਂ, ਆਪਣੀ ਜਾਇਦਾਦ ਵੀ ਲੋਕ ਭਲੇ ਦੇ ਕਾਰਜਾਂ ਲਈ ਦਾਨ ਕਰ ਕੇ ਸਮਾਜ ਸੇਵਾ ਵਿਚ ਰੁੱਝ ਗਿਆ ਸੀ। ਜਿੱਥੇ ਕਿਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਭ੍ਰਿਸ਼ਟਾਚਾਰ ਹੁੰਦਾ ਨਜ਼ਰ ਪਿਆ, ਉਸ ਨੇ ਉਸ ਵਿਰੁਧ ਮੱਥਾ ਲਾਇਆ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਸ਼ਾਂਤਮਈ ਸੱਤਿਆਗ੍ਰਹਿ ਨਾਲ ਹੁਣ ਤੱਕ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਸਰਕਾਰਾਂ ਦੇ ਛੇ ਵਜ਼ੀਰਾਂ ਅਤੇ ਚਾਰ ਸੌ ਅਫਸਰਾਂ ਨੂੰ ਅਸਤੀਫੇ ਦੇਣ ਲਈ ਮਜਬੂਰ ਕਰ ਚੁੱਕਾ ਹੈ।

ਛੱਡ ਕੇ ਪੱਛਮੀ ਪਹਿਰਾਵੇ ਦੇ ਪਿਛੇ ਤੁਰ ਪਏ ਹਾਂ ਤੇ ਉਸ ਦੇ ਨਾਲ ਖੜੇ ਪੱਛਮੀ ਤਰਜ਼ ਦੀ ਜੀਨ ਪਾਉਣ ਵਾਲੇ ਮੁੰਡੇ-ਕੁੜੀਆਂ ਇਹ ਆਖ ਰਹੇ ਸਨ ਕਿ 'ਆਬਵੀਅਸਲੀ, ਅਵਰ ਡਰੈਸ ਹੈਜ਼ ਨਾਊ ਬਿਕਮ ਏ ਪਾਰਟ ਆਫ ਦ ਇੰਡੀਅਨ ਕਲਚਰ' (ਆਹ ਸਾਡਾ ਪਹਿਰਾਵਾ ਵੀ ਹੁਣ ਭਾਰਤੀ ਸੱਭਿਆਚਾਰ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਬਣ ਚੁੱਕਾ ਹੈ)। ਜਦੋਂ ਉਹ ਨੌਜਵਾਨ ਟੀ ਵੀ ਚੈਨਲ ਉੱਤੇ ਇਹ ਕਹਿੰਦੇ ਸੁਣ ਰਹੇ ਸਨ ਕਿ 'ਬਾਬਾ ਇਜ਼ ਨਾਟ ਕਾਮੇਟਿੰਗ ਆਨ ਅਵਰ ਡਰੈਸਿੰਜ਼', ਉਦੋਂ ਬਾਬਾ ਰਾਮਦੇਵ ਦੀ ਅਗਲੀ ਗੱਲ ਵੀ ਨਾਲ ਸੁਣਾਈ ਦੇ ਰਹੀ ਸੀ ਕਿ 'ਹਮਾਰੇ ਲੋਗ ਤੋਂ ਅਪਨੀ ਰਾਸ਼ਟਰ ਭਾਸ਼ਾ ਬੋਲਨਾ ਭੀ ਛੋੜਤੇ ਜਾ ਰਹੇ ਹੈ, ਹਰ ਬਾਤ ਮੇਂ ਅੰਗਰੇਜ਼ੋਂ ਕੀ ਨਕਲ ਕਰ ਕੇ ਖੁਸ਼ ਹੋਤੇ ਹੈ। ਇਸ ਸੇ ਹਮਾਰੇ

ਘੁਲਾਟੀਆ ਵਿਨੋਬਾ ਭਾਵੇਂ ਇੱਕ ਸ਼ਾਂਤਮਈ ਲਹਿਰ ਦੇ ਆਗੂ ਵਜੋਂ ਜਗੀਰਦਾਰਾਂ ਦਾ ਹਿਰਦੇ ਪਰਿਵਰਤਨ ਕਰਨ ਤੇ ਇਹ ਕਹਿਣ ਤੁਰ ਪਿਆ ਕਿ ਉਹ ਆਪ ਹੀ ਕੁਝ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਛੱਡ ਦੇਣ, ਜੋ ਕਿਸਾਨਾਂ ਨੂੰ ਵੰਡੀਆਂ ਜਾ ਸਕਣ। ਦੂਜੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿਚ ਬੋੜੀ ਜਿਹੀ ਜ਼ਮੀਨ ਛੱਡ ਕੇ ਬਾਕੀ ਦੀ ਖੁੱਸ ਜਾਣ ਤੋਂ ਜਗੀਰਦਾਰਾਂ ਦਾ ਬਚਾਅ ਹੋ ਜਾਵੇ। ਜਿੰਨੀਆਂ ਕੁ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਮਿਲੀਆਂ, ਵੰਡ ਦਿੱਤੀਆਂ ਪਰ ਉਸ ਨਾਲ ਜਗੀਰਦਾਰੀ ਦਾ ਖਾਤਮਾ ਨਹੀਂ ਸੀ ਹੋ ਗਿਆ ਸਗੋਂ ਅੱਜ ਦੇ ਯੁੱਗ ਵਿਚ ਵੀ ਬਾਦਲਾਂ, ਚੋਟਾਲਿਆਂ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਜਸਟਿਸ ਦਿਨਾਕਰਨ ਵਰਗੇ ਕਈ ਭ੍ਰਿਸ਼ਟਾਚਾਰੀਆਂ ਨੇ ਹੋਰਾਫੇਰੀ ਨਾਲ ਬੇਗਾਨੀਆਂ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਹੜਪ ਕੇ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਏਕੜਾਂ ਵਾਲੇ ਫਾਰਮ ਬਣਾ ਲਏ ਹਨ।

ਭਾਰਤ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਆਜ਼ਾਦੀ ਭੀ ਖਤਰੇ ਮੇਂ ਪੜਤੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ।' ਇੱਕ ਭਾਸ਼ਣ ਉੱਥੇ ਇਹ ਹੋ ਰਿਹਾ ਸੀ ਕਿ 'ਲੋਕ ਧਰਮ ਛੱਡਦੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਇਸ ਲਈ ਭ੍ਰਿਸ਼ਟਾਚਾਰ ਵਧ ਰਿਹਾ ਹੈ', ਪਰ ਇੱਕ ਹੋਰ ਸੱਜਣ ਉੱਥੇ ਟੀ ਵੀ ਕੈਮਰੇ ਮੂਹਰੇ ਇਹ ਗਈ ਜਾਂਦਾ ਸੀ ਕਿ 'ਝਗੜਾ ਕਰਵਾਤੋ ਮੰਦਿਰ ਮਸਜਿਦ, ਮੇਲ ਕਰਾਤੀ ਮਧੂ-ਸ਼ਾਲਾ'। ਕਿਸੇ ਵੀ ਇੱਕ ਜਣੇ ਦੀ ਦੂਜੇ ਨਾਲ ਸੁਰ ਨਹੀਂ ਸੀ ਮਿਲਦੀ ਪਰ ਇਸ ਗੱਲ ਲਈ ਸਾਰੇ ਇੱਕ ਰਾਏ ਸਨ ਕਿ ਦੇਸ਼ ਵਿਚੋਂ ਭ੍ਰਿਸ਼ਟਾਚਾਰ ਦਾ ਕੋਹੜ ਖਤਮ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਆਖਰ ਝੁਕਣਾ ਪੈ ਗਿਆ ਤੇ ਮੰਗ ਮੰਨੀ ਗਈ ਕਿ ਕੌਮੀ ਪੱਧਰ ਦਾ ਇੱਕ 'ਲੋਕ-ਪਾਲ' ਹੋਇਆ ਕਰੇਗਾ, ਜੋ ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਤੱਕ ਦੀ ਜਾਂਚ ਕਰ ਸਕੇਗਾ। ਇਹ ਕਾਮਯਾਬੀ ਦਾ ਇੱਕ ਅਲੋਕਾਰ ਨਮੂਨਾ ਹੈ। ਫਿਰ ਵੀ ਇਹ ਕੋਈ ਅੰਤਮ ਜਿੱਤ ਨਹੀਂ ਕਹੀ ਜਾ ਸਕਦੀ। ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਪਿਛਲੇ ਕੁਝ ਮੌਕੇ ਵੀ ਯਾਦ ਰੱਖਣੇ ਪੈਣਗੇ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਆਧਾਰ ਉੱਤੇ ਹੀ ਕੋਈ ਅਗਲੀ ਆਸ ਰੱਖਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ, ਜਿਸ ਦਾ ਹਾਲੇ ਭਰੋਸਾ ਨਹੀਂ ਬੱਝ ਰਿਹਾ।

ਸਾਡੇ ਕੋਲ ਇੱਕ ਮਿਸਾਲ ਹੈ ਵਿਨੋਬਾ ਭਾਵੇਂ ਦੀ। ਉਹ ਆਜ਼ਾਦੀ ਘੁਲਾਟੀਏ ਸਨ। ਆਜ਼ਾਦੀ ਮਿਲਣ ਮਗਰੋਂ ਇਹ ਮੁਹਿੰਮ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਕਈ ਹਿੱਸਿਆਂ ਵਿਚ ਚੱਲ ਪਈ ਕਿ ਜਗੀਰਦਾਰ ਗੁਲਾਮੀ ਦੇ ਦਿਨਾਂ ਵਿਚ ਬਰਤਾਨਵੀ ਹਾਕਮਾਂ ਦੇ ਟੋਡੀ ਬਣ ਕੇ ਆਪਣੇ ਲੋਕਾਂ ਉੱਤੇ ਤਸ਼ੱਦਦ ਕਰਦੇ ਰਹੇ ਸਨ, ਇਸ ਕਰ ਕੇ ਜਗੀਰਾਂ ਤੋੜ ਕੇ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਕਿਸਾਨਾਂ ਨੂੰ ਦੇ ਦੇਣੀਆਂ ਚਾਹੀਦੀਆਂ ਹਨ। ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਮਾਲਵੇ ਇਲਾਕੇ ਵਿਚ ਕਾਮਰੋਡ ਤੇਜਾ ਸਿੰਘ ਸੁਤੰਤਰ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਹੇਠ ਵੀ ਕਈ ਥਾਂ ਇਹ ਲਹਿਰ ਚੱਲੀ ਸੀ। ਕਈ ਪੁਰਾਣੇ ਬਾਬੇ ਉਸ ਇਲਾਕੇ ਵਿਚ ਮਿਲ ਜਾਣਗੇ, ਜਿਹੜੇ ਦੱਸਦੇ ਹਨ ਕਿ ਇੱਕ ਚਾਨਣੀ ਰਾਤ ਨੂੰ ਬਿੱਲੀਆਂ ਜਿਹੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਵਾਲਾ ਸਰਦਾਰ ਪਿੰਡ ਦੇ ਨੇੜੇ ਬੋਹ ਉਤੇ ਬੈਠ ਕੇ ਸਾਨੂੰ ਜ਼ਮੀਨ ਦੀ ਮਾਲਕੀ ਦੇ ਕਾਗਜ਼ ਦੇ ਗਿਆ ਸੀ ਤੇ ਜਗੀਰਦਾਰ ਵੇਖਦੇ ਰਹਿ ਗਏ ਸਨ। ਜਦੋਂ ਇਹ ਲਹਿਰ ਸਾਰੇ ਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਚੱਲ ਪਈ ਤੇ ਕਈ ਥਾਂ ਝੜਪਾਂ ਵੀ ਹੋਈਆਂ, ਉਦੋਂ ਆਜ਼ਾਦੀ

ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਕਾਰਖਾਨੇਦਾਰ ਵੀ ਜਗੀਰਦਾਰੀ ਕਰੀ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਕਈ ਫੌਜੀ ਤੇ ਪੁਲਿਸ ਅਫਸਰ ਵੀ ਜਿੱਥੇ ਕਿਤੇ ਦਾਅ ਲੱਗਾ, ਅੱਡਾ ਜਮਾ ਕੇ ਪੁਰਾਣੇ ਨਵਾਬਾਂ ਦੀ ਯਾਦ ਤਾਜ਼ਾ ਕਰਾਈ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ।

ਫਿਰ ਸਾਡੇ ਕੋਲ ਜੈ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਨਾਰਾਇਣ ਦੀ 'ਸੰਪੂਰਨ ਕ੍ਰਾਂਤੀ' ਦਾ ਤਜਰਬਾ ਵੀ ਮੌਜੂਦ ਹੈ। ਉਸ ਦੀ ਕ੍ਰਾਂਤੀ ਨਾਲ ਕੇਂਦਰ ਵਿਚ ਸਿਰਫ ਕਾਂਗਰਸ ਦੀਆਂ ਸਰਕਾਰਾਂ ਬਣਨ ਦੀ ਪਰੰਪਰਾ ਤਾਂ ਟੁੱਟ ਗਈ ਪਰ ਦੇਸ਼ ਕੋਈ ਚੰਗਾ ਮੋੜਾ ਨਾ ਕੱਟ ਕੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੀਵਾਣਾਂ ਦੇ ਰਾਹੇ ਪਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ, ਉਧਰ ਹੀ ਚਿੜ੍ਹਦਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਸਮਗਲਿੰਗ ਲਈ ਸੰਸਾਰ ਭਰ ਵਿਚ ਬਦਨਾਮ ਹੋ ਚੁੱਕੇ ਹਾਜ਼ੀ ਮਸਤਾਨ ਵਰਗੇ ਕੁਝ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਮਾੜੇ ਧੰਦੇ ਤੋਂ ਤੋੜਾ ਕਰਨ ਲਈ ਜੈ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਦੇ ਪੈਰਾਂ ਉੱਤੇ ਸਿਰ ਰੱਖ ਕੇ ਆਪਣੇ ਹਿਰਦੇ ਪਰਿਵਰਤਨ ਦਾ ਪ੍ਰਣ ਕੀਤਾ ਸੀ ਪਰ ਤਜਰਬਾ ਉਹ ਵੀ ਕਾਮਯਾਬ ਨਹੀਂ ਸੀ ਰਿਹਾ। ਮੌਕੇ ਦੀ ਮੁਰਾਰਜੀ ਡਿਸਾਈ ਸਰਕਾਰ ਵੇਲੇ ਹਾਜ਼ੀ ਮਸਤਾਨ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਹੇਠ ਸਮਗਲਿੰਗ ਵਿਰੋਧੀ ਟੀਮਾਂ ਵੀ ਖੜੀਆਂ ਕਰ ਦਿੱਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਪਰ ਸਬਕ ਫਿਰ ਇਹੋ ਨਿਕਲਿਆ ਕਿ ਬਿੱਲੀ ਨੂੰ ਦੁੱਧ ਦੀ ਰਾਖੀ ਬਿਠਾਉਣ ਦਾ ਨਾ ਕਦੇ ਫਾਇਦਾ ਹੋਇਆ ਹੈ ਤੇ ਨਾ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਤੋੜਾ ਕੀਤੀ ਸੀ, ਜੇ ਉਹ ਅੱਗੇ ਤੋਂ ਪੁਰਾਣੇ ਧੰਦੇ ਵਿਚ ਕਦੇ ਵੀ ਪੈਰ ਨਾ ਪਾਉਂਦੇ ਤਾਂ ਇਹ ਵੀ ਅਧੂਰੀ ਕਾਮਯਾਬੀ ਹੋਣੀ ਸੀ। ਮਕਸਦ ਪੂਰਾ ਹੋਇਆ ਤਦੇ ਮੰਨ ਸਕਦੇ ਸਾਂ, ਜੇ ਅੱਗੇ ਤੋਂ ਕੋਈ ਹੋਰ ਹਾਜ਼ੀ ਮਸਤਾਨ ਪੈਦਾ ਨਾ ਹੁੰਦਾ ਪਰ ਸਾਡੇ ਕੋਲ ਤਾਂ ਦਾਉਦ ਇਬਰਾਹੀਮ, ਛੋਟਾ ਰਾਜਨ ਅਤੇ ਕਈ ਹੋਰ ਵੀ ਉਸ ਪਿੱਛੋਂ ਉਠਦੇ ਰਹੇ ਹਨ, ਜਿਹੜੇ ਹਾਜ਼ੀ ਮਸਤਾਨ ਦੇ ਕੁਝ ਨਾ ਲੱਗਦੇ ਹੋਣ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਉਸ ਦੀ ਅਗਲੀ ਪੀੜ੍ਹੀ ਮੰਨੇ ਜਾ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਢੰਗ ਭਾਵੇਂ ਵੱਖਰਾ ਹੈ ਪਰ ਹਸਨ ਅਲੀ ਵਰਗੇ ਬੰਦੇ ਵੀ ਅੰਗਲੀ-ਸੰਗਲੀ ਦਾ ਕੁੰਡਾ ਫੌਲਿਆਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕੋੜਮੇ ਨਾਲ ਹੀ ਜੋੜ ਕੇ ਗਿਣਨੇ ਪੈਂਦੇ ਹਨ।

ਹੁਣ ਬਣਨ ਲੱਗਾ ਹੈ ਇੱਕ ਲੋਕ-ਪਾਲ, ਜਿਸ ਕੋਲ ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਅਤੇ ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਦੇ ਜੱਜਾਂ ਦੀ ਵੀ ਜਾਂਚ ਕਰਨ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਹੋਵੇਗਾ।

ਜਦੋਂ ਬਣ ਜਾਵੇਗਾ ਤਾਂ ਇਸ ਦੀ ਕਾਮਯਾਬੀ ਦਾ ਪੱਧਰ ਪਤਾ ਲੱਗੇਗਾ ਪਰ ਹਾਲੇ ਤੱਕ ਦਾ ਰਿਕਾਰਡ ਸਾਡੇ ਕੋਲ ਬਾਹਲਾ ਚੰਗਾ ਨਹੀਂ। ਸਾਡੇ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਇੱਕ ਲੋਕ-ਪਾਲ ਨੇ ਇੱਕ ਵਾਰੀ ਬੇਅੰਤ ਸਿੰਘ ਵਾਲੀ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਪੰਜ ਮੰਤਰੀਆਂ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਫੈਸਲੇ ਦਿੱਤੇ ਸਨ ਪਰ ਉਹ ਸਾਰੇ ਹੀ ਇੱਕ ਜਾਂ ਦੂਜੀ ਦਲੀਲ ਹੇਠ ਬਚਣ ਦਾ ਰਾਹ ਲੱਭ ਕੇ ਨਿਕਲਣ ਵਿਚ ਕਾਮਯਾਬ ਰਹੇ ਸਨ। ਫਿਰ ਸ. ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਸਿੰਘ ਬਾਦਲ ਦੀ ਪਿਛਲੀ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਇੱਕ ਲੋਕ-ਪਾਲ ਲਾਇਆ ਤਾਂ ਇਹ ਗੱਲ ਸਾਹਮਣੇ ਆ ਗਈ ਕਿ ਲਿਹਾਜ਼ਦਾਰੀ ਵਾਲੇ ਉਸ ਬੰਦੇ ਨੂੰ ਉਹ ਕੁਰਸੀ ਇਸ ਲਈ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਹੈ ਕਿ ਜੇ ਸਰਕਾਰ ਬਦਲ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਸਾਡੇ ਬੰਦਿਆਂ ਦਾ ਬਚਾਅ ਵੀ ਹੋ ਸਕੇਗਾ ਪਰ ਚਾਲ ਸਿਰੇ ਨਹੀਂ ਸੀ ਚੜ੍ਹੀ ਤੇ ਉਸ ਦੀ ਛੁੱਟੀ ਹੋਣ ਪਿੱਛੋਂ ਕਈ ਸਾਲ ਉਹ ਕੁਰਸੀ ਖਾਲੀ ਰਹੀ ਸੀ। ਕਰਨਾਟਕ ਵਿਚ ਭਾਜਪਾ ਦੀ ਹੁਣ ਵਾਲੀ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਇੱਕ ਮੰਨੇ ਹੋਏ ਇਮਾਨਦਾਰ ਬੰਦੇ ਸੰਤੋਸ਼ ਹੈਗੜੇ ਨੂੰ ਰਾਜ ਦਾ ਲੋਕ-ਪਾਲ ਬਣਾ ਕੇ ਭੱਲ ਖੱਟ ਲਈ ਪਰ ਉਸੇ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਜਦੋਂ ਉਸੇ ਲੋਕ-ਪਾਲ ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਦਾ ਸਾਹਮਣਾ ਕਰਨਾ ਪਿਆ ਤਾਂ ਭੱਜ ਗਈ। ਹੈਗੜੇ ਨੇ ਅਸਤੀਫਾ ਦੇਣ ਦਾ ਮਨ ਬਣਾ ਲਿਆ ਤਾਂ ਕੇਂਦਰ ਤੋਂ ਭਾਜਪਾ ਦੇ ਆਗੂ ਲਾਲ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਅਡਵਾਨੀ ਨੇ ਆਪ ਉਸ ਨੂੰ ਮਨਾਉਣ ਦੀ ਪਹਿਲ ਕੀਤੀ, ਜਿਸ ਪਿੱਛੋਂ ਉਹ ਮੰਨ ਗਿਆ ਪਰ ਕਾਰਵਾਈ ਕਰਨ ਦਾ ਜਿਹੜਾ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਅਡਵਾਨੀ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਦਿੱਤਾ ਸੀ, ਉਸ ਨੂੰ ਭਾਜਪਾ ਦੇ ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਯੇਦੂਰੱਧਾ ਨੇ ਤੋੜ ਦਿੱਤਾ ਤੇ ਪਾਰਟੀ ਕੁਝ ਵੀ ਨਾ ਕਰ ਸਕੀ। ਲੋਕ-ਪਾਲ ਕੋਲ ਕਿਸੇ ਦੇ ਗਲ ਰੱਸਾ ਪਾਉਣ ਜਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਜੇਲ੍ਹ ਭੇਜਣ ਦੀ ਤਾਕਤ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ, ਉਹ ਸਿਰਫ ਕਿਸੇ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਕਾਰਵਾਈ ਦੀ ਸਿਫਾਰਸ਼ ਹੀ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਅਗਲਾ ਹੱਕ ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਕੋਲ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਤੇ ਉਹ ਆਪਣੇ ਬੰਦਿਆਂ ਵਿਰੁਧ ਕਦੇ ਕੁਝ ਕਰਦਾ ਹੀ ਨਹੀਂ। ਜੇ ਕੁਝ ਰਾਜਾਂ ਵਿਚ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਰਾਜਾਂ ਵਿਚੋਂ ਕੇਂਦਰ ਦੀਆਂ ਕੁਰਸੀਆਂ ਤੱਕ ਗਏ ਆਗੂ ਉਥੇ ਜਾ ਕੇ ਵੀ ਉਹੋ ਕੁਝ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਜਿਸ ਦੀ ਮਿਸਾਲ ਸਾਬਕਾ ਮੰਤਰੀ ਏ. ਰਾਜਾ ਦਾ ਕੇਸ ਹੈ। ਉਸ ਦੇ ਵਿਰੁਧ ਕਾਰਵਾਈ ਦਾ ਰਾਹ ਤਾਮਿਲਨਾਡੂ ਦੇ ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਕਰੁਣਾਨਿਧੀ ਨੇ ਉਦੋਂ ਤੱਕ ਰੋਕਣਾ ਜਾਰੀ ਰੱਖਿਆ ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡੀ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਚੁਫੇਰਿਓਂ ਘੇਰ ਨਹੀਂ ਸੀ ਲਿਆ।

ਫਿਰ ਇੱਕ ਗੱਲ ਹੋਰ ਵੀ ਯਾਦ ਰੱਖਣ ਵਾਲੀ ਹੈ ਤੇ ਉਹ ਇਹ ਕਿ ਸਮੱਸਿਆਵਾਂ ਦੇ ਹੱਲ ਦੇ ਯਤਨ ਸਿਰਫ ਸ਼ਾਂਤੀ ਦੇ ਮੁਬਾਜ਼ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੇ। ਮਹਾਤਮਾ ਗਾਂਧੀ ਦੀ ਲਹਿਰ ਸ਼ਾਂਤਮਈ ਸੀ ਤੇ ਜਦੋਂ ਉਸ ਦੇ ਸ਼ਾਂਤਮਈ ਅੰਦੋਲਨ ਵਿਚ ਕੁਝ ਲੋਕ ਹਿੰਸਾ ਦੇ ਰਾਹ ਪਏ, ਉਸ ਨੇ ਅੰਦੋਲਨ ਵਾਪਸ ਲੈ ਲਿਆ ਸੀ ਪਰ ਇਸ ਨਾਲ ਵੀ ਨਾ ਅੰਦੋਲਨ ਖਤਮ ਹੋਇਆ ਤੇ ਨਾ ਸਿਰਫ ਸ਼ਾਂਤਮਈ ਤੱਕ ਸੀਮਤ ਹੋ ਸਕਿਆ ਸੀ। ਇੱਕ ਪਾਸੇ ਗਾਂਧੀ ਜੀ ਦੇ ਮਰਨ-ਵਰਤ ਦਾ ਚੱਕਰ ਚੱਲੀ ਜਾਂਦਾ ਸੀ, ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਹੁਰੀਂ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਅਸੈਂਬਲੀ

ਵਿਚ ਬੰਬ ਸੁੱਟਣ ਤੱਕ ਜਾ ਪਹੁੰਚੇ ਸਨ, ਭਾਵੇਂ ਉਹ ਬੰਬ ਮਾਰੂ ਨਾ ਹੋ ਕੇ ਸਿਰਫ ਪਟਾਕੇ ਵਾਲਾ ਸੀ। ਜਿਸ ਦਿਨ ਕਾਂਗਰਸ ਪਾਰਟੀ ਨੇ ਗਰਮ ਸੁਭਾਅ ਵਾਲੇ ਨੇਤਾ ਜੀ ਸੁਭਾਸ਼ ਚੰਦਰ ਬੋਸ ਨੂੰ ਪ੍ਰਧਾਨ ਚੁਣਿਆ ਅਤੇ ਸ਼ਾਂਤੀ ਦੇ ਪ੍ਰਜਾਰੀ ਗਾਂਧੀ ਨੇ ਉਸ ਨਾਲ ਮਿਲ ਕੇ ਚੱਲਣ ਤੋਂ ਨਾਂਹ ਕੀਤੀ ਸੀ, ਸੁਭਾਸ਼ ਕਾਂਗਰਸ ਦੀ ਪ੍ਰਧਾਨਗੀ ਤਾਂ ਛੱਡ ਗਿਆ, ਲੜਾਈ ਲੜਨ ਦਾ ਆਪਣਾ ਢੰਗ ਉਸ ਨੇ ਨਹੀਂ ਸੀ ਛੱਡਿਆ ਅਤੇ ਵਿਦੇਸ਼ੀ ਧਰਤੀ ਤੋਂ ਜਾ ਕੇ 'ਆਜ਼ਾਦ ਹਿੰਦ ਫੌਜ' ਖੜੀ ਕਰ ਕੇ ਜੰਗ ਛੇਤ ਦਿੱਤੀ ਸੀ। ਗਾਂਧੀ ਜੀ ਦੀ ਦੇਸ਼ ਆਜ਼ਾਦ ਕਰਾਉਣ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਵੱਡਾ ਯੋਗਦਾਨ ਸੀ ਪਰ ਸਿਰਫ ਉਸੇ ਨਾਲ ਦੇਸ਼ ਆਜ਼ਾਦ ਨਹੀਂ ਸੀ ਹੋ ਗਿਆ। ਗਦਰ ਪਾਰਟੀ, ਭਗਤ ਸਿੰਘ, ਨੇਤਾ ਜੀ ਸੁਭਾਸ਼ ਆਦਿ ਸਾਰਿਆਂ ਨੇ ਕਿਸੇ ਨਾ ਕਿਸੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਆਪਣਾ ਅਮਿਣਵਾਂ ਯੋਗਦਾਨ ਪਾਇਆ ਸੀ। ਉਹ ਹਿੰਸਾ ਦੇ ਰਾਹੋਂ ਜ਼ਰੂਰ ਪਏ ਸਨ ਪਰ ਇਹ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਸ਼ੌਂਕ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਬਾਰੇ ਗੁਰਮੁਰਨ ਸਿੰਘ ਦੇ ਨਾਟਕ ਵਿਚ ਗਾਂਧੀ ਜੀ 'ਸ਼ਾਂਤੀ-ਸ਼ਾਂਤੀ' ਕੂਕਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਵੀ ਅੱਗੇ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਰਾਏ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿ 'ਸ਼ਾਂਤੀ ਸੇ ਸਰਕਾਰ ਨਹੀਂ ਮਾਨਤੀ।' ਜੇ ਸਰਕਾਰਾਂ ਸ਼ਾਂਤੀ ਨਾਲ ਹੀ ਹਰ ਗੱਲ ਮੰਨ ਲੈਂਦੀਆਂ ਤਾਂ ਕਿਸੇ ਅੰਨਾ ਹਜ਼ਾਰੇ ਨੂੰ ਅੰਨ ਛੱਡ ਕੇ ਆਪ ਦਿੱਲੀ ਜਾ ਕੇ ਬਹਿਣ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਸਾਰੇ ਮੁਲਕ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਇਹ ਕਹਿਣ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ ਸੀ ਪੈਣੀ ਕਿ ਹੁਣ ਸਭਕਾਂ ਉਤੇ ਨਿਕਲਣ ਦਾ ਵਕਤ ਆ ਗਿਆ ਹੈ।

ਇਸ ਇੱਕੋ ਲੋਕ-ਹੱਲੇ ਨਾਲ ਕਾਫੀ ਵੱਡੀ ਕਾਮਯਾਬੀ ਮਿਲੀ ਹੈ ਤੇ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਸਰਕਾਰ ਲੋਕਾਂ ਮੂਹਰੇ ਝੁਕਣ ਲਈ ਮਜਬੂਰ ਹੋਈ ਹੈ ਪਰ ਇਸ ਨਾਲ ਸਾਰੇ ਮਸਲੇ ਹੱਲ ਨਹੀਂ ਹੋ ਜਾਣੇ। ਜਿਵੇਂ ਫੂਲਨ ਦੇਵੀ ਨੇ ਡਾਕੂ ਬਣਨ ਬਾਰੇ ਕਦੇ ਨਹੀਂ ਸੀ ਸੋਚਿਆ ਪਰ ਹਾਲਾਤ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਬਣਾ ਦਿੱਤਾ ਸੀ, ਉਦੋਂ ਹੀ ਅੱਜ ਕਿੰਨੇ ਲੋਕ ਹੋਰ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਕਿਤੇ ਸੁਣਵਾਈ ਨਹੀਂ ਹੋ ਰਹੀ ਤੇ ਉਹ ਸਹਿਕ-ਸਹਿਕ ਕੇ ਮਰ ਜਾਣ ਜਾਂ ਖੁਦ ਮਰਨ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਕੁਝ ਨਾ ਕੁਝ ਕਰ ਜਾਣ ਦੀਆਂ ਸੋਚਾਂ ਸੋਚ ਰਹੇ ਹਨ। ਇਹੋ ਜਿਹੇ ਸਾਰੇ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਬਾਂਹ ਫੜਨ ਨੂੰ ਅੰਨਾ ਹਜ਼ਾਰੇ ਨੇ ਨਹੀਂ ਪਹੁੰਚ ਸਕਣਾ। ਪਿੱਛੇ ਜਿਹੇ ਇੱਕ ਜੈਨ ਮੁਨੀ ਨੂੰ ਪੁੱਛਿਆ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਪੁਰਾਣੇ ਵਕਤ ਦੇ ਮੁਨੀ ਜੰਗਲਾਂ ਵਿਚ ਜਾ ਕੇ ਤਪ ਕਰਿਆ ਕਰਦੇ ਸਨ, ਅੱਜ ਦੇ ਮੁਨੀ ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਵਿਚ ਹੀ ਕਿਉਂ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ? ਉਸ ਨੇ ਕਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਪੁਰਾਣੇ ਸਮੇਂ ਵਿਚ ਜੰਗਲ ਵਿਚ ਜਿਹੜੇ ਖੁੰਘਾਰ ਜਾਨਵਰਾਂ ਵਿਚਾਲੇ ਵੀ ਅਡੋਲ ਰਹਿ ਕੇ ਮੁਨੀ ਲੋਕ ਸਮਾਧੀ ਲਾਉਂਦੇ ਸਨ, ਉਹ ਜਾਨਵਰ ਹੁਣ ਉਥੇ ਨਹੀਂ ਲੱਭਦੇ, ਮਨੁੱਖੀ ਜਾਮੇ ਵਿਚ ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਵਿਚ ਆ ਗਏ ਹਨ, ਇਸ ਕਰ ਕੇ ਅਸੀਂ ਵੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪਿੱਛੇ ਸ਼ਹਿਰ ਵਿਚ ਆ ਗਏ ਹਾਂ। ਇਹ ਗੱਲ ਉਸ ਨੇ ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਵਿਚ ਸੋਧਾ ਜੀਵਨ ਬਤੀਤ ਕਰਦਿਆਂ ਸਾਧ ਬਣੇ ਰਹਿਣ ਦਾ ਆਪਣਾ ਪਾਖੰਡ ਜਾਇਜ਼ ਠਹਿਰਾਉਣ ਲਈ ਕਹੀ ਹੋਵੇਗੀ ਪਰ ਇਸ ਦਾ ਪਹਿਲਾ ਹਿੱਸਾ ਠੀਕ ਹੈ ਕਿ ਜੰਗਲਾਂ ਵਾਲੇ ਖੁੰਘਾਰ ਜਾਨਵਰਾਂ ਤੋਂ ਵੱਧ ਖਤਰਨਾਕ ਕੁਝ ਬੰਦੇ ਅੱਜ ਸਾਡੇ ਸੱਭਿਅਕ ਸਮਾਜ ਦੇ ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਵਿਚ ਤੁਰੇ ਫਿਰਦੇ ਹਨ। ਭ੍ਰਿਸ਼ਟਾਚਾਰ ਤੇ ਭੁੱਖ ਦਾ ਆਪੋ ਵਿਚ ਬੜਾ ਨੇੜੇ ਦਾ ਸਬੰਧ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਤੇ ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਭ੍ਰਿਸ਼ਟਾਚਾਰ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਬਖਿਆਤਾਂ ਦੀ ਧਾੜ ਵਿਚਾਲੇ ਇੱਕ ਵੀ ਬੰਦਾ ਰਾਤ ਨੂੰ ਭੁੱਖਾ ਸੌਂਵੇਗਾ, ਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਸੁੱਖ-ਸਾਂਦ ਦੀ ਗਾਰੰਟੀ ਨਾ ਕੋਈ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਸਕਦੀ ਹੈ ਤੇ ਨਾ ਕੋਈ ਸੰਸਥਾ ਹੀ, ਭਾਵੇਂ ਉਹ ਕਿੰਨੇ ਵੀ ਨਾਮਣੇ ਵਾਲੀ ਕਿਉਂ ਨਾ ਹੋਵੇ।

ਜਾਇਦਾਦ ਦੀ ਖਰੀਦ-ਵੇਚ

ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ, ਮੋਹਾਲੀ, ਪੰਚਕੂਲਾ ਅਤੇ ਆਸ-ਪਾਸ ਦੇ ਇਲਾਕਿਆਂ ਵਿਚ ਜ਼ਮੀਨ-ਜਾਇਦਾਦ ਦੀ ਖਰੀਦ-ਵੇਚ ਲਈ ਸੰਪਰਕ ਕਰੋ

ਪੁਨੀਆ ਰੀਅਲ ਅਸਟੇਟ: 94173-34049

ਅਸੀਂ ਜਾਇਦਾਦ ਦੀ ਮੈਨੇਜਮੈਂਟ ਦਾ ਕੰਮ ਵੀ ਕਰਦੇ ਹਾਂ

ਪੰਜਾਬ ਟਾਈਮਜ਼

ਸਨਿਚਰਵਾਰ, 16 ਅਪਰੈਲ 2011

ਕਸ਼ਮੀਰੀ ਸਿਆਸਤ ਦਾ ਕਤਲ

ਕਸ਼ਮੀਰ ਵਿਚ ਧਾਰਮਿਕ ਆਗੂ ਅਤੇ ਜਮਾਇਤ-ਏ-ਅਹਿਲੇ ਹਦੀਸ ਦੇ ਮੁਖੀ ਮੌਲਵੀ ਸ਼ੌਕਤ ਅਹਿਮਦ ਸ਼ਾਹ ਦੇ ਕਤਲ ਨੇ ਹਿੰਸਾ ਅਤੇ ਸਿਆਸਤ ਵਿਚਕਾਰ ਸੰਵਾਦੀ ਅਤੇ ਸੁੱਚੇ ਰਿਸ਼ਤੇ ਬਾਰੇ ਚਰਚਾ ਇਕ ਵਾਰ ਫਿਰ ਛੇੜ ਦਿੱਤੀ ਹੈ। ਇਹ ਕਤਲ ਸਾਧਾਰਨ ਨਹੀਂ ਅਤੇ ਇਸ ਦਾ ਸਮਾਂ ਤਾਂ ਹੋਰ ਵੀ ਅਸਾਧਾਰਨ ਹੈ। ਕਸ਼ਮੀਰ ਦੇ ਮੁੱਦੇ ‘ਤੇ ਸਦਾ ਆਹਮੋ-ਸਾਹਮਣੇ ਰਹੇ ਭਾਰਤ ਅਤੇ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਕ੍ਰਿਕਟ ਦੇ ਬਹਾਨੇ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਮੁਹਾਲੀ ਸ਼ਹਿਰ ਮਿਲੇ। ਅਜਿਹੀ ਮਿਲਣੀ ਦੇ ਸਿੱਟੇ ਜਾਂ ਨਤੀਜੇ ਭਾਵੇਂ ਕੋਈ ਖਾਸ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੇ, ਸਗੋਂ ਆਮ ਕਰਕੇ ਨਤੀਜੇ ਤਕਰੀਬਨ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਤੈਅ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਪਰ ਅਜਿਹੀਆਂ ਮਿਲਣੀਆਂ ਸਦਭਾਵਨਾ ਲਈ ਰਾਹ ਤਲਾਸ਼ਣ ਦਾ ਜ਼ਰੀਆ ਜ਼ਰੂਰ ਬਣਦੀਆਂ ਹਨ। ਇਸ ਤੋਂ ਵੀ ਵੱਡੀ ਅਤੇ ਅਹਿਮ ਗੱਲ ਮੌਲਵੀ ਸ਼ੌਕਤ ਅਹਿਮਦ ਸ਼ਾਹ ਦਾ ਕਸ਼ਮੀਰ ਦੀ ਜੱਦੋ-ਜਹਿਦ ਵਿਚ ਉਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਦਖ਼ਲ ਸੀ ਜਿਸ ਨਾਲ ਹਾਲਾਤ ਨੂੰ ਸਮਝਣ-ਸਮਝਾਉਣ ਅਤੇ ਕੋਈ ਰਸਤਾ ਨਿਕਲਣ ਦੀ ਗੁੰਜਾਇਸ਼ ਸੀ। ਇਹ ਗੱਲ ਵੀ ਗੱਲਣ ਵਾਲੀ ਹੈ ਕਿ ਉਸ ਦੀ ਨੇੜਤਾ ਜੰਮੂ ਕਸ਼ਮੀਰ ਲਿਬਰੇਸ਼ਨ ਫਰੰਟ (ਜੇ.ਕੇ.ਐਲ.ਐਫ਼.) ਦੇ ਮੁਖੀ ਯਾਸੀਨ ਮਲਿਕ ਨਾਲ ਸੀ ਜਿਹੜਾ ਵੱਖਵਾਦੀ ਕੈਂਪ ਵਿਚ ਹੋਣ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਕਸ਼ਮੀਰੀਆਂ ਦੀ ਲੜਾਈ ਨੂੰ ਵੱਖਰੇ ਕੋਣ ਤੋਂ ਦੇਖਦਾ ਹੈ। ਪਿੱਛੇ ਜਿਹੇ ਵਿਖਾਵਾਕਾਰੀਆਂ ਵੱਲੋਂ ਕੀਤੀ ਪੱਥਰਬਾਜ਼ੀ ਨੂੰ ਮੌਲਵੀ ਸ਼ੌਕਤ ਅਹਿਮਦ ਸ਼ਾਹ ਨੇ ਗੈਰ-ਇਸਲਾਮਿਕ ਆਖਿਆ ਸੀ। ਸ਼ਾਇਦ ਇਸੇ ਕਰਕੇ ਤੱਤੀ ਕਸ਼ਮੀਰੀ ਲੀਡਰਸ਼ਿਪ ਨੇ ਉਸ ਦੀ ਨੁਕਤਾਚੀਨੀ ਵੀ ਕੀਤੀ ਸੀ ਪਰ ਉਹ ਆਪਣੇ ਪੈਂਤੜੇ ‘ਤੇ ਅਡੋਲ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਦਰਅਸਲ ਉਹ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਰੋਹ ਨੂੰ ਸਿੱਧਾ ਸਿਆਸਤ ਨਾਲ ਜੋੜ ਕੇ ਦੇਖਦਾ ਸੀ। ਤੇ ਇਹ ਹਕੀਕਤ ਵੀ ਹੈ ਕਿ ਜੇ ਲੀਡਰਸ਼ਿਪ ਤਿੱਖੇ ਲੋਕ ਰੋਹ (ਹਿੰਸਾ) ਨੂੰ ਸਿਆਸਤ ਵਿਚ ਵਟਾਉਣ ਵਿਚ ਅਸਫ਼ਲ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਫਿਰ ਕੋਈ ਵੀ ਅੰਦੋਲਨ ਬੰਦ ਗਲੀ ਵਿਚ ਜਾ ਵੜਦਾ ਹੈ ਜਿੱਥੋਂ ਨਿਕਲਣ ਦਾ ਫਿਰ ਕੋਈ ਸਬੱਬ ਨਹੀਂ ਬਣਦਾ। ਕਈ ਵਾਰ ਤਾਂ ਲੀਡਰਸ਼ਿਪ ਕੋਲ ਹੋਰ ਕੋਈ ਚਾਰਾ ਵੀ ਨਹੀਂ ਬਚਦਾ ਹੁੰਦਾ। ਤਿੰਨ ਦਹਾਕੇ ਪਹਿਲਾਂ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਅਜਿਹਾ ਹੀ ਵਾਪਰਿਆ ਸੀ ਅਤੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਇਸ ਦਾ ਬਹੁਤ ਵੱਡਾ ਮੁੱਲ ਤਾਰਨਾ ਪਿਆ ਸੀ। ‘ਹਿੰਸਾ ਦੇ ਕੈਦੀ’ ਹੋਣ ਨਾਲੋਂ ਵੱਡਾ ਸੰਤਾਪ ਹੋਰ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਕਿਉਂਕਿ ਇਸ ਨਾਲ ਸਿਆਸਤ ਦੇ ਰਾਸਤੇ ਤਾਂ ਬੰਦ ਹੁੰਦੇ ਹੀ ਹਨ, ਸਮਾਂ ਪਿਛਲਖਰੀ ਵੀ ਹੋ ਤੁਰਦਾ ਹੈ। ਫਿਰ ਜਦੋਂ ਹਿੰਸਾ ਦਾ ਦੈਂਤ ਆਪਣਾ ਕੰਮ ਨਿਬੇੜ ਕੇ ਨਿੱਸਲ ਹੋਇਆ ਤੁਹਾਡੇ ਸਾਹਮਣੇ ਚੌਫ਼ਾਲ ਡਿੱਗਿਆ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਤੁਹਾਡੇ ਪੱਲੇ ਪਛਤਾਵੇ ਤੋਂ ਸਿਵਾ ਕੁਝ ਵੀ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ। ਹਿੰਸਾ ਦੇ ਹਥਿਆਰ ਨੂੰ ਸੋਝੀ ਨਾਲ ਵਰਤਣ ਅਤੇ ਇਸ ਉੱਤੇ ਕਾਨੀ ਪਾ ਕੇ ਰੱਖਣ ਦੀ ਇਕ ਉਮਦਾ ਮਿਸਾਲ ਪੰਜਾਬੀ ਨੌਜਵਾਨ ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਨੇ ਅੱਜ ਤੋਂ ਅੱਠ ਦਹਾਕੇ ਪਹਿਲਾਂ ਕਾਇਮ ਕੀਤੀ ਸੀ। ਬਦਲੇ ਦੀ ਭਾਵਨਾ ਤਹਿਤ ਉਸ ਅਤੇ ਉਸ ਦੇ ਸਾਥੀਆਂ ਨੇ ਕਤਲ ਵਰਗੇ ਐਕਸ਼ਨ ਜ਼ਰੂਰ ਕੀਤੇ, ਲੋਕ ਮਾਨਸਿਕਤਾ ਨੂੰ ਹਲੂਣਨ ਲਈ ਅਜਿਹੇ ਐਕਸ਼ਨ ਕਈ ਵਾਰ ਜ਼ਰੂਰੀ ਵੀ ਹੋ ਸਕਦੇ ਹਨ ਪਰ ਜੇ ਸਿਰਫ਼ ਅਜਿਹੇ ਐਕਸ਼ਨ ਹੀ ਸਿਆਸਤ ਦੀ ਥਾਂ ਲੈ ਲੈਣ ਜਾਂ ਸਿਆਸਤ ਉੱਤੇ ਭਾਰੂ ਹੋ ਜਾਣ ਤਾਂ ਫਿਰ ਤੁਹਾਡੀ ਸਿਆਸਤ ਦੀ ਹਾਰ ਦੀ ਹੋਣੀ ਲਿਖੀ ਜਾ ਚੁੱਕੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਮੌਲਵੀ ਸ਼ੌਕਤ ਅਹਿਮਦ ਸ਼ਾਹ ਵੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਸੀ ਜਿਹੜੇ ਲੋਕ ਰੋਹ ਨੂੰ ਸਿਆਸਤ ਵਿਚ ਬਦਲ ਕੇ ਅਗਾਂਹ ਵਧਣ ਦੇ ਕਾਇਲ ਸਨ।

ਮੌਲਵੀ ਸ਼ੌਕਤ ਅਹਿਮਦ ਸ਼ਾਹ ਉੱਤੇ ਇਹ ਕੋਈ ਪਹਿਲਾ ਹਮਲਾ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਪਹਿਲਾਂ 2006 ਅਤੇ ਫਿਰ 2008 ਵਿਚ ਵੀ ਉਸ ਉੱਤੇ ਹਮਲੇ ਹੋਏ ਸਨ। ਇਸ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਕਸ਼ਮੀਰ ਰਿਆਸਤ ਵਿਚ ਭਰਾ-ਮਾਧੂ ਜੰਗ ਵਿਚ ਮੀਰਵਾਇਜ਼ ਮੌਲਵੀ ਫ਼ਾਰੂਕ ਨੂੰ 1991 ਅਤੇ ਕਾਜ਼ੀ ਨਾਸਿਰ ਨੂੰ 1994 ਵਿਚ ਕਤਲ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਮੀਰਵਾਇਜ਼ ਮੌਲਵੀ ਫ਼ਾਰੂਕ ਦੇ ਪੁੱਤਰ ਅਤੇ ਹੁਣ ‘ਆਲ ਪਾਰਟੀਜ਼ ਹੁਰੀਅਤ ਕਾਨਫ਼ਰੰਸ’ ਦੇ ਮੁਖੀ ਮੀਰਵਾਇਜ਼ ਉਮਰ ਫ਼ਾਰੂਕ ਨੇ ਸਪਸ਼ਟ ਕਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਉਸ ਦੇ ਅੱਬਾ ਨੂੰ ਉਸ ਦੇ ‘ਆਪਣੇ ਬੰਦਿਆਂ’ ਨੇ ਹੀ ਮਾਰਿਆ ਹੈ। ਤੇ ਆਪਣੇ ਬੰਦੇ ਮਾਰ ਕੇ ਸਿਆਸਤ ਵਿਚ ਕੋਈ ਵੱਢ ਮਾਰਨ ਦਾ ਦਾਅਵਾ ਤੱਤੇ-ਤੱਤੇ ਘਾਹ ਤਾਂ ਭਾਵੇਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਜੇ ਸਿਆਸਤ ਨੂੰ ਤੋੜ ਤੱਕ ਲੈ ਜਾਣ ਦੀ ਗੱਲ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਅਜਿਹੀਆਂ ਕਾਰਵਾਈਆਂ ਸਿਆਸਤ ਨੂੰ ਅਗਾਂਹ ਲੈ ਜਾਣ ਵਿਚ ਅਸਫ਼ਲ ਰਹਿੰਦੀਆਂ ਹਨ। ਹੁਣ ਵੀ ਭਾਰਤ ਵਿਚ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਧਿਰਾਂ ਵੱਲੋਂ ਲੜੀਆਂ ਜਾ ਰਹੀਆਂ ਲੜਾਈਆਂ ਵਿਚ ਇਹ ਮਸਲਾ ਬੇਹੱਦ ਅਹਿਮੀਅਤ ਵਾਲਾ ਹੈ। ਮਾਓਵਾਦੀਆਂ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਕਿਸੇ ਨੇ ਵੀ ਹਿੰਸਾ ਨੂੰ ਸਿਆਸਤ ਵਿਚ ਪਲਟਾਉਣ ਦਾ ਕਦੀ ਕੋਈ ਨਿੱਗਰ ਯਤਨ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ। ਮਾਓਵਾਦੀਆਂ ਨੇ ਹਿੰਸਾ ਦੇ ਪ੍ਰਵਚਨ/ਹਥਿਆਰ ਨੂੰ ਰਣਨੀਤੀ, ਦਾਅਪੇਚ ਅਤੇ ਫਿਰ ਸਿਆਸਤ ਵਜੋਂ ਵਰਤਣ ਦੀਆਂ ਮਿਸਾਲਾਂ ਕਈ ਵਾਰ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੀਆਂ ਹਨ। ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡੀ ਅਤੇ ਅਹਿਮ ਗੱਲ ਇਹ ਕਿ ਇਸ ਲੜਾਈ ਵਿਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਕੋਲੋਂ ਜਿੱਥੇ ਕਿਤੇ ਕੋਈ ਗ਼ਲਤੀ ਹੋਈ ਹੈ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਤੁਰੰਤ ਮੁਆਫ਼ੀ ਵੀ ਮੰਗੀ ਹੈ। ਅਜਿਹਾ ਤਾਂ ਹੀ ਸੰਭਵ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਜਦੋਂ ਕੋਈ ਸਿਆਸਤ ਤੁਹਾਡੇ ਏਜੰਡੇ ਉੱਤੇ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਨਿਸ਼ਾਨਾ ਐਨ ਸਪਸ਼ਟ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

ਕਸ਼ਮੀਰ ਫ਼ਿਲਹਾਲ ਅਸਥਿਰਤਾ ਦੀ ਭੱਠੀ ਵਿਚ ਤਪ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਦੋਹਾਂ ਦੇਸ਼ਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀਆਂ ਦੀ ਮਿਲਣੀ ਅਤੇ ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਵੱਲੋਂ ਨਾਮਜ਼ਦ ਤਿੰਨ ਵਾਰਤਾਕਾਰਾਂ ਦੀਆਂ ਕਾਰਵਾਈਆਂ ਵੀ ਉਥੇ ਠੰਢ ਨਹੀਂ ਵਰਤਾਅ ਸਕੀਆਂ। ਇਸ ਦਾ ਮੁੱਖ ਕਾਰਨ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਸੀਮਾਵਾਂ ਵਿਚ ਪਏ ਹਨ। ਸਰਕਾਰ ਦਾ ਪੈਂਤੜਾ ਵੀ ਫ਼ਿਲਹਾਲ ਫ਼ੌਜ ਅਤੇ ਨੀਮ-ਫ਼ੌਜੀ ਦਸਤਿਆਂ ਰਾਹੀਂ ਡੰਡੇ ਦੇ ਜ਼ੋਰ ਚੱਲਣ ਦਾ ਹੀ ਹੈ। ਲੰਮੇ ਸਮੇਂ ਲਈ ਇਹ ਪੈਂਤੜਾ ਘਾਤਕ ਨਤੀਜਿਆਂ ਦਾ ਕਾਰਨ ਬਣ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਸਰਕਾਰ ਤਕਰੀਬਨ ਆਪਣੀ ਹਰ ਕਾਰਵਾਈ ਵਿਚੋਂ ਸਿਆਸਤ ਖਾਰਜ ਕਰਕੇ ਚੱਲਦੀ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਕਸ਼ਮੀਰ ਦੇ ਮੁੱਦੇ ਨੂੰ ਸਿਆਸੀ ਪੱਧਰ ‘ਤੇ ਨਜਿੱਠਣ ਲਈ ਅਗਾਂਹ ਨਹੀਂ ਵਧਿਆ ਜਾਂਦਾ, ਉਦੋਂ ਤੱਕ ਉਥੋਂ ਦਾ ਮਾਤਮੀ ਮਾਹੌਲ ਸਾਡਾ ਪਿੱਛਾ ਕਰਦਾ ਰਹੇਗਾ। ਜਿਸ ਦਿਨ ਦੋਹਾਂ ਧਿਰਾਂ ਨੇ ਗੱਲ ਸਿਆਸਤ ਦੇ ਪਿੜ ਵਿਚ ਲੈ ਆਂਦੀ ਅਤੇ ਉਥੇ ਪਿੜ ਬੱਝ ਗਿਆ, ਉਸ ਦਿਨ ਹੀ ਕਸ਼ਮੀਰੀਆਂ ਲਈ ਰਾਹ ਮੋਕਲੇ ਹੋਣਗੇ।

ਨਾਹ-ਸੋਟਾ

-ਚਾਚਾ ਬੇਲਿਹਾਜ਼

ਜਨਤਾ ਦੇ ਦੋ ਕੰਮ?

ਪੇਟੀ ਦਾਰੂ ਦੀ ਚੋਤਾ ਨਹੀਂ ਰਹਿਣ ਦਿੰਦੀ, ਪਈਆਂ ਤੰਗੀਆਂ-ਤੁਰਸ਼ੀਆਂ ਘਾਟਿਆਂ ਦਾ। ਪੀ ਕੇ ਮੁਫਤ ਦੀ ਕਰਦੇ ਨੇ ਝੱਸ ਪੂਰਾ, ਵਿਚ ਰੈਲੀਆਂ ਸੈਰ-ਸਪਾਟਿਆਂ ਦਾ। ਨਾਹਰੇ ਮਾਰਦੇ ਜੋਸ਼ ਵਿਚ, ਭੁੱਲ ਜਾਂਦੇ ਆਪਣੀ ਕਿਸਮਤ ਦੇ ਵਰਕਿਆਂ ਪਾਟਿਆਂ ਦਾ। ਵੇਲੇ ਵੇਟਾਂ ਦੇ ਲੀਡਰਾਂ ਮਗਰ ਲਗਦੇ, ਚੜ੍ਹਦਾ ਚਾਅ ਫਿਰ ਦਾਲ ਤੇ ਆਟਿਆਂ ਦਾ। ‘ਕੱਠਾਂ ਵਿਚ ਜਾ ਦਿੰਦੇ ਨੇ ਮੰਗ ਪੱਤਰ, ਡੱਰੂ ਵੱਜਦਾ ‘ਸੰਗਤ’ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨਾਂ ਦਾ। ਬੱਸ, ਕੰਮ ਹੁਣ ਪਰਜਾ ਦੇ ਦੋ ਰਹਿ ਗਏ, ਵੇਟਾਂ ਪਾਉਣਾ ਤੇ ਸ਼ਕਤੀ ਪ੍ਰਦਰਸ਼ਨਾਂ ਦਾ!

ਸੰਘੀ ਢਾਂਚੇ ਦੀ ਬਲੀ ਮਨੁੱਖੀ ਹੱਕਾਂ ਦਾ ਘਾਣ

ਜਸਪਾਲ ਸਿੰਘ ਸਿੱਧੂ

ਨਾ ਤਾਂ ਦੇਸ਼ ਪੱਧਰ ਉੱਤੇ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਮਨੁੱਖੀ ਅਧਿਕਾਰ ਸਿਆਸੀ ਅਮਲ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਬਣ ਸਕੇ ਹਨ। ਮਹਾਤਮਾ ਗਾਂਧੀ ਦੇ ਅਹਿੰਸਾ ਦੇ ਸੰਕਲਪ ਦੇ ਨਾਂ ‘ਤੇ ਚਲਦੇ ਸਾਡੇ ਸਿਆਸੀ ਰਾਜ ਪ੍ਰਬੰਧ ਵਿਚ ਆਜ਼ਾਦੀ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਮਨੁੱਖੀ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਦਾ ਲਗਾਤਾਰ ਘਾਣ ਆਮ ਜਿਹਾ ਵਰਤਾਰਾ ਬਣ ਗਿਆ ਹੈ, ਸਗੋਂ ਨਵੰਬਰ 1984 ਦਾ ਸਿੱਖ ਕਤਲੇਆਮ ਅਤੇ ਗੁਜਰਾਤ ਵਿਚਲੀ 2002 ਦੀ ਇਕ ਘੱਟ-ਗਿਣਤੀ ਵਿਰੋਧੀ ਵਿਆਪਕ ਹਿੰਸਾ ਸਿਆਸਤ ਤੋਂ ਪ੍ਰੇਰਿਤ ਕਾਰਨਾਮੇ ਹੋਣ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਸਿਆਸੀ ਵਰਗ ਨੇ ਭਾਰਤ ਨੂੰ ਸ਼ਾਂਤੀ-ਪ੍ਰਜਾਰੀ ਅਤੇ ਦੁਨੀਆਂ ਦੇ ਵੱਡੇ ਲੋਕਤੰਤਰ ਵਜੋਂ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਦੇਸ਼ ਦੇ ਬੁੱਧੀਜੀਵੀ ਵਰਗ ਵੱਲੋਂ ਵੀ ਇਸ ਦਾਅਵੇ ਨੂੰ ਕਦੇ ਬਹੁਤੀ ਚੁਣੌਤੀ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤੀ ਗਈ। ਹਰ ਪੱਧਰ ਦੇ ‘ਲੋਕਤੰਤਰੀ’ ਅਮਲ ਵਿਚੋਂ ਮਨੁੱਖੀ ਹੱਕਾਂ ਦੀ ਥਾਂ ਲਗਾਤਾਰ ਖ਼ਤਮ ਹੁੰਦੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ ਅਤੇ ਕੱਟੜ ਕੌਮੀ ਭਾਵਨਾ, ਕੇਂਦਰੀਕਰਨ ਅਤੇ ਪੂੰਜੀਵਾਦੀ ਵਿਕਾਸ ਨੇ ਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਸ਼੍ਰੇਸ਼ਠ ਵਰਗ ਖੜ੍ਹਾ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਅਤੇ ਨਾਲ ਹੀ ਲੋਕ ਵਿਰੋਧੀ ਦਮਨਕਾਰੀ ਤੰਤਰ ਦਾ ਵੀ ਨਿਰਮਾਣ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ।

ਇਸ ਸਾਰੇ ਅਮਲ ਦੀਆਂ ਜੜ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਤਲਾਸ਼ਦਿਆਂ ਅਤੇ ਮਹੀਨ ਤੇ ਖੋਜ-ਭਰਪੂਰ ਦਸਤਾਵੇਜ਼ ਪ੍ਰਗਟਾਵਾ ਹਾਲ ਹੀ ਛਪੀ ਕਿਤਾਬ ‘ਇਕੋਨਮੀ, ਕਲਚਰ ਐਂਡ ਹਿਊਮਨ ਰਾਇਟਸ-ਟਰਬੂਲੈਂਸ ਇਨ ਪੰਜਾਬ, ਇੰਡੀਆ ਐਂਡ ਬਿਆਂਡ’ ਵਿਚ ਹੋਇਆ ਹੈ। 200 ਸਫ਼ਿਆਂ ਦੀ ਇਸ ਕਿਤਾਬ ਦਾ ਲੇਖਕ ਆਕਸਫੋਰਡ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਦਾ ਪ੍ਰੋਫੈਸਰ ਪ੍ਰੀਤਮ ਸਿੰਘ ਖ਼ੁਦ ਪੰਜਾਬ ਦਾ ਜੰਮਪਲ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਪਿੰਡ ਦੇ ਸੱਭਿਆਚਾਰ ਨੂੰ ਉਲੀਕਦਾ ਅਤੇ ਸਿਆਸੀ-ਸਮਾਜਕ ਸੰਵਾਦ ਆਪਣੇ ਵੱਲੋਂ ਖ਼ੁਦ ਹੰਢਾਏ ਸੰਤਾਪ ਤੋਂ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਸਮੁੱਚੇ ਭਾਰਤ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਵਿਕਾਸ ਨੂੰ ਲੜੀਵਾਰ ਪਰੋਂਦਾ ਹੈ।

1970 ਦੇ ਦੌਰ ਵਿਚ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਨਕਸਲਵਾਦੀ ਲਹਿਰ ਸਮੇਂ ਪ੍ਰੀਤਮ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਉਸ ਦੇ ਮਾਰਕਸਵਾਦੀ-ਲੈਨਿਨਵਾਦੀ ਵਿਚਾਰਾਂ ਦੇ ਧਾਰਨੀ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਪੁਲਿਸ, ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਦੀ ਪੰਜਾਬ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਦੇ ਹੋਸਟਲ ਵਿਚੋਂ ਚੁੱਕ ਕੇ ਲੈ ਗਈ ਸੀ। ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਨੂੰ ਦੱਸੇ ਗਏ ਕਾਰਨਾਂ ਬਾਰੇ ਉਸ ਤੋਂ ਪੁਲਿਸ ਨੇ ਕੋਈ ਪੁੱਛਗਿੱਛ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਸੀ ਸਗੋਂ ਪੁਲਿਸ ਰਿਮਾਂਡ ਦੌਰਾਨ ਕਈ ਕਿਸਮ ਦੇ ਸਰੀਰਕ ਅਤੇ ਮਾਨਸਿਕ ਤਸੀਹੇ ਦੇਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਪੁਲਿਸ ਨੇ ਉਸ ਉੱਤੇ ਮੋਟਰ ਸਾਈਕਲ ਚੋਰੀ ਕਰਨ ਦਾ ਕੇਸ ਬਣਾ ਦਿੱਤਾ। ਉਹ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਿਨਾਂ ਵਿਚ ਕੋਈ ਬਾਈਕ ਜਾਂ ਕਾਰ ਚਲਾਉਣਾ ਨਹੀਂ ਸੀ ਜਾਣਦਾ। ਆਪਣੀ ਇਸ ਜ਼ਾਤੀ ਘਟਨਾ ਨੂੰ ਲੋਕਤੰਤਰ ਅਤੇ ਮਨੁੱਖੀ ਹੱਕਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰਸੰਗ ਵਿਚ ਖੜ੍ਹਾ ਕਰਦਾ ਉਹ ਆਜ਼ਾਦੀ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਵਿਕਾਸ ਦੇ ਅਮਲ ਨੂੰ ਵਿਚਾਰਦਾ ਹੈ।

ਅੰਗਰੇਜ਼ਾਂ ਨੇ ਮੁਲਕ ਛੱਡਣ ਸਮੇਂ ਸੂਬਿਆਂ ਨੂੰ ਚੋਖੇ ਅਧਿਕਾਰ ਦੇ ਦਿੱਤੇ ਸਨ ਅਤੇ ਇੰਡੀਅਨ

ਨੈਸ਼ਨਲ ਕਾਂਗਰਸ ਦਾ ਆਜ਼ਾਦੀ ਅੰਦੋਲਨ ਭਾਵੇਂ ਬ੍ਰਿਟਿਸ਼ ਸ਼ਾਸਕਾਂ ਨੂੰ ਵਿਕੇਂਦਰੀਕਰਨ ਵੱਲ ਵੀ ਧੱਕਦਾ ਸੀ ਪਰ ਕਈ ਵੱਡੇ ਕਾਂਗਰਸੀ ਲੀਡਰਾਂ ਦੀ ਮਜ਼ਬੂਤ ਕੇਂਦਰ ਖੜ੍ਹਾ ਕਰਨ ਦੀ ਵਿਚਾਰਧਾਰਾ ਕਰਕੇ, ਮੁਸਲਿਮ ਲੀਗ ਵੱਲੋਂ ਵੱਖਰੇ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦੀ ਮੰਗ ਨੂੰ ਬਲ ਮਿਲਿਆ। ਮੌਲਾਨਾ ਅਬਦੁਲ ਕਲਾਮ ਆਜ਼ਾਦ ਨੇ ਲਿਖਿਆ, ‘ਸਰਦਾਰ ਪਟੇਲ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਵੰਡ ਲਈ ਇਸ ਕਰਕੇ ਤਿਆਰ ਹੋ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਇਸ ਨਾਲ ਮਜ਼ਬੂਤ ਕੇਂਦਰ ਖੜ੍ਹਾ ਕਰਨ ਦੀ ਸਹੂਲਤ ਹੋ ਜਾਵੇਗੀ...ਅਤੇ ਕੈਬਨਿਟ ਮਿਸ਼ਨ ਨੂੰ ਮੰਨਣ ਨਾਲ ਕਮਜ਼ੋਰ ਕੇਂਦਰ ਰਹੇਗਾ...’ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵੱਡੇ ਕਾਂਗਰਸੀ ਨੇਤਾਵਾਂ ਦੀ ਸੋਚ ਕਰਕੇ ਮੁਸਲਿਮ ਲੀਗ ਦੀ ਫੈਡਰਲ ਢਾਂਚੇ ਦੀ ਮੰਗ ਨਾ ਮੰਨੀ ਗਈ ਅਤੇ ਮੁਹੰਮਦ ਅਲੀ ਜਿਨਾਹ ਨੂੰ ਵੱਖਰਾ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਬਣਾਉਣ ਦੇ ਰਾਹ ਤੋਰਿਆ ਗਿਆ।

ਦੇਸ਼ ਦੀ ਵੰਡ ਪਿੱਛੋਂ, ਕਾਂਗਰਸ ਬਿਲਕੁਲ ਸੁਰਖਰੂ ਹੋ ਕੇ ਕੇਂਦਰ ਮਜ਼ਬੂਤ ਕਰਨ ਦੇ ਅਮਲ ਵਿਚ ਬੇਰੋਕ ਰੁੱਝ ਗਈ ਅਤੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਘੜਨ ਵਾਲੀ ਅਸੈਂਬਲੀ ਦਾ ਪੁਨਰ-ਗਠਨ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਵੰਡ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਵੀ ਨਾ ਕੀਤਾ। ਉਸ ਵਿਚ ਫ਼ਿਰਕੂ ਏਜੰਡਾ ਭਾਰੂ ਰਿਹਾ। ਇਥੋਂ ਤੱਕ ਕਿ ਡਾ. ਅੰਬੇਦਕਰ ਵੀ ਆਪਣੇ ਕਈ ਹੋਰ ਕਾਰਨਾਂ ਕਰਕੇ ਮਜ਼ਬੂਤ ਕੇਂਦਰ ਦੇ ਹੱਕ ਵਿਚ ਭੁਗਤੇ। ਪ੍ਰੀਤਮ ਸਿੰਘ ਅਨੁਸਾਰ ਇਸ ‘ਫੈਡਰਲ ਢਾਂਚੇ ਵਿਰੋਧੀ ਘੜੇ ਗਏ ਸੰਵਿਧਾਨ’ ਉੱਤੇ ਇਸ ਕਰਕੇ ਹੀ ਸਿੱਖ ਨੁਮਾਇੰਦਿਆਂ-ਸ. ਹੁਕਮ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਸ. ਭੁਪਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਨੇ ਆਪਣੇ ਦਸਤਖ਼ਤ ਕਰਨ ਤੋਂ ਨਾਂਹ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਸੀ।

ਬਾਅਦ ਵਿਚ ਭਾਰਤੀ ਰਾਸ਼ਟਰਵਾਦ, ਕੇਂਦਰਵਾਦੀ ਭਾਰਤੀ ਰਾਜਤੰਤਰ ਦੀ ਵਿਚਾਰਧਾਰਾ ਬਣ ਗਿਆ ਜਿਸ ਨੂੰ ਸਮੇਂ-ਸਮੇਂ ਫ਼ਿਰਕਾਪ੍ਰਸਤੀ ਦੀ ਪੁੱਠ ਚੜ੍ਹਦੀ ਰਹੀ। ਨਹਿਰੂ ਵੱਲੋਂ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਘੇਰੇ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਅਤੇ ਬਾਅਦ ਵਿਚ ਯੋਜਨਾ ਕਮਿਸ਼ਨ ਖੜ੍ਹਾ ਕਰਕੇ ਸਾਰੇ ਦੇਸ਼ ਅਤੇ ਸੂਬਿਆਂ ਦੀ ਅਰਥ-ਵਿਵਸਥਾ ਨੂੰ ਕੇਂਦਰੀ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਕੰਟਰੋਲ ਬੋਲੇ ਲੈ ਆਂਦਾ ਗਿਆ। ਇਸ ਕੇਂਦਰੀ ਤੰਤਰ ਅਤੇ ਵਿਚਾਰਧਾਰਾ ਨੂੰ ਪੂੰਜੀਪਤੀਆਂ ਦਾ ਭਰਪੂਰ ਸਮਰਥਨ ਪ੍ਰਾਪਤ ਰਿਹਾ। ਹੈਰਾਨੀ ਦੀ ਗੱਲ ਤਾਂ ਇਹ ਹੈ ਕਿ 1992 ਦੇ ਆਰਥਿਕ ਸੁਧਾਰ ਅਤੇ ਵਿਸ਼ਵੀਕਰਨ ਵੀ ਇਸ ਜਕੜ ਨੂੰ ਤੋੜ ਨਹੀਂ ਸਕੇ। ਇਸੇ ਕਰਕੇ ਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਇਕ ਆਰਥਿਕ ਪੱਖੋਂ ਮਜ਼ਬੂਤ ਸ਼੍ਰੇਸ਼ਠ ਵਰਗ ਪੈਦਾ ਹੋ ਗਿਆ। ਦੁਨੀਆਂ ਵਿਚ ਇਹ ਸਰਬ-ਪ੍ਰਵਾਨਿਤ ਤੱਥ ਹੈ ਕਿ ‘ਆਰਥਿਕ ਤਾਕਤ ਦੇ ਕੇਂਦਰੀਕਰਨ ਵਿਚੋਂ ਹੀ ਸੱਤਾ ਦਾ ਏਕੀਕਰਨ ਨਿਕਲਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਨਾਲ ਗ਼ੈਰ-ਲੋਕਤੰਤਰੀ ਰੁਝਾਨ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਮਨੁੱਖੀ ਹੱਕਾਂ ਲਈ ਕੋਈ ਥਾਂ ਨਹੀਂ ਬਚਦੀ।’

ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਸਿਆਸੀ-ਆਰਥਿਕ ਤਵਾਰੀਖ ਦੀ ਨਿਸ਼ਾਨਦੇਹੀ ਕਰਦਿਆਂ ਪ੍ਰੀਤਮ ਸਿੰਘ ਨੇ ਇਸ ਪੱਖ ਦਾ ਦਸਤਾਵੇਜ਼ੀ ਸਬੂਤ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਕਿ ਕੇਂਦਰੀ ਸਰਕਾਰ ਉੱਤੇ ਕਾਂਗਰਸ ਦੇ ਲੰਮੇ ਸ਼ਾਸਨ ਨੇ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਟਕਰਾਅ ਅਤੇ ਹਿੰਸਾ ਦੀ ਰਾਜਨੀਤੀ ਨੂੰ ਜਨਮ ਦਿੱਤਾ। ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਆਜ਼ਾਦੀ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਰਾਜ ਕਾਂਗਰਸ ਨੇ

ਆਪਣੀਆਂ ਸਿਆਸੀ ਜ਼ਰੂਰਤਾਂ ਕਰਕੇ 1951 ਵਿਚ ਲਾਗੂ ਕੀਤਾ।

ਦਰਅਸਲ ਆਜ਼ਾਦੀ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਪੰਜਾਬ ਨੇ ਤਿੰਨ ਵੱਡੇ ਹਿੰਸਕ ਵਰਤਾਰੇ ਹੰਢਾਏ ਹਨ। ਪਹਿਲਾ, ਲਾਲ ਕਮਿਊਨਿਸਟ ਪਾਰਟੀ ਦੇ ਮੋਰਚੇ ਉੱਤੇ ਫ਼ੌਜੀ ਐਕਸ਼ਨ। ਦੂਜਾ, 1970ਵੇਂ ਦੀ ਨਕਸਲਵਾਦੀ ਲਹਿਰ ਦਾ ਪੁਲਿਸ ਨੂੰ ਖੁੱਲ੍ਹ ਦੇ ਕੇ ਸਫਾਇਆ ਕਰਨਾ ਤੇ ਤੀਜਾ, 1980ਵੇਂ ਵਿਚ ਸ੍ਰੀ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ, ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਉੱਤੇ ਫ਼ੌਜੀ ਹਮਲਾ ਅਤੇ ਦਹਾਕੇ ਲੰਮੇ ਸਿੱਖ ਖਾਤਕਵਾਦ ਦੌਰਾਨ ਖੂਨ-ਖਰਾਬਾ।

ਮਾਨਸਾ ਦੇ ਨੇੜੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨਗੜ੍ਹ ਪਿੰਡ ਵਿਚ ਲਾਲ ਪਾਰਟੀ ਵੱਲੋਂ ਜਗੀਰਦਾਰਾਂ ਵਿਰੁਧ ਜ਼ਮੀਨੀ ਹੱਕ ਲੈਣ ਲਈ ਲਾਏ ਮੋਰਚੇ ਵਿਚ ਪੁਲਿਸ ਸਬ-ਇੰਸਪੈਕਟਰ ਦੀ ਮੌਤ ਤੋਂ ਬਾਅਦ 18 ਮਾਰਚ 1949 ਨੂੰ 500 ਫ਼ੌਜੀ ਜਵਾਨਾਂ ਨੇ 11 ਟੈਂਕਾਂ, 5 ਬਖ਼ਤਰਬੰਦ ਗੱਡੀਆਂ ਨਾਲ ਪਿੰਡ ਨੂੰ ਘੇਰਾ ਪਾ ਕੇ ਮੋਰਚਾ ਤੋੜ ਦਿੱਤਾ ਸੀ। ਇਸ ਕਾਰਵਾਈ ਵਿਚ 5 ਲੋਕ ਮਾਰੇ ਗਏ, ਦਰਜਨ ਜ਼ਖ਼ਮੀ ਹੋਏ ਅਤੇ ਲਾਲ ਪਾਰਟੀ ਦੇ 26 ਕਾਰਕੁਨ ਫੜ ਲਏ ਗਏ ਸਨ। ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਦੂਜੀ ਹਿੰਸਕ ਘਟਨਾ 1969-70 ਦੀ ਅਕਾਲੀ ਦਲ-ਜਨਸੰਘ ਗਠਜੋੜ ਸਰਕਾਰ ਵੇਲੇ ਵਾਪਰੀ। ਪੁਲਿਸ ਵੱਲੋਂ ਖੁੱਲ੍ਹੀ ਤਾਕਤ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਦੌਰਾਨ 82 ਨਕਸਲਵਾਦੀ ਜਵਾਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਗ਼ਦਰੀ ਬਾਬਾ ਬੁਝਾ ਸਿੰਘ ਵੀ ਸ਼ਾਮਿਲ ਸੀ, ਮਾਰੇ ਗਏ। ਉਸ ਸਮੇਂ ਜਸਟਿਸ ਵੀ.ਐਮ. ਤਾਰਕੁੰਡੇ ਕਮੇਟੀ ਦੀ ਰਿਪੋਰਟ ਮੁਤਾਬਿਕ 39 ਫਰਜ਼ੀ ਪੁਲਿਸ ਮੁਕਾਬਲੇ ਹੋਏ। 28 ਹੋਰ ਨਕਸਲੀ ਕਈ ਦੂਜੇ ਤਰੀਕਿਆਂ ਨਾਲ ਮਾਰੇ ਗਏ। ਸਿਰਫ ਤਿੰਨ ਸਿੱਧੇ ਪੁਲਿਸ ਮੁਕਾਬਲੇ ਸਨ। ਅਕਾਲੀ ਪਾਰਟੀ ਉਸ ਸਮੇਂ ਜਾਗੀਰਦਾਰਾਂ ਅਤੇ ਧਨਾਢਾਂ ਦੇ ਹੱਕ ਵਿਚ ਖੜ੍ਹੀ ਹੋਈ ਅਤੇ ਵਿਰੋਧੀ ਕਾਂਗਰਸ ਪਾਰਟੀ ਦੇ ਕੇਂਦਰ ਵਿਚਲੇ ਰਾਜ ਦੇ ਦਬਾਅ ਹੇਠ ਅਕਾਲੀ ਪਾਰਟੀ ਨੇ ‘ਅਮਨ-ਕਾਨੂੰਨ ਬਣਾ ਕੇ ਰੱਖਣ’ ਦੇ ਨਾਂ ਥੱਲੇ ਨਕਸਲਵਾਦੀਆਂ ਵਿਰੁਧ ਮੁਹਿੰਮ ਵਿੱਢੀ।

ਇੰਨਾ ਹੀ ਨਹੀਂ, 1970 ਵਿਚ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਖੇਤੀ ਵਿਚ ਪੂੰਜੀਵਾਦੀ ਵਿਕਾਸ, ‘ਹਰੇ ਇਨਕਲਾਬ’ ਦੇ ਨਾਂ ਹੇਠ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਇਆ ਜਿਸ ਨੇ ਖੇਤੀ ਉਤਪਾਦਨ ਨੂੰ ਇਕਦਮ ਹੁਲਾਰਾ ਹੀ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤਾ, ਬਲਕਿ ਪੰਜਾਬ ਦਾ ਸਮਾਜਿਕ ਤਾਣਾ-ਬਾਣਾ ਤੋੜ ਕੇ ਪੁਰਾਣੀਆਂ ਸਦਾਚਾਰਕ ਕਦਰਾਂ-ਕੀਮਤਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਉਖਾੜ ਦਿੱਤਾ। ਇਸ ਸਮਾਜਿਕ ਗਿਰਾਵਟ ਵਿਚੋਂ ਸਿੱਖੀ ਅਤੇ ਹੋਰ ਧਰਮਾਂ ਦੀ ਪੁਨਰ-ਜਾਗ੍ਰਿਤੀ ਹੋਈ।’ ਪਹਿਲਾਂ ਤਾਂ ਦਮਦਮੀ ਟਕਸਾਲ ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਦੀਆਂ ਸੁਧਾਰਕ ਸਰਗਰਮੀਆਂ ਵਜੋਂ ਉਭਰੀ। ਫਿਰ ਬਾਅਦ ਵਿਚ 1978 ਦੇ ਸਿੱਖ-ਨਿਰੰਕਾਰੀ ਟਕਰਾਅ ਤੋਂ ਵਧਦੀ ਲੜੀ 1984 ਵਿਚ ਭਾਰਤੀ ਫ਼ੌਜ ਵੱਲੋਂ ਸ੍ਰੀ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ, ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਉੱਤੇ ਹਮਲੇ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚ ਗਈ ਜਿਸ ਵਿਚ ਖ਼ੁਸ਼ਵੰਤ ਸਿੰਘ ਅਨੁਸਾਰ 5000 ਲੋਕ ਮਾਰੇ ਗਏ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਬਹੁਤੇ ਬੇਗੁਨਾਹ ਸਨ। ਬਾਅਦ ਦੇ ਇਕ ਦਹਾਕੇ ਵਿਚ ਮਨੁੱਖੀ ਹੱਕਾਂ ਦਾ ਘਾਣ ਇਸ ਕਰਕੇ ਜ਼ਿਆਦਾ ਹੋਇਆ ਕਿ ਇਸ ਸਮੇਂ ਤੱਕ ਸਰਕਾਰੀ ਦਮਨ ਤੰਤਰ ਬਹੁਤ ਮਜ਼ਬੂਤ ਅਤੇ ਗ਼ੈਰ-ਸੰਵੇਦਨਸ਼ੀਲ ਹੋ ਗਿਆ ਸੀ।

ਕਾਂਗਰਸੀ ਰਸਾਲੇ ‘ਚ ਸ਼ਹੀਦਾਂ ਬਾਰੇ ਗਲਤ ਟਿੱਪਣੀਆਂ

ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ: ਧਰਮ ਨਿਰਪੱਖ ਹੋਣ ਦਾ ਦਾਅਵਾ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਕਾਂਗਰਸ ਨੇ ਆਪਣੇ ਰਸਾਲੇ ‘ਚ ਸ਼ਹੀਦਾਂ ਬਾਰੇ ਗਲਤ ਟਿੱਪਣੀਆਂ ਕਰਕੇ ਨਵੀਂ ਮੁਸੀਬਤ ਸਹੇੜ ਲਈ ਹੈ। ਪਾਰਟੀ ਵੱਲੋਂ ਛਾਪੇ ਜਾਂਦੇ ਰਸਾਲੇ ‘ਕਾਂਗਰਸ ਸੰਦੇਸ਼’ ਦੇ ਹਾਲੀਆ ਅੰਕ ਵਿਚ ਸ਼ਹੀਦ-ਏ-ਆਜ਼ਮ ਭਗਤ ਸਿੰਘ, ਰਾਜਗੁਰੂ ਤੇ ਸੁਖਦੇਵ ਦੇ 81ਵੇਂ ਸ਼ਹੀਦੀ ਦਿਹਾੜੇ ਬਾਰੇ ਛਾਪੇ ਗਏ ਮਜ਼ਮੂਨ ਵਿਚ ਤਿੰਨਾਂ ਕ੍ਰਾਂਤੀਕਾਰੀ ਦੇਸ਼ ਭਗਤਾਂ ਦੀ ਜਾਤ ਬਾਰੇ ਲਿਖਣ ਤੇ ਇਤਿਹਾਸ ਦੇ ਗਲਤ ਹਵਾਲੇ ਦੇਣ ‘ਤੇ ਜਿੱਥੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸ਼ਹੀਦਾਂ ਦੇ ਪਰਿਵਾਰਾਂ ਵਿਚ ਰੋਸ ਪਾਇਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਉਥੇ ਭਾਜਪਾ ਨੇ ਵੀ ਤਿੱਖੇ ਹਮਲੇ ਕੀਤੇ ਹਨ। ਭਾਜਪਾ ਨੇ ਇਸ ਨੂੰ ਕੌਮੀ ਨਾਇਕਾਂ ਤੇ ਆਜ਼ਾਦੀ ਘੁਲਾਟੀਆਂ ਦਾ ਅਧਮਾਨ ਕਰਾਰ ਦਿੱਤਾ ਤੇ ਇਸ ਤੋਂ ਮੁਆਫ਼ੀ ਦੀ ਮੰਗ ਕੀਤੀ ਹੈ।

ਰਸਾਲੇ ‘ਚ ਸ਼ਹੀਦ ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਬਾਰੇ ਲਿਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਜੱਟ ਸਿੱਖ ਪਰਿਵਾਰ ਵਿਚ ਜਨਮਿਆ ਜਿਸ ਨੂੰ ਅਕਸਰ ਸ਼ਹੀਦ ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਵਜੋਂ ਯਾਦ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਸ਼ਿਵਰਾਮ ਹਰੀ ਰਾਜਗੁਰੂ ਬਾਰੇ ਇਹ ਵਿਗਿਆਪਨ ਆਖਦਾ ਹੈ ਕਿ ਮਹਾਰਾਸ਼ਟਰ ਦਾ ਇਹ ਭਾਰਤੀ ਕ੍ਰਾਂਤੀਕਾਰੀ

ਦੇਸ਼ਾਸਥਾ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਭਾਈਚਾਰੇ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਸੀ। ਲੁਧਿਆਣਾ ਦੇ ਸ਼ਹੀਦ ਸੁਖਦੇਵ ਬਾਪਰ ਬਾਰੇ ਰਸਾਲਾ ਲਿਖਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸੁਖਦੇਵ ਬਾਪਰ, ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਤੇ ਰਾਜਗੁਰੂ ਨਾਲ 1928 ਵਿਚ ਜੇ.ਪੀ. ਸਾਂਡਰਸ ਦੇ ਕਤਲ ਦੀ ਘਟਨਾ ਵਿਚ ਸ਼ਾਮਲ ਸੀ।

ਸ਼ਹੀਦਾਂ ਬਾਰੇ ਅਜਿਹੀਆਂ ਟਿੱਪਣੀਆਂ ਤੋਂ ਖਫ਼ਾ ਸ਼ਹੀਦ ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਦੇ ਭਾਣਜੇ ਪ੍ਰੋ. ਜਗਮੋਹਨ ਸਿੰਘ ਦਾ ਕਹਿਣਾ ਹੈ ਕਿ ਆਜ਼ਾਦੀ ਦੀ ਪੂਰੀ ਲਹਿਰ ਪ੍ਰਾਂਤਵਾਦ, ਜਾਤਪਾਤ ਤੇ ਧਰਮ ਦੀਆਂ ਵਲਗਣਾਂ ਤੋਂ ਉਪਰ ਸੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਅੰਗਰੇਜ਼ ਸਾਮਰਾਜ ਦੀ ਸਮਾਜ ਤੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਂਤਕ, ਜਾਤੀ ਤੇ ਧਾਰਮਿਕ ਵੰਡੀਆਂ ਵਿਚ ਵੰਡਣ ਦੀ ਨੀਤੀ ਤਾਂ ਸੀ ਪਰ ਕਾਂਗਰਸ ਵੱਲੋਂ ਵੀ ਉਸੇ ਨੂੰ ਅਪਨਾਇਆ ਜਾਵੇਗਾ, ਇਹ ਬੜੀ ਅਫਸੋਸ ਵਾਲੀ ਗੱਲ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ‘ਕਾਂਗਰਸ ਸੰਦੇਸ਼’ ਵਿਚ ਛਪੀਆਂ ਇਹ ਸਤਰਾਂ ਅੱਜ ਤੋਂ ਕੁਝ ਸਮਾਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹਿੰਦੂ ਜਾਗ੍ਰਿਤੀ ਮੰਚ ਨੇ ਵੀ ਵਰਤੀਆਂ ਸਨ ਜਿਸ ਦਾ ਮਕਸਦ ਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਹਿੰਦੁਵਾਦੀ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਰਾਹੀਂ ਬਰਬਾਦ ਕਰਨਾ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਸੁਖਦੇਵ ਦੀ ਸਾਂਡਰਸ ਦੇ ਕਤਲ ਵਿਚ ਮੌਜੂਦਗੀ ਨੂੰ ਇਤਿਹਾਸਕ ਤੱਥਾਂ ਦੀ ਤੋੜ-ਮਰੋੜ ਆਖਦਿਆਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਸੁਖਦੇਵ,

ਸਾਂਡਰਸ ਦੇ ਕਤਲ ਵਿਚ ਸ਼ਾਮਲ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਇਸ ਦਾ ਖੁਲਾਸਾ ਸ਼ਹੀਦ ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਨੇ ਫਾਂਸੀ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਸੁਣਾਏ ਜਾਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਗਵਰਨਰ ਨੂੰ ਲਿਖੇ ਖ਼ਤ ਵਿਚ ਵੀ ਕੀਤਾ ਸੀ। ਸ਼ਹੀਦ ਭਗਤ ਸਿੰਘ, ਰਾਜਗੁਰੂ ਤੇ ਸੁਖਦੇਵ ਦੀ ਚਿੱਤਾ ਵੀ ਇਕ ਬਣੀ ਸੀ ਤੇ ਉਸ ਥਾਂ ਤੋਂ ਸ਼ਹੀਦ ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਦੀ ਮਾਂ ਤੇ ਲਾਲਾ ਜੀ ਦੀ ਬੇਟੀ ਵੱਲੋਂ ਚੁੱਕੇ ਅਸਥ ਇਸ ਗੱਲ ਦੇ ਗਵਾਹ ਹਨ ਪਰ ਕਾਂਗਰਸ ਵੱਲੋਂ ਤਿੰਨਾਂ ਨੂੰ ਜਾਤਾਂ, ਧਰਮ ਤੇ ਪ੍ਰਾਂਤਾਂ ਵਿਚ ਨਿਖੇੜਨਾ ਸਿੱਧ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਅੰਗਰੇਜ਼ ਤਾਂ ਚਲੇ ਗਏ ਪਰ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਮਜ਼੍ਹਬਾਂ, ਜਾਤਾਂ ਵਿਚ ਵੰਡਣ ਤੇ ਪਾਤਨ ਦੀ ਰਣਨੀਤੀ ਕਾਂਗਰਸ ਨੂੰ ਵਿਰਸੇ ਵਿਚ ਦੇ ਗਏ। ਪ੍ਰੋ. ਜਗਮੋਹਨ ਸਿੰਘ ਅਨੁਸਾਰ ਦੁੱਖ ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਵੀ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਰਸਾਲੇ ਦਾ ਸੰਪਾਦਕ ਮਰਹੂਮ ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਲਾਲ ਬਹਾਦਰ ਸ਼ਾਸਤਰੀ ਦਾ ਪੁੱਤਰ ਹੈ। ਉਂਜ ਕਾਂਗਰਸ ਨੇ ਇਸ ਮੁੱਦੇ ਨੂੰ ਬਹੁਤੀ ਤੁਲ ਨਾ ਦਿੰਦਿਆਂ ਆਖਿਆ ਕਿ ਇਹ ਮਹਿਜ਼ ਸ਼ਹੀਦਾਂ ਦੀਆਂ ਜੀਵਨੀਆਂ ਦੇ ਹਵਾਲੇ ਹਨ। ਕਾਂਗਰਸ ਸੰਦੇਸ਼ ਦੇ ਸੰਪਾਦਕ ਅਨਿਲ ਸ਼ਾਸਤਰੀ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਇਹ ਜਾਣਕਾਰੀ ਲੇਖ ਦੀ ਮੰਗ ਮੁਤਾਬਕ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਸੀ ਤੇ ਇਸ ਵਿਚ ਕੁਝ ਵੀ ਇਤਰਾਜ਼ਯੋਗ ਨਹੀਂ ਹੈ।

ਚੋਣਾਂ: ਐਤਕੀਂ ਖੱਬੇ ਪੱਖੀ ਤਾਕਤਾਂ ਦੇ ਟੁੱਟ ਜਾਣਗੇ ਗੜ੍ਹ?

ਪ੍ਰਫੁੱਲ ਬਿਦਵਾਈ

ਪੱਛਮੀ ਬੰਗਾਲ, ਤਾਮਿਲਨਾਡੂ, ਕੇਰਲ ਅਤੇ ਆਸਾਮ ਵਿਚ ਚੋਣ ਅਮਲ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ। ਭਾਰਤੀ ਸਿਆਸਤ ਨਵੇਂ ਦੌਰ 'ਚ ਦਾਖਲ ਹੋ ਰਹੀ ਜਾਪਦੀ ਹੈ ਜੋ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ 2014 ਦੀਆਂ ਲੋਕ ਸਭਾ ਚੋਣਾਂ ਵਿਚ ਸਾਹਮਣੇ ਆਏਗਾ। ਜਦੋਂ 13 ਮਈ ਨੂੰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਚੋਣਾਂ ਦਾ ਨਤੀਜਾ ਆਏਗਾ ਤਾਂ ਇਹ ਕਈ ਪਾਰਟੀਆਂ, ਖਾਸ ਕਰਕੇ ਕਾਂਗਰਸ, ਡੀ. ਐਮ. ਕੇ., ਏ. ਆਈ. ਏ. ਡੀ. ਐਮ. ਕੇ., ਆਸਾਮ ਗਣ ਪ੍ਰੀਸ਼ਦ ਅਤੇ ਸਭ ਤੋਂ ਉੱਤੇ ਖੱਬੇ ਮੋਰਚੇ ਲਈ ਇਹ ਸਮਾਂ ਨਵਾਂ ਮੋੜ ਸਿੱਧ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਭਾਜਪਾ ਦਾ ਭਾਵੇਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਚਾਰ ਸੂਬਿਆਂ 'ਚ ਕੋਈ ਬਹੁਤਾ ਆਧਾਰ ਨਾ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਇਸ 'ਤੇ ਬਹੁਤਾ ਪ੍ਰਭਾਵ ਨਹੀਂ ਪੈਣ ਵਾਲਾ ਪਰ ਇਸ ਦਾ ਗਠਜੋੜ ਕੌਮੀ ਜਮਹੂਰੀ ਗਠਜੋੜ (ਐਨ.ਡੀ.ਏ.) ਇਨ੍ਹਾਂ ਨਤੀਜਿਆਂ ਤੋਂ ਵੱਡੀ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਹੋਵੇਗਾ। ਤਾਮਿਲਨਾਡੂ ਵਿਚ ਡੀ. ਐਮ. ਕੇ. ਕਾਂਗਰਸ ਨੂੰ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡੀ ਚੁਣੌਤੀ ਏ. ਆਈ. ਏ. ਡੀ. ਐਮ. ਕੇ. ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਵਾਲੇ ਉਸ ਮੋਰਚੇ ਤੋਂ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿਚ ਫਿਲਮ ਸਿਤਾਰੇ ਵਿਜੈ ਕਾਂਤ ਦੀ ਪਾਰਟੀ ਡੀ. ਐਮ. ਡੀ. ਕੇ. ਅਤੇ ਖੱਬੀਆਂ ਪਾਰਟੀਆਂ ਵੀ ਸ਼ਾਮਿਲ ਹਨ। ਡੀ. ਐਮ. ਕੇ. ਦੇ ਵੋਟ ਫੀਸਦੀ (ਜੋ 2006 ਵਿਚ 26.5 ਫੀਸਦੀ ਸੀ) ਵਿਚ ਥੋੜ੍ਹੀ ਜਿਹੀ ਕਮੀ ਆਉਣ ਨਾਲ ਸੰਤੁਲਨ ਵਿਰੋਧੀਆਂ ਦੇ ਹੱਕ ਵਿਚ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਜੇਕਰ ਭ੍ਰਿਸ਼ਟਾਚਾਰ ਦੇ ਮਾਮਲਿਆਂ ਵਿਚ ਘਿਰਿਆ ਹੋਣ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਡੀ. ਐਮ. ਕੇ. ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਵਾਲਾ ਮੋਰਚਾ ਜਿੱਤਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਕਾਂਗਰਸ ਕੋਲ ਉਥੇ ਸਰਕਾਰ ਵਿਚ ਰਹਿਣ ਦਾ ਚੰਗਾ ਮੌਕਾ ਹੋਵੇਗਾ।

ਡੀ. ਐਮ. ਕੇ. ਨੇ ਭਾਵੇਂ ਸੱਤਾ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਦਿਆਂ ਕਈ ਖੇਤਰਾਂ ਅਤੇ ਸੰਸਥਾਵਾਂ 'ਤੇ ਆਪਣਾ ਦਬਦਬਾ ਕਾਇਮ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਹੈ ਪਰ ਫਿਰ ਵੀ ਉਹ ਚੋਣਾਂ ਆਤਮ-ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਲੜ ਰਹੀ। 2006 ਵਿਚ ਰਾਜ ਦੇ ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਐਮ. ਕਰੁਣਾਨਿਧੀ ਵੋਟਾਂ ਲਈ ਅਪੀਲ ਕਰਦਿਆਂ ਇਹ ਆਖ ਰਹੇ ਸਨ ਕਿ ਇਹ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਆਖਰੀ ਚੋਣਾਂ ਹੋਣਗੀਆਂ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਉਮਰ 87 ਸਾਲ ਹੋ ਗਈ ਹੈ ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਵਾਰਸ ਲੱਭਣ ਵਿਚ ਮੁਸ਼ਕਿਲ ਪੇਸ਼ ਆ ਰਹੀ ਹੈ। ਡੀ. ਐਮ. ਕੇ. ਵੋਟਰਾਂ ਨੂੰ ਤਰ੍ਹਾਂ-ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਲਾਲਚ ਦੇ ਰਹੀ ਹੈ। ਇਸ ਸੀ ਸ਼ਰੀਕ ਏ. ਆਈ. ਏ. ਡੀ. ਐਮ. ਕੇ. ਵੀ ਇਹੋ ਕੁਝ ਕਰ ਰਹੀ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਮੁਕਾਬਲੇਬਾਜ਼ੀ ਤਾਮਿਲਨਾਡੂ ਤੱਕ ਹੀ ਸੀਮਤ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਆਸਾਮ ਵਿਚ ਵੀ ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਤਰੁਨ ਗੋਗੋਈ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਵਿਚ ਲੋਕਾਂ ਨਾਲ

ਪੱਛਮੀ ਬੰਗਾਲ 'ਚ ਖੱਬਾ ਮੋਰਚਾ ਪਿਛਲੇ ਸਾਢੇ ਤਿੰਨ ਦਹਾਕਿਆਂ ਤੋਂ ਸੱਤਾ 'ਤੇ ਕਾਬਜ਼ ਹੈ, ਪਰ ਪਿਛਲੇ ਤਿੰਨ ਸਾਲਾਂ ਦੌਰਾਨ ਸੰਗ੍ਰਹ, ਨੰਦੀਗ੍ਰਾਮ ਅਤੇ ਹੋਰ ਥਾਂਵਾਂ 'ਤੇ ਕਾਰਪੋਰੇਟ ਸੈਕਟਰ ਦੀ ਸ਼ਰੇਆਮ ਹਮਾਇਤ ਕਰਨ ਕਰਕੇ ਇਸ ਦੇ ਅਕਸ ਨੂੰ ਡਾਢੀ ਢਾਹ ਲੱਗੀ ਹੈ। ਸੀ.ਪੀ.ਆਈ.(ਮਾਓਵਾਦੀ) ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਹੇਠ ਤੱਤੇ ਕਮਿਊਨਿਸਟਾਂ ਅਤੇ ਤ੍ਰਿਣਮੂਲ ਕਾਂਗਰਸ ਦੀ ਮੁਖੀ ਮਮਤਾ ਬੈਨਰਜੀ ਨੇ ਇਸ ਮੌਕੇ ਦਾ ਵਾਹਵਾ ਫਾਇਦਾ ਉਠਾਇਆ ਅਤੇ ਹੁਣ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਚੋਣਾਂ ਵਿਚ ਖੱਬਾ ਮੋਰਚਾ ਆਪਣੀ ਭਲ ਬਚਾਉਣ ਲਈ ਹੱਥ-ਪੈਰ ਮਾਰਦਾ ਨਜ਼ਰ ਆ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਇਸ ਲੇਖ 'ਚ ਪੱਛਮੀ ਬੰਗਾਲ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਕੇਰਲ, ਤਾਮਿਲਨਾਡੂ ਅਤੇ ਆਸਾਮ 'ਚ ਹੋ ਰਹੀਆਂ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਚੋਣਾਂ ਦੇ ਪਿੜ ਬਾਰੇ ਚਰਚਾ ਕੀਤਾ ਗਈ ਹੈ। -ਸੰਪਾਦਕ

ਕਈ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਵਾਅਦੇ ਕੀਤੇ ਹਨ ਅਤੇ ਲਾਲਚ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਹਨ। ਆਸਾਮ ਦੇ ਪਹਿਲੇ ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਬੀ. ਪੀ. ਚਾਲੀਹਾ (1957-1970) ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਗੋਗੋਈ ਇਕ ਦਹਾਕੇ ਜਾਂ ਇਸ ਤੋਂ ਵੀ ਵੱਧ ਸਮੇਂ ਤੱਕ ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਦੇ ਅਹੁਦੇ 'ਤੇ ਰਹਿ ਸਕਣਗੇ ਜਾਂ ਨਹੀਂ, ਇਹ ਕੁਝ ਪੱਖਾਂ ਤੋਂ ਇਸ ਗੱਲ 'ਤੇ ਨਿਰਭਰ ਕਰੇਗਾ ਕਿ ਆਸਾਮ ਦੇ ਮੁਸਲਿਮ ਵੋਟਰ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਆਬਾਦੀ 30 ਫੀਸਦੀ ਹੈ, ਕਾਂਗਰਸ ਦਾ ਸਮਰਥਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਜਾਂ 'ਪਰਫਿਊਮ ਮੁਗਲ' ਬਦਰੁੱਦੀਨ ਅਜ਼ਮਲ ਦੇ 'ਆਲ ਇੰਡੀਆ ਯੂਨਾਈਟਿਡ ਡੈਮੋਕ੍ਰੇਟਿਕ ਫਰੰਟ' (ਏ. ਆਈ. ਯੂ. ਡੀ. ਐਫ.) ਦਾ।

ਉਂਜ ਤਾਂ ਏ. ਆਈ. ਯੂ. ਡੀ. ਐਫ. ਆਸਾਮ ਗਣ ਪ੍ਰੀਸ਼ਦ ਨੂੰ ਅੱਗੇ ਲਿਆਉਣਾ ਪਸੰਦ ਕਰਦੀ ਹੈ ਪਰ ਆਸਾਮ ਗਣ ਪ੍ਰੀਸ਼ਦ ਨੇ ਚੋਰੀ-ਛਿਪੇ ਭਾਜਪਾ ਨਾਲ ਸਮਝੌਤਾ ਕਰ ਲਿਆ ਹੈ। ਦੋਵੇਂ ਪਾਰਟੀਆਂ ਇਕ-ਦੂਜੀ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਮਜ਼ਬੂਤ ਉਮੀਦਵਾਰ ਨਹੀਂ ਉਤਾਰ ਰਹੀਆਂ। ਕਾਂਗਰਸ ਦੇ ਚੰਗੇ ਭਾਗੀ ਚੋਣਾਂ ਦਾ ਬਾਈਕਾਟ ਕਰਨ ਵਾਲੇ 'ਯੂਨਾਈਟਿਡ ਲਿਬਰੇਸ਼ਨ ਫਰੰਟ ਆਫ ਆਸਾਮ' (ਉਲਫ਼ਾ) ਅਤੇ ਬੋਡੋ ਵੱਖਵਾਦੀ ਗਰੁੱਪ ਬਹੁਤ ਕਮਜ਼ੋਰ ਪੈ ਗਏ ਹਨ।

ਸਭ ਤੋਂ ਹੈਰਾਨੀਜਨਕ ਤਬਦੀਲੀਆਂ ਪੱਛਮੀ ਬੰਗਾਲ ਅਤੇ ਕਿਸੇ ਹੱਦ ਤੱਕ ਕੇਰਲ 'ਚ ਹੋ ਸਕਦੀਆਂ ਹਨ। ਪੱਛਮੀ ਬੰਗਾਲ ਵਿਚ ਖੱਬਾ ਮੋਰਚਾ ਜਿਸ ਨੇ 34 ਸਾਲ ਸਰਕਾਰ ਚਲਾਉਣ ਦਾ ਰਿਕਾਰਡ ਬਣਾਇਆ ਹੈ, ਪਤਨ ਵੱਲ ਵਧ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਖੱਬੇ ਮੋਰਚੇ ਦੇ ਰਾਜ ਵਿਚ ਜ਼ਮੀਨ ਸੁਧਾਰਾਂ ਅਤੇ ਹੋਰ ਪ੍ਰਗਤੀਸ਼ੀਲ ਅਮਲਾਂ ਦੀ ਰਫ਼ਤਾਰ ਢਿੱਲੀ ਪੈ ਗਈ ਹੈ ਅਤੇ ਸਰਕਾਰ ਲੋਕਾਂ ਦੀਆਂ ਬੁਨਿਆਦੀ ਲੋੜਾਂ ਤੇ ਹੋਰ ਉਪਜੀਵਕਾ ਨਾਲ ਸਬੰਧਿਤ ਮੁੱਦਿਆਂ ਨੂੰ ਨਜ਼ਰਅੰਦਾਜ਼ ਕਰਕੇ ਬਿਨਾਂ ਸੋਚੇ-ਸਮਝੇ ਕਾਰਪੋਰੇਟ ਪੱਖੀ ਨੀਤੀਆਂ 'ਤੇ ਚੱਲਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਗਈ ਸੀ। ਖੱਬੇ-ਪੱਖੀਆਂ ਦਾ ਵਿਚਾਰਧਾਰਕ ਅਕਸ ਇਨਕਲਾਬੀ ਤਬਦੀਲੀਆਂ

ਅਤੇ ਸਮਾਜਿਕ ਸੁਧਾਰ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਤਾਕਤ ਵਜੋਂ ਬਣਿਆ ਸੀ ਪਰ ਹੁਣ ਇਸ ਵੱਲ ਬੰਗਾਲੀ ਨੌਜਵਾਨਾਂ ਵਿਚ ਕੋਈ ਖਿੱਚ ਨਹੀਂ ਰਹੀ। ਬੰਗਾਲ 'ਚ ਖੱਬੇ ਮੋਰਚੇ ਦੀ ਬਦਨਾਮੀ ਉਦੋਂ ਵਧੇਰੇ ਹੋਈ ਜਦੋਂ ਇਸ ਦੀ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਸਿੰਗੂਰ ਤੇ ਨੰਦੀਗ੍ਰਾਮ ਵਿਚ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਐਕਵਾਇਰ ਕਰਨ ਦੇ ਵਿਰੋਧ 'ਚ ਉਨੇ ਲੋਕ-ਰੋਹ ਨੂੰ ਬੇਰਹਿਮੀ ਨਾਲ ਕੁਚਲਿਆ ਸੀ। ਇਸ ਬਦਨਾਮੀ ਤੋਂ ਖੱਬੇ ਪੱਖੀਆਂ ਨੇ ਕੋਈ ਸਬਕ

ਕਰੇਗਾ। ਇਹ ਵੀ ਆਪਣੇ ਪੂਰੇ ਲਾਮ ਲਸ਼ਕਰ ਤੇ ਹਥਿਆਰਾਂ ਨਾਲ ਮੈਦਾਨ 'ਚ ਉਤਰ ਰਿਹਾ ਹੈ ਪਰ ਇਸ ਲਈ ਭਾਰੀ ਮਾਤਰਾ 'ਚ ਪਸੀਨਾ ਵਹਾਉਣਾ ਪੈ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਜੇਕਰ ਖੱਬਾ ਮੋਰਚਾ ਪੱਛਮੀ ਬੰਗਾਲ ਵਿਚ ਹਾਰ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਇਸ ਦੀ ਸਿਰਫ਼ ਹਾਰ ਕਾਰਨ ਹੀ ਬਦਨਾਮੀ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗੀ ਸਗੋਂ ਇਸ ਨੂੰ ਤ੍ਰਿਣਮੂਲ ਕਾਂਗਰਸ ਦੇ ਦਮਨ ਨੂੰ ਵੀ ਝੱਲਣਾ ਪਵੇਗਾ ਜੋ ਗੁੰਡਾ ਅਨਸਰਾਂ ਨਾਲ ਭਰੀ ਪਈ ਹੈ ਅਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਵਿਰੋਧੀਆਂ ਵਿਰੁੱਧ ਵਰਤਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਜੇ ਖੱਬਾ ਮੋਰਚਾ ਜਿਵੇਂ-ਕਿਵੇਂ ਸੱਤਾ 'ਚ ਆ ਹੀ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਇਹ ਕਮਜ਼ੋਰ ਤਾਕਤ ਹੋਵੇਗਾ ਜਿਸ ਕੋਲ ਅਜਿਹਾ ਕੁਝ ਨਵਾਂ ਕਰਨ ਦੀ ਆਜ਼ਾਦੀ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗੀ ਜਿਸ ਦੀ ਮਦਦ ਨਾਲ ਉਹ ਆਪਣਾ ਗੁਆਚਿਆ ਆਧਾਰ ਮੁੜ ਹਾਸਲ ਕਰ ਸਕੇ।

ਕੇਰਲ ਵਿਚ ਵੀ ਖੱਬਾ ਜਮਹੂਰੀ ਮੋਰਚਾ ਜਿੱਤ ਹਾਸਲ ਕਰਨ ਦੀ ਚੰਗੀ ਹਾਲਤ 'ਚ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਇਸ ਦਾ ਕਾਰਨ ਸਿਰਫ਼ ਇਹੀ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿ ਖੱਬੇ ਮੋਰਚੇ ਤੇ ਕਾਂਗਰਸ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਵਾਲਾ ਸਾਂਝਾ ਪ੍ਰਗਤੀਸ਼ੀਲ ਮੋਰਚਾ ਵਾਰੀ-ਵਾਰੀ ਜਿੱਤਦਾ ਆ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਇਥੇ ਖੱਬੇ ਮੋਰਚੇ ਨੂੰ ਲੋਕ ਸੇਵਾਵਾਂ ਨੂੰ ਠੀਕ ਢੰਗ ਨਾਲ ਅਮਲ 'ਚ ਨਾ ਲਿਆਉਣ ਅਤੇ ਭ੍ਰਿਸ਼ਟਾਚਾਰ ਦੇ ਦੋਸ਼ਾਂ ਦੇ ਚਲਦਿਆਂ ਹਾਰ ਦਾ ਖ਼ਤਰਾ ਮੰਡਰਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਭ੍ਰਿਸ਼ਟਾਚਾਰ ਦੇ ਇਹ ਦੋਸ਼ ਹੋਰ ਕਿਸੇ 'ਤੇ ਨਹੀਂ, ਸਗੋਂ ਸੀ. ਪੀ. ਐਮ. ਦੇ ਸੂਬਾ ਸਕੱਤਰ ਪਿਨਾਰਾਈ ਵਿਜੇਨ 'ਤੇ ਲੱਗੇ ਹਨ। ਕੇਰਲ ਵਿਚ ਸੀ. ਪੀ. ਐਮ. ਭਿਆਨਕ ਤਸਵੀਰ ਪੇਸ਼ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਵਿਜੇਨ ਨੇ ਰਾਜ ਦੇ ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਵੀ. ਐਸ. ਅਛੂਤਾਨੰਦਨ ਜੋ ਸਨਮਾਨਿਤ ਹਰਮਨ-ਪਿਆਰੇ ਸਿਆਸਤਦਾਨ ਹਨ, ਤੇ ਸਾਦੀ ਜੀਵਨਸ਼ੈਲੀ ਤੇ ਇਮਾਨਦਾਰ ਅਮਲਾਂ ਦੇ ਧਾਰਨੀ ਹਨ, ਨੂੰ ਪ੍ਰੇਸ਼ਾਨੀ 'ਚ ਪਾਉਣ ਦਾ ਕੋਈ ਵੀ ਮੌਕਾ ਹੱਥੋਂ ਨਹੀਂ ਜਾਣ ਦਿੱਤਾ। ਇਹੀ ਨਹੀਂ,

ਉਸ ਨੇ ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਦੇ ਅਗਾਂਹਵਧੂ ਕਦਮਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਘਸੇ-ਪਿਟੇ ਕਹਿ ਕੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਅਸਫਲ ਕਰਨ ਦੀ ਪੂਰੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ। ਵਿਜੇਨ ਦੇ ਦਬਾਅ ਹੇਠ ਅਛੂਤਾਨੰਦਨ ਨੂੰ ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਅਹੁਦੇ ਦਾ ਉਮੀਦਵਾਰ ਨਾ ਐਲਾਨ ਕੇ ਸੀ. ਪੀ. ਐਮ. ਨੇ ਇਕ ਹੋਰ ਭਾਰੀ ਭੁੱਲ ਕੀਤੀ ਹੈ।

ਪੱਛਮੀ ਬੰਗਾਲ ਅਤੇ ਕੇਰਲ ਵਿਚ ਹਾਰ ਦੇ ਨਾਲ ਖੱਬੀਆਂ ਪਾਰਟੀਆਂ ਦੀ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਹੈਸੀਅਤ ਅਤੇ ਸੰਸਦੀ ਤਾਕਤ ਵਿਚ ਹੋਰ ਕਮੀ ਆਏਗੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ 2004 ਵਿਚ ਲੋਕ ਸਭਾ ਦੀਆਂ 61 ਸੀਟਾਂ ਹਾਸਲ ਹੋਈਆਂ ਸਨ ਜਦੋਂ ਕਿ 2009 ਵਿਚ ਸਿਰਫ਼ 24 ਰਹਿ ਗਈਆਂ। ਜੇ ਇਸ ਦੀ ਕਾਰਗੁਜ਼ਾਰੀ ਹੋਰ ਨਿਘਰਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਇਹ ਸੰਸਦ ਵਿਚ ਹਾਜ਼ੀਏ 'ਤੇ ਧੱਕੀ ਤਾਕਤ ਬਣ ਜਾਵੇਗੀ ਪਰ ਖੱਬੇ ਮੋਰਚੇ ਨੂੰ ਇਕ ਸਮਾਜਿਕ ਲਹਿਰ ਦੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਲੈਂਦਿਆਂ ਉਸ ਦੀਆਂ ਕਿਸਾਨ ਸਭਾਵਾਂ, ਮਜ਼ਦੂਰ ਜਥੇਬੰਦੀਆਂ, ਔਰਤ ਸੰਗਠਨਾਂ ਤੇ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਜਥੇਬੰਦੀਆਂ ਦੀ ਤਾਕਤ ਨੂੰ ਖਾਰਜ ਕਰਨਾ ਸਹੀ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗਾ ਪਰ ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਖੱਬੀਆਂ ਪਾਰਟੀਆਂ ਆਪਣੀ ਰਾਜਨੀਤੀ, ਲਾਮਬੰਦੀ ਦੀ ਆਪਣੀ ਰਣਨੀਤੀ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਜਥੇਬੰਦਕ ਢਾਂਚੇ ਵਿਚ ਬੁਨਿਆਦੀ ਤਬਦੀਲੀਆਂ ਨਹੀਂ ਕਰਦੀਆਂ, ਉਦੋਂ ਤੱਕ ਉਨ੍ਹਾਂ ਲਈ ਆਪਣੀ ਗਿਰਾਵਟ ਨੂੰ ਰੋਕ ਸਕਣਾ ਔਖਾ ਹੋਵੇਗਾ।

ਖੱਬੇ ਮੋਰਚੇ ਦਾ ਪਤਨ ਭਾਰਤੀ ਸਿਆਸਤ ਦੇ ਖਾਸੇ 'ਤੇ ਅਣਸੁਖਾਵੇਂ ਪ੍ਰਭਾਵ ਪਾਏਗਾ ਤੇ ਇਸ ਦੇ ਧੁਰੇ ਨੂੰ ਸੱਜੇ-ਪੱਖੀ ਰੰਗ ਚਾੜ੍ਹ ਦੇਵੇਗਾ। ਇਹ ਮਹਾਂ ਦੁਖਾਂਤ ਹੋਵੇਗਾ। ਆਪਣੇ ਅਣਦੇਖੀ ਦੇ ਸ਼ਿਕਾਰ ਸਮਾਜਿਕ ਏਜੰਡਿਆਂ ਅਤੇ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਗਰੀਬੀ ਤੇ ਸਹੂਲਤਾਂ ਦੀ ਕਮੀ ਦੇ ਹੁੰਦਿਆਂ ਭਾਰਤੀ ਸਿਆਸਤ ਨੂੰ ਵਿਆਪਕ ਕੇਂਦਰ ਦੀ ਖੱਬੇ ਪੱਖੀ ਸਿਆਸਤ ਦਾ ਪੱਲਾ ਫੜਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਜੋ ਗਰੀਬਾਂ ਨੂੰ ਸਮਰੱਥ ਬਣਾਉਣ ਤੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਆਜ਼ਾਦੀ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨ ਵਾਲੀਆਂ ਨੀਤੀਆਂ ਨੂੰ ਕੇਂਦਰ 'ਚ ਰੱਖਦੀ ਹੈ।

ਇਸ ਦਾ ਅਰਥ ਇਹ ਨਹੀਂ ਕਿ ਭਾਰਤ ਇਕ ਧਰੁਵੀ ਸਿਆਸਤ ਜਾਂ ਕਾਂਗਰਸ ਤੇ ਭਾਜਪਾ ਦੇ ਦਬਦਬੇ ਵਾਲੀ ਦੋ-ਧਰੁਵੀ ਸਿਆਸੀ ਵਿਵਸਥਾ ਵੱਲ ਧੱਕਿਆ ਜਾਵੇਗਾ। ਭਾਰਤ ਅੰਦਰਲੇ ਅਨੇਕਾਂ ਸਮਾਜਿਕ ਰੁਝਾਨ ਅਤੇ ਸਿਆਸੀ ਧਾਰਾਵਾਂ ਇਸ ਦੀ ਇਜਾਜ਼ਤ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦੀਆਂ।

ਦਲਿਤਾਂ ਤੇ ਹੋਰ ਪਛੜੇ ਵਰਗਾਂ ਦੇ ਉਭਾਰ, ਖੇਤਰੀ ਪਾਰਟੀਆਂ ਦੀ ਮਜ਼ਬੂਤੀ ਅਤੇ ਸਮਾਜਿਕ ਲਹਿਰਾਂ ਜੋ ਨਵ-ਉਦਾਰਵਾਦੀ ਤੇ ਸੰਸਾਰੀਕਰਨ ਦੇ ਵਿਰੋਧ 'ਚ ਖੜ੍ਹੀਆਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ, ਦੇ ਜਨਮ ਨਾਲ ਭਾਰਤੀ ਰਾਜਸੀ ਵਿਵਸਥਾ ਮਜ਼ਬੂਤੀ ਨਾਲ ਬਹੁ-ਕੇਂਦਰੀ ਬਣ ਗਈ ਹੈ।

ਬਾਲੜੀਆਂ ਦੀ ਘਟ ਰਹੀ ਗਿਣਤੀ ਫਿਕਰ ਵਾਲੀ ਗੱਲ

ਗੋਬਿੰਦ ਠੁਕਰਾਲ

ਆਬਾਦੀ ਦੇ ਵਾਧੇ ਬਾਰੇ ਪੇਚੀਦਾ ਸਮੱਸਿਆਵਾਂ ਅਤੇ ਹੋਰ ਮਸਲਿਆਂ ਜੋ ਭਾਰਤ ਦੇ ਬਹੁ-ਕੌਮੀ, ਬਹੁ-ਸੱਭਿਆਚਾਰਕ ਅਤੇ ਬਹੁ-ਭਾਸ਼ਾਈ ਸਮਾਜ ਨੂੰ ਦਰਪੇਸ਼ ਹਨ, ਨੂੰ ਸਮਝਣ 'ਚ ਮਰਦਮਸ਼ੁਮਾਰੀ ਸਾਡੀ ਮਦਦ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਪੇਚੀਦਗੀਆਂ ਦੀ ਸਮਝ ਨਾ ਸਿਰਫ਼ ਨੀਤੀ ਘੜਿਆਂ ਅਤੇ ਹੋਰ ਮਾਹਿਰਾਂ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਕਰਦੀ ਹੈ ਸਗੋਂ ਆਮ ਆਦਮੀ ਲਈ ਵੀ ਸਮਾਜ ਦੀਆਂ ਉਲਝਣਾਂ ਸਮਝਣ ਵਿਚ ਸਹਾਈ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਮਰਦਮਸ਼ੁਮਾਰੀ-2011 ਲਈ ਜਾਰੀ ਹੋਈ ਅੰਤਰਿਮ ਰਿਪੋਰਟ ਵਿਚ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਤੱਥ ਸਾਹਮਣੇ ਆਉਂਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਵਿਚ ਚੰਗੀ ਖ਼ਬਰ ਗੁੰਝਲਦਾਰ ਰੂਪ 'ਚ ਮਾੜੀ ਖ਼ਬਰ ਨਾਲ ਜੁੜੀ ਹੋਈ ਹੈ। ਅੰਤਰਿਮ ਜਾਣਕਾਰੀ ਇਹ ਦੱਸਦੀ ਹੈ ਕਿ ਭਾਰਤ ਦੀ ਆਬਾਦੀ, ਇਸ ਦੀ ਵਾਧਾ ਦਰ ਨੂੰ ਘਟਾ ਕੇ ਸਥਿਰ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ। 2001 ਦੀ ਮਰਦਮਸ਼ੁਮਾਰੀ ਵਿਚ ਵਾਧਾ ਦਰ 21.54 ਫੀਸਦੀ ਸੀ ਜੋ 2011 'ਚ ਘਟ ਕੇ 17.64 ਫੀਸਦੀ ਦਰਜ ਕੀਤੀ ਗਈ। ਸਹੀ ਅਰਥਾਂ ਵਿਚ 2001-2011 ਅਜਿਹਾ ਪਹਿਲਾ ਦਹਾਕਾ ਹੈ (1911-1921 ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ) ਜਿਸ ਵਿਚ ਪਿਛਲੇ ਦਹਾਕਿਆਂ ਨਾਲੋਂ ਵੱਧ ਵਾਧਾ ਦਰ ਕੁਝ ਘਟੀ ਹੈ।

ਇਸ ਵਿਚ ਕੋਈ ਹੈਰਾਨੀ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿ ਕੁੱਲ ਲਿੰਗ ਅਨੁਪਾਤ ਜੋ ਪ੍ਰਤੀ ਹਜ਼ਾਰ ਮਰਦਾਂ ਪਿੱਛੇ ਔਰਤਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਵਿਚ ਵੀ ਸੁਧਾਰ

ਦਿਸਿਆ ਹੈ। ਇਹ ਔਰਤਾਂ ਦੀ ਮੁਕਾਬਲਤਨ ਲੰਮੀ ਉਮਰ ਅਤੇ ਸਿਹਤ ਸੇਵਾਵਾਂ ਵਿਚ ਸੁਧਾਰ ਕਾਰਨ ਸੰਭਵ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਇਸ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਕਈ ਬੇਹੱਦ ਪ੍ਰੇਸ਼ਾਨ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਅੰਕੜੇ ਵੀ ਸਾਡੇ ਸਾਹਮਣੇ ਆਏ ਹਨ। ਬਾਲ ਲਿੰਗ ਅਨੁਪਾਤ ਤੇਜ਼ੀ ਨਾਲ ਡਿੱਗਿਆ ਹੈ। ਇਹ ਅਨੁਪਾਤ 6 ਸਾਲ ਤੱਕ ਉਮਰ ਵਰਗ ਦੇ ਬੱਚਿਆਂ ਦਾ ਮਾਪਿਆਂ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਤਹਿਤ ਪ੍ਰਤੀ ਹਜ਼ਾਰ ਮੁੰਡਿਆਂ ਪਿੱਛੇ ਕੁੜੀਆਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। 6 ਸਾਲ ਤੱਕ ਉਮਰ ਵਰਗ ਦਾ ਲਿੰਗ ਅਨੁਪਾਤ 1961 ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਲਗਾਤਾਰ ਡਿੱਗਦਾ ਆ ਰਿਹਾ ਹੈ ਪਰ ਜੇ ਨਿਘਾਰ 2001 ਤੋਂ 2011 ਤੱਕ ਆਇਆ ਹੈ, ਉਹ ਆਜ਼ਾਦੀ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਧ ਚਿੰਤਾਜਨਕ ਹੈ। ਮਰਦਮਸ਼ੁਮਾਰੀ 2001 ਵਿਚ ਪ੍ਰਤੀ ਹਜ਼ਾਰ ਮੁੰਡਿਆਂ ਪਿੱਛੇ ਕੁੜੀਆਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ 927.31 ਸੀ, ਜੋ 2011 ਵਿਚ 914.23 ਹੀ ਰਹਿ ਗਈ। ਇਹ ਅਜਿਹੇ ਦੇਸ਼ ਲਈ ਸਦਮੇ ਵਾਲੀ ਗੱਲ ਹੈ ਜੋ ਉੱਭਰਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਹੋਣ ਦਾ ਦਾਅਵਾ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਪੁੱਤਰ ਨੂੰ ਵਧੇਰੇ ਚੰਗਾ ਸਮਝਣ ਦੀ ਵਧਦੇ ਰੁਝਾਨ ਦਾ ਹੀ ਸਿੱਟਾ ਹੈ। ਆਧੁਨਿਕ ਤਕਨਾਲੋਜੀਆਂ ਰਾਹੀਂ ਲਿੰਗ ਦੀ ਚੋਣ ਕਰਨਾ ਇਸ ਵਿਚ ਵੱਡਾ ਕਾਰਕ ਹੈ। ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਤੇ ਪੇਂਡੂ ਖੇਤਰਾਂ ਦੇ ਅਮੀਰ ਪਰਿਵਾਰਾਂ ਵਿਚ ਕੁੜੀਮਾਰ ਅਮਲਾਂ ਤੇ ਭਰੂਣ ਹੱਤਿਆਵਾਂ ਦਾ ਵਰਤਾਰਾ ਕਿੰਨਾ ਜ਼ਾਲਮਾਨਾ ਹੈ। ਪਰੀ-ਨੈਟਲ ਡਾਇਗਨਾਸਟਿਕ ਟੈਕਨੀਕਸ (ਰੈਗੂਲੇਸ਼ਨ ਐਂਡ ਪ੍ਰੀਵੈਂਸ਼ਨ ਆਫ

ਮਿਸਯੂਜ਼) ਕਾਨੂੰਨ ਤਹਿਤ ਲਿੰਗ ਨਿਰਧਾਰਨ ਟੈਸਟ 'ਤੇ ਪਾਬੰਦੀ ਰਾਹੀਂ ਭਰੂਣ ਹੱਤਿਆ ਨੂੰ ਰੋਕਣ ਦੀਆਂ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ਾਂ ਵੱਡੇ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਅਸਫਲ ਸਾਬਤ ਹੋਈਆਂ ਹਨ।

ਭਾਰਤ ਦਾ ਉੱਤਰ-ਪੂਰਬੀ ਹਿੱਸਾ ਬਾਕੀ ਭਾਰਤ ਨਾਲੋਂ ਬਾਲੜੀਆਂ ਪ੍ਰਤੀ ਸਿਹਤਮੰਦ ਵਤੀਰਾ ਧਾਰਨ ਕਰਦਾ ਜਾਪਦਾ ਹੈ। ਸਾਰੇ ਰਾਜਾਂ ਵਿਚੋਂ ਇਸ ਖਿੱਤੇ ਦੇ ਮਿਜ਼ੋਰਮ, ਮੇਘਾਲਿਆ ਅਤੇ ਅਰੁਣਾਚਲ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਸਭ ਤੋਂ ਉੱਚਾ ਬਾਲ ਲਿੰਗ ਅਨੁਪਾਤ ਹੈ ਤੇ ਛੱਤੀਸਗੜ੍ਹ ਅਤੇ ਕੇਰਲ

ਪਿਛਲੇ 30 ਸਾਲ ਭਾਰਤ ਦੀਆਂ ਕੁੜੀਆਂ ਲਈ ਜ਼ਾਲਮ ਰਹੇ ਹਨ। 1981 ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਹੁਣ ਪ੍ਰਤੀ ਹਜ਼ਾਰ ਮੁੰਡਿਆਂ ਪਿੱਛੇ 48 ਕੁੜੀਆਂ ਘੱਟ ਹਨ। ਵਧਦਾ ਬਾਲ ਲਿੰਗ ਪਾੜਾ ਜੋ ਤਾਜ਼ਾ ਮਰਦਮਸ਼ੁਮਾਰੀ ਦੇ ਅੰਕੜਿਆਂ ਵਿਚ ਸਦਮੇ ਭਰਪੂਰ ਹੈ, ਵਿਚ ਪ੍ਰਤੀ ਹਜ਼ਾਰ ਮੁੰਡਿਆਂ ਪਿੱਛੇ 914 ਕੁੜੀਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਇਹ 1947 ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਇਹ ਹੁਣ ਤੱਕ ਦਾ ਸਭ ਤੋਂ ਨੀਵਾਂ ਅੰਕੜਾ ਹੈ।

ਇਸ ਤੋਂ ਥੋੜ੍ਹਾ ਪਿੱਛੇ ਹਨ। ਹੈਰਾਨੀ ਇਸ ਗੱਲ ਦੀ ਹੈ ਕਿ ਕੇਰਲ ਤੇ ਪੁਡੁਚੇਰੀ ਜਿਸ ਨੇ 2001 ਵਿਚ ਆਪਣਾ ਬਾਲ ਲਿੰਗ ਅਨੁਪਾਤ ਸੁਧਾਰਿਆ ਸੀ, ਵਿਚ ਵੀ ਬਾਕੀ ਦੇਸ਼ ਵਾਂਗ ਇਸ ਪੱਖੋਂ ਨਿਘਾਰ ਆਇਆ ਹੈ। ਇਹ ਜ਼ਿਆਦਾ ਫਿਕਰ ਵਾਲੀ ਗੱਲ ਹੈ। ਮਰਦਮਸ਼ੁਮਾਰੀ 2001 ਨੇ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਦੋ ਸਿਖਰਲੇ ਖੇਤੀ ਪ੍ਰਧਾਨ ਸੂਬੇ ਪੰਜਾਬ ਤੇ ਹਰਿਆਣਾ ਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਚਿੰਤਾਜਨਕ ਲਿੰਗ ਅਨੁਪਾਤ ਦੇ ਅੰਕੜੇ ਨਸ਼ਰ ਕਰਕੇ ਹਿਲਾ ਕੇ ਰੱਖ ਦਿੱਤਾ ਸੀ। 10 ਸਾਲਾਂ ਬਾਅਦ 2011 ਦੀ ਮਰਦਮਸ਼ੁਮਾਰੀ ਨੇ ਵਧੇਰੇ ਅਣਸੁਖਾਵੇਂ ਅੰਕੜੇ ਜਾਰੀ ਕੀਤੇ ਹਨ। ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਜੇਕਰ ਸਮੁੱਚਾ ਲਿੰਗ ਅਨੁਪਾਤ 876 (2001 ਵਿਚ) ਤੋਂ ਵਧ ਕੇ 893 (2011 ਵਿਚ) ਹੋਇਆ ਹੈ ਤਾਂ 0-6 ਉਮਰ ਵਰਗ ਦਾ ਲਿੰਗ ਅਨੁਪਾਤ 846 ਹੈ। ਗੁਆਂਢੀ ਰਾਜ ਹਰਿਆਣਾ ਵਿਚ ਇਸੇ ਉਮਰ ਵਰਗ ਦਾ ਲਿੰਗ ਅਨੁਪਾਤ 830 ਹੈ, ਜਦੋਂ ਕਿ ਸਮੁੱਚਾ ਲਿੰਗ ਅਨੁਪਾਤ 877 ਹੈ।

ਮਰਦਮਸ਼ੁਮਾਰੀ ਦਫ਼ਤਰ ਵੱਲੋਂ ਜਾਰੀ ਅੰਤਰਿਮ ਜਾਣਕਾਰੀ ਦੱਸਦੀ ਹੈ ਕਿ ਬਾਲ ਲਿੰਗ ਅਨੁਪਾਤ ਤਹਿਤ ਪ੍ਰਤੀ ਹਜ਼ਾਰ ਮੁੰਡਿਆਂ ਪਿੱਛੇ 914 ਕੁੜੀਆਂ ਹਨ, ਜਦੋਂ ਕਿ 2001 'ਚ ਕੁੜੀਆਂ ਦੀ ਇਹ ਗਿਣਤੀ 927 ਸੀ। ਜੰਮੂ-ਕਸ਼ਮੀਰ ਦੇ ਬਾਲ ਲਿੰਗ ਅਨੁਪਾਤ ਨੂੰ ਦੇਖਦਿਆਂ ਉੱਤਰ ਤੇ ਦੱਖਣ ਵਿਚਕਾਰ ਪਾੜਾ ਹੋਰ ਵੀ ਸਪੱਸ਼ਟ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਜੰਮੂ-ਕਸ਼ਮੀਰ 'ਚ ਇਹ ਅਨੁਪਾਤ 859 ਤੱਕ ਡਿੱਗ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਪੱਖੋਂ ਇਹ ਪੰਜਾਬ ਤੇ

ਹਰਿਆਣਾ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਸਭ ਤੋਂ ਚਿੰਤਾਜਨਕ ਸਥਿਤੀ ਵਾਲਾ ਸੂਬਾ ਹੈ।

ਹਰਿਆਣਾ (830) ਅਤੇ ਪੰਜਾਬ (840) ਇਸ ਪੱਖੋਂ ਭਾਵੇਂ ਥੱਲੇ ਹਨ ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ 2001-2011 ਵਿਚ ਸੁਧਾਰ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਪੰਜਾਬ ਨੇ ਇਸ ਪੱਖੋਂ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਧ ਸੁਧਾਰ ਕੀਤਾ ਹੈ ਤੇ ਇਸ ਵਿਚ ਬਾਲ ਲਿੰਗ ਅਨੁਪਾਤ 'ਚ 2001 ਨਾਲੋਂ 48 ਅੰਕਾਂ ਦਾ ਸੁਧਾਰ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਜਦੋਂ ਕਿ ਹਰਿਆਣਾ 'ਚ ਸਿਰਫ਼ 11 ਅੰਕਾਂ ਦਾ ਹੀ ਸੁਧਾਰ ਹੋਇਆ ਹੈ।

ਕੁੱਲ ਮਿਲਾ ਕੇ ਪਿਛਲੇ 30 ਸਾਲ ਭਾਰਤ ਦੀਆਂ ਕੁੜੀਆਂ ਲਈ ਜ਼ਾਲਮ ਰਹੇ ਹਨ। 1981 ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਹੁਣ ਪ੍ਰਤੀ ਹਜ਼ਾਰ ਮੁੰਡਿਆਂ ਪਿੱਛੇ 48 ਕੁੜੀਆਂ ਘੱਟ ਹਨ। ਵਧਦਾ ਬਾਲ ਲਿੰਗ ਪਾੜਾ ਜੋ ਤਾਜ਼ਾ ਮਰਦਮਸ਼ੁਮਾਰੀ ਦੇ ਅੰਕੜਿਆਂ ਵਿਚ ਸਦਮੇ ਭਰਪੂਰ ਹੈ, ਵਿਚ ਪ੍ਰਤੀ ਹਜ਼ਾਰ ਮੁੰਡਿਆਂ ਪਿੱਛੇ 914 ਕੁੜੀਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਇਹ 1947 ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਇਹ ਹੁਣ ਤੱਕ ਦਾ ਸਭ ਤੋਂ ਨੀਵਾਂ ਅੰਕੜਾ ਹੈ। 2001 ਵਿਚ ਇਹ ਗਿਣਤੀ 927 ਸੀ। ਪਿਛਲੇ 40 ਸਾਲਾਂ ਵਿਚ ਇਸ ਸਬੰਧੀ ਜੋ ਵੀ ਕਦਮ ਚੁੱਕੇ ਗਏ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਬਾਲ ਲਿੰਗ ਅਨੁਪਾਤ 'ਤੇ ਕੋਈ ਪ੍ਰਭਾਵ ਨਹੀਂ ਪਿਆ। ਭਾਰਤ ਦੇ ਰਜਿਸਟਰਾਰ ਜਨਰਲ ਅਤੇ ਮਰਦਮਸ਼ੁਮਾਰੀ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਸ੍ਰੀ ਸੀ. ਚੰਦਰਮੌਲੀ ਨੇ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਬਾਲ ਲਿੰਗ ਅਨੁਪਾਤ ਦਾ ਇਸ ਕਦਰ ਡਿੱਗਣਾ 'ਗੰਭੀਰ ਚਿੰਤਾ ਦਾ ਵਿਸ਼ਾ ਹੈ।'

ਸਬਕ ਸਿੱਖ ਕੇ ਤੁਰੇ ਜੋ ਪੈਂਡਿਆਂ ‘ਤੇ

ਮੇਰੇ ਦਾਦਾ ਜੀ ਨੂੰ ਇਸ ਜਹਾਨੋਂ ਗਿਆ ਪੂਰੇ ਸਤਾਰਾਂ ਸਾਲ ਹੋ ਗਏ ਹਨ ਪਰ ਮੈਨੂੰ ਲੱਗਦਾ ਹੈ, ਇਹ ਤਾਂ ਕੱਲ੍ਹ ਦੀ ਗੱਲ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਅਸੀਂ ਦਾਦਾ ਜੀ ਨੂੰ ਲੁਧਿਆਣੇ ਡਾਕਟਰ ਕੋਲ ਲੈ ਕੇ ਗਏ ਸੀ, ਜਿਸ ਨੇ ਖੂਨ ਦੀਆਂ ਰਿਪੋਰਟਾਂ ਦੇਖ ਕੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਦਾਦਾ ਜੀ ਨੂੰ ਕੈਂਸਰ ਹੈ, ਉਹ ਵੀ ਆਖਰੀ ਸਟੇਜ ‘ਤੇ ਪਹੁੰਚਿਆ ਹੋਇਆ। ਬਹੁਤਰ ਸਾਲ ਦੀ ਉਮਰ ਸੀ ਦਾਦਾ ਜੀ ਦੀ, ਜਦੋਂ ਉਹ ਸਾਨੂੰ ਰੋਦਿਆਂ ਛੱਡ ਗਏ ਸਨ। ਪੁਰਾ ਇਕ ਮਹੀਨਾ ਮੈਂ ਹਸਪਤਾਲ ਵਿਚ ਰਹਿ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕੀਤੀ, ਰਾਤ-ਦਿਨ ਉਥੇ ਹੀ ਰਹਿੰਦਾ। ਇਕ ਦਿਨ ਮੈਂ ਦਾਦਾ ਜੀ ਦੇ ਜੰਗਲ-ਪਾਣੀ ਵਾਲੇ ਹੱਥ ਧੋਣ ਲੱਗਿਆ ਤਾਂ ਦਾਦਾ ਜੀ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਬਾਹਰੋਂ ਫੜ ਕੇ ਗਲ ਨਾਲ ਲਾ ਲਿਆ। ਬੋਲੇ ਕੁਝ ਨਹੀਂ। ਰੋਏ ਬਹੁਤ ਜ਼ਿਆਦਾ। ਮੈਂ ਸਮਝ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਦਾਦਾ ਜੀ ਕੀ ਸੋਚਦੇ ਹੋਏ ਹਨ ਕਿ ਛੇ ਫੁੱਟ ਤੋਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਕੱਦ ਤੇ ਗਜ਼ ਦੀ ਹਿੱਕ ਵਾਲੇ; ਸਾਰੀ ਉਮਰ ਦੇਸੀ ਖੁਰਾਕ ਖਾਣ ਵਾਲੇ ਬੰਦੇ ਦਾ ਇਸ ਨਾ-ਮੁਰਾਦ ਬਿਮਾਰੀ ਨੇ ਕੀ ਹਾਲ ਬਣਾ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਹੁਣ ਹੱਥ ਵੀ ਪੋਤੇ ਤੋਂ ਧੁਆਉਣੇ ਪੈ ਗਏ। ਅਸੀਂ ਪੂਰੀ ਵਾਹ ਲਾ ਦਿੱਤੀ ਪਰ ਦਾਦਾ ਜੀ ਨੂੰ ਆਰਾਮ ਨਾ ਆਇਆ। ਡਾਕਟਰ ਨੇ ਕਹਿ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਹੁਣ ਬਾਪੂ ਨੂੰ ਘਰ ਲੈ ਜਾਵੇ ਤੇ ਸੇਵਾ ਕਰੇ।

ਅਸੀਂ ਦਾਦਾ ਜੀ ਨੂੰ ਘਰ ਲੈ ਆਏ ਸੇਵਾ ਕਰਦੇ ਪਰ ਦਾਦਾ ਜੀ ਸਾਰੇ ਆਰ-ਪਰਿਵਾਰ ਵੱਲ ਵੇਖ ਕੇ ਰੋਂਦੇ, ਭਰਿਆ ਮੇਲਾ ਛੱਡ ਕੇ ਜਾਣ ਨੂੰ ਕਿਸ ਦਾ ਜੀ ਕਰਦੇ। ਦਾਦਾ ਜੀ ਨੂੰ ਸਾਰੇ ਮਿਲ ਪਏ ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਨਿਗ੍ਹਾ ਆਪਣੇ ਪੜ-ਪੋਤੇ ਨੂੰ ਲੱਭ ਰਹੀ ਸੀ। ਦਾਦਾ ਜੀ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਪੁੱਛਿਆ ਕਿ ਬਿੱਕੀ ਨਹੀਂ ਆਇਆ। (ਬਿੱਕੀ ਮੇਰਾ ਵੱਡਾ ਲੜਕਾ ਹੈ) “ਦਾਦਾ ਜੀ ਬਿੱਕੀ ਤੇ ਉਸ ਦੀ ਮਾਂ ਲੰਮੇ ਜੱਟਪੁਰੇ ਆਪਣੇ ਪੇਕਿਆਂ ਨੂੰ ਗਏ ਹਨ।” ਮੈਂ ਉਤਰ ਦਿੱਤਾ।

“ਜਾਹ ਤੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਲੈ ਕੇ ਆ” ਦਾਦਾ ਜੀ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਕਿਹਾ। ਦਾਦਾ ਜੀ ਮਰਦੇ ਦਮ ਤੱਕ ਵਧੀਆ ਬੋਲਦੇ ਰਹੇ। ਮੈਂ ਦਾਦਾ ਜੀ ਨੂੰ ਨਹਾਉਣ ਦੇ ਲਈ ਪਾਣੀ ਗਰਮ ਰਖਾ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਦਾਦਾ ਜੀ ਨੂੰ ਆ ਕੇ ਨਹਾਵਾਂਗਾ।

ਮੈਂ ਦੋ ਘੰਟਿਆਂ ਵਿਚ ਆਪਣੀ ਘਰਵਾਲੀ ਅਤੇ ਪੁੱਤਰ ਨੂੰ ਸਕੂਟਰ ‘ਤੇ ਬਿਠਾ ਕੇ ਆਇਆ ਤਾਂ ਦਾਦਾ ਜੀ ਨੇ ਆਪਣੀਆਂ ਬਾਹਾਂ ਖਿਲਾਰ ਦਿੱਤੀਆਂ ਅਤੇ ਬਿੱਕੀ, ਦਾਦਾ ਜੀ ਦੀ ਹਿੱਕ ਨੂੰ ਚਿੰਬੜ ਗਿਆ। ਸੱਚ ਜਾਣਿਓ! ਪੂਰੇ ਪੰਦਰਾਂ ਮਿੰਟ ਦਾਦਾ ਜੀ ਨੇ ਬਿੱਕੀ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਛੱਡਿਆ ਅਤੇ ਬਿੱਕੀ ਉਦੋਂ ਦੇ ਸਾਲ ਦਾ ਸੀ, ਦਾਦਾ ਜੀ ਨਾਲ ਚੁੰਬੜਿਆ ਰਿਹਾ। ਇਸ ਦ੍ਰਿਸ਼ ਨੂੰ ਸਾਡਾ ਪਰਿਵਾਰ ਦੇਖ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਨਾਲ ਹੀ ਪੰਜ,

ਸੱਤ ਔਰਤਾਂ ਅਤੇ ਬੰਦੇ ਹੋਰ ਵੀ ਦੇਖ ਰਹੇ ਸਨ ਜੋ ਦਾਦਾ ਜੀ ਦੀ ਖ਼ਬਰ ਲੈਣ ਆਏ ਸਨ। ਦਾਦਾ ਜੀ ਬਹੁਤ ਰੋਏ। ਸਾਨੂੰ ਵੀ ਸਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਰੁਆਇਆ। ਬਿੱਕੀ ਤੇ ਦਾਦਾ ਜੀ ਵੱਲ ਦੇਖ ਕੇ ਮੈਨੂੰ ਬਿੱਕੀ ਦੇ ਜਨਮ ਵਾਲਾ ਦਿਨ ਯਾਦ ਆ ਗਿਆ।

ਚਾਰ ਜਨਵਰੀ ਦੀ ਸਵੇਰ ਅਜੇ ਹੋਈ ਸੀ। ਸੂਰਜ ਨੇ ਚੜ੍ਹਨ ਸਾਰ ਹੀ ਸਾਡੇ ਵਿਹੜੇ ਵਿਚ ਚਾਨਣ ਹੀ ਚਾਨਣ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਮੇਰੇ ਸਹੁਰਾ ਸਾਬੂ ਲੱਡੂਆਂ ਦਾ ਡੱਬਾ ਹੱਥ ਫੜੀ ਬੁਰਾ ਲੰਘ ਆਏ। ਮੇਰੀ ਬੀਬੀ ਨੂੰ ਦੇਖ ਕੇ ਵਧਾਈਆਂ ਦਿੱਤੀਆਂ। ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਆਪਣੀ ਬੀਰਾਂ ਕੋਲ ਮੁੰਡਾ ਹੋਇਆ। ਮੈਨੂੰ ਵੀ ਸੁਣਨ ਸਾਰ ਚਾਅ ਚੜ੍ਹ ਗਿਆ, ਪਰਮਾਤਮਾ ਨੇ ਪਹਿਲੀ ਵਾਰ ਹੀ ਭੁਜੰਗੀ ਦੀ ਦਾਤ ਬਖਸ਼ ਦਿੱਤੀ। ਬੀਬੀ ਨੇ ਚਾਹ ਧਰਨ ਉਪਰੰਤ ਮੈਨੂੰ ਕਿਹਾ, “ਪੱਕੇ ਦਰਵਾਜ਼ੇ ਤੇਰੇ ਦਾਦਾ ਜੀ ਬੈਠੇ ਨੇ, ਜਾਹ ਸੱਦ ਲਿਆ।” ਮੈਂ ਭੱਜ ਕੇ ਦਾਦਾ ਜੀ ਨੂੰ ਬੁਲਾਉਣ ਨਿਕਲ ਪਿਆ। ਮੈਂ ਦਾਦਾ ਜੀ ਨੂੰ ਕਿਹਾ, “ਦਾਦਾ ਜੀ ਘਰ ਚੱਲੋ, ਕੰਮ ਹੈ।”

“ਮੈਂ ਤਾਂ ਹੁਣੇ ਆ ਕੇ ਬੈਠਾ ਹਾਂ। ਕੀ ਹੋ ਗਿਆ।” ਦਾਦਾ ਜੀ ਨੇ ਪੁੱਛਿਆ।

“ਦਾਦਾ ਜੀ ਤੁਸੀਂ ਪੜ-ਦਾਦੇ ਬਣ ਗਏ ਹੋ।” ਮੈਂ ਖੁਸ਼ੀ ਵਿਚ ਉਛਲ ਕੇ ਦੱਸਿਆ। ਇਹ ਸੁਣਨ ਸਾਰ ਦਾਦਾ ਜੀ ਝੱਟ ਖੜ੍ਹੇ ਹੋ ਗਏ। ਘਰ ਆ ਕੇ ਪਹਿਲਾਂ ਦਾਦਾ ਜੀ ਦਾ ਮੂੰਹ ਮਿੱਠਾ ਕਰਵਾਇਆ। ਦਾਦਾ ਜੀ ਤੋਂ ਚਾਅ ਚੁੱਕ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ਸੀ। ਕਹਿੰਦੇ ਨੇ “ਮੂਲ ਨਾਲੋਂ ਵਿਆਜ਼ ਪਿਆਰਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ”, ਇਹ ਵਿਆਜ਼ ਤੋਂ ਵਿਆਜ਼ ਮਿਲ ਗਿਆ ਸੀ। ਮੈਂ ਖੜ੍ਹਾ ਸੋਚਦਾ, ਰੱਬ ਦਿਨਾਂ ਵਿਚ ਕਿੰਨਾ ਫਰਕ ਪਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਉਹ ਦਿਨ ਬਿੱਕੀ ਦੇ ਆਉਣ ਦੀ ਖੁਸ਼ੀ ਦਾ ਸੀ ਅਤੇ ਆਹ ਦਿਨ ਦਾਦਾ ਜੀ ਦੇ ਜਾਣ ਦਾ। ਇਸ ਦਿਨ ਦਾਦਾ ਜੀ ਨੇ ਜਾਣਾ ਹੈ ਤੇ ਵਾਪਸ ਕਦੇ ਮੁੜਨਾ ਨਹੀਂ। ਆਉਂਦਿਆਂ ਦੀਆਂ ਲੱਖ ਖੁਸ਼ੀਆਂ, ਜਾਂਦਿਆਂ ਵਿਛੋੜੇ ਔਖੇ ਨੇ।

ਫਿਰ ਮੈਨੂੰ ਆਪਣੇ ਮੰਗਣੇ ਵਾਲਾ ਦਿਨ ਯਾਦ ਆ ਗਿਆ। ਇਸ ਦਿਨ ਦਾਦਾ ਜੀ ਦੀ ਨਵੀਂ ਲਿਆਂਦੀ ਪੱਗ ਬੰਨ੍ਹੀ ਨਹੀਂ ਜਾ ਰਹੀ ਸੀ। ਮੰਗਣੇ ਵਾਲੇ ਆ ਗਏ ਸਨ। ਮੈਂ ਪੱਗ ਪਹਿਲੀ ਵਾਰ ਹੀ ਬੰਨ੍ਹ ਲਈ ਸੀ ਤੇ ਦਾਦਾ ਜੀ ਨਵੀਂ ਪੱਗ ਨੂੰ ਮਧੋਲੀ ਜਾ ਰਹੇ ਸਨ। ਆਖਰ ਮੈਂ ਹੱਸਦਿਆਂ ਕਹਿ ਦਿੱਤਾ, “ਦਾਦਾ ਜੀ ਮੰਗਣਾ ਤੁਹਾਡਾ ਹੈ ਜਿਹੜੀ ਇੰਨੀ ਟੋਹਰ ਕੱਢੀ ਜਾਂਦੇ ਹੋ?” ਦਾਦਾ ਜੀ ਮੇਰੇ ਚੰਗੇ ਮਿੱਤਰ ਵੀ ਸਨ। ਕਹਿੰਦੇ, “ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਪਹਿਲੇ ਪੋਤੇ ਦਾ ਵਿਆਹ ਕਰਨ ਲੱਗਿਆ ਹਾਂ, ਮੈਨੂੰ ਟੋਹਰ

ਕੱਢਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ।” ਮੈਂ ਮੰਗਣੇ ਲਈ ਵਿਛਾਏ ਗਏਲੇ ‘ਤੇ ਬੈਠ ਗਿਆ। ਟੇਢੀ ਅੱਖ ਨਾਲ ਦਾਦਾ ਜੀ ਵੱਲ ਵੇਖਦਾ ਕਿ ਆਉਂਦੇ ਹਨ ਕਿ ਨਹੀਂ। ਦਾਦਾ ਜੀ ਆਏ ਪਰ ਪਰਨਾ ਬੰਨ੍ਹ ਕੇ। ਪੱਗ ਬੰਨ੍ਹ ਹੀ ਨਾ ਹੋਈ। ਮੈਨੂੰ ਸ਼ਗਨ ਪਾਉਣ ਸਮੇਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਫੋਟੋ ਖਿਚਵਾਈ। ਇਹੀ ਫੋਟੋ ਅੱਜ ਸਾਡੇ ਗੈਸਟ ਰੂਮ ਵਿਚ ਦਾਦਾ ਜੀ ਦੀ ਯਾਦ ਨੂੰ ਤਾਜ਼ਾ ਰੱਖ ਰਹੀ ਹੈ।

...ਹੁਣ ਮੈਂ ਦਾਦਾ ਜੀ ਨੂੰ ਨਹਾਉਣ ਦੀ ਤਿਆਰੀ ਕਰਨ ਲੱਗਿਆ। ਗੱਠਿਆ ਹੋਇਆ ਸਰੀਰ ਪਿੰਜਰ ਬਣ ਗਿਆ। ਜਦੋਂ ਵੀ ਦਾਦਾ ਜੀ ਨਹਾਉਣ ਲੱਗਦੇ, ਮੈਨੂੰ ਸੱਦ ਕੇ ਆਪਣੀ ਪਿੱਠ ‘ਤੇ ਦਹੀਂ ਪਵਾ ਕੇ ਮਲਣ ਵਾਸਤੇ ਕਹਿੰਦੇ। ਮੈਂ ਦਾਦਾ ਜੀ ਨੂੰ ਦਹੀਂ ਮਲਦਾ ਰਹਿੰਦਾ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਆਪਣੀ ਸਾਰੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਸਰੀਰ ਨੂੰ ਸਾਬਣ ਨਹੀਂ ਲਾਇਆ, ਲੱਸੀ-ਦਹੀਂ ਨਾਲ ਨਹਾਉਂਦੇ ਰਹੇ ਸਨ। ਮਲ-ਮਲ ਵਰਗੇ ਸਰੀਰ ਦਾ ਕੀ ਹਾਲ ਹੋਇਆ ਪਿਆ ਸੀ। ਮੈਂ ਦਾਦਾ ਜੀ ਨੂੰ ਪੂਰੀ ਰੂਹ ਨਾਲ ਨਹਾਇਆ। ਨਵੇਂ ਕੱਪੜੇ ਪਾ ਦਿੱਤੇ। ਘਰ ਦਾ ਮਹੱਲ ਗਮਗੀਨ ਹੋਇਆ ਪਿਆ ਸੀ। ਨਾ ਕਿਸੇ ਖਾਧਾ, ਨਾ ਪਕਾਇਆ। ਦਾਦਾ ਜੀ ਨੂੰ ਦੇਖ ਕੇ ਮੇਰੀ ਘਰਵਾਲੀ ਬੋਹੜੇ ਹੀ ਹੋ ਗਈ। ਉਸ ਨੂੰ ਚੁੱਕ ਕੇ ਮੁੱਲਾਪੁਰ ਲੈ ਕੇ ਗਏ। ਉਥੇ ਸਾਨੂੰ ਸ਼ਾਮ ਹੋ ਗਈ। ਜਦੋਂ ਡਾਕਟਰ ਨੇ ਛੁੱਟੀ ਦਿੱਤੀ ਤਾਂ ਵਾਪਸ ਮੁੜਦਿਆਂ ਸਾਨੂੰ ਸਾਡੇ ਗੁਆਂਢੀ ਮਿਲ ਪਏ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਦਾਦਾ ਜੀ ਸੁਰਗਵਾਸ ਹੋ ਗਏ ਹਨ। ਆਖਰੀ ਵਾਰ ਮੇਰਾ ਨਾਂ ਲੈ ਕੇ ਸੱਦ ਰਹੇ ਸਨ। “ਮੇਜੀ। ਉਏ ਮੇਜੀ ਮੈਂ ਗਿਆ। ਸ਼ੇਰਾ ਮੈਨੂੰ ਬਚਾ ਲੈ।” ਮੇਰੇ ਚਾਚੇ ਤੋਂ ਦੋ ਚਮਚੇ ਪਾਣੀ ਦੇ ਪੁਆ ਕੇ ਦਾਦਾ ਜੀ ਅੱਖਾਂ ਮੀਟ ਗਏ। ਉਹ ਹਰ ਪਲ ਦਾਦਾ ਜੀ ਨਾਲ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ। ਸੇਵਾ ਵੀ ਬਹੁਤ ਕੀਤੀ ਪਰ ਅੱਤ ਸਮੇਂ ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਦੇਖ ਨਾ ਸਕਿਆ। ਮੂੰਹ ਵਿਚ ਦੋ ਬੂੰਦਾਂ ਪਾਣੀ ਨਾ ਪਾ ਸਕਿਆ। ਇਹ ਗੱਲ ਮੈਨੂੰ ਮੇਰੀ ਰਹਿੰਦੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਤੱਕ ਤੜਫਾਉਂਦੀ ਰਹੇਗੀ।

ਦੂਜੇ ਦਿਨ ਦਾਦਾ ਜੀ ਦਾ ਸਸਕਾਰ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਸਾਰੇ ਕਹਿਣ ਪੜ-ਪੋਤੇ ਵਾਲਾ ਹੋ ਕੇ ਮੁੱਕਿਆ, ਜਲੇਬੀਆਂ ਖੁਆਉਣੀਆਂ ਨੇ। ਜਨਾਨੀਆਂ ਦੇ ਅੱਗੇ ਸਾਡੀ ਕੋਈ ਪੇਸ਼ ਨਾ ਗਈ। ਭੋਗ ਤੋਂ ਇਕ ਦਿਨ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਹਲਵਾਈ ਲਾ ਦਿੱਤਾ। ਸਾਰੇ ਪਿੰਡ ਨੂੰ ਸੱਦਾ। ਰਿਸ਼ਤੇਦਾਰ, ਸੱਜਣ ਮਿੱਤਰ ਆਏ। ਮੇਰਾ ਰੋਣਾ ਇਕ ਮਿੰਟ ਵੀ ਨਾ ਰੁਕਿਆ। ਸਾਡੇ ਘਰ ਵਿਚ ਚਾਚੇ ਪਾਸੇ ਜਲੇਬੀਆਂ ਤੁਰੀਆਂ ਫਿਰਨ। ਮੈਨੂੰ ਬਹੁਤ ਗੁੱਸਾ ਆਉਂਦਾ ਪਰ ਮੈਂ ਕੀ ਕਰ ਸਕਦਾ ਸੀ।

ਜਿਹੜੇ ਭੱਠੀ ‘ਤੇ ਕੰਮ ਕਰਵਾਉਣ ਆਏ,

ਭੋਗ ‘ਤੇ ਆਏ ਨਜ਼ਦੀਕੀ ਰਿਸ਼ਤੇਦਾਰ ਦਾਦਾ ਜੀ ਦੇ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਵਾਲੇ ਸੰਦ-ਸਾਭੇ ਹੋਏ ਦੇਖ ਕੇ ਹੈਰਾਨ ਹੋ ਗਏ। ਪੰਦਰਾਂ ਖਣਾਂ ਦਾ ਪਸ਼ੂਆਂ ਵਾਲਾ ਬਰਾਂਡਾ ਸੀ ਜਿਸ ਦੀ ਕੰਧ ਨਾਲ ਹਲ, ਪੰਜਾਲੀ, ਸੁਹਾਗੀ, ਬੀਜਣ ਵਾਲਾ ਮੁੰਨਾ, ਰੱਸੇ ਰੱਸੀਆਂ, ਉਲਟਾਵਾਂ ਹਲ, ਬਲਦਾਂ ਦੇ ਝੁੱਲ ਆਦਿ ਇਸ ਢੰਗ ਨਾਲ ਟੰਗੇ ਹੋਏ ਸਨ ਜਿਵੇਂ ਇਹ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਦੇ ਸੰਦਾਂ ਦਾ ਅਜਾਇਬ ਘਰ ਹੋਵੇ। ਕੋਈ ਕਹਿੰਦਾ ਜੱਟ ਪੁਰਾ ਸ਼ੌਕੀਨ ਸੀ। ਕੋਈ ਕਹਿੰਦਾ ਵਹਿਮੀ ਸੀ। ਸੈਂਦਾਂ ਨੂੰ ਮਿੱਟੀ ਨਹੀਂ ਸੀ ਲੱਗਣ ਦਿੰਦਾ। ਕੋਈ ਕਹਿੰਦਾ ਬਾਬਾ ਨਾਮ ਪੰਡਿਤ ਤੋਂ ਪੁੱਛ ਕੇ ਕਣਕ ਬੀਜਦਾ ਸੀ ਕਿ “ਪੰਡਿਤ ਜੀ! ਧਰਤੀ ਸੁੱਤੀ ਹੈ ਕਿ ਜਾਗਦੀ।” ਦਾਦਾ ਜੀ ਦੇ ਹਾਣੀ ਉਸ ਦੇ ਜਵਾਨੀ ਦੇ ਸਮੇਂ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਕਰਦੇ।

ਦਾਦਾ ਜੀ ਦੀ ਅੰਤਿਮ ਅਰਦਾਸ ਹੋ ਗਈ। ਫੁੱਲ ਕੀਰਤਪੁਰ ਜਲ ਪ੍ਰਵਾਹ ਕਰ ਦਿੱਤੇ। ਸਾਡੇ ਬੱਚੇ ਵੀ ਜਵਾਨ ਹੋ ਗਏ। ਸਮਾਂ ਬੀਤਦਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਪਰ ਦਾਦਾ ਜੀ ਦੀ ਯਾਦ ਅੱਜ ਵੀ ਸੀਨੇ ਵਿਚ ਵੱਸਦੀ ਹੈ।

ਦਾਦਾ ਜੀ ਦਾ ਇਕ ਮਿੱਤਰ ਸੂਬੇਦਾਰ ਲੁਧਿਆਣੇ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ। ਉਸ ਦੀ ਕਿੱਲਾ ਕੁ ਜ਼ਮੀਨ ਅਸੀਂ ਠੇਕੇ ‘ਤੇ ਵਾਹੁੰਦੇ ਸੀ। ਜਦੋਂ ਅਸੀਂ ਉਸ ਨੂੰ ਮਾਮਲਾ ਦੇਣ ਲੁਧਿਆਣੇ ਜਾਣਾ ਤਾਂ ਪਹਿਲਾਂ ਸੂਬੇਦਾਰ ਦੇ ਸ਼ੇਰ ਵਰਗੇ ਕੁੱਤੇ ਨੇ ਕੁੱਦ-ਕੁੱਦ ਪੈਣਾ। ਫਿਰ ਸੂਬੇਦਾਰਨੀ ਨੇ ਨੱਕ ਬੁੱਲ੍ਹ ਚਾੜ੍ਹਦੀ ਨੇ ਚਾਹ ਬਣਾ ਲੈਣੀ। ਨਾਲ ਇਕ ਲੱਡਾ ਜਿਹਾ ਪਰੋਠਾ ਦੇ ਦੇਣਾ। ਨਿੱਕੀ ਜਿਹੀ ਕੱਪੀ ਵਿਚ ਚਾਹ ਦੇ ਦੇਣੀ। ਉਤੋਂ ਸੂਬੇਦਾਰ ਨੇ ਕਹਿਣਾ, “ਰੋਟੀ ਮੂੰਹ ਮੀਚ ਕੇ ਖਾਇਓ। ਚਾਹ ਵੀ ਮੂੰਹ ਮੀਚ ਕੇ ਪੀਓ। ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਸੂਬੇਦਾਰਨੀ ਗੁੱਸੇ ਹੋ ਜਾਓ।” ਮੈਂ ਫੌਜੀਆਂ ਦੇ ਵੱਖਰੇ ਹੀ ਕਾਨੂੰਨ ਦੇਖ ਕੇ ਹੈਰਾਨ ਹੋਈ ਜਾਂਦਾ। ਰੱਬ ਨੇ ਸਾਡੀ ਸੁਣ ਲਈ। ਇਹ ਕਿੱਲਾ ਜ਼ਮੀਨ ਸੂਬੇਦਾਰ ਸਾਨੂੰ ਬੇ ਲਿਖਾ ਗਿਆ। ਫਿਰ ਲੰਡੇ ਜਿਹੇ ਪਰੋਠੇ ਤੋਂ ਖਹਿੜਾ ਛੁੱਟਿਆ।

ਹਸਪਤਾਲ ਵਿਚ ਮੈਂ ਦਾਦਾ ਜੀ ਤੋਂ ਪੁੱਛਿਆ ਸੀ ਕਿ ਦਾਦਾ ਜੀ ਆਪਣਾ ਪਰਿਵਾਰ ਕਿਉਂ ਵੈਸ਼ਨੂੰ ਹੈ? ਨਾ ਕੋਈ ਘਰ ਵਿਚ ਅੰਮ੍ਰਿਤਧਾਰੀ ਹੈ, ਨਾ ਕੋਈ ਨਾਮ ਲਿਆ ਹੋਇਆ। ਫਿਰ ਵੈਸ਼ਨੂੰ ਕਿਉਂ?

ਦਾਦਾ ਜੀ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਸੀ, “ਮੇਰਾ ਇਕ ਚਾਚਾ ਗੋਰਿਆਂ ਦੀ ਫੌਜ ਵਿਚ ਸ਼ਹੀਦ ਹੋ ਗਿਆ ਸੀ। ਉਸ ਦਾ ਪਹਿਰਾ ਰਹਿੰਦਾ ਆਪਣੇ ਘਰ। ਦੂਜਾ, ਜੋ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਹੋਈ ਸੀ, ਮੈਂ ਤੇ ਮੇਰਾ ਇਕ ਮਿੱਤਰ ਜੋ ਮੁੱਲਾਪੁਰ ਪਿੰਡ ਵਿਆਹਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਅਸੀਂ ਦੋਵੇਂ ਜਣੇ ਕਣਕ, ਤੂਤੀ ਸਾਭ ਕੇ

ਮੂੰਹ ਆਈ ਬਾਤ

ਮੇਜਰ ਕੁਲਾਰ ਬੋਪਾਰਾਏਕਲਾਂ
ਫੋਨ: 916-273-2856
www.boparaikalan.com

ਸਹੁਰੀਂ ਜਾਣ ਦੀ ਸਲਾਹ ਬਣਾ ਲਈ। ਪਹਿਲਾਂ ਉਸ ਦੇ ਸਹੁਰੀਂ ਜਾਣਾ ਸੀ। ਫਿਰ ਮੇਰੇ ਸਹੁਰੀਂ ਪਿੰਡ ਭਨੇਹਤਾ। ਦੋਵੇਂ ਨੇੜੇ-ਨੇੜੇ ਹੀ ਸਨ। ਮੁੱਲਾਪੁਰ ਤੱਕ ਤੁਰ ਕੇ ਗਏ। ਮੁੱਲਾਪੁਰ ਜਾ ਕੇ ਅਸੀਂ ਸਾਲਮ ਤਾਂਗਾ ਕਰ ਲਿਆ। ਮਿੱਤਰ ਕੋਲ ਘਰ ਦੀ ਕੱਢੀ ਦੀ ਬੋਤਲ ਸੀ। ਦੋ-ਦੋ ਪੈਗ ਪੀ ਲਏ। ਮੈਂ ਜਿੰਦ ਕਰਕੇ ਤਾਂਗਾ ਭਨੇਹਤਾ ਨੂੰ ਸਿੱਧਾ ਕਰਵਾ ਲਿਆ। ਇਕ-ਇਕ ਪੈਗ ਹੋਰ ਲਾ ਲਿਆ। ਸਾਨੂੰ ਚੰਗਾ ਸਰੂਰ ਹੋ ਗਿਆ। ਸਹੁਰਿਆਂ ਦਾ ਚਾਅ, ਚੜ੍ਹੀ ਨਾਲੋਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਨਸ਼ਾ ਕਰੀ ਜਾ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਰਸਤੇ ਵਿਚ ਦੋ ਸਿਪਾਹੀ ਅਤੇ ਬਾਣੇਦਾਰ ਖੜ੍ਹਾ ਸੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਤਾਂਗਾ ਰੁਕਵਾ ਲਿਆ ਤੇ ਤਾਂਗੇ ‘ਤੇ ਚੜ੍ਹ ਗਏ। ਮੈਂ ਕਿਹਾ, ਤਾਂਗਾ ਸਾਡਾ ਸਾਲਮ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ। ਇਸ ਗੱਲ ‘ਤੇ ਤੂੰ-ਤੂੰ-ਮੈਂ-ਮੈਂ ਹੋ ਗਈ। ਮੈਂ ਬਾਣੇਦਾਰ ਦੇ ਚਾਰ ਮੁੱਕੀਆਂ ਜੜ੍ਹ ਦਿੱਤੀਆਂ। ਨਾਲ ਹੀ ਮੇਰਾ ਮਿੱਤਰ ਲੱਗ ਗਿਆ। ਸਿਪਾਹੀ ਪੱਤਰੇ ਵਾਚ ਗਏ। ਬਾਣੇਦਾਰ ਨੂੰ ਕੁੱਟ ਕੇ ਉਥੇ ਹੀ ਛੱਡ ਦਿੱਤਾ। ਅਸੀਂ ਇਕ-ਇਕ ਪੈਗ ਹੋਰ ਲਾ ਲਿਆ। ਅਜੇ ਭਨੇਹਤਾ ਦੀ ਜੂਹ ਵਿਚ ਵੜੇ ਸੀ ਕਿ ਪੁਲਿਸ ਨੇ ਫੜ ਕੇ ਬਾਣੇ ਲੈ ਆਂਦਾ। ਸਾਡੀ ਚੰਗੀ ਤੌਣੀ ਲਾਈ। ਸਵੇਰੇ ਪਿੰਡੋਂ ਬੰਦੇ ਗਏ ਤਾਂ ਸਾਨੂੰ ਛੁਡਾ ਕੇ ਲਿਆਂਦਾ। ਉਸ ਦਿਨ ਤੋਂ ਸਹੁੰ ਖਾ ਲਈ ਕਿ ਮੇਰੇ ਜਿਉਂਦੇ ਜੀਅ ਸਾਡੇ ਘਰ ਵਿਚ ਸਰਾਬ-ਮੀਟ-ਅੰਡਾ ਨਹੀਂ ਵੜੇਗਾ। ਨਾ ਮੈਂ ਸਰਾਬ ਨੂੰ ਮੂੰਹ ਲਾਵਾਂਗਾ।”

ਇਹ ਸਹੁੰ ਦਾਦਾ ਜੀ ਨੇ ਮਰਨ ਤੱਕ ਨਿਭਾਈ। ਮੇਰੀ ਘਰਵਾਲੀ ਦੇ ਰਿਸ਼ਤੇ ਵਿਚੋਂ ਲੱਗਦਾ ਇਕ ਭਰਾ, ਪੰਜ ਵਾਰ ਤਾਂ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛੱਕ ਚੁੱਕਿਆ ਅਤੇ ਦਸ ਵਾਰ ਪੀਟਰ ਇੰਜਣ ਵਾਂਗ ਸਾਰਾ ਬੰਨ੍ਹਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਪਰ ਪੀਣੋਂ ਅਜੇ ਵੀ ਨਹੀਂ ਹਟਦਾ। ਬਾਣੇ ਤਾਂ ਕਈ ਵਾਰ ਜਾ ਆਇਆ ਹੈ ਪਰ ਮੈਨੂੰ ਮਾਣ ਹੈ ਕਿ ਦਾਦਾ ਜੀ ਨੇ ਇਕ ਗਲਤੀ ਤੋਂ ਸਬਕ ਸਿੱਖ ਕੇ ਸਾਰੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਸ਼ਰਾਬ ਨਹੀਂ ਪੀਤੀ, ਨਾ ਘਰ ਵਾੜੀ ਸੀ। ਤੇ ਅੱਜ ਵੀ ਅਸੀਂ ਵੈਸ਼ਨੂੰ ਹੀ ਹਾਂ। ਅੱਜ ਵੀ ਸਾਡੇ ਘਰ ਸ਼ਰਾਬ, ਅੰਡਾ, ਮੀਟ ਨਹੀਂ ਵੜਦਾ।

ਗਿਆਨ ਸਮੁੰਦਰ ਵਾਂਗ ਹੈ, ਸਾਡਾ ਮਨ ਸਮਝੇ ਬਾਲਟੀ। ਜਿੰਨੀਆਂ ਮਰਜ਼ੀ ਬਾਲਟੀਆਂ ਇਸ ਗਿਆਨ ਦੇ ਸਮੁੰਦਰ ਵਿਚੋਂ ਭਰ ਲਵੇ, ਕਦੇ ਵੀ ਮੁੱਕਦਾ ਨਹੀਂ। ਇਹ ਜਜ਼ਬਾ ਤੁਹਾਡੇ ਅੰਦਰ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਇਹ ਗਿਆਨ ਕਿੰਨਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨਾ ਹੈ। ਖਾਣ ਦੇ ਹਿਸਾਬ ਨਾਲ ਕਹਿ ਲਓ ਜਾਂ ਕੁਝ ਹਾਸਲ ਕਰਨ ਦਾ ਹਿਸਾਬ ਲਾ ਲਓ, ਬੰਦਾ ਸਦਾ ਲਾਲਸਾਵਾਂ ‘ਚ ਘਿਰਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ।

ਪੜ੍ਹਨ-ਸੁਣਨ ਵਿਚ ਆਇਆ ਹੈ ਕਿ ਕਈ ਪਸ਼ੂ-ਪੰਛੀਆਂ ਦੀਆਂ ਗਿਆਨ ਇੰਦਰੀਆਂ ਮਨੁੱਖ ਨਾਲੋਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਸ਼ਕਤੀਸ਼ਾਲੀ ਹਨ, ਜਿਵੇਂ ਇੱਲ, ਕੁੱਤਾ ਅਤੇ ਕੀੜੀ। ਫਿਰ ਵੀ ਪਸ਼ੂ-ਪੰਛੀਆਂ ਦਾ ਦਿਮਾਗ ਮਨੁੱਖ ਨਾਲੋਂ ਵਧੇਰੇ ਸਾਬਤ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ। ਆਦਮੀ ਅਜਿਹੀ ਸ਼ੈਲੀ ਦਾ ਨਾਂ ਏ ਜਿਸ ਦਾ ਦਿਮਾਗ ਬਹੁਤ ਕੁਝ ਕਰ ਚੁੱਕਾ ਹੈ, ਬਹੁਤ ਕੁਝ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ ਅਤੇ ਬਹੁਤ ਕੁਝ ਕਰਨਾ ਅਜੇ ਬਾਕੀ ਹੈ।

ਜਿਉਂ-ਜਿਉਂ ਮਨੁੱਖ ਦੁੱਖਾਂ ਦੀ ਦਲ-ਦਲ ਵਿਚ ਧਸਦਾ ਗਿਆ, ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੀ ਉਸ ਦਾ ਆਪਣੇ-ਆਪ ਤੋਂ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਉਠਦਾ ਗਿਆ। ਆਦਮੀ ਕਦੇ ਇਹ ਨਹੀਂ ਸੋਚਦਾ ਕਿ ਦਰਿਆ ਛਰਾਟਿਆਂ ਨਾਲ ਨਹੀਂ, ਕਣੀਆਂ ਨਾਲ ਆਉਂਦੇ ਨੇ। ਉਜਾਗਰ ਸਿੰਘ ਦੇ ਘਰ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਕਿੰਨੇ ਕੁ ਸਾਲਾਂ ਮਗਰੋਂ ਪਰਮਾਤਮਾ ਨੇ ਪੁੱਤਰ ਦੀ ਦਾਤ ਬਖਸ਼ੀ। ਘਰ ਵਿਚ ਖੁਸ਼ੀਆਂ ਦੀ ਲਹਿਰ ਦਾ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਲਗਦਾ ਸੀ। ਸਾਰੇ ਪਿੰਡ ਨੂੰ ਲੰਗਰ-ਪਾਣੀ ਛਕਾਇਆ ਗਿਆ। ਪੁੱਤ ਦੀਆਂ ਖੁਸ਼ੀਆਂ ਦਾ ਉਜਾਗਰ ਸਿੰਘ ਤੇ ਉਸ ਦੀ ਪਤਨੀ ਬੀਰੇ ਪੂਰਾ ਖਿਆਲ ਰੱਖਦੇ। ਅੱਠ ਕਿੱਲਿਆਂ ਦਾ ਮਾਲਕ ਉਜਾਗਰ ਸਿੰਘ ਪੁੱਤਰ ਨੂੰ ਦਿਨੋ-ਦਿਨ ਤਕੜਾ ਹੁੰਦਾ ਵੇਖ ਕੇ ਅੰਦਰੋਂ-ਅੰਦਰੀ ਕਪਾਹ ਵਾਂਗ ਖਿੜਿਆ ਰਹਿੰਦਾ। ਐਨਾ ਲਾਡ-ਪਿਆਰ ਕਿ ਜੋ ਪੁੱਤ ਨੇ ਕਹਿਣਾ, ਉਹ ਹੀ ਹਾਜ਼ਰ ਹੁੰਦਾ। ਫਿਰ ਉਮਰ ਦੇ ਢਲਦੇ ਪਰਛਾਵੇਂ ਉਜਾਗਰ ਸਿੰਘ ਦੇ

ਜਦੋਂ ਸ਼ਬਦਾਂ ਨੂੰ ਅਰਥ ਖਾ ਜਾਣ...

ਦਰਾਂ ‘ਤੇ ਦਸਤਕ ਦੇਣ ਲੱਗੇ ਅਤੇ ਪੁੱਤ ਜਵਾਨੀ ਦੇ ਦਿਨਾਂ ਵਿਚ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ ਕਰਨ ਲੱਗਾ। ਸਾਰਾ ਦਿਨ ਘਰੋਂ ਬਾਹਰ। ਮਾਂ ਵਿਚਾਰੀ ਕਾਲਜ ਫੜ ਕੇ ਬੈਠੀ ਰਹਿੰਦੀ। ਕੀ ਕਰਦੀ ਵਿਚਾਰੀ! ਵਿੱਡ ਦੀਆਂ ਆਂਦਰਾਂ ਨੂੰ ਕਿਥੇ ਚੈਨ ਆਉਂਦਾ। ਮਾਂ ਦੇ ਵਿੱਡ ਤਾਂ ਖੋਹ ਪੈਂਦੀ ਹੀ ਏ ਜਦੋਂ ਪੁੱਤ ਕੁਵੇਲੇ ਘਰ ਆਉਣ ਲੱਗ ਪਵੇ ਪਰ ਪੁੱਤ ਕੀ ਸਮਝੇ ਮਾਂ ਦੇ ਦਿਲ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ!

ਪਿੰਡ ਦੇ ਕਈ ਸਿਆਣੇ ਪੜਵੰਤੇ-ਸੱਜਣਾਂ ਨੇ ਕਿਹਾ, “ਉਜਾਗਰ ਤੇਰੇ ਪੁੱਤ ਦੀ ਉਠਣੀ-ਬੈਠਣੀ ਅੱਜਕੱਲ੍ਹ ਬਹੁਤ ਮਾੜੇ ਬੰਦਿਆਂ ਨਾਲ ਹੈ।” ਉਜਾਗਰ ਸਿੰਘ ਨੇ ਜਦੋਂ ਵੀ ਪੁੱਤ ਨਾਲ ਇਸ ਬਾਰੇ ਗੱਲ ਕਰਨੀ ਤਾਂ ਉਸ ਨੇ ਅੰਗਿਓ ਖੁੰਬੇ ਗੰਡਾਸੇ ਵਾਂਗ ਪੈਣਾ, “ਤੇਨੂੰ ਬਹੁਤ ਪਤਾ ਏ ਬਾਪੂ। ਮੈਂ ਜੋ ਕਰਦਾਂ, ਠੀਕ ਹੀ ਕਰਦਾਂ। ਤੂੰ ਤਾਂ ਆਪਣੀ ਸਾਰੀ ਮਿੱਟੀ ਵਿਚ ਲੰਘਾ ਦਿੱਤੀ, ਸਾਡੇ ਕੋਲੋਂ ਨਹੀਂ ਮਿੱਟੀ ਨਾਲ ਮਿੱਟੀ ਹੋ ਹੋਣਾ।” ਪੁੱਤ ਨੂੰ ਅੱਠ ਖੇਤਾਂ ਦਾ ਟੱਕ ਨਜ਼ਰ ਆਉਂਦਾ ਸੀ। ਦਿਨ ਗੁਜ਼ਰਦੇ ਗਏ। ਬੁਢਾਪਾ ਵਿਹੜੇ ਵਿਚ ਦਰੀ ਵਿਛਾ ਕੇ ਬੈਠ ਗਿਆ। ਸਭ ਕੁਝ ਧੁੰਦਲਾ-ਧੁੰਦਲਾ ਨਜ਼ਰ ਆਉਣ ਲੱਗਾ।

ਅਖੀਰ ਉਹ ਦਿਨ ਆ ਗਿਆ ਜਿਸ ਦਾ ਡਰ ਸੀ। ਪੁੱਤ ਆਪਣੇ ਵੈਲੀ ਯਾਰਾਂ ਨਾਲ ਰਲ ਕੇ ਡਾਕਟਰ ਕੋਲੋਂ ਇਹ ਸਰਟੀਫਿਕੇਟ ਬਣਾ ਲਿਆਇਆ ਕਿ ਉਸ ਦੇ ਬਾਪ ਅਤੇ ਮਾਂ ਦਾ ਦਿਮਾਗੀ ਸੁਤੰਤਰ ਠੀਕ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਇਸ ਕਰਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸਾਰੀ ਜਾਇਦਾਦ ਉਸ ਦੇ ਨਾਂ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ। ਉਜਾਗਰ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਬੀਰੇ ਇਹ ਸੁਣ ਕੇ ਖੜ੍ਹੇ ਦੇ ਖੜ੍ਹੇ ਹੀ ਰਹਿ ਗਏ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕੀ ਪਤਾ ਸੀ ਕਿ ਕੰਡਿਆਂ ਤੋਂ ਬਚਦੇ-ਬਚਦੇ ਇਕ ਦਿਨ

ਫੁੱਲਾਂ ਕੋਲੋਂ ਵੀ ਜ਼ਖ਼ਮੀ ਹੋਣਾ ਪਵੇਗਾ। ਸਾਡੇ ਪੇਟ ਤੋਂ ਹੀ ਜਨਮ ਲੈ ਕੇ ਇਹ ਮੁੰਡਾ ਸਾਨੂੰ ਹੀ ਖਾ ਜਾਵੇਗਾ ਪਰ ਪੁੱਤ ਇਸ ਗੱਲ ਤੋਂ ਬੇਖ਼ਬਰ ਸੀ ਕਿ ਬਿਨਾ ਕਿਨਾਰਿਆਂ ਦੇ ਪਾਣੀ ਕਦੇ ਵੀ ਦਰਿਆ ਨਹੀਂ ਅਖਵਾ ਸਕਦਾ। ਪੁਲ ਕਿਨਾਰਿਆਂ ‘ਤੇ ਟਿਕੇ ਹੁੰਦੇ ਆ, ਦਰਿਆਵਾਂ ‘ਤੇ ਨਹੀਂ ਪਰ ਸਮਝੇ ਕੌਣ?

ਜਦੋਂ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿਚੋਂ ਨਿਕਲੇ ਅਰਥ ਹੀ ਸ਼ਬਦਾਂ ਨੂੰ ਖਾ ਜਾਣ, ਫਿਰ ਤੁਸੀਂ ਆਪ ਸੋਚੋ ਉਹ ਸਮਾਂ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੋਵੇਗਾ? ਵਾਤ ਕਦੇ ਵੀ ਖੇਤਾਂ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ, ਖੇਤਾਂ ਵਿਚ ਬੀਜੀਆਂ ਫਸਲਾਂ ਨੂੰ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਏ। ਜਦੋਂ ਫਸਲਾਂ ਹੀ ਇਸ ਵਾਤ ਦੀ ਭੇਟ ਚੜ੍ਹ ਜਾਣ ਤਾਂ ਫਿਰ ਬਾਕੀ ਕੀ ਰਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ? ਖੇਤ ਖਾਲੀ ਦਾ ਖਾਲੀ! ਆਦਮੀ ਵਿਚੋਂ ਹੀ ਸਾਇੰਸ ਨਿਕਲੀ, ਖੋਜਾਂ ਹੋਈਆਂ। ਆਦਮੀ ਨੇ ਇਹ ਨਹੀਂ ਸੋਚਿਆ ਕਿ ਜੇ ਇਹ ਖੋਜਾਂ ਹੀ ਮੈਨੂੰ ਖਾਣ ਨੂੰ ਪਈਆਂ ਤਾਂ ਮੈਂ ਕੀ ਕਰਨਾ ਏ? ਸਿਆਣੇ ਆਖਦੇ ਨੇ ਕਿ ਜਦੋਂ ਵੀ ਮਰਦਾ ਏ, ਪੱਤਣਾਂ ਦਾ ਤਾਰੂ ਹੀ ਮਰਦਾ ਏ।

ਜਦੋਂ ਵੀ ਜਪਾਨੀਆਂ ਦੀ ਤਕਨਾਲੋਜੀ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਸੁਣੀਆਂ ਸਨ ਤਾਂ ਸੋਚੀਦਾ ਸੀ ਕਿ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵੀ ਹੋ ਸਕਦਾ ਏ? ਜਪਾਨੀਆਂ ਨੇ ਸਾਇੰਸ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਮੌਲਾਂ ਮਾਰੀਆਂ। ਸਾਡਾ ਭਾਰਤ ਤਾਂ ਉਸ ਅੱਗੇ ਕੁਝ ਵੀ ਨਹੀਂ। ਸਾਡੇ ਭਾਰਤ ਨੂੰ ਤਾਂ ਰਿਸ਼ਵਤਖੋਰੀ, ਘੁਟਾਲਿਆਂ ਤੋਂ ਵਿਹਲ ਮਿਲੇ ਤਾਂ ਹੀ ਉਹ ਆਪਣੇ ਸਾਇੰਸਦਾਨਾਂ ਨੂੰ ਕੁਝ ਕਰਨ ਲਈ ਕਹੇ, ਪਰ ਕੀ ਪਤਾ ਸੀ ਕਿ ਜਪਾਨ ਦੀ ਇਸ ਤਰੱਕੀ ਨੇ ਹੀ ਆਮ ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਗਲ ਵਿਚ ‘ਗੁਠਾ’ ਦੇ ਦੇਣਾ ਹੈ। ਜਪਾਨੀਆਂ ਦੀ ਇਸ ਤਕਨਾਲੋਜੀ ਨੇ ਹੀ ਮਾਵਾਂ ਦੇ ਪੁੱਤ, ਭੈਣਾਂ ਦੇ ਵੀਰ ਅਤੇ ਪਤਾ

ਨਹੀਂ ਕਿੰਨੇ ਬੱਚੇ, ਮਾਵਾਂ ਦੇ ਢਿੱਡਾਂ ਵਿਚ ਹੀ ਬਿਨਾ ਜਹਾਨ ਦੇਖੇ ਤੁਰ ਗਏ। ਅਸੀਂ ਤਾਂ ਗੱਲਾਂ ਕਰ ਰਹੇ ਹਾਂ ਜਾਂ ਲਿਖ ਰਹੇ ਹਾਂ ਪਰ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਉਤੇ ਗੁਜ਼ਰੀ ਹੋਵੇਗੀ, ਇਹ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਹੀ ਪਤਾ ਹੋਵੇਗਾ ਕਿ ਚੀਸਾਂ ਅਤੇ ਪੀੜਾਂ ਦਾ ਦਰਦ ਕੀ ਹੁੰਦਾ ਏ!

ਲਿਓ ਤਾਲਸਤਾਏ ਆਖਦਾ ਹੈ ਕਿ ਹਰ ਆਦਮੀ ਸੰਸਾਰ ਨੂੰ ਬਦਲਣ ਬਾਰੇ ਪਲ-ਪਲ ਸੋਚ ਰਿਹਾ ਏ। ਉਹ ਆਪਣੇ-ਆਪ ਨੂੰ ਬਦਲਣ ਬਾਰੇ ਕਦੇ ਵੀ ਨਹੀਂ ਸੋਚਦਾ! ਉਸ ਦੀ ਸੋਚ ਆਪਣੇ ਕੰਮਾਂ ਦੁਆਲੇ ਹੀ ਘੁੰਮੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਉਹ ਆਪਣੇ ਕੰਮਾਂ ਨੂੰ ਦੇਖ-ਦੇਖ ਕੇ ਖੁਸ਼ ਹੋਈ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਆਦਮੀ ਨੇ ਜਿੱਤੀਆਂ ਵੱਡੀਆਂ ਮੌਲਾਂ ਮਾਰੀਆਂ, ਉਨੀ ਹੀ ਉਸ ਦੀ ਦੌੜ ਦੀ ਰਫ਼ਤਾਰ ਵਧੀ ਹੈ। ਉਸ ਨੇ ਕਦੀ ਨਹੀਂ ਸੋਚਿਆ ਕਿ ਇਕ ਦਿਨ ਉਸ ਦੀਆਂ ਇਹ ਖੋਜਾਂ ਹੀ ਉਸ ਦਾ ਵਿਨਾਸ਼ ਕਰਨਗੀਆਂ। ਉਸ ਦੇ ਆਪਣੇ ਅੰਦਰੋਂ ਨਿਕਲਿਆ ਗਿਆਨ-ਵਿਗਿਆਨ ਹੀ ਉਸ ਨੂੰ ਇਕ ਪਲ ਵਿਚ ਨਿਗਲ ਜਾਵੇਗਾ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਗੱਲਾਂ ਤੋਂ ਬੇਖ਼ਬਰ ਆਦਮੀ ਪਰਮਾਤਮਾ, ਕੁਦਰਤ ਨੂੰ ਤਾਂ ਬਾਜ਼ਾਰ ਵਿਚ ਵਿਕਣ ਵਾਲੀ ਵਸਤੂ ਹੀ ਸਮਝਣ ਲੱਗ ਪਿਆ ਸੀ ਜਿਸ ਦਾ ਸਿੱਟਾ ਉਹ ਹੁਣ ਭੁਗਤ ਰਿਹਾ ਏ।

ਜਪਾਨ ਦੇ ਵਿੱਤ ਮੰਤਰੀ ਯੋਸ਼ੀਹੋਕਾ ਨੋਦਾ ਦਾ ਅੰਦਾਜ਼ਾ ਏ ਕਿ ਜਪਾਨ ਦਾ ਘੱਟ ਤੋਂ ਘੱਟ ਨੁਕਸਾਨ 4500 ਅਰਬ ਰੁਪਏ ਦੇ ਨੇੜੇ-ਤੇੜੇ ਹੋਇਆ ਏ। ਜਪਾਨੀਆਂ ਨੇ ਕਦੇ ਵੀ ਸੋਚਿਆ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕੁਦਰਤ ਦੇ ਕਹਿਰ ਦਾ ਸ਼ਿਕਾਰ ਹੋਣਾ ਪਵੇਗਾ। ਮਾਹਿਰਾਂ ਦਾ ਅਨੁਮਾਨ ਏ ਕਿ ਭੂਚਾਲ ਨੇ ਸਮੁੰਦਰੀ ਪਾਣੀ ਦੀਆਂ ਲਹਿਰਾਂ ਨੂੰ

ਜੀਵਨ ਜਾਚ

ਅਜੈ ਤਨਵੀਰ

23 ਫੁੱਟ ਉੱਚਾ ਚੁੱਕ ਦਿੱਤਾ ਸੀ ਜਿਸ ਨਾਲ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਕਿੰਨੇ ਪਿੰਡ ਇਸ ਦੀ ਲਪੇਟ ਵਿਚ ਆ ਗਏ। ਜਦੋਂ ਜਪਾਨੀਆਂ ਉਤੇ ਕੁਦਰਤ ਨੇ ਇਹ ਕਹਿਰ ਢਹਿਆ ਤਾਂ ਮੈਨੂੰ ਆਪਣੀ ਕਵਿਤਾ ਦੀਆਂ ਲਾਈਨਾਂ ਯਾਦ ਆ ਗਈਆਂ:

ਬਚਪਨ ਤੋਂ ਹੀ ਹਾਦਸਿਆਂ ਨਾਲ ਯਾਰੀ ਏ।
ਤਾਂ ਹੀ ‘ਕੱਲੀ-ਕੱਲੀ ਰੀਝ ਕੁਆਰੀ ਏ।
ਹਾਸੇ ਜ਼ਖ਼ਮੀ ਹੋਏ ਅਜੇ ਵੀ ਰਿਸਦੇ ਨੇ
ਅੱਖਾਂ ਦੇ ਵਿਚ ਹੰਝੂਆਂ ਦੀ ਕਿਆਰੀ ਏ।
ਇਨ੍ਹਾਂ ਲਾਈਨਾਂ ਦਾ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮੇਰੇ ਬਚਪਨ ਨਾਲ ਗੂੜ੍ਹਾ ਸਬੰਧ ਏ, ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਤਰਾਂ ਦਾ ਮੈਨੂੰ ਲਗਦਾ, ਜਪਾਨ ਵਾਸੀਆਂ ਨਾਲ ਵੀ ਕੋਈ ਰਿਸ਼ਤਾ ਏ। 6 ਅਗਸਤ 1945 ਨੂੰ ਜਪਾਨ ਦੇ ਸ਼ਹਿਰ ਹੀਰੋਸ਼ੀਮਾ ਉਤੇ ਜਦੋਂ ਅਮਰੀਕਾ ਨੇ ਪ੍ਰਮਾਣੂ ਹਮਲਾ ਕੀਤਾ ਸੀ, ਉਹ ਤਬਾਹੀ ਸੁਣ ਕੇ ਤਾਂ ਖਿੜੇ ਫੁੱਲ ਵੀ ਮੁਰੜਾ ਗਏ ਸਨ। ਅਜੇ ਤਾਂ ਉਹ ਹਾਦਸੇ ਹੀ ਅੱਖਾਂ ਵਿਚ ਅਬਰੂ ਬਣ ਕੇ ਜੰਮੇ ਪਏ ਨੇ ਕਿ ਇਹ ਇਕ ਹੋਰ ਨਵਾਂ ਕਹਿਰ ਜਪਾਨੀਆਂ ਦੇ ਬੂਰੇ ‘ਤੇ ਦਸਤਕ ਦੇ ਗਿਆ। ਸ਼ਾਇਦ ਕੁਦਰਤ ਦੇ ਰੰਗਾਂ ਅੱਗੇ ਤੁਸੀਂ ਕੁਝ ਵੀ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੇ। ਆਦਮੀ ਤਾਂ ਕਹਿੰਦਾ ਏ ਤੂੰ ਪਿੱਛੇ ਹੱਟ ਮੈਂ ਦੇਖਦਾਂ!
ਬੰਦਾ ਆਖਦਾ ਕਰਾਂ ਮੈਂ ਬਾਦਸ਼ਾਹੀ,
ਹੋਣੀ ਆਖਦੀ ਕਰਾਂ ਫਕੀਰ ਤੈਨੂੰ।
ਬੰਦਾ ਆਖਦਾ ਪਾਵਾਂ ਮੈਂ ਸੁਟ ਨਵੇਂ,
ਹੋਣੀ ਆਖਦੀ ਜੁੜੇ ਨਾ ਲੀਰ ਤੈਨੂੰ।

PUNJAB AUTO WERKS

Akal Transport Corp

ਸਾਹਿਬ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਸਾਜੇ ਖਾਲਸਾ ਜੀ ਦੇ
ਸਿਰਜਣਾ ਦਿਵਸ ਅਤੇ ਵਿਸਾਖੀ ਦੀ ਸਮੂਹ ਸਿੱਖ ਸੰਗਤਾਂ,
ਭਾਈਚਾਰੇ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬ ਟਾਈਮਜ਼ ਦੇ ਪਾਠਕਾਂ ਨੂੰ

ਕੋਟਾਨਿ ਕੋਟਿ ਵਧਾਈ

ਮੇਜਰ ਗੁਰਚਰਨ ਸਿੰਘ ਝੱਜ

ਜੈਦੇਵ ਸਿੰਘ (ਸੱਤੀ) ਭੱਠਲ

ਸੁਖਰਾਜ ਸਿੰਘ ਤੱਖੜ

For Excellent Auto Body Work, Taxi Cab
Leasing, 24 Hours Towing, Complete Auto
Repair of Domestic & Foreign Cars

ਲੀਜ਼ 'ਤੇ ਟੈਕਸੀ ਕੈਬ ਵੀ ਦਿੰਦੇ ਹਾਂ

ਅਮਰੀਕਨ ਅਤੇ ਇੰਪੋਰਟਡ ਕਾਰਾਂ
ਦੀ ਰਿਪੇਅਰ ਦੇ ਕੰਮ ਤਸੱਲੀਬਖ਼ਸ਼
ਅਤੇ ਵਾਜਬ ਭਾਅ ਉਤੇ ਕਰਦੇ ਹਾਂ

ਪੰਜਾਬ ਆਟੋ ਵਰਕਸ

ਅਕਾਲ ਟਰਾਂਸਪੋਰਟ ਕਾਰਪੋਰੇਸ਼ਨ

Ph: 312-243-3344, 312-243-2255

Fax: 312-243-2277

1930 Hubbard St, Chicago IL 60622

ੴ ਸਤਿਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ

ਗੁਰ ਸਿਮਰ ਮਨਾਈ ਕਾਲਕਾ, ਖੰਡੇ ਕੀ ਵੇਲਾ॥
ਪੀਵਹੁ ਪਾਹੁਲ ਖੰਡੇਧਾਰ ਹੁਇ ਜਨਮੁ ਸੁਹੇਲਾ॥

ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਗੋਬਿੰਦ ਮਾਰਗ ਸੁਸਾਇਟੀ, ਕੈਂਟਨ

Gobind Marg Society, 48055 Michigan Ave, Canton MI 48188
Ph.734-231-1871 www.gobindmarg.com, e-mail:gobindmarg@gmail.com

ਦਸਮੇਸ਼ ਪਿਤਾ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਸਾਜੇ
ਖਾਲਸਾ ਜੀ ਦੇ ਸਿਰਜਣਾ ਦਿਹਾੜੇ ਦੀ ਸਮੂਹ ਸੰਗਤਾਂ ਨੂੰ

ਲੱਖ-ਲੱਖ ਵਧਾਈ ਹੋਵੇ

ਸੰਗਤਾਂ ਦੇ ਦਾਸ

Rusty Singh

BTS Carrier Inc.

50983 Weston Dr.,
Plymouth MI 48170
734-233-8464
btscarrierinc22@hotmail.com

Moon Star Express

2830 E. Michigan Ave
Ypsilanti MI 48198
734-485-1100
734-564-1469 (Cell)
sukhi@moonstarexpress.com
www.moonstarexpress.com

Sukhi Narwal

Hayer Transportation Service.

42820 N. Dartmoor Dr,
Belleville MI 48111, Ph:734-231-1871

ਸਿੱਖ ਰੈਫਰੈਂਸ ਲਾਇਬ੍ਰੇਰੀ ਦਾ ਦੁਰਲੱਭ ਖਜ਼ਾਨਾ ਸੰਭਾਲਣ ਦਾ ਉਪਰਾਲਾ

ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ: ਸ੍ਰੀ ਹਰਿਮੰਦਰ ਸਾਹਿਬ ਸਮੂਹ ਸਥਿਤ ਸਿੱਖ ਰੈਫਰੈਂਸ ਲਾਇਬ੍ਰੇਰੀ ਜੋ 1984 ਵਿਚ ਸਾਕਾ ਨੀਲਾ ਤਾਰਾ ਸਮੇਂ ਅੱਗ ਲੱਗਣ ਨਾਲ ਸੜ ਗਈ ਸੀ ਤੇ ਉਸ ਦਾ ਬਹੁਮੁੱਲਾ ਖਜ਼ਾਨਾ ਲਾਪਤਾ ਹੋ ਗਿਆ ਸੀ, ਦੀ ਪੁਰਾਣੀ ਸ਼ਾਨੋ-ਸ਼ੌਕਤ ਬਹਾਲ ਕਰਨ ਲਈ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਵੱਲੋਂ ਉਦਮ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਵੱਲੋਂ ਨਾ ਸਿਰਫ ਦੁਰਲੱਭ ਪੁਸਤਕਾਂ ਤੇ ਖਰੜੇ ਇਕੱਠੇ ਕੀਤੇ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ ਸਗੋਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸਦਾ ਵਾਸਤੇ ਸੰਭਾਲਣ ਲਈ ਆਧੁਨਿਕ ਤਕਨੀਕ ਦਾ ਸਹਾਰਾ ਲੈ ਕੇ ਇਸ ਦਾ 'ਡਿਜੀਟਾਈਜ਼ੇਸ਼ਨ' ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ।

ਸ੍ਰੀ ਹਰਿਮੰਦਰ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਪਰਿਕਰਮਾ ਵਿਚ ਆਟਾ ਮੰਡੀ ਵਾਲੇ ਪਾਸੇ ਸਥਾਪਿਤ ਸਿੱਖ ਰੈਫਰੈਂਸ ਲਾਇਬ੍ਰੇਰੀ ਵਿਚ ਇਸ ਵੇਲੇ ਤਕਰੀਬਨ 21 ਹਜ਼ਾਰ ਪੁਸਤਕਾਂ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਚਾਰ ਸੌ ਖਰੜੇ ਤੇ 800 ਹੋਰ ਪੁਰਾਤਨ ਖਰੜੇ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ। ਇਸ ਬਹੁਮੁੱਲੇ ਖਜ਼ਾਨੇ ਨੂੰ ਸਦਾ

ਵਾਸਤੇ ਸੰਭਾਲਣ ਲਈ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਵੱਲੋਂ ਮੁਹਾਲੀ ਦੀ ਸੰਸਥਾ 'ਪੰਜਾਬ ਡਿਜੀਟਲ ਲਾਇਬ੍ਰੇਰੀ', ਜਿਸ ਨੂੰ ਨਾਨਕਸ਼ਾਹੀ ਟਰਸਟ ਵੱਲੋਂ ਚਲਾਇਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਦੇ ਸਹਿਯੋਗ ਨਾਲ ਇਥੇ ਖਰੜਿਆਂ ਤੇ ਦੁਰਲੱਭ ਪੁਸਤਕਾਂ ਦਾ ਡਿਜੀਟਾਈਜ਼ੇਸ਼ਨ ਕਰਨ ਦਾ ਕੰਮ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਇਸ ਬਾਰੇ ਲਾਇਬ੍ਰੇਰੀ ਵਿਚ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹਨ ਤੇ ਦੋ ਅਤਿ ਆਧੁਨਿਕ ਕੈਮਰੇ ਸਥਾਪਤ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਮਦਦ ਨਾਲ ਖਰੜਿਆਂ ਤੇ ਦੁਰਲੱਭ ਪੁਸਤਕਾਂ ਦੇ ਚਿੱਤਰ ਲੈ ਕੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕੰਪਿਊਟਰ ਵਿਚ ਦਰਜ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਇਸ ਆਧੁਨਿਕ ਤਕਨੀਕ ਤਹਿਤ ਇਥੇ ਰੋਜ਼ਾਨਾ ਹੱਥ ਲਿਖਤ ਖਰੜਿਆਂ ਤੇ ਦੁਰਲੱਭ ਪੁਸਤਕਾਂ ਦੇ ਇਕ ਹਜ਼ਾਰ ਸਫ਼ਿਆਂ ਦੀ ਤਸਵੀਰ ਲੈ ਕੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕੰਪਿਊਟਰ ਵਿਚ ਦਰਜ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਕਈ ਵਾਰ ਸਫ਼ਿਆਂ ਦੀ ਸਥਿਤੀ ਮਾੜੀ ਹੋਣ ਕਾਰਨ ਇਸ ਦਾ ਕੰਪਿਊਟਰੀਕਰਨ ਕਰਨ ਵਿਚ ਵਧੇਰੇ ਸਮਾਂ ਵੀ ਲੱਗ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਵੇਲੇ ਲਾਇਬ੍ਰੇਰੀ ਵਿਚ 300 ਸਾਲ ਪੁਰਾਣੇ ਖਰੜੇ ਤੇ 150 ਸਾਲ ਪੁਰਾਣੀਆਂ ਦੁਰਲੱਭ ਪੁਸਤਕਾਂ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ।

ਇਸ ਬਾਰੇ ਲਾਇਬ੍ਰੇਰੀ ਦੇ ਇੰਚਾਰਜ ਭੁਪਿੰਦਰ ਸਿੰਘ, ਬਗੀਚਾ ਸਿੰਘ ਤੇ ਸਿੱਖ ਵਿਦਵਾਨ ਬਲਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਜੋੜਾ ਸਿੰਘਾਂ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਇਥੇ ਸਿੱਖ ਰੈਫਰੈਂਸ ਲਾਇਬ੍ਰੇਰੀ ਵਿਚ ਬਾਹਰੋਂ ਦੁਰਲੱਭ ਪੁਸਤਕਾਂ ਤੇ ਖਰੜੇ ਲਿਆਉਣ ਲਈ ਵੀ ਯਤਨ ਕੀਤੇ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ। ਇਸ ਬਾਰੇ ਨੈਸ਼ਨਲ ਲਾਇਬ੍ਰੇਰੀ ਕੋਲਕਾਤਾ ਤੇ ਪੰਜਾਬੀ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਪਟਿਆਲਾ ਤੋਂ ਕੁਝ ਬਹੁਮੁੱਲਾ ਖਜ਼ਾਨਾ ਹਾਸਲ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅਖ਼ਬਾਰਾਂ ਦਾ ਖਜ਼ਾਨਾ ਵੀ ਸੰਭਾਲਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਵੱਲੋਂ ਇਸ ਵਾਰ ਆਪਣੇ ਬਜਟ ਵਿਚ ਲਾਇਬ੍ਰੇਰੀ ਨੂੰ ਆਧੁਨਿਕ ਬਣਾਉਣ ਲਈ 39 ਲੱਖ ਰੁਪਏ ਰੱਖੇ ਗਏ ਹਨ।

ਗਾਜਰਾਂ ਰੋਕ ਸਕਦੀਆਂ ਹਨ ਔਰਤਾਂ 'ਚ ਛਾਤੀ ਦਾ ਕੈਂਸਰ

ਲੰਡਨ: ਗਾਜਰਾਂ ਤੇ ਸ਼ਕਰਕੰਦੀ ਖਾਣ ਨਾਲ ਔਰਤਾਂ ਦੀ ਛਾਤੀ ਦੇ ਕੈਂਸਰ ਨੂੰ ਮੁੱਢਲੇ ਪੜਾਅ 'ਚ ਖਤਮ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਇਕ ਨਵੇਂ ਅਧਿਐਨ ਤੋਂ ਖੁਲਾਸਾ ਹੋਇਆ ਹੈ ਕਿ ਗਾਜਰਾਂ ਤੇ ਸ਼ਕਰਕੰਦੀ ਵਿਚ ਰੈਟੀਨੋਇਕ ਐਸਿਡ ਮਿਲਦਾ ਹੈ ਜੋ ਵਿਟਾਮਿਨ 'ਏ' ਤੋਂ ਬਣਿਆ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਤੇ ਇਹ ਰਸਾਇਣਕ ਔਰਤਾਂ 'ਚ ਛਾਤੀ ਦੇ ਕੈਂਸਰ ਦਾ ਕਾਰਨ ਬਣਦੇ ਸੈਲਾਂ ਵਿਚ ਮੁੱਢ 'ਚ ਵਾਪਰਨ ਵਾਲੀਆਂ ਤਬਦੀਲੀਆਂ ਨੂੰ ਰੋਕ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ਸੈਲਾਂ ਦੇ ਵਾਧੇ, ਪਸਾਰ ਤੇ ਜਿਉਂਦੇ ਰਹਿਣ 'ਤੇ ਅਸਰ ਪਾਉਣ ਵਾਲਾ ਇਹ ਰਸਾਇਣਕ ਚਮੜੀ ਨੂੰ ਵੀ ਤਰੋਤਾਜ਼ਾ ਰੱਖਦਾ ਹੈ ਤੇ ਅੰਤਰ ਤੌਰ 'ਤੇ ਇਹ ਝੁਰੜੀਆਂ ਪੈਣੇ ਰੋਕਣ ਵਾਲੀਆਂ ਕਰੀਮਾਂ 'ਚ ਵੀ ਵਰਤਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਡੇਲੀ ਐਕਸਪ੍ਰੈਸ ਵਿਚ ਛਪੀ ਰਿਪੋਰਟ ਵਿਚ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਅਧਿਐਨ ਇਸ ਰਾਹੀਂ ਵੀ ਪਾਉਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਨਾਲ ਕੈਂਸਰ ਦੇ ਇਲਾਜ ਲਈ ਦਵਾਈ ਤਿਆਰ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ ਜਾਂ ਫਿਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਹੀ ਗੁਣਾਂ ਵਾਲੇ ਹੋਰ ਰਸਾਇਣਕ ਵਰਤੋਂ ਜਾ ਸਕਦੇ ਹਨ।

ਰਾਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਸਿਆਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਡਿਟਰਾਇਟ, ਮਿਸ਼ੀਗਨ ਤੋਂ ਪੰਜਾਬ ਟਾਈਮਜ਼ ਦਾ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧ ਨਿਯੁਕਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਅਖਬਾਰ ਵਿਚ ਖਬਰਾਂ ਜਾਂ ਇਸ਼ਤਿਹਾਰ ਦੇਣ ਲਈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਫੋਨ 734-261-0936 ਜਾਂ 734-890-1767 'ਤੇ ਸੰਪਰਕ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ਦੰਦਾਂ ਦਾ ਤਸੱਲੀਬਖਸ਼ ਇਲਾਜ ਸਿੱਧੀ ਕਾਲ ਕਰੋ 630-479-0031

- ਇਸ਼ੋਰੈਂਸ ਨਹੀਂ? ਫਿਕਰ ਨਹੀਂ। 20-40% ਛੋਟ ਦਿੱਤੀ ਜਾਵੇਗੀ।
- ਕੀ ਤੁਸੀਂ ਜਾਨਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹੋ ਕਿ ਤੁਹਾਡੇ ਬੱਚੇ Invisalign (Clear Braces) ਦੇ ਯੋਗ ਹਨ? ਮੁਫਤ ਮਸ਼ਵਰਾ ਲਓ।
- ਦੰਦਾਂ ਤੇ ਮਸੂੜਿਆਂ ਦੀ ਬਦਬੂ, ਖੂਨ ਨਿਕਲਣ ਤੋਂ ਪ੍ਰੇਸ਼ਾਨ ਹੋ? ਇਸ ਦਾ ਇਲਾਜ ਨਵੀਨ ਤਕਨੀਕ ਨਾਲ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

**ਦੰਦਾਂ ਨੂੰ ਸਿੱਧੇ, ਸਾਫ
ਸੁਥਰੇ ਤੇ ਚਮਕਦੇ
ਵੇਖਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹੋ ਤਾਂ
ਅੱਜ ਹੀ
ਅਪੁਆਇੰਟਮੈਂਟ
ਬਣਾਓ**

**Fillings,
Dentures,
Crowns,
Bridge,
Veneers,
Extractions,
Cleaning,**

Dr. Harjinder Khaira DMD & Associates

Lakestreet Dental

490 W. Lake Street, Suite 107 Roselle, IL 60172
630-894-8008

Lakeland Dental

115 E. State Rd., Island Lake, IL 60042
847-526-1920

Independent Journalism . Honest Opinions In-depth Analysis . News that matters

Times Now is India's leading English Language news channel - recognized for its independent journalism, covering the most relevant social issues from India and across the world. Times Now promises to be your destination for all the top stories 24-hours-a-day, 7-days-a-week.

Don't forget to watch your favorite shows, movies and more with the Hindi Mega Pack.

Hindi Mega Pack \$49.99/mo.

FREE for a limited time with the Hindi Mega Pack

DISH TV USA

947 W. Wise Road, Schaumburg, IL 60193

Ph:847-380-5500

www.dishtvusa.com

Requires additional \$10/mo. International Basic package or any America's Top package. All prices, packages and programming subject to change without notice. Local and state sales taxes may apply. Programming is available for single-family dwellings located in the continental United States. All DISH Network programming, and any other services that are provided, are subject to the terms and conditions of the promotional agreement and Residential Customer Agreement, which is available upon request. Hardware and programming sold separately. A second dish antenna may be required to view both International and American programming. All services marks and trademarks belong to their respective owners.

ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸਾਹਿਬ ਸ਼ਿਕਾਗੋ

2341 ਵੈਸਟ ਦੀਵਾਨ ਐਵਨਿਊ, ਸ਼ਿਕਾਗੋ 60659, ਫੋਨ: 773-274-6969

ਮਹਾਨ ਨਗਰ ਕੀਰਤਨ

28 ਮਈ 2011 (ਸਨਿਚਰਵਾਰ)

ਗੁਰੂ ਪਿਆਰੀ ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਜੀਓ,
ਸ਼ਿਕਾਗੋ, ਕਰਾਊਨ ਪੁਆਇੰਟ,
ਇੰਡੀਅਨਐਪੋਲਿਸ, ਸਾਊਥਬੈਂਡ,
ਮਿਲਵਾਕੀ, ਡਿਟਰਾਇਟ, ਗਰੈਂਡ
ਰੈਪਿਡਜ਼, ਮਸਕੀਗਨ, ਜੈਕਸਨ, ਫਲੋਰਿਟ,
ਸਾਗੀਨਾਅ, ਕੈਲਮਜੂ, ਬੈਟਲ ਕਰੀਕ,
ਬੈਂਟਨ ਹਾਰਬਰ ਅਤੇ ਹੋਰ ਦੂਰ ਨੇੜੇ ਦੀ
ਸੰਗਤ ਦੇ ਸਹਿਯੋਗ ਨਾਲ ਦੀਆਂ ਸਿੱਖ
ਸੰਗਤਾਂ ਵਲੋਂ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸਾਹਿਬ ਸ਼ਿਕਾਗੋ
ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਹੇਠ ਵਿਸਾਖੀ ਨਗਰ
ਕੀਰਤਨ (ਸਿੱਖ ਪਰੇਡ) ਆਉਂਦੀ 28 ਮਈ

ਸਨਿਚਰਵਾਰ ਨੂੰ ਇਥੇ ਦੀਵਾਨ ਐਵਨਿਊ ਉਤੇ ਕੀਤਾ ਜਾਏਗਾ। ਨਗਰ ਕੀਰਤਨ ਅਰੰਭ ਹੋਣ ਤੋਂ
ਪਹਿਲਾਂ ਅਖੰਡ ਪਾਠ ਦੇ ਭੋਗ ਪਾਏ ਜਾਣਗੇ ਅਤੇ ਉਪਰੰਤ ਸ਼ਬਦ ਕੀਰਤਨ ਹੋਵੇਗਾ। ਨਗਰ ਕੀਰਤਨ
ਸਵੇਰੇ 11 ਵਜੇ ਤੋਂ 1:00 ਵਜੇ ਤੱਕ ਹੋਵੇਗਾ। ਨਗਰ ਕੀਰਤਨ ਰਿਜ/ਦੀਵਾਨ ਐਵਨਿਊ ਤੋਂ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ
ਕੇ ਵੈਸਟਰਨ ਐਵਨਿਊ ਉਤੇ ਵੈਰਨ ਪਾਰਕ ਵਿਚ ਸਮਾਪਤ ਹੋਵੇਗਾ। ਨਗਰ ਕੀਰਤਨ ਉਪਰੰਤ
ਬਾਅਦ ਦੁਪਹਿਰ 1:30 ਵਜੇ ਤੋਂ 4 ਵਜੇ ਤੱਕ ਕੀਰਤਨ ਦਰਬਾਰ ਹੋਵੇਗਾ ਜਿਸ ਵਿਚ ਪੰਥ ਪ੍ਰਸਿਥ
ਰਾਗੀ, ਢਾਡੀ ਸੰਗਤਾਂ ਨੂੰ ਸ਼ਬਦ ਕੀਰਤਨ ਅਤੇ ਸਿੱਖ ਇਤਿਹਾਸ ਬਾਰੇ ਵਾਰਾਂ ਨਾਲ ਨਿਹਾਲ
ਕਰਨਗੇ। ਗੁਰੂ ਕਾ ਲੰਗਰ ਅਤੁੱਟ ਵਰਤੇਗਾ।

ਹੋਰ ਜਾਣਕਾਰੀ ਲਈ

ਬਲਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਏਵਨ ਕਾਰਪੈਟਸ
ਫੋਨ 773-988-6181

ਹੈਪੀ ਹੀਰ
ਫੋਨ 630-205-6575

ਲਖਵੰਤ ਸਿੰਘ ਕੋਮਲ
ਫੋਨ 847-674-9074

ਨਿੱਕ ਗਾਖਲ
ਫੋਨ 630-688-3570

ਹਰਦੀਪ ਗਿੱਲ
ਫੋਨ 847-226-2515

ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਿੱਖ ਸੈਂਟਰ, ਲੈਨਸਿੰਗ (ਮਿਸ਼ੀਗਨ)

4701 Pleasant Grove, Lansing, MI 48910 Ph: 517-272-0231, www.LansingGurdwara.Com

ਲੈਨਸਿੰਗ, ਮਿਸ਼ੀਗਨ ਵਿਚ ਖਾਲਸੇ ਦੇ ਜਨਮ ਦਿਹਾੜੇ 'ਤੇ

ਸ਼ਿਕਾਗੋ, ਕਰਾਊਨ ਪੁਆਇੰਟ, ਇੰਡੀਅਨਾਪੋਲਿਸ, ਸਾਊਥਬੈਂਡ, ਮਿਲਵਾਕੀ, ਡਿਟਰਾਇਟ, ਗਰੈਂਡ ਰੈਪਿਡਜ਼, ਮਸਕੀਗਨ, ਜੈਕਸਨ, ਫਲਿੰਟ, ਸਾਗੀਨਾਅ, ਕੈਲਮਜ਼ੂ, ਬੈਟਲ ਕਰੀਕ, ਬੈਂਟਨ ਹਾਰਬਰ ਅਤੇ ਹੋਰ ਦੂਰ ਨੇੜੇ ਦੀ ਸੰਗਤ ਦੇ ਸਹਿਯੋਗ ਨਾਲ

ਮਹਾਨ ਨਗਰ ਕੀਰਤਨ

ਸਨਿਚਰਵਾਰ, 23 ਅਪਰੈਲ 2011

ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ

ਸਨਿਚਰਵਾਰ, 23 ਅਪਰੈਲ 2011 ਨੂੰ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸਾਹਿਬ ਵਿਚ ਅਖੰਡ ਪਾਠ ਦਾ ਭੋਗ ਸਵੇਰੇ 9.00 ਵਜੇ ਪਾਇਆ ਜਾਵੇਗਾ (ਅਖੰਡ ਪਾਠ ਦੀ ਸੇਵਾ ਸ. ਨਿਰਮਲ ਸਿੰਘ ਜੱਬੋ ਸਪੁੱਤਰ ਸ. ਮੁਖਤਿਆਰ ਸਿੰਘ ਜੱਬੋ ਅਤੇ ਪਰਿਵਾਰ ਵਲੋਂ ਹੋਵੇਗੀ)। ਭਾਈ ਤਰਲੋਕ ਸਿੰਘ, ਭਾਈ ਕੰਵਲਜੀਤ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਭਾਈ ਗੁਰਪ੍ਰੀਤ ਸਿੰਘ ਦਾ ਕੀਰਤਨੀ ਜਥਾ ਅਤੇ ਹੋਰ ਢਾਡੀ ਜਥੇ ਗੁਰਸ਼ਬਦ ਕੀਰਤਨ ਅਤੇ ਸਿੱਖ ਇਤਿਹਾਸ ਨਾਲ ਸੰਗਤਾਂ ਨੂੰ ਜੋੜਨਗੇ। ਇਸ ਉਪਰੰਤ ਸੰਗਤਾਂ ਰਿਵਰਫਰੰਟ ਪਾਰਕ, (ਲੈਨਸਿੰਗ ਡਾਊਨ ਟਾਊਨ ਪਾਰਕ) ਵਿਚ ਇਕੱਤਰ ਹੋਣਗੀਆਂ।

ਇਸੇ ਪਾਰਕ ਤੋਂ ਪਰੇਡ ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਵਿਚ ਆਰੰਭ ਹੋਵੇਗੀ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਰੂਟ 'ਤੇ ਹੁੰਦੀ ਹੋਈ ਇਸੇ ਪਾਰਕ ਵਿਚ ਹੀ ਆ ਕੇ ਸਮਾਪਤ ਹੋਵੇਗੀ। ਪਰੇਡ ਦੇ ਸਭ ਤੋਂ ਅੱਗੇ ਪੰਜ ਪਿਆਰੇ ਆਪਣੀਆਂ ਰਵਾਇਤੀ ਪੁਸ਼ਾਕਾਂ ਵਿਚ ਚੱਲਣਗੇ। ਪਰੇਡ ਦੀ ਸਮਾਪਤੀ 'ਤੇ ਰਿਵਰ ਫਰੰਟ ਪਾਰਕ (300 N. Grand Ave, Lansing, MI 48933) ਵਿਚ ਸੰਗਤਾਂ ਲਈ ਲੰਗਰ ਦਾ ਖਾਸ ਪ੍ਰਬੰਧ ਹੋਵੇਗਾ।

Sponsors: Grill of India, Flint (MI) 810-230-7090

Ajay Badhwar Tax and Accounting Services, Ph: 517-393-0720

Syan Video, Ph: 734-261-0936

Bombay Wedding Events, Ph: 586-604-6881

Asian International Foods Indian Grocery Store, Ph: 269-288-0574

*ਕੈਨੇਡਾ ਤੋਂ ਗਤਕੇ ਦੀ ਟੀਮ *ਤਾਜ਼ਾ ਜਲੇਬੀਆਂ

*ਗਰਮਾ ਗਰਮ ਪਕੌੜਿਆਂ ਦਾ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਪ੍ਰਬੰਧ

*ਧਾਰਮਿਕ ਤਸਵੀਰਾਂ ਅਤੇ ਪੇਂਟਿੰਗ ਦਾ ਸਟਾਲ ਲੱਗੇਗਾ

ਨਗਰ ਕੀਰਤਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਇਕ ਸਭਿਆਚਾਰਕ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਵੀ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ, ਜਿਸ ਵਿਚ ਪੰਜਾਬ ਤੋਂ ਲੋਕ ਕਲਾਕਾਰ ਗੀਤ-ਸੰਗੀਤ ਦਾ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਪੇਸ਼ ਕਰਨਗੇ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਗਿੱਧੇ ਅਤੇ ਭੰਗੜੇ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਵੀ ਕਰਵਾਏ ਜਾਣਗੇ। ਅਮਰੀਕੀ ਮੁਖ ਧਾਰਾ ਦੇ ਆਗੂ ਅਤੇ ਅਧਿਕਾਰੀ ਸੰਗਤਾਂ ਨੂੰ ਸੰਬੋਧਨ ਕਰਨਗੇ।

ਟੋਰਾਂਟੋ ਤੋਂ ਭੰਡ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਤੌਰ 'ਤੇ ਪਹੁੰਚ ਰਹੇ ਹਨ

Worldwide Travel
1-800-504-3044

ਸੰਗਤਾਂ ਲਈ ਕਰਾਰੇ ਕਰਾਰੇ ਗੋਲਗੱਪੇ
ਸੇਵਾ: ਅਜੇ ਭਾਰਦਵਾਜ ਵਲੋਂ

Contacts:

Gurudwara Sahib (517) 272-0231

Ladi Multani (517) 204-4171

S. Balbir Singh (517) 402-1811

S. Kuldip Singh (President) 517 402 4910

Ladi Multani, Balbir Singh, Gurdev Singh, Kuldeep Singh, Bakhshish Singh, Jaswant Singh, Karnail Singh, Sukhjinder Singh, Kulvir Singh, Kashmir Singh, Balwinder Singh, Gurjinder Singh, Balvir Singh Habibwal, Kulwant Singh, Rinku, Resham Singh, Daler Singh, Manjit Singh, Nirmal Singh, Swarn Singh, Ruby, Bila, Gulab Singh, Sukhwinder Singh, Kulwinder Singh, Rajinder Singh.

Free city parking across the Park on Capital Ave.

ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕਾ ਖਾਲਸਾ, ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕੀ ਫਤਿਹ॥

ਖਾਲਸਾ ਮੇਰੇ ਰੂਪ ਹੈ ਖਾਸ।
ਖਾਲਸੇ ਮੇ ਹਉ ਕਰਹੁ ਨਿਵਾਸ।

ਸਮੂਹ ਸਿੱਖ ਭਾਈਚਾਰੇ ਨੂੰ ਖਾਲਸਾ ਪੰਥ
ਦੇ ਸਿਰਜਣਾ ਦਿਵਸ ਅਤੇ ਵਿਸਾਖੀ ਦੀ

ਲੱਖ-ਲੱਖ ਵਧਾਈ ਹੋਵੇ

ਵਲੋਂ:

ਬਹਾਦੁਰ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਪਰਿਵਾਰ

ਸੇਲਮ (ਓਰੇਗਾਨ)

ਫੋਨ: 503-559-8233

ਖਾਲਸੇ ਦੇ ਜਨਮ ਦਿਹਾੜੇ ਵਿਸਾਖੀ ਦੀ ਸਭਨਾਂ ਨੂੰ ਲੱਖ ਲੱਖ ਵਧਾਈ

SINGH®

A TRADITION OF EXCELLENCE

***Single Family Home *Communities *Commercial *Apartment Homes
*Mixed Use Developments *Senior Living Residences**

**<> Real Estate <> Development <> Construction
<> Investment <> Property Management**

**7125 Orchard Lake Road, Suite 200
West Bloomfield, MI 48322
(248) 865-1600**

www.SinghWeb.com

**5001 Weston Parkway, Suite 106
Cary, NC 27513
(919) 677-1700**

ਅਲੌਕਿਕ ਨਜ਼ਾਰਾ ਰਿਹਾ ਸੈਨ ਹੋਜੇ ਗੁਰੂ ਘਰ ਦੀ ਨਵੀਂ ਇਮਾਰਤ ਦੇ ਗੁਰੂ ਅਰਪਣ ਸਮਾਗਮ ਦਾ

ਸੈਨ ਹੋਜੇ (ਦੁਪਾਲਪੁਰ, ਮਾਨ ਮਨਦੀਪ): ਸੁਗੰਧੀਆਂ ਛੱਡਦੇ ਬਹੁਰੰਗੇ ਮਨਮੋਹਕ ਫੁਲਾਂ ਨਾਲ ਲੱਦੀ ਹੋਈ ਗੱਡੀ ਉਪਰ ਸੁੱਚੇ ਰੇਸ਼ਮੀ ਰੁਮਾਲਿਆਂ ਅਤੇ ਫੁਲ ਕਲੀਆਂ ਦੀਆਂ ਲੜੀਆਂ ਨਾਲ ਸਜਾਈ ਹੋਈ ਸ਼ਾਨਦਾਰ ਪਾਲਕੀ ਵਿਚ ਬਿਰਾਜਮਾਨ ਜੁਗ-ਜੁਗ ਅਟੱਲ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਸਰੂਪ, ਉਪਰ ਝੁਲਾਇਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਚਾਂਦੀ ਰੰਗੀ ਮੁਠ ਵਾਲਾ ਦੁਧੀਆ ਚੋਰ, ਅੱਗੇ ਰਵਾਇਤੀ ਅਸਤਰਾਂ-ਬਸਤਰਾਂ ਵਿਚ ਸਜੇ ਕੋਸ਼ਰੀ ਪਰਚਮ ਝੁਲਾਉਂਦੇ ਹੋਏ ਪੰਜ ਪਿਆਰੇ, ਪਾਲਕੀ ਦੇ ਪਿਛੇ ਫਿਜ਼ਾ ਵਿਚ ਇਲਾਹੀ ਬਾਣੀ ਦਾ ਵਿਸਮਾਦ ਘੋਲ ਰਹੇ ਰਾਗੀ ਸਿੰਘ, ਰੰਗ ਬਰੰਗੀਆਂ ਦਸਤਾਰਾਂ ਅਤੇ ਦੁਪੱਟਿਆਂ ਵਿਚ ਸਜੇ ਸ਼ਰਧਾਲੂਆਂ ਦਾ ਠਾਠਾ ਮਾਰਦਾ ਦਰਿਆ, ਫਿਰ ਆਵਾਜ਼ ਗੂੰਜਦੀ ਹੈ, ਮੈਂ ਸੋਭਾ ਸੁਣ ਕੇ ਆਇਆ, ਉਚਾ ਦਰ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਦਾ। ਹੋਰ ਅੱਗੇ ਜੰਗੀ ਬਾਣੇ ਵਿਚ ਸਜੇ ਨੌਜਵਾਨ ਗੱਤਕੇ ਦੇ ਕਰਤੱਬ ਦਿਖਾ ਕੇ ਸੰਗਤਾਂ ਨੂੰ ਚਕ੍ਰਿਤ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ, ਕਿ ਹੈਲੀਕਾਪਟਰ ਅਸਮਾਨ ਤੋਂ ਫੁਲ ਪੱਤੀਆਂ ਵਰਸਾ ਰਿਹਾ ਹੈ-ਇਹ ਨਜ਼ਾਰਾ ਹੈ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸੈਨ ਹੋਜੇ ਦੇ ਵਿਸ਼ਾਲ ਕੰਪਲੈਕਸ ਦਾ ਜਿਥੇ ਅੱਜ ਨਵੇਂ ਬਣਾਏ ਗਏ ਦੀਵਾਨ ਹਾਲ ਵਿਚ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਪ੍ਰਥਮ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਕਰਕੇ ਇਮਾਰਤ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਅਰਪਣ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ।

ਕਰੀਬ 40 ਏਕੜਾਂ ਵਿਚ ਖੂਬਸੂਰਤ ਪਹਾੜੀਆਂ ਉਤੇ ਸਥਿਤ ਸੈਨ ਹੋਜੇ ਗੁਰੂ ਘਰ ਦੀ ਇਸ ਨਵੀਂ ਇਮਾਰਤ ਦੇ ਬਣਨ ਨਾਲ ਇਹ ਸ਼ਾਇਦ ਦੁਨੀਆਂ ਵਿਚ ਭਾਰਤ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡਾ ਗੁਰੂ ਘਰ ਹੈ। ਨਵੇਂ ਪ੍ਰਾਜੈਕਟ ਹੇਠ ਬਣਾਇਆ ਗਿਆ ਦੀਵਾਨ ਹਾਲ 37,000 ਵਰਗ ਫੁੱਟ ਤੇ ਲੰਗਰ ਹਾਲ 35,000 ਵਰਗ ਫੁੱਟ ਦਾ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਘਰ ਨੂੰ ਗਰੀਨ ਗੁਰੂ ਘਰ ਦਾ ਦਰਜਾ ਹਾਸਲ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਵਰਤੀ ਜਾਣ ਵਾਲੀ ਸਾਰੀ ਬਿਜਲੀ ਸੋਲਰ ਸਿਸਟਮ ਨਾਲ ਆਇਗੀ ਅਤੇ ਇਥੇ ਫੋਮ ਦੀ ਥਾਂ ਸਟੀਲ ਦੇ ਬਰਤਨ ਵਰਤੇ ਜਾਣਗੇ। ਇਸ ਪ੍ਰਾਜੈਕਟ ਤਹਿਤ ਸਕੂਲ, ਗ੍ਰੰਥੀ ਸਿੰਘਾਂ ਅਤੇ ਯਾਤਰੂਆਂ ਲਈ ਕਮਰੇ ਵੀ ਬਣਾਏ ਗਏ ਹਨ। ਕੁਲ ਖਰਚਾ 20 ਮਿਲੀਅਨ ਡਾਲਰ ਤੋਂ ਵੱਧ ਦਾ ਹੈ।

ਭਾਵੇਂ ਐਤਵਾਰ ਦੇ ਇਸ ਦਿਨ ਮੌਸਮ ਮਹਿਕਮੇ ਨੇ ਇਸ ਖਿੱਤੇ ਲਈ ਬੱਦਲਵਾਈ ਅਤੇ ਹਲਕੀ ਵਰਖਾ ਦੀ ਪੇਸ਼ਗੋਈ ਕੀਤੀ ਹੋਈ ਸੀ ਪਰ ਸਾਫ ਨੀਲੇ ਅੰਬਰਾਂ ਵਿਚੋਂ ਚੋਤ ਮਹੀਨੇ ਦੀ ਕੋਸ਼ੀ

ਕੋਸ਼ੀ ਲਿਸ਼ਕ ਸ਼ਰਧਾਲੂਆਂ ਦੀ ਦਿੱਖ ਅਤੇ ਆਭਾ ਨੂੰ ਲਿਸ਼ਕਾ-ਪੁਸ਼ਕਾ ਰਹੀ ਪ੍ਰਤੀਤ ਹੁੰਦੀ ਸੀ, ਮਾਨੋ ਕੁਦਰਤ ਵੀ ਇਸ ਰੁਹਾਨੀ ਇਕੱਠ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਕੇ ਬਾਗੋ-ਬਾਗ ਹੋ ਰਹੀ ਸੀ।

ਸੰਖੇਪ ਰੂਪ ਦਾ ਇਹ ਨਗਰ ਕੀਰਤਨ ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਦੇ ਪਹਿਲੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਅਸਥਾਨ ਤੋਂ ਆਰੰਭ ਹੋ ਕੇ ਨਵੇਂ ਬਣਾਏ ਗਏ ਦੀਵਾਨ ਹਾਲ ਵਿਚ ਜਾ ਕੇ ਸਮਾਪਤ ਹੋਇਆ ਜਿਥੇ ਸ੍ਰੀ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਤੋਂ ਉਚੇਚਾ ਪਹੁੰਚੇ ਅਰਦਾਸੀਏ ਸਿੰਘ ਨੇ ਆਰੰਭਤਾ ਦੀ ਅਰਦਾਸ ਕੀਤੀ। ਮੁਖ ਵਾਕ ਲੈਣ ਉਪਰੰਤ ਦੀਵਾਨ ਦੀ ਕਾਰਵਾਈ ਆਰੰਭ ਹੋਈ।

ਇਸ ਸਮਾਗਮ ਵਿਚ ਸਰੀਕ ਹੋਣ ਲਈ ਕੈਲੀਫੋਰਨੀਆ ਦੇ ਗਵਰਨਰ ਜੈਰੀ ਬਰਾਊਨ ਉਚੇਚਾ ਪਹੁੰਚੇ ਹੋਏ ਸਨ। ਇਹ

ਪਹਿਲੀ ਵਾਰ ਸੀ ਜਦੋਂ ਕੈਲੀਫੋਰਨੀਆ ਦਾ ਕੋਈ ਗਵਰਨਰ ਅਜਿਹੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਸਮਾਗਮ ਵਿਚ ਪਹੁੰਚਿਆ। ਸਮਾਗਮ ਨੂੰ ਸੰਬੋਧਨ ਕਰਦਿਆਂ ਸ੍ਰੀ ਜੈਰੀ ਬਰਾਊਨ ਨੇ ਆਖਿਆ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਸ ਮਹਾਨ ਸਮਾਗਮ ਵਿਚ ਸਰੀਕ ਹੋ ਕੇ ਬੜੀ ਖੁਸ਼ੀ ਹਾਸਲ ਹੋਈ ਹੈ। ਸਿੱਖ ਸੰਗਤਾਂ ਨੂੰ ਇਸ ਸਮਾਗਮ ਦੀ ਵਧਾਈ ਦਿੰਦਿਆਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਿੱਖ ਕੌਮ ਦੀਆਂ ਸ਼ਾਨਦਾਰ ਰਵਾਇਤਾਂ ਦੀ ਸ਼ਲਾਘਾ ਕੀਤੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਸੈਕਰਾਮੈਂਟੋ ਵਿਚ ਪਿਛਲੇ ਦਿਨੀਂ ਦੇ ਬਜ਼ੁਰਗ ਸਿੱਖਾਂ ਉਪਰ ਹਮਲਾ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਹਮਲਾਵਰਾਂ ਨੂੰ ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਕਟਹਿਰੇ ਵਿਚ ਖੜ੍ਹੇ ਕਰਨ ਲਈ ਹਰ ਸੰਭਵ ਕਾਰਵਾਈ ਕੀਤੀ ਜਾਏਗੀ।

ਇਸ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਗੁਰੂ ਘਰ ਦੇ ਸਕੱਤਰ ਭਾਈ ਭੁਪਿੰਦਰ

ਸਿੰਘ ਢਿੱਲੋਂ ਨੇ ਸ੍ਰੀ ਜੈਰੀ ਬਰਾਊਨ, ਸਰਕਾਰੀ ਨੁਮਾਇੰਦਿਆਂ ਅਤੇ ਦੂਰੋਂ ਨੇੜਿਓਂ ਚੱਲ ਕੇ ਆਈਆਂ ਸੰਗਤਾਂ ਨੂੰ ਜੀ ਆਇਆਂ ਆਖਿਆ। ਸਮਾਗਮ ਨੂੰ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਐਨ ਆਰ ਆਈ ਮੰਤਰੀ ਬਲਬੀਰ ਸਿੰਘ ਬਾਠ, ਸੈਨ ਹੋਜੇ ਦੇ ਮੇਅਰ ਚੱਕ ਰੀਡ, ਸੈਂਟਾ ਕਲਾਰਾ ਕਾਉਂਟੀ ਦੇ ਡਿਸਟ੍ਰਿਕਟ ਅਟਾਰਨੀ ਜੈਫ ਰੋਜ਼ਰ, ਸੈਨ ਹੋਜੇ ਦੇ ਪੁਲਿਸ ਮੁਖੀ ਕ੍ਰਿਸ ਮੋਰ, ਸੈਂਟਾ ਕਲਾਰਾ ਕਾਉਂਟੀ ਸੁਪਰਵਾਈਜ਼ਰ ਡੇਵ ਕੁਟੀਜੀ, ਮਿਲਪੀਟਸ ਅਤੇ ਕੂਪਰਟੀਨੋ ਦੇ ਮੇਅਰਾਂ, ਸਿਟੀ ਕੌਂਸਲਰ ਰੋਜ਼ ਹਰੇਰਾ, ਐਸ ਕਾਲਰਾ, ਸਿੱਖ ਆਗੂ ਸ. ਦੀਦਾਰ ਸਿੰਘ ਬੈਂਸ, ਕਮੇਟੀ ਮੈਂਬਰ ਸ. ਪ੍ਰੀਤਮ ਸਿੰਘ ਗਰੇਵਾਲ, ਡਾ. ਗੁਰਿੰਦਰ ਪਾਲ ਸਿੰਘ, ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਭਾਈ ਹਰਦੇਵ ਸਿੰਘ ਤੱਖਰ, ਸੁਖਦੇਵ ਸਿੰਘ ਬੈਣੀਵਾਲ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਹੋਰ ਕਈ ਬੁਲਾਰਿਆਂ ਨੇ ਸੰਬੋਧਨ ਕੀਤਾ। ਸਮਾਗਮ ਵਿਚ ਵੱਖ ਵੱਖ ਧਰਮਾਂ ਦੇ ਨੁਮਾਇੰਦੇ ਵੀ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋਏ। ਸਟੇਜ ਸਕੱਤਰ ਦੀ ਸੇਵਾ ਭਾਈ ਰਾਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਮੰਘਰ ਅਤੇ ਭਾਈ ਪ੍ਰੀਤਮ ਸਿੰਘ ਗਰੇਵਾਲ ਨੇ ਨਿਭਾਈ।

ਸੈਨ ਹੋਜੇ ਪੁਲਿਸ ਮੁਤਾਬਕ ਦਿਨ ਭਰ ਵਿਚ ਕੋਈ 20 ਹਜ਼ਾਰ ਤੋਂ ਵੀ ਵੱਧ ਸੰਗਤਾਂ ਨੇ ਹਾਜ਼ਰੀਆਂ ਭਰੀਆਂ। ਜਸਪ੍ਰੀਤ ਸਿੰਘ ਲਵਲਾ ਦੀ ਗਤਕਾ ਪਾਰਟੀ ਵਲੋਂ ਗਤਕੇ ਦੇ ਜੌਹਰ ਦਿਖਾਏ ਗਏ। ਸੰਗਤਾਂ ਦੇ ਠਾਠਾ ਮਾਰਦੇ ਹੜ੍ਹ ਅਤੇ ਉਤਸ਼ਾਹ ਤੋਂ ਜਾਪਦਾ ਸੀ ਕਿ ਇਹ ਸੈਨ ਹੋਜੇ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਕਮੇਟੀ ਅਤੇ ਖਾਸ ਕਰਕੇ ਸਕੱਤਰ ਭਾਈ ਭੁਪਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਢਿੱਲੋਂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਉਤੇ ਸੰਗਤਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰਵਾਨਗੀ ਦੀ ਮੋਹਰ ਹੈ।

ਇਸ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਸਨਿਚਰਵਾਰ 9 ਅਪਰੈਲ ਸ਼ਾਮ ਨੂੰ ਕੀਰਤਨ ਦਰਬਾਰ ਹੋਇਆ ਜਿਸ ਵਿਚ ਸ੍ਰੀ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ, ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਦੇ ਹਜ਼ੂਰੀ ਰਾਗੀ ਭਾਈ ਕਿਰਪਾਲ ਸਿੰਘ, ਭਾਈ ਬਲਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ, ਭਾਈ ਗੁਰਮੇਲ ਸਿੰਘ, ਭਾਈ ਸ਼ਿੰਦਰਪਾਲ ਸਿੰਘ ਪਟਿਆਲੇ ਵਾਲੇ, ਭਾਈ ਗੁਰਮੁੱਖ ਸਿੰਘ ਹਜ਼ੂਰੀ ਰਾਗੀ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਬੰਗਲਾ ਸਾਹਿਬ ਦਿੱਲੀ, ਭਾਈ ਅਤਰ ਸਿੰਘ ਸਾਬਕਾ ਹਜ਼ੂਰੀ ਰਾਗੀ ਸ੍ਰੀ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ, ਭਾਈ ਜਗਤਾਰ ਸਿੰਘ ਹਜ਼ੂਰੀ ਰਾਗੀ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸਾਹਿਬ ਸੈਨ ਹੋਜੇ ਇਲਾਹੀ ਬਾਣੀ ਦੇ ਕੀਰਤਨ ਰਾਹੀਂ ਸੰਗਤਾਂ ਨੂੰ ਨਿਹਾਲ ਕੀਤਾ। ਕਥਾਵਾਚਕ ਭਾਈ ਪਿੰਦਰਪਾਲ ਸਿੰਘ ਨੇ ਕਥਾ ਦਾ ਪ੍ਰਵਾਹ ਚਲਾਇਆ।

Basraon Business Connection

5107 Pontigo Glen Dr., Plainfield, IL 60544, Ph: 815-557-4991, e-mail: basraon77@gmail.com

Darshan Singh Basraon
President

**ਪੰਜਾਬ ਟਾਈਮਜ਼ ਦੇ ਪਾਠਕਾਂ,
ਸਮੂਹ ਪੰਜਾਬੀ ਭਾਈਚਾਰੇ
ਅਤੇ ਟਰੱਕਰ ਭਰਾਵਾਂ ਨੂੰ
ਖਾਲਸਾ ਜੀ ਦੇ ਸਿਰਜਣਾ
ਦਿਹਾੜੇ ਅਤੇ ਵਿਸਾਖੀ ਦੀ**

ਲੱਖ ਲੱਖ ਵਧਾਈ

**ਦਿਲਚਸਪ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮਾਂ
ਨਾਲ ਭਰਪੂਰ ਇੰਟਰਨੈਟ
ਅਤੇ ਆਈਫੋਨ 'ਤੇ ਹਫਤੇ
ਦੇ ਸੱਤੇ ਦਿਨ, 24 ਘੰਟੇ
ਸੁਣੋ ਰੇਡੀਓ ਸ਼ੇਰੇ ਪੰਜਾਬ**

**ਕੰਪਿਊਟਰ 'ਤੇ ਸੁਣਨ ਲਈ
ਕਲਿਕ ਕਰੋ**

www.sherepunjabradio.ca

ਦਾਨੀ ਬੀਨੀ ਬੀਬੀ ਮਹਿੰਦਰ ਕੌਰ ਦੇਹਰਾਦੂਨ

ਸ਼ਰਧਾਂਜਲੀ

ਹਰਪਾਲ ਸਿੰਘ ਪੰਨੂ*

ਸਹੀ ਸਲਾਮਤ ਤੁਰਦਿਆਂ ਫਿਰਦਿਆਂ, ਮਜ਼ਾਕ ਕਰਦਿਆਂ ਸੁਣਦਿਆਂ ਡਾ. ਬਲਬੀਰ ਸਿੰਘ ਦੀ ਧੀ ਬੀਬੀ ਮਹਿੰਦਰ ਕੌਰ ਲੰਘੀ 22 ਮਾਰਚ ਨੂੰ ਸਵੇਰੇ ਪੌਣੇ ਸੱਤ ਵਜੇ 90 ਸਾਲ ਦੀ ਉਮਰ ਬਿਤਾ ਕੇ ਇਸ ਜਹਾਨ ਤੋਂ ਵਿਦਾ ਹੋ ਗਏ। ਸਾਰੀ ਉਮਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਬਾਦਸ਼ਾਹਤ ਕੀਤੀ, ਕੋਈ ਰਈਸ ਕਿਸ ਸਲੀਕੇ ਨਾਲ ਹਵੇਲੀ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਮੈਂ ਦੇਖਿਆ, ਹਲੀਮੀ, ਮਿਠਾਸ ਅਤੇ ਹਮਦਰਦੀ ਦੀ ਤਸਵੀਰ।

ਫਰਵਰੀ ਮਹੀਨੇ ਇਕ ਸੈਮੀਨਾਰ ਵਿਚ ਮਿਲੇ, ਮਿਲਦਿਆਂ ਕਿਹਾ, “ਤੁਹਾਡੀ ਹਰ ਲਿਖਤ ਪੜ੍ਹਦੀ ਹਾਂ, ਕੁਝ ਕੁ ਦੁਬਾਰਾ ਵੀ ਪੜ੍ਹ ਲੈਂਦੀ ਹਾਂ। ਹੁਣ ਏਨੀ ਦੇਰ ਹੋ ਗਈ ਹੈ ਪੰਨੂ ਸਾਹਿਬ, ਕੁਝ ਲਿਖਿਆ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ?” ਮੈਂ ਕਿਹਾ, ਬੀਬੀ ਜੀ ਤੁਹਾਡੇ ਸਾਹਮਣੇ ਮੈਂ ਤੁਹਾਡਾ ਬੱਚਾ ਹਾਂ, ਇਹ ਪੰਨੂ ਸਾਹਿਬ ਕੀ ਚੀਜ਼ ਹੋਇਆ? ਬੀਬੀ ਜੀ ਨੇ ਕਿਹਾ, “ਇਸ ਘਰ ਵਿਚ ਸਲੀਕਾ ਨਹੀਂ ਛੱਡਿਆ ਕਿਸੇ ਨੇ, ਤੁਸੀਂ ਤਾਂ ਪ੍ਰੋਫੈਸਰ ਹੋ, ਇਥੇ ਸਭ ਦਾ ਆਦਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।”

ਇਹ ਬੀਬੀ ਡਾ. ਭਾਈ ਵੀਰ ਸਿੰਘ ਦੀ ਦੋਹੜੀ ਸੀ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਛੋਟੇ ਭਰਾ ਬਲਬੀਰ ਸਿੰਘ ਨੇ ਗੋਦ ਲੈ ਲਈ ਸੀ। ਜਿਥੇ ਹੁਣ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਰਿਹਾਇਸ਼ ਸੀ, ਇਹ ਢਾਈ ਏਕੜ ਦਾ ਪਲਾਟ ਪ੍ਰੋ. ਪੂਰਨ ਸਿੰਘ ਨੇ ਡੇਹਰਾਦੂਨ ਵਿਚ ਖਰੀਦਿਆ ਤੇ ਆਲੀਸ਼ਾਨ ਹਵੇਲੀ ਉਸਾਰੀ। ਉਦੋਂ ਉਹ ਫਾਰੈਸਟ ਰਿਸਰਚ ਇੰਸਟੀਚਿਊਟ ਵਿਚ ਬਤੌਰ ਰਸਾਇਣ ਇੰਜੀਨੀਅਰ ਨੌਕਰੀ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਕਿਉਂਕਿ ਸੁਆਮੀ ਰਾਮ ਤੀਰਥ ਦੇ ਮਿੱਤਰ ਸਨ, ਇਸ ਕਰਕੇ ਟੀਹਰੀ, ਮਸੂਰੀ, ਹਰਿਦੁਆਰ, ਰਿਸ਼ੀਕੇਸ਼, ਦੇਹਰਾਦੂਨ ਦਾ ਹਿੰਦੂ ਭਾਈਚਾਰਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ “ਸੁਆਮੀ ਜੀ” ਕਿਹਾ ਕਰਦਾ ਸੀ। ਇਕ ਦਿਨ ਚਾਰ ਸੰਨਿਆਸੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨਾਂ ਹਿਤ ਆ ਗਏ। ਗੱਲਾਂ ਹੋਣ ਲੱਗੀਆਂ। ਇਕ ਸਾਧੂ ਨੇ ਪੁੱਛਿਆ, “ਸੁਆਮੀ ਜੀ ਆਪ ਕੌਨ ਸੀ ਸਾਧਨਾ ਕਰਦੇ ਹੋ ਜੋ ਆਪ ਕੇ ਮਾਥੇ ਪਰ ਇਤਨਾ ਨੂਰ ਹੈ?” ਪ੍ਰੋ. ਪੂਰਨ ਸਿੰਘ ਨੇ ਕਿਹਾ, “ਭਾਈ ਸਾਧਨਾ, ਬੰਦਗੀ, ਤਪੱਸਿਆ ਕਰਨੀ ਤੇ ਦਰ ਕਿਨਾਰ ਹਮੇਂ ਤੋਂ ਯੇ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਯਹ ਹੋਤੀ ਕਿਆ ਹੈ। ਜਿਸ ਬਾਤ ਕਾ ਪਤਾ ਹੈ, ਵੇ ਯੇ ਕਿ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਕੇ ਮਹਿਲ ਮੇਂ ਜਨਮ ਲੇਤੇ ਹੀ ਬੱਚਾ ਰਾਜਕੁਮਾਰ ਕਹਿਲਾਤਾ ਹੈ। ਤਪੱਸਿਆ ਕੀ ਬੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ ਨੇ, ਹਮ ਨੇ ਉਨਕੇ ਮਹਿਲ ਮੇਂ ਜਨਮ ਲੇ ਲੀਆ ਤੇ ਉਨਕੀ ਜਾਇਦਾਦ ਕੇ ਮਾਲਕ ਹੋ ਗਏ। ਪਿਤਾ ਕੀ ਜਾਇਦਾਦ ਬੱਚੇ ਕੋ ਮਿਲੇਗੀ ਕਿ ਨਹੀਂ?”

ਇਕ ਦਿਨ ਭਾਈ ਵੀਰ ਸਿੰਘ ਮਿਲਣ ਆਏ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ, “ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਇਹ ਪਲਾਟ ਤੇ ਹਵੇਲੀ ਤੁਹਾਨੂੰ ਸੁਗਾਤ ਵਜੋਂ ਦੇਣੀ ਹੈ।” ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਕਿਹਾ, “ਨਾ, ਮੇਰੇ ਕੋਲ ਬਥੇਰੀ ਵੱਡੀ ਕੋਠੀ ਹੈ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ। ਮੈਂ ਨਹੀਂ ਇਸ ਦਾ ਇਛੱਕ।” ਪਰ ਪ੍ਰੋ. ਪੂਰਨ ਸਿੰਘ ਬਜ਼ਿਦ ਸਨ। ਨਾ ਹਟੇ ਤਾਂ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਕਿਹਾ, “ਚਲੋ ਜੇ ਫੈਸਲਾ ਕਰ ਹੀ ਲਿਆ ਹੈ ਤਾਂ ਛੋਟੇ ਨੂੰ ਦੇ ਦਿਓ

ਬਲਬੀਰ ਨੂੰ। ਉਹ ਲੰਦਨ ਤੋਂ ਕੈਮਿਸਟਰੀ ਦੀ ਡਾਕਟਰੇਟ ਕਰਕੇ ਆਇਆ ਹੈ, ਨਾਲੇ ਗੁਰਮਤਿ ਦਾ ਗੰਭੀਰ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਹੈ।” ਪ੍ਰੋ. ਪੂਰਨ ਸਿੰਘ ਨੇ ਇਹ ਸਾਰਾ ਕੁਝ ਬਲਬੀਰ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਦੇ ਦਿੱਤਾ। ਟਾਲਸਟਾਇ ਕੋਲ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਏਕੜ ਜ਼ਮੀਨ

ਬੀਬੀ ਮਹਿੰਦਰ ਕੌਰ

ਸੀ ਜਿਸ ਵਿਚੋਂ ਕੁਝ ਹਿੱਸਾ ਉਸ ਨੇ ਦਾਨ ਵਜੋਂ ਚਰਚ ਅਤੇ ਸਕੂਲ ਨੂੰ ਦੇਣਾ ਚਾਹਿਆ ਸੀ ਤਾਂ ਪਰਿਵਾਰ ਵਿਚ ਜ਼ਬਰਦਸਤ ਕਲੇਸ਼ ਛਿੜ ਗਿਆ ਸੀ। ਇਸੇ ਕਲੇਸ਼ ਕਾਰਨ ਰੁੱਸ ਕੇ ਬਿਨਾ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਦੱਸਿਆਂ ਘਰੋਂ ਤੁਰ ਗਿਆ ਸੀ ਤੇ ਯਾਸਨਾਇਆ ਪੋਲੀਆਨਾ ਰੇਲਵੇ ਸਟੇਸ਼ਨ ‘ਤੇ ਜਦੋਂ ਉਸ ਦੀ ਮੌਤ ਹੋਈ ਉਦੋਂ ਇਕੱਲਾ ਸੀ। ਉਸ ਦੀਆਂ ਪਾਠਕ ਦੇ ਔਰਤਾਂ ਨੇ ਉਸ ਦੀ ਸ਼ਨਾਖਤ ਕੀਤੀ ਸੀ।

ਟੈਗੋਰ ਦੇ ਪਿਤਾ ਦੇਬਿੰਦਰ ਨਾਥ ਨੇ ਛੇ ਏਕੜ ਦਾ ਪਲਾਟ ਕਲਕੱਤਾ ਦੀ ਜੂਹ ਵਿਚ ਖਰੀਦਿਆ ਤੇ ਕਿਹਾ, “ਮੇਰਾ ਵੱਡਾ ਪਰਿਵਾਰ, ਬੱਚੇ ਬੱਚੀਆਂ ਇਕੱਠੇ ਇਥੇ ਘਰ ਉਸਾਰ ਕੇ ਰਹਿਣਗੇ, ਇਕੋ ਥਾਂ।” ਟੈਗੋਰ ਸਾਰਿਆਂ ਵਿਚੋਂ ਛੋਟਾ ਸੀ। ਉਸ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਜਦੋਂ ਸ਼ਾਂਤੀ ਨਿਕੇਤਨ ਉਸਾਰਨ ਦਾ ਫੁਰਨਾ ਫੁਰਿਆ ਤਾਂ ਪਰਿਵਾਰ ਨੂੰ ਬੁਲਾ ਕੇ ਕਿਹਾ, “ਮੈਂ ਇਹ ਸਾਰੀ ਜ਼ਮੀਨ ਦਾਨ ਕਰਨੀ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ, ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਕੋਈ ਇਤਰਾਜ਼ ਹੈ?” ਕਿਸੇ ਨੇ ਇਤਰਾਜ਼ ਨਾ ਕੀਤਾ। ਦਾਨ ਦੇ ਦਿੱਤੀ। ਦੇਬਿੰਦਰ ਨਾਥ ਨੂੰ ਬੰਗਾਲੀ

ਲੋਕ ਰਿਸ਼ੀ ਜੀ ਕਿਹਾ ਕਰਦੇ ਸਨ, ਟੈਗੋਰ ਨੂੰ ਗੁਰਦੇਵ। ਪ੍ਰੋ. ਪੂਰਨ ਸਿੰਘ ਵੀ ਧੀ ਤੇ ਪੁੱਤਾਂ ਦਾ ਪਿਤਾ ਸੀ, ਪਤਨੀ ਦੇਰ ਤਕ ਬਾਦ ਵਿਚ ਜਿਉਂਦੀ ਰਹੀ, ਕਿਸੇ ਨੇ ਇਤਰਾਜ਼ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਕਿ ਪ੍ਰੋ. ਪੂਰਨ ਸਿੰਘ ਅਰਬਾਂ ਦੀ ਇਸ ਜਾਇਦਾਦ ਨੂੰ ਕਿਉਂ ਦੇਣ ਲੱਗਾ ਹੈ?

ਡਾ. ਬਲਬੀਰ ਸਿੰਘ ਨੇ ਆਪਣੀ ਧੀ ਨੂੰ ਕਿਹਾ, “ਆਪਾਂ ਨੂੰ ਇਹ ਥਾਂ ਸੌਗਾਤ ਵਿਚ ਮਿਲੀ ਸੀ, ਆਪਾਂ ਵੀ ਦਾਨ ਨਾ ਕਰ ਦੇਈਏ?” ਫੈਸਲਾ ਹੋ ਗਿਆ ਕਿ ਪੰਜਾਬੀ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਨੂੰ ਦਾਨ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਜਾਵੇ। ਬੀਬੀ ਜੀ ਜਿਸ ਹਿੱਸੇ ਵਿਚ ਰਹਿ ਰਹੇ ਸਨ, ਉਸ ਵਿਚ ਉਹ ਸਾਰੀ ਉਮਰ ਰਹਿਣਗੇ, ਬਾਦ ਵਿਚ ਇਹ ਥਾਂ ਵੀ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਦੀ ਜਾਇਦਾਦ ਹੋ ਜਾਏਗੀ। ਡਾ. ਵੀਰ ਸਿੰਘ, ਪ੍ਰੋ. ਪੂਰਨ ਸਿੰਘ ਤੇ ਡਾ. ਬਲਬੀਰ ਸਿੰਘ ਨੇ ਇਕ ਵੀ ਅੱਖਰ ਨਾ ਲਿਖਿਆ ਹੁੰਦਾ ਤਾਂ ਵੀ ਦੁਨੀਆਂ ਨੂੰ ਪਤਾ ਲੱਗ ਜਾਣਾ ਸੀ ਕਿ ਇਹ ਕਿਹੋ ਜਿਹੇ ਦਾਨਵੀਰ ਸਨ, ਦੁਨੀਆਂਦਾਰੀ ਤੋਂ ਇਕ ਦਮ ਬੇਨਿਆਜ਼ ਸੰਨਿਆਸੀ।

ਹੁਣ ਤਸਵੀਰ ਦਾ ਇਕ ਹੋਰ ਪਾਸਾ ਦੇਖੋ। ਦੂਰ ਜਾਂ ਨੇੜੇ ਦੇ ਜਿੰਨੇ ਰਿਸ਼ਤੇਦਾਰ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਨਿਗ੍ਹਾ ਬੀਬੀ ਜੀ ਦੀ ਜ਼ਮੀਨ ਅਤੇ ਪੈਸੇ ਉਪਰ ਲੱਗੀ ਹੋਈ ਸੀ। ਪਤਾ ਲੱਗਾ ਪੰਦਰਾਂ ਲੱਖ ਰੁਪਏ ਤੇ ਵਧੀਕ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪੈਸੇ ਬੈਕਾਂ ਵਿਚ ਪਏ ਸਨ। ਪਿੱਛੇ ਜਿਹੇ ਜਦੋਂ ਬੇਹੋਸ਼ ਹੋਏ ਹਸਪਤਾਲ ਲਿਜਾਏ ਗਏ ਤਾਂ ਕਿਸੇ ਰਿਸ਼ਤੇਦਾਰ ਨੇ ਦਵਾਈਆਂ ਵਾਸਤੇ ਪੈਸੇ ਨਾ ਦਿੱਤੇ। ਪੰਜਾਬੀ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਦੇ ਵਾਈਸ ਚਾਂਸਲਰ ਡਾ. ਜਸਪਾਲ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਖਬਰ ਮਿਲੀ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੁਰੰਤ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਵੱਲੋਂ ਇਕ ਲੱਖ ਰੁਪਿਆ ਭੇਜ ਦਿਤਾ ਜਿਸ ਨਾਲ ਡਾਕਟਰਾਂ ਦੀ ਫੀਸ ਤਾਰੀ ਜਾ ਸਕੀ।

22 ਮਾਰਚ ਸਵੇਰੇ 8 ਵਜੇ ਡੇਹਰਾਦੂਨੋਂ ਇਹ ਖਬਰ ਮਿਲੀ ਕਿ ਬੀਬੀ ਜੀ ਵਿਦਾ ਹੋ ਗਏ ਹਨ। ਮੈਨੂੰ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਕਿ ਵੀ.ਸੀ. ਸਾਹਿਬ ਨਾਲ ਸੰਪਰਕ ਨਹੀਂ ਹੋ ਰਿਹਾ, ਆਪ ਜਾ ਕੇ ਖਬਰ ਦੇ ਆਉ। ਖਬਰ ਪੁੱਜੀ ਦਿੱਤੀ। ਡੀਨ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਸੁਨੇਹਾ ਮਿਲਿਆ ਕਿ ਵੀ.ਸੀ. ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਇੱਛਾ ਹੈ, ਚਾਰ ਪ੍ਰੋਫੈਸਰ ਉਥੇ ਜਾਣ ਕਿਉਂਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਕਈ ਹੋਰ ਮੀਟਿੰਗਾਂ ਹਨ। ਚਾਰ ਪ੍ਰੋਫੈਸਰਾਂ ਸਮੇਤ ਦੇਹਰਾਦੂਨ ਅਫਸੋਸ ਕਰਨ ਜਾਓ। ਪੀ.ਏ. ਪਵਨ ਕੁਮਾਰ ਨੂੰ ਮਿਲਿਆ, ਪੁੱਛਿਆ, “ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਵੱਲੋਂ ਕੰਬਲੀ ਲੈ ਜਾਈਏ?” ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਜੇ ਕੁਝ ਕਰਨਾ ਹੈ, ਡਾ. ਹਰਭਜਨ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਦੱਸ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਪ੍ਰੋ. ਹਰਭਜਨ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਦੇਹਰਾਦੂਨ ਫੋਨ ਕਰਕੇ ਪੁੱਛਿਆ ਕਿ ਸਸਕਾਰ ਕਦੋਂ ਹੈ? ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ, ਚਾਰ ਵਜੇ ਸ਼ਾਮ। ਮੈਂ ਕਿਹਾ, ਸਮੇਂ ਸਿਰ ਹੀ ਤੁਹਾਡੇ ਪਰ ਟਰੈਫਿਕ ਆਦਿ ਕਾਰਨ ਬੋਤਾ ਬਹੁਤ ਲੇਟ ਹੋ ਗਏ ਤਾਂ ਰੁਕ ਜਾਣਾ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ, ਇਹ ਬੋਤਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਪ੍ਰੋਫੈਸਰ ਆਉਣਗੇ ਤਦੇ ਈ ਸਸਕਾਰ ਹੋਵੇਗਾ, ਤੁਸੀਂ ਪੂਰੇ ਸਮੇਂ ‘ਤੇ ਪੁੱਜੋ।

11 ਵਜੇ ਅਸੀਂ ਰਵਾਨਾ ਹੋ ਗਏ। ਰਾਹ ਚੰਗਾ

ਨਹੀਂ ਪਰ ਵਾਹੋ ਦਾਹੀ ਗੱਡੀ ਭਜਾਈ ਗਏ। ਸਾਢੇ ਤਿੰਨ ਵਜੇ ਅਸੀਂ ਫੋਨ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਪੂਰੇ ਚਾਰ ਵਜੇ ਸ਼ਮਸ਼ਾਨਘਾਟ ਪੁੱਜਾਂਗੇ ਜੀ, ਸ਼ਮਸ਼ਾਨਘਾਟ ਦਾ ਸਿਰਨਾਵਾਂ ਦਿਉ। ਸਿਰਨਾਵਾਂ ਲਿਖਾ ਦਿੱਤਾ। ਅਸੀਂ ਸ਼ਮਸ਼ਾਨਘਾਟ ਵੱਲ ਜਾ ਰਹੇ ਸਾਂ ਤਾਂ ਪੌਣੇ ਚਾਰ ਵਜੇ ਫੋਨ ਆਇਆ, “ਪ੍ਰੋਫੈਸਰ ਸਾਹਿਬ, ਇਧਰ ਕੋਠੀ ਆ ਜਾਓ। ਅਜੇ ਸਾਬਕਾ ਵਾਈਸ ਚਾਂਸਲਰ ਸ. ਸਵਰਨ ਸਿੰਘ ਬੋਪਾਰਾਇ ਨਹੀਂ ਆਏ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਆਇਆਂ ਤੋਂ ਸਸਕਾਰ ਕਰਾਂਗੇ।” ਕੋਠੀ ਵਲ ਮੁੜ ਪਏ। ਬੀਬੀ ਜੀ ਦੇ ਚਰਨ ਛੂਹੇ। ਸੰਗਤ ਨੇ ਦੂਰ ਦੇ ਸਨੇਹੀਆਂ ਵਾਸਤੇ ਦਾਲ ਰੋਟੀ ਬਣਾਈ ਹੋਈ ਸੀ। ਅਸੀਂ ਰਸਤੇ ਵਿਚ ਰੋਟੀ ਨਹੀਂ ਖਾਧੀ ਸੀ, ਕਿਤੇ ਲੇਟ ਨਾ ਹੋ ਜਾਈਏ। ਖਾਣਾ ਖਾਧਾ। ਕੀਰਤਨ ਹੋ ਰਿਹਾ ਸੀ, ਸੁਣਿਆ। ਪੰਜ ਵਜੇ ਬੋਪਾਰਾਇ ਸਾਹਿਬ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸਰਦਾਰਨੀ ਆ ਗਏ। ਅਰਦਾਸ ਹੋਈ, ਬੀਬੀ ਜੀ ਦੀ ਅਰਬੀ ਐਂਬੁਲੈਂਸ ਵਿਚ ਰੱਖਣ ਤੱਕ ਇਸ ਕਾਰਵਾਂ ਦਾ ਸਾਢੇ ਪੰਜ ਵਜੇ ਤੱਕ ਸਾਥ ਦਿੱਤਾ। ਕਿਉਂਕਿ ਦੂਰ ਦਾ ਪੈਂਡਾ ਸੀ, ਅਸੀਂ ਪਟਿਆਲੇ ਵੱਲ ਚੱਲ ਪਏ, ਗਿਆਰਾਂ ਵਜੇ ਘਰੀ ਪੁੱਜੇ।

ਰਸਤੇ ਵਿਚ ਸਾਂ ਕਿ ਰਜਿਸਟਰਾਰ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਫੋਨ ਆਇਆ, “ਪ੍ਰੋਫੈਸਰ ਸਾਹਿਬ, ਤੁਹਾਡੀ ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਲੱਗੀ ਹੈ, ਤੁਸੀਂ ਸ਼ਮਸ਼ਾਨਘਾਟ ਨਹੀਂ ਗਏ।” ਮੈਂ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਅਸੀਂ ਤਾਂ ਜਾਣਾ ਹੀ ਸ਼ਮਸ਼ਾਨਘਾਟ ਸੀ, ਸਾਨੂੰ ਕਿਹਾ ਕੋਠੀ ਆਉ। ਡੇਢ ਘੰਟਾ ਕੋਠੀ ਵਿਚ ਰਹੇ, ਸਾਢੇ ਪੰਜ ਵਜੇ ਕਾਫਲਾ ਸ਼ਮਸ਼ਾਨਘਾਟ ਵੱਲ ਤੁਰਿਆ ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਪਟਿਆਲੇ ਵੱਲ ਤੁਰ ਪਏ, ਆਖਰ ਲੰਮਾ ਪੰਧ ਤੈਅ ਕਰਨਾ ਸੀ।

ਰਜਿਸਟਰਾਰ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਫੋਨ ਆ ਗਿਆ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ, “ਵੀ.ਸੀ. ਸਾਹਿਬ ਬੇਚੈਨ ਹਨ, ਕਿਸੇ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਹ ਗੱਲ ਦੱਸੀ।” ਮੈਂ ਸਾਬੀਆਂ ਨਾਲ ਗੱਲ ਕਰਦਿਆਂ ਪੁੱਛਿਆ ਕਿ ਅਜਿਹਾ ਕਿਸੇ ਨੇ ਕਿਉਂ ਕੀਤਾ? ਇਕ ਉੱਤਰ ਮਿਲਿਆ, “ਪੰਜਾਬੀ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਦੀ ਉਡੀਕ ਕੀਤਿਆਂ ਬਗੈਰ ਸਸਕਾਰ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਜਾਏਗਾ, ਬੋਪਾਰਾਇ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਉਡੀਕ ਵਿਚ ਡੇਢ ਘੰਟਾ ਲੇਟ ਹੋਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਇਸ ਗੱਲ ਵੱਲ ਸੰਕੇਤ ਹੈ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਲੱਗਦਾ ਹੈ ਸਰਕਾਰ ਬਦਲੇਗੀ, ਬੋਪਾਰਾਇ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਆਉਣ ਦੀ ਸੰਭਾਵਨਾ ਹੈ।” ਮੈਨੂੰ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਲੱਗਦਾ, ਸੱਚ ਦੀ ਥਾਂ ਸੰਭਾਵਨਾ ਉਪਰ ਕਿਉਂ ਭਰੋਸਾ ਹੋਇਆ। ਮੇਰਾ ਦੂਜਾ ਸਵਾਲ

ਸੀ, ਇਹ ਸਿਆਸਤ ਕਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਕਿਉਂ ਪਈ? ਉਤਰ ਮਿਲਿਆ, “ਸਿੱਖਾਂ ਦਾ ਧਰਮ ਅਤੇ ਸਿਆਸਤ ਇਕ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਉਹ ਸਿਆਸਤ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਉਦੋਂ ਸਿਆਸਤ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਧਰਮ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਧਰਮ ਕਰਦੇ ਹਨ ਉਦੋਂ ਧਰਮ ਉਨ੍ਹਾਂ ਲਈ ਸਿਆਸਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਕੋ ਸਿੱਕੇ ਦੇ ਦੋ ਪਾਸੇ ਹਨ। ਗੁਰੂ ਹਰਗੋਬਿੰਦ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਤੋਂ ਪੁੱਛਾਂਗੇ ਕਿ ਮੀਰੀ ਪੀਰੀ ਸਿਧਾਂਤ ਦੇ ਅਰਥ ਇਹੋ ਹਨ ਕਿ ਕੋਈ ਫਰਕ ਸੀ ਮਹਾਰਾਜ? ਮਹਾਰਾਜ ਕੋਲ ਪਰਚੀਆਂ ਭੇਜਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹਾਂ, ਮੁਲਾਕਾਤ ਦਾ ਸਮਾਂ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦੇ।”

ਵਿਆਹ ਵਿਚ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉਲਾਂਭੇ ਵਾਜਬ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਤੁਸੀਂ ਸ਼ਗਨ ਵੇਲੇ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਆਏ? ਤੁਸੀਂ ਅਨੰਦ ਕਾਰਜ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਕਿਉਂ ਚਲੇ ਗਏ? ਸ਼ਮਸ਼ਾਨਘਾਟ ਵਿਚ ਸਨੇਹੀਆਂ ਦੇ ਹਾਜਰੀ ਰਜਿਸਟਰ ਨਹੀਂ ਰੱਖੇ ਜਾਂਦੇ।

ਪਿਆਰੇ ਪਾਠਕ ਇਸ ਲੇਖ ਦਾ ਪਹਿਲਾ ਅੱਧਾ ਹਿੱਸਾ ਤੁਹਾਨੂੰ ਚੰਗਾ ਲੱਗਾ, ਪਿਛਲੇ ਹਿੱਸੇ ਨੇ ਬੇਰਸੀ ਕਰ ਦਿੱਤੀ, ਕਿਉਂ? ਇਸ ਦਾ ਉਤਰ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਪ੍ਰੋ. ਪੂਰਨ ਸਿੰਘ ਹੋਰ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਨ, ਮੈਂ ਹੋਰ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਹਾਂ। ਮੈਨੂੰ ਆਪਣੇ ਆਪ ਉਪਰ ਸ਼ਰਮਿੰਦਗੀ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ। ਮੈਂ ਵੀ ਬੀਬੀ ਜੀ ਕੋਲ ਜਾਣਾ ਹੈ, ਉਥੇ ਜਾ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕਦਮ ਛੂਹਾਂਗਾ, ਮਾਫੀ ਮੰਗਾਂਗਾ। ਉਹ ਹੱਸ ਕੇ ਕਹਿਣਗੇ, “ਮਿਹਨਤ ਕਰਿਆ ਕਰੋ, ਚੰਗਾ ਲਿਖਿਆ ਕਰੋ ਪੰਨੂ ਸਾਹਿਬ।” ਮੇਰੇ ਮੋਢੇ ‘ਤੇ ਹੱਥ ਰੱਖ ਦੇਣਗੇ।

ਸਆਦਤ ਹਸਨ ਮੰਟੋ ਅਖਬਾਰ ਦੇ ਸੰਪਾਦਕ ਨਾਲ ਲੜ ਪਿਆ। ਸੰਪਾਦਕ ਜਮਾਂਦਰੂ ਕਾਣਾ ਸੀ। ਉਸ ਨੂੰ ਖਤ ਲਿਖਿਆ, “ਪਿਆਰੇ ਸੰਪਾਦਕ ਤੇਰੀ ਇੱਕ ਅੱਖ ਦੀ ਸੇਵਾ ਤਾਂ ਅੱਲਾਹ ਪਰਵਰਦਗਾਰ ਨੇ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਸੀ, ਦੂਜੀ ਦੀ ਸੇਵਾ ਹੁਣ ਉਸ ਦਾ ਪੈਗੰਬਰ ਜਲਦੀ ਕਰੇਗਾ। ਜਿਹੜੇ ਕੰਮ ਰੱਬ ਤੋਂ ਬਕਾਇਆ ਰਹਿ ਜਾਣ, ਉਹ ਪੈਗੰਬਰ ਸਿਰੇ ਚਾੜ੍ਹਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।” ਮੰਟੋ ਬਦਤਮੀਜ਼ ਸੀ। ਮੈਂ ਉਸ ਵਰਗੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਨਹੀਂ ਲਿਖ ਸਕਦਾ।

ਰਿਸ਼ਤੇਦਾਰਾਂ ਬਾਰੇ ਟੈਗੋਰ ਨੇ ਕਿਹਾ ਸੀ, “ਸੁਆਹ ਧਰਤੀ ‘ਤੇ ਡਿਗ ਕੇ ਅਤੇ ਧੂਆਂ ਅਸਮਾਨ ‘ਤੇ ਚੜ੍ਹ ਕੇ ਸ਼ੇਖੀ ਮਾਰਦੇ ਹਨ, ਅਸੀਂ ਵੀ ਅੱਗ ਦੇ ਭੈਣ ਭਰਾ ਹਾਂ।”

***ਪ੍ਰੋਫੈਸਰ ਅਤੇ ਮੁਖੀ, ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਧਰਮ ਅਧਿਐਨ ਵਿਭਾਗ, ਪੰਜਾਬੀ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ, ਪਟਿਆਲਾ।**

ਮਾਈ ਮੇਰੇ ਮਨ ਕੋ ਸੁਖ॥

ੴ ਸਤਿਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ॥
ਟੋਡੀ ਮਹਲਾ 5
ਮਾਈ ਮੇਰੇ ਮਨ ਕੋ ਸੁਖ॥
ਕੋਟਿ ਅਨੰਦ ਰਾਜ ਸੁਖ ਭੁਗਵੈ
ਹਰਿ ਸਿਮਰਤ ਬਿਨਸੈ ਸਭ ਦੁਖ॥
ਰਹਾਉ॥

ਕੋਟਿ ਜਨਮ ਕੇ ਕਿਲਬਿਖ ਨਾਸਹਿ
ਸਿਮਰਤ ਪਾਵਨ ਤਨ ਮਨ ਸੁਖ॥
ਦੇਖਿ ਸਰੂਪ ਪੂਰਨ ਭਈ ਆਸਾ
ਦਰਸਨ ਦੇਖਤ ਉਤਰੀ ਭੁਖ॥
ਚਾਰਿ ਪਦਾਰਥ ਅਸਟ ਮਹਾ ਸਿਧਿ
ਕਾਮਧੇਨੁ ਪਾਰਜਾਤ ਹਰਿ ਹਰਿ ਰੁਖ॥
ਨਾਨਕ ਸਰਨਿ ਗਹੀ ਸੁਖ ਸਾਗਰ
ਜਨਮ ਮਰਨ ਫਿਰਿ ਗਰਭ ਨ ਧੁਖ॥
ਇਸ ਪਾਵਨ ਸ਼ਬਦ ਵਿਚ ਸਤਿਗੁਰੂ
ਫਰਮਾਉਂਦੇ ਹਨ ਕਿ ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਸਿਮਰਨ ਕਰਕੇ
ਜੋ ਸੁੱਖ ਅਤੇ ਅਨੰਦ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਉਸ
ਸੁੱਖ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਦੁਨੀਆਂ ਦੇ ਸੁੱਖ ਕੁਝ ਭੀ
ਨਹੀਂ ਹਨ।

ਮਾਈ ਮੇਰੇ ਮਨ ਕੋ ਸੁਖ॥
ਕੋਟਿ ਅਨੰਦ ਰਾਜ ਸੁਖ ਭੁਗਵੈ
ਹਰਿ ਸਿਮਰਤ ਬਿਨਸੈ ਸਭ ਦੁਖ॥
ਰਹਾਉ॥

ਹੇ ਮਾਂ! ਜੋ ਸੁੱਖ ਮੈਨੂੰ ਨਾਮ ਸਿਮਰਨ
ਕਰਕੇ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਦੱਸਿਆ ਨਹੀਂ
ਜਾ ਸਕਦਾ ਅਤੇ ਉਸ ਸਹਿਜ ਅਵਸਥਾ ਵਿਚ
ਮੈਨੂੰ ਪ੍ਰਭ ਪ੍ਰੀਤਮ ਦਾ ਜੋ ਦੀਦਾਰ ਅਤੇ ਮਿਲਾਪ
ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਉਦੋਂ ਮੈਨੂੰ ਕਰੋੜਾਂ ਹੀ ਅਨੰਦ ਅਤੇ
ਕਰੋੜਾਂ ਹੀ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀਆਂ ਜਿੰਨਾ ਸੁੱਖ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ
ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਹੇ ਮੇਰੀ ਮਾਂ! ਉਸ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ
ਦਾ ਨਾਮ ਜਪਣ ਕਰਕੇ ਸਾਰੇ ਹੀ ਆਤਮਿਕ

ਦੁੱਖਾਂ ਦਾ ਨਾਸ ਭੀ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।
ਕੋਟਿ ਜਨਮ ਕੇ ਕਿਲਬਿਖ ਨਾਸਹਿ
ਸਿਮਰਤ ਪਾਵਨ ਤਨ ਮਨ ਸੁਖ॥
ਦੇਖਿ ਸਰੂਪ ਪੂਰਨ ਭਈ ਆਸਾ
ਦਰਸਨ ਦੇਖਤ ਉਤਰੀ ਭੁਖ॥
ਹੇ ਮਾਂ! ਉਸ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੇ ਨਾਮ ਦਾ
ਸਿਮਰਨ ਕਰਨ ਕਰਕੇ ਤਨ ਅਤੇ ਮਨ ਦੋਵੇਂ ਹੀ
ਪਵਿੱਤਰ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਆਤਮਿਕ ਅਨੰਦ

ਗੁਰਬਾਣੀ ਗਿਆਨ

ਭੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਫਿਰ ਮਾਂ ਪਿਛਲੇ
ਕਰੋੜਾਂ ਹੀ ਜਨਮਾਂ ਦੇ ਕੀਤੇ ਹੋਏ ਜੋ ਪਾਪ ਹਨ,
ਉਹ ਭੀ ਸਾਰੇ ਮੁੱਕ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਅਤੇ ਉਸ ਪ੍ਰੀਤਮ
ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਸਿਮਰਨ ਸਦਕਾ ਜਦੋਂ ਪ੍ਰਭੂ ਮਿਲਾਪ ਹੋ
ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਸਾਰੀਆਂ ਮੁਰਾਦਾਂ ਪੂਰੀਆਂ ਹੋ ਕੇ
ਸਾਰੀ ਭੁੱਖ ਭੀ ਦੂਰ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

ਚਾਰਿ ਪਦਾਰਥ ਅਸਟ ਮਹਾ ਸਿਧਿ
ਕਾਮਧੇਨੁ ਪਾਰਜਾਤ ਹਰਿ ਹਰਿ ਰੁਖ॥
ਨਾਨਕ ਸਰਨਿ ਗਹੀ ਸੁਖ ਸਾਗਰ
ਜਨਮ ਮਰਨ ਫਿਰਿ ਗਰਭ ਨ ਧੁਖ॥
ਹੇ ਮਾਂ! ਉਹ ਪ੍ਰਭੂ ਆਪ ਹੀ ਚਾਰ ਪਦਾਰਥ
ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਹੈ, ਅੱਠ ਮਹਾਂ ਸਿਧੀਆਂ ਭੀ ਉਹ
ਆਪ ਹੀ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਹੈ। ਕਾਮਧੇਨੁ ਗਊ ਭੀ ਉਹ
ਪ੍ਰਭੂ ਆਪ ਹੀ ਹੈ ਅਤੇ ਪਾਰਜਾਤ ਦਰਖਤ ਭੀ ਉਹ
ਮੇਰਾ ਪ੍ਰਭੂ ਆਪ ਹੀ ਹੈ, ਅਤੇ ਹੇ ਨਾਨਕ! ਜੋ ਜੀਵ
ਉਸ ਸੁੱਖਾਂ ਦੇ ਸਾਗਰ ਸਮੁੰਦਰ ਦਾ ਆਸਰਾ ਲੈ
ਲੈਂਦੇ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਜਨਮ ਅਤੇ ਮਰਨ ਦੇ ਸਾਰੇ
ਗੇੜ ਮੁੱਕ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਨਾਮ ਸਿਮਰਨ ਕਰਕੇ ਸਾਰੀ
ਚਿੰਤਾ ਹੀ ਦੂਰ ਹੋ ਗਈ।

—ਬੀਬੀ ਸੁਰਜੀਤ ਕੌਰ, ਸੈਕਰਾਮੈਂਟੋ

‘84 ਦੇ ਕਤਲੇਆਮ ਵੇਲੇ ਤਬਾਹ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਬਣੇ ਖੰਡਰ

ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ: ‘ਸਿੱਖਸ ਫਾਰ ਜਸਟਿਸ’ ਤੇ ‘ਆਲ ਇੰਡੀਆ ਸਿੱਖ ਸਟੂਡੈਂਟਸ ਫੈਡਰੇਸ਼ਨ’ ਨੇ 1984 ਦੇ ਸਿੱਖ ਕਤਲੇਆਮ ਸਮੇਂ ਦਿੱਲੀ ਵਿਚ ਤਬਾਹ ਕੀਤੇ ਨੌਂ ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ ਦੀ ਉਸਾਰੀ ਦੀ ਮੰਗ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਫੈਡਰੇਸ਼ਨ ਦਾ ਕਹਿਣਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਪਿਛਲੇ 26 ਸਾਲਾਂ ਦੌਰਾਨ ਖੰਡਰਾਂ ਦਾ ਰੂਪ ਧਾਰ ਗਏ ਹਨ ਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਥਾਂਵਾਂ ਦੀ ਬੇਅਦਬੀ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ।

ਸਿੱਖਸ ਫਾਰ ਜਸਟਿਸ ਦੇ ਮੁੱਖ ਕਾਨੂੰਨੀ ਸਲਾਹਕਾਰ ਨਵਕਿਰਨ ਸਿੰਘ ਤੇ ਫੈਡਰੇਸ਼ਨ ਦੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਕਰਨੈਲ ਸਿੰਘ ਪੀਰਮੁਹੰਮਦ ਵੱਲੋਂ 26 ਸਾਲ ਪਹਿਲਾਂ ਤਬਾਹ ਹੋਏ ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ ਦੀ ਸੂਚੀ ਜਾਰੀ ਕੀਤੀ ਗਈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ ਦੀ ਤਾਜ਼ਾ ਹਾਲਤ ਬਾਰੇ ਤਿਆਰ ਕੀਤੀ ਸੀ.ਡੀ. ਵੀ ਵੰਡੀ ਗਈ। ਵਕੀਲ ਨਵਕਿਰਨ ਸਿੰਘ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਕਮੇਟੀ ਤੇ ਦਿੱਲੀ ਸਿੱਖ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਕਮੇਟੀ ਵੱਲੋਂ ਨਵੇਂ ਗੁਰੂਘਰਾਂ ਦੀ ਉਸਾਰੀ ‘ਤੇ ਕਰੋੜਾਂ

ਰੁਪਏ ਖਰਚ ਕੀਤੇ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ ਪਰ ਖੰਡਰ ਬਣ ਚੁੱਕੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਗੁਰੂਘਰਾਂ ਦੀ ਸਾਰ ਨਹੀਂ ਲਈ ਗਈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾਅਵਾ ਕੀਤਾ ਕਿ ਇਹ ਜ਼ਮੀਨ ਦਿੱਲੀ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਰਿਕਾਰਡ ਵਿਚ ਅਜੇ ਵੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ ਦੇ ਨਾਂ ਹੀ ਬੋਲਦੀ ਹੈ।

ਸ੍ਰੀ ਪੀਰਮੁਹੰਮਦ ਨੇ ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ ‘ਤੇ ਸੋਨਾ ਮੜ੍ਹਨ ਵਾਲੇ ਕਾਰ ਸੇਵਾ ਵਾਲੇ ਬਾਬਿਆਂ ‘ਤੇ ਗ਼ਿਲਾ ਕਰਦਿਆਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਉਹ ਵੀ 9 ਗੁਰੂਘਰਾਂ ਬਾਰੇ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਕਰ ਰਹੇ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਤਰਾਈ ਸੰਗਤ ‘ਤੇ ਹਮਲੇ ਵੇਲੇ 65 ਸਿੱਖ ਵੀ ਸ਼ਹੀਦ ਹੋਏ ਸਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਅੱਜ 49 ਦੇ ਨਾਂ ਦੱਸੇ ਗਏ ਹਨ। ਫੈਡਰੇਸ਼ਨ ਅਨੁਸਾਰ ਦੰਗਾਕਾਰੀਆਂ ਨੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਗੁਰੂਘਰਾਂ ਨੂੰ ਤਬਾਹ ਕੀਤਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਸਿੰਘ ਸਭਾ ਮੰਗੋਲਪੁਰੀ ਦਿੱਲੀ, ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਸਿੰਘ ਸਭਾ ਆਰ ਬਲਾਕ ਮੰਗੋਲਪੁਰੀ, ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਸਿੰਘ ਸਭਾ ਐਸ ਬਲਨ, ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਸਿੰਘ ਸਭਾ ਯੂ ਬਲਾਕ, ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਸਿੰਘ

ਸਭਾ ਐਫ ਬਲਾਕ (ਮੰਗੋਲਪੁਰੀ), ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਸਿੰਘ ਸਭਾ ਐਫ-4, ਸੁਲਤਾਨਪੁਰ, ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਸਿੰਘ ਸਭਾ ਜਵਾਲਾਪੁਰੀ, ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਸਿੰਘ ਸਭਾ ਕਲਿਆਣਪੁਰੀ ਅਤੇ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਸਿੰਘ ਸਭਾ ਏ-4 ਸੁਲਤਾਨਪੁਰੀ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ।

ਇਸੇ ਦੌਰਾਨ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਨੇ ਸਿੱਖ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਵੱਲੋਂ ਦਿੱਲੀ ਦੇ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸਾਹਿਬਾਨ ਦੀ ਤਰਸਯੋਗ ਹਾਲਤ ਬਾਰੇ 12 ਅਪਰੈਲ ਨੂੰ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਵਿਚ ਜਾਰੀ ਕੀਤੀ ਰਿਪੋਰਟ ਉਪਰ ਦੁੱਖ ਤੇ ਚਿੰਤਾ ਦਾ ਪ੍ਰਗਟਾਵਾ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਦਿੱਲੀ ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਪਰਮਜੀਤ ਸਿੰਘ ਸਰਨਾ ਤੇ ਸਮੂਹ ਅਹੁਦੇਦਾਰਾਂ ਤੋਂ ਤੁਰੰਤ ਅਸਤੀਫੇ ਦੀ ਮੰਗ ਕੀਤੀ। ਪਾਰਟੀ ਦੇ ਸਕੱਤਰ ਤੇ ਬੁਲਾਰੇ ਡਾਕਟਰ ਦਲਜੀਤ ਸਿੰਘ ਚੀਮਾ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਜਿੱਥੇ ਕਾਂਗਰਸ ਇਨ੍ਹਾਂ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸਾਹਿਬਾਨ ਨੂੰ ਢਾਹੇ ਜਾਣ ਤੇ ਸਿੱਖ ਕਤਲੇਆਮ ਦੀ ਦੋਸ਼ੀ ਹੈ, ਉਥੇ ਪਰਮਜੀਤ ਸਿੰਘ ਸਰਨਾ ਤੇ ਦਿੱਲੀ ਕਮੇਟੀ ਦੀ ਬੇਰੁਖੀ ਤੇ ਜ਼ਾਲਮਾਨਾ ਅਣਗਹਿਲੀ ਨੂੰ ਦੇਖ ਕੇ ਰੋਂਗਟੇ ਖੜ੍ਹੇ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।

ਗੁਰਮਤਿ ਅਤੇ ਅਵਤਾਰਵਾਦ

ਡਾ. ਗੁਰਨਾਮ ਕੌਰ

ਪਿਛਲੇ ਲੇਖ ਵਿਚ ਚਰਚਾ ਕੀਤੀ ਸੀ ਕਿ ਡਾ. ਜੋਧ ਸਿੰਘ ਨੇ 'ਬਚਿਤਰ ਨਾਟਕ' ਦੇ ਹਵਾਲੇ ਨਾਲ ਇਹ ਸਿੱਧ ਕਰਨ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਹੈ ਕਿ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਨੇ ਯੋਗ ਸਾਧਨਾ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਅੱਗੇ ਚੱਲ ਕੇ ਲਿਖਿਆ ਹੈ, "ਕੁੰਡਲਿਨੀ ਦੇ ਰਾਹੀਂ ਧਰਮ (ਇਥੇ ਸ਼ਾਇਦ ਪਰਮ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਸੀ) ਤੱਤ ਨਾਲ ਸਬੰਧ ਸਥਾਪਨਾ ਸ਼ਾਇਦ ਏਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੀ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਪਰ ਜਦੋਂ ਜੀਵਨ ਨੇ ਲੋਕ ਭਲਾਈ ਦੇ ਕੰਮ ਕਰਨੇ ਹੋਣ ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਕੁੰਡਲਿਨੀ ਮਾਰਗ ਛੱਡ ਕੇ ਸੁਰਤਿ ਮਾਰਗ ਅਪਨਾਉਣਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਸੁਰਤਿ ਵਾਲਾ ਮਨੁੱਖ ਪਰਉਪਕਾਰ ਦੇ ਉਮਾਹ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਅਵਤਾਰ ਵਿਚ ਦਰਜ ਹੈ, 'ਜਿਉ ਕਿਛੁ ਇਛੁ ਕਰੇ ਧਨ ਕੀ ਤਉ ਚਲਿਉ ਧਨ ਦੇਸਨ ਦੇਸ ਤੇ ਆਵੇ'। ਅਉ ਸਬ ਰਿਪਿਨ ਸਿਪਿਨ ਪੈ ਹਮਰੇ ਨਹੀਂ ਨੈਕੁ ਹੀਆ ਲਲਚਾਵੇ'। ਅਉਰ ਸੁਨੋ ਕਛੁ ਜੋਗ ਬਿਖੈ ਕਹਿ ਕਉਨ ਕਿਤੇ ਤਪ ਕੇ ਤਨ ਤਾਵੇ'। ਜੁਝ ਮਰੇ ਰਨਿ ਮੈ ਤਜਿ ਭੈ ਤੁਮ ਤੇ ਪ੍ਰਭੁ ਸਯਾਮ ਇਹੈ ਬਰ ਪਾਵੇ'। (ਦਸਮ ਗ੍ਰੰਥ, ਕ੍ਰਿਸ਼ਨਾਵਤਾਰ, 1901) ਡਾ. ਜੋਧ ਸਿੰਘ ਦੇ ਇਹ ਹਵਾਲੇ ਦੇਣ ਤੋਂ ਇਉਂ ਲਗਦਾ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਪਹਿਲੇ ਜਨਮ ਵਿਚ ਤਾਂ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਲੋਕ ਕਲਿਆਣ ਦੇ ਕੰਮ ਕਰਨ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਨਹੀਂ ਸੀ ਇਸ ਲਈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਹੋਮ ਕੁੰਟ ਪਰਬਤ ਉਤੇ ਤਪੋਸਿਆ ਅਤੇ ਯੋਗ ਸਾਧਨਾ ਕੀਤੀ ਪਰ ਇਸ ਜਨਮ ਵਿਚ ਉਪਰ ਦੱਸੇ ਅਨੁਸਾਰ ਲੋਕ ਭਲਾਈ ਦੇ ਕੰਮ ਕਰਨੇ ਸਨ, ਇਸ ਲਈ ਸੁਰਤਿ ਮਾਰਗ ਨੂੰ ਅਪਨਾਇਆ। ਇਸ ਤੱਥ ਦੀ ਪ੍ਰੋਤਤਾ ਲਈ ਲੇਖਕ ਨੇ ਹਵਾਲਾ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਵਿਚੋਂ 'ਬ੍ਰਹਮ ਗਿਆਨੀ ਪਰਉਪਕਾਰ ਉਮਾਹ' ਦੇਣ ਦੀ ਥਾਂ ਤੇ ਦਸਮ ਗ੍ਰੰਥ ਵਿਚ ਸ਼ਾਮਲ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਅਵਤਾਰ ਵਿਚੋਂ ਦੇ ਦਿੱਤਾ। ਇਹ ਉਤਰ ਲੇਖਕ ਨੇ ਆਪਣੀ ਕੀਤੇ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਕਿ 'ਜਦੋਂ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਯੋਗ ਸਾਧਨਾ ਦੀ ਗੱਲ ਕਰਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਫਿਰ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਵਿਚ ਯੋਗਿਕ ਕਿਰਿਆਵਾਂ ਅਰਥਾਤ ਰੇਚਕ, ਪੂਰਕ, ਕੁੰਭਕ, ਮਹਾਬੰਧਾਂ ਜਾਂ ਖਟ-ਚਕਰਾਂ ਦੇ ਭੇਦਨ ਆਦਿ ਨੂੰ ਕਿਉਂ ਸਵੀਕਾਰ ਕੀਤਾ ਨਹੀਂ ਦਿਖਾਇਆ ਗਿਆ?' ਦੇ ਉਤਰ ਵਿਚ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਇਸ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਬਾਰੇ ਵੀ ਪਿਛਲੇ ਲੇਖ ਵਿਚ ਚਰਚਾ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ ਕਿ ਇਹ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਹੀ ਉਲਟਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਸੰਕਲਨ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਨੇ ਦਸਮ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ ਹਜ਼ੂਰ ਦੇ ਇਸ ਸੰਸਾਰ 'ਤੇ ਆਉਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਕੀਤਾ ਸੀ ਅਤੇ ਦਸਮ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ ਨੇ ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਦੀ ਬਾਣੀ ਸ਼ਾਮਲ ਕਰਕੇ ਆਪਣੇ ਜੋਤੀ ਜੋਤ ਸਮਾਉਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਪੰਥ ਨੂੰ ਸ਼ਬਦ ਗੁਰੂ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਲੜ ਲਾ ਦਿੱਤਾ।

ਡਾ. ਗੁਰਨਾਮ ਕੌਰ

‘ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਅਵਤਾਰ’ ਵਿਚੋਂ ਉਪਰ ਦਿੱਤੀਆਂ ਪੰਕਤੀਆਂ ਵਿਚ, ‘ਪ੍ਰਭੁ ਸਯਾਮ ਇਹੈ ਬਰ ਪਾਵੇ’ ਤੋਂ ਇਹ ਵੀ ਭਲੀ ਭਾਂਤ ਸਪਸ਼ਟ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ‘ਸਯਾਮ’ ਰਚਨਾ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਕਵੀ ਦਾ ਨਾਂ ਹੈ। ਇਹ ਨਾਂ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨਾਵਤਾਰ, ਚੌਥੀਸ ਅਵਤਾਰ ਅਤੇ ਰਾਮ ਅਵਤਾਰ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਥਾਵਾਂ 'ਤੇ ਆਇਆ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਵੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਪਈ ਸੀ ਕਿ ਉਹ 'ਨਾਨਕ' ਛਾਪ ਜਾਂ ਆਪਣਾ ਨਾਮ ਲਿਖਣ ਦੀ ਥਾਂ ਕਿਸੇ 'ਸਯਾਮ' ਨਾਂ ਦੇ ਕਵੀ ਦੇ ਨਾਮ 'ਤੇ ਰਚਨਾ ਕਰਦੇ? ਇਸ ਕਿਸਮ ਦੀਆਂ ਆਪਾ-ਵਿਰੋਧੀ ਗੱਲਾਂ ਲੇਖਕ ਦੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਲੇਖਾਂ ਵਿਚ ਆਮ ਹੀ ਮਿਲ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਹਵਾਲੇ ਵਜੋਂ ਅਸੀਂ ਦੇਖ ਸਕਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਅਗਲੇ ਲੇਖ ਵਿਚ ਲੇਖਕ ਲਿਖਦਾ ਹੈ, 'ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਆਪਣੀ ਬਾਣੀ ਵਿਚ ਸੱਚੇ ਭਗਤ ਦਾ ਨਕਸ਼ਾ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਬਿਆਨ ਕਰਦੇ ਹਨ:

ਧੰਨ ਜੀਉ ਤਹਿ ਜੋ ਜਗ ਮੈ
ਮੁਖ ਤੇ ਹਰਿ ਚਿਤ ਮੈ ਜੁਧ ਬਿਚਾਰੈ॥
ਦੇਹ ਅਨਿਤ ਨ ਨਿਤ ਰਹੈ
ਜਸ ਨਾਵ ਚਤੇ ਭਵ ਸਾਗਰ ਤਾਰੇ॥
ਧੀਰਜ ਧਾਮ ਬਨਾਇ ਇਹੈ ਤਨ
ਬੁਧ ਸੁ ਦੀਪਕ ਜਿਉ ਉਜੀਆਰੇ॥
ਗਿਆਨਹਿ ਕੀ ਬਦਨੀ ਮਨਹੁ ਹਾਥ ਲੈ

ਕਾਤਰਤਾ ਕੁਤਵਾਰ ਬੁਹਾਰੇ॥

(ਦਸਮ ਗ੍ਰੰਥ, ਕ੍ਰਿਸ਼ਨਾਵਤਾਰ, 2492)
ਲੇਖਕ ਅੱਗੇ ਲਿਖਦਾ ਹੈ, "ਬੇਸ਼ੱਕ ਆਪਣੀ 'ਚਉਬੀਸ ਅਉਤਾਰ' ਰਚਨਾ ਵਿਚ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਨੇ ਸਮੇਂ ਦੀ ਲੋੜ ਮੁਤਾਬਕ ਰਾਮ ਅਤੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਦੇ ਚਰਿਤਰ ਦਾ ਪੁਨਰ-ਮੁਲਾਂਕਣ ਕਰਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਯੋਧਾ ਰੂਪ ਨੂੰ ਭਾਰਤ ਵਾਸੀਆਂ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਪ੍ਰੰਤੂ ਅਵਤਾਰਵਾਦ ਦੇ ਖੰਡਨ ਲਈ 'ਚਉਬੀਸ ਅਉਤਾਰ' ਰਚਨਾ ਵਿਚ ਵੀ ਅਨੇਕਾਂ ਉਦਾਹਰਣਾਂ ਮੌਜੂਦ ਹਨ।" ਅਜਿਹੀਆਂ ਸਵੈ-ਵਿਰੋਧੀ ਟਿਪਣੀਆਂ ਹੋਰ ਵੀ ਮਿਲ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ ਜਿਵੇਂ ਅੱਗੇ ਚੱਲ ਕੇ ਲਿਖਿਆ ਹੈ, "ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਦੀ ਸੰਸਥਾਪਨਾ ਅਤੇ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਸੰਕਲਪ-ਸੰਪਾਦਨ ਨੇ ਉਤਰੀ ਭਾਰਤ ਦੇ ਵੈਚਾਰਿਕ ਜਗਤ ਵਿਚ ਇਕ ਨਵਾਂ ਮੋੜ ਲੈ ਆਂਦਾ। ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਅਵਤਾਰਵਾਦ, ਕਰਮਕਾਂਡ, ਜਾਤੀਵਾਦ ਆਦਿਕ ਸਿਧਾਂਤਾਂ ਤੋਂ ਛੁਟਕਾਰਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਇਆ। ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਨ ਨੇ ਵੇਦ ਵੇਦਾਂਗਾਂ ਨੂੰ ਬੇਸ਼ੱਕ ਕਥਾ ਕਹਾਣੀਆਂ ਤੇ ਪਾਪ ਪੁੰਨ ਨਿਰੂਪਣ ਦਾ ਸਰੋਤ ਹੀ ਮੰਨਿਆ ਅਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਗ੍ਰੰਥਾਂ ਵਿਚ ਆਏ ਬਿਰਤਾਂਤਾਂ ਨੂੰ ਬਹੁਤੀ ਮਹੱਤਤਾ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤੀ ਪਰ ਫਿਰ ਵੀ ਵੇਦਾਂ ਵਿਚਲੇ ਨਾਮ ਤੱਤ ਨੂੰ ਜਾਨਣ ਬੁੱਝਣ ਦੀ ਪ੍ਰੇਰਨਾ ਦੇਣ ਤੋਂ ਗੁਰੇਜ਼ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ।" ਲੇਖਕ ਹੋਰ ਲਿਖਦਾ ਹੈ, "ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਸੰਪਾਦਨਾ 1604 ਵਿਚ ਹੋਈ ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਦੀ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡੀ ਸਾਹਿਤਕ ਰਚਨਾ ਦਸਮ ਗ੍ਰੰਥ ਹੈ।...ਜਿਹੜੀਆਂ ਰਚਨਾਵਾਂ ਭਾਰਤੀ ਨਾਇਕਾਂ ਨੂੰ ਇਕ ਨਵੇਂ ਹੀ ਰੂਪ ਵਿਚ ਪੇਸ਼ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ, 'ਚਉਬੀਸ ਅਉਤਾਰ' ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਇਕ ਹੈ। ਸਿੱਖ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਨ ਤਤਕਾਲੀਨ ਹਾਲਾਤ ਨਾਲ ਭਾਵੇਂ ਸਨਮੁਖ ਹੋ ਕੇ ਜੂਝ ਰਹੇ ਸਨ ਕਿ ਭਾਰਤ ਦੇ ਛੋਟੇ ਜਿਹੇ ਹਿੱਸੇ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਭਾਵੇਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸਫਲਤਾ ਵੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਲਈ ਸੀ ਪਰ ਫਿਰ ਵੀ ਇਹ ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਭਾਰਤੀ ਸੰਸਕ੍ਰਿਤੀ ਦੀ ਜੀਵਨ-ਸ਼ਕਤੀ, ਸਵੈਮਾਨ ਅਤੇ ਧਾਰਮਿਕ ਆਜ਼ਾਦੀ ਬਹੁਤ ਹੀ ਹੇਠਲੀ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਦਮ ਤੋੜ ਰਹੀ ਸੀ ਅਤੇ ਇਤਿਹਾਸ ਗਵਾਹ ਹੈ ਕਿ ਮਧਕਾਲ ਵਿਚ ਧਰਮ ਪਰਿਵਰਤਨ ਰੂਪੀ ਤਲਵਾਰ ਹਰ ਭਾਰਤੀ ਦੇ ਸਿਰ ਉਤੇ ਸਦਾ ਲਟਕਦੀ ਰਹਿੰਦੀ ਸੀ। ਦਸਮ ਗ੍ਰੰਥ ਇਕ ਅਜਿਹੀ ਜਟਿਲ ਸਾਹਿਤਕ ਰਚਨਾ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿਚ ਭਗਤੀ ਅਤੇ ਸ਼ਕਤੀ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤ ਨੂੰ ਢਾਈ ਸੌ ਕਿਸਮ ਦੇ ਵੱਖਰੇ-ਵੱਖਰੇ ਛੰਦਾਂ ਰਾਹੀਂ ਬੜੇ ਪ੍ਰਭਾਵਸ਼ਾਲੀ ਸੁਨਿਯੋਜਿਤ ਢੰਗ ਨਾਲ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਉਪਰ ਦੱਸਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ ਕਿ ਚਉਬੀਸ ਅਉਤਾਰ ਰਚਨਾਵਾਂ ਦਾ ਇਕ ਆਪਣਾ ਉਪਯੋਗਿਤਾ-ਵਾਦੀ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਕੋਣ ਹੈ, ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੀ ਦਸਮ ਗ੍ਰੰਥ ਦੀਆਂ ਦੂਜੀਆਂ ਰਚਨਾਵਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਸਮਝਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।"

ਆਉ ਹੁਣ ਅਵਤਾਰਵਾਦ ਦੇ ਪਿਛੋਕੜ ਵਿਚ ਇਸ ਦਾ ਗੁਰਮਤਿ ਚਿੰਤਨ ਵਿਚ ਪ੍ਰਸੰਗ ਦੇਖੀਏ। 'ਅਵਤਰਣ' ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿਚ ਸੰਗਿਆ ਹੈ ਇਸ ਦਾ ਧਾਤੂ 'ਅਮ' ਹੈ, ਜਿਸ ਦਾ ਭਾਵ ਹੈ ਹੇਠਾਂ ਉਤਰ ਰਿਹਾ ਜਾਂ ਹਵਾ ਵਿਚੋਂ ਜ਼ਮੀਨ ਉਤੇ ਆ ਰਿਹਾ। ਅਵਤਾਰ ਦਾ ਧਾਤੂ 'ਅਸ' ਹੈ ਜਿਸ ਦਾ ਭਾਵ ਹੈ ਉਤਰਨਾ। ਇਹ ਸ਼ਬਦ ਆਮ ਅਤੇ ਖਾਸ ਦੋਹਾਂ ਅਰਥਾਂ ਵਿਚ ਵਰਤਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਆਮ ਅਰਥਾਂ ਵਿਚ ਇਸ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਿਸੇ ਵੀ ਦੇਵਤੇ ਦੇ ਧਰਤੀ ਉਤੇ ਪਰਗਟ ਹੋਣ ਲਈ ਹੋਈ ਹੈ। ਖਾਸ ਅਰਥਾਂ ਵਿਚ ਇਸ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਦੇ ਦਸ ਪਰਮੁੱਖ ਅਵਤਾਰਾਂ ਲਈ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਤੀਸਰੇ ਅਰਥਾਂ ਵਿਚ ਇਹ ਕਿਸੇ ਵੀ ਵਿਲੱਖਣ ਹਸਤੀ ਦੇ ਧਰਤੀ ਤੇ ਪਰਗਟ ਹੋਣ ਲਈ ਵਰਤਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਹਿੰਦੂ ਧਰਮ ਅਨੁਸਾਰ ਭਾਵੇਂ ਪਰਮਾਤਮਾ ਸਰਬਗ, ਸਰਬ-ਸ਼ਕਤੀਮਾਨ ਅਤੇ ਸਰਬ-ਵਿਆਪਕ ਹੈ, ਫਿਰ ਵੀ ਉਹ ਸਮੇਂ-ਸਮੇਂ ਆਪਣੀ ਯੋਗ-ਮਾਇਆ ਰਾਹੀਂ ਧਰਤੀ ਉਤੇ ਖਾਸ ਰੂਪਾਂ ਵਿਚ ਲੋੜ ਅਨੁਸਾਰ ਪਰਗਟ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਪਰਮਾਤਮਾ, ਜਿਸਨੂੰ ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਵੀ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ, ਉਸ ਦੇ ਦਸ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਅਵਤਾਰ ਹਨ: ਮਤਸਯ, ਕੁਰਮ, ਵਾਮਨ, ਰਾਮ (ਪਰਸੁਰਾਮ), ਰਾਮ (ਰਾਮਾਇਣ ਦਾ ਨਾਇਕ), ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ (ਭਗਵਤ ਗੀਤਾ ਵਿਚ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਹਸਤੀ), ਬੁੱਧ (ਸਿਧਾਰਥ) ਅਤੇ ਕਲਕੀ ਜਿਸ ਨੇ ਹਾਲੇ ਪੈਦਾ ਹੋਣਾ ਹੈ। ਅਵਤਾਰਾਂ ਦੀ ਵਰਗ-ਵੰਡ ਵੀ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਪਰਮੁੱਖ ਅਤੇ ਗੌਣ, ਪੂਰਨ ਅਤੇ ਅਰਧ ਆਦਿ। ਡਾ. ਸੁਰਿੰਦਰਨਾਥ ਦਾਸ ਗੁਪਤਾ ਅਨੁਸਾਰ (ਹਿਸਟਰੀ ਆਫ ਇੰਡੀਅਨ

ਫਿਲਾਸਫੀ) ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੇ ਇਹ ਦਸ ਅਵਤਾਰ ਮਨੁੱਖੀ ਵਿਕਾਸ ਦੇ ਮੱਛਲੀ ਤੋਂ ਪਰਮ-ਪੁਰਖ ਕਲਕੀ ਤੱਕ ਸਫਰ ਵੱਲ ਸੰਕੇਤ ਹਨ। ਹਰ ਇੱਕ, ਇੱਕ ਅਵਤਾਰ ਹੈ। ਪ੍ਰੰਤੂ ਪਿਛਲੇ ਮੁਢਲਿਆਂ ਨਾਲੋਂ ਵੱਧ ਹਨ। ਪਰਮ ਪੁਰਖ ਨੇ ਹਾਲੇ ਪਰਗਟ ਹੋਣਾ ਹੈ। ਹਿੰਦੂ ਧਰਮ ਦੇ ਵੱਖ ਵੱਖ ਸਰੋਤਾਂ ਵਿਚ ਅਵਤਾਰਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਹੈ। ਕੁੱਝ ਅਨੁਸਾਰ ਇਹ ਗਿਣਤੀ ਅੱਠ ਹੈ, ਕਈਆਂ ਅਨੁਸਾਰ ਦਸ ਅਤੇ ਕਈਆਂ ਅਨੁਸਾਰ ਸੋਲਾਂ ਹੈ। ਕੁੱਝ ਹੋਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਚੌਦੀ ਮੰਨਦੇ ਹਨ। ਪ੍ਰੰਤੂ ਉਪਰ ਦੱਸੇ ਦਸ ਅਵਤਾਰ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਤੇ ਹਰ ਕੋਈ ਸਹਿਮਤ ਹੈ। ਹਿੰਦੂ ਧਰਮ ਅਨੁਸਾਰ ਪਰਗਟ ਰੂਪ ਵਿਚ ਆਉਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਨਿੰਦਰਾ ਦੀ ਅਵਸਥਾ ਵਿਚ ਸੀ,

ਗੁਰਮਤਿ ਚਿੰਤਨ

ਉਸ ਨਿਕਾਸ ਤੇ ਵਿਕਾਸ ਪੈਦਾ ਹੋਇਆ, 'ਵਿਯੂਹ' (ਦੈਵੀ ਆਕਾਰ) ਅਤੇ ਅਵਤਾਰ ਪੈਦਾ ਹੋਏ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਵੰਡ ਆਦਿ ਦੇ ਵਿਸਤਾਰ ਵਿਚ ਨਾ ਜਾਂਦਿਆਂ ਇਥੇ ਇਹ ਦੱਸ ਦੇਣਾ ਹੀ ਕਾਫੀ ਹੈ ਕਿ ਅਵਤਾਰਾਂ ਦੇ ਦਰਜੇ ਮੰਨੇ ਗਏ ਹਨ ਕੁੱਝ ਵੱਡੇ ਹਨ ਜਦ ਕਿ ਕੁੱਝ ਛੋਟੇ, ਕੁੱਝ ਧਾਰਮਿਕ ਨੁਕਤੇ ਤੋਂ ਬਹੁਤ ਉੱਚੇ ਦਰਜੇ ਦੇ ਅਤੇ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਹਨ ਅਤੇ ਜਦ ਕਿ ਕਈ ਛੋਟੇ ਦਰਜੇ ਦੇ ਅਤੇ ਘੱਟ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਹਨ। ਦੂਸਰੀ ਗੱਲ ਜੋ ਧਿਆਨ ਦੇਣ ਯੋਗ ਹੈ ਉਹ ਹੈ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਸ਼ਾਸਤਰਾਂ ਵਿਚ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਵੱਖਰੀ ਵੱਖਰੀ ਗਿਣਤੀ। ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਪਹਿਲਾਂ ਜ਼ਿਕਰ ਕੀਤਾ ਜਾ ਚੁੱਕਾ ਹੈ ਕਿ ਅਵਤਾਰਾਂ ਵਿਚੋਂ ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਦੇ ਦਸ ਅਵਤਾਰ ਬਹੁਤ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਰਾਮ (ਰਮਾਇਣ ਦਾ ਨਾਇਕ) ਅਤੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ (ਗੀਤਾ ਵਿਚ ਮੁੱਖ ਹਸਤੀ) ਬਹੁਤ ਪੂਜੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।

ਸਵਰਗੀ ਦਲਜੀਤ ਸਿੰਘ (ਆਈ.ਏ.ਐਸ) ਆਪਣੀ ਪੁਸਤਕ 'ਸਿਖਿਜ਼ਮ' ਵਿਚ ਲਿਖਦੇ ਹਨ, "ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਦੇ ਅਵਤਾਰਾਂ ਦਾ ਸਿਧਾਂਤ ਵੇਦਾਂ ਤੋਂ ਪਿਛਲੇ ਕਾਲ ਵਿਚ ਬਣਾਇਆ ਗਿਆ। ਇਹ ਸਿਧਾਂਤ ਹਿੰਦੂ ਧਰਮ ਦਾ ਜਾਣਨਯੋਗ ਅੰਗ ਹੈ। ਇਹ ਹਿੰਦੂ ਧਰਮ ਨੂੰ ਦੂਸਰੀਆਂ ਸੰਪਰਦਾਵਾਂ ਨੂੰ ਇਹ ਕਹਿ ਕੇ ਆਪਣੇ ਵਿਚ ਸ਼ਾਮਲ ਕਰਨ ਦੇ ਯੋਗ ਬਣਾਉਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਦੇਵਤੇ ਜਾਂ ਪੈਗੰਬਰ ਇੱਕ ਪਰਮਾਤਮਾ ਜਾਂ ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਦਾ ਹੀ ਪ੍ਰਗਟਾਅ ਹਨ।" ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਇਸ ਕਥਨ ਦੀ ਸੱਚਾਈ ਬੁੱਧ ਧਰਮ ਦੇ ਸਿਲਸਿਲੇ ਵਿਚ ਸਪਸ਼ਟ ਨਜ਼ਰ ਆ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਜਿਥੇ ਮਹਾਤਮਾ ਬੁੱਧ ਨੂੰ ਹਿੰਦੂ ਧਰਮ ਦਾ ਅਵਤਾਰ ਸਿੱਧ ਕਰਕੇ ਬੁੱਧ ਧਰਮ ਨੂੰ ਹਿੰਦੂ ਧਰਮ ਦੀ ਇੱਕ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਸ਼ਾਖਾ ਹੀ ਬਣਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਜਦ ਕਿ ਬੁੱਧ ਧਰਮ ਨਾ ਹੀ ਵੇਦਾਂ ਨੂੰ ਸ਼ਬਦ ਪ੍ਰਮਾਣ ਮੰਨਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਵੈਦਿਕ ਵਰਣ-ਆਸ਼ਰਮ ਧਰਮ ਨੂੰ ਮੰਨਦਾ ਹੈ। ਬੁੱਧ ਧਰਮ ਦਾ ਆਪਣਾ ਸੁਤੰਤਰ ਧਰਮ ਗ੍ਰੰਥ ਅਤੇ ਆਪਣੀ ਸੁਤੰਤਰ ਵਿਚਾਰਧਾਰਾ ਹੈ।

ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਚਿੰਤਨ ਵਿਚ ਅਵਤਾਰਵਾਦ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤ ਨੂੰ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਕਾਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਮੂਲ ਮੰਤਰ ਵਿਚ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦਾ ਵਰਣਨ ਕਰਦਿਆਂ ਉਸ ਨੂੰ ਇੱਕ, ਕਰਤਾ ਪੁਰਖ, ਨਿਰਭਉ, ਨਿਰਵੈਰ, ਅਕਾਲ ਮੂਰਤਿ, ਅਜੂਨੀ ਅਤੇ ਸੈਭੰ ਕਿਹਾ ਹੈ। ਇਸ ਦਾ ਅਰਥ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਪਰਮਾਤਮਾ ਇੱਕ ਹੈ ਅਤੇ ਉਸ ਦੀ ਹੋਂਦ ਸਦੀਵੀ ਹੈ, ਉਹ ਸਾਰੀ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਦਾ ਸਿਰਜਣਹਾਰ ਹੈ, ਭੈ ਅਤੇ ਵੈਰ ਆਦਿ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਉਸ ਦਾ ਕੋਈ ਸ਼ਰੀਕ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਉਹ ਸਮੇਂ ਅਤੇ ਸਥਾਨ ਦੇ ਬੰਧਨ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ, ਨਾ ਹੀ ਜਨਮ ਅਤੇ ਮਰਨ ਦੇ ਬੰਧਨ ਵਿਚ ਆਉਂਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਆਪਣੇ ਆਪ ਤੋਂ ਹੈ ਭਾਵ ਉਸ ਦਾ ਰਚਣ ਵਾਲਾ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਪਰਮਾਤਮਾ ਨੂੰ ਹੀ ਪਰਮ-ਸਤਿ ਮੰਨਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਬਾਕੀ ਸਭ ਉਸ ਦੀ ਰਚਨਾ ਹੈ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਅਵਤਾਰ ਕਰਕੇ ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਉਹ ਆਮ ਮਨੁੱਖਾਂ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੀ ਜਨਮ ਲੈਂਦੇ ਅਤੇ ਮਰਦੇ ਹਨ। ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਨੇ ਜਪੁਜੀ ਵਿਚ ਈਸਰ, ਗੋਰਖ, ਬ੍ਰਹਮਾ ਅਤੇ ਪਾਰਬਤੀ ਦੇ ਨਾਂ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੀ ਰਚਨਾ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਹੀ ਵਰਤੇ ਹਨ। ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਲਈ ਗੁਰੂ ਹੀ ਬ੍ਰਹਮਾ, ਵਿਸ਼ਨੂੰ, ਈਸ਼ਰ ਅਤੇ ਪਾਰਬਤੀ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਲਈ ਗੁਰੂ ਹੀ ਵਿਚਲਾ ਜਾਂ ਸਾਧਨ ਹੈ ਜਿਸ ਰਾਹੀਂ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦਾ ਗਿਆਨ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਸ਼ਿਵਜੀ, ਬ੍ਰਹਮਾ, ਮਹੇਸ਼ ਅਤੇ ਪਾਰਬਤੀ ਮਾਈ

ਸਭ ਉਸ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੀ ਉਸਤਤਿ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ, ਕਿਉਂ? ਇਸ ਲਈ ਕਿ ਉਹ ਸਾਰੇ ਉਸੇ ਇੱਕ ਦੀ ਰਚਨਾ ਹਨ। ਇਹ ਇੱਕ ਨਹੀਂ, ਅਨੇਕ ਹਨ, ਅਣਗਿਣਤ ਹਨ। ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਅਨੁਸਾਰ ਪਰਮਾਤਮਾ ਨੇ ਬ੍ਰਹਮਾ ਨੂੰ ਚਾਰ ਵੇਦ ਦਿੱਤੇ। ਬ੍ਰਹਮਾ ਨੇ ਵੇਦਾਂ ਤੇ ਵਿਚਾਰ ਤਾਂ ਕੀਤੀ ਪਰ ਉਹ ਦੈਵੀ ਹੁਕਮ ਨੂੰ ਸਮਝ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸਕਿਆ। ਸਿੱਟੇ ਵੱਜੋਂ ਇਹ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਕਾਇਮ ਰਿਹਾ ਕਿ ਮਨੁੱਖ ਵਾਰ ਵਾਰ ਸਵਰਗ ਅਤੇ ਨਰਕ ਵਿਚਕਾਰ ਆਉਂਦਾ ਜਾਂਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਅਵਤਾਰ ਵੀ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦਾ ਅੰਤ ਨਹੀਂ ਪਾ ਸਕੇ। ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਅਨੁਸਾਰ ਅਵਤਾਰ ਪਰਮਾਤਮ-ਅੰਸ਼ ਦਾ ਇੱਕ ਨਿੱਕਾ ਜਿਹਾ ਹਿੱਸਾ ਹਨ ਏਸੇ ਲਈ ਉਹ ਦੂਸਰੇ ਰਾਜਿਆਂ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸੁੱਖ ਅਤੇ ਦੁੱਖ ਲਈ ਲੜਦੇ ਰਹੇ ਹਨ। ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਨੇ ਵੱਖ ਵੱਖ ਅਵਤਾਰਾਂ ਦੀਆਂ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਵੀ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਇਹ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਵੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪਰਮਾਤਮਾ ਹੋਣ ਦਾ ਪ੍ਰਤੀਕ ਨਹੀਂ ਹਨ। ਬ੍ਰਹਮਾ ਰਾਹੀਂ ਵੇਦ ਪਰਗਟ ਹੋਏ ਪਰ ਆਪ ਉਹ ਮਾਇਆ-ਮੋਹ ਅਤੇ ਕਾਮਨਾ ਵਿਚੋਂ ਨਿਕਲ ਨਾ ਸਕਿਆ। ਮਹਾਦੇਵ ਜਾਂ ਸ਼ਿਵ ਅਧਿਆਤਮਕ ਗਿਆਨ ਦਾ ਪ੍ਰਤੀਕ ਹੈ ਪਰ ਉਹ ਹਮੇਸ਼ਾ ਕ੍ਰੋਧ ਨਾਲ ਭਰਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ (ਵਿਸ਼ਨੂੰ) ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਹਮੇਸ਼ਾ ਅਵਤਾਰ ਧਾਰਨ ਵਿਚ ਹੀ ਮਸਰੂਫ ਰੱਖਦਾ ਹੈ। ਫਿਰ ਸੰਸਾਰ ਲਈ ਮੁਕਤੀ ਹਾਸਲ ਕਰਨ ਦਾ ਕਿਹੜਾ ਰਸਤਾ ਹੈ? ਗੁਰਮੁਖ ਹੀ, ਜਿਹੜੇ ਗੁਰੂ ਰਾਹੀਂ ਹਮੇਸ਼ਾ ਉੱਚੇ ਗਿਆਨ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਵਿਚ ਰੁੱਝੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਇੱਛਾ ਅਤੇ ਅਗਿਆਨ ਦੇ ਅੰਧੇਰੇ ਤੋਂ ਛੁਟਕਾਰਾ ਪਾ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਗੁਰਮੁਖ ਹੀ ਸੰਸਾਰ ਸਾਗਰ ਨੂੰ ਪਾਰ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਉਹ ਨਿਰਲੇਪ ਹਨ ਜਿਹੜੇ ਸੱਚੇ ਨਾਮ ਨਾਲ ਜੁੜੇ ਹੋਏ ਹਨ, ਉਹੀ ਮੁਕਤੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਦੇ ਹਨ:

ਬ੍ਰਹਮੇ ਬੇਦ ਬਾਣੀ ਪਰਗਾਸੀ

ਮਾਇਆ ਮੋਹ ਪਸਾਰਾ॥

ਮਹਾਦੇਉ ਗਿਆਨੀ ਵਰਤੈ ਘਰਿ ਆਪਣੈ

ਤਾਮਸੁ ਬਹੁਤੁ ਅਹੰਕਾਰਾ॥ 2॥

ਕਿਸਨੁ ਸਦਾ ਅਵਤਾਰੀ ਰੂਪਾ

ਕਿਤੁ ਲਗਿ ਤਰੈ ਸੰਸਾਰਾ॥

ਗੁਰਮੁਖਿ ਗਿਆਨਿ ਰਤੇ ਜੁਗ ਅੰਤਰਿ

ਚੁਕੈ ਮੋਹ ਗੁਬਾਰਾ॥3॥ (ਪੰਨਾ 559)

ਚੌਥੀ ਨਾਨਕ ਜੋਤਿ ਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸ ਅਨੁਸਾਰ ਬ੍ਰਹਮਾ, ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਅਤੇ ਸ਼ਿਵ ਆਪਣੇ 'ਅੰਹ' ਭਾਵ ਤੋਂ ਮੁਕਤ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕੇ। ਇਸ ਅੰਹਕਾਰ ਕਾਰਨ ਉਹ ਆਪਣੇ ਰਚਣਹਾਰੇ ਨੂੰ ਭੁੱਲ ਗਏ। 'ਹਉਮੈ ਕਾਰ' ਕੀ ਸੀ? ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਲੋਕਾਂ ਤੋਂ ਆਪਣੀ ਪੂਜਾ ਪਰਮਾਤਮਾ ਵਾਂਗ ਕਰਵਾਈ ਜਦ ਕਿ ਉਹ ਸਿਰਫ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੀ ਰਚਨਾ ਸਨ। ਪਰਮਾਤਮ-ਅਨੁਭਵ ਗੁਰੂ ਰਾਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਗੁਰੂ ਰਾਹੀਂ ਹੀ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਅੰਹਕਾਰ ਤੋਂ ਛੁਟਕਾਰਾ ਮਿਲਦਾ ਹੈ। ਸਿੱਟਾ ਇਹ ਕੱਢਿਆ ਹੈ ਕਿ ਹਉਮੈ ਤੋਂ ਮੁਕਤ ਹੋਏ ਬਿਨਾ ਪਰਮਾਤਮਾ ਨਾਲ ਇੱਕਸੁਰ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਅਤੇ ਅਵਤਾਰ ਕਹੇ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਇਹ ਸਾਰੇ ਹਉਮੈ ਤੋਂ ਮੁਕਤ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕੇ:

ਬ੍ਰਹਮਾ ਬਿਸਨੁ ਮਹਾਦਿਉ ਤ੍ਰੈ ਗੁਣ ਰੋਗੀ

ਵਿਚਿ ਹਉਮੈ ਕਾਰ ਕਮਾਈ॥

ਜਿਨਿ ਕੀਏ ਤਿਸਹਿ ਨ ਚੇਤਹਿ ਬਪੁੜੇ

ਹਰ ਗੁਰਮੁਖਿ ਸੋਝੀ ਪਾਈ॥ 2॥

(ਪੰਨਾ 735)

ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਨੇ ਸਪਸ਼ਟ ਕੀਤਾ ਹੈ ਕਿ ਪਰਮਾਤਮਾ ਨੇ ਬਹੁਤ ਵਾਰ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਦੀ ਰਚਨਾ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਅਣਗਿਣਤ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਪ੍ਰਗਟ ਕੀਤਾ ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਬ੍ਰਹਮੰਡ ਉਸੇ ਦਾ ਪ੍ਰਗਟ ਰੂਪ ਹੈ। ਉਸ ਦੁਆਰਾ ਰਚੀ ਗਈ ਹਰ ਚੀਜ਼ ਅੰਤ ਨੂੰ ਉਸੇ ਵਿਚ ਸਮਾ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਕੋਈ ਵੀ ਉਸ ਦਾ ਅੰਤ ਨਹੀਂ ਪਾ ਸਕਦਾ। ਪੰਚਮ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ ਫੁਰਮਾਉਂਦੇ ਹਨ ਕਿ ਇਹ ਕਹਿਣਾ ਕਿ ਪਰਮਾਤਮਾ ਅਸ਼ਟਮੀ ਵਾਲੇ ਦਿਨ (ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਦਾ ਜਨਮ ਦਿਨ) ਪੈਦਾ ਹੋਇਆ, ਮਹਾਂ ਮੂਰਖਤਾ ਹੈ। ਇਹ ਕਹਿਣਾ ਕਿ ਪਰਮਾਤਮਾ ਜਨਮ ਲੈਂਦਾ ਅਤੇ ਮਰਦਾ ਹੈ ਤਰਕ-ਸੰਗਤ ਨਹੀਂ। ਸਰੀਰ ਬਿਨਸਣਹਾਰ ਹੈ ਅਤੇ ਨਸ਼ਟ ਹੋ ਜਾਣ ਵਾਲੀ ਚੀਜ਼ ਸੰਪੂਰਨ ਕਿਵੇਂ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ? ਗੁਰੂ ਨੇ ਬਹੁਤ ਹੀ ਸਖਤ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿਚ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਅਜਿਹਾ ਮੂੰਹ ਜਲ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਜਿਹੜਾ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਪਰਮਾਤਮਾ ਜਨਮ ਲੈਂਦਾ ਹੈ। (ਪੰਨਾ 1136)

(ਚਲਦਾ...)

ਸਿਆਣਿਆਂ ਦਾ ਕਿਹਾ

(1) ਸਮੇਂ ਦੀ ਗਰਦਿਸ਼ ਨੇ ਬਹੁਤੇ ਸਿੱਖਾਂ ਵਿਚਲੀ ਸਿੱਖੀ ਸਥਿਰਤਾ ਉਪਰ ਕਾਫੀ ਧੂਲ ਜਮਾਂ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਹੈ।

(27) ਕਾਲਖ ਦੇ ਵਣਜਾਰਿਓ! ਚਾਨਣ ਕਦੇ ਹਾਰਿਆ ਨਹੀਂ। ਓ ਕਿਰਨਾਂ ਦੇ ਕਾਤਲੋ! ਸੂਰਜ ਕਦੇ ਮਰਿਆ ਨਹੀਂ।

(3) ਹਰ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਜਲਾਲਤ ਨੂੰ ਹਜ਼ਮ ਕਰਕੇ ਵੀ ਕੀ ਕੋਈ ਕੌਮ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਅਣਖੀਲੀ ਅਖਵਾਉਂਦੀ ਰਹਿ ਸਕਦੀ ਹੈ?

(4) ਸ਼ੇਰ ਦਿਲ ਸਿੱਖ ਕੌਮ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਲੀਡਰ ਚੁਣਨ ਦੀ ਜਾਚ ਨਹੀਂ।

(5) ਗਾਂਧੀਵਾਦੀ ਸਿੱਖ ਲੀਡਰਸ਼ਿਪ ਦੀ ਉਂਗਲ ਫੜ ਕੇ ਭਾਰਤੀ ਨਿਆਂ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਤੋਂ ਨਿਆਂ ਹਾਸਲ ਕਰਨ ਤੁਰੇ ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਵਰਗ ਨੂੰ, ਸਿੱਖ ਜੁਝਾਰੂ ਲਹਿਰ ਦੀ ਰੂਹ ਬਾਬਾ ਗੁਰਬਚਨ ਸਿੰਘ ਮਾਨੋਚਾਹਲ ਦੇ ਮੂੰਹ ਚੋਂ ਨਿਕਲੀ ਉਹ ਆਵਾਜ਼ ਹੁਣ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਲੱਗਣ ਲੱਗ ਪਈ ਹੈ ਕਿ ਭਾਰਤੀ ਹਿੰਦੂ ਪੱਥਰ ਪੁਜ ਹਾਕਮਾਂ ਦੇ ਦਿਲ ਵੀ ਪੱਥਰ ਹੋ ਚੁੱਕੇ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਨਿਆਂ ਦੀ ਆਸ ਰੱਖਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਪਾਗਲਖਾਨੇ ਦੇ ਡਾਕਟਰ ਤੋਂ ਚੈਕ ਕਰਵਾ ਲਵੋ।

(6) ਅੱਜ ਸਾਨੂੰ ਆਪਣੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ, ਨਜ਼ਮਾਂ, ਆਪਣੇ ਡਰਾਮੇ, ਆਪਣੀਆਂ ਪੇਂਟਿੰਗਾਂ ਲੈ ਕੇ ਸਤਕਾਂ, ਚੌਰਾਹਿਆਂ ਵਿਚ ਆ ਖਲੋਣ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ ਤਾਂ ਜੋ ਅਸੀਂ ਲੋਕਾਈ ਨਾਲ, ਆਵਾਮ ਨਾਲ, ਜੁੜ ਸਕੀਏ।

(7) ਬੋਲੋ, ਤਾਂ ਕਿ ਇਤਿਹਾਸ ਗਵਾਹੀ ਦੇ ਸਕੇ ਕਿ ਇਸ ਸਿਆਹ ਦੌਰ ਵਿਚ ਵੀ ਕੁੱਝ ਹਸਾਸ ਤੇ ਈਮਾਨਦਾਰ ਲੋਕ ਜ਼ਿੰਦਾ ਬਚੇ ਸਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਆਪਣੀਆਂ ਜਾਨਾਂ ਨੂੰ ਦਾਅ 'ਤੇ ਲਾ ਦਿੱਤਾ ਸੀ, ਤਾਂ ਕਿ ਬੋਲਣ ਦਾ ਹੱਕ ਆਉਣ ਵਾਲੀਆਂ ਨਸਲਾਂ ਤੋਂ ਖੋਗਿਆ ਨਾ ਜਾਵੇ।

(8) ਸਾਡਾ ਅੰਮੀਉਂ ਜਰਾ ਨਾ ਕਰੋ ਝੋਰਾ, ਸਾਨੂੰ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਸੁਰਖਤ ਕਰਨ ਦੇਵੋ। ਅਸੀਂ ਜੰਮੇ ਹਾਂ ਉਹੀ ਦੇ ਦੀ ਲਾਟ ਵਿਚੋਂ, ਸਾਨੂੰ ਸੇਕ ਜੁਦਾਈ ਦਾ ਜਰਨ ਦੇਵੋ।

(9) ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਕੰਧ ਲਾਲ ਕਿਲੇ ਦੀ ਤੋਤਨੀ ਏ, ਅਜੇ ਤਕ ਉਹ ਸਾਡੇ ਹਥਿਆਰ ਜ਼ਿਉਂਦੇ। ਗੁਠਾ ਲਾਇਆ ਨਹੀਂ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਬੇਦਾਵਿਆਂ ਤੇ ਸਿੰਘ ਅਜੇ ਵੀ ਲੱਖ ਹਜ਼ਾਰ ਜਿਉਂਦੇ।

(10) ਇਹ ਤਾਂ ਇਸ਼ਕ ਦਾ ਇੱਕ ਪੜ੍ਹਾਅ ਹੈ, ਮੇਰੀ ਮੰਜ਼ਿਲ ਹੋਰ ਅਗੇਰੇ। ਜਿਥੇ ਆਸ਼ਕ ਪੀ ਜਾਂਦੇ ਨੇ ਸੂਰਜ ਵਾਂਗੂੰ ਕੁੱਲ ਹਨੇਰੇ।

(11) ਇਸ ਵਿਚ ਵੀ ਕੋਈ ਦੇ ਰਾਵਾਂ ਨਹੀਂ ਕਿ ਸਿੱਖ ਜਦੋਂ ਵੀ ਹਾਰੇ ਹਨ, ਨਾਲਾਇਕ ਲੀਡਰਸ਼ਿਪ ਦੇ ਕਾਰਨ ਹੀ ਹਾਰੇ ਹਨ।

(12) ਹਾਰਨਾ ਪਾਪ ਨਹੀਂ, ਹਾਰ ਮੰਨ ਲੈਣਾ ਪਾਪ ਹੈ। ਸਿੱਖ ਹਰ ਵਾਰ ਫੱਟ ਖਾ ਖਾ ਕੇ ਉਠਦੇ ਹਨ ਤੇ ਹਾਰ ਨੂੰ ਜਿੱਤ ਵਿਚ ਬਦਲਣ ਲਈ ਉਦੋਂ ਤਕ ਮੁੜ ਮੁੜ ਸਿਰ ਧੜ ਦੀ ਬਾਜ਼ੀ ਲਾਉਂਦੇ ਰਹੇ ਹਨ ਜਦੋਂ ਤਕ ਜੰਗ ਜਿੱਤੀ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦੀ।

(13) ਮੈਂ ਹਾਂ ਧਰਤ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਕਿੰਜ ਆਪਣਾ ਹਾਲ ਸੁਣਾਵਾਂ, ਜੀਭ ਮੇਰੀ ਨੂੰ ਤਾਲਾ ਲੱਗਾ ਹੱਥਕੜੀਆਂ ਵਿਚ ਬਾਂਹਵਾਂ। ਪੈਰੀਂ ਮੇਰੇ ਬੇੜੀਆਂ ਪਾਈਆਂ ਕਿੰਜ ਅੱਗੇ ਕਦਮ ਵਧਾਵਾਂ।

(14) ਮੇਰੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਨੇ ਨਾਮ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ, ਜੋ ਵਾਰ ਗਏ ਜਾਨਾਂ ਕੌਮ ਦੇ ਉਤੇ। ਜਗਾ ਗਏ ਸੁੱਤੀ ਕੌਮ ਉਹੋ, ਆਪ ਭਾਵੇਂ ਉਹ ਸਦਾ ਲਈ ਸੁੱਤੇ।

(15) ਐ ਪੰਜਾਬ, ਧੀਆਂ ਤੇਰੀਆਂ ਭੀ, ਅਣਖੀਲੀਆਂ ਨਾਰਾਂ ਨੇ। ਸਿਰ 'ਤੇ ਜਦ ਪੈ ਜਾਂਦੀ, ਇਹ ਫੜਨ ਤਲਵਾਰਾਂ ਨੇ।

(16) ਜੂਨ ਮਹੀਨਾ ਅੱਜ ਫਿਰ ਚੜ੍ਹਿਆ, ਯਾਦ ਇਕ ਫਿਰ ਆਈ ਨੀ ਮਾਏ। ਸਾਡੇ 'ਤੇ ਜੋ ਕਹਿਰ ਗੁਜਰਿਆ, ਉਹ ਅੱਖਾਂ ਸਾਹਵੇਂ ਲਿਆਈ ਨੀ ਮਾਏ।

(17) ਖੂਨ ਸ਼ਹੀਦਾਂ ਦਾ ਡੁਲ੍ਹਿਆ ਹਰ ਥਾਂ, ਪੈਰ ਇਸ 'ਤੇ ਕਿੰਜ ਧਰੋਗਾ ਸਿੰਘਾ। ਸਿਰ ਤੇਰਾ ਵਿਚ ਪੈਰਾਂ ਡਿੱਗਾ, ਜਿਉਂਦਿਆਂ ਹੁਣ ਤੂੰ ਮਰੋਗਾ ਸਿੰਘਾ।

(18) ਨਵੰਬਰ 84 ਵਿਚ ਐਨੀ ਉਚੀ ਚੀਕ ਸੀ ਉਸ ਦੀ, ਉਹ ਸੁੱਤੇ ਲੋਕ ਜਗਾਉਂਦੀ ਸੀ। ਕੋਈ ਉਹਦੀ ਮਦਦ ਨਾ ਕਰਦਾ, ਉਹ ਜਾਨ ਦੇ ਕੇ ਪੱਤ ਬਚਾਉਂਦੀ ਸੀ।

(19) ਸ਼ਹੀਦ ਆਪਣੀ ਮਾਂ ਨੂੰ ਕਹਿੰਦਾ, ਖੁਸ਼ੀ ਵੱਸ ਤੂੰ ਮੇਰੀ ਅੰਮਤੀ ਮੇਰੇ ਪਿਛੋਂ ਕਦੇ ਨਾ ਰੋਣਾ। ਮੈਂ ਚੱਲਿਆ ਹਾਂ ਉਥੇ ਮਾਤਾ ਜਿਥੋਂ ਮੁੜ ਕਦੇ ਨਾ ਆਉਣਾ।

ਪ੍ਰੇਸ਼ਕਾਰ-ਪਰਮਜੀਤ ਸਿੰਘ ਦਾਖਾ

ਨੈਣ-ਨਕਸ਼

ਐਸ. ਅਸ਼ੋਕ ਭੌਰਾ

ਝੜੇ ਹੋਏ ਪੱਤਿਆਂ ਵਾਲੇ ਦਰਖਤ ਵੱਲ ਕੋਈ ਵੀ ਨਹੀਂ ਦੇਖਦਾ। ਇਸੇ ਲਈ ਪਤਝੜ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਵੀ ਚੰਗੀ ਨਹੀਂ ਲਗਦੀ ਕਿਉਂਕਿ ਦਰਖਤ ਦੀ ਟੋਹਰ ਵੀ ਫੁੱਲਾਂ, ਫਲਾਂ ਅਤੇ ਪੱਤਿਆਂ ਨਾਲ ਹੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਬੁੱਢੇ ਹੋਏ ਬੰਦਿਆਂ ਨੂੰ ਜਵਾਨੀ ਦੀ ਯਾਦ ਪ੍ਰੇਸ਼ਾਨ ਕਰਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਬੁੱਢਿਆਂ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਜਵਾਨ ਸੋਚਦੇ ਹਨ ਕਿ ਸ਼ਾਇਦ ਇਹ ਏਦਾਂ ਦੇ ਹੀ ਧਰਤੀ 'ਤੇ ਆਏ ਹੋਣ। ਜਵਾਨੀ ਮਸਤਾਨੀ ਇਸ ਕਰਕੇ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਸਾਰੀਆਂ ਸ਼ੈਤਾਨੀਆਂ ਇਸੇ ਉਮਰ ਵਿੱਚ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ, ਪਰ ਬਹੁਤ ਘੱਟ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕਈਆਂ ਨੂੰ ਇਸ ਉਮਰ ਦੀ ਵੱਡੇ ਲੰਬ ਕੇ ਜਾਂ ਤਾਂ ਮਜ਼ਬੂਰੀ ਨਾਲ ਸ਼ੈਤਾਨੀਆਂ ਕਰਨੀਆਂ ਪੈ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ, ਤੇ ਜਾਂ ਫਿਰ ਕਰਾਮਾਤਾਂ ਕਰਨ ਲਈ ਬੇਵੱਸ ਹੋਣਾ ਪੈ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਮੈਲੇ ਕੱਪੜਿਆਂ 'ਚ ਖੂਬਸੂਰਤ ਬਦਨ ਹੋਣ, ਗੰਦਗੀ ਵਾਲੀਆਂ ਥਾਂਵਾਂ 'ਤੇ ਸਫ਼ਾਈਪਸੇਦ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਰਹਿਣਾ ਪੈ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਇਸ ਤੋਂ ਵੱਡੀਆਂ ਮਜ਼ਬੂਰੀਆਂ ਹੋਰ ਕੀ ਸਕਦੀਆਂ ਹਨ? ਜਿਹੜੇ ਬਦਸੂਰਤ ਸਨ ਪਰ ਵਿਆਹੇ ਚੰਨ ਵਰਗੇ ਮੁਖੜਿਆਂ ਨਾਲ ਗਏ, ਫਿਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚਾਰਿਆਂ ਨੇ ਸਾਰੀ ਉਮਰ ਮਜ਼ਬੂਰੀ 'ਚ ਚੌਂਕੀਦਾਰਾਂ ਹੀ ਕੀਤਾ ਪਰ ਇਹਦੇ ਬਦਲੇ ਮਿਹਨਤਾਨਾ ਟਕਾ ਨਹੀਂ ਮਿਲਿਆ। ਇਸਤਰੀਆਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਤਾਂ ਬਹੁਤਾ ਕਰਕੇ ਗੀਤ ਵਰਗੀਆਂ ਹੀ ਹਨ ਪਰ ਖੋਰੇ ਕਿਉਂ ਵੈਣਾਂ ਵਰਗੀਆਂ ਹੋ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ; ਜਿਵੇਂ ਆਲ੍ਹਣਿਆਂ 'ਚੋਂ ਉਡੀਆਂ ਤਾਂ ਕੋਇਲਾਂ ਸਨ ਪਰ ਜਦ ਵਾਪਸ ਪਰਤੀਆਂ ਤਾਂ ਕਾਵਾਂ ਵਰਗੀਆਂ ਬਣ ਗਈਆਂ!

ਨਾਂ ਤਾਂ ਉਸ ਵਿਚਾਰੀ ਦਾ ਪ੍ਰੀਤਮ ਕੌਰ ਸੀ ਪਰ ਚੰਗੇ ਦਿਨਾਂ ਦੇ ਦੌਰ ਨੇ ਉਹਦਾ ਨਾਂ ਭਾਗਾਂ ਭਰੀ ਬਣਾ ਦਿੱਤਾ ਸੀ। ਖੰਡਰ ਜਿਹੇ ਮਕਾਨ 'ਚੋਂ ਜਦੋਂ ਬਦਬੂ ਨਿਕਲੀ ਤਾਂ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਵੇਖਿਆ ਕਿ ਭਾਗਾਂ ਭਰੀ ਇਸ ਜਹਾਨੋਂ ਕੂਚ ਕਰ ਗਈ ਹੈ। ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦਾ ਅੰਤ ਉਹਨੇ ਵੇਖਿਆ ਸੀ, ਇੰਦਾਂ ਲਗਦਾ ਸੀ, ਸੋਨਾ ਕਿਸੇ ਨੇ ਕੋਡੀਆਂ ਦੇ ਭਾਅ ਵੀ ਨਹੀਂ ਪੁੱਛਿਆ। ਅਰਬੀ ਨੂੰ ਮੋਢਾ ਵੀ ਕਿਸੇ ਆਪਣੇ ਨੇ ਨਹੀਂ ਸੀ ਦਿੱਤਾ। ਲੋਕ ਉਹਦੇ ਮਰਨ 'ਤੇ ਹਉਕੇ ਤਾਂ ਭਰਦੇ ਸਨ ਪਰ ਰੋਣਾ ਕਿਸੇ ਦਾ ਵੀ ਨਹੀਂ ਸੀ ਨਿਕਲਿਆ, ਤੇ ਭਰ ਜੋਬਨ ਵਿਚ ਲਾਟੂ ਵਾਂਗ ਜਗਣ ਵਾਲੀ ਭਾਗਾਂ ਭਰੀ ਸਮਸ਼ਾਨਘਾਟ ਦੇ ਆਂਗਣ ਵਿਚ ਲਟ-ਲਟ ਬਲਣ ਲੱਗ ਪਈ। ਸ਼ਾਇਦ ਕਿਸੇ ਨੇ ਉਹਦੀਆਂ ਅੰਤਿਮ ਅਰਦਾਸਾਂ ਵੀ ਨਹੀਂ ਕਰਨੀਆਂ ਸਨ, ਜਾਂ ਸਰਧਾਂਜਲੀ ਸਮਾਗਮ ਤਾਂ ਕੀ ਹੋਣਾ ਸੀ। ਇਸ ਲਈ ਲੋਕ ਆਪਸ ਵਿਚ ਮੂੰਹੋਂ-ਤੂੰਹੀ ਹੀ ਉਹਦੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੇ ਵਰਕੇ ਪੁੱਠੇ-ਸਿੱਧੇ ਕਰਕੇ, ਤਰਸ ਵਾਲੀ ਸ਼ਰਧਾ ਭੇਟ ਕਰਕੇ ਘਰਾਂ ਨੂੰ ਚਲੇ ਗਏ। ਫੁੱਲ ਵੀ ਵਿਚਾਰੀ ਦੇ ਸਰਪੰਚ ਨੇ ਚੁਗ ਕੇ ਉਥੇ ਹੀ ਕਿੱਕਰ ਨਾਲ ਬੁਤਾਉਂ ਵਾਂਗ ਟੰਗ ਦਿੱਤੇ।

ਦਰਅਸਲ ਪੌਣੇ ਛੇ ਫੁੱਟ ਲੰਬੀ ਭਾਗਾਂ ਭਰੀ ਇਕਲੌਤੀ ਧੀ ਸੀ। ਬਾਪ ਹੱਥ ਪੀਲੇ ਕਰਨ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਤੁਰ ਗਿਆ। ਸੁਨੱਖੀ ਇੰਨੀ ਕਿ ਜੇ ਕੋਈ ਹੀਰ ਸੀ ਵੀ ਤਾਂ ਇਸ ਤੋਂ ਸੋਹਣੀ ਨਹੀਂ ਸੀ ਹੋ ਸਕਦੀ। ਭਗਵਾਨ ਸਿਹੂ ਨਾਲ ਜਦੋਂ ਵਿਆਹੀ

ਭਾਗਾਂਭਰੀ ਦੇ ਫੁੱਟ ਗਏ ਭਾਗ ਏਦਾਂ...

ਕਰਜ਼ਾ ਲੈਣ ਦੀ ਕਾਹਲ ਨਾ ਕਰੇ, ਕਰਜ਼ਾਈ ਬੰਦਿਆਂ ਦੇ ਜੁਆਨ ਰਹਿਣ ਦੀਆਂ ਆਸਾਂ ਦਾ ਬੂਰ ਝੜ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਬੰਦਿਆਂ ਨੇ ਹਰ ਥਾਂ ਸਿਰ ਨਹੀਂ ਝੁਕਾਇਆ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪਤਾ ਸੀ ਕਿ ਸਿਰ 'ਚ ਦਿਮਾਗ ਵੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਸਿਆਣੇ ਬੰਦਿਆਂ ਨੇ ਤੱਤ ਕੱਢੇ ਹੁੰਦੇ ਸਨ ਅਤੇ ਉਹ ਕੁੜੀ, ਮੁੰਡੇ ਦੀ ਤੋਰ ਦੇਖ ਕੇ ਦੱਸ ਦਿੰਦੇ ਸਨ ਕਿ ਹਾਲਾਤ ਠੀਕ ਨੇ ਜਾਂ ਨਹੀਂ; ਪਰ ਹੁਣ ਬੰਦੇ ਬੁੱਢੇ ਤਾਂ ਹੋਈ ਜਾਂਦੇ ਨੇ, ਤੱਤ ਨਹੀਂ ਕੱਢਦੇ ਤਾਂ ਕੀ ਕਰੀਏ? ਹੁਣ ਤਾਂ ਕਈ ਵਿਦੇਸ਼ੀ ਬੁੱਢਿਆਂ ਦੇ ਵੀ ਦੇਸ਼ ਜਾ ਕੇ ਸਿਰ ਸੁਆਹ ਪੁਆਉਣ ਦੀਆਂ ਖ਼ਬਰਾਂ ਮਿਲ ਰਹੀਆਂ ਹਨ। ਅੱਗੇ ਸਵੈਮਾਣ ਲਈ ਯਤਨ ਹੁੰਦੇ ਸਨ, ਹੁਣ ਅਭਿਮਾਨ 'ਚ ਗਰਦਨ ਆਕੜੀ ਹੀ ਬਿਜਲੀ ਦੇ ਖੰਭੇ ਵਾਂਗ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਪੈਰਾਂ ਵੱਲ ਵੇਖਦੇ ਹੀ ਬਹੁਤ ਘੱਟ ਲੋਕ ਹਨ। ਜੇ ਦੁਨੀਆਂ ਦੇ ਬਹੁਤੇ ਲੋਕ ਦੁਖੀ ਹਨ ਤਾਂ ਇਸ ਕਰਕੇ ਕਿ ਇਨਸਾਫ਼ ਕੁੱਝਾ ਹੀ ਹੁੰਦਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਬੰਦਾ ਭਾਵੇਂ ਰੋਜ਼ ਵਧੀਆ ਸਾਬਣ ਨਾਲ ਮਲ-ਮਲ ਕੇ ਨਹਾਉਂਦਾ ਹੈ ਪਰ ਤਿੰਨ ਵਾਰ ਦਾ ਨਹਾਉਣਾ ਹੀ ਖਾਸ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਜਦੋਂ ਸਾਰਿਆਂ ਨੇ ਰਲ ਕੇ ਇਹ ਕਾਜ ਕਰਨਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਜੰਮਣ, ਵਿਆਹ ਅਤੇ ਮਰਨ ਵਕਤ। ਦੇਸ਼ ਕੋਈ ਵੀ ਹੋਵੇ ਪਰ ਪ੍ਰੇਮਿਕਾ ਦੇ ਅਰਥ ਇਕੋ ਜਿਹੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਸੋਨਾ ਖਾਣ 'ਚੋਂ ਨਿਕਲਣ ਵੇਲੇ ਸੁਨਿਹਰੀ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ। ਇਹ ਵੀ ਜ਼ਰੂਰੀ ਨਹੀਂ ਬਾਹਰੋਂ ਲਾਲ ਦਿਸਣ ਵਾਲੇ ਅੰਬ ਅੰਦਰੋਂ ਮਿੱਠੇ ਵੀ ਹੋਣ। ਬੁੰਦ 'ਚ ਸਮੁੰਦਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਕਣੀਆਂ 'ਚ ਹੜ੍ਹ ਵੀ ਹੁੰਦੇ ਨੇ। ਕਈ ਵਾਰ ਬੰਦਾ ਮਰ ਤਾਂ ਕਦੇ ਦਾ ਗਿਆ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਪਰ ਹਾਲਾਤ ਜਿਉਣ ਲਈ ਮਜ਼ਬੂਰ ਕਰੀ ਰਖਦੇ ਹਨ। ਜੀਹਨੇ ਨਸ਼ੇ ਵੀ ਰੱਜ ਕੇ ਕੀਤੇ ਹੋਣ, ਖੁਸ਼ਹਾਲ ਵੀ ਹੋਵੇ, ਤੁਹਾਨੂੰ ਲਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸਾਧ ਅਤੇ ਚੋਰ 'ਕੌਣੋ ਹੋ ਸਕਦੇ ਹਨ?

ਤਾਂ ਮੁਕਲਾਵੇ ਵਾਲੇ ਦਿਨਾਂ 'ਚ ਆਂਢ-ਗੁਆਂਢ ਵਿਚ ਹੀ ਨਹੀਂ ਆਲੇ-ਦੁਆਲੇ ਦੇ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿਚ ਚਰਚਾ ਛਿੜ ਪਈ ਸੀ ਕਿ ਭਗਵਾਨ ਸਿਹੂ ਦੇ ਭਾਗ ਜਾਗ ਪਏ ਹਨ। ਵਹੁਟੀ ਮਿਲੇ ਤਾਂ ਸੁੱਖ ਨਾਲ ਇਹਦੇ ਵਰਗੀ! ਕਿਉਂਕਿ ਭਗਵਾਨ ਸਿਹੂ ਜੀਹਨੂੰ ਛੋਟੇ ਨਾਂ ਨਾਲ ਭਾਨਾ ਹੀ ਕਹਿੰਦੇ ਸਨ ਪਰ ਉਹਨੂੰ ਜਾਣਦੇ ਬਹੁਤਾ ਕਰਕੇ ਇਸ ਕਰਕੇ ਸਨ ਕਿ ਉਹ ਪੰਜਾਬ ਅਤੇ ਹਿੰਦੋਸਤਾਨ ਵਿਚ ਬਹੁਤਾ ਸਮਾਂ ਹਕੂਮਤ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਪਾਰਟੀ ਦਾ ਸਿਰਕੱਢ ਬੰਦਾ ਸੀ। ਜ਼ਮੀਨ ਤਾਂ ਭਾਵੇਂ ਡੇਢ ਕੁ ਕਿੱਲਾ ਸੀ ਪਰ ਠਾਠ-ਬਾਠ ਪੂਰਾ। ਮੋਟਰਸਾਈਕਲ 'ਤੇ ਇਹ ਜੋੜੀ ਜਦੋਂ ਨਿਕਲਦੀ ਸੀ ਤਾਂ ਟੋਕਰਾ ਚੁੱਕੀ ਔਰਤਾਂ ਵੀ ਮੂੰਹ ਘੁਮਾ-ਘੁਮਾ ਕੇ ਵੇਖਦੀਆਂ ਸਨ, 'ਅੱਛਾ! ਆਹ ਏ ਭਾਗਾਂ ਭਰੀ।' ਭਾਨੇ ਦਾ ਮਿੱਤਰ ਸੀ ਨਾਲ ਦੇ ਪਿੰਡੋਂ ਕਾਮਰੋਡ ਕਿੱਕਰ ਸਿੰਘ। ਉਹ ਪਾਰਟੀ ਦੇ ਧਰਨਿਆਂ, ਜਲਸਿਆਂ, ਮੁਜ਼ਾਹਰਿਆਂ, ਨਾਅਰਿਆਂ ਵਿਚ ਤਾਂ ਅਲੱਗ ਅਲੱਗ ਹੁੰਦੇ ਪਰ ਆਖਣੇ ਗਲਾਸੀ 'ਕੱਠਿਆਂ ਦੀ ਹੀ ਖੜਕਦੀ ਸੀ। ਦੋਹਾਂ ਪਰਿਵਾਰਾਂ ਵਿਚ ਰਾਜਨੀਤਕ ਸੋਚ ਤੋਂ ਸਿਵਾ ਸਭ ਕੁਝ ਸਾਂਝਾ ਸੀ। ਭਾਨੇ ਦੇ ਇਕੋ ਪੁੱਤ ਸੀ ਯੂਸਫ਼ ਵਰਗਾ। ਕਾਮਰੋਡ ਦੇ ਦੋ ਧੀਆਂ ਸਨ।

ਦੋਹਾਂ ਪਰਿਵਾਰਾਂ ਦੇ ਪਿਆਰ ਵਿਚ ਐਸੀ ਸੰਨ੍ਹ ਪਈ ਕਿ ਜੀਵਨ ਹੀ ਜਿਵੇਂ ਯੁੱਧ ਵਿਚ ਬਦਲ ਗਿਆ ਹੋਵੇ। ਭਾਨੇ ਦਾ ਛੋਕਰਾ ਕਿੱਕਰ ਸਿਹੂ ਦੀ ਵੱਡੀ ਕੁੜੀ ਨਾਲ ਰਫ਼ੂ ਚੱਕਰ ਹੋ ਗਿਆ। ਪੁਲਿਸ ਨੇ ਰਾਜਨੀਤਕ ਕੰਦ ਕਰਕੇ ਭਾਵੇਂ ਭਾਨੇ ਅਤੇ ਭਾਗਾਂ ਭਰੀ ਦੀ ਬਹੁਤੀ ਖਿੱਚ-ਧੂਹ ਤਾਂ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਪਰ ਫਿਰ ਵੀ 'ਤੇਏ ਤੋਏ' ਕਾਫ਼ੀ ਹੋ ਗਈ ਸੀ। ਦੋਹਾਂ ਨੇ ਇਕ-ਦੂਜੇ ਵੱਲ ਪਿੱਠਾਂ ਕਰ ਲਈਆਂ। ਭਾਨਾ ਅਤੇ ਕਿੱਕਰ ਸਿੰਘ ਇਕ-ਦੂਜੇ ਨੂੰ ਬਹੁ ਖਾਧੀ ਮੱਝ ਵਾਂਗ ਕੌੜਾ ਕੌੜਾ ਝਾਕਦੇ। ਘਟਨਾ ਇਹ ਕੋਈ ਤੀਹ ਕੁ ਸਾਲ ਪੁਰਾਣੀ ਹੈ, ਅਤੇ ਜੇ ਯਾਦ ਸ਼ਕਤੀ ਦਾ ਰਿਵਰਸ ਗਿਆਰ ਪਾ ਕੇ ਦੇਖੋ ਤਾਂ ਅਖ਼ਬਾਰਾਂ ਦੀਆਂ ਸੁਰਖੀਆਂ ਬਹੁਤ ਕੁਝ ਚੇਤੇ ਕਰਾ ਦੇਣਗੀਆਂ। ਹਾਲੇ ਤੀਕਰ ਪਿਆਰ 'ਚ ਰਫ਼ੂ ਚੱਕਰ ਹੋਈ ਇਸ ਜੋੜੀ ਦਾ ਕੋਈ ਬਹੁ-ਪਤਾ ਨਹੀਂ; ਹਾਲਾਂਕਿ ਨਾ ਹੁਣ ਭਾਨਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਤੇ ਨਾ ਭਾਗਾਂ ਭਰੀ।

ਵਰ੍ਹਿਆਂ ਪਿੱਛੋਂ ਭਾਨਾ ਅਤੇ ਕਿੱਕਰ ਸਿਹੂ ਇਕੋ ਬੱਸ ਵਿਚ ਪਿੰਡਾਂ ਵੱਲ ਜਾ ਰਹੇ ਸਨ ਕਿ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਕਿਉਂ ਦੋਹਾਂ ਦੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਪਿਆਰ ਦੇ ਰਸ ਵਿਚ ਰਿਸ ਪਈਆਂ। 'ਯਾਰਾ ਜੋ ਹੋਣਾ ਸੀ ਹੋ ਗਿਆ। ਔਲਾਦ ਮਾੜੀ ਨਿਕਲੀ ਤਾਂ ਕੀ ਕਰੀਏ। ਨਾ ਕਸੂਰ ਤੇਰਾ, ਨਾ ਮੇਰਾ। ਹੋ ਜ਼ਰਾ ਪਰ੍ਹੇ ਨੂੰ' ਕਹਿ ਕੇ ਭਾਨਾ, ਕਿੱਕਰ ਸਿਹੂ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਸੀਟ 'ਤੇ ਬਹਿ ਗਿਆ। ਪਹਿਲਾਂ ਪਿੰਡ ਭਾਨੇ ਦਾ ਆਇਆ ਅਤੇ ਉਹਨੇ ਯਾਰ ਨੂੰ ਬਾਹੋਂ ਖਿੱਚ ਕੇ ਹੇਠਾਂ ਲਾਹ ਲਿਆ ਕਿ ਚੱਲ ਅੱਜ ਪੁਰਾਣੇ ਦਿਨ ਚੇਤੇ ਕਰਦੇ ਆਂ। ਉਸੇ ਟਿੱਡਾਂ ਵਾਲੇ ਖੂਹ 'ਤੇ ਜੀਹਦੇ ਸੱਜੇ

ਪਾਸੇ ਇੰਜਣ ਫਿੱਟ ਸੀ ਤੇ ਉਸੇ ਬਾਣ ਵਾਲੇ ਮੰਜੇ ਦੇ ਪੌਂਦੀਆਂ-ਸਰਹਾਣੇ ਬੈਠ ਗਏ। ਭਾਨੇ ਨੇ ਘਰ ਦੀ ਕੱਚੀ ਪਹਿਲੇ ਤੋੜ ਵਾਲੀ ਆੜ੍ਹ ਦੇ ਬੱਲਿਓਂ ਕੱਢ ਲਈ ਅਤੇ ਫਿਰ ਪਾਵੇ 'ਤੇ ਗੰਢਾ ਭੰਨ ਕੇ ਪੇਗ ਨਾਲ ਇਕ-ਦੂਜੇ ਨੂੰ ਸਲਾਦ ਵਾਂਗ ਪੇਸ਼ ਕਰਦੇ।

ਗੱਲਾਂ-ਗੱਲਾਂ ਵਿਚ ਗੱਲ ਉਦੋਂ ਖਰਾਬ ਹੋ ਗਈ ਜਦੋਂ ਭਾਨੇ ਪੁੱਛਿਆ, 'ਯਾਰ ਤੇਰਾ ਗੁੱਸਾ ਮਰ ਨੂੰ ਸਕਦਾ?'

'ਮਰ ਸਕਦੈ!'

'ਦੱਸ ਕਿਵੇਂ?'

'ਤੇਰਾ ਮੂੰਡਾ ਮੇਰੀ ਧੀ ਲੈ ਗਿਆ ਸੀ?'

'ਹਾਂ!'

'ਬੱਸ ਇਕ ਰਾਤ ਮੇਰੇ ਕੋਲ ਭਾਗਾਂ ਭਰੀ ਛੱਡਦੇ।'

...ਤੇ ਦਾਰੂ ਦੇ ਨਸ਼ੇ ਦਾ ਰੰਗ ਉਦੋਂ ਲਾਲੇ-ਲਾਲ ਹੋ ਗਿਆ ਜਦੋਂ ਭਾਨੇ ਨੇ ਇੰਜਣ ਸਟਾਰਟ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਹੱਥੀ ਦੋਵੇਂ ਹੱਥਾਂ ਨਾਲ ਸ਼ਰਾਬੀ ਹੋਏ ਕਿੱਕਰ ਸਿਹੂ ਦੇ ਸਿਰ 'ਤੇ ਜੜ੍ਹ ਕੇ ਮੌਤ ਦਾ ਮੋਰਚਾ ਖੋਲ੍ਹਿਆ। ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਪਿੰਡ ਦੇ ਮਜ਼ਦੂਰ ਪਹੁੰਚੇ, ਸੂਰਜ ਦਿਨ ਖੜ੍ਹੇ ਡੁੱਬ ਗਿਆ ਸੀ।

ਫਿਰ ਕੱਖਾਂ ਦੀ ਅੱਗ ਭਾਂਬੜ ਬਣ ਗਈ।

ਆਟੇ ਨੂੰ ਪਲੇਬਣ ਇਹ ਵੀ ਲੱਗ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਪੁਲਿਸ ਨੂੰ ਗਵਾਹ ਵੀ ਉਹੀ ਮਜ਼ਦੂਰ ਮਿਲ ਗਏ ਅਤੇ ਭਾਨੇ ਦੇ ਪੁੱਤ ਵੱਲੋਂ ਧੀ ਉਧਾਲਣ ਦੀ ਕਹਾਣੀ ਕਤਲ ਦੇ ਕਾਰਨਾਂ ਵਿਚ ਸ਼ਾਮਲ ਕਰ ਲਈ ਗਈ।

ਇੱਥੋਂ ਹੀ ਭਾਗਾਂ ਭਰੀ ਦੇ ਲੇਖਾਂ

ਨੂੰ ਅੱਗ ਪੈ ਗਈ। ਪੂਰੇ ਪੰਜ ਸਾਲ ਮੁਕੱਦਮਾ ਚੱਲਿਆ ਅਤੇ ਆਈ.ਪੀ.ਸੀ. ਦੀ ਧਾਰਾ ਤਿੰਨ ਸੌ ਦੇ ਅਧੀਨ ਭਾਵ ਪੂਰੀ ਵੀਹ ਸਾਲੀ ਜੇਲ੍ਹ ਭੁਗਤਣ ਲਈ ਸੀਖਾਂ ਪਿੱਛੇ ਡੱਕਿਆ ਗਿਆ। ਵਕੀਲਾਂ ਨੇ ਡੇਢ ਕਿੱਲਾ ਨਿਗਲ ਲਿਆ ਸੀ ਯਾਨਿ ਜਰ ਗਈ ਅਤੇ ਬਾਕੀ ਕੁਝ ਬਚਦਾ ਸੀ ਤਾਂ ਜ਼ੋਰੂ।...ਤੇ ਜ਼ੋਰੂ ਭਾਗਾਂ ਭਰੀ ਕੁੱਖ 'ਤੇ ਦੁਹੱਥੜੀਆਂ ਮਾ ਰ ਦੀ ਦੁਹਾਈਆਂ ਦਿੰਦੀ ਸੀ ਕਿ ਗੰਦੀ

ਔਲਾਦ ਨਾਲੋਂ ਔਤ ਹੀ ਚੰਗੀ ਸੀ। ਮੈਂ ਤਾਂ 'ਕੱਲੀ ਸੀ ਹੀ, ਮਾਂ ਨੇ ਜਵਾਈ ਵੀ 'ਕੱਲਾ ਹੀ ਲੱਭ ਲਿਆ।

ਇੰਨੇ ਦੁੱਖ ਝੱਲ ਕੇ ਇੰਨੀ ਉਮਰ ਲੰਘਾ ਕੇ ਵੀ ਜੇ ਭਾਗਾਂ ਭਰੀ ਦੇ ਪੱਲੇ ਕੁਝ ਬਚਦਾ ਸੀ ਤਾਂ ਉਹ ਸੀ ਉਹਦਾ ਹੁਸਨ। ਮਜ਼ਬੂਰੀਆਂ ਉਹਦੇ ਮੋਢਿਆਂ 'ਤੇ ਬੈਠ ਗਈਆਂ। ਰੋਟੀ-ਟੁੱਕ ਕਰਨ ਲਈ ਵੱਡੀ ਹਵੇਲੀ ਵਾਲੇ ਜ਼ੈਲਦਾਰਾਂ ਦੇ ਗੋਹਾ-ਕੂੜਾ ਕਰਦੀ ਤੇ ਭਾਂਡਾ-ਟੀਡਾ ਵੀ ਧੋਂਦੀ।

ਇਕ ਦਿਨ 'ਕੱਲੀ ਪਸ਼ੂਆਂ ਵਾਲੇ ਵਾੜੇ 'ਚ ਗੋਹਾ ਚੁੱਕ ਰਹੀ ਭਾਗਾਂ ਭਰੀ ਨੂੰ ਦੇਖ ਕੇ ਜ਼ੈਲਦਾਰ ਨੂੰ ਲੱਗਾ ਕਿ ਪਰੀਆਂ ਨਰਕਾਂ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਹੋਣੀਆਂ ਚਾਰੀਦੀਆਂ, ਤੇ ਬਿਜਲੀ ਕੜਕਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਬੱਦਲ ਪਾਟ ਗਏ। ਹਲਕੀ ਜਿਹੀ ਹੱਥੋਪਾਈ ਪਿੱਛੋਂ ਸਭ ਸ਼ਾਂਤ ਹੋ ਗਿਆ। ਜਿਵੇਂ ਸਾਹਿਬਾਂ ਨੂੰ ਵੀਰ ਸ਼ਮੀਰ ਹੋਰੀ ਹੱਥੀਂ ਮਿਰਜ਼ੇ ਕੋਲ ਦਾਨਾਬਾਦ ਛੱਡ

ਗਏ ਹੋਣ।

...ਤੇ ਫਿਰ ਜ਼ੈਲਦਾਰ ਦੇ ਗੋੜੇ ਭਾਗਾਂ ਭਰੀ ਦੇ ਘਰ ਵੀ ਵੱਜਣ ਲੱਗ ਪਏ। ਕਿਸਮਤ ਹਾਰੀ ਔਰਤ ਰੰਡੇ ਜ਼ੈਲਦਾਰ ਦੀ ਰਖੋ ਲ ਜਿਹੀ ਬਣ

ਗਈ। ਪਿੰਡ ਵਿਚ

ਘੁਸਰ-ਮੁਸਰ ਤੋਂ ਨੇਰੀ ਉਦੋਂ ਆਈ, ਜਦ ਜ਼ੈਲਦਾਰ ਚੋਰੀ ਦਾ ਗੁੜ ਹੋਰਨਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਵੰਡਣ ਲੱਗ ਪਿਆ। ਤਾਰਾਂ ਭਾਨੇ ਤੱਕ ਵੀ ਜੁੜ ਗਈਆਂ ਅਤੇ ਬੇਵੱਸ ਜੇਲ੍ਹ ਵਿਚ ਕਚੀਦੀਆਂ ਵੱਟਦਾ ਤੇ ਹੋਰ ਕਤਲ ਕਰਨ ਦੀਆਂ ਵਿਉਂਤਾਂ ਬਣਾਉਂਦਾ ਜੇਲ੍ਹ ਵਿਚ ਕੈਦ ਕੁਝ ਪੇਸ਼ੇਵਰ ਕਾਤਲਾਂ ਦੇ ਸੰਪਰਕ ਵਿਚ ਜੁੜ ਗਿਆ। ਸ਼ਰਾਬ ਤੋਂ ਅੱਗੇ ਫਿਰ ਉਥੇ ਹੀ ਕੁਕੀਨ ਤੇ ਹੋਰ ਨਸ਼ਿਆਂ ਵਿਚ ਗਲਤਾਨ ਹੋ ਗਿਆ।

ਭਾਗਾਂ ਭਰੀ ਨੇ ਕੰਧ ਤਾਂ ਮਜ਼ਬੂਰੀ 'ਚ ਟੱਪੀ ਸੀ ਪਰ ਕਿਲਾ ਫਿਰ ਸ਼ਰਮ ਦਾ ਵੀ ਢਾਹ ਲਿਆ। ਉਹ ਫਿਰ ਜਿਸਮ ਦੀ ਖੱਟੀ ਨਾਲ ਸੁਖਾਲੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਜਿਉਣ ਦੇ ਰਾਹ ਤੁਰ ਪਈ।

ਸਮੇਂ ਨੇ ਬਦਲਣਾ ਤਾਂ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਪਰ ਜਦੋਂ ਇਹ ਮਜ਼ਬੂਰੀਆਂ ਵੱਸ ਸਮਝੋਤਿਆਂ ਹੋਠ ਢਾਹ ਲੈਂਦਾ ਹੈ, ਫਿਰ ਪਤਾ ਲਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਲੋਕਾ ਉਜੜਦੀ ਕਿਵੇਂ ਹੈ? ਜਦੋਂ ਭਾਨਾ ਜੇਲ੍ਹ ਗਿਆ, ਉਦੋਂ ਲੰਨੇ

ਵਰਗਾ ਸਰੀਰ ਲੈ ਕੇ ਗਿਆ ਸੀ ਤੇ ਜਿਸ ਦਿਨ ਰਿਹਾ ਹੋਇਆ, ਉਦੋਂ ਪਿੰਜਰ ਬਣ ਗਿਆ ਸੀ। ਪਿੰਡ ਵਤਦਿਆਂ ਵੇਖ ਕੇ ਲੋਕ ਸੋਚਦੇ ਸਨ ਕਿ ਕਾਨ੍ਹਿਆ 'ਤੇ ਗੰਦੀ ਮਲਮਲ ਤੁਰ ਕਿਵੇਂ ਰਹੀ ਹੈ?

ਜੋਸ਼, ਗੁੱਸਾ, ਅਣਖ ਭਾਨੇ ਦੀ ਜੇਲ੍ਹ ਦੀਆਂ ਕੋਠੜੀਆਂ 'ਚ ਨਸ਼ਿਆਂ ਨੇ ਖਾ ਲਈ ਸਨ। ਹੁਣ ਤਾਂ ਸਿਰਫ਼ ਇਹ ਸੀ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਚਾਲੂ ਕਿਵੇਂ ਰੱਖਣਾ ਹੈ? ਮਰਦ ਔਰਤ ਜੋਗਾ ਬਚਿਆ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸੀ।

ਜ਼ਮੀਰ ਦਾ ਘਾਣ ਇਸ ਹੱਦ ਤੀਕਰ ਹੋ ਗਿਆ ਕਿ ਜਿਹੜੀ ਔਰਤ ਮਰਦ ਦੇ ਲੜ ਸੁਰੱਖਿਆ ਲਈ ਲਾਈ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਉਹ ਸੁਰੱਖਿਆ ਦਾ ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਵਰਗਾ 'ਜੈਡ' ਘੋਰਾ ਭਾਨੇ ਨੇ ਆਉਂਦੇ ਸਾਰ ਅਸਲੋਂ ਹੀ ਚੁੱਕ ਦਿੱਤਾ। ਹੁਣ ਇਹ ਉਸ ਦੇ ਵੱਸ ਦਾ ਰੋਗ ਵੀ ਨਹੀਂ ਸੀ।

ਘਰੇ ਆਉਣ-ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਅਣਜਾਣ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਵਧਣ ਲੱਗ ਗਈ। ਭਾਨਾ ਅੱਖ ਬਚਾ ਕੇ ਆਪੇ ਹੀ ਘਰੋਂ ਬਾਹਰ ਚਲੇ ਜਾਂਦਾ। ਨਸ਼ੇ 'ਚ ਟੁੱਠ ਹੋਇਆ ਭਾਨਾ ਜਦੋਂ ਵਾਪਸ ਪਰਤਦਾ ਤਾਂ ਬੜੇ ਮਾਣ ਨਾਲ ਪੁੱਛਦਾ, 'ਬਣ ਗਈ ਦਿਹਾੜੀ?'

ਘਰ ਭਾਵੇਂ ਪਿੰਡੋਂ ਬਾਹਰ ਸੀ ਪਰ ਪਿੰਡ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਖ਼ਬਰਾਂ ਤਾਂ ਸਿੱਧੇ ਪ੍ਰਸਾਰਣ ਵਾਂਗ ਮਿੱਟ-ਮਿੱਟ 'ਤੇ ਮਿਲਦੀਆਂ ਰਹਿੰਦੀਆਂ ਸਨ। ਉਂਜ ਹੁਣ ਇਹ ਕੰਜਰਖਾਨਾ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਬੇਸ਼ਰਮੀ ਦਾ ਅੱਡਾ ਲੱਗਣ ਲੱਗ ਪਿਆ ਸੀ।

ਬੱਸ ਫਿਰ ਭਾਨੇ ਨੇ ਕੁਝ ਸਾਲ ਹੀ ਕੱਟੇ। ਭਲੇ ਵੇਲਿਆਂ 'ਚ ਮੰਤਰੀ ਬਣਨ ਦੇ ਸੁਪਨੇ ਵੇਖਣ ਵਾਲਾ ਲੱਦ ਗਿਆ ਜਹਾਨੋਂ, ਜ਼ਮੀਰ ਗਹਿਣੇ ਰੱਖ ਕੇ।

ਭਾਨਾ ਤਾਂ ਚਲੇ ਗਿਆ ਪਰ ਨਾਲ ਹੀ ਬੁਝ ਗਏ ਭਾਗਾਂ ਭਰੀ ਦੇ ਹੁਸਨ ਦੇ ਦੀਵੇ। ਜੀਹਨੂੰ ਲੋਕ ਅੱਡੀਆਂ ਚੁੱਕ-ਚੁੱਕ ਵੇਖਦੇ ਸਨ, ਉਹਦੇ ਵੱਲ ਤੱਕਣ ਤੋਂ ਨਜ਼ਰਾਂ ਵੀ ਹੱਤਕ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰਨ ਲੱਗ ਪਈਆਂ।

ਭਾਗਾਂ ਭਰੀ ਨਰਕ ਦੇ ਕੱਢਣ ਵਿਚ ਸਭ ਕੁਝ ਫੂਕ ਕੇ ਤਾਂ ਚਲੇ ਗਈ ਪਰ ਪਿੰਡੋਂ ਜਦੋਂ ਜ਼ੈਲਦਾਰ ਸਮੇਤ ਤਿੰਨ ਜਣੇ ਉਸ ਬਿਮਾਰੀ ਨਾਲ ਮਰੇ ਜਿਸਦਾ ਫਿਕਰ ਅਫ਼ਰੀਕਾ ਤੋਂ ਪਿੱਛੋਂ ਭਾਰਤ ਨੂੰ ਪਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਤਾਂ ਪਤਾ ਲੱਗਾ ਕਿ ਉਹ ਨਹੀਂ ਮਰੀ, ਮੌਤ ਦੀ ਮਸ਼ੀਨ ਮਰ ਗਈ ਹੈ।

ਅਸਲ ਵਿਚ ਜਦੋਂ ਔਰਤ ਹਾਰ ਕੇ ਕੁਰਾਹੇ ਪੈ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਮਰਦ ਦੇ ਸਿੱਧੇ ਰਾਹ ਤੁਰਨ ਦੀਆਂ ਸੰਭਾਵਨਾਵਾਂ ਬਚਦੀਆਂ ਹੀ ਨਹੀਂ।

ਅੰਤਿਕ:

ਕੱਲੂ ਜਦੋਂ ਪਰਤੇਗਾ ਕੀ ਔੜੇਗਾ ਕਾਤਿਲ ਨੂੰ ਜਵਾਬ ਅੱਜ ਤਾਂ ਹੂਲਾ ਉਡ ਗਿਆ ਸਾਰੇ ਕਿ ਸੂਰਜ ਆ ਗਿਆ। ਦਿਲ ਦਾ ਸੀਸ਼ਾ ਮੋਹ ਦੀਆਂ ਕੜੀਆਂ ਤੇ ਪੁਲ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਦਾ ਤਿਤਕਿਆ ਰਿਸਤਾ ਤੇ ਕੀ ਕੀ ਟੁੱਟ ਕੇ ਖਿਲਰ ਗਿਆ।

(ਡਾ. ਜਗਤਾਰ)

ਗੱਲ ਬਣੀ ਕਿ ਨਹੀਂ

ਐਸ. ਅਸ਼ੋਕ ਭੌਰਾ

ਕ੍ਰਿਕਟ ਬੁਖਾਰ!

ਸੁਦਾਈ ਕ੍ਰਿਕਟ 'ਚ ਮੁਲਕ ਮੇਰਾ ਹੋਇਆ ਫਿਰਦਾ, ਝੰਡੇ ਚਾਵਾਂ ਦੇ ਪਏ ਨੇ ਝੁੱਲ ਮੀਆਂ। ਇਕ ਖੇਡ 'ਚ ਸਰਦਾਰੀ ਸੰਸਾਰ ਉਤੇ, ਦੱਸੇ ਕੋਣ ਹੁਣ ਸਾਡੇ ਹੈ ਝੁੱਲ ਮੀਆਂ। ਖਿੱਦੇ-ਖੁੰਡੀ ਜਿਹੀ ਜੀਹਨੂੰ ਆਖਦੇ ਸੀ, ਉਹਦਾ ਅਰਥਾਂ 'ਚ ਪੈ ਗਿਆ ਮੁੱਲ ਮੀਆਂ। ਅਠਾਈ ਵਰ੍ਹਿਆਂ ਦੇ ਪਿੱਛੋਂ ਹੱਥ ਲੱਗਾ, ਔਖਾ ਊਠ ਦਾ ਲਟਕਦਾ ਬੁੱਲ੍ਹ ਮੀਆਂ। ਖਾਣ-ਪਹਿਨਣ ਨੂੰ ਮਿਲੇ ਨਾ ਲੱਖ ਵਾਰੀ, ਕੱਪ ਮੰਗਦਾ ਸੀ ਭਾਰਤ ਕੁੱਲ ਮੀਆਂ। ਨਹੀਂ ਫੁੱਟਬਾਲ, ਕਬੱਡੀ ਦਾ ਰਿਹਾ ਚੇਤਾ, ਦੇਸ਼ ਹਾਕੀ ਨੂੰ ਬੈਠਾ ਏ ਝੁੱਲ ਮੀਆਂ। ਲੈ ਕੇ ਕੱਪ ਨੂੰ ਕੱਢੀ ਵਜਾਓ ਕੱਢਾਂ, ਬਾਕੀ ਖੇਡਾਂ ਦਾ ਦੀਵਾ ਹੁਣ ਗੁੱਲ ਮੀਆਂ।

ਸਰਹੱਦਾਂ ਦੇ ਆਰ ਪਾਰ: ਸਭਿਆਚਾਰ ਦੀ ਬਾਤ

ਵਿਚਾਰ-ਚਰਚਾ

ਸਭਿਆਚਾਰ ਦਾ ਇਤਿਹਾਸਕਾਰ ਕਿਸੇ ਰਹਿਤਲ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਦੀ 'ਸਮੁੱਚੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੇ ਤੌਰ-ਤਰੀਕਿਆਂ' ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਉਸ ਦੇ ਬਾਸ਼ਿਦਿਆਂ ਦੀਆਂ ਵੰਨ-ਸੁਵੰਨੀਆਂ ਸ਼ੈਲੀਆਂ ਵੀ ਪੜ੍ਹ ਰਿਹਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਤਿਹਾਸਕਾਰ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਬੜਾ ਕਠਿਨ ਕਾਰਜ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸਭਿਆਚਾਰ ਜਿਹੇ ਬਹੁ-ਪਰਤੀ, ਜਟਿਲ ਵਰਤਾਰੇ ਨੂੰ ਕਿਵੇਂ ਸਮਝੇ, ਸਮਝਾਏ ਅਤੇ ਇਸ ਦਾ ਸਮੁੱਚਾ ਬਿਰਤਾਂਤ ਪੇਸ਼ ਕਰੇ:

ਫਿਕਰਾ ਜੋੜ ਕੇ ਖੂਬ ਦਰੁਸਤ ਕੀਤਾ, ਨਵਾਂ ਫੁਲ ਗੁਲਾਬ ਦਾ ਤੋੜਿਆ ਏ। ਬਹੁਤ ਜੀਉਂਦੇ ਵਿਚ ਤਦਬੀਰ ਕਰਕੇ, ਫਰਹਾਦ ਪਹਾਤ ਨੂੰ ਤੋੜਿਆ ਏ। ਸੱਭਾ ਵੀਣ ਕੇ ਜੋਬ ਬਣਾਇ ਦਿੱਤਾ, ਜੇਹਾ ਇਤਰ ਗੁਲਾਬ ਨਚੋੜਿਆ ਏ।

ਪਰ ਕਲਾਕਾਰ ਜਾਂ ਸਾਹਿਤਕਾਰ ਵਾਂਗ ਇਤਿਹਾਸਕਾਰ ਸੰਕੇਤਕ ਸ਼ੈਲੀ ਦਾ ਇਸਤੇਮਾਲ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ। ਉਸ ਦੇ ਕਸਬ ਦੇ ਤਰੀਕਿਆਂ ਦਾ ਸਰੋਕਾਰ ਇਤਿਹਾਸ ਦੇ ਅਨੁਸ਼ਾਸਨ ਦੇ

ਈਸ਼ਵਰ ਦਿਆਲ ਗੌੜ

ਬਿਰਤਾਂਤ ਦੀ ਫ਼ਨਕਾਰੀ ਨਾਲ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਸਭਿਆਚਾਰ ਕਿਸੇ ਰਹਿਤਲ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਦੇ ਨੈਣ-ਨਕਸ਼ਾਂ ਦਾ ਮਹਿਜ਼ ਕੁਲ-ਜੋੜ ਹੀ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ, ਬਲਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਆਪਸੀ ਸਬੰਧਾਂ ਦੀ ਜਟਿਲ ਅਤੇ ਸਮੱਗਰ ਬਹੁਰੰਗੀ ਕੈਨਵਸ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਸਭਿਆਚਾਰ ਦੇ ਇਤਿਹਾਸਕਾਰ ਨੂੰ ਸਭਿਆਚਾਰ ਦੀ ਬਹੁਰੰਗੀ ਕੈਨਵਸ ਦੇ ਵੰਨ-ਸੁਵੰਨੇ ਰੰਗਾਂ ਦੀ ਆਪੋ-ਆਪਣੀ ਤਬੀਅਤ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਇਨ੍ਹਾਂ ਰੰਗਾਂ ਦੇ ਸਾਂਝੇ ਧਰਾਤਲ ਦੀ ਤਬਾਹੀ ਨੂੰ ਵੀ ਸਮਝਣਾ ਤੇ ਪੇਸ਼ ਕਰਨਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ:

ਡਾਰਾਂ ਖੂਬਾਂ ਦੀਆਂ ਮੇਲਾਂ ਦੇ ਮੇਲ ਆਏ, ਹੁਰ ਪਰੀ ਦਾ ਹੋਸ਼ ਗਵਾਉਂਦੀਆਂ ਨੇ। ਲੱਖ ਜੱਟੀਆਂ ਮੁਸ਼ਕ ਪਲੱਟੀਆਂ ਨੇ, ਅੱਤਣ ਪਦਮਨੀ ਵਾਂਗ ਸੁਹਾਉਂਦੀਆਂ ਨੇ। ਬਾਰਾਂ ਜਾਤ ਤੇ ਸੱਤ ਸਨਾਤ ਢੁੱਕੀ, ਰੰਗ ਰੰਗ ਦੀਆਂ ਸੂਰਤਾਂ ਆਉਂਦੀਆਂ ਨੇ। ਅਤੇ ਨਾਲੋ-ਨਾਲ ਇਸ ਕੈਨਵਸ ਵਿਚਲੇ ਤਣਾਓ ਨੂੰ ਵੀ ਉਜਾਗਰ ਕਰਨਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਦੱਸ ਦੇਵਾਂ ਕਿ ਸਭਿਆਚਾਰਕ ਪਿਤਾ ਦੇ ਤਣਾਓ ਗ਼ੈਰ-ਫਿਰਕੇਦਾਰਾਨਾ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਤੇ ਸਮਾਜਿਕ, ਮਜ਼੍ਹਬੀ ਅਤੇ ਸਿਆਸੀ ਤੁਅੱਸਬੀਆਂ 'ਤੇ ਗ਼ਾਲਬ ਦੇ ਖ਼ਿਲਾਫ਼ ਹੁੰਦੇ ਹਨ:

ਅੰਮਾਂ ਬੱਸ ਕਰ ਗਾਲੀਆਂ ਦੇਹ ਨਾਹੀਂ, ਗਾਲੂ ਦਿੱਤਿਆਂ ਵੱਡਤਾ ਪਾਪ ਆਵੇ। ਵਾਰਿਸਸ਼ਾਹ ਨਾ ਮੁਤਾਂ ਰੰਝੇਟਤੋਂ ਤੋਂ, ਭਾਵੇਂ ਬਾਪ ਦੇ ਬਾਪ ਦਾ ਬਾਪ ਆਵੇ।

ਕਲਬੁਲ-ਮੋਮਨੀ ਅਰਸ਼ ਅੱਲਾ ਤਾਲੂ, ਕਾਜ਼ੀ ਅਰਸ਼ ਖੁਦਾਇ ਦਾ ਢਾਹ ਨਾਹੀਂ। ਜਿੱਥੇ ਧੀਦੇ ਦੇ ਇਸ਼ਕ ਮੁਕਾਮ ਕੀਤਾ, ਉਥੇ ਖੋੜਿਆਂ ਦੀ ਕੋਈ ਜਾਹ ਨਾਹੀਂ। ਏਹ ਚੜ੍ਹੀ ਗੁਲੇਰ ਹੈ ਇਸ਼ਕ ਵਾਲੀ, ਜਿੱਥੇ ਹੋਰ ਕਾਈ ਚਾੜ੍ਹ ਲਾਹ ਨਾਹੀਂ। ਜਿਸ ਜੀਵਣੇ ਕਾਜ਼ੀ ਈਮਾਨ ਵੇਚਾਂ, ਏਹਾ ਕੌਣ ਜੋ ਅਤ ਫ਼ਨਾਹ ਨਾਹੀਂ। ਜੇਹਾ ਰੰਘਤਾਂ ਵਿਚ ਨਾ ਪੀਰ ਕੋਈ, ਅਤੇ ਲੁੱਧਤਾਂ ਵਿਚ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਨਾਹੀਂ। ਵਾਰਿਸਸ਼ਾਹ ਮੀਆਂ ਕਾਜ਼ੀ ਸ਼ਰੂ ਦੇ ਨੂੰ, ਨਾਲ ਅਹਿਲ-ਤਰੀਕਤਾਂ ਵਾਹ ਨਾਹੀਂ।

ਇਸ ਲੇਖ ਜ਼ਰੀਏ ਮੈਂ ਇਹ ਵੀ ਦੱਸਣ ਦਾ ਯਤਨ ਕੀਤਾ ਹੈ ਕਿ ਕਿਸੇ ਵੀ ਸਭਿਆਚਾਰ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਨੂੰ ਤਤਕਾਲੀ ਪ੍ਰਸੰਗ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਚਿਰਕਾਲੀ ਇਤਿਹਾਸਿਕ ਪਿਛੋਕੜ ਦੇ ਨਜ਼ਰੀਏ ਤੋਂ ਵੀ ਰੁਸ਼ਨਾਉਣ ਦੀ ਲੋੜ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਸ਼ੁਰੂ ਵਿਚ ਹੀ ਮੈਂ ਚਾਰ ਗੱਲਾਂ ਸਪਸ਼ਟ ਕਰਨੀਆਂ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ।

ਪਹਿਲੀ, 'ਪਾਕਿਸਤਾਨੀ ਪੰਜਾਬੀ' ਸਭਿਆਚਾਰ ਅਤੇ 'ਹਿੰਦੋਸਤਾਨੀ ਪੰਜਾਬੀ' ਸਭਿਆਚਾਰ ਜਾਂ ਇਸਲਾਮ/ਹਿੰਦੂ/ਸਿੱਖ ਮੁਖੀ ਪੰਜਾਬੀ ਸਭਿਆਚਾਰ ਦੀ 'ਆਮਦ' ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਪੰਜਾਬ ਦਾ ਸਭਿਆਚਾਰ ਪੰਜਾਬੀ ਹੀ ਸੀ। ਹੁਣ ਵੀ ਦੋਹਾਂ ਪੰਜਾਬਾਂ ਦਾ ਸਭਿਆਚਾਰ ਪੰਜਾਬੀ ਹੀ ਹੈ, ਅਤੇ ਜੇ ਦੋਵੇਂ ਪੰਜਾਬ ਮੁੜ ਇੱਕਠੇ ਹੋ ਵੀ ਜਾਣ, ਤਦ ਵੀ ਸਭਿਆਚਾਰ ਨੇ ਪੰਜਾਬੀ ਹੀ

ਰਹਿਣਾ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਸ. ਅਜਮੇਰ ਸਿੰਘ ਵਰਗੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਨੂੰ ਸ਼ਿਕਵਾ ਹੈ ਕਿ 'ਹਿੰਦੂ ਰਾਸ਼ਟਰਵਾਦੀਆਂ ਨੇ ਸਿੱਖ ਭਾਈਚਾਰੇ ਨੂੰ ਹਿੰਦੂ ਸਮਾਜ ਦਾ ਅਨਿਖੜਵਾਂ ਅੰਗ ਬਣਾਉਣ ਅਤੇ ਦਰਸਾਉਣ ਦੇ ਮਨੋਰਥ ਨਾਲ ਸਿੱਖ ਗੁਰੂਆਂ ਨੂੰ ਹਿੰਦੂ ਦੇਸ਼-ਭਗਤਾਂ ਦੀ ਲੜੀ ਵਿਚ ਸ਼ਾਮਲ ਕਰਨ ਦੇ ਯਤਨ ਬਹੁਤ ਅਗੇਤਰੇ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤੇ ਸਨ', ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਘਬਰਾਉਣ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ। 'ਸਿੱਖ' ਗੁਰੂ, 'ਹਿੰਦੂ' ਭਗਤਾਂ ਅਤੇ 'ਮੁਸਲਮਾਨ' ਸੂਫ਼ੀ ਸੰਤਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰਵਚਨ ਦਾ ਉਦੇਸ਼ ਤਾਂ ਬਗ਼ੈਰ ਕਿਸੇ ਇਕ ਫਿਰਕੇ ਦੇ ਗ਼ਲਬੇ ਨੂੰ ਸਥਾਪਤ ਕੀਤਿਆਂ, ਸੰਸਾਰ-ਭਾਈਚਾਰਾ ਸਥਾਪਤ ਕਰਨਾ ਹੀ ਸੀ। ਇਸ ਲਈ ਇਨ੍ਹਾਂ ਮਹਾਂਪੁਰਖਾਂ ਅਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਬਾਣੀ ਨੂੰ ਨਾ ਤਾਂ ਪਹਿਲਾਂ, ਅਤੇ ਨਾ ਹੁਣ ਕਿਸੇ 'ਹਿੰਦੂ, ਸਿੱਖ, ਤੇ ਮੁਸਲਮਾਨ' ਤੋਂ ਖ਼ਤਰਾ ਹੈ। ਹਾਂ, ਤੁਅੱਸਬੀਆਂ ਦੀ ਪਹਿਲਾਂ ਵਾਂਗ ਵੰਗਾਰ ਕਾਇਮ ਹੈ। ਅਸਲ ਵਿਚ ਕਈ ਵਿਦਵਾਨ ਇਸਲਾਮ, ਸਿੱਖਇਜ਼ਮ ਤੇ ਹਿੰਦੂਇਜ਼ਮ ਦੇ ਮਾਹਿਰ ਤਾਂ ਹਨ ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਸਭਿਆਚਾਰਕ ਸੰਵੇਦਨਾ ਦੀ ਵੱਡੀ ਘਾਟ ਹੈ।

ਇਸ ਘਾਟ ਕਰਕੇ ਹੀ ਮਜ਼੍ਹਬ ਦੇ ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਨੂੰ ਸਿੱਖ, ਹਿੰਦੂ ਅਤੇ ਇਸਲਾਮ ਧਰਮਾਂ ਦੇ ਪਤਨ ਦੇ ਝੁਲ੍ਹੇ ਪੈਣੇ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਅਠਾਰ੍ਹਵੀਂ ਸਦੀ ਵਿਚ ਜਦ ਉਤਰੀ-ਭਾਰਤ ਵਿਚ ਸਿੱਖ ਅਤੇ ਮਰਹੱਟੇ ਸਿਆਸੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਸਿਰ ਚੁੱਕ ਰਹੇ ਸਨ ਅਤੇ ਮੁਗ਼ਲ ਸਾਮਰਾਜ ਦਾ ਪਤਨ ਹੋ ਰਿਹਾ ਸੀ, ਤਦ ਇਸਲਾਮ ਦੇ ਦਾਨਸ਼ਵਰ ਸ਼ਾਹ ਵਲੀਉਲਾ ਨੂੰ ਵੀ ਇਸਲਾਮ ਦੇ ਪਤਨ ਦੇ ਭੁਲੇਖੇ ਪੈਣ ਲੱਗ ਪਏ ਸਨ। ਇਸਲਾਮ ਨੂੰ ਬਚਾਉਣ ਹਿਤ ਉਹ ਅਹਿਮਦ ਸ਼ਾਹ ਨੂੰ ਹਿੰਦੋਸਤਾਨ/ਪੰਜਾਬ 'ਤੇ ਹਮਲਾ ਕਰਨ ਲਈ ਰੁੱਕਾ ਭੇਜ ਰਿਹਾ ਸੀ।

ਦੂਜੀ ਗੱਲ, ਜੋ ਵਿਦਵਾਨ ਸਭਿਆਚਾਰ ਦੇ ਵਰਤਾਰੇ ਨੂੰ ਸਟੇਟ ਨਾਲ ਜੋੜ ਕੇ ਸਮਝਦੇ-ਸਮਝਾਉਂਦੇ ਹਨ, ਅਸਲ ਵਿਚ ਉਹ ਸਭਿਆਚਾਰ ਦੀ ਨਹੀਂ, ਸਟੇਟ ਜਾਂ ਗ਼ਾਲਬ ਪਿਰ ਦੀ ਬਾਤ ਕਰ ਰਹੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ; ਲੋਕਾਈ ਦੇ ਖ਼ਿਲਾਫ਼ ਖੜ੍ਹੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਅਜਿਹਾ ਹੀਗਲਵਾਦੀ ਨਜ਼ਰੀਆ ਨਿਰੋਲ ਪੱਛਮੀ/ਪੂਰਬੀ ਵਿਚਾਰਧਾਰਾ ਦੇ ਹੱਕ ਵਿਚ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਮਿਸਾਲ ਪੇਸ਼ ਹੈ:

ਸਿੱਖਾਂ ਦਾ ਪਹਿਲਾ ਨਾਮਵਰ ਇਤਿਹਾਸਕਾਰ ਜੌਜ਼ਫ਼ ਡੇਵਿਡ ਕਨਿੰਘਮ ਆਪਣੀ ਕਿਤਾਬ 'ਏ ਹਿਸਟਰੀ ਆਫ਼ ਦੀ ਸਿਖਜ਼' (1848) ਵਿਚ ਸਿੱਖਾਂ/ਖਾਲਸਾ ਨੂੰ ਪੰਜਾਬ 'ਚ ਹੀ ਵੱਖਰੀ ਕੌਮ, ਵੱਖਰੇ ਮੁਲਕ ਅਤੇ ਵੱਖਰੀ ਨਸਲ ਵਜੋਂ ਪੇਸ਼ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਉਹ ਪੰਜਾਬੀ ਰਹਿਤਲ ਦਾ ਜੰਮ-ਪਲ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਬਹੁਪਰਤੀ ਪੰਜਾਬੀ ਸਮਾਜ ਦੀ ਸਿੱਖ/ਖਾਲਸਾ ਪਰਤ ਨੂੰ ਬੁਨਿਆਦੀ ਵਖਰੇਵੇਂ (ਵੰਨ-ਸੁਵੰਨਤਾ ਦੀ ਬੁਨਿਆਦ 'ਤੇ ਉਸਰੇ ਸਭਿਆਚਾਰ ਦੇ ਉਲਟ) ਦੇ ਨਜ਼ਰੀਏ ਤੋਂ ਤਸਵੀਰ ਕਰਨ ਦਾ ਫ਼ਰੰਗੀ ਪੈਂਤੜਾ ਖਾਲਸੇ ਦੀ ਸਿਆਸੀ ਚੜ੍ਹਤ ਅਤੇ ਸਟੇਟ ਸਥਾਪਤੀ ਦੇ ਵਰਤਾਰੇ ਨਾਲ ਜੁੜਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਬੁਨਿਆਦੀ ਸਮਾਜਿਕ ਬਣਤ ਜਾਂ 'ਫੈਲਟ ਕਮਿਊਨਿਟੀ' (ਜਿਸ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਮੈਂ ਅੱਗੇ ਚਲ ਕੇ ਕਰਾਂਗਾ) ਨਾਲ ਨਹੀਂ। ਫ਼ਰੰਗੀ ਦੀ ਸਿਆਸੀ ਅਤੇ ਸਾਮਰਾਜੀ ਅੱਖ ਲਗਭਗ 18ਵੀਂ ਸਦੀ ਦੇ ਅੱਧ ਤੋਂ ਹੀ ਖਾਲਸੇ 'ਤੇ ਟਿਕੀ ਹੋਈ ਹੈ; ਜਦ ਖਾਲਸਾ ਦਿੱਲੀ ਅਤੇ ਜਮਨਾ ਦੇ ਇਲਾਕਿਆਂ ਵਿਚ ਧਾਵੇ ਬੋਲ ਰਿਹਾ ਹੈ; ਅਤੇ ਇਕ ਮਰਤਬਾ ਲਾਲ ਕਿਲੇ 'ਤੇ ਕਾਬਜ਼ ਵੀ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਭਾਵ ਕੌਮ, ਮੁਲਕ ਅਤੇ ਨਸਲ ਨੂੰ ਨਾਪਣ ਵਾਲੀ ਫ਼ਰੰਗੀ ਜ਼ਰੀਬ ਕੇਵਲ ਤੇ ਕੇਵਲ, ਸਿਆਸੀ ਅਤੇ ਮਜ਼੍ਹਬੀ ਸੀ, ਸਭਿਆਚਾਰਕ ਨਹੀਂ। ਇਹ ਸੰਕਲਪੀ ਚੋਖਟਾ ਨਿਰੋਲ 'ਪੱਛਮੀ' ਸੀ।

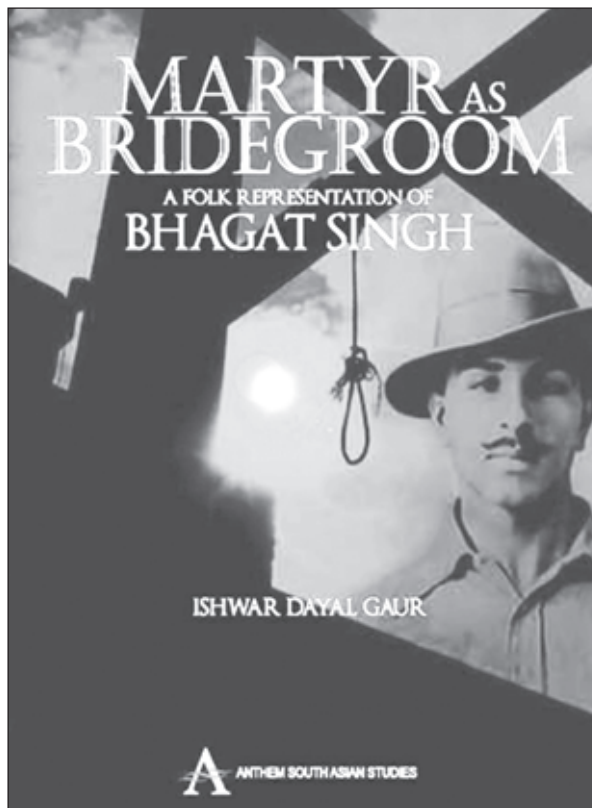
ਮੇਰੀ ਤੁੱਛ ਸਮਝ ਹੈ ਕਿ ਮੁਸਲਿਮ ਸਟੇਟ ਹੋਣ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਮੱਧਕਾਲੀ ਪੰਜਾਬ ਦਾ ਮੁਸਲਮਾਨ ਨਾ ਤਾਂ ਵੱਖਰੀ ਕੌਮ ਸੀ, ਨਾ ਵੱਖਰੇ ਮੁਲਕ ਦਾ ਬਾਸ਼ਿਦਾ, ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਵੱਖਰੀ ਨਸਲ ਦੀ ਪੈਦਾਇਸ਼। ਬੁਨਿਆਦੀ ਸਮਾਜਿਕ ਬਣਤ ਦੀ 'ਸਿੱਖ ਪਰਤ' ਨੂੰ ਵੇਖਣ ਅਤੇ ਪੇਸ਼ ਕਰਨ ਦਾ ਇਹ ਪੱਛਮੀ/ਫਿਰਕੇਦਾਰਾਨਾ ਅੰਦਾਜ਼ ਨਿਆਰਾ ਹੀ ਹੈ। ਇਸ ਤਬਾਹੀ ਵਾਲੀ ਤਸਵੀਰਕਸ਼ੀ 'ਖਾਲਸਾ-ਸਿੱਖਾਂ' ਨੂੰ ਪੰਜਾਬੀ ਰਹਿਤਲ ਦੇ ਪੱਖ ਤੋਂ ਨਹੀਂ, ਬਲਕਿ ਕੇਵਲ ਤੇ ਕੇਵਲ ਹਿੰਦੂ ਅਤੇ ਇਸਲਾਮ (ਦੇ ਧਾਰਮਿਕ

ਮਹਾਂ ਬਿਰਤਾਂਤਾਂ) ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਦੇਖਣ ਦੀ ਆਦੀ ਹੈ, ਅਤੇ ਇਸ ਦੀ ਬਿਰਤਾਂਤਕ ਭਾਸ਼ਾ ਵੀ ਟਕਰਾਓ-ਮੁਖੀ ਹੈ।

ਕਨਿੰਘਮ ਆਪਣੇ ਸਮਕਾਲੀ ਜਰਮਨ ਫਿਲਾਸਫਰ ਹੀਗਲ ਵਾਂਗ ਇਤਿਹਾਸ ਦੀ ਰਚਨਾ ਨੂੰ 'ਸਟੇਟ' ਦੇ ਨੁਕਤਾ-ਨਿਗਾਹ ਤੋਂ ਹੀ ਵਾਚਦਾ ਹੈ। ਆਪਣੀ ਕਿਤਾਬ 'ਦੀ ਫਿਲਾਸਫੀ ਆਫ਼ ਹਿਸਟਰੀ' ਦੇ ਅਧਿਆਇ, 'ਦੀ ਓਰੀਐਂਟਲ ਵਰਡ' ਦਾ ਆਗਾਜ਼ ਹੀਗਲ ਇਸ ਬਿਆਨ ਨਾਲ ਕਰਦਾ ਹੈ: 'We have to begin with the Oriental World, but not before the period in which we discover States in it.' ਹੀਗਲ ਦਾ ਵਿਚਾਰ ਹੈ ਕਿ ਮਨੁੱਖ ਵਿਚ ਜੋ ਕੁਝ ਚੰਗਾ ਹੈ, ਉਹ ਸਟੇਟ ਦੀ ਹੋਂਦ ਸਦਕਾ ਹੀ ਹੈ। ਸਟੇਟ ਇਲਾਹੀ ਸੰਕਲਪ ਹੈ ਜੋ ਧਰਤੀ 'ਤੇ ਮੌਜੂਦ ਹੈ। ਸਟੇਟ ਵੀ ਧਰਮ ਦੀ ਪੈਦਾਇਸ਼ ਹੈ। ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਧਰਮ ਦੀ ਫਿਤਰਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਉਸੇ ਮੁਤਾਬਿਕ ਸਟੇਟ ਦਾ ਖਾਸਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

ਤੀਜੀ ਗੱਲ, ਸਟੇਟ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਜਦ ਅਸੀਂ ਕਲਚਰ ਦੇ ਵਰਤਾਰੇ ਨੂੰ ਲੋਕਾਈ ਦੀ ਵਰਤਮਾਨ ਅਤੇ ਭੂਤਕਾਲ ਦੀ ਰੋਜ਼ਮੇਰਾ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਤੋਂ ਵੱਖ ਕਰਕੇ ਕੇਵਲ ਤੇ ਕੇਵਲ ਮਜ਼੍ਹਬ, ਜਮਾਤ ਅਤੇ ਰਾਸ਼ਟਰਵਾਦ ਦੇ ਹਵਾਲੇ ਨਾਲ ਪੜ੍ਹਨ ਲੱਗ ਜਾਂਦੇ ਹਾਂ, ਤਦ ਅਸੀਂ ਕਲਚਰ ਨੂੰ ਨਹੀਂ, ਬਲਕਿ ਧਰਮ-ਸ਼ਾਸਤਰ, ਮਾਰਕਸਵਾਦ ਅਤੇ ਰਾਸ਼ਟਰਵਾਦ ਨੂੰ ਹੀ ਪੜ੍ਹ ਰਹੇ ਹੁੰਦੇ ਹਾਂ।

ਚੌਥੀ ਗੱਲ, ਸਾਨੂੰ ਇਹ ਵੀ ਚੇਤੇ ਰੱਖਣ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ ਕਿ ਹੁਣ ਇਤਿਹਾਸ ਅਜਿਹੇ ਸਮਾਜਿਕ-

ਰਾਜਨੀਤਕ ਅਮਲਾਂ ਵਿਚੋਂ ਗੁਜ਼ਰ ਰਿਹਾ ਹੈ ਜੋ ਕਿਸੇ ਵੀ ਅਰਥ/ਵਰਤਾਰਾ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਦੀਆਂ ਬਹੁਪਰਤਾਂ ਨੂੰ ਸਾਡੇ ਦਰਪੇਸ਼ ਖੜ੍ਹਾ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ। ਇਸ ਪੱਖੋਂ ਸਥਾਨਕ ਸਾਹਿਤਾਂ/ਸਭਿਆਚਾਰਾਂ ਦੀ ਇਤਿਹਾਸਕ ਅਹਿਮੀਅਤ ਨੂੰ ਅੱਖੋਂ-ਪਰਖੇ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਇਸ ਤੱਥ ਨੂੰ ਵੀ ਝੂਠਲਾਇਆ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦਾ ਕਿ ਸਥਾਨਕ ਭਾਸ਼ਾਵਾਂ/ਸਾਹਿਤ ਦੇ ਗਿਆਨ ਤੋਂ ਬਿਨਾ ਸਥਾਨਕਤਾ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹਿਆ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਸਥਾਨਕਤਾ ਜਾਂ ਰਹਿਤਲ ਨਾਲ ਰਾਬਤਾ ਜਾਂ ਇਸ ਬਾਰੇ ਗਿਆਨ ਸਥਾਨਕ ਭਾਸ਼ਾਵਾਂ/ਸਾਹਿਤ ਦੇ ਜ਼ਰੀਏ ਹੀ ਸਥਾਪਤ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਸਭਿਆਚਾਰ ਦਾ ਗਿਆਨ-ਸ਼ਾਸਤਰ ਇਸੇ ਰਾਬਤੇ ਵਿਚ ਮੌਜੂਦ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਜਦ ਅਸੀਂ ਰਹਿਤਲ ਦੀ ਅਹਿਮੀਅਤ ਨੂੰ ਨਜ਼ਰਅੰਦਾਜ਼ ਕਰਦੇ ਹਾਂ, ਤਦ ਅਕਸਰ ਅਸੀਂ ਵਿਚਾਰਧਾਰਾਵਾਂ ਦੀ ਜਟਿਲਤਾ ਅਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਆਪਸੀ ਤਣਾਓ ਦੇ ਗਿਆਨ ਤੋਂ ਵਾਂਝੇ ਰਹਿ ਜਾਂਦੇ ਹਾਂ; ਜਾਂ ਵਿਚਾਰਧਾਰਕ ਜਟਿਲਤਾਵਾਂ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਵੀ ਇਕਹਿਰੇ ਮਿਜਾਜ਼ ਵਾਲੀ ਭਾਰੂ ਵਿਚਾਰਧਾਰਾ ਵਿਚ ਹੀ ਘਟਾ ਕੇ ਵਾਚਣ ਲੱਗ ਪੈਂਦੇ ਹਾਂ। ਵੰਨ-ਸੁਵੰਨੇ ਰਹਿਤਲੀ ਬਿਰਤਾਂਤਾਂ ਨੂੰ ਮਹਾਂ-ਬਿਰਤਾਂਤ ਦਾ ਸਥਾਨਕ ਜ਼ਰੂਰ ਹੀ ਸਮਝਣ ਲਗ ਪੈਂਦੇ ਹਾਂ।

ਰਹਿਤਲ ਦੇ ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਨੂੰ ਇਸ ਜਟਿਲਤਾ ਅਤੇ ਤਣਾਓ ਦਾ ਗਿਆਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਹੋਣਾ

ਵੀ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਵਾਰਿਸਸ਼ਾਹ ਨੂੰ ਕੀ ਲੋੜ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਆਪਣੇ ਕਿੱਸੇ ਦੇ ਸ਼ੁਰੂ ਵਿਚ ਹੀ ਤਖ਼ਤ ਹਜ਼ਾਰੇ ਦੇ 'ਮੁਸਲਮਾਨ' ਰਾਂਝੇ ਅਤੇ ਮਸੀਤ ਦੇ ਕਾਜ਼ੀ ਦਰਮਿਆਨ ਤਣਾਓ ਨੂੰ ਵੀ ਪੇਸ਼ ਕਰੇ। ਚਲੋ ਬਾਤ ਨੂੰ ਅੱਗੇ ਤੋਰੀਏ...

ਲੋਕ-ਸਭਿਆਚਾਰ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹਨ-ਲਿਖਣ ਦੇ ਕਾਇਦੇ

ਲੋਕ-ਸਭਿਆਚਾਰ ਦਾ ਪੈਂਡਾ ਬੜਾ ਦਿਲਚਸਪ ਹੈ ਪਰ ਪੇਚੀਦਾ ਵੀ ਹੈ। ਸੈਨਤਾਂ ਅਤੇ ਰਮਜਾਂ ਇਸ ਦੇ ਸੁਭਾ ਦੀਆਂ ਵਿਲੱਖਣਤਾਵਾਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ। ਲੋਕਾਈ ਨੂੰ ਨੇੜਿਓਂ ਵੇਖਣ, ਮਿਲਣ ਅਤੇ ਇਸ ਨਾਲ/ਬਾਰੇ ਗੱਲਬਾਤ ਕਰਨ ਲਈ ਅਜਿਹੇ ਪੈਂਡੇ 'ਤੇ ਤਾਂ ਤੁਰਨਾ ਹੀ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਸਫ਼ਰ ਦੇ ਪਾਧੀਆਂ ਦੀ ਸੂਚੀ 12ਵੀਂ ਸਦੀ ਦੇ ਸ਼ੇਖ਼ ਫ਼ਰੀਦ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਵੀਹਵੀਂ ਸਦੀ ਦੇ ਸ਼ਹੀਦ ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਤੱਕ, ਖਾਸੀ ਲੰਮੀ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਕਈਆਂ ਨੇ ਤਾਂ ਲੋਕ-ਰਹਿਤਲ 'ਚ ਆਪਣੇ ਡੇਰੇ ਹੀ ਕਰ ਲਏ। ਆਉਣ ਵਾਲੇ ਸਮਿਆਂ ਵਿਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਇਹ ਉਤਾਰੇ, ਮਸਲਨ 'ਫ਼ਰੀਦ ਦੀ ਖ਼ਾਨਗਾਹ' ਅਤੇ 'ਡੇਰਾ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ' ਵਜੋਂ ਸਤਿਕਾਰੇ ਜਾਣ ਲੱਗ ਪਏ। ਸਭਿਆਚਾਰ-ਪਿਤਾ ਦਾ 'ਵਾਧਾ' ਏਦਾਂ ਹੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਸਲਤਨਤੀ/ਸਰਕਾਰੀ 'ਵਿਕਾਸ' ਵੱਖਰੇ ਵਰਤਾਰੇ ਦਾ ਨਾਂ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਸਭਿਆਚਾਰਕ 'ਵਾਧਾ' ਲੋਕ-ਧਰਾਤਲ 'ਚੋਂ ਆਪ-ਮੁਹਾਰੇ ਫੁੱਟਿਆ ਨਿੱਘਾ ਚਸ਼ਮਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਨਾ ਅਤਿ ਦਾ ਸਰਦ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਅਤਿ ਦਾ ਗਰਮ। ਇਸ ਦੀ ਆਪਣੀ ਮਿੱਟੀ, ਆਪਣਾ ਪਾਣੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਆਪਣੀ ਆਬੋ ਹਵਾ। ਬਾਤ

ਸਾਫ਼ ਹੈ ਕਿ ਲੋਕ-ਪਿਤਾ ਦੀ ਚਾਲ 'ਚ ਆਪਣੇ ਹੀ ਰੰਗ-ਢੰਗ ਦੀ ਸਹਿਜ-ਸੁਭਾਵਿਕਤਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ: 'ਇਕ ਤਖ਼ਤ ਹਜ਼ਾਰਿਓ ਗੱਲ ਕੀਚੈ, ਜਿਥੇ ਰਾਂਝਿਆਂ ਰੰਗ ਮਚਾਇਆ ਏ'। ਪਰ ਜੇ ਰਹਿਤਲ ਦੀ ਤਬਾਹੀ ਤੋਂ ਅਣਜਾਣ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਤਕਲੀਫ਼ ਹੈ: 'ਮੁੱਲਾਂ ਆਖਿਆ ਚੁੰਡਿਆਂ ਵੇਖਦਿਆਂ ਹੀ, ਗ਼ੈਰ ਸ਼ਰੂ ਤੂੰ ਕੌਣ ਹੋਂ ਦੂਰ ਹੋ ਵੇ'।

ਸਭਿਆਚਾਰ ਦੇ ਸਫ਼ਰ 'ਤੇ ਤੁਰਨ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਜਾਂ ਸਭਿਆਚਾਰ ਨੂੰ ਸਮਝਣ-ਸਮਝਾਉਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਵੱਖਰੀ ਕਿਸਮ ਦੀ ਤਿਆਰੀ ਕਰਨੀ ਪੈਂਦੀ ਹੈ। ਅਜਿਹੇ ਤੀਰਥ 'ਤੇ ਇੱਕਲਿਆਂ ਨਹੀਂ ਜਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਇਤਿਹਾਸ ਨੂੰ ਆਖਣਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਸ ਦੀ ਮਸ਼ਾਲ ਤਮਾਮ ਪੈਂਡੇ ਸੁਲਗਦੀ ਰਹੇ। ਜੁਗਰਾਫੀਏ ਨੂੰ ਸੀਗਾ ਕਰਨ ਲਈ ਸੱਦਾ ਦੇਣਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਸਫ਼ਰ ਦੌਰਾਨ ਮਿਲਣ ਵਾਲੇ ਮਿਥਿਹਾਸ, ਰੀਤੀ-ਰਿਵਾਜਾਂ, ਤਿੱਥ-ਤਿਉਹਾਰਾਂ, ਵਿਸ਼ਵਾਸਾਂ, ਮੇਲਿਆਂ, ਭੰਗੜਿਆਂ, ਗਿੱਧਿਆਂ, ਹੋਕਾਂ, ਹੁਕਾਂ, ਕੁਕਾਂ ਆਦਿ ਨਾਲ ਗੱਲਬਾਤ ਕਰਨ ਲਈ

ਜ਼ੁਬਾਨ, ਕੰਨਾਂ ਤੇ ਹੱਥਾਂ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਦੇਰ ਪਹਿਲਾਂ ਦੱਸਣਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਜੋ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਲੋਕ-ਪਿਤਾ ਦੀਆਂ ਬਾਤਾਂ, ਭਾਸ਼ਾਵਾਂ, ਬੋਲੀਆਂ ਅਤੇ ਸੈਨਤਾਂ ਨੂੰ ਸਮਝਣ, ਸੁਣਨ, ਪੜ੍ਹਨ ਅਤੇ ਲਿਖਣ ਦਾ ਵਲ ਆ ਜਾਵੇ। ਅਜਿਹੇ ਕੀਮਤੀ ਵਲ ਵਾਲਾ ਮੁਸਾਫ਼ਰ ਹੀ 'ਰੰਨ ਨਾ ਕੇ ਛੱਪੜ' 'ਚੋਂ ਨਿਕਲੀ, ਸੁਲਫੇ ਦੀ ਲਾਟ ਵਰਗੀ ਜਿਹੇ ਲੋਕ-ਗੀਤ ਦੀਆਂ ਰਮਜਾਂ ਤੇ ਤਸਬੀਹਾਂ ਬੁੱਝ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ਸਫ਼ਰ ਦੌਰਾਨ ਹੱਥਾਂ ਕੋਲ ਪਾਛੂ ਮਿੱਟੀ ਨਾਲ ਪੋਚੀ ਨਵੀਂ ਤਖ਼ਤੀ ਹੋਵੇ। ਅੱਖਾਂ ਨੂੰ ਹਰ ਪਲ ਜਾਗਦੇ ਰਹਿਣ ਦੀ ਆਦਤ ਪਾਉਣੀ ਪੈਂਦੀ ਹੈ। ਸਫ਼ਰ ਵਿਚ ਮਿਲਣ ਵਾਲੀ ਹਰ ਸ਼ੈਅ ਨੂੰ ਵੇਖਣ ਦਾ ਹੀ ਨਹੀਂ, ਸਗੋਂ ਨੀਝ ਨਾਲ ਤੱਕਣ ਦਾ ਸੌਂਦਰਯਬੋਧ ਅਤੇ ਨਜ਼ਾਕਤ ਵੀ ਅੱਖਾਂ ਕੋਲ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਸਫ਼ਰ ਦੀ ਇਕ ਹੋਰ ਵੀ ਜ਼ਰੂਰੀ ਸ਼ਰਤ ਹੈ ਕਿ ਧੌਣ ਨੂੰ ਇਕੋ ਵੇਲੇ ਚੁਪਾਸੀ ਵੇਖਣਾ ਆਉਂਦਾ ਹੋਵੇ। ਪੈਰਾਂ ਨੂੰ ਠਰ੍ਹਮੇ ਨਾਲ ਚੱਲਣ ਦੀ ਆਦਤ ਪਾਉਣੀ ਪੈਂਦੀ ਹੈ। ਪਾਧੀ ਭਗੌਤਾ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ਕਿ ਉਸ ਦੇ ਪੈਰਾਂ ਵਿਚ ਨੱਠਣ ਦੀ ਕਾਹਲ ਹੋਵੇ।

ਸਫ਼ਰ 'ਤੇ ਜਾਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਪਾਧੀ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਸਿਰ 'ਤੇ ਬੰਨ੍ਹਿਆ ਹੋਇਆ ਪੁਰਾਣਾ ਮੰਡਾਸਾ ਅਤੇ ਕੱਪੜੇ ਉਤਾਰਨੇ ਪੈਂਦੇ ਹਨ। ਇਕ ਵਾਰ ਨਿਰਵਸਤਰ ਹੋਣਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਲਿਬਾਸ ਕੈਸਾ

ਹੋਵੇ, ਇਸ ਨੂੰ ਸਫ਼ਰ ਦੀ ਫਿਤਰਤ ਹੀ ਤੈਅ ਕਰਦੀ ਹੈ ਪਰ ਤਾਕੀਦ ਹੈ ਕਿ ਸਭਿਆਚਾਰਕ ਸਫ਼ਰ ਦਾ ਮਕਸਦ ਲੋਕਾਈ ਨੂੰ ਜਾਨਣਾ ਅਤੇ ਜਹਾਲਤ ਨੂੰ ਦੁਤਕਾਰਨਾ ਹੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਪਾਧੀ ਨੂੰ ਕਦੇ ਆਪਣਾ ਸਿਰ ਦਸਤਾਰ ਨਾਲ, ਕਦੇ ਹੱਟ ਨਾਲ ਕੱਝਣਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ, ਕਦੇ ਮੁੰਡਾਣਾ ਵੀ ਪੈਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਕਦੇ ਜੋਗੀਆਂ ਵਾਲਾ ਚੋਲਾ ਧਾਰਨ ਕਰ ਕੇ ਇਸ਼ਕ ਦੇ ਪੈਂਡੇ ਦੀਆਂ ਉਦਾਸੀਆਂ ਕਰਨੀਆਂ ਪੈਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਕਦੇ 'ਉਚ ਦੇ ਪੀਰ' ਦੇ ਬਾਣੇ ਵਿਚ ਵੀ ਵਿਚਰਨਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਕਦੇ ਹੱਥ ਵਿਚ ਵੰਝਲੀ, ਕਦੇ ਤੇਸਾ, ਕਦੇ ਕਿਤਾਬ, ਕਦੇ ਸ਼ਮਸ਼ੀਰ ਅਤੇ ਕਦੇ ਰਬਾਬ ਚੁੱਕਣੀ ਪੈਂਦੀ ਹੈ। ਆਪਣੀ ਪੂਰਬ ਵੱਲ ਦੀ ਉਦਾਸੀ ਵੇਲੇ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਹੁਰਾਂ ਦੇ ਸਿਰ 'ਤੇ ਸੂਫ਼ੀ ਸੰਤਾਂ ਵਾਲੀ ਓਢਣੀ ਸੀ, ਗਰਦਨ 'ਤੇ ਮਾਲਾ ਅਤੇ ਮੱਥੇ 'ਤੇ ਹਿੰਦੂ ਸਾਧਾਂ ਵਾਂਗ ਕੇਸਰੀ ਤਿਲਕ ਲਾਇਆ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਰੰਗਾਂ ਦਾ ਰਲਿਆ-ਮਿਲਿਆ ਜਾਂ ਮਿਸਾ ਬਾਣਾ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ਦੇ ਗ਼ੈਰ-ਫਿਰਕੇਦਾਰਾਨਾ ਭਗਤੀ ਪ੍ਰਚਾਰ ਤੇ ਪਰਚਮ ਦਾ ਪ੍ਰਤੀਕ ਸੀ।

ਸਭਿਆਚਾਰਕ ਸਫ਼ਰ ਦਾ ਆਗਾਜ਼ ਬਿਗਲ ਵਜਾ ਕੇ ਅਤੇ ਲਸ਼ਕਰ ਦੇ ਪਰਛਾਵੇਂ ਹੇਠ ਵੀ ਨਾ ਹੋਵੇ। ਚੱਲਣ ਵੇਲੇ ਸੁਭਾਗੀ ਘੜੀ ਕੀ ਹੋਵੇ, ਪਾਧੇ-ਪੰਡਤ ਕੋਲੋਂ ਨਹੀਂ ਪੁੱਛਣਾ ਚਾਹੀਦਾ। ਵਾਰਿਸਸ਼ਾਹ ਦੀ ਹੀਰ ਨੂੰ ਖੋਲ੍ਹ ਕੇ ਸੁਭ ਤਿੱਥ-ਘੜੀ ਦੇਖ ਲੈਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ: 'ਚਿਤੀ ਚੂਹਕਦੀ ਨਾਲ ਜਾਂ ਟੁਰੇ ਪਾਧੀ, ਪਈਆਂ ਚਾਟੀਆਂ ਵਿਚ ਮਧਾਣੀਆਂ ਨੀ...'। ਤਾਕੀਦ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਅਜਿਹੀ ਤੀਰਥ-ਯਾਤਰਾ ਦਾ ਆਰੰਭ ਸਹਿਜ ਸਮੇਂ ਹੀ ਹੋਵੇ, ਬਸਤੀਆਂ ਲੁੱਟਣ ਵਾਲੇ ਧਾਤਵੀਆਂ ਵਾਂਗ ਹਨੇਰੇ 'ਚ ਕੂਚ ਨਾ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਚੋਬਰ ਦਿਲਾਂ ਨੂੰ ਲੁੱਟਣ ਵਾਲੀਆਂ ਸੋਹਣੀਆਂ ਨਾਰਾਂ ਵਾਂਗ ਗੋਰੀਆਂ ਧੂਪਾਂ 'ਚ ਘਰੋਂ ਨਿਕਲਿਆ ਜਾਵੇ:

ਵਾਰਿਸਸ਼ਾਹ ਜਾਂ ਨੈਣਾਂ ਦਾ ਦਾਉ ਲੱਗੇ, ਕੋਈ ਬਚੇ ਨਾ ਜੂਏ ਦੀ ਹਾਰ ਵਿਚੋਂ।

ਇਸ ਲੋੜੀਂਦੀ ਸਾਮਾਨ-ਸਮਗਰੀ ਨੂੰ ਹੀ ਸਫ਼ਰ ਦਾ ਅਸਬਾਬ ਆਖਦੇ ਹਨ। ਸੁਚੱਜੇ ਸਲੀਕੇ ਨਾਲ ਇਸ ਦੀ ਪੰਡ ਬੰਨ੍ਹ ਕੇ ਸਿਰ 'ਤੇ ਰੱਖਣੀ ਪੈਂਦੀ ਹੈ। ਭਾਂਤ-ਭਾਂਤ ਦੇ ਹੁਨਰ ਇਸ ਪੰਡ ਵਿਚ ਵਾਸ ਕਰ ਰਹੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਪੰਡ ਪਵਿੱਤਰ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਮੋਢਿਆਂ 'ਤੇ ਨਹੀਂ ਰੱਖੀ ਜਾ ਸਕਦੀ। ਮੋਢੇ ਤਾਂ ਕਿਸੇ ਮੋਢੇ ਜਾਂ ਨਿਰਜਿੰਦ ਚੀਜ਼ ਨੂੰ ਚੁੱਕਣ ਲਈ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਸਿਰ ਨੂੰ ਤਾਂ ਹੁਨਰਮੰਦ ਪੰਡ ਦੀ ਓਟ ਚਾਹੀਦੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਪਰ ਇਸ ਪੰਡ ਨੂੰ ਸਿਰ 'ਤੇ ਰੱਖਣ ਦਾ ਹੌਸਲਾ ਤੇ ਚੱਜ ਵੀ ਹੋਵੇ।

ਇਸ ਪੰਡ ਦੀ ਛਾਂ ਥੱਲੇ ਬੈਠ ਕੇ ਹੀ 'ਦੂਜਿਆਂ' ਨਾਲ ਗੱਲਬਾਤ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਸਭਿਆਚਾਰ ਦੇ ਸਫ਼ਰ ਨੂੰ ਸੰਵਾਦੀ ਬਣਾਉਣਾ ਵੀ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ। ਜਿਸ ਸਫ਼ਰ ਵਿਚ ਸੰਵਾਦ ਰਚਾਉਣ ਦੀ ਗੁੰਜਾਇਸ਼ ਨਹੀਂ, ਅਜਿਹਾ ਸਫ਼ਰ ਲਸ਼ਕਰਕਸ਼ੀ ਤੋਂ ਵੱਧ ਹੋਰ ਕੁਝ ਨਹੀਂ। ਭਾਂਤ-ਭਾਂਤ ਦੀਆਂ ਸਭਿਆਚਾਰਕ ਰਹ-ਰੀਤਾਂ ਤੇ ਰਵਾਇਤਾਂ ਵਾਲੇ ਲੋਕਾਂ ਨਾਲ ਮੇਲ-ਮਿਲਾਪ ਹੀ ਸਫ਼ਰ ਤੋਂ ਪਰਤੇ ਮੁਸਾਫ਼ਿਰ ਕੋਲ ਕੀਮਤੀ ਤੋਹਫ਼ਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਸੇ ਹੀ ਮਿਲਣ 'ਚੋਂ ਪੈਦਾ ਹੋਏ ਨਿੱਘ ਨੂੰ ਰਚਮਿਚ ਜਾਣਾ ਜਾਂ ਇਕਮਿਕ ਹੋਣਾ, ਸੰਸਕ੍ਰਿਤੀਕਰਨ, ਸੰਕਲਨਵਾਦ ਜਾਂ ਸਮਨਵੇਂ ਆਖਦੇ ਹਨ। ਅਜਿਹੇ ਮਿਲਣ ਦਾ ਕਿਸੇ ਵੀ ਸਮਾਜਿਕ ਸਮੂਹ ਦੀ ਸਭਿਆਚਾਰਕ ਪਛਾਣ ਬਣਾਉਣ ਵਿਚ ਖਾਸਾ ਯੋਗਦਾਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਸੰਵਾਦ ਹੀ ਸਭਿਆਚਾਰਕ ਲੈਣ-ਦੇਣ ਦੀ ਬੁਨਿਆਦ ਹੈ: 'ਜਬ ਲਗ ਦੁਨੀਆ ਰਹੀਐ ਨਾਨਕ ਕਿਛੁ ਸੁਣੀਐ ਕਿਛੁ ਕਹੀਐ।' ਜੋ ਮੁਸਾਫ਼ਰ ਇਸ ਹੁਨਰੀ ਪੰਡ ਦੀ ਛਾਂ ਤੋਂ ਵਾਂਝੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਉਹ ਸਫ਼ਰ 'ਤੇ ਨਹੀਂ, ਅੰਨ੍ਹੇ ਰਾਹ 'ਤੇ ਟੁਰੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ।

ਹੁਨਰੀ ਪੰਡ ਨੂੰ ਸਿਰ 'ਤੇ ਰੱਖਦਿਆਂ ਹੀ ਮੁਸਾਫ਼ਰ ਦੇ ਕਦਮ ਫੁਰਤੀਲੇ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਆਪਣੇ ਪੈਂਡੇ ਤੋਂ ਉਹ ਬਿਤਕਦਾ ਨਹੀਂ। ਸਫ਼ਰ ਦੀਆਂ ਮੁਸ਼ਕਲਾਂ ਵੀ ਅਜੀਬ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ। ਕਦੇ ਠੰਗਾਂ ਨਾਲ ਅਤੇ ਕਦੇ ਦੈਂਤਾਂ ਨਾਲ ਵਾਹ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਕਦੇ ਰਾਤ ਕਟਣ ਦਾ ਨਿਕਾਣਾ ਨਹੀਂ ਲੱਭਦਾ। ਕਦੇ ਫ਼ੌਜ ਪਿੱਛਾ ਕਰ ਰਹੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਕਦੇ ਕੋਈ ਸੁਰੀਆ।

ਸਭਿਆਚਾਰ ਦੇ ਪੈਂਡੇ ਪਿਆ ਪਾਧੀ ਭਾਂਤ-ਭਾਂਤ ਦੀਆਂ ਠਾਹੀਆਂ 'ਤੇ ਬੈਠਦਾ ਹੈ। ਕਦੇ ਬਰੋਟੇ ਥੱਲੇ ਬਹਿ ਗਿਆ, ਕਦੇ ਚਲਦੇ ਪਾਣੀ 'ਚੋਂ ਚੂਲੀ ਭਰ ਲਈ ਅਤੇ ਫੇਰ ਕਦੇ ਕਿਸੇ ਡੇਰੇ 'ਚ ਰਾਤ ਕੱਟ ਲਈ। ਚਾਹਗੀਰਾਂ ਨਾਲ ਬਾਤਾਂ-ਬੁਝਾਰਤਾਂ ਪਾਉਂਦਾ, ਧੁੱਪ-ਛਾਂ ਤੇ ਝੱਖੜ ਦੀਆਂ ਤਾਸੀਰਾਂ ਹੰਢਾਉਂਦਾ ਹੋਇਆ ਸਭਿਆਚਾਰ ਦਾ ਜਿਗਿਆਸੂ ਯਾਤਰੀ ਚਲਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਸਫ਼ਰ ਦੌਰਾਨ

ਕਈ ਮਰਤਬਾ ਉਸ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਸੀਸ ਭੇਟ ਕਰਨਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਤੱਤੀਆਂ ਤਵੀਆਂ 'ਤੇ ਵੀ ਉਹ ਬੜੇ ਸਿਦਕ ਨਾਲ ਬੈਠ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਬੰਦ-ਬੰਦ ਵੀ ਕਟਵਾ ਲੈਂਦਾ ਹੈ। ਸਲੀਬ 'ਤੇ ਬੇਖ਼ੋਫ਼ ਖਲੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਅਥਾਹ ਪਾਣੀਆਂ ਦੀ ਭੇਟਾ ਵੀ ਚੜ੍ਹ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਐਪਰ ਬਿੜਕਦਾ ਨਹੀਂ, ਬਲਕਿ ਸਭਿਆਚਾਰ ਦੇ ਪਿਤ ਵਿਚ ਕੁਰਬਾਨੀ ਦਾ ਸੱਜਰਾ ਮੀਲ-ਪੱਥਰ ਸਥਾਪਤ ਕਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਚਲੇ ਹੁਣ ਹੋਰ ਅੱਗੇ ਟੁਰੀਏ...

ਰਹਿਤਲ ਦਾ ਅੰਦਾਜ਼-ਏ-ਜ਼ਿਕਰ

ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਸੂਫੀ, ਗੁਰੂ ਅਤੇ ਭਗਤ ਉਪਰੋਕਤ ਮਿਜ਼ਾਜ ਵਾਲੇ ਪਾਠੀ ਸਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਮੱਧਕਾਲ ਦੇ ਗ਼ਲਬ ਪ੍ਰਵਚਨ ਵਿਚ ਇਤਿਹਾਸਿਕ ਵੱਢ ਪਾਇਆ। ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਇਸੇ ਵੱਢ ਨੂੰ ਦਰਸਾਉਂਦੀ ਹੋਈ ਕਤੋਬੀ ਮਿਸਾਲ ਹੈ। ਇਹ ਪੋਥੀ ਭਾਂਤ-ਭਾਂਤ ਦੇ ਇਮਾਨਾਂ ਵਾਲੇ ਸੰਤਾਂ ਦਾ ਮੇਲਾ (ਤ੍ਰਿਜਣ) ਹੈ। ਇਸ ਵਿਚ ਆਪਣੇ-ਆਪਣੇ ਮੁਸੱਲਿਆਂ 'ਤੇ ਬੈਠ ਕੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸੰਤਾਂ ਨੇ ਉਚੀ ਸੁਰਤ ਨਾਲ ਸਿਮਰਣ ਦਾ ਚਰਖਾ ਕੱਟਿਆ। ਕੱਟਣ ਦੇ ਇਸ ਅਮਲ ਨੂੰ ਹੀ 'ਰੱਬ ਨੂੰ ਯਾਦ' ਕਰਨਾ ਆਖਦੇ ਹਨ। ਆਪਣੇ ਕਲਾਮ ਵਿਚ ਸ਼ਾਹ ਹੁਸੈਨ ਤੇ ਬੁਲ੍ਹੇ ਸ਼ਾਹ ਹੁਰਾਂ ਨੇ ਤਾਂ ਲੋਕਾਈ ਦੇ ਚਰਖੇ ਦਾ ਤਸਬੀਹ ਦੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਇਸ ਕਦਰ ਇਸਤੇਮਾਲ ਕੀਤਾ ਕਿ ਚਰਖਾ ਹੀ ਇਬਾਦਤ ਕਰਨ ਦਾ ਤਰੀਕਾ ਬਣ ਗਿਆ।

ਵਿਦਵਾਨੀ ਜ਼ੁਬਾਨ 'ਯਾਦ ਕਰਨ' ਨੂੰ ਸਿਮਰਨ, ਬੰਦਗੀ, ਜ਼ਿਕਰ ਅਤੇ ਜਾਪ ਆਖਦੀ ਹੈ ਪਰ ਮੱਧਕਾਲ ਦੇ ਕਵੀਆਂ ਨੇ ਆਪਣੀਆਂ ਰਚਨਾਵਾਂ ਵਿਚੋਂ ਰਹਿਤਲੀ ਬੋਲੀ ਨੂੰ ਮਨਫੀ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ। 'ਜੀਬਾ ਸੁਹਣੀ ਨਾਲ ਅਜਬ ਬਹਾਰ ਦੇ ਸ਼ਿਅਰ ਕਹੇ' ਅਤੇ ਲੋਕ-ਕਹਾਣੀ ਨੂੰ 'ਫਿਕਰੇ ਜੋਤ ਜੋਤ' ਕੇ ਲਿਖਿਆ। ਦਲੀਲ ਹੈ ਕਿ ਲਿਖਤੀ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿਚ ਨਿਘਾਰ ਤਦ ਆਉਂਦਾ ਹੈ ਜਦ ਇਹ ਆਪਣੇ ਇਲਾਕਾਈ ਸਭਿਆਚਾਰ ਤੋਂ ਟੁੱਟ ਕੇ ਲੋਕ-ਬੋਲੀ ਦੇ ਵਹਿਣ ਨੂੰ ਮੁੰਦ ਦਿੰਦੀ ਹੈ, ਜਿਸ ਕਾਰਨ ਲੋਕ-ਬੋਲੀ/ਮੁਹਾਵਰਾ ਲਿਖਤ-ਸਭਿਆਚਾਰ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਹੀ ਨਹੀਂ ਬਣਦਾ। 'ਸਿੱਖ' ਗੁਰੂ ਸਹਿਬਾਨ (ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਲਈ ਕੋਈ ਬਦੇਸ਼ੀ ਤੇ ਬਿਗਾਨਾ ਨਹੀਂ ਸੀ, ਤੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਉਦੇਸ਼ ਸੰਸਾਰ-ਭਾਈਚਾਰਾ ਸਥਾਪਤ ਕਰਨਾ ਸੀ) ਨੇ ਆਪਣੀ ਇਲਾਹੀ ਬਾਣੀ ਨੂੰ 'ਰਹਿਤਲੀ' ਜ਼ੁਬਾਨ ਵਿਚ ਹੀ ਇਸ ਧਰਤੀ 'ਤੇ ਉਤਾਰਿਆ ਅਤੇ ਉਚਾਰਿਆ। ਸਭਿਆਚਾਰ ਦੇ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਇਲਮ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸੂਫੀ-ਸੰਤਾਂ ਦੇ ਤ੍ਰਿਜਣ ਦੀਆਂ ਘੁੱਕਾਂ ਲੋਕਾਈ ਦੇ ਤ੍ਰਿਜਣ ਦੀਆਂ ਘੁੱਕਾਂ ਨਾਲ ਮੇਲ ਖਾਂਦੀਆਂ ਸਨ। ਇਸੇ ਨੂੰ ਬੰਦਗੀ ਦਾ ਰਹਿਤਲੀਕਰਨ ਜਾਂ ਸਭਿਆਚਾਰੀਕਰਨ ਆਖਦੇ ਹਨ:

'ਮਿਤ੍ਰਾਂ ਨੂੰ ਯਾਦ ਕਰਾਂ ਹਰ ਚਰਖੇ ਦੇ ਗੋਤੇ'
'ਚਰਖਾ ਮੈਂ ਆਪਣਾ ਕੱਤਾਂ
ਤੰਦ ਤੇਰਿਆਂ ਗਮਾਂ ਦੀ ਪਾਵਾਂ'

ਲੋਕਾਈ ਨੂੰ ਇਲਮ ਹੈ ਕਿ ਉਸ ਦੇ ਤ੍ਰਿਜਣ ਅਤੇ ਸੰਤਾਂ ਦੇ ਤ੍ਰਿਜਣ ਵਿਚ ਕੋਈ ਫ਼ਰਕ ਨਹੀਂ: 'ਚੱਲ ਜੋਗੀਆ ਅਸੀਂ ਵਿਖਾਇ ਲਿਆਈਏ, ਜਿਥੇ ਤ੍ਰਿਜਣਾਂ ਛੋਹਰੀਆਂ ਗਾਉਂਦੀਆਂ ਨੇ'। ਜਿਹਤਾ ਮਹੀਨ ਸੂਤ ਸੂਫੀਆਂ-ਸੰਤਾਂ ਦੇ ਇਸ ਚਰਖੇ ਤੋਂ ਉਤਰਿਆ ਉਹ 'ਬਾਣੀ' ਦੇ ਰੂਪ 'ਚ ਸਾਡੀ ਸਭਿਆਚਾਰਕ, ਸਾਹਿਤਕ ਅਤੇ ਭਾਸ਼ਾਈ ਵਿਰਾਸਤ ਹੈ। ਸਾਡੇ ਅੰਗ-ਸੰਗ ਹੈ। 'ਗੁਰਮਤਿ', 'ਸੂਫੀ' ਤੇ 'ਭਗਤੀ' ਜਿਹੇ ਅਗੇਤਰ ਇਸ ਸੁੱਚੇ ਇਲਾਹੀ ਸੂਤ ਦੀਆਂ ਸੰਸਾਰੀ ਪਛਾਣਾਂ ਹਨ। ਬੰਦਗੀ ਅਤੇ ਬਾਣੀ ਦੁਨਿਆਵੀ ਅਤੇ ਵਿਦਵਾਨੀ ਸਿਫ਼ਤਾਂ ਦੀ ਮੁਹਤਾਜ ਨਹੀਂ। ਇਸ ਦਾ ਤਅੱਲੁਕ ਮਜ਼ਹਬ ਜਾਂ ਫਿਰਕਿਆਂ ਨਾਲ ਨਹੀਂ, ਇਮਾਨ ਨਾਲ ਹੈ। ਬੁਲ੍ਹੇ ਸ਼ਾਹ ਦੀ ਹਦਾਇਤ ਹੈ:

ਹਿੰਦੂ ਨਾ ਨਹੀਂ ਮੁਸਲਮਾਨ ਬਹੀਏ
ਤ੍ਰਿਜਣ ਤੱਜ ਅਭਿਮਾਨ
ਸੁੰਨੀ ਨਾ ਨਹੀਂ ਹਮ ਸ਼ੀਆ
ਸੁਲ੍ਹਾ ਕੁਲ ਕਾ ਮਾਰਗ ਲੀਆ।

'ਮਜ਼ਹਬ' ਤੇ 'ਈਮਾਨ' ਵਿਚ ਫ਼ਰਕ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਮਜ਼ਹਬ ਤਾਂ ਪੁਜਾਰੀ/ਕਾਜ਼ੀ ਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਉਹ ਹੀ ਕਰਮਕਾਂਡਵਾਦੀ/ਸ਼ਰ੍ਹੂਪ੍ਰਸਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਉਹ ਹੀ ਸਿਥਲ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਸਾਲਿਕ ਦਾ ਤਾਂ ਇਮਾਨ/ਅਕੀਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਮਾਨ ਹੀ ਸਾਲਿਕ ਨੂੰ ਹੱਦਾਂ-ਸਰਹੱਦਾਂ ਪਾਰ ਕਰਵਾ ਕੇ ਲੋਕ-ਸਭਿਆਚਾਰ ਦੇ ਧਰਾਤਲਾਂ ਦੀਆਂ ਉਦਾਸੀਆਂ ਕਰਨ ਦਾ ਬਲ ਬਖਸ਼ਦਾ ਹੈ। ਸੰਤ/ਭਗਤ/ਸੂਫੀ ਜਾਂ ਸਭਿਆਚਾਰ ਦੇ ਪਾਠੀ ਜਾਂ ਲੋਕ-ਨਾਇਕ ਸੰਪ੍ਰਦਾਇਕਤਾ ਤੇ ਸਥਾਪਨਾ ਦੇ ਵਿਰੋਧ ਵਿਚ ਖੜ੍ਹੇ ਹਨ। ਉਹ 'ਸੈਕੂਲਰ' ਹਨ ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਕਿਸੇ ਇਕ ਫਿਰਕਾ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਵਿਚ ਨਹੀਂ, ਬਲਕਿ ਲੋਕਾਈ ਵਿਚ ਵਿਚਰਦੇ ਹਨ। ਉਹ ਧਾਰਮਿਕ ਹੁੰਦੇ ਹੋਏ ਵੀ ਆਪਣੇ ਅਮਲ ਤੇ ਸੋਚ ਵਜੋਂ ਗ਼ੈਰ-ਫਿਰਕੇਦਾਰਾਨਾ ਹਨ।

ਮੱਧਕਾਲੀ ਪੰਜਾਬੀ ਕਾਵਿ ਨੇ, ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ

ਤੇ ਫ਼ਾਰਸੀ ਦੇ ਸਨਾਤਨੀ ਸਾਹਿਤ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ, ਇਕ ਤਾਜ਼ਾ ਸਭਿਆਚਾਰਕ ਲਹਿਰ ਨੂੰ ਜਨਮ ਦਿੱਤਾ। ਪੰਜ ਸੂਫੀ ਪੀਰ, ਬਾਲ ਨਾਥ ਜੋਗੀ, ਹੀਰ ਤੇ ਰਾਂਝਾ ਆਪਣੇ ਇਮਾਨ 'ਤੇ ਖੜ੍ਹੇ ਹਨ। ਗ਼ੈਰ-ਫਿਰਕੇਦਾਰਾਨਾ ਤੇ ਸਭਿਆਚਾਰਕ ਲਹਿਰ ਦੇ ਨੁਮਾਇੰਦੇ ਹਨ। ਮੁੱਲਾਂ ਤੇ ਕਾਜ਼ੀ ਜਾਂ ਧਰਮ-ਆਚਾਰੀਆ ਮਜ਼ਹਬ ਤੋਂ ਇਮਾਨ ਤੀਕ ਦੇ ਮੁਕਾਮ 'ਤੇ ਪੁੱਜਣ ਤੋਂ ਅਸਫਲ ਹਨ। ਉਹ ਹੀਰ ਤੇ ਰਾਂਝੇ ਨੂੰ ਇਸ਼ਕ ਦੇ ਪਾਥੀ ਵਜੋਂ ਪਛਾਣ ਹੀ ਨਹੀਂ ਪਾਉਂਦੇ। ਉਹ ਸਥਿਰ/ਨਿਹਚਲ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਉਦਾਸੀਆਂ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀਆਂ ਹੋਈਆਂ। ਉਹ ਮਸੀਤ ਵਿਚ ਨਜ਼ਰਬੰਦ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਸੀਮਿਤ ਹੈ, ਪ੍ਰਤੱਖਵਾਦੀ ਜਾਂ ਇੰਦ੍ਰੀਵਾਦੀ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕਲਬੂਤ ਵਿਚੋਂ ਇਲਾਹੀ ਨੂਰ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦਾ। ਉਹ ਇਮਾਨ ਵੇਚਦੇ ਹਨ, ਵੱਢੀਆਂ ਖਾਂਦੇ ਹਨ, ਅਤੇ ਰਲੇ ਦਿਲਾਂ ਨੂੰ ਵਿਛੋੜਨ ਦੀ ਬੁਰੀ ਬਾਣ ਹੈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਸਲਾਮ ਦੇ ਅਹਿਮ ਸੰਕਲਪ 'ਇਹਸਾਨ', ਭਾਵ ਭਲਾਈ ਜਾਂ ਨੇਕੀ ਕਰਨ ਦਾ ਇਲਮ ਨਹੀਂ। ਉਹ ਲੋਕਾਈ ਨੂੰ ਵਰਜਦੇ ਹਨ, ਧਮਕਾਉਂਦੇ ਹਨ:

ਪੰਜਾਬ ਦਾ ਭਗਤੀ ਭਾਵ ਵਾਲਾ ਤ੍ਰਿਜਣ
ਕੇਵਲ ਗੁਰਮਤਿ ਕਾਵਿ ਦੀ ਗੁਰਮੁੱਖੀ ਤੇ ਸੂਫੀ
ਕਾਵਿ ਦੀ ਸਾਹਮੁੱਖੀ ਵਿਚ ਹੀ ਨਹੀਂ ਝਲਕਦਾ,
ਬਲਕਿ ਵਿਸ਼ਾਲ ਲੋਕ-ਵਿਰਸੇ ਵਿਚੋਂ ਵੀ ਇਸ ਦੀ
ਚਿਲਕੋਰ ਵੇਖੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਮਿਸਾਲ ਪੇਸ਼ ਹੈ:
ਦੇਵੀ ਮਾਤਾ ਗੋਂਣ ਬਖਸ਼ਦੀ,
ਨਾਮ ਲਏ ਜਗ ਤਰਦਾ
ਬੋਲੀਆਂ ਪੌਣ ਦੀ ਹੋ ਗਈ ਮਨਸ਼ਾ
ਆ ਕੇ ਗਿੱਧੇ ਵਿਚ ਵੜਦਾ
ਨਾਲ ਸ਼ੌਕ ਦੇ ਪਾਵਾਂ ਬੋਲੀਆਂ
ਮੈਂ ਨੀ ਕਿਸੇ ਤੋਂ ਡਰਦਾ
ਦੇਵੀ ਦੇ ਚਰਨਾਂ 'ਤੇ
ਸੀਸ ਮੈਂ ਆਪਣਾ ਧਰਦਾ।
ਨਾਮ ਔਲਾ ਦਾ ਸਭ ਤੋਂ ਚੰਗਾ
ਸਭ ਨੂੰ ਇਹ ਸੁਹਾਵੇ
ਗਿੱਧੇ 'ਚ ਉਸ ਦਾ ਕੰਮ ਕੀ ਵੀਰਨੇ
ਜਿਹਤਾ ਔਲਾ ਦਾ ਨਾਉਂ ਭੁਲਾਏ...।
ਧਰਤੀ ਜੇਭ ਗਰੀਬ ਨਾ ਕੋਈ
ਇੰਦਰ ਜੇਭ ਨਾ ਦਾਤਾ
ਬ੍ਰਹਮਾ ਜੇਭ ਨਾ ਪੰਡਤ ਕੋਈ
ਸੀਤਾ ਜੇਭ ਨਾ ਮਾਤਾ
ਲਛਮਣ ਜੇਭ ਜਤੀ ਨਾ ਕੋਈ
ਰਾਮ ਜੇਭ ਨਾ ਭਰਾਤਾ
ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੇਭ ਭਗਤ ਨਾ ਕੋਈ
ਜਿਨ ਹਰ ਕਾ ਨਾਮ ਪਛਾਤਾ
ਦੁਨੀਆਂ ਮਾਣ ਕਰਦੀ
ਰਬ ਸਭਨਾਂ ਦਾ ਦਾਤਾ।

ਕਿਸੇ ਵੀ ਖਿੱਤਾ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਦਾ ਸਭਿਆਚਾਰਕ ਅਧਿਐਨ ਕਰਦਿਆਂ ਉਸ ਦੀ ਭਾਸ਼ਾ/ਲਿਪੀ, ਸ਼ੈਲੀ, ਲਹਿਜਾ ਅਤੇ ਉਚਾਰਣ ਦਾ ਗਿਆਨ ਹੋਣਾ ਵੀ ਲਾਜ਼ਮੀ ਹੈ। ਤਾਂਕਿ ਉਸ ਰਹਿਤਲ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਦੀ ਲੋਕਾਈ ਅਤੇ ਉਸ ਦੇ ਸਾਹਿਤ ਦੀ ਤਾਸੀਰ ਜਾਣ ਸਕੀਏ। ਸਭਿਆਚਾਰ ਤੇ ਸਾਹਿਤ ਦਾ ਪ੍ਰਗਟਾਵਾ ਇਕ ਅਜਿਹੇ ਸ਼ਬਦ-ਕੋਸ਼ ਰਾਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਜੋ ਲੋਕਾਈ ਨੇ ਸਹਿਜੇ-ਸਹਿਜੇ ਪੁਸ਼ਤ ਦਰ ਪੁਸ਼ਤ ਆਪ ਸਿਰਜਿਆ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਸੇ ਸ਼ਬਦ-ਕੋਸ਼ ਦੀ ਮਹਾਰਤ ਹਾਸਲ ਕਰ ਕੇ ਲੋਕ-ਤਰਕ ਤੇ ਲੋਕ-ਵਲਵਲਿਆਂ ਨੂੰ ਸਮਝਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਸਭਿਆਚਾਰ ਦੇ ਲੋਕ-ਖ਼ਜ਼ਾਨੇ ਤਕ ਅਪਤਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਲੋਕ-ਸਭਿਆਚਾਰ ਦੇ ਬਿਰਤਾਂਤ ਨੂੰ ਸਿਰਜਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਕੇਵਲ ਮਹਾਂ-ਰਹਿਤਲ (ਮੈਟਾ-ਕਲਚਰ) ਨੂੰ ਹੀ ਨਹੀਂ, ਸਗੋਂ ਮੁਕਾਮੀ-ਰਹਿਤਲਾਂ (ਸਮਾਲ-ਕਲਚਰਜ਼) ਨੂੰ ਵੀ ਲੋਕ-ਵਿਚਾਰਧਾਰਾ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਬਣਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ਭਾਸ਼ਾ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ, ਮੱਧਕਾਲੀ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਭਗਤੀ-ਭਾਵ ਵਾਲੇ ਤ੍ਰਿਜਣ ਵਿਚ ਲੰਗਰ-ਪੰਗਤ-ਸੰਗਤ ਇਕ ਪ੍ਰਤਿ-ਗ਼ਲਬ ਅਦਾਰੀਆ ਅਮਲ ਸੀ। ਇਸ ਨੇ ਬ੍ਰਾਹਮਣਵਾਦੀ ਛੂਤ-ਛਾਤ ਦੀ ਫਿਲਾਸਫੀ ਅਤੇ ਜਾਤ-ਪਾਤੀ ਵਿਵਸਥਾ ਵਿਚ ਇਕ ਇਤਿਹਾਸਕ ਵੱਢ ਪਾਇਆ। ਇਹ ਵੱਢ ਰੁਕਿਆ ਨਹੀਂ। ਇਸ ਦਾ ਵੇਗ ਤੇਜ਼ ਸੀ। ਇਸ ਵਿਚ ਸਿਦਕ ਤੇ ਸ਼ਿਦਤ ਸੀ। ਅੱਗੇ ਚਲ ਕੇ 17ਵੀਂ ਸਦੀ ਦੇ ਅਖੀਰ ਵਿਚ ਇਸ ਵੱਢ ਦਾ ਵੇਗ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਦੇ ਮਹਾਂ ਵਾਕ 'ਮਾਨਸ ਕੀ ਜਾਤ ਸਭੇ ਏਕ ਹੀ ਪਹਿਚਾਨਬੋ' ਦੀ ਅੱਖਰੀ ਸ਼ਕਲ ਅਤੇ ਖਾਲਸਾ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਲਰਜਣ ਲੱਗਾ। ਅਤੇ ਫੇਰ ਅੱਗੇ ਅਠਾਰ੍ਹਵੀਂ ਸਦੀ ਵਿਚ ਬੁਲ੍ਹੇ ਸ਼ਾਹ ਦੇ ਨਾਬਰ ਬੋਲਾਂ (ਨਾ ਮੈਂ ਮੋਮਨ ਵਿਚ ਮਸੀਤਾਂ, ਨਾ ਮੈਂ ਵਿਚ ਕੁਫਰ ਦੀਆਂ ਰੀਤਾਂ ਨਾ ਮੈਂ ਅੰਦਰ ਬੇਦ ਕਤੇਬਾਂ...) ਰਾਹੀਂ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਰਹਿਤਲ 'ਚ ਸ਼ੁਕਦਾ ਹੁੰਦਾ ਸੀ। ਇਸ ਤੋਂ ਵੀ ਪਹਿਲਾਂ 12ਵੀਂ-13ਵੀਂ ਸਦੀ ਵਿਚ ਬਾਬਾ ਫ਼ਰੀਦ ਦੀ ਖਾਨਗਾਹ ਵਿਚ ਲੰਗਰ ਦੀ ਪਰੰਪਰਾ ਅਤੇ ਸੂਫੀਆਂ ਤੇ ਜੋਗੀਆਂ ਦੀਆਂ ਮੁਲਾਕਾਤਾਂ

ਹਵਾਲਾ ਅਧੀਨ ਤ੍ਰਿਜਣ ਜਾਂ ਮੋਜ਼ੇਕ ਦੀਆਂ ਹੀ ਲਖਾਇਕ ਹਨ। ਤੇਰ੍ਹਵੀਂ ਸਦੀ ਦੇ ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ ਦਸਤਾਵੇਜ਼, ਅੰਮ੍ਰਿਤਕੁੰਡ ਵਿਚੋਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਮੁਲਾਕਾਤਾਂ ਬਾਰੇ ਜਾਣਕਾਰੀ ਮਿਲਦੀ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਖਾਨਗਾਹਾਂ ਵਿਚ ਬਹਿਸ-ਮੁਬਾਹਸੇ ਜਾਂ ਸੰਵਾਦ ਦਾ ਸਭਿਆਚਾਰ ਮੌਜੂਦ ਸੀ। ਸ਼ਾਹ ਹੁਸੈਨ ਤੇ ਬੁਲ੍ਹੇ ਸ਼ਾਹ ਦੀ ਸ਼ਾਇਰੀ ਵਿਚੋਂ ਵੈਸ਼ਨਵ ਭਗਤੀ ਦੀ ਮਹਿਕ ਵੀ ਰਿਸਦੀ ਸੀ।

ਤ੍ਰਿਜਣੀ/ਕਾਵਿਕ ਸਮਾਜ

ਸਭਿਆਚਾਰ ਦੇ ਪ੍ਰਤਿ-ਗ਼ਲਬ ਪ੍ਰਵਚਨ ਅਤੇ ਵੱਢ (ਰੱਪਚਰ) ਪੱਖੋਂ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਗੁਰੂਆਂ/ਸੂਫੀਆਂ ਦੀਆਂ ਲੋਕ-ਧਰਾਤਲ 'ਤੇ ਕੀਤੀਆਂ ਉਦਾਸੀਆਂ ਦੀ ਅਹਿਮੀਅਤ ਵੀ ਨਜ਼ਰਅੰਦਾਜ਼ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ। ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਨੇ ਆਪਣਾ ਪ੍ਰਵਚਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਪਾਕੀਜ਼ ਧਰਤੀਆਂ 'ਤੇ ਵੀ ਉਚਰਿਆ ਜੋ ਹਿੰਦੂ ਧਰਮ ਜਾਂ ਇਸਲਾਮ ਦਾ ਮਰਕਜ਼ ਸਨ। ਵਾਰਿਸਸ਼ਾਹ ਨੇ ਇਸ ਵੱਢ ਨੂੰ ਸਾਹਿਤਕ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਰੁਸ਼ਨਾਇਆ। ਲੋਕ-ਕਹਾਣੀ ਹੀਰ-ਰਾਂਝਾ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਕਿੱਸਾ-ਕਾਵਿ ਦਾ ਆਧਾਰ ਬਣਾਇਆ। ਆਪਣੀ ਕਲਮ ਨਾਲ ਇਕ ਖੁਸ਼ਖ਼ਤ ਤੇ ਇਤਿਹਾਸਕ ਲਕੀਰ ਖਿੱਚੀ। ਮਜ਼ਹਬ ਤੇ ਸਮਾਜ ਦੇ ਗ਼ਲਬ ਪੁਰਖਿਆਂ ਨੂੰ ਵੰਗਾਰਿਆ। ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਲੋਕਾਈ ਇਸ ਵੱਢ ਨੂੰ ਲੋਚਦੀ ਸੀ। ਹੀਰ ਵਾਰਿਸ ਮਕਬੂਲ ਹੋਈ, ਅਜੇ ਤੀਕ ਹੈ। ਜੇ ਅਸੀਂ ਹੀਰ ਵਾਰਿਸ ਨੂੰ ਪੰਜਾਬੀ ਸਭਿਆਚਾਰ ਦਾ ਸਚੇਤ ਸਾਹਿਤਕ ਰੂਪ ਆਖੀਏ ਤਾਂ ਇਹ ਕੋਈ ਅਤਕਬਨੀ ਨਹੀਂ ਪਰ ਸਵਾਲ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਦੀ ਸਿਆਸਤ ਨੇ ਵਾਰਿਸਸ਼ਾਹ ਦੀ ਇਸ ਸਭਿਆਚਾਰ-ਪੋਥੀ ਨੂੰ ਕਿੰਨਾ ਕੁ ਸਮਝਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਵਿਚਲੀ ਨਾਬਰੀ ਨੂੰ ਕਿੰਨਾ ਕੁ ਵਡਿਆਇਆ ਹੈ!!

ਪੋਥੀ ਦੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਵਿਚਰਦੀ ਲੋਕਾਈ ਇਕ 'ਵਿਸਮਾਦੀ ਸਮਾਜ' ਦੀ ਲਖਾਇਕ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਅਜਿਹਾ ਸਮਾਜ ਆਪਣੇ ਇਤਿਹਾਸ ਨੂੰ 'ਬੀਤਿਆ ਹੋਇਆ' ਨਹੀਂ ਸਮਝਦਾ। ਸਗੋਂ ਇਸ ਨੂੰ ਮੁਤਵਾਤਰ ਆਪਣੇ ਅੰਗ-ਸੰਗ ਰੱਖਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਨਾਲੋਂ 'ਜੁਦਾ' ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ। 'ਕਾਵਿਕ ਸਮਾਜ' ਇਕ ਸਭਿਆਚਾਰਕ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੀ ਸਦੀਵੀ ਨਿਰੰਤਰਤਾ ਦਾ ਹੀ ਦੂਜਾ ਨਾਂ ਹੈ। ਇਹ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਸਾਂਝੇ ਸਭਿਆਚਾਰਕ ਵਲਵਲਿਆਂ ਤੇ ਸਾਂਝੀ ਮਨੋਬਿਰਤੀ ਵਾਲਾ ਲੋਕ-ਤ੍ਰਿਜਣ ਹੈ ਜਿਸ ਨੂੰ ਇਤਿਹਾਸਕਾਰ ਰੱਜਤ ਕਾਂਤ ਰੇਅ 'ਫੈਲਟ ਕਮਿਊਨਿਟੀ' ਦੇ ਸੰਕਲਪ ਅਧੀਨ ਵਿਚਾਰਦਾ ਹੈ। ਇਸੇ ਤ੍ਰਿਜਣੀ ਸਮਾਜ ਨੂੰ ਮੈਕਸ ਵੈਬਰ 'ਕਮਿਊਨਿਟੀ ਆਫ ਸੈਂਟੀਮੈਂਟਸ' (ਜਜ਼ਬਾਤੀ ਬਰਾਦਰੀ) ਆਖਦਾ ਹੈ। ਅਜਿਹਾ ਸਮਾਜ ਅਜੇਕੀਆਂ ਸਟੇਟ ਮੂਲਕ ਕੌਮੀਅਤਾਂ ਦੀ ਸ਼ਕਲ ਵਿਚ ਤਬਦੀਲ ਹੋਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਕਬੀਲਿਆਂ ਤੇ ਭਾਈਚਾਰਿਆਂ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਇਕ ਲੰਮੇ ਇਤਿਹਾਸਕ ਦੌਰ ਵਿਚੋਂ ਗੁਜ਼ਰ ਚੁੱਕਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

ਫੈਲਟ ਕਮਿਊਨਿਟੀ ਜਾਂ ਕਾਵਿਕ ਜਾਂ ਤ੍ਰਿਜਣੀ ਸਮਾਜ ਵਿਚ ਇਕ ਗ਼ੈਰ-ਫਿਰਕੇਦਾਰਾਨਾ ਲੈ ਤੇ ਤਾਲ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਭਾਵ ਤਾਲਮੇਲ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਜਿਸ ਦੀ ਲੈ ਦੇ ਵਹਿਣ ਨੇ ਪੀੜਤੀਆਂ ਨੂੰ ਬੰਨ੍ਹ ਕੇ ਰਖਿਆ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਅਜਿਹੇ ਸਮਾਜ ਦੇ (ਮੌਖਿਕ) ਸਭਿਆਚਾਰ ਵਿਚ ਰੋਂ, ਰਵਾਨੀ ਤੇ ਸਰਲਤਾ ਦੀ ਬਹੁਤਾਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਕਿਸਮ ਦੀ ਅਮੀਰੀ ਮੱਧਕਾਲ ਦੇ ਪੰਜਾਬੀ ਕਾਵਿ ਦੀ ਅਹਿਮ ਸਿਫਤ ਰਹੀ ਹੈ। ਕਾਵਿਕ ਸਮਾਜ ਦੇ ਬਿਰਤਾਂਤ ਜਾਂ ਪੇਸ਼ਕਾਰੀ ਦੇ ਸਾਂਝੇ ਨੈਣ-ਨਕਸ਼, ਸਾਂਝੇ ਸੰਕੇਤ-ਸੈਨਤਾਂ, ਸਾਂਝੇ ਅਲੰਕਾਰ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਕੀ ਅਸੀਂ ਹੀਰ ਵਾਰਿਸ ਨੂੰ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਸਮਾਜਿਕ ਇਤਿਹਾਸ ਦਾ ਕਾਵਿਕ ਬਿਰਤਾਂਤ ਨਹੀਂ ਆਖ ਸਕਦੇ? ਅਜਿਹਾ ਬਿਰਤਾਂਤ ਬਸਤੀਵਾਦੀ ਯੁੱਗ ਵਿਚ ਪੈਦਾ ਹੋਈ ਗੱਦ ਮੁਖੀ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਇਤਿਹਾਸਕਾਰੀ ਤੋਂ ਮੂਲ ਰੂਪ ਵਿਚ ਵੱਖਰਾ ਹੈ। ਪੁਰਵ-ਬਸਤੀਵਾਦੀ ਦੌਰ ਦਾ ਪੰਜਾਬੀ ਕਾਵਿਕ ਬਿਰਤਾਂਤ ਉਸ ਗੱਦ-ਬਿਰਤਾਂਤ ਤੋਂ ਵੀ ਨਿਆਰਾ ਹੈ ਜੋ ਸ਼ੈਖ ਅਹਿਮਦ ਸਰਹੰਦੀ ਤੇ ਸ਼ਾਹ ਵਲੀਉਲਾ ਜਿਹੇ ਮਜ਼ਹਬੀ ਦਾਰਸ਼ਨਿਕ ਜਾਂ ਇਤਿਹਾਸਕਾਰ ਸਿਰਜਦੇ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਇਹ ਗੱਦ-ਬਿਰਤਾਂਤ ਸਟੇਟ ਨੂੰ ਮਜ਼ਹਬ ਨਾਲ ਜੋੜਦਾ ਹੈ। ਵਿਅਕਤੀਕਰਨ ਦੇ ਅਸਰ ਹੇਠ ਪੈਦਾ ਹੋਇਆ ਗੱਦ-ਬਿਰਤਾਂਤ ਕਾਵਿਕ ਸਮਾਜ ਦੇ ਸਭਿਆਚਾਰਕ ਏਕੇ ਦੀ ਭੰਨ-ਤੋੜ ਕਰਨ ਵੱਲ ਜ਼ਿਆਦਾ ਰੁਚਿਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

ਤ੍ਰਿਜਣੀ ਸਮਾਜ ਦੀ ਰਹਿਤਲ 'ਤੇ ਗੀਤ ਤੇ ਕਿੱਸੇ-ਕਹਾਣੀਆਂ ਝਰਨਿਆਂ ਵਾਂਗ ਆਪ-ਮੁਹਾਰੇ ਫੁਟਦੇ ਹਨ, ਜੀਵਨ ਦੀਆਂ ਸੱਧਰਾਂ ਦਰਸਾਉਂਦੇ ਹਨ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਜੀਵਨ ਦੀ ਨਿੱਘੀ ਝਾਤ ਪੈਂਦੀ ਹੈ, ਇਕ ਮਿੱਠੀ ਛਾਹ ਪ੍ਰਤੀਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਤ੍ਰਿਜਣੀ ਸਮਾਜ ਵਿਚ ਮਿਥਿਹਾਸ, ਅਖਾਣ ਤੇ ਮੁਹਾਵਰੇ ਨਿਰਵਿਘਨ ਸਾਹ ਲੈਂਦੇ ਹਨ। ਅਜਿਹੇ ਸਮਾਜ ਦਾ ਸਾਹਿਤਕ ਪ੍ਰਵਾਹ ਕਦੇ ਖਿੰਡਦਾ ਨਹੀਂ। ਮੌਖਿਕਤਾ ਇਸ ਸਾਹਿਤਕ ਨਿਰੰਤਰਤਾ ਦੀ ਜਿੰਦ

ਜਾਨ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਮੌਖਿਕ ਬੋਲ ਜਾਂ ਸਾਹਿਤ ਕਿਸੇ ਵੀ ਸਮਾਜ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਦੇ ਅਟੁਟ ਉਤਸ਼ਾਹ ਤੇ ਸਦੀਵੀ ਨਿੱਘ ਨਾਲ ਲਬਰੇਜ਼ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਦਲੀਲ ਹੈ ਕਿ ਸਮਾਜਿਕਤਾ ਜਾਂ ਅੰਤਰ-ਮਨੁੱਖੀ ਸਬੰਧਾਂ ਦਾ ਮੁਢਲਾ ਆਧਾਰ ਮਨੋਭਾਵ ਹੀ ਹਨ। ਭਾਸ਼ਾ ਇਨ੍ਹਾਂ ਮਨੋਭਾਵਾਂ ਦੇ ਸੰਚਾਰ ਦੀ ਲੋੜ 'ਚੋਂ ਪੈਦਾ ਹੋਇਆ ਵਰਤਾਰਾ ਹੀ ਤਾਂ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਮਨੋਵੇਗ, ਨਾ ਕਿ ਭਾਸ਼ਾ, ਸਮਾਜਿਕ ਜਿੰਦਗੀ ਜੀਉਣ ਤੇ ਇਸ ਵਿਚ ਵਿਚਰਨ ਦਾ ਮੂਲ ਆਧਾਰ ਹੈ। ਇਸ ਧਾਰਨਾ ਨੂੰ ਲੈ ਕੇ ਫਰਾਂਸੀਸੀ ਇਤਿਹਾਸਕਾਰ ਲੂਸੀਨ ਫੈਬਰ ਮਨੋਭਾਵੀ ਜਿੰਦਗੀ ਦੇ ਇਤਿਹਾਸਕ ਬਿਰਤਾਂਤ ਨੂੰ ਸਿਰਜਣ ਦਾ ਸੁਝਾਅ ਦਿੰਦਾ ਹੈ।

ਸੋ ਦਲੀਲ ਹੈ ਕਿ ਤ੍ਰਿਜਣੀ ਸਮਾਜ ਦੀ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਜਾਂ ਅਕਲ ਕੇਵਲ ਲਿਖਣ-ਪੜ੍ਹਨ ਤਕ ਹੀ ਸੀਮਿਤ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ। ਇਸ ਦੀ ਕਲਪਨਾ ਦੀ ਗਹਿਰਾਈ ਅਥਾਹ ਅਤੇ ਪਰਵਾਜ਼ ਲੰਮੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਕਾਗਜ਼ ਤੇ ਕਲਮ ਇਸ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਕਲਾਵੇ 'ਚ ਸਮੇਟ ਨਹੀਂ ਸਕਦੇ। ਮੌਖਿਕ ਜਾਂ ਕਾਵਿਕ ਸਮਾਜ ਵਿਚ ਨਿੱਘ ਤੇ ਲਿਵ ਸਦਾ ਬਰਕਰਾਰ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਮੌਖਿਕ ਵਹਿਣ ਵਿਚ, ਰੁਕਾਵਟ ਨਹੀਂ, ਰਵਾਨੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਸਰੋਦੀਪੁਣਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਤ੍ਰਿਜਣੀ ਸਮਾਜ ਦੀ ਇਹ ਮੌਖਿਕਤਾ ਮੌਲਿਕ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਇਹ ਅਜੇਕੇ ਤਕਨੀਕੀ ਯੁੱਗ ਦੀ ਉਸ ਗੌਣ ਮੌਖਿਕਤਾ ਤੋਂ ਵੱਖਰੀ ਹੈ ਜੋ ਰੇਡੀਉ, ਟੈਲੀਵੀਜ਼ਨ ਜਾਂ ਅਜਿਹੀਆਂ ਹੋਰ ਇਲੈਕਟ੍ਰਾਨਿਕ ਜੁਗਤਾਂ 'ਤੇ ਨਿਰਭਰ ਕਰਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਜਿਸ ਦੀ ਹੱਦ ਜਾਂ ਹਸਤੀ ਲਿਖਤ/ਪ੍ਰਿੰਟ/ਬਜ਼ਾਰੂ ਸਭਿਆਚਾਰ ਦੀ ਬੁਨਿਆਦ 'ਤੇ ਟਿਕੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।

ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਤ੍ਰਿਜਣੀ ਸਮਾਜ ਦਾ ਮੁੱਢ ਕਦੀਮੀ ਸਰੋਦੀਪੁਣਾ ਸੰਗਤ, ਸੰਗੀਤ, ਕੀਰਤਨ, ਮੇਲਿਆਂ, ਸਮਾਅ, ਕਵਾਲੀ, ਰਬਾਬ, ਵੰਝਲੀ, ਬੰਸਰੀ, ਗਿੱਧਿਆਂ, ਭੰਗੜਿਆਂ, ਕਬਿਤਾਂ, ਕਿੱਸਿਆਂ ਅਤੇ ਸਮਾਜਿਕ ਨਾਤਿਆਂ ਵਿਚ ਝਲਕਦਾ ਹੈ। 'ਇਲਹਾਮ' ਅਤੇ 'ਧੁਰ ਕੀ ਬਾਣੀ' ਕਾਵਿਕ ਸਮਾਜ ਦੇ ਆਪਮੁਹਾਰੇ ਸੁੱਚੇ ਰੋਂ 'ਚੋਂ ਹੀ ਪੁੰਗਰਦੀ ਹੈ। ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਹੀ ਤ੍ਰਿਜਣੀ ਸਮਾਜ ਵਿਚ ਹੁਸਨ ਤੇ ਇਸ਼ਕ ਦੀਆਂ ਬਾਤਾਂ ਪੈਂਦੀਆਂ ਹਨ। 'ਸਿਰ ਨੂੰ ਤਲੀ 'ਤੇ ਰੱਖਣਾ', 'ਸਿਰ ਧੜ ਦੀ ਬਾਜ਼ੀ ਲਾਉਣਾ' ਇਸੇ ਸਮਾਜ ਦੇ ਅਮਲ ਤੇ ਮੁਹਾਵਰੇ ਹਨ। ਇਸੇ ਸਮਾਜ ਵਿਚ ਹੀ ਇਸ਼ਕ ਦੀ ਵੀ ਜਾਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਦੇ ਰਹਿਨੁਮਾ ਨਾਬਰ ਰਹੇ ਹਨ। ਸ਼ਬਦ, ਸਾਜ਼, ਸੰਗੀਤ ਤੇ ਸ਼ਮਸ਼ੀਰ ਦੇ ਚਾਰੇ ਇਲਮ ਇਨ੍ਹਾਂ ਕੋਲ ਇੱਕੋ ਵੇਲੇ ਹੁੰਦੇ ਸਨ। ਤੱਤੀਆਂ ਤਵੀਆਂ ਨੂੰ ਮੁਸੱਲਾ ਬਣਾ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ 'ਤੇ ਬਿਰਾਜਣ ਦਾ ਅਤੇ ਲਾੜੇ ਬਣ ਕੇ ਮੌਤ ਨੂੰ ਲਾੜੀ ਬਣਾਉਣ ਦਾ ਸਲੀਕਾ ਇਨ੍ਹਾਂ ਹੀ ਕੋਲ ਸੀ।

ਅਜਿਹੇ ਤ੍ਰਿਜਣੀ ਸਮਾਜ ਦੀ ਝਲਕ ਅਸੀਂ ਮਹਾਰਾਜਾ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਦੇ ਵੇਲਿਆਂ ਦੇ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਵੀ ਵੇਖਦੇ ਹਾਂ, ਜਦ 'ਖਾਲਸੇ' ਦੀ ਪਹਿਲੀ ਟੱਕਰ ਫਰੰਗੀ ਨਾਲ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਤਦ ਸੂਰਮੇ ਸਿੰਘ, ਮਝੈਲ, ਦੁਆਬੀਏ, ਸ਼ਾਮ ਸਿੰਘ ਅਟਾਰੀ ਜਿਹੇ ਸਰਦਾਰ, ਮਜ਼ਹਰ ਅਲੀ, ਮਾਘੇ ਖਾਂ ਤੇ ਸੁਲਤਾਨ ਮਹਿਮੂਦ ਜਿਹੇ ਤੋਪਚੀ ਇੱਕਠੇ ਹੋ ਕੇ ਕੂਚ ਕਰਦੇ ਹਨ: 'ਚੱਲੀ ਸਭ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਬਾਦਸ਼ਾਹੀ, ਨਹੀਂ ਦਲਾਂ ਦਾ ਅੰਤ ਸੁਮਾਰ ਮੀਆਂ। ਸ਼ਾਹ ਮੁਹੰਮਦ ਕਿਸੇ ਨਾ ਅਟਕਦਾ ਹੀ, ਸਿੰਘ ਰਹਿਣਗੇ ਦਿੱਲੀ ਨੂੰ ਮਾਰ ਮੀਆਂ।'

ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਇਸੇ ਤ੍ਰਿਜਣੀ ਸਮਾਜ ਦੀ ਬਿਸਾਤ 'ਤੇ ਅਸੀਂ 'ਮੁਸਲਮਾਨ' ਮਰਦਾਨੇ ਅਤੇ 'ਗ਼ੈਰ-ਮੁਸਲਮਾਨ' ਬਾਲੇ ਨੂੰ 'ਸਿੱਖ' ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇ ਅੰਗ-ਸੰਗ ਬੈਠਾ ਵੇਖਦੇ ਹਾਂ, ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ਦੀ 'ਧੁਰ ਕੀ ਬਾਣੀ' ਮਰਦਾਨੇ ਦੀ 'ਮੋਮਨ' ਰਬਾਬ 'ਚੋਂ ਵਿਸਮਾਦੀ ਸੰਗੀਤ ਪੈਦਾ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਬਾਬਾ ਬਹੁ-ਰੰਗਾ (ਕੈਲੀਡੋਸਕੋਪਿਕ) ਹੈ: ਲੋਕਾਈ ਉਸ ਨੂੰ ਕਦੇ ਪੀਰ, ਕਦੇ ਸਾਧ, ਕਦੇ ਭਗਤ, ਕਦੇ ਫ਼ਕੀਰ, ਕਦੇ ਦਰਵੇਸ਼ ਅਤੇ ਕਦੇ ਗੁਰੂ ਆਖ ਸਤਿਕਾਰਦੀ ਹੈ।

ਇਸ ਤ੍ਰਿਜਣੀ ਸਮਾਜ ਦਾ ਬਾਸ਼ਿੰਦਾ, 'ਮੁਸਲਮਾਨ' ਰਾਂਝਾ ਹੀ ਹਿੰਦੂ ਜੋਗੀ ਬਾਲ ਨਾਥ ਤੋਂ ਜੋਗ ਲੈਣ ਦਾ ਹੀਆ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਰਾਂਝੇ ਨੂੰ ਪੰਜ 'ਮੁਸਲਮਾਨ' ਸੂਫੀ ਫ਼ਕੀਰਾਂ, ਅਤੇ 'ਹਿੰਦੂ' ਜੋਗੀ ਦੀ ਅਸੀਸ ਸਦਕਾ ਹੀ ਹੀਰ ਦਾ ਇਸ਼ਕ ਨਸੀਬ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਸੂਫੀ ਪੀਰਾਂ ਦੀ ਇਬਾਦਤ ਕਰਦਿਆਂ ਰਾਂਝੇ ਦੀ ਵੰਝਲੀ ਜੋ ਰਾਗ ਅਲਾਪਦੀ ਹੈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਭੈਰੋਂ ਤੇ ਹੰਡੋਲ ਵਰਗੇ ਰਾਗ ਸ਼ਿਵਜੀ ਤੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਤ ਹਨ। ਵੰਝਲੀ ਵੀ ਤਾਂ ਤ੍ਰਿਜਣੀ ਸਮਾਜ ਦੀ ਬਨਸਪਤੀ ਦੀ ਪੈਦਾਇਸ਼ ਹੈ। ਕੋਝਾ ਸੁਰ ਕਿਉਂ ਕੱਢੇਗੀ!! ਉਹ ਤਾਂ ਆਪ ਮੁੱਢ ਕਦੀਮੇਂ ਬ੍ਰਾਹਮਣਵਾਦ/ਮੌਲਾਣਵਾਦ ਦੀ ਵਿਰੋਧੀ ਹੈ। ਚਨਾਬ ਦਰਿਆ ਤੋਂ ਯਮਨਾ ਨਦੀ ਤੀਕ ਇਸ ਦੀ ਗ਼ੈਰ-ਫਿਰਕੇਦਾਰਾਨਾ ਤੇ ਨਾਬਰ ਸੁਰ ਗੂੰਜਦੀ ਰਹੀ ਹੈ।

ਇਸ ਤ੍ਰਿਜਣੀ ਸਮਾਜ ਵਿਚ ਵਿਚਰਦਿਆਂ ਸ਼ਾਹ ਹੁਸੈਨ ਗਾਉਂਦਾ ਫਿਰਦਾ ਹੈ, 'ਸਾਲੂ ਮੇਰਾ

ਉਣੀ ਦਾ। ਕੋਈ ਸ਼ਾਮ ਬ੍ਰਿੰਦਾਬਨ ਸੁਣੀ ਦਾ।' ਹੀਰ ਸਿਆਲਾਂ ਦੀ ਬੇਟੀ ਦੇ ਨਿਕਾਹ ਦੀ ਤਿੱਥ ਝੰਗ ਦਾ ਬਾਮੂਣ ਤੈਅ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਕਾਜ਼ੀ ਨਿਕਾਹ ਦੀਆਂ ਰਸਮਾਂ। ਸੂਫੀ ਤੇ ਭਗਤੀ ਪਰੰਪਰਾਵਾਂ ਦਾ ਸੁਮੇਲ ਜਾਂ ਬੈਗਣੀ ਰੰਗ (ਫਯੂਜ਼ਨ) ਇਸ ਤ੍ਰਿਜਣੀ ਸਮਾਜ ਦੀ ਕੈਨਵਸ 'ਤੇ ਹੀ ਵੇਖਣ ਨੂੰ ਮਿਲਦਾ ਹੈ। ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਦਾ ਖਾਲਸਾ ਰਾਜ ਅਤੇ ਸ਼ਾਹ ਮੁਹੰਮਦ ਦਾ ਜੰਗਨਾਮਾ ਇਸੇ ਫੈਲਟ ਕਮਿਊਨਿਟੀ ਦੇ ਇਤਿਹਾਸਿਕ ਪ੍ਰਮਾਣ ਹਨ। ਇਹ ਤ੍ਰਿਜਣੀ ਸਮਾਜ ਵੈਰੀ ਨੂੰ ਮਜ਼ਹਬੀ/ਫਿਰਕੇਦਾਰਾਨਾ ਨਜ਼ਰੀਏ ਤੋਂ ਨਹੀਂ ਪਹਿਚਾਣਦਾ, ਇਸ ਲਈ ਕੰਸ, ਰਾਵਣ, ਮਹਿਮੂਦ ਗ਼ਜਨਵੀ, ਚੰਗੇਜ਼, ਹਿਟਲਰ ਸਭ ਇਕੋ ਜਿਹੇ ਹਮਲਾਵਰ ਹਨ। ਇਸ ਤ੍ਰਿਜਣੀ ਸਮਾਜ ਦੇ ਸੀਨੇ 'ਚ ਪ੍ਰੀਤਾਂ ਦੀ ਖਾਣ ਹੈ, ਇਸ ਦੇ ਦਰਿਆਵਾਂ ਦਾ ਪਾਣੀ ਪ੍ਰੀਤਾਂ ਦਾ ਪਾਣੀ ਹੈ, ਇਸ ਦੀ ਧਰਤੀ ਇਸ਼ਕਾਂ ਵਾਲੀ ਹੈ। ਇਸ ਕਿਸਮ ਦੀਆਂ ਅਨੇਕਾਂ ਮਿਸਾਲਾਂ ਨਾਲ ਪੰਜਾਬ ਦਾ ਇਤਿਹਾਸ ਭਰਿਆ ਪਇਆ ਹੈ। ਪਰ ਫਰੋਲੇ ਕੌਣ!!! ਬਾਤ ਤਾਂ ਪੰਜਾਬ ਦੀਆਂ ਇਤਿਹਾਸਕ ਸੁਭਾਤਾਂ, ਬਿਸਾਤਾਂ ਤੇ ਬਾਤਾਂ ਦੀਆਂ ਤੈਹਾਂ ਨੂੰ ਰੁਸ਼ਨਾਉਣ ਦੀ ਹੈ। ਇਤਿਹਾਸਕਾਰੀ ਵਿਚ ਇਕ ਸਜਰੇ ਪ੍ਰਵਚਨ ਦੀ ਸਿਰਜਣਾ ਦੀ ਹੈ।

ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਫੈਲਟ ਕਮਿਊਨਿਟੀ ਕੇਵਲ ਮੱਧਕਾਲੀ ਸਮਾਜਿਕ ਵਰਤਾਰਾ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸੀ, ਬਲਕਿ ਇਹ ਤਾਂ 1947 ਵੇਲੇ ਵੀ ਮੌਜੂਦ ਸੀ ਅਤੇ ਹੁਣ ਵੀ ਹੈ। ਐਪਰ ਗ਼ਲਬ ਤੇ ਫਿਰਕੇਦਾਰਾਨਾ ਸਿਆਸਤ ਨੇ ਇਸ ਨੂੰ ਇਕ ਗੋਸ਼ੇ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਇਤਿਹਾਸਕਾਰਾਂ ਨੇ 1947 ਦੀ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਸਿਆਸੀ ਤਕਸੀਮ ਅਤੇ ਫਿਰਕੂ ਕਤਲੇਆਮ ਦਾ ਜਿੰਨਾ ਨੋਟਿਸ ਲਿਆ ਹੈ, ਉਨ੍ਹੀ ਤਵੱਜੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਪੰਜਾਬੀ ਤ੍ਰਿਜਣੀ ਸਮਾਜ ਨੂੰ ਉਜਾਗਰ ਕਰਨ ਵੱਲ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤੀ।

ਕਹਿਣ ਦਾ ਭਾਵ ਹੈ ਕਿ ਇਸਲਾਮ, ਹਿੰਦੂ ਤੇ ਸਿੱਖ ਧਰਮਾਂ ਦਾ ਬਿਰਤਾਂਤ ਸਿਰਜਣ ਵਾਲੇ ਇਤਿਹਾਸਕਾਰ ਲੋਕਾਈ ਦੀ ਰੱਜਮੱਚਾ ਜਿੰਦਗੀ ਨੂੰ ਵੀ ਧਰਮ ਦੇ ਵਰਗਾਤਮਿਕ ਮਾਡਲਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਹੀ ਬਿਆਨਦੇ ਹਨ। ਅਕਸਰ ਇਸ ਤੱਥ ਨੂੰ ਨਜ਼ਰਅੰਦਾਜ਼ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਲੋਕਾਈ ਦੀ ਸਿੱਖ, ਹਿੰਦੂ, ਮੁਸਲਿਮ ਤਰਜ਼ ਵਾਲੀ ਫਿਰਕੂ ਤਕਸੀਮ ਦੀ ਸ਼ੁਰੂਆਤ 19ਵੀਂ ਸਦੀ ਦੇ ਬਸਤੀਵਾਦੀ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਮਰਦਮਸ਼ੁਮਾਰੀ ਦੀ ਫਰੰਗੀ ਯੋਜਨਾ ਤਹਿਤ ਹੋਈ। ਪਰ ਮਰਦਮਸ਼ੁਮਾਰੀ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਕਰਮਚਾਰੀ ਕਦੇ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਹਿੰਦੂ-ਮੱਦ ਹੇਠ ਅਤੇ ਕਦੇ ਹਿੰਦੂਆਂ ਨੂੰ ਸਿੱਖ-ਮੱਦ ਹੇਠ ਦਰਜ ਕਰ ਦਿੰਦੇ ਸਨ। ਲੋਕਾਈ ਲਈ ਵੀ ਆਪਣੇ ਅਨੇਕਾਤਮਿਕ ਧਾਰਮਿਕ ਵਿਸ਼ਵਾਸਾਂ/ਰੀਤੀ-ਰਵਾਜਾਂ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਇੱਕ ਮਜ਼ਹਬ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਦੇ ਨੁਕਤਾ-ਨਿਗਾਹ ਤੋਂ ਵਿਉਂਤਬੰਦ ਕਰਨਾ ਔਖਾ ਸੀ। ਇਸ ਲਈ ਪੰਜਾਬੀ ਲੋਕਾਈ ਵੀ ਅਕਸਰ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਕਦੇ ਹਿੰਦੂ-ਮੱਦ ਹੇਠ ਅਤੇ ਕਦੇ ਸਿੱਖ-ਮੱਦ ਹੇਠ ਦਰਜ ਕਰਵਾ ਲੈਂਦੀ ਸੀ। ਅਜਿਹੇ ਅੰਕੜਿਆਂ ਤੋਂ ਪ੍ਰੇਸ਼ਾਨ ਹੋ ਕੇ, ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਕਲੋਨੀਅਲ ਅਫ਼ਸਰਸ਼ਾਹੀ ਨੂੰ ਇਸ ਤੱਥ ਦਾ ਜਲਦੀ ਹੀ ਇਲਮ ਹੋ ਗਿਆ ਕਿ ਅੰਕੜਿਆਂ 'ਚ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ 'ਤਰੇਤ ਮਰੇਤ' ਲੋਕਾਈ ਜਾਂ ਕਰਮਚਾਰੀਆਂ ਦੀ ਗ਼ਲਤੀਆਂ ਕਰਕੇ ਨਹੀਂ, ਸਗੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ (ਅਫ਼ਸਰਸ਼ਾਹੀ) ਦਾ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਸਮਾਜ ਦੀ (ਫਿਰਕੇਦਾਰਾਨਾ) ਸਮਝ ਦਾ ਆਧਾਰ ਹੀ ਗ਼ਲਤ ਹੈ।

ਇਤਿਹਾਸਕਾਰ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਸਮਾਜ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਦੇ ਸਭਿਆਚਾਰ ਦਾ ਅਧਿਐਨ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਉਸ ਸਮਾਜ ਦੀ ਤ੍ਰਿਜਣੀ ਜਾਂ ਕਾਵਿਕ ਰੂਹ ਦਾ ਗਿਆਨ ਹੋਣਾ ਲਾਜ਼ਮੀ ਹੈ। ਆਰਕਾਈਵਜ਼ ਮੁਖੀ ਰਵਾਇਤੀ ਇਤਿਹਾਸਿਕ-ਬਿਰਤਾਂਤ ਤੇ ਕਾਵਿਕ-ਬਿਰਤਾਂਤ ਦਾ ਫ਼ਰਕ ਇਹ ਤ੍ਰਿਜਣੀ ਰੂਹ ਹੀ ਦੱਸ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਜਦ ਕਿਸੇ ਧਰਾਤਲ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਦੀ ਵਸੋਂ ਦੀ ਸ਼ਨਾਖ਼ਤ ਨੂੰ ਮਜ਼ਹਬੀ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਸੁੰਗੜਾ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਤਦ ਉਸ ਦਾ ਸਭਿਆਚਾਰਕ ਤੇ ਸਮਾਜਿਕ ਵਹਿਣ ਅਣਗੌਲਿਆ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਵਸੋਂ ਆਪਣੀ ਸਭਿਆਚਾਰਕ ਹੱਦ ਤੋਂ ਵਾਂਝੀ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਕਿਉਂਕਿ ਇਸ ਨੂੰ 'ਵੇਖਣ' ਵਾਲੀ ਅੱਖ ਲਘੂਕਾਰਕ ਮਜ਼ਹਬੀ ਮਨੋਬਿਰਤੀ ਵਾਲੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਭਾਵ ਜਦ ਸਮਾਜ-ਵਿਗਿਆਨੀ ਦੇ ਬਿਰਤਾਂਤ ਤੇ ਪ੍ਰਵਚਨ ਦੀ ਮਜ਼ਹਬੀ ਢਲਾਈ ਹੋਈ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਤਦ ਉਹ ਸਮਾਜਿਕ ਪਹਿਚਾਣਾਂ ਨੂੰ ਮਜ਼ਹਬ ਦੇ ਪੱਖ ਤੋਂ ਹੀ ਪਹਿਚਾਣਦਾ ਹੈ, ਸਭਿਆਚਾਰ ਦੇ ਪੱਖ ਤੋਂ ਨਹੀਂ।

ਬ੍ਰਾਜ਼ੀਲੀ ਇਤਿਹਾਸਕਾਰ, ਗਿਲਬਰਟੋ ਫਰੇਅਰ ਤਾਂ ਇਹ ਵੀ ਆਖਦਾ ਹੈ ਕਿ ਨੈਸ਼ਨਲਿਸਟ ਸ਼ੈਲੀ ਵਿਚ ਸਿਰਜਿਆ ਸਿਆਸੀ ਤੇ ਮਿਲਟਰੀ/ਲਸ਼ਕਰੀ ਇਤਿਹਾਸ ਲੋਕਾਈ ਵਿਚ ਵੰਡੀਆਂ ਪਾਉਂਦਾ ਹੈ, ਜਦ ਕਿ ਸਮਾਜਿਕ ਤੇ ਸਭਿਆਚਾਰ ਇਤਿਹਾਸ ਦਾ ਅਧਿਐਨ ਲੋਕਾਈ ਨੂੰ ਜੋੜਦਾ ਹੈ, ਇਕ ਦੂਜੇ ਨੂੰ ਸਮਝਣ ਦੇ ਰਾਹ ਖੋਲ੍ਹਦਾ ਹੈ।

ਅਨੰਦਪੁਰ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਪਾਵਨ ਧਰਤੀ

ਵਿਸਾਖੀ 'ਤੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼

ਡਾ. ਕੁਲਦੀਪ ਸਿੰਘ

ਅਨੰਦ ਦੀ ਨਗਰੀ ਖੁਸ਼ੀਆਂ ਖੇਡਿਆਂ ਦਾ ਸ਼ਹਿਰ ਸ੍ਰੀ ਅਨੰਦਪੁਰ ਸਾਹਿਬ। ਖਾਲਸੇ ਦੀ ਜਨਮ ਭੂਮੀ ਅਨੰਦਪੁਰ ਸਾਹਿਬ। ਉਹ ਧਰਤੀ ਜਿਸ ਦਾ ਚੱਪਾ ਚੱਪਾ ਜਬਰ ਤੇ ਜੁਲਮ ਵਿਰੁਧ ਲੜਦੇ ਰਹੇ ਸਿੰਘਾਂ ਦੇ ਖੂਨ ਨਾਲ ਰੰਗਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਉਹ ਧਰਤੀ ਜਿਸ ਨੂੰ ਕਰੀਬ ਚਾਰ ਦਹਾਕੇ ਗੁਰੂ ਚਰਨਾਂ ਦੀ ਛੋਹ ਪ੍ਰਾਪਤ ਰਹੀ ਹੈ। ਰੋਪੜ ਜਿਲ੍ਹੇ ਦੀ ਸ਼ਿਵਾਲਿਕ ਪਰਬਤ ਲੜੀ ਦਾ ਸ਼ਿੰਗਾਰਾ। ਬੜੀ ਅਨੋਖੀ ਤੇ ਯੁਧਨੀਤਕ ਪੱਖੋਂ ਮਹਤਵਪੂਰਨ ਸਥਿਤੀ ਹੈ ਇਸ ਨਗਰੀ ਦੀ। ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਰੋਪੜ ਤੋਂ 30 ਮੀਲ ਉਤਰ ਵਲ ਅਤੇ ਇੰਨਾ ਕੁ ਹੀ ਨੰਗਲ ਤੋਂ ਦਖਣ ਵਲ ਸਥਿਤ ਹੈ-ਇਹ ਨਗਰੀ। ਆਓ ਸਮੁੱਚੇ ਭਾਰਤ ਦੇ ਇਤਿਹਾਸ ਵਿਚ ਅਨੇਕਾਂ ਯੁਗ ਪਲਟਾਉ ਘਟਨਾਵਾਂ ਦੀ ਜਾਮਨ ਰਹੀ ਇਸ ਧਰਤੀ ਦੇ ਜਰਾ ਨੇੜਿਓਂ ਹੋ ਕੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰੀਏ।

ਗੱਲ ਨੌਵੇਂ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਤੋਂ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰਦੇ ਹਾਂ ਜਿਨ੍ਹਾਂ 11 ਅਗਸਤ 1664 ਨੂੰ ਗੁਰ ਗੱਦੀ ਸੰਭਾਲੀ। ਉਦੋਂ ਆਪ ਬਾਬਾ ਬਕਾਲਾ ਵਿਚ ਸਨ। ਮਈ 1665 ਵਿਚ ਆਪ ਗੁਰਮਤਿ ਦਾ ਪ੍ਰਚਾਰ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਪਰਿਵਾਰ ਸਮੇਤ ਕੀਰਤਪੁਰ ਸਾਹਿਬ ਪਹੁੰਚੇ। ਕੁਝ ਦਿਨ ਇਥੇ ਭਾਗ ਲਾ ਕੇ ਉਹ ਮਾਲਵੇ ਵਲ ਪਰਤਣ ਬਾਰੇ ਸੋਚ ਹੀ ਰਹੇ ਸਨ ਕਿ ਕਹਿਲੂਰ (ਬਿਲਾਸਪੁਰ) ਦੇ ਰਾਜੇ ਦੀਪ ਚੰਦ ਦੀ ਮੌਤ ਹੋ ਗਈ। ਉਸ ਦੀ ਪਤਨੀ ਰਾਣੀ ਚੰਪਾ ਦੇਵੀ ਗੁਰੂ ਘਰ ਦੀ ਸ਼ਰਧਾਲੂ ਸੀ। ਰਾਜੇ ਦੀਆਂ ਅੰਤਿਮ ਰਸਮਾਂ ਵਿਚ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋਣ ਲਈ 13 ਮਈ 1665 ਨੂੰ ਰਾਣੀ ਦੇ ਸੱਦੇ ਉਤੇ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਪਰਿਵਾਰ ਸਹਿਤ ਬਿਲਾਸਪੁਰ ਪੁੱਜੇ। ਰਾਣੀ ਨੂੰ ਗੱਲਾਂ ਗੱਲਾਂ ਵਿਚ ਜਦੋਂ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਕੀਰਤਪੁਰ ਛੱਡ ਕੇ ਮਾਲਵੇ ਵਿਚ ਕੋਈ ਨਵਾਂ ਨਗਰ ਵਸਾਉਣ ਦਾ ਪਤਾ ਲੱਗਾ ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਬੜਾ ਦੁਖ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਕਿ ਉਹ ਨਵਾਂ ਨਗਰ ਪਹਾੜੀ ਖੇਤਰ ਵਿਚ ਉਸਾਰ ਲੈਣ। ਰਾਣੀ ਨੇ ਲੋਧੀਪੁਰ, ਮੀਆਂਪੁਰ ਅਤੇ ਸਹੋਦੇ ਪਿੰਡਾਂ ਦੀ ਥਾਂ ਦੀ ਪੇਸ਼ਕਸ਼ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਕੀਤੀ। ਭਟ ਵਹੀ ਪੁਰਬੀ ਦਖਣੀ ਖਾਤਾ ਜਲਗਣਾ ਇਸ ਦੀ ਗਵਾਹੀ ਦੇਂਦੀ ਹੈ। ਹੁਸ਼ਿਆਰਪੁਰ ਦੇ ਡਿਸਟ੍ਰਿਕਟ ਗਜ਼ਟੀਅਰ ਦਸਦੇ ਹਨ ਕਿ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਇਹ ਜਮੀਨ ਰਾਣੀ ਤੋਂ ਖਰੀਦ ਲਈ। ਸਰੂਪ ਸਿੰਘ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਅਨੁਸਾਰ ਇਸੇ ਖੇਤਰ ਵਿਚ ਸਹੋਦੇ ਨੇੜੇ ਮਾਖੋਵਾਲੇ ਦੇ ਉਜੜੇ ਬੋਹ ਉਤੇ ਨਵੇਂ ਨਗਰ ਦੀ ਮੋਹੜੀ ਬਾਬਾ ਗੁਰਦਿਤਾ ਨੇ ਗੱਡੀ ਅਤੇ ਇੰਜ 19 ਜੂਨ 1665 ਨੂੰ ਇਸ ਨਗਰੀ ਦਾ ਜਨਮ ਹੋਇਆ। ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਆਪਣੀ ਮਾਤਾ ਦੇ ਨਾਂ ਉਤੇ ਇਸ ਨਗਰ ਦਾ ਨਾਂ ਚਕ ਨਾਨਕੀ ਰੱਖਿਆ। ਭਾਈ ਸੰਤੋਖ ਸਿੰਘ ਅਨੁਸਾਰ ਛੇਤੀ ਹੀ ਕਾਰੀਗਰ ਅਤੇ ਵਿਦਵਾਨ ਆ ਕੇ ਇਥੇ ਵਸਣ ਲਗੇ ਅਤੇ ਇਮਾਰਤਾਂ ਉਸਰਨ ਲੱਗੀਆਂ। ਸੰਗਤਾਂ ਗੁਰਦਰਸ਼ਨਾਂ ਲਈ ਉਮਤਨ ਲਗੀਆਂ ਪਰ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਛੇਤੀ ਹੀ ਦੂਰ ਪੂਰਬ ਦੇ ਲੰਮੇ ਦੌਰੇ 'ਤੇ ਨਿਕਲ ਤੁਰੇ। ਨਵੰਬਰ 1665 ਨੂੰ ਤੁਰੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਮਾਰਚ 1672 ਨੂੰ ਹੀ ਚਕ ਨਾਨਕੀ ਮੁੜ ਕੇ ਆਏ।

ਇਸੇ ਦੌਰਾਨ ਚਕ ਨਾਨਕੀ ਦਾ ਵਿਕਾਸ ਮੱਠਾ ਪੈਣਾ ਕੁਦਰਤੀ ਸੀ। ਵਾਪਸ ਆ ਕੇ ਵੀ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਬਹੁਤੀ ਦੇਰ ਟਿਕੇ ਨਹੀਂ ਅਤੇ ਚੁਮਾਸਾ ਕਟ ਕੇ ਫਿਰ ਬਾਹਰ ਤੇ ਮਾਲਵਾ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਯਾਤਰਾ ਨੂੰ ਨਿਕਲ ਤੁਰੇ।

ਛੇਤੀ ਹੀ ਇਸ ਧਰਤੀ ਨੇ ਇਕ ਯੁਗ-ਪਲਟਾਉ ਘਟਨਾ ਤੱਕੀ। ਮਈ ਦਾ ਮਹੀਨਾ ਸੀ। ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ ਦੇ ਜਾਬਰ ਤੇ ਅਨਿਆਈ ਸੂਬੇਦਾਰਾਂ ਦੇ ਸਤਾਏ ਮਜ਼ਲੂਮ ਕਸ਼ਮੀਰੀ ਪੰਡਿਤਾਂ ਦੀ ਇਕ ਟੋਲੀ ਪੰਡਿਤ ਕਿਰਪਾ ਰਾਮ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਹੇਠ ਆਪ ਦੇ ਦਰਬਾਰ ਵਿਚ ਹਾਜ਼ਰ ਹੋਈ। ਭਟ ਵਹੀ ਤਲੋਂਡਾ ਪਰਗਣਾ ਜੀਂਦ ਵਿਚ ਦਿਤੇ ਵੇਰਵੇ

ਕੀਤਾ।

ਪੰਜਵੇਂ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਦੀ ਸ਼ਹੀਦੀ ਤੋਂ ਬਾਦ ਛੇਵੇਂ ਗੁਰੂ ਹਰਿਗੋਬਿੰਦ ਰਾਏ ਨੇ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਜੁਲਮ ਦੇ ਟਾਕਰੇ ਲਈ ਹਥਿਆਰਬੰਦ ਕਰਨਾ ਅਰੰਭ ਹੀ ਦਿਤਾ ਸੀ। ਇਸੇ ਹੀ ਲੜੀ ਨੂੰ ਅਗੇ ਤੋਰਦਿਆਂ ਬਾਲ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਨੇ ਜੁਲਮ ਦੇ ਟਾਕਰੇ ਲਈ ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਹੱਥ ਤਲਵਾਰ ਫੜਾਈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਰਣਜੀਤ ਨਗਾਰੇ ਉਤੇ ਚੋਟ ਮਾਰੀ ਤਾਂ ਚਕ ਨਾਨਕੀ ਦਾ ਪਹਾੜੀ ਚੌਗਿਰਦਾ ਬਰਬਰਾ ਉਠਿਆ। ਗੁਲਾਮ ਅਤੇ ਕਾਇਰ ਦਿਲ ਮੁਗਲਾਂ ਦੀ ਝੋਲੀ ਜਾ ਪਏ। ਸਿਰਲਬ ਸੂਰਮੇ ਆਨ-ਅਣਖ ਦੀ ਰਾਖੀ ਲਈ ਚਕ ਨਾਨਕੀ ਵਿਚ ਜੁੜਨ ਲੱਗੇ। ਵੇਖਦਿਆਂ

ਅਨੁਸਾਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਮਜ਼ਲੂਮਾਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਉਤੇ ਹੁੰਦੇ ਜੁਲਮਾਂ ਦੀ ਕਹਾਣੀ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਸੁਣਾਈ ਕਿ ਕਿਵੇਂ ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ ਗੈਰ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਨੂੰ ਧਰਮ ਪਰਿਵਰਤਨ ਲਈ ਮਜ਼ਬੂਰ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਧੀਰਜ ਦਿਤਾ ਅਤੇ ਇਸ ਜਬਰ ਵਿਰੁਧ ਆਪ ਦਿੱਲੀ ਜਾ ਕੇ ਸ਼ਹਿਨਸ਼ਾਹ ਨਾਲ ਗੱਲ ਕਰਨ ਦਾ ਨਿਰਨਾ ਕੀਤਾ। ਉਹ ਸਮਝ ਚੁਕੇ ਸਨ ਕਿ ਜਬਰ ਜੁਲਮ ਨੂੰ ਨੱਥ ਪਾਉਣ ਲਈ ਸੀਸ ਦੇਣ ਦਾ ਸਮਾਂ ਆ ਚੁਕਾ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਉਹ ਨੌਂ ਸਾਲ ਦੇ ਬਾਲ ਗੋਬਿੰਦ ਨੂੰ ਸਿੱਖ ਪੰਥ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਸੌਂਪ ਕੇ ਦਿੱਲੀ ਨੂੰ ਤੁਰ ਪਏ। ਦਿੱਲੀ ਵਿਚ ਹੀ ਹਿੰਦ ਦੀ ਚਾਦਰ ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ 11 ਨਵੰਬਰ 1675 ਨੂੰ ਸ਼ਹੀਦ ਹੋਏ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਪਾਵਨ ਸੀਸ ਭਾਈ ਜੈਤਾ ਨੇ ਬੜੀ ਦਲੇਰੀ ਨਾਲ ਬਾਲ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਅੱਗੇ ਚਕ ਨਾਨਕੀ ਵਿਚ ਲਿਆ ਰੱਖਿਆ। ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਪੂਰੇ ਹੌਸਲੇ ਅਤੇ ਮਰਿਆਦਾ ਨਾਲ ਇਸ ਸੀਸ ਦਾ ਅੰਤਿਮ ਸਸਕਾਰ

ਵੇਖਦਿਆਂ ਹੀ ਜਾਲਮ ਅਤੇ ਮਜ਼ਲੂਮ ਵਿਚਾਲੇ ਖਿਚੀ ਲਕੀਰ ਤਿਖੀ ਹੋ ਗਈ। ਦਿਲ ਛੱਡ ਚੁਕੇ ਪਹਾੜੀ ਰਾਜਿਆਂ ਨੂੰ ਹੌਸਲਾ ਫੜਨ ਅਤੇ ਸੰਗਠਿਤ ਹੋਣ ਦਾ ਹੋਕਾ ਚਕ ਨਾਨਕੀ ਨੇ ਦੇ ਦਿਤਾ। ਪਹਾੜੀ ਰਾਜੇ ਸਨ ਕਿ ਇਕ ਕਦਮ ਅਗੇ ਵਧਦੇ ਅਤੇ ਦੋ ਕਦਮ ਪਿਛੇ ਸਰਕ ਜਾਂਦੇ। ਉਹ ਮੁਗਲਾਂ ਤੋਂ ਡਰਦੇ ਹੀ ਸਨ, ਹੁਣ ਗੁਰੂ ਘਰ ਦੀ ਵਧਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਤੋਂ ਵੀ ਕੰਬਣ ਲਗੇ। ਕਦੇ ਉਹ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਅੱਗੇ ਹੱਥ ਬੰਨਦੇ ਅਤੇ ਕਦੇ ਮੁਗਲ ਸੂਬੇਦਾਰਾਂ ਕੋਲ।

ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਪਹਾੜੀ ਰਾਜਿਆਂ ਦੀ ਮਜ਼ਬੂਰੀ ਸਮਝਦੇ ਸਨ। ਉਹ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਟਕਰਾਓ ਨਹੀਂ ਸਨ ਸਿਰਜਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ। ਇਸੇ ਲਈ ਜਦੋਂ 1685 ਵਿਚ ਨਾਹਨ ਦੇ ਰਾਜੇ ਮੇਦਨੀ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਨੇ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਵਲ ਪ੍ਰੇਮ ਭਰਿਆ ਹੱਥ ਵਧਾਇਆ ਤਾਂ ਆਪ ਉਸ ਦੇ ਸੱਦੇ ਉਤੇ ਪਰਿਵਾਰ ਸਮੇਤ ਉਸ ਦੀ ਰਿਆਸਤ ਪਾਉਂਟਾ ਸਾਹਿਬ ਪਹੁੰਚ ਗਏ ਪਰ ਟਕਰਾ ਸੀ ਕਿ ਫਿਰ ਵੀ ਹੋ ਕੇ ਰਿਹਾ। ਆਖਰ ਪਹਾੜੀ ਰਾਜੇ ਕਰਦੇ ਵੀ ਕੀ? ਉਨ੍ਹਾਂ ਕੋਲ ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਕੀ ਜਵਾਬ ਸੀ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਕੋਲੋਂ ਖਰੀਦੀ ਜਮੀਨ 'ਤੇ ਬੈਠਾ ਗੁਰੂ ਮੁਗਲਾਂ ਨੂੰ ਚੁਣੌਤੀ ਦੇ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਦੜ ਵਟ ਜਮਾਨਾ ਕਟ ਦੀ ਨੀਤੀ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਸਵੀਕਾਰ ਨਹੀਂ ਸਨ ਕਰ ਰਹੇ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਲਗਦਾ ਸੀ ਕਿ ਮੁਗਲਾਂ ਨੇ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਨਾਲ ਜਦੋਂ ਵੀ ਦੇ ਹੱਥ ਕਰਨੇ ਹਨ, ਸੇਕ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਲੱਗਣਾ ਹੈ। ਕਹਿਲੂਰ (ਬਲਾਸਪੁਰ) ਦੇ ਰਾਜੇ ਭੀਮ ਚੰਦ ਨੇ ਹੀ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਨਾਲ ਪਹਿਲੀ ਟਕਰਾ ਲਈ। ਉਹੀ ਕਹਿਲੂਰ ਜਿਸ ਦੇ ਵਡਿਆਂ ਨੇ ਗੁਰੂ ਘਰ ਨੂੰ ਇਥੇ ਨਗਰ ਵਸਾਉਣ ਲਈ ਜਮੀਨ ਦੇਣ ਦੀ ਪੇਸ਼ਕਸ਼ ਕੀਤੀ ਸੀ। ਭੰਗਣੀ ਦਾ ਯੁਧ ਹੋਇਆ। ਭੀਮ ਚੰਦ ਨੂੰ ਨਮੋਸ਼ੀ ਭਰੀ ਹਾਰ ਹੋਈ। ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਸਮਝ ਗਏ ਕਿ ਭਵਿੱਖ ਵਿਚ ਵਾਰ ਵਾਰ ਟਕਰਾਅ ਹੋਣਗੇ, ਇਸ ਲਈ ਉਹ ਵਾਪਸ ਚਕ ਨਾਨਕੀ ਪਰਤ ਆਏ ਅਤੇ ਇਥੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਲਿਆਂ ਦੀ ਉਸਾਰੀ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰਵਾ ਦਿਤੀ। ਨਗਰ ਨੂੰ ਜਾਂਦੇ ਹਰ ਮਹਤਵਪੂਰਨ ਥਾਂ ਉਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਲੇ ਉਸਾਰੇ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕੇਂਦਰ ਵਿਚ ਕੇਸਗੜ੍ਹ ਅਤੇ ਇਸ ਦੇ ਦੁਆਲੇ ਵਖ ਵਖ ਮਾਰਗਾਂ 'ਤੇ ਅਨੰਦਗੜ੍ਹ, ਲੋਹਗੜ੍ਹ, ਹੌਲਗੜ੍ਹ, ਫਤਿਹਗੜ੍ਹ, ਤਾਰਗੜ੍ਹ। ਅਨੰਦਗੜ੍ਹ ਦੇ ਨਾਂ ਉਤੇ ਹੀ ਚਕ ਨਾਨਕੀ ਨੂੰ ਅਨੰਦਪੁਰ ਦਾ ਨਵਾਂ ਨਾਂ ਦਿਤਾ ਗਿਆ।

ਜੰਗੀ ਤਿਆਰੀਆਂ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ

ਨੇ ਭੀਮ ਚੰਦ, ਜੋ ਕਿ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਪਹਾੜੀ ਰਾਜਿਆਂ ਦਾ ਮੋਹਰੀ ਮੰਨਦਾ ਸੀ, ਨੂੰ ਜੰਮੂ ਦੇ ਗਵਰਨਰ ਵਲੋਂ ਭੇਜੇ ਗਏ ਮੁਗਲ ਜਰਨੈਲ ਤੋਂ ਬਚਾਇਆ। ਨਦੋਣ ਦੇ ਯੁਧ ਵਿਚ ਉਸ ਦੀ ਮਦਦ ਕੀਤੀ। ਭੀਮ ਚੰਦ ਜਿਤ ਕੇ ਵੀ ਮੁਗਲਾਂ ਦੀ ਹੀ ਝੋਲੀ ਪਿਆ ਰਿਹਾ। ਪਹਾੜੀ ਰਾਜਿਆਂ ਦੀ ਮਦਦ ਨਾਲ ਉਹ ਵਾਰ ਵਾਰ ਅਨੰਦਪੁਰ ਤੇ ਝਪਟਦਾ ਪਰ ਹਰ ਵਾਰ ਉਸ ਨੂੰ ਮੂੰਹ ਦੀ ਮਾਰ ਪੈਂਦੀ।

ਇੰਜ ਹੀ ਆ ਪਹੁੰਚੀ 30 ਮਾਰਚ 1699 ਦੀ ਇਤਿਹਾਸਕ ਵਿਸਾਖੀ ਜਦੋਂ ਭਰੇ ਦਰਬਾਰ ਵਿਚ ਨੰਗੀ ਤਲਵਾਰ ਲਿਸ਼ਕਾਉਂਦੇ ਹੋਏ ਦਸਮ ਗੁਰੂ ਨੇ ਸਿਰਾਂ ਦੀ ਮੰਗ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਮੁਰਦਾ ਦਿਲਾਂ ਵਿਚ ਨਵੀਂ ਰੂਹ ਫੂਕਦੇ ਹੋਏ ਖਾਲਸੇ ਦੀ ਸਿਰਜਣਾ ਕੀਤੀ। ਭਾਈ ਕੁਇਰ ਸਿੰਘ ਕਰਤਾ ਗੁਰਬਿਲਾਸ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ ਦਸ ਨੇ ਬੜੇ ਵਿਸਤਾਰ ਨਾਲ ਇਸ ਸਾਰੇ ਪ੍ਰਸੰਗ ਦਾ ਵਰਣਨ ਕੀਤਾ ਹੈ ਕਿ ਕਿਵੇਂ ਅਨੰਦਪੁਰ ਖਾਲਸੇ ਦੀ ਜਨਮ ਭੂਮੀ ਬਣਿਆ? ਸਭ ਪਾਸੇ ਖਲਬਲੀ ਮਚ ਗਈ ਪਹਾੜੀ ਰਾਜੇ ਬਰ ਬਰ ਕੰਬਣ ਲਗੇ ਕਿ ਮੁਗਲਾਂ ਦਾ ਗੁੱਸਾ ਉਨ੍ਹਾਂ 'ਤੇ ਹੀ ਉਤਰੇਗਾ। ਅਨੰਦਪੁਰ ਦੀਆਂ ਬਾਗੀ ਆਵਾਜ਼ਾਂ ਕੁਚਲਣ ਲਈ ਮੁਗਲਾਂ ਦਾ ਕਹਿਰ ਹੁਣ ਅਨੰਦਪੁਰ ਉਤੇ ਵਹਿਣਾ ਸੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਰਹਿੰਦ ਦੇ ਫੌਜਦਾਰ ਦੀ ਕਮਾਨ ਹੇਠ ਅਨੰਦਪੁਰ ਆ ਘੇਰਿਆ। ਪਹਾੜੀ ਰਾਜੇ ਵੀ ਲਸ਼ਕਰ ਦੇ ਨਾਲ ਆ ਰਲੇ। ਛੇਤੀ ਹੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪਤਾ ਲੱਗ ਗਿਆ ਕਿ ਉਹ ਗਲਤ ਕਦਮ ਚੁਕ ਬੈਠੇ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਸਮਾਂ ਖਾ ਕੇ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਅਨੰਦਪੁਰ ਸਾਹਿਬ ਖਾਲੀ ਕਰਨ ਲਈ ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੀ ਤਾਂ ਕਿ ਉਹ ਸ਼ਹਿਨਸ਼ਾਹ ਅਗੇ ਆਪਣੀ ਕੋਈ ਤਾਂ ਕਾਰਵਾਈ ਪਾ ਸਕਣ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਾਅਦੇ ਕੀਤੇ ਕਿ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਅਨੰਦਪੁਰ ਖਾਲੀ ਕਰ ਦੇਣ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਕਿਹਾ ਜਾਏਗਾ।

ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਯੁਧਨੀਤਕ ਚਾਲਾਂ ਤੋਂ ਵਾਕਫ਼ ਸਨ। ਇਸ ਲਈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਅਨੰਦਪੁਰ ਸਾਹਿਬ ਛੱਡ ਕੇ ਕੀਰਤਪੁਰ ਤੋਂ ਚਾਰ ਕਿਲੋਮੀਟਰ ਦੂਰ ਯੁਧਨੀਤਕ ਪਖੌਂ ਮਜ਼ਬੂਤ ਨਵਾਂ ਮੋਰਚਾ ਬਣਾ ਲਿਆ। ਇਥੇ ਦਖਣ ਵਲੋਂ ਮੁਗਲਾਂ ਅਤੇ ਉਤਰ ਵਲੋਂ ਪਹਾੜੀ ਰਾਜਿਆਂ ਨੇ ਹੱਲਾ ਬੋਲ ਦਿਤਾ। 7 ਤੋਂ 13 ਅਕਤੂਬਰ ਸੰਨ 1700 ਤਕ ਪੂਰੇ ਸਤ ਦਿਨ ਇਸ ਮੋਰਚੇ ਉਤੇ ਹੱਲੇ ਹੁੰਦੇ ਰਹੇ। ਆਖਰ 14 ਅਕਤੂਬਰ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਦੁਸ਼ਮਣ ਦੇ ਘੇਰੇ ਨੂੰ ਚੀਰ ਕੇ ਸਤਲੁਜ ਪਾਰ ਕਰਕੇ ਬਸੋਹਲੀ ਪਹੁੰਚ ਗਏ। ਇਥੇ ਹੀ ਉਹ ਲੜਾਈ ਹੋਈ ਜਿਸ ਨੂੰ ਇਤਿਹਾਸ ਨਿਰਮੋਹਗੜ੍ਹ ਦੀ ਲੜਾਈ ਕਰਕੇ ਯਾਦ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਦੁਸ਼ਮਣ ਪਿਛੇ ਹਟਿਆ ਤੇ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਵਾਪਸ ਅਨੰਦਪੁਰ ਆ ਡਟੇ।

ਪਹਾੜੀ ਰਾਜਿਆਂ ਤੇ ਮੁਗਲ ਲਸ਼ਕਰ ਨੇ ਹੁਣ ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ ਕੋਲ ਫਰਿਆਦ ਕੀਤੀ। ਉਸ ਨੇ ਸਰਹਿੰਦ ਅਤੇ ਲਾਹੌਰ ਦੇ ਹਾਕਮਾਂ ਨੂੰ ਇਸ ਲਸ਼ਕਰ ਦੀ ਮਦਦ ਕਰਨ ਦਾ ਹੁਕਮ ਦੇ ਦਿਤਾ। ਮਈ 1705 ਨੂੰ ਸਾਝੇ ਲਸ਼ਕਰ ਨੇ ਮੁੜ ਅਨੰਦਪੁਰ ਆ ਘੇਰਿਆ। ਮਹੀਨਿਆਂ ਤਕ ਘੇਰਾ ਪਿਆ ਰਿਹਾ।

ਸੁਣ ਖਾਲਸਾ

ਸੁਣ, ਸਿੱਖੀ ਦੇ ਬਾਗਬਾਂ ਤੈਨੂੰ,
ਦਾਸਤਾਂ ਤੇਰੀ ਸੁਣਾਵਾਂ।
ਕਿਤਰ੍ਹਾਂ ਗੁਰੂ ਨੂੰ ਸੀਸ ਭੇਟ ਤੂੰ,
ਮੰਨੀਆਂ ਸਨ ਰਜਾਵਾਂ।
ਖੰਡੇ-ਬਾਟੇ ਦੀ ਪਹੁਲ ਛਕ ਕੇ
ਪ੍ਰਗਟ ਜੱਗ 'ਤੇ ਹੋਇਆ
ਦਸਮ ਪਿਤਾ ਨੇ ਦਿਤੀ ਗੁੜ੍ਹਤੀ
ਕਰਕੇ ਤੇਗ ਦੀਆਂ ਛਾਵਾਂ।
ਜਬਰ, ਜੁਲਮ ਦੀ ਅਗਨੀ ਤੂੰ,
ਸ਼ਹੀਦੀਆਂ ਨਾਲ ਬੁਝਾਈ,
ਖੂਨ ਦੇ ਦੀਵੇ ਬਾਲ ਬਾਲ ਕੇ,
ਰੋਸ਼ਨ ਕੀਤੀਆਂ ਰਾਹਵਾਂ।
ਜੰਗਲ-ਜੂਹਾਂ-ਪਹਾੜ-ਉਜਾੜਾਂ,
ਤੂੰ ਆਪਣੇ ਘਰ ਬਣਾਏ,
ਗੁਰੂ ਦੇ ਦੱਸੇ ਰਾਹ 'ਤੇ ਚੱਲ ਕੇ,
ਲਈਆਂ ਮੌਤ ਸੰਗ ਲਾਵਾਂ।
ਸਿਰਾਂ ਦੇ ਮੁੱਲ ਪੁਆ ਕੇ ਤਾਂ ਵੀ
ਤੂੰ ਈਨ ਨਹੀਂ ਸੀ ਮੰਨੀ
ਨਾ ਹੀ ਮਸੂਮ ਸ਼ਹੀਦ ਕਰਾ ਕੇ
ਰੋਈਆਂ, ਡੋਲੀਆਂ ਮਾਂਵਾਂ।
ਇੰਦ ਸੰਗਲ ਤੇਤ ਗੁਲਾਮੀ ਦੇ,
ਉਚੀਆਂ ਪਰਵਾਜ਼ਾਂ ਭਰੀਆਂ,

ਦੱਬੇ, ਕੁਚਲੇ, ਗਰੀਬਾਂ ਦੀਆਂ
ਬਣਿਆ ਸੈਂ ਤੂੰ ਬਾਹਵਾਂ।
ਅਬਦਾਲੀ, ਗ਼ੈਰੀ, ਮੁਗਲਾਂ ਨੂੰ
ਤੂੰ ਘੇਰ ਘੇਰ ਹਰਾਇਆ,
ਅਜ ਕਿਉਂ ਲੰਡੀ, ਬੁੱਚੀ ਅੱਗੇ,
ਹੋਇਆ ਪਿਆ ਨਿਬਾਵਾਂ।
ਖੁਦਗਰਜੀਆਂ, ਬਿਪਰਵਾਦ ਨੇ,
ਗ੍ਰਹਿਣ ਹੈ ਤੈਨੂੰ ਲਾਇਆ
ਜਾਹੋ-ਜਲਾਲ ਤੇਰੇ ਦਾ ਸੂਰਜ,
ਲੈ ਰਿਹੈ ਠੰਡੀਆਂ ਸਾਹਵਾਂ।
ਘਰ ਤੇਰੇ ਨੂੰ ਅੱਗ ਲੱਗੀ ਹੈ,
ਤੇਰੇ ਈ ਘਰ ਦੇ ਦੀਵੇ ਤੋਂ,
ਗ਼ੈਰਾਂ ਨੂੰ ਉਲ੍ਹਾਮੇ ਦੇਣ ਨਾਲ ਤਾਂ,
ਟਲਣੀਆਂ ਨਹੀਂ ਕਜਾਵਾਂ।
ਬੰਬਾਂ, ਬੰਦੂਕਾਂ ਨਾਲ ਕਦੀ ਵੀ
ਕੌਮ ਨਹੀਂ ਕੋਈ ਮਰਦੀ,
ਬੋਲੀ, ਵਿਰਸਾ ਮਰ ਜਾਵੇ ਤਾਂ,
ਮਿਟ ਜਾਂਦਾ ਏ ਪਰਛਾਵਾਂ।
ਤੇਰੇ ਬੂਹੇ ਬਹਿ ਬਹਿ ਕੇ ਚੰਨ,
ਮੁੜ ਮੁੜ ਗਈਆਂ ਬਹਾਰਾਂ,
ਤੇਰੀ ਗ਼ਾਫਲਾ ਨੀਂਦ ਨਾ ਟੁੱਟੀ
ਸਿਰੋਂ ਢਲਿਆ ਪਰਛਾਵਾਂ।

-ਚੰਨ, ਫੋਨ:908-788-8427

ਮਾਰਦਾ ਦਮਾਮੇ ਜੱਟ ਮੇਲੇ ਆ ਗਿਆ

ਤੁਤੀ ਤੰਦ ਸਾਂਭ ਹਾੜੀ ਵੇਚ ਵੱਟ ਕੇ,
ਲੰਬੜਾਂ ਤੇ ਸ਼ਾਹਾਂ ਦਾ ਹਿਸਾਬ ਕੱਟ ਕੇ,
ਮੀਰਾਂ ਦੀ ਉਡੀਕ ਤੇ ਸਿਆੜ ਕੱਢ ਕੇ,
ਮਾਲ ਢਾਂਡਾ ਸਾਂਭਣੇ ਨੂੰ ਚੁੜ੍ਹਾ ਛੱਡ ਕੇ,
ਪੱਗ ਝੰਗਾ ਚਾਦਰਾ ਨਵਾਂ ਸਵਾਇ ਕੇ,
ਸੰਮਾਂ ਵਾਲੀ ਡਾਂਗ ਉਤੇ ਤੇਲ ਲਾਇ ਕੇ,
ਕੱਛੇ ਮਾਰ ਵੰਝਲੀ ਅਨੰਦ ਛਾ ਗਿਆ,
ਮਾਰਦਾ ਦਮਾਮੇ ਜੱਟ ਮੇਲੇ ਆ ਗਿਆ।

ਹਾਣੀਆਂ ਦੀ ਢਾਣੀ ਵਿਚ ਲਾੜਾ ਸਜਦਾ,
ਬੱਘ ਬੱਘ ਬੱਘ ਸ਼ੇਰ ਗੱਜਦਾ,
ਹੀਰੇ ਨੂੰ ਅਰਕ ਨਾਲ ਹੁੱਜਾਂ ਮਾਰਦਾ,
ਸੈਣਤਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਰਾਮੂ ਨੂੰ ਵੰਗਾਰਦਾ,
ਚੰਗੀ ਜਿਹੀ ਸੱਦ ਲਾ ਦੇ, ਬੱਲੇ ਬੋਲੀਆ,
ਤੁੰਬਾ ਜ਼ਰਾ ਖੋਲ ਖਾਂ, ਜੁਆਨਾ ਤੇਲੀਆ,
ਸਰੂ ਵਾਂਗ ਬੁਲ ਵੰਝਲੀ ਸੁਣਾ ਗਿਆ,
ਮਾਰਦਾ ਦਮਾਮੇ ਜੱਟ ਮੇਲੇ ਆ ਗਿਆ।

ਤੁੰਬੇ ਨਾਲ ਭਾਂਤੇ ਭਾਂਤ ਬੋਲ ਬੋਲੀਆਂ,

ਹਾੜ ਵਿਚ ਜੱਟਾਂ ਨੇ ਮਨਾਈਆਂ ਹੋਲੀਆਂ,
ਛਿੰਝ ਦੀ ਤਿਆਰੀ ਹੋਈ, ਢੋਲ ਵੱਜਦੇ,
ਕੱਸ ਕੇ ਲੰਗੋਟੇ ਆਏ ਸ਼ੇਰ ਗੱਜਦੇ,
ਲਿਸ਼ਕਦੇ ਨੇ ਪਿੰਡੇ ਗੁੰਨੇ ਹੋਏ ਤੇਲ ਦੇ,
ਮਾਰਦੇ ਨੇ ਛਾਲਾਂ ਦੂਲੇ ਡੰਡ ਪੇਲਦੇ,
ਕਿੱਸੂ ਨੂੰ ਸੁਰੈਣਾ ਪਹਿਲੇ ਹੱਥ ਢਾ ਗਿਆ,
ਮਾਰਦਾ ਦਮਾਮੇ ਜੱਟ ਮੇਲੇ ਆ ਗਿਆ।

ਵਾਰੀ ਹੁਣ ਆ ਗਈ ਜੇ ਪੀਣ ਖਾਣ ਦੀ,
ਰਿਉਤੀਆਂ ਜਲੇਬੀਆਂ ਦੇ ਆਹੁ ਲਾਹਣ ਦੀ,
ਹੱਟੀਆਂ ਦੇ ਵੱਲ ਆ ਪਏ ਨੇ ਟੁੱਟ ਕੇ,
ਹੁੰਝ ਲਈਆਂ ਬਾਲੀਆਂ ਜੁਆਨਾਂ ਜੁੱਟ ਕੇ,
ਖੁੱਲ ਗਈਆਂ ਬੋਤਲਾਂ ਗਲਾਸ ਫਿਰਿਆ,
ਤੇਲੀਆਂ ਤੇ ਡੂਮਾਂ ਦਾ ਕਲੋਜਾ ਘਿਰਿਆ,
ਬੁਕਾਂ ਤੇ ਕਮੀਣਾਂ ਨੂੰ ਮਜ਼ਾ ਚਖਾ ਗਿਆ,
ਮਾਰਦਾ ਦਮਾਮੇ ਜੱਟ ਮੇਲੇ ਆ ਗਿਆ।

ਕੱਛੇ ਮਾਰ ਵੰਝਲੀ ਅਨੰਦ ਛਾ ਗਿਆ,
ਮਾਰਦਾ ਦਮਾਮੇ ਜੱਟ ਮੇਲੇ ਆ ਗਿਆ।

ਪ੍ਰੋਫੈਸਰ ਪੂਰਨ ਸਿੰਘ
(17 ਫਰਵਰੀ, 1881-31 ਮਾਰਚ, 1931)

ਪ੍ਰੋਫੈਸਰ ਪੂਰਨ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਯਾਦ ਕਰਦਿਆਂ

ਪ੍ਰੋਫੈਸਰ ਪੂਰਨ ਸਿੰਘ ਦਾ ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਹਿਤ ਗਗਨ ਵਿਚ ਮੁਕਾਮ ਬਹੁਤ ਉਚਾ ਅਤੇ ਸੁੱਚਾ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਜਨਮ ਐਬਟਾਬਾਦ ਜ਼ਿਲ੍ਹੇ ਦੇ ਛੋਟੇ ਜਿਹੇ ਪਿੰਡ ਸਲਹੱਡ ਵਿਚ ਹੋਇਆ। ਸੰਨ 1900 ਵਿਚ ਭਗਤ ਗੋਕਲ ਚੰਦ ਦੀ ਪ੍ਰੇਰਨਾ ਸਦਕਾ ਉਹ ਉਚੇਰੀ ਵਿੱਦਿਆ ਲਈ ਜਾਪਾਨ ਚਲੇ ਗਏ। ਉਥੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਅਪਲਾਈਡ ਕੈਮਿਸਟਰੀ ਦਾ ਅਧਿਐਨ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਸਵਾਮੀ ਰਾਮ ਤੀਰਥ ਦੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਹੇਠ ਆ ਕੇ ਸੰਨਿਆਸ ਧਾਰਨ ਕਰ ਲਿਆ। 1903 ਵਿਚ ਉਹ ਦੇਸ਼ ਪਰਤ ਆਏ। ਉਹ ਕੁਝ ਚਿਰ ਵਿਕਟੋਰੀਆ ਡਾਇਮੰਡ ਜੁਬਲੀ ਹਿੰਦੂ ਟੈਕਨੀਕਲ ਇੰਸਟੀਚਿਊਟ ਦੇ ਪ੍ਰਿੰਸੀਪਲ ਵੀ ਰਹੇ। 1907 ਵਿਚ ਉਹ ਫਾਰੈਸਟ ਰੀਸਰਚ ਇੰਸਟੀਚਿਊਟ ਦੇਹਰਾਦੂਨ ਵਿਚ ਪ੍ਰੋਫੈਸਰ ਜਾ ਲੱਗੇ। 1912 ਵਿਚ ਉਹ ਸਿਆਲਕੋਟ ਵਿਖੇ ਹੋਈ ਸਿੱਖ ਐਜੂਕੇਸ਼ਨਲ ਕਾਨਫਰੰਸ ਵਿਚ ਸ਼ਾਮਿਲ ਹੋਏ। ਇਥੇ ਉਹ ਭਾਈ ਵੀਰ ਸਿੰਘ ਦੇ ਸੰਪਰਕ ਵਿਚ ਆਏ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਸਦਕਾ ਮੁੜ ਸਿੱਖ ਸਜ ਗਏ। ਗਦਰ ਪਾਰਟੀ ਦੇ ਆਗੂ ਲਾਲਾ ਹਰਦਿਆਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਿੱਘੇ ਮਿੱਤਰਾਂ ਵਿਚੋਂ ਸਨ।

1918 ਤੋਂ 1926 ਤੱਕ ਪ੍ਰੋ: ਪੂਰਨ ਸਿੰਘ ਨੇ ਕ੍ਰਮਵਾਰ ਪਟਿਆਲੇ, ਗਵਾਲੀਅਰ ਅਤੇ ਕਸ਼ਮੀਰ ਦੇ ਮਹਾਰਾਜਿਆਂ ਅਧੀਨ ਨੌਕਰੀ ਕੀਤੀ। ਕੁਝ ਚਿਰ ਉਹ ਸਰ ਸੁੰਦਰ ਸਿੰਘ ਮਜੀਠੀਆ ਦੀ ਸ਼ੁਗਰ ਫੈਕਟਰੀ ਸਰੋਈਆ (ਉਤਰ ਪ੍ਰਦੇਸ਼) ਵਿਚ ਵੀ ਕੰਮ ਕਰਦੇ ਰਹੇ। ਸੰਨ 1926 ਵਿਚ ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਚੱਕ ਨੰਬਰ 73/19 ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਸ਼ੇਖੂਪੁਰਾ ਵਿਖੇ 15 ਮੁਰੱਬੇ ਜ਼ਮੀਨ ਰੋਸ਼ਾ ਘਾਹ ਉਗਾਉਣ ਲਈ ਅਲਾਟ ਕੀਤੀ। ਇਥੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਗਿਆਨਕ ਢੰਗਾਂ ਨਾਲ ਖੇਤੀ ਕਰਨੀ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤੀ। ਸਾਲ 1929 ਵਿਚ ਉਹ ਤਪਦਿਕ ਰੋਗ ਦਾ ਸ਼ਿਕਾਰ ਹੋ ਗਏ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਲਾਜ ਲਈ ਦੇਹਰਾਦੂਨ ਲਿਜਾਇਆ ਗਿਆ ਜਿਥੇ ਉਹ ਆਪਣੀ ਜੀਵਨ ਯਾਤਰਾ ਸਮਾਪਤ ਕਰ ਗਏ।

ਪ੍ਰੋ. ਪੂਰਨ ਸਿੰਘ ਨੇ ਪੰਜਾਬੀ ਕਵਿਤਾ ਦੀ ਝੋਲੀ ਵਿਚ ਤਿੰਨ ਕਾਵਿ ਸੰਗ੍ਰਹਿ ‘ਖੁੱਲ੍ਹੇ ਮੈਦਾਨ’, ‘ਖੁੱਲ੍ਹੇ ਘੁੰਡ’ ਅਤੇ ‘ਖੁੱਲ੍ਹੇ ਰੰਗ ਅਸਮਾਨੀ’ ਪਾਏ। ‘ਖੁੱਲ੍ਹੇ ਮੈਦਾਨ’ ਵਿਚ ਪੰਜਾਬ, ਪੰਜਾਬੀ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬੀਅਤ ਦੇ ਸ਼ੈਦਾਈ ਪੂਰਨ ਸਿੰਘ ਦਾ ਇਥੋਂ ਦੇ ਦਰਿਆਵਾਂ, ਕਿਸਾਨਾਂ, ਹੀਰਾਂ-ਰਾਂਝਿਆਂ ਅਤੇ ਅਹੀਰਨਾਂ ਨਾਲ ਪਿਆਰ ਡੁੱਲ-ਡੁੱਲ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ‘ਖੁੱਲ੍ਹੇ ਘੁੰਡ’ ਦੀਆਂ ਕਵਿਤਾਵਾਂ ਸਿੱਖੀ ਸਿਧਾਂਤਾਂ ਨੂੰ ਉਘਾੜਦੀਆਂ ਹਨ। ‘ਖੁੱਲ੍ਹੇ ਰੰਗ ਅਸਮਾਨੀ’ ਦੀਆਂ ਕਵਿਤਾਵਾਂ ਬਾਰ ਦੇ ਇਲਾਕੇ ਦੇ ਲੋਕਾਂ, ਪੰਛੀਆਂ ਅਤੇ ਦ੍ਰਿਸ਼ਾਂ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਹਨ। ‘ਖੁੱਲ੍ਹੇ ਲੇਖ’ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਉਤਮ ਪੰਜਾਬੀ ਗਦ ਰਚਨਾ ਹੈ। ‘ਪੰਜਾਬ ਟਾਈਮਜ਼’ ਦੇ ਪਾਠਕਾਂ ਲਈ ਪ੍ਰੋ. ਪੂਰਨ ਸਿੰਘ ਦੀ ਕਲਮ ਤੋਂ ਮਜ਼੍ਹਬ ਬਾਰੇ ਲਿਖਿਆ ਲੇਖ ਸੰਖੇਪ ਰੂਪ ਵਿਚ ਪੇਸ਼ ਹੈ। -ਸੰਪਾਦਕ

ਮਜ਼੍ਹਬ ਸਭ ਥੀਂ ਉਚਾ, ਸੁੱਚਾ, ਤੀਖਣ ਤੇ ਜੀਂਦਾ ਧਿਆਨੀ ਪਿਆਰ ਹੈ। ਇਸ ਅੰਦਰੂਨੀ ਉਚੀ ਸੁਰਤ ਤੇ ਖੇਤ ਨੂੰ ਰਸਮਾਂ-ਰਿਵਾਜਾਂ, ਕਾਨੂੰਨਾਂ, ਪਾਪ-ਪੁੰਨਾਂ ਦੀਆਂ ਬਹਿਸਾਂ, ਜਗਤ ਦੀ ਉਤਪਤੀ ਤੇ ਲੈ ਹੋਣ ਦੀ ਫਿਲਾਸਫੀ ਦੇ ਝਗੜਿਆਂ ਵਿਚ ਸੁੱਟ ਕੇ ਕਦੇ ਕੁਛ ਕਹਿਣਾ, ਕਦੇ ਕੁਛ ਕਹਿਣਾ ਤੇ ਮਨਘੜਤ ਗੱਲਾਂ ਦੀਆਂ ਉਲਝਣਾਂ ਵਿਚ ਇਹ ਭੁੱਲ ਜਾਣਾ ਕਿ ਮਜ਼੍ਹਬ ਇਕ ਧਿਆਨ ਪਿਆਰ ਹੈ, ਸਾਡੇ ਆਪਣੇ ਨੀਵੇਂ ਵਲਵਲਿਆਂ ਤੇ ਜਜ਼ਬਿਆਂ ਦਾ ਨਤੀਜਾ ਹੈ। ਹਰ ਕੋਈ ਕਿਸੇ ਨਾ ਕਿਸੇ ਪਿਆਰ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦਾ, ਜੀਂਦਾ ਤੇ ਸ਼੍ਰਾਸ ਲੈਂਦਾ ਹੈ। ਆਪੋ-ਆਪਣੀ ਸਥਿਤੀ ਮੁਤਾਬਕ ਹਰ ਇਕ ਬੰਦੇ ਦਾ ਆਪਣਾ ਅੰਦਰ ਦਾ ਮਜ਼੍ਹਬ, ਅਰਥਾਤ ਪਿਆਰ ਦੀ ਟੇਕ, ਬਣਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਟੇਕ ਆਪ-ਮੁਹਾਰੀ ਬਣਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਜਿਹੜੀ ਗੱਲ ਹੈ ਨਾ ਕਿ ਫਲਾਣਾ ਹਿੰਦੂ, ਈਸਾਈ, ਮੁਸਲਮਾਨ, ਸਿੱਖ, ਬੁੱਧ ਯਾ ਜੈਨ ਹੈ, ਇਕ ਕਥਨੀ ਮਾੜ ਗੱਲ ਹੈ। ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਬਹੁਤ ਸਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਮਜ਼੍ਹਬ ਦੀ ਕੈਤ ਹੀ ਨਾ ਹੋਵੇ। ਸਾਰੀ ਉਮਰ ਕਈ ਨਾਂ ਧਰ ਧਰ ਇਕ ਕਿਸਮ ਦੀ ਮਿੱਟੀ ਲਿਬੜੀ ਜਹਾਲਤ ਦੀ ਬੇਹੋਸ਼ੀ ਜਿਹੀ ਵਿਚ ਲੰਘ ਜਾਵੇ। ਮਜ਼੍ਹਬ ਤਾਂ ਅੰਦਰ ਗੁੰਜਦਾ ਕੋਈ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਵਰਗਾ ਇਸ਼ਕ ਹੈ, ਉਹ ਛੁਪਿਆ ਨਹੀਂ ਰਹਿੰਦਾ।

ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਇਸ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਮੁਲਕ ਵਿਚ ਸਾਰੀ ਉਮਰ ਫਿਰਦੇ ਰਹੇ ਤੇ ਬੜੇ-ਬੜੇ ਮੰਦਰਾਂ ਵਿਚ ਗਏ, ਬੜੀਆਂ-ਬੜੀਆਂ ਮਸੀਤਾਂ ਵਿਚ ਫਿਰੇ, ਪਰ ਸਭ ਪਾਸੇ ਜਹਾਲਤ ਦੀ ਬੇਹੋਸ਼ੀ ਤੱਕੀ। ਮਜ਼੍ਹਬ ਇੰਨਾ ਉਚਾ ਤੇ ਦਿਲ ਵਿਚ ਲੁਕਾਇਆ ਕੋਈ ਬਹੁਮੁੱਲਾ ਦਿਵਯ ਭਾਵ ਹੈ ਜਿਹੜਾ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਕਿਧਰੇ ਨਾ ਦਿਸਿਆ। ਕਾਸ਼ੀ ਵਿਚ ਬੜੇ-ਬੜੇ ਪੜ੍ਹੇ-ਲਿਖੇ ਪੰਡਿਤ ਬਾਲ ਵਿਚ ਦੀਵੇ ਬਾਲ ਇਕ ਪੱਥਰ ਦੇ ਕਰੂਪ ਬੁੱਤ ਅੱਗੇ ਆਰਤੀ ਕਰਦੇ ਆਪ ਨੇ ਦੇਖੇ, ਆਪ ਨੂੰ ਸਭ ਕੁਝ ਕੂੜ ਦਿਸਿਆ, ਆਪ ਨੇ ‘ਗਗਨ ਮੈਂ ਬਾਲ’ ਆਪਣੀ ਕਾਸਮਿਕ, ਅਨੇਕ ਅਕਾਸ਼ੀ, ਆਰਤੀ ਉਚਾਰਣ ਕੀਤੀ। ਆਪ ਨੇ ਮਸਜਿਦ ਵਿਚ ਕਾਜ਼ੀਆਂ ਨੂੰ ਈਮਾਨ ਦੇ ਕੇਂਦਰ ਥੀਂ ਪਰ੍ਹੇ ਗਏ ਹੋਏ ਦੇਖਿਆ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਨਿਸ਼ਾ ਕੀਤੀ ਕਿ ਉਹ ਨਿਮਾਜ਼ ਤੇ ਇਸਲਾਮ ਨਾਲ ਮਖੌਲ ਜਿਹਾ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ। ਆਪ ਨੇ ਮਾਸ ਨਾ ਖਾਣ ਵਾਲੇ, ਸੁਚਮਣ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਵੈਸ਼ਨਵਾਂ ਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਵਹਿਮ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਇਹ ਮਜ਼੍ਹਬ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ। ਮਾਸ ਥੀਂ ਜੰਮੇ, ਮਾਸ ਨਾਲ ਪਲੇ, ਮਾਸ ਦੇ ਬਣੇ, ਅਸੀਂ ਮਾਸ ਥੀਂ ਕਿਧਰ ਨੌਸ ਸਕਦੇ ਹਾਂ?

ਜਨਾਨੀ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਕਿਹਾ

ਹੈ ਕਿ ਕੱਚਾ ਮਾਸ ਘਰ ਲਿਆਏ, ਅਸੀਂ ਕਦ ਤਕ ਤੇ ਕਿੱਥੇ ਤਕ ਤੇ ਕਿੰਜ ਓਸ ਫਿਲਾਸਫੀ ਦੀ ਪਥਰੀਲੀ ਮਣੀ ਮਾਣਕ ਦੀ ਨਿਰਜਿੰਦ ਸੁਚਮਣ ਉਪਰ ਟਿਕ ਸਕਦੇ ਹਾਂ? ਆਪ ਦੇ ਦਿਮਾਗ ਨੂੰ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਦੇ ਮਜ਼੍ਹਬਾਂ ‘ਤੇ ਸਖ਼ਤ ਘ੍ਰਿਣਾ ਆਈ। ਮਜ਼੍ਹਬ ਓਹ ਨਹੀਂ ਜਿਸ ਨਾਲ ਅਸੀਂ ਧੋਖਾ ਕਮਾ ਸਕੀਏ ਯਾ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਧੋਖਾ ਦੇ ਸਕੀਏ, ਮਜ਼੍ਹਬ ਤਾਂ ਓਨਾ ਹੀ ਸਾਨੂੰ ਲੱਭਦਾ ਹੈ ਜਿੰਨਾ ਸਾਡਾ ਆਪਣਾ ਵਿਤ ਹੋਵੇ। ਕਾਸ਼ੀ ਦਾ ਮਜ਼੍ਹਬ ਕਾਮਨੀ, ਨਾਮੇ ਦਾ ਮਜ਼੍ਹਬ ਪ੍ਰੀਤ ਮੁਹਾਰੀ। ਉਮਰ ਖੱਯਮ ਨੇ ਆਪਣੀ ਇਕ ਰੁਬਾਈ ਵਿਚ ਦੱਸਿਆ ਹੈ ਕਿ ਇਕ ਲੰਮੀ ਦਾੜ੍ਹੀ ਵਾਲਾ, ਸਾਵੇ ਰੰਗ ਦਾ ਹਜ਼ਰਤੀ ਲੰਮਾ ਚੋਲਾ ਪਾਇਆ, ਤਸਬੀ ਹੱਥ ਵਿਚ, ਮੌਲਵੀ ਇਕ ਪਹਲਵੀ ਗਾਉਣ ਵਾਲੀ ਨੂੰ ਰਾਹ ਵਿਚ ਮਿਲਿਆ:

ਮੌਲਵੀ: ਤੂੰ ਕੌਣ ਹੈਂ?

ਗਾਉਣ ਵਾਲੀ: ਮੈਂ ਤਾਂ ਜੋ ਹਾਂ, ਦੀਹਦੀ ਹਾਂ। ਤੂੰ ਜੋ ਹੈਂ, ਓਹੋ ਹੀ ਹੈਂ?

ਅ-ਕਪਟਤਾ, ਮਜ਼੍ਹਬ ਜਦ ਲੱਭ ਪਵੇ, ਤਦ ਸਹਿਜ ਸੁਭਾਅ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਜਿਵੇਂ ਇਕ ਯਾਤਰੂ ਆਪਣੇ ਰਾਹ ਤੁਰੀ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਤਿਵੇਂ ਹੀ ਮਜ਼੍ਹਬ ਜਦ ਮਿਲਦਾ ਹੈ, ਸਾਨੂੰ ਰਾਹ ਪਾ ਟੋਰੀ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਅਸੀਂ ਅੱਗੇ ਹੀ ਪੈਰ ਰੱਖਣ ‘ਤੇ ਮਜ਼੍ਹਬ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਾਂ। ਇਕ ਵੇਰੀ ਇਕ ਇਸ਼ਕ ਪੇਚੇ ਦੀ ਵੇਲ ਉਗ ਪਈ ਤੇ ਲੱਗੀ ਅਰਦਾਸ ਕਰਨ, “ਹਾਏ ਰੱਬਾ! ਮੈਂ ਨਾ ਉਗਾ, ਮੈਂ ਨਾ ਉਗਾ।” ਇਹ ਭਾਵੇਂ ਆਖਦੀ ਰਹੀ, ਮੈਂ ਨਾ ਉਗਾ, ਪਰ ਦਿਨ-ਬ-ਦਿਨ ਉਹ ਵਧਦੀ ਰਹੀ। ਮਜ਼੍ਹਬ ਤਾਂ ਕੁਝ ਐਸੀ ਚਾਲ ਹੈ, ਜੋ ਅਸੀਂ ਚਾਹੀਏ ਵੀ ਕਿ ਨਾ ਚਲੀਏ, ਉਹ ਚਾਲ ਰੁਕ ਨਹੀਂ ਸਕਦੀ, ਸਾਡੀ ਤਰੱਕੀ ਬੰਦ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀ।

ਸਿਮਰਣ ਅਥਵਾ ਯਾਦ ਇਲਾਹੀ ਜੀਵਨ ਰੂਹਾਨੀ ਹੈ। ਜਦ ਪਿਆਰਾ ਸਾਹਮਣੇ, ਤਦ ਪਿਆਰ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਦਾ ਨਸ਼ਾ ਰੋਮ-ਰੋਮ ਵਿਚ ਵੱਸਦਾ ਹੈ, ਹੱਡੀ-ਹੱਡੀ ਵਿਚ ਕੂਕ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਸਰੀਰਾਂ ਥੀਂ ਉਨ ਰੂਹਾਂ ਦੇ ਮੇਲੇ ਹਨ ਤੇ ਸਰੀਰਾਂ ਦੇ ਵੀ ਮੇਲੇ ਹਨ। ਰੂਹ ਮਿਲੇ ਪਾਛੇ ਸਰੀਰਾਂ ਦੀ ਛੋਹ ਵੀ ਗਾੜ੍ਹਾ ਏਕਤਾ ਦਾ ਮੇਲਾ ਹੈ। ਤੇ ਜੇ ਰੂਹ ਹੀ ਨਾ ਮਿਲੇ, ਤਦ ਸਰੀਰਾਂ ਦੇ ਮੇਲੇ ਕੋਈ ਮੇਲਾ ਨਹੀਂ।

ਸੁਰਤਿ ਨੂੰ ਅੰਦਰੋਂ ਹੀ ਕਤਾਕਾ ਵੱਜਿਆ, ਕੁਝ ਹੋਇਆ, ਹਾਲਤ ਉਹੋ ਹੀ ਹੋ ਗਈ ਜਿਹੜੀ ਪਿਆਰੇ ਦੀ ਹਜ਼ੂਰੀ ਵਿਚ ਹੁੰਦੀ ਸੀ, ਜਿਹੜੇ ਪ੍ਰਤੱਖ ਮਿਲਿਆਂ ਦੇ ਰਸ ਸਨ। ਉਹੋ ਪ੍ਰਭਾਵ, ਉਹੋ ਦਿਵਯ ਠੰਢ, ਉਹ ਰੂਹਾਨੀ ਚਾਨਣ, ਸਰੀਰ ਤਾਂ ਕਦੇ ਨਹੀਂ ਅੱਗੇ ਵੀ ਮਿਲੇ ਸਨ, ਸੋ ਅੱਜ ਵੀ ਸਰੀਰ ਤਾਂ ਉਥੇ ਤਾਂ ਉਥੇ ਹੀ ਪਿਆ ਰਿਹਾ। ਇਹ ਕੌਣ ਆ

ਗਿਆ ਕਿ ਸੁਰਤਿ ਨੇ ਕਤਾਕਾ ਖਾਧਾ। ਉਹੋ ਰਸ ਹੋ ਗਿਆ, ਬਸ ਯਾਦ ਵਿਚ ਕੁਝ ਗੁੰਮਿਆ ਨਹੀਂ, ਪਿਆਰਾ ਯਾਦ ਵਿਚ ਨਾਮ ਹੋ ਗਿਆ, ਤੇ ਨਾਮ ਕਿਹੜਾ? ਉਹ ਜਿਹੜਾ ਰੱਬ ਰੂਪ ਆਦਮੀ ਬਣ ਆਇਆ, ਜਿਹੜਾ ਇਕ ਵਾਰੀ ਮਿਲਿਆ ਤੇ ਫਿਰ ਕਦੇ ਨਾ ਵਿਛੜਿਆ। ਜਿਸ ਕਦੇ ਨਾ ਛੱਡਿਆ ਮੇਰੇ ਰੂਹ ਦਾ ਰੂਹ ਸ਼੍ਰਾਸ ਦਾ ਸ਼੍ਰਾਸ, ਮੇਰੀ ਜਿੰਦ ਦੀ ਜਿੰਦ, ਮੇਰੇ ਕੂੜ ਦਾ ਸੱਚ, ਮੇਰੇ ਸੱਚ ਦਾ ਸੱਚ, ਅ-ਕਪਟਤਾ, ਸਿਦਕ, ਧਿਆਨ, ਸਿਮਰਣ ਤੇ ਨਾਮ। ਇਹ ਹਨ ਸਭ ਥੀਂ ਉਚੇ ਤੇ ਤੀਬਰ ਪਿਆਰ ਦੇ ਵਿਕਾਸ ਤੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼, ਜਿਹਨੂੰ ਮਜ਼੍ਹਬ ਕਹਿਣਾ ਲੋੜੀਏ।

ਮਜ਼੍ਹਬ ਪਿਆਰ ਵਾਂਗ, ਭਾਵ ਵਾਂਗ, ਸਰੀਰਕ ਦੁੱਖ-ਸੁਖ, ਸੁਭਾਅ ਵਾਂਗ, ਜੀਵਨ-ਹਿਲ ਵਾਂਗ, ਜੀਵਨ ਭੁੱਖ ਵਾਂਗ; ਸਭ ਨਾਲ ਕਿਸੇ ਨਾ ਕਿਸੇ ਰੂਪ ਅੰਤਰ, ਅੰਸ਼ ਮਾਤਰ, ਇਕ ਕਸਰ ਇਸ਼ਾਰਿਆਂ ਵਾਂਗ ਸਭ ਪਾਸ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਤੇ ਉਸੇ ਦੇ ਆਸਰੇ ਜੀਵਨ ਲੰਘਦਾ ਹੈ। ਬਿਨਾਂ ਸਿਮਰਣ, ਨਾਮ, ਧਿਆਨ ਦੇ ਕੋਈ ਪ੍ਰਾਣੀ ਜੀ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ, ਪਰ ਹਰ ਇਕ ਦੇ ਹਿੱਸੇ ਓਨਾ ਹੀ ਆਇਆ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਜਿੰਨੀ ਜੀਵਨ ਦੀ ਅੱਗ ਉਸ ਵਿਚ ਪ੍ਰਦੀਪਤ ਹੈ।

ਕੁੰ ਜਾਂ ਜਿਹੜੀਆਂ ਰੂਸ ਦੇ ਠੰਢੇ ਸਾਈਬੇਰੀਆ ਥੀਂ ਉਡ ਕੇ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਆਉਂਦੀਆਂ ਹਨ, ਸ਼ਾਇਦ ਚੋਗਾ ਹੀ ਚੁਗਣ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਸੋਹਣੇ ਉਡਾਰੂ ਮਹਿਮਾਨਾਂ ਲਈ ਉਪਰਲਾ ਵਚਨ ਹੋਇਆ। ਇਹ ਸਿਮਰਣ ਹੋਵਾਨਾਂ, ਪੰਛੀਆਂ ਮਨੁੱਖਾਂ ਵਿਚ ਸਭ ‘ਚ ਪਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਮਜ਼੍ਹਬ ਦਾ ਕੰਮ ਹੈ। ਸੁਬਕਤਗੀਨ ਨੂੰ ਜਦ ਹਿਰਨੀ ਘੋੜੇ ਮਗਰ ਆਉਂਦੀ ਉਪਰ ਤਰਸ ਆਇਆ ਤੇ ਉਹਦਾ ਬੱਚਾ ਛੱਡ ਦਿੱਤਾ, ਹੋਰ ਉਥੇ ਕਿਸੇ ਪਿਆਰੇ ਦੇ ਸਿਮਰਣ ਦੀ ਘੜੀ ਉਸ ਉਪਰ ਆਈ, ਉਹਦੀ ਉਹੋ ਨਿਮਾਜ਼ ਦੀ ਘੜੀ ਸੀ। ਦਿਨ ਵਿਚ ਪੰਜ ਵੇਰੀ! ਨਹੀਂ ਜੇ ਜੀਵਨ ਵਿਚ ਇਕ ਵਾਰੀ ਵੀ ਨਿਮਾਜ਼ ਇਹੋ ਜਿਹੀ ਪੜ੍ਹੀ ਜਾਵੇ ਤੇ ਮਾਸ ਦੀਆਂ ਕੈਦਾਂ ਵਿਚ ਪਏ ਬੰਦੇ ਸ਼ੇਰਨੀ ਦੀ ਪਿਆਰ ਦੀ ਘੜੀ ਵਾਂਗ ਕਿਸੇ ਖੁੱਲ੍ਹ ਜਾਣ ਵਾਲੀ ਖਿਤਕੀ ਬੀਣ ਅਜਲ ਦੇ ਪਿਆਰ ਦਾ ਝਾਕਾ ਜੇ ਕਦੇ ਆਵੇ, ਤਦ ਸਿਮਰਣ ਦਾ ਸਵਾਦ ਬੱਝਦਾ ਹੈ।

ਰਾਮ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਪਰਮਹੰਸ ਨੇ ਕਿਧਰੇ ਲਿਖਿਆ ਹੈ, ਜੇ ਹਰੀ ਦਾ ਨਾਮ ਲੈ ਇਕ ਵੇਰੀ ਵੀ ਜੀਵਨ ਵਿਚ ਰੂਹ ਦੇ ਰੋਮਾਂ ਦੇ ਦਰ ਖੁੱਲ੍ਹ ਜਾਣ, ਤਾਂ ਅਹੋ ਭਾਗ! ਜਿਹੜਾ ਟੱਬਰ-ਟੋਰ ਵਾਲਾ ਬੰਦਾ ਆਪਣੇ ਟੱਬਰ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਆਪਾ ਸਹਿਜ ਸੁਭਾਅ ਇਕ ਨਿੱਕੀ ਜਿਹੀ ਖਿੱਚ ਵਿਚ ਵਾਰ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਭਾਵੇਂ ਸ਼ੇਰਨੀ ਦੇ ਸਹਿਜ ਸੁਭਾਅ ਮਾਰ ਕੇ ਅਹਾਰ ਕਰਨ ਵਾਂਗ ਉਹਦਾ ਜੀਵਨ ਕਿੰਨਾ ਹੀ

ਕੈਦ ਹੈ, ਤਦ ਵੀ ਉਹਦਾ ਆਪਣੇ ਬਾਲ-ਬੱਚੇ ਦਾ ਨਿੱਕਾ-ਨਿੱਕਾ ਸਿਮਰਣ ਯਾਦ ਭੁੱਲ ਵਿਚ ਵੀ ਜਾਰੀ ਹੈ, ਲਗਾਤਾਰ ਹੈ, ਇਹੋ ਹੀ ਉਸ ਦਾ ਮਜ਼੍ਹਬ ਹੈ ਤੇ ਜਿਹੜਾ ਉਹ ਧੱਕੇ-ਧੱਕੀ ਗਿਰਜੇ ਜਾਂ ਮਸਜਿਦ ਜਾਂ ਠਾਕਰਦੂਰੇ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਇਕ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨਾਲ ਧੋਖਾ ਹੈ।

ਨੈਣਾਂ ਵਿਚ ਵੱਸਦਾ ਹੈ, ਨੈਣ ਖੁੱਲ੍ਹਦੇ ਹਨ, ਤਦ ਉਹੋ ਛਹਿਬਰ ਲਾਈ ਅਨੁਰਾਗ ਰੂਪ ‘ਫੈਲਿਓ ਅਨੁਰਾਗ’ ਦਿੱਸਦਾ ਹੈ। ਆਪਣਾ ਹੱਡੀ-ਮਾਸ ਪਿਆਰਾ ਲਗਦਾ ਹੈ, ਸਭ ਜਗਤ ਪਿਆਰਾ ਲਗਦਾ ਹੈ, ਮਿੱਠਾ ਲਗਦਾ ਹੈ। ਕਦੇ ਯਾਸ, ਉਦਾਸੀ ਘ੍ਰਿਣਾ, ਨਫ਼ਰਤ, ਮਾਯੂਸੀ, ਬੇ-ਉਮੀਦੀ ਪਾਸ ਨਹੀਂ ਫਤਕ ਸਕਦੀ।

ਸਭ ਥੀਂ ਪਿਆਰੀ ਵਸਤੂ ਇਉਂ ਇਹ ਮਜ਼੍ਹਬ ਵੀ ਵਸਤੂ ਹੈ:

ਟੁਣੇ ਟਾਮਣ ਕਰ ਕੇ ਨੀ,
ਮੈਂ ਪਿਆਰਾ ਯਾਰ ਮਨਾਵਾਂਗੀ।
ਲਾ ਮਕਾਨ ਦੀ ਪੌੜੀ ਉਪਰ,
ਚੜ੍ਹ ਕੇ ਢੋਲਾ ਗਾਵਾਂਗੀ।
ਸੂਰਜ ਅਗਨ ਅਸਪੰਦ ਤਾਰੇ,
ਮੈਂ ਤਾਂ ਇਹੋ ਜੇਤ ਜਗਾਵਾਂਗੀ।

ਅਸਚਰਜਤਾ ਦਾ ਰੰਗ ਨਿੱਤ ਨਵਾਂ, ਵਿਸਮਾਦ ਤੇ ਤੀਖਣ ਪਿਆਰ ਦੀ ਉਨਮਾਦ ਅਵਸਥਾ ਅੰਦਰ ਛਾਂਦੀ ਹੈ।

ਮਜ਼੍ਹਬ ਮਹਾਪੁਰਖਾਂ ਦੀ ਦਾਤ ਹੈ-
ਏਹ ਪਿਰਮ ਪਿਆਲਾ ਖਸਮ ਕਾ
ਜੈ ਭਾਵੇਂ ਤਿਸੁ ਦੇਇ॥

ਜਿਹੜੀ ਦਾਤ ਹੈ, ਜਿਹੜੀ ਕਿਸੇ ਦੀ ਮਿਹਰ ਨੇ ਸਾਡੀ ਝੋਲੀ ਪਾਈ ਹੈ ਪਰ ਉਹ ਟੋਲ, ਸਾਧਨ, ਆਪਣੀਆਂ ਛਾਲਾਂ ਮਾਰਨ ਨਾਲ ਕਿਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਾਨੂੰ ਮਿਲ ਸਕਦੀ ਹੈ? ਕਿਸੇ ਆਜੜੀ ਦੇ ਬੱਕਰੀ ਦੇ ਖੁਰ ਨੂੰ ਮੇਖ ਲੱਗੀ ਹੋਈ ਸੀ, ਬੀਆਬਾਨਾਂ ਵਿਚ ਫਿਰਦੀ ਦਾ ਖੁਰ ਪਾਰਸ ਨੂੰ ਲੱਗਾ, ਮੇਖ ਸੋਨੇ ਵਾਂਗ ਚਮਕਣ ਲੱਗ ਗਈ। ਲੱਗਾ ਆਜੜੀ ਅਨੇਕ ਪੱਥਰਾਂ ਵਿਚ ਪਾਰਸ ਨੂੰ ਢੂੰਡਣ, ਪਰ ਸਾਰੀ ਉਮਰ ਢੂੰਡ ਕਰਦਾ ਪਾਗਲ ਹੋ ਗਿਆ। ਪਾਰਸ ਤਾਂ ਨਾ ਲੱਭਾ ਤੇ ਉਹ ਕਿਹੜਾ ਨੇਮ ਹੈ ਜਿਸ ਨਾਲ ਉਹਦੀ ਭੇਡ ਦੀ ਮੇਖ ਦੀ ਰੇਖ ਜਾਗੀ, ਜੋ ਚੀਜ਼ ਭੇਡ ਨੂੰ ਛੋਹ ਗਈ, ਉਹ ਉਹਦੇ ਮਾਲਕ ਨੂੰ ਨਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਈ।

ਇਉਂ ਮਜ਼੍ਹਬ ਦਾਤ ਹੈ। ਇਕ ਆਵੇਸ਼ ਹੈ, ਇਹ ਸਕੂਲਾਂ ਵਿਚ ਪੜ੍ਹਾਇਆ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦਾ, ਇਹ ਉਪਦੇਸ਼ਕਾਂ ਦੇ ਵਖਿਆਨਾਂ ਨਾਲ ਸਿਖਾਇਆ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਇਹ ਮੌਲਵੀਆਂ, ਮੌਲਾਣਿਆਂ, ਪਾਦਰੀਆਂ ਤੇ ਭਾਈਆਂ ਦੇ ਮਜ਼੍ਹਬੀ ਪੋਥੀਆਂ ਦੀਆਂ ਵਾਹਜ਼ਾਂ ਨਾਲ ਸਮਝ ਆ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ। ਹਾਰ ਕੇ

ਜਦ ਮਨੁੱਖ ਨਹੀਂ ਬਣਾ ਸਕਦੇ, ਇਹ ਵਿਚਾਰੇ ਹਸਪਤਾਲ ਤੇ ਯਤੀਮਖਾਨੇ ਤੇ ਸਕੂਲ ਅਤੇ ਗਿਰਜੇ ਖੋਲ੍ਹਣ ਦੀ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਈਸਾ ਨੇ ਤਾਂ ਆਪਣਾ ਸੁਨੇਹਾ ਅੱਖ ਦੀ ਮਟਕ ਵਿਚ ਬ੍ਰਿਛ ਹੇਠ ਬੈਠਿਆਂ ਦੇ ਦਿੱਤਾ ਤੇ ਇਥੋਂ ਰਾਈਮਜ਼ ਜਿਹੇ ਸੋਹਣੇ ਗਿਰਜੇ ਹੁੰਦਿਆਂ ਭਰਾਵਾਂ ਦੀਆਂ ਤੋਪਾਂ ਇਕ-ਦੂਜੇ ਨੂੰ ਮਾਰਨ ਲਈ ਚਲੀਆਂ ਤੇ ਗਿਰਜੇ ਨੂੰ ਵੀ ਪਾਰ ਬੁਲਾਯਾ, ਮਜ਼੍ਹਬ ਕਿੱਥੇ? ਜਦ ਭਰਾ ਭਰਾ ਲੜਦੇ ਹਨ ਤੇ ਲੋਕੀਂ ਆਪਣੇ ਨੀਵੇਂ ਤਾਂ ਕਮੀਨੇ ਜਜ਼ਬਿਆਂ ਨੂੰ ਉਲਾਂਭਾ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦੇ, ਮਜ਼੍ਹਬਾਂ ਨੂੰ ਕੇਸਦੇ ਹਨ। ਮਜ਼੍ਹਬ ਤਾਂ ਕਦੇ ਬਹੁਵਚਨ ਹੋ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ, ਮਜ਼੍ਹਬ ਦਾ ਸਦਾ ਇਕ ਹੈ:

ਹਿੰਦੂ ਔ ਤੁਰਕ ਕੋਉ ਰਾਫਜ਼ੀ ਈਮਾਮ ਸਾਖੀ,
ਮਾਨਸ ਕੀ ਜਾਤ ਸਬੈ ਏਕੈ ਪਹਿਚਾਨਬੋ॥
ਕਰਤਾ ਕਰੀਮ ਸੋਈ ਰਾਜਕ ਰਹੀਮ ਓਹੀ,
ਦੂਸਰੇ ਨ ਭੇਦ ਕੋਈ ਭੂਲ ਭ੍ਰਮ ਮਾਨਬੋ॥
ਏਕ ਹੀ ਕੀ ਸੇਵ ਸਭ ਹੀ ਕੋ ਗੁਰਦੇਵ ਏਕੋ,
ਏਕ ਹੀ ਸਰੂਪ ਸਬੈ ਏਕੈ ਜੇਤ ਜਾਨਬੋ॥
ਦੇਹਰਾ ਮਸੀਤ ਸੋਈ ਪੂਜਾ ਐ ਨਿਮਾਜ ਓਈ,
ਮਾਨਸ ਸਬੈ ਏਕ ਪੈ ਅਨੇਕ ਕੋ ਭ੍ਰਮਾਉ ਹੈ॥
ਮਜ਼੍ਹਬ ਜਿਹੜਾ ਇੰਨੇ ਪਿਆਰ ਦੇ ਸਮੁੰਦਰ

ਸਾਡੇ ਅੰਦਰ ਸੁੱਟਦਾ ਹੈ, “ਮੈਂ ਉਹ ਹਾਂ ਕਿ ਪਿਆਰ ਦੇ ਸਮੁੰਦਰ ਰੇਹਤਾਂਗਾ ਤੇ ਆਪ ਪਿੱਛੇ ਰਹਾਂਗਾ।” ਉਹ ਮਜ਼੍ਹਬ ਜਿਹਦੀਆਂ ਨਿੱਕੀਆਂ ਰੋਸ਼ਮ ਡੋਰੀਆਂ ਵਾਂਗ ਨਿੱਕੀਆਂ-ਨਿੱਕੀਆਂ ਸੁਨਹਿਰੀ ਚਮਕਦੀਆਂ ਲਕੀਰਾਂ ਸਾਡੇ ਸਾਧਾਰਨ ਜੀਵਨ ਵਿਚ ਵਗਦੀਆਂ ਹਨ ਤੇ ਅਸੀਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮੱਧਮ ਜਿਹੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਦੇ ਆਸਰੇ ਜੀਂਦੇ ਹਾਂ, ਜੇ ਉਹ ਕਦੇ ਸਾਡੇ ਅੰਦਰ ਵਾਸ ਕਰੇ ਤਦ ਅਸੀਂ ਤਾਂ ਮਰ ਜਾਂਦੇ ਹਾਂ, ਦੇਵਤੇ ਸਾਡੇ ਮਨ, ਸਰੀਰ ਤੇ ਸੁਰਤਿ ਵਿਚ ਆਣ ਵੱਸਦੇ ਹਨ। ਧਰਤੀ ਹੋਰ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਉਸ ਮਜ਼੍ਹਬ ਦਾ ਨਾਮ ਲੈ ਕੇ ਲੋਕੀਂ ਲੜਦੇ ਹਨ-ਰੱਬ ਇਕ ਬਾਣੀ ਇਕ, ਬੰਦਾ ਇਹ ਓਹੀ ਹੀ, ਤੇ ਫਿਰ ਜੰਗ, ਮਜ਼੍ਹਬ ਕਿੱਥੇ? ਇਹ ਦਾਤ ਇੰਨੀ ਅਮੋਲਕ ਹੈ ਕਿ ਇਹਦਾ ਵਿਅਰਥ ਨਾਮ ਲੈਣਾ ਸ਼ੀਲਤਾ ਤੇ ਸੁਹਿਰਦਤਾ ਦੇ ਵਿਰੁਧ ਹੈ। ਮਜ਼੍ਹਬ ਕਾਇਦੇ, ਇਖਲਾਕ, ਇਹ ਕਰੋ; ਇਹ ਨਾ ਕਰੋ ਦੀ ਦੁਨੀਆਂ ਦੀ ਦੁਕਾਨਦਾਰੀ ਦੀਆਂ ਮੁਰਤਬਸ਼ੁਦਾ ਫ਼ਹਰਿਸਤ ਥੀਂ ਪਰ੍ਹੇ, ਇਕ ਕਿਸੇ ਅਦਿਸ਼ਟ ਦੀ ਟੇਕ ਵਿਚ ਜੁੜੀ ਸੁਰਤਿ ਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਹੈ। ਇਕ ਕਿਸੇ ਪਿਆਰ ਕੇਂਦਰ ਵਿਚ ਜੀਵਨ, ਬੀਣ, ਹੋਣ, ਬਹਿਣ ਦੀ ਸਹਿਜ ਸੁਭਾਅ ਕੀਰਤੀ ਹੈ। ਇਸ ਵਿਚ ਕੋਈ ਦਿਖਾਵਾ, ਬਨਾਵਟ, ਕੋਈ ਯਤਨ, ਜਬਰ, ਤੇ ਕਸ਼ਟਾਂ, ਤਪਾਂ ਦੀ ਸਿਖਾਵਟ ਦਾ ਕੋਈ ਅਸਰ ਨਹੀਂ।

ਸੰਸਾਰ ਦੀ ਮਹਾਨ ਨ੍ਰਿਤਕੀ ਆਈਸਾਡੋਰਾ ਡੰਕਨ

ਸ਼ਹਿਰ ਸ਼ਿਕਾਗੋ: ਭਟਕਣਾ ਦਾ ਆਰੰਭ

ਹਰਭਜਨ ਹੁੰਦਲ

ਆਈਸਾਡੋਰਾ ਸ਼ਿਕਾਗੋ ਵਿਚ ਕੇਵਲ ਆਪਣੀ ਮਾਂ ਨੂੰ ਹੀ ਲੈ ਕੇ ਆਈ ਸੀ। ਸ਼ਿਕਾਗੋ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਿਨਾਂ ਵਿਚ ਵਪਾਰ ਅਤੇ ਉਦਯੋਗ ਦਾ ਮਸ਼ਹੂਰ ਕੇਂਦਰ ਬਣ ਚੁੱਕਾ ਸੀ। ਉਸ ਨੂੰ ਆਸ ਸੀ ਕਿ ਇਸ ਸ਼ਹਿਰ ਵਿਚ ਉਸ ਦੀ ਨ੍ਰਿਤਕਲਾ ਨੂੰ ਵਿਕਸਿਤ ਹੋਣ ਦੇ ਚੰਗੇ ਮੌਕੇ ਮਿਲਣਗੇ ਪਰ ਛੇਤੀ ਹੀ ਉਸ ਨੂੰ ਅਹਿਸਾਸ ਹੋ ਗਿਆ ਕਿ ਇਥੇ ਵੀ ਕਈ ਸਾਲ ਟੱਕਰਾਂ ਮਾਰਨੀਆਂ ਪੈਣਗੀਆਂ। ਜਨਮ ਭੂਮੀ ਤੋਂ ਤੁਰਨ ਵੇਲੇ ਉਸ ਨੇ ਸ਼ਿਕਾਗੋ ਦੇ ਪ੍ਰੈਸ ਕਲੱਬ ਦੇ ਪ੍ਰਬੰਧਕਾਂ ਦੇ ਨਾਂ ਸਿਫਾਰਿਸ਼ੀ ਚਿੱਠੀ ਲਿਖਵਾ ਲਿਆਂਦੀ ਸੀ। ਪ੍ਰਬੰਧਕਾਂ ਨੂੰ ਮਿਲਣ 'ਤੇ ਉਸ ਨੇ ਬੜੇ ਫਖਰ ਨਾਲ ਐਲਾਨ ਕਰਦਿਆਂ ਆਖਿਆ, “ਮੈਂ ਤੁਹਾਡੇ ਲਈ ਕੈਲੀਫੋਰਨੀਆ ਤੋਂ ਇਥੇ ਇਲਹਾਮ ਲੈ ਕੇ ਆਈ ਹਾਂ। ਮੈਨੂੰ ਮਨੁੱਖ ਦੀ ਸੱਚੀ ਹਰਕਤ ਦਾ ਪਤਾ ਲੱਗਾ ਹੈ। ਇਹ ਹਰਕਤ ਜੋ ਪ੍ਰਕਿਰਤੀ ਵਿਚੋਂ ਆਪਣੀ ਪੂਰਨਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਦੀ ਹੈ, ਅਤੇ ਜਿਹੜੀ ਆਧੁਨਿਕ ਵਿਚਾਰ ਦੇ ਮਨੋਵਿਗਿਆਨਕ ਵਿਕਾਸ ਵਿਚੋਂ ਦੀ ਗੁਜ਼ਰਦੀ ਹੈ, ਇਸ ਨਾਚ ਦੀ ਸੱਚੀ ਭਵਿੱਖਬਾਣੀ ਹੈ।”

ਆਈਸਾਡੋਰਾ ਦਾ ਇਹ ਅਜੀਬ ਐਲਾਨ ਪੜ੍ਹ ਕੇ ਪਾਠਕ ਨੂੰ ਹੈਰਾਨੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਉਸ ਨੇ ਹਾਲੀ ਨਵੇਂ ਸ਼ਹਿਰ ਵਿਚ ਆ ਕੇ ਨ੍ਰਿਤ ਦੇ ਖੇਤਰ ਵਿਚ ਪੈਰ ਜਮਾਉਣੇ ਸਨ। ਭੁੱਖ ਤੇ ਖੱਜਲ-ਖਵਾਰੀ ਝੱਲਣੀ ਸੀ ਤੇ ਥਾਂ-ਥਾਂ ਰੋਟੀ ਰੋਜ਼ੀ ਦੀ ਭਾਲ ਵਿਚ ਭਟਕਣਾ ਸੀ। ਉਹ ਅਜਿਹੀਆਂ ਗੱਪਾਂ ਭਲਾ ਕਿਵੇਂ ਮਾਰ ਸਕਦੀ ਸੀ!! ਇੰਜ ਲਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਗੱਪ ਉਸ ਨੇ ਕਈ ਸਾਲਾਂ ਬਾਅਦ ਆਪਣੀ ਸਵੈ-ਜੀਵਨੀ ਲਿਖਣ ਵੇਲੇ ਕੋਲੋਂ ਬਣਾ ਲਈ ਹੋਵੇਗੀ। (ਹੋਰ ਵੀ ਕਈ ਥਾਈਂ: ਘਟਨਾਵਾਂ ਦੀ ਭੰਨ-ਤੋੜ ਅਤੇ ਵਿਆਖਿਆ ਕਰਦੀ ਹੋਈ, ਉਸ ਦੇ ਜੀਵਨੀ ਲੇਖਕਾਂ ਨੇ ਨੋਟ ਕੀਤੀ ਹੈ।)

ਉਸ ਦੇ ਦਾਅਵੇ ਸੁਣ ਕੇ ਕਈ ਪੱਤਰਕਾਰ ਹੱਸੇ, ਕਈਆਂ ਮਖੌਲ ਉਡਾਇਆ। ਉਸ ਦੀ ਦਰਦ ਕਹਾਣੀ ਸੁਣਨ ਵਿਚ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਕੋਈ ਦਿਲਚਸਪੀ ਨਹੀਂ ਸੀ।

ਛੇਤੀ ਹੀ ਮਾਂ-ਧੀ ਦੀ ਜੋਬ ਖਾਲੀ ਹੋ ਗਈ। ਪ੍ਰਦੇਸ਼ਾਂ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਨਾ ਕੋਈ ਯਾਰ, ਨਾ ਗਮਖਾਰ, ਨਾ ਮਦਦਗਾਰ। ਕਮਰੇ ਦਾ ਕਰਾਇਆ ਕਿਥੋਂ ਦੇਣਾ ਸੀ। ਮਾਲਕ ਮਕਾਨ ਨੇ ਗੰਢੜੀ ਵੀ ਜਬਤ ਕਰ ਲਈ। ਐਸੀ ਹਾਲਤ ਦਾ ਬਿਆਨ ਖੁਦ ਆਈਸਾਡੋਰਾ ਦੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿਚ ਪੜ੍ਹਨ ਵਾਲਾ ਹੈ, “ਮੇਰੀ ਗਲ ਦੁਆਲੇ ਸੁਨਹਿਰੀ ਜੰਜੀਰੀ ਸੀ ਜੋ ਬੰਦੀ ਸੀ। ਮੈਂ ਇਸ ਨੂੰ ਵੇਚਣ ਲਈ ਘੰਟਿਆਂ ਬੱਧੀ, ਸੜਦੀ ਧੁੱਪ ਵਿਚ ਹਾਲੋਂ-ਬੋਹਾਲ ਭਟਕਦੀ ਫਿਰੀ। ਅਖੀਰ ਮੈਂ ਇਸ ਨੂੰ ਵੇਚਣ ਵਿਚ ਸਫਲ ਹੋ ਗਈ। ਇਹ ਆਇਰਿਸ਼ ਗੋਟੇ ਦੀ ਕਿਨਾਰੀ ਸੀ ਜਿਸ ਨੇ ਕਮਰੇ ਦੇ ਕਿਰਾਏ ਲਈ ਕਾਫ਼ੀ ਪੈਸੇ ਵਟਾ ਦਿੱਤੇ। ਬਾਕੀ ਬਚੇ ਪੈਸਿਆਂ ਦੀ ਮੈਂ ਟਮਾਟਰਾਂ ਦੀ ਟੋਕਰੀ ਖਰੀਦ ਲਈ ਤੇ ਹਫ਼ਤਾ ਭਰ ਅਸੀਂ ਟਮਾਟਰ ਖਾ ਨੇ ਗੁਜ਼ਾਰਾ ਕੀਤਾ। ਨਾ ਲੂਣ, ਨਾ ਡਬਲ ਰੋਟੀ। ਮੇਰੀ ਮਾਂ ਇੰਨੀ ਕਮਜ਼ੋਰ ਹੋ ਗਈ ਕਿ ਉਹ ਉਠਣ ਜੋਗੀ ਨਾ ਰਹੀ।”

ਐਸੀ ਹਾਲਤ ਵਿਚ ਨੱਚਣਾ ਕਿਸ ਨੂੰ ਸੁੱਝਦਾ ਸੀ। “ਭੁੱਖੇ ਭਗਤ ਨਾ ਕੀਜੇ” ਵਾਲੀ ਗੱਲ ਬਣੀ ਹੋਈ ਸੀ। ਨੱਚਣਾ ਭੁੱਲ ਕੇ ਆਈਸਾਡੋਰਾ ਨੇ ਜੋ ਕੰਮ ਵੀ ਮਿਲ ਸਕਦਾ ਹੋਵੇ, ਕਰਨ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ। ਇੱਕ ਦਿਨ ਉਹ ਰੁਜ਼ਗਾਰ ਦਫ਼ਤਰ ਗਈ। ਸਵਾਗਤ-ਕਰਤਾ ਕੁੜੀ ਨੇ ਪੁੱਛਿਆ:

“ਤੂੰ ਕਿਹੜਾ ਕੰਮ ਕਰ ਸਕਦੀ ਹੈ?”

“ਕੋਈ ਵੀ।” ਉਸ ਨੇ ਉਤਰ ਦਿੱਤਾ।

“ਪਰ ਇੰਜ ਲਗਦਾ ਹੈ ਤੂੰ ਕੁਝ ਵੀ ਕਰਨ ਜੋਗੀ ਨਹੀਂ।”

ਜਵਾਬ ਸੁਣ ਕੇ ਉਹ ਨਿਰਾਸ਼ ਵਾਪਸ ਪਰਤ ਆਈ। ਹੁਣ ਸਵਾਲ ਸੀ ਕਿ ਜਾਵੇ ਤੇ ਕਿੱਥੇ ਜਾਵੇ? ਕਰੇ ਤਾਂ ਕੀ ਕਰੇ? ਖਾਵੇ ਤਾਂ ਕੀ ਖਾਵੇ? ਜਾਂ ਫਿਰ ਘਰ ਬੈਠ ਕੇ ਛੱਡ ਗਏ ਪਿਓ ਦੀ ਜਾਨ ਨੂੰ ਰੋਵੇ ਜਿਹੜਾ ਕਦੇ ਬੈਂਕ ਦਾ ਮਾਲਕ ਹੁੰਦਾ ਸੀ। ਭੈਣ-ਭਰਾ ਪਿੱਛੇ ਰਹਿ ਗਏ ਸਨ। ਮਾਂ ਨਾਲ ਸੀ ਜਿਸ ਨੂੰ ਸੰਗੀਤ ਨਾਲ ਕੁਝ ਪ੍ਰੇਮ ਸੀ ਪਰ ਇਸ ਪਿਆਨੋ ਦੀਆਂ ਸੁਰਾਂ ਅਤੇ ਧੁਨਾਂ ਦੇ ਜੀਆਂ ਨੂੰ ਰੋਟੀ ਨਹੀਂ ਸੀ ਖਵਾ ਸਕਦੀਆਂ।

ਪਰ ਆਈਸਾਡੋਰਾ ਹਾਰ ਮੰਨਣ ਵਾਲੀ ਨੱਢੀ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਉਸ ਦੇ ਪੈਰਾਂ ਵਿਚ ਸਫ਼ਰ ਸੀ ਅਤੇ

ਆਈਸਾਡੋਰਾ ਡੰਕਨ ਦੁਨੀਆਂ ਦੀ ਮਹਾਨ ਨ੍ਰਿਤਕੀ ਤਾਂ ਸੀ ਹੀ, ਉਹ ਮਹਾਨ ਇਨਕਲਾਬੀ ਅਤੇ ਅੰਤਾਂ ਦੀ ਮਨਮੋਹਕ ਵੀ ਸੀ। ਸਾਡੇ ਸੁਭਚਿੰਤਕ ਹਰਭਜਨ ਸਿੰਘ ਹੁੰਦਲ ਨੇ ‘ਪੰਜਾਬ ਟਾਈਮਜ਼’ ਦੇ ਪਾਠਕਾਂ ਲਈ ਉਸਦੀ ਜੀਵਨੀ ਦਾ ਖਰੜਾ ਸਾਨੂੰ ਭੇਜਿਆ ਸੀ। ਅਸੀਂ ਇਸ ਵਿਚੋਂ ਦੋ ਲੇਖ ਪਾਠਕਾਂ ਦੀ ਨਜ਼ਰ ਕਰ ਚੁੱਕੇ ਹਾਂ। ਇਸ ਲੇਖ ਵਿਚ ਆਈਸਾਡੋਰਾ ਦੇ ਮੁਢਲੇ ਸੰਘਰਸ਼ ਦੀ ਕਹਾਣੀ ਹੈ। ਸ਼ਿਕਾਗੋ ਵਿਚ ਹੀ ਉਸ ਨੂੰ ਸੰਗੀਤਕਾਰ ਐਥਲਬਰਟ ਨੇਵਿਨ ਮਿਲਿਆ ਜਿਸ ਨੇ ਉਸ ਲਈ ਨ੍ਰਿਤ ਦੇ ਖੇਤਰ ਦਾ ਰਾਹ ਖੋਲ੍ਹਿਆ। –ਸੰਪਾਦਕ

ਅੰਗਾਂ ਵਿਚ ਨਾਚ। ਉਸ ਦੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਵਿਚ ਵਿਸ਼ਵ ਦੇ ਰੰਗਲੇ ਸੁਪਨੇ ਸਨ।

ਅਗਲੇ ਦਿਨ ਉਹ ਸ਼ਹਿਰ ਦੇ ਇੱਕ ਸੰਗੀਤ ਹਾਲ ਵਿਚ ਪਹੁੰਚੀ। ਉਸ ਨੂੰ ਇੱਕ ਹਮਦਰਦ ਔਰਤ ਟੱਕਰੀ ਜਿਸ ਨੇ ਉਸ ਲਈ ਆਪਣੇ ਨਾਚ ਦੇ ਪ੍ਰਦਰਸ਼ਨ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕੀਤਾ। ਮਾਲਕ ਸੀ ਇੱਕ ਹੰਕਾਰੀ ਕਲਾ ਪ੍ਰੇਮੀ। ਮੂੰਹ ਵਿਚੋਂ ਸਿਗਰਟ ਨਾ ਕੱਢਣ ਅਤੇ ਸਿਰ ਤੋਂ ਟੋਪ ਨਾ ਲਾਹੁਣ ਵਾਲਾ। ਨਾਚ ਵੇਖ ਕੇ ਆਖਣ ਲੱਗਾ, “ਤੂੰ ਸੋਹਣੀ ਹੈ ਤੇ ਆਕਰਸ਼ਕ ਵੀ। ਜੇ ਜ਼ਰਾ ਫੁਰਤੀ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਕਿਆ ਬਾਤ।”

ਟਿੱਪਣੀ ਸੁਣ ਕੇ ਡੰਕਨ ਨੂੰ ਟਮਾਟਰ ਖਾ ਕੇ ਘਰ ਵਿਚ ਦਿਹਾੜੀ ਕੱਟਦੀ ਆਪਣੀ ਮਾਂ ਦੀ ਯਾਦ ਆਈ। ਨਾਲ ਹੀ ਉਸ ਨੇ ਕਿਹਾ, “ਜੇ ਤੇਰੀ ਫਰਾਕ ਦੇ ਬਾਲਰਾਂ ਲੱਗੀਆਂ ਹੋਣ ਤਾਂ ਹੋਰ ਵੀ ਪ੍ਰਭਾਵਸ਼ਾਲੀ ਲੱਗੇਗੀ।”

ਸੁਣ ਕੇ ਉਹ ਸੋਚੀ ਪੈ ਗਈ। ਫਰਾਕ ਨੂੰ ਬਾਲਰਾਂ ਕਿਵੇਂ ਲੱਗਣ? ਕਿੱਥੇ ਪੇਟ ਭਰਨ ਲਈ ਰੋਟੀ ਤੇ ਕਿੱਥੇ ਗੋਟੇ ਕਿਨਾਰੀ ਵਾਲੀਆਂ ਬਾਲਰਾਂ। ਯਾ ਖੁਦ! ਕੀ ਬਣੇਗਾ ਇਸ ਸੁਪਨਾਸਾਜ਼ ਮੁਟਿਆਰ ਦਾ? ਦੁਬਿਧਾ ਤੇ ਨਿਰਾਸ਼ਾ ਦੇ ਆਲਮ ਵਿਚ ਉਹ ਕੋਈ ਉਪਰਾਲਾ ਕਰਨ, ਕੋਈ ਜੁਗਤ ਲੜਾਉਣ ਲਈ ਮਾਂ ਨੂੰ ਸਾਰੀ ਗੱਲ ਦੱਸੇ ਬਿਨਾਂ, ਬਾਜ਼ਾਰ ਨੂੰ ਨਿਕਲ ਤੁਰੀ। ਇਸ ਮਨੋ-ਅਵਸਥਾ ਦਾ ਬਿਰਤਾਂਤ ਉਸ ਦੇ ਆਪਣੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿਚ: “ਮੈਂ (ਦੁਕਾਨ ਦੇ) ਅੰਦਰ ਗਈ ਅਤੇ ਆਖਿਆ ਕਿ ਮੈਂ ਮੈਨੇਜਰ ਨੂੰ ਮਿਲਣਾ ਹੈ। ਮੈਨੂੰ ਦਫ਼ਤਰ ਅੰਦਰ ਜਾਣ ਲਈ ਆਖਿਆ ਗਿਆ। ਉਥੇ ਬੈਠ ਦੇ ਪਿੱਛੇ ਇੱਕ ਜਵਾਨ ਆਦਮੀ ਬੈਠਾ ਸੀ। ਮੈਂ ਆਪਣੀ ਹਾਲਤ ਦੱਸੀ ਅਤੇ ਕਿਹਾ—ਜੇ ਉਹ ਮੈਨੂੰ ਹੁਧਾਰ ਦੇ ਦੇਵੇ ਜੇ ਮੈਂ ਆਸਾਨੀ ਨਾਲ ਸਮਾਗਮ ਤੋਂ ਪਿੱਛੋਂ ਅਦਾ ਕਰ ਦਿਆਂਗੀ...। ਮੇਰੀ ਮਾਂ ਸਾਰੀ ਰਾਤ ਲੱਗੀ ਰਹੀ ਅਤੇ ਦਿਨ ਚੜ੍ਹਦੇ ਨੂੰ ਬਾਲਰਾਂ ਤਿਆਰ ਕਰ ਦਿੱਤੀਆਂ।...ਇਸ ਲਿਬਾਸ ਨਾਲ ਛੱਤ ਵਾਲੇ ਬਾਗ ਦੇ ਮੈਨੇਜਰ ਕੋਲ ਗਈ। ਸਾਜ਼ਿਦੇ ਮੇਰੀ ਪ੍ਰੀਖਿਆ ਲੈਣ ਲਈ ਤਿਆਰ ਬੈਠੇ ਸਨ।”

ਪ੍ਰੀਖਿਆ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਉਸ ਨੂੰ ਕੰਮ ‘ਤੇ ਰੱਖ ਲਿਆ ਗਿਆ ਪਰ ਉਸ ਨੂੰ ਇਹ ਹੱਤਕ ਭਰਿਆ ਕੰਮ ਪ੍ਰਤੀਤ ਹੋਇਆ। ਤਿੰਨ ਹਫ਼ਤੇ ਬਾਅਦ ਉਸ ਨੇ ਇਸ ਅਭਿਆਸ ਤੋਂ ਨਾਹ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਅਤੇ ਭਾਰ-ਮੁਕਤ ਹੋ ਗਈ।

ਇਸ ਪਿੱਛੋਂ ਉਹ ਮਲੰਗਾਂ ਦੇ ਇੱਕ ਕਲੱਬ ਵਿਚ ਜਾਣ ਲੱਗ ਪਈ ਜਿੱਥੇ ‘ਐਂਬਰ’ ਨਾਂ ਦੀ ਔਰਤ ਨਾਲ ਉਸ ਦੀ ਨੇੜਤਾ ਹੋ ਗਈ। ਉਥੇ ਬੀਅਰ ਦੇ ਗਲਾਸ ਤੇ ਬਰੈਡ ਦੇ ਖੁੱਲ੍ਹੇ ਗੱਢੇ ਖਾਣ-ਪੀਣ ਨੂੰ ਮਿਲਦੇ ਸੀ। ਇਹ ਕਲੱਬ ਐਂਬਰ ਹੀ ਚਲਾਉਂਦੀ ਸੀ। ਇਸ ਕਲੱਬ ਵਿਚ ਉਸ ਦੀ ਵਾਕਫ਼ੀ ਪੋਲੈਡ ਪਰਵਾਸੀ “ਮੀਰੋਸਕੀ” ਨਾਲ ਹੋ ਗਈ ਜੋ ਛੇਤੀ ਹੀ ਪਿਆਰ ਵਿਚ ਬਦਲ ਗਈ। ਇਹ ਉਸ ਦਾ ਪਹਿਲਾ ਪਿਆਰ ਸੀ। ਮੀਰੋਸਕੀ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਸਾਦੀ ਦੀ ਪੇਸ਼ਕਸ਼ ਕੀਤੀ ਜਿਹੜੀ ਉਸ ਨੇ ਟਾਲ ਦਿੱਤੀ। ਦੋਹਾਂ ਦੀ ਉਮਰ ਵਿਚ ਵੀ ਦੋ ਦਹਾਕਿਆਂ ਦਾ ਫ਼ਰਕ ਸੀ। ਅਜੇ ਡੰਕਨ ਨੇ ਆਪਣੇ ਨ੍ਰਿਤ ਨੂੰ ਵਿਕਸਿਤ ਕਰਨ ਦੇ ਰਾਹ ਪੈਣਾ ਸੀ।

ਅੱਲਤ ਉਮਰ ਦੀ ਇਸ ਸ਼ਾਦੀ ਨੇ, ਜੋ ਇਹ ਸਿਰ ਚੜ੍ਹੇ ਜਾਂਦੀ, ਉਸ ਦਾ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਸੀ ਸੰਵਾਰਨਾ।

ਉਨ੍ਹਾਂ ਹੀ ਦਿਨਾਂ ਵਿਚ ਇੱਕ ਨਾਟ ਮੰਡਲੀ ਸ਼ਿਕਾਗੋ ਦਾ ਦੌਰਾ ਕਰ ਰਹੀ ਸੀ। ਉਸ ਦਾ ਮਾਲਕ ਤੇ ਮੁਖੀ ਆਗਸਟਨ ਡਾਲੀ ਸੀ। ਛੋਟੇ ਹੁੰਦਿਆਂ ਸਾਨ ਫਰਾਂਸਿਸਕੋ ਵਿਚ ਡੰਕਨ ਉਸ ਦੇ ਨਾਟਕ ਵੇਖ ਚੁੱਕੀ ਸੀ। ਡੰਕਨ ਨੇ ਉਸ ਦੇ ਮੈਨੇਜਰ ਨਾਲ ਮੁਲਾਕਾਤ ਕਰਨ ਦੀ ਕਈ ਦਿਨ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਪਰ ਪਹਿਰੇਦਾਰ ਉਸ ਨੂੰ ਨੇੜੇ ਨਾ ਆਉਣ ਦਿੰਦੇ। ਅਖੀਰ ਇੱਕ ਦਿਨ ਉਹ ਡਾਲੀ ਨੂੰ ਮਿਲਣ ਅਤੇ ਉਸ ਨਾਲ ਗੱਲ ਕਰਨ ਵਿਚ ਸਫਲ ਹੋ ਗਈ। ਉਸ ਨੇ ਡੰਕਨ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਨਾਟਕ ਵਿਚ ਛੋਟਾ ਜਿਹਾ ਪਾਰਟ ਕਰਨ ਦੀ ਪੇਸ਼ਕਸ਼ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਆਖਿਆ ਕਿ ਉਸ ਦੀ ਕੰਪਨੀ ਉਸੇ ਸਾਲ ਅਕਤੂਬਰ ਵਿਚ ਨਿਊ ਯਾਰਕ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ। ਜੇ ਉਹ ਇਸ ਤਜਵੀਜ਼ ਨਾਲ ਸਹਿਮਤ ਹੈ ਤਾਂ ਉਥੇ ਪਹੁੰਚ ਜਾਵੇ। ਡੰਕਨ ਨੇ

ਆਈਸਾਡੋਰਾ ਡੰਕਨ

ਇਹ ਗੱਲ ਪ੍ਰਵਾਨ ਕਰ ਲਈ।

ਸ਼ਿਕਾਗੋ ਤੋਂ ਨਿਊ ਯਾਰਕ ਜਾਣ ਲਈ ਉਸ ਦੇ ਪੱਲੇ ਖੋਟਾ ਧੋਲਾ ਵੀ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਉਸ ਨੂੰ ਤਰਕੀਬ ਸੁੱਝੀ। ਉਸ ਨੇ ਆਪਣੇ ਕਿਸੇ ਸੁੱਭਚਿੰਤਕ ਨੂੰ ਤਾਰ ਭੇਜੀ ਕਿ ਉਹ ਸਫ਼ਰ ਲਈ ਉਸ ਨੂੰ ਸੌ ਡਾਲਰ ਭੇਜੇ।

ਇਹ ਖ਼ਬਰ ਸੁਣ ਕੇ ਉਸ ਦਾ ਪ੍ਰੇਮੀ ਮੀਰੋਸਕੀ ਬੜਾ ਉਦਾਸ ਹੋ ਗਿਆ। ਉਹ ਤਾਂ ਡੰਕਨ ਨਾਲ ਵਿਆਹ ਕਰਨ ਦੇ ਸੁਪਨੇ ਲੈ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਅੱਲਤ ਨੱਢੀ ਡੰਕਨ ਨੇ ਉਸ ਪ੍ਰੇਮੀ ਨੂੰ ਬੜੀਆਂ ਦਿਲਬਰੀਆਂ ਦਿੱਤੀਆਂ ਅਤੇ ਸਫ਼ਰ ਦੀ ਤਿਆਰੀ ਕਰਨ ਲੱਗੀ।

ਡੰਕਨ ਦੀ ਨਾਚ ਕਲਾ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਹੱਦ ਤੀਕ ਪ੍ਰਵਾਨਗੀ ਮਿਲਣ ਲਈ ਬਹਾਨਾ ਮਿਲ ਗਿਆ ਸੀ। ਡਾਲੀ ਦੀ ਕੰਪਨੀ ਸਾਰੇ ਅਮਰੀਕਾ ਵਿਚ ਨਾਟਕ

ਪੇਸ਼ ਕਰਨ ਲਈ ਬੜੀ ਮਸ਼ਹੂਰ ਸੀ। ਉਸ ਦਾ ਸਾਰੇ ਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਸਿੱਕਾ ਚੱਲਦਾ ਸੀ। ਸੈਂਕੜੇ ਹੀ ਕਲਾਕਾਰ ਉਸ ਅਧੀਨ ਕੰਮ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਉਹ ਜਿਸ ਕਲਾਕਾਰ ਦੀ ਚਾਹੋ, ਤੁਰੰਤ ਛੁੱਟੀ ਕਰ ਸਕਦਾ ਸੀ, ਅਤੇ ਜਿਸ ਉਤੇ ਹਿਰਦਬਾਨ ਹੋ ਜਾਵੇ, ਉਸ ਨੂੰ ਅਸਮਾਨ ‘ਤੇ ਚਾੜ੍ਹ ਸਕਦਾ ਸੀ।

ਡੰਕਨ ਲਈ ਹੋਰ ਵੀ ਕਈ ਔਕੜਾਂ ਸਨ। ਉਸ ਦੀ ਰਿਹਾਇਸ਼ ਅਤੇ ਖੁਰਾਕ ਦੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਉਸ ਦੀ ਆਪਣੀ ਹੋਣੀ ਸੀ। ਉਹ ਇਕੱਲੀਕਾਰੀ ਸੀ। ਉਸ ਦੀ ਸੁਰੱਖਿਆ ਦਾ ਵੀ ਸਵਾਲ ਸੀ।

ਕਿਰਾਏ ਲਈ ਜਿਹੜੀ ਤਾਰ ਉਸ ਨੇ ਭੇਜੀ, ਉਸ ਦੇ ਸ਼ਬਦ ਵੇਖਣ ਵਾਲੇ ਹਨ: “ਸ਼ਾਨਦਾਰ ਕੰਮ! ਆਗਸਟਨ ਡਾਲੀ। ਪਹਿਲੀ ਅਕਤੂਬਰ ਨੂੰ ਨਿਊ ਯਾਰਕ ਪਹੁੰਚਣ ਦਾ ਸੌਦਾ! ਕਿਰਾਏ ਲਈ ਸੌ ਡਾਲਰ ਭੇਜੋ!”

ਨਿਊ ਯਾਰਕ ਪਹੁੰਚ ਉਸ ਨੇ ਡਾਲੀ ਦੇ ਬੀਏਟਰ ਪਹੁੰਚ ਗਾਜ਼ਰੀ ਜਾ ਭਰੀ। ਉਸ ਦਾ ਜੀਅ ਕਰੇ, ਉਹ ਆਪਣੇ ਨਾਚ ਬਾਰੇ ਚਾਰ ਸ਼ਬਦ ਕਹੇ ਪਰ ਡਾਲੀ ਕੁਝ ਰੁੱਝਿਆ ਹੋਇਆ ਪ੍ਰਤੀਤ ਹੋਇਆ। ਸੌ ਉਸ ਨੇ ਚੁੱਪ ਰਹਿਣਾ ਹੀ ਠੀਕ ਸਮਝਿਆ। ਡਾਲੀ ਨੇ ਕਿਹਾ, “ਅਸੀਂ ਪੈਰਿਸ ਤੋਂ ਮੂਕ ਨਾਟਕ ਦੀ ਮਹਾਨ ਕਲਾਕਾਰ ਜੇਨ ਮੇਅ ਨੂੰ ਸੌਂਦਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਨਾਟਕ ਵਿਚ ਤੇਰੇ ਲਈ ਵੀ ਪਾਰਟ ਹੈ। Pantomene ਮੂਕ ਨਾਟਕ ਸ਼ਬਦ ਸੁਣ ਕੇ ਡੰਕਨ ਕੁਝ ਪ੍ਰਸ਼ਾਨ ਜਿਹੀ ਹੋ ਗਈ। ਉਹ ਤਾਂ ਸੋਚਦੀ ਸੀ ਕਿ ਉਸ ਨੂੰ ਨਾਟਕ ਵਿਚ ਨ੍ਰਿਤ ਵਾਲਾ ਕੋਈ ਦ੍ਰਿਸ਼ ਪੇਸ਼ ਕਰਨ ਦਾ ਮੌਕਾ ਮਿਲੇਗਾ ਪਰ ਇਥੇ ਹੋਰ ਹੀ ਪੁਆੜਾ ਪੈ ਗਿਆ ਸੀ। ਕੀ ਉਸ ਨੇ ਕਿਸੇ ਗੁੰਗੇ ਪਾਤਰ ਦਾ ਪਾਰਟ ਕਰਨਾ ਸੀ। ਉਸ ਨੇ ਨਾਟਕ ਦਾ ਖਰੜਾ ਲਿਆ ਅਤੇ ਘਰ ਜਾ ਕੇ ਪੜ੍ਹਨਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤਾ ਪਰ ਉਸ ਦੇ ਪਿੜ-ਪੱਲੇ ਕੁਝ ਨਾ ਪਿਆ। ਡੰਕਨ ਨੂੰ ਜਾਪਿਆ ਜਿਵੇਂ ਉਹ ਕਿਸੇ ਭੰਵਰ ਵਿਚ ਘਿਰ ਗਈ ਹੋਵੇ।

ਰੋਂਦੇ ਕੁਰਲਾਉਂਦਿਆਂ ਰਿਹਰਸਲਾਂ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਈਆਂ। ਪਹਿਲੀ ਰਿਹਰਸਲ ਸ਼ੁਰੂ ਹੁੰਦੇ ਹੀ ਜੇਨ ਮੇਅ ਨੂੰ ਡੰਕਨ ਦਾ ਕੰਮ ਵੇਖ ਕੇ ਗੁੱਸਾ ਚੜ੍ਹ ਗਿਆ ਅਤੇ ਉਹ ਡਾਲੀ ਨੂੰ ਆਖਣ ਲੱਗੀ, “ਇਸ ਛੋਕਰੀ ਵਿਚ ਕਿਣਕਾ ਮਾਤਰ ਵੀ ਪ੍ਰਤਿਭਾ ਨਹੀਂ ਹੈ।” ਸੁਣ ਕੇ ਡੰਕਨ ਦੇ ਗਲੇਭੂ ਵਹਿ ਤੁਰੇ। ਉਸ ਨੂੰ ਲੱਗਿਆ, ਜਿਵੇਂ ਕਿਸੇ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਪਹਾੜ ਤੋਂ ਹੇਠਾਂ ਧੱਕਾ ਦੇ ਦਿੱਤਾ ਹੋਵੇ ਪਰ ਡਾਲੀ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ, “ਨਹੀਂ, ਇਹ ਲੜਕੀ ਬੜੀ ਭਾਵ-ਪ੍ਰਗਟਾਊ ਲਗਦੀ ਹੈ। ਉਹ ਕੰਮ ਕਰਨਾ ਸਿੱਖ ਲਵੇਗੀ।”

ਹੁਣ ਲੰਮੀਆਂ ਰਿਹਰਸਲਾਂ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਈਆਂ। ਡੰਕਨ ਨੇ ਜੀਅ-ਜਾਨ ਮਾਰ ਕੇ ਕੰਮ ਸਿਖਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤਾ ਪਰ ਉਸ ਦਾ ਮਨ ਇਸ ਬਨਾਵਟੀ ਐਕਟਿੰਗ ਵਿਚ ਨਾ-ਮਾਤਰ ਵੀ ਖੁੱਭਦਾ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਉਸ ਨੂੰ ਸਾਰਾ ਕੁਝ ਫਜ਼ੂਲ ਅਤੇ ਬਕਵਾਸ ਪ੍ਰਤੀਤ ਹੋ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਉਹ ਸੋਚਦੀ-ਕੀ ਇਹੋ ਸੀ ਉਹ ਕ੍ਰਾਂਤੀ ਜੋ ਉਹ ਨ੍ਰਿਤ ਦੇ ਖੇਤਰ ਵਿਚ ਲਿਆਉਣਾ ਚਾਹੁੰਦੀ ਸੀ? ਉਹ ਆਪਣੇ ਪੈਰ

ਜਮਾਉਣ ਲਈ ਡਾਲੀ ਵੱਲੋਂ ਮਿਲਿਆ ਇਹ ਨਿਗੂਣਾ ਅਤੇ ਫਜ਼ੂਲ ਮੌਕਾ ਗਵਾਉਣਾ ਨਹੀਂ ਸੀ ਚਾਹੁੰਦੀ। ਕੀ ਪਤਾ ਸੀ, ਕਦੋਂ ਉਸ ਦੀ ਪ੍ਰਤਿਭਾ ਦੇ ਜਲਵੇ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋਣ ਲੱਗ ਜਾਣ! ਉਹ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੋ ਵਰ੍ਹਿਆਂ ਦੇ ਕੋਤੇ ਤਜਰਬੇ ਨੂੰ ਮਿੱਠਾ ਕਰ ਕੇ ਮੰਨਣ ਲਈ ਤਿਆਰ ਸੀ!! ਰਾਤ ਦਿਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਭਵਿੱਖ ਬਾਰੇ ਸੋਚਣਾ ਪੈ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਉਹ ਆਪਣੀਆਂ ਯਾਦਾਂ ਵਿਚ ਲਿਖਦੀ ਹੈ, “ਇਹ ਰਿਹਰਸਲਾਂ ਮੇਰੇ ਲਈ ਸ਼ਹੀਦ ਹੋਣ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਸਨ। ਮੈਨੂੰ ਉਹ ਹਰਕਤਾਂ ਕਰਨ ਲਈ ਆਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਸੀ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮੈਂ ਬਕਵਾਸ ਅਤੇ ਬੇਵਕੂਫ਼ਾ ਵਾਲੀਆਂ ਸਮਝਦੀ ਸੀ ਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਉਸ ਸੰਗੀਤ ਨਾਲ ਕੋਈ ਸਬੰਧ ਨਹੀਂ ਸੀ ਬਣਦਾ ਜਿਸ ਲਈ ਇਹ ਕੀਤੀਆਂ ਜਾ ਰਹੀਆਂ ਸਨ। ਫੇਰ ਵੀ ਜਵਾਨ ਉਮਰ ਵਿਚ ਮੌਕੇ ਅਨੁਸਾਰ ਢਲ ਜਾਣ ਦੀ ਸਮਰੱਥਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਅਖੀਰ ਮੈਂ ਇਸ ਹਾਸੇਹੀਣੇ ਪਾਰਟ ਦੇ ਅਨੁਕੂਲ ਆਪਣੇ-ਆਪ ਨੂੰ ਢਾਲ ਲਿਆ।”

ਡੰਕਨ ਦੇ ਮਨ ਨੂੰ ਵਾਰ ਵਾਰ ਇੱਕ ਹੀ ਸਵਾਲ ਪ੍ਰਸ਼ਾਨ ਕਰਦਾ ਰਹਿੰਦਾ। ਉਹ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਕਈ ਵਾਰ ਪੁੱਛਦੀ, ਜੇ ਤੂੰ ਬੋਲਣਾ ਚਾਹੁੰਦੀ ਹੈਂ ਤਾਂ ਬੋਲਦੀ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ? ਇਹ ਗੁੰਗਿਆਂ ਅਤੇ ਬੋਲਿਆਂ ਦੇ ਪਾਗਲਖਾਨੇ ਵਿਚ ਇਸ਼ਾਰੇ ਜਿਹੇ ਕਰੀ ਜਾਣ ਦਾ ਅਰਥ ਹੀ ਕੀ ਹੈ? ਅਖੀਰ ਲੰਮੀਆਂ ਅਤੇ ਅਕਾਉ ਰਿਹਰਸਲਾਂ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਨਾਟਕ ਦੀ ਪੇਸ਼ਕਾਰੀ ਦੀ ਰਾਤ ਆਣ ਪਹੁੰਚੀ। ਸਟੇਜ ‘ਤੇ ਜਾਣ ਲਈ ਉਸ ਨੂੰ ਜਿਹੜੀ ਪੁਸ਼ਾਕ ਪਹਿਨਣ ਲਈ ਦਿੱਤੀ ਗਈ, ਉਸ ਵਿਚ ਉਸ ਦਾ ਮੂੰਹ ਸਿਰ ਇੰਜ ਲਪੇਟ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਕਿ ਪਤਾ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸੀ ਲਗਦਾ, ਇਹ ਕੋਈ ਭੂਤ-ਪ੍ਰੇਤ ਹੈ ਜਾਂ ਕੋਈ ਪਾਤਰ। ਉਸ ਦੀ ਨਿਰਾਸ਼ਾ ਅਤੇ ਸਵੈ-ਨਮੋਸ਼ੀ ਦੀ ਕੋਈ ਹੱਦ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਦਰਸ਼ਕਾਂ ਵਿਚ ਬੈਠੀ ਉਸ ਦੀ ਮਾਂ ਵੱਖ ਨਿਰਾਸ਼ ਹੋਈ।

ਇਨ੍ਹਾਂ ਰਿਹਰਸਲਾਂ ਦੇ ਸਮੇਂ ਉਸ ਨੂੰ ਕੋਈ ਤਨਖਾਹ ਨਹੀਂ ਸੀ ਮਿਲਦੀ। ਰਿਹਰਸਲ ਵਾਲੀ ਥਾਂ ‘ਤੇ ਪਹੁੰਚਣ ਲਈ ਉਸ ਕੋਲ ਕੋਈ ਸਾਧਨ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਨਾ ਰੇਲ, ਨਾ ਬੱਸ, ਨਾ ਟੈਕਸੀ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਕੋਈ ਹੋਰ ਸਾਧਨ। ਮੁਸੀਬਤ ਇਹ ਕਿ ਉਹ ਭੁੱਖਣ-ਭਾਣੀ ਹੀ ਤੁਰ ਪੈਂਦੀ ਅਤੇ ਸਾਰੀ ਦਿਹਾੜੀ ਕੁਝ ਨਾ ਖਾਂਦੀ-ਪੀਂਦੀ।

ਨਾਟਕਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰਦਰਸ਼ਨੀ ਤੋਂ ਬਾਦ ਹੀ ਉਸ ਨੂੰ ਹਫ਼ਤੇ ਦੇ ਪੰਦਰਾਂ ਡਾਲਰ ਮਿਲਣ ਲੱਗੇ। ਇਸ ਰਕਮ ਵਿਚੋਂ ਉਹ ਅੱਧੇ ਆਪਣੀ ਮਾਂ ਨੂੰ ਭੇਜ ਦਿੰਦੀ। ਉਸ ਦੀ ਨਾਟਕ ਕੰਪਨੀ ਦੌਰੇ ‘ਤੇ ਜਾਂਦੀ ਰਹਿੰਦੀ ਸੀ।

ਇੱਕ ਵਾਰ ਫੇਰ ਡੰਕਨ ਨੇ ਆਪਣੀ ਨ੍ਰਿਤ ਕਲਾ ਬਾਰੇ ਡਾਲੀ ਨਾਲ ਗੱਲ ਕਰਨ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਪਰ ਉਸ ਨੇ ਡੰਕਨ ਦੀ ਗੱਲ ਨੂੰ ਅੱਧ ਵਿਚਾਲਿਓਂ ਕੱਟਦੇ ਹੋਇਆ ਆਖਿਆ, “ਮੈਂ ਇੱਕ ਕੰਪਨੀ ਨੂੰ ਸ਼ੇਕਸਪੀਅਰ ਦੇ ਨਾਟਕ ‘ਗਰਮੀਆਂ’ ਵਿਚ ਅੱਧੀ ਰਾਤ ਦਾ ਸੁਪਨਾ’ ਤਿਆਰ ਕਰਵਾ ਕੇ ਦੌਰੇ ‘ਤੇ ਭੇਜ ਰਿਹਾ ਹਾਂ। ਜੇ ਤੇਰਾ ਜੀਅ ਕਰੇ ਤਾਂ ਤੂੰ ਪਰੀਆਂ ਵਾਲੇ ਦ੍ਰਿਸ਼ ਵਿਚ ਆਪਣਾ ਨ੍ਰਿਤ ਪੇਸ਼ ਕਰ ਸਕਦੀ ਹੈ।”

ਸੁਣ ਕੇ ਡੰਕਨ ਨੂੰ ਕੁਝ ਧਰਵਾਸ ਤਾਂ ਹੋਇਆ ਪਰ ਉਸ ਦੇ ਨਾਚ ਦੀ ਅੰਤਰੀਵ ਭਾਵਨਾ ਦਾ ਪਰੀਆਂ ਨਾਲ ਕੋਈ ਸਬੰਧ ਨਹੀਂ ਸੀ ਜੁੜਦਾ। ਮਜ਼ਬੂਰੀਵੱਸ ਉਸ ਨੇ ਨੱਚਣ ਦੀ ਸਹਿਮਤੀ ਦੇ ਦਿੱਤੀ। ਜਦੋਂ ਉਸ ਨੇ ਅਜਿਹੇ ਨਾਚ ਦੀ ਤਿਆਰੀ ਕੀਤੀ ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਜਿਹੜੀ ਪੁਸ਼ਾਕ ਪਹਿਨਣ ਲਈ ਦਿੱਤੀ ਗਈ, ਉਹ ਬੜੀ ਬੇਸੂਰੀ ਤੇ ਕੁਢਬੀ ਸੀ। ਡੰਕਨ ਨੇ ਇਸ ਬਾਰੇ ਬੇਬੇਰਾ ਇਤਰਾਜ਼ ਕੀਤਾ ਪਰ ਉਸ ਦੀ ਕੋਈ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਸੁਣੀ ਗਈ।

ਜੀਵਨ ਵਿਚ ਪਹਿਲੀ ਵਾਰ ਡੰਕਨ ਨੂੰ ਸਟੇਜ ‘ਤੇ ਨੱਚਣ ਦਾ ਮੌਕਾ ਮਿਲ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਉਸ ਦਾ ਰੋਮ-ਰੋਮ ਖੁਸ਼ੀ ਵਿਚ ਨੱਚ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਸਾਹਮਣੇ ਦਰਸ਼ਕਾਂ ਦੀ ਭੀੜ ਸੀ। ਜਦੋਂ ਉਹ ਨੱਚੀ ਤਾਂ ਹਾਲ ਵਿਚ ਬਰ-ਬਰਾਹਟ ਫੈਲ ਗਈ। ਹਾਲ ਤਾੜੀਆਂ ਨਾਲ ਗੂੰਜ ਉਠਿਆ। ਲੋਕ ਨਾਚ ਵੇਖ ਕੇ ਆਪ-ਮੁਹਾਰੇ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋਏ। ਸਟੇਜ ਤੋਂ ਉਤਰ ਕੇ ਜਦੋਂ ਡੰਕਨ ਡਰੈਸਿੰਗ ਰੂਮ ਵਿਚ ਗਈ ਤਾਂ ਡੰਕਨ ਨੂੰ ਆਸ ਸੀ ਕਿ ਡਾਲੀ ਉਸ ਨੂੰ ਥਾਪੀ ਦੇਵੇਗਾ ਪਰ ਡਾਲੀ ਉਹ ਦੇ ਗਲ ਪੈ ਗਿਆ ਅਤੇ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ, “ਇਹ ਕੋਈ ਸੰਗੀਤ ਹਾਲ ਨਹੀਂ ਸੀ।” ਡੰਕਨ ਨੇ ਇਹ ਟਿੱਪਣੀ ਲਹੂ ਦਾ ਘੁੱਟ ਸਮਝ ਕੇ ਪੀ ਲਈ।

ਅਗਲੇ ਦਿਨ ਜਦੋਂ ਇਹੀ ਦ੍ਰਿਸ਼ ਪੇਸ਼ ਕਰਨ ਲਈ ਡੰਕਨ ਸਟੇਜ ‘ਤੇ ਆਈ ਤਾਂ ਡਾਲੀ ਦੇ ਹੁਕਮ

ਨਾਲ ਸਟੇਜ ਤੋਂ ਬੱਤੀਆਂ ਬੁਝਾ ਦਿੱਤੀਆਂ ਗਈਆਂ। ਡੰਕਨ ਨੱਚ ਰਹੀ ਸੀ, ਦੀਵੇ ਗੁੱਲ ਸਨ। ਦਰਸ਼ਕ ਹਨੇਰੇ ਵਿਚੋਂ ਕੀ ਵੇਖ ਸਕਦੇ ਸਨ ਭਲਾ!

ਕੁਝ ਪੇਸ਼ਕਾਰੀਆਂ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਇਹ ਨਾਟਕੀ ਟੋਲੀ ਦੂਸਰੇ ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਦੇ ਦੌਰੇ 'ਤੇ ਤੁਰ ਪਈ। ਹੁਣ ਡੰਕਨ ਦੀ ਤਨਖਾਹ ਭਾਵੇਂ ਪੰਝੀ ਡਾਲਰ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਸੀ ਪਰ ਡੰਕਨ ਉਸ ਸਾਰੇ ਮਾਹੌਲ ਤੋਂ ਤੰਗ ਸੀ। ਉਹ ਕਰਦੀ ਵੀ ਤਾਂ ਕੀ ਕਰਦੀ! ਜੇ ਉਹ ਕੰਪਨੀ ਦਾ ਕੰਮ ਛੱਡ ਦਿੱਤੀ ਸੀ ਤਾਂ ਭੁੱਖੇ ਮਰਨ ਤੋਂ ਕਿਵੇਂ ਬਚਦੀ। ਇੰਜ ਹੀ ਰੌਂਦੇ ਕੁਰਲਾਉਂਦਿਆਂ ਸਮਾਂ ਲੰਘਦਾ ਗਿਆ!

ਹੁਣ ਉਹ ਨਿਊ ਯਾਰਕ ਆਣ ਟਿਕੇ ਸਨ। ਸਾਰੇ ਪਰਿਵਾਰ ਨੇ ਸਟੂਡੀਓ ਕਿਰਾਏ 'ਤੇ ਲੈ ਲਿਆ ਸੀ। ਭੈਣ ਅਲਿਜ਼ਬੈਥ ਨੇ ਸਾਨ ਫਰਾਂਸਿਸਕੋ ਵਾਂਗ ਇਥੇ ਸਕੂਲ ਖੋਲ੍ਹ ਲਿਆ। ਆਗਸਟਨ ਇਕ ਨਾਟਕੀ ਕੰਪਨੀ ਵਿਚ ਜਾ ਸ਼ਾਮਿਲ ਹੋਇਆ ਅਤੇ ਰੇਅਮੰਡ ਪੱਤਰਕਾਰੀ ਨੂੰ ਮੂੰਹ ਮਾਰਨ ਲੱਗਾ, ਪਰ ਘਰ ਦਾ ਖਰਚਾ ਫਿਰ ਵੀ ਤੁਰ ਨਹੀਂ ਸੀ ਰਿਹਾ। ਹਾਰ ਕੇ ਸਟੂਡੀਓ ਦਿਨ ਦੇ ਸਮੇਂ ਲਈ ਇਕ ਟੀਚਰ ਨੂੰ ਕਿਰਾਏ ਉੱਤੇ ਦੇ ਦਿੱਤਾ ਜੋ ਸਾਰਾ ਦਿਨ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਭਾਸ਼ਣ ਕਲਾ ਦੇ ਗੁਰਮੰਤਰ ਸਿਖਾਉਂਦਾ ਰਹਿੰਦਾ। ਨਾਲ ਦੀ ਨਾਲ ਉਹ ਸੰਗੀਤ ਦੀ ਸਿੱਖਿਆ ਵੀ ਦਿੰਦਾ ਪਰ ਸਵਾਲ ਇਹ ਸੀ ਕਿ ਡੰਕਨ ਸਾਰਾ ਦਿਨ ਕਿੱਥੇ ਆਰਾਮ ਕਰੇ, ਪੜ੍ਹੇ? ਜਾਂ ਕਿੱਥੇ ਅਭਿਆਸ ਕਰੇ?

ਉਧਰ ਆਗਸਟਨ ਡਾਲੀ ਨੇ 'ਗੀਸ਼' ਨਾਂ ਦਾ ਨਾਟਕ ਤਿਆਰ ਕਰਨ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ। ਇਸ ਵਿਚ ਡੰਕਨ ਨੂੰ ਗੀਤ ਗਾਉਣ ਲਈ ਆਖਿਆ ਗਿਆ। ਉਸ ਨੇ ਤਾਂ ਕਦੇ ਗਾਇਆ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸੀ, ਉਹ ਗਾਉਣ ਵੇਲੇ ਬਾਕੀ ਕੁਝੀਆਂ ਨਾਲ ਖਲੌੜੀ ਰਹਿੰਦੀ ਅਤੇ ਮੂੰਹ ਹਿਲਾਉਂਦੀ ਰਹਿੰਦੀ। ਇਹ ਹਾਲਤ ਹਾਸੇਹੀਣੀ ਵੀ ਸੀ ਅਤੇ ਦੁਖਦਾਈ ਵੀ। ਉਸ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਫਿਰ ਇਕ ਸਵਾਲ ਸੀ ਕਿ ਕਿੰਨੀ ਦੇਰ ਤੀਕ ਡਾਲੀ ਦੀ ਕੰਪਨੀ ਨਾਲ ਚੰਬੜੀ ਰਹੇ?

ਇਕ ਦਿਨ ਉਹ ਇਕ ਖੋਖੇ 'ਤੇ ਬੈਠੀ ਆਪਣੀ ਕਿਸਮਤ ਨੂੰ ਰੋ ਰਹੀ ਕਿ ਲਾਗੋਂ ਦੀ ਡਾਲੀ ਲੰਘਿਆ। ਉਹ ਵੇਖ ਕੇ ਹੈਰਾਨ ਹੋਇਆ ਅਤੇ ਰੋਣ ਦਾ ਕਾਰਨ ਪੁੱਛਿਆ। ਡੰਕਨ ਕਹਿਣ ਲੱਗੀ, "ਮੇਰੇ ਇਥੇ ਕੰਮ ਕਰਨ ਦਾ ਕੀ ਲਾਭ, ਜੇ ਤੁਸੀਂ

ਸੰਗੀਤਕਾਰ ਐਥਲਬਰਟ ਨੇਵਿਨ ਦੀ ਰਚਨਾ 'ਨਾਰਸੀਸਸ' ਪੇਸ਼ ਕਰ ਰਹੇ ਕਲਾਕਾਰ ਦੀ ਤਸਵੀਰ

ਮੇਰੇ ਹੁਨਰ ਦਾ ਲਾਭ ਹੀ ਨਹੀਂ ਉਠਾਉਣਾ।" ਡਾਲੀ ਕੋਲ ਇਸ ਸਵਾਲ ਦਾ ਕੋਈ ਜਵਾਬ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਡੰਕਨ ਨੇ ਇਸ ਸਾਰੀ ਹਾਲਤ 'ਤੇ ਡਾਲੀ ਨਾਲੋਂ ਆਪਣਾ ਨਾਤਾ ਤੋੜਨ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਕੰਪਨੀ ਤੋਂ ਅਸਤੀਫਾ ਦੇ ਦਿੱਤਾ। ਗੱਲ ਖਤਮ ਹੋ ਗਈ ਅਤੇ ਰੋਜ਼ ਦੀ ਘੋਸ਼-ਘੋਸ਼ ਮੁੱਕੀ।

ਡੰਕਨ ਨੇ ਆਪਣੇ ਪੈਰਾਂ 'ਤੇ ਖਲੋ ਕੇ ਨ੍ਰਿਤ ਦੀ ਆਪਣੀ ਕਲਾ ਨੂੰ ਪ੍ਰਦਰਸ਼ਿਤ ਅਤੇ ਵਿਕਸਿਤ ਕਰਨ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ। ਇਹ ਫੈਸਲਾ ਤਲਖ ਹਾਲਾਤ ਨਾਲ ਨੰਗੇ ਧੜ ਲੜਨ ਦਾ ਸੀ ਪਰ ਪ੍ਰਤਿਭਾਸ਼ੀਲ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਅਤੇ ਕਲਾਕਾਰਾਂ ਦੇ ਜੀਵਨ ਵਿਚ ਅਕਸਰ ਹੀ ਅਜਿਹੇ ਮੌਕੇ ਆਉਂਦੇ ਹਨ, ਜਦੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਗੱਲ ਹੋਣੇ ਜਾਂ ਬੰਨੇ ਕਰਨੀ ਪੈਂਦੀ ਹੈ। ਡੰਕਨ ਕੰਪਨੀ ਦੇ ਕੰਮ ਤੋਂ ਫਾਰਗ ਹੋ ਆਪਣੇ ਘਰ ਅਥਵਾ ਕਾਰਨੇਗੀ ਹਾਲ ਵਿਚ ਸਟੂਡੀਓ ਪਰਤ ਆਈ ਅਤੇ ਮਾਂ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਨਾਲ ਆਪਣੇ ਮੌਲਿਕ ਨ੍ਰਿਤ ਦਾ ਅਭਿਆਸ ਕਰਨ ਲੱਗੀ। ਘਰ ਵਿਚ ਕੋਈ ਪੈਸਾ-ਟਕਾ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਰੋਟੀ ਅਤੇ ਨਿੱਤ ਦੀਆਂ ਲੋੜਾਂ ਦੀ ਪੂਰਤੀ ਕਿਵੇਂ ਹੁੰਦੀ? ਉਂਜ ਉਸ ਨੂੰ ਇਕ ਗੱਲ ਦੀ ਖੁਸ਼ੀ ਸੀ ਕਿ ਉਹ ਮਨ ਇੱਛਤ ਢੰਗ ਨਾਲ ਕੰਮ ਕਰ ਸਕਦੀ ਸੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਿਨਾਂ ਵਿਚ ਉਹ ਆਪਣੇ ਅਭਿਆਸ ਦੌਰਾਨ ਐਥਲਬਰਟ ਨੇਵਿਨ ਦੇ ਸੰਗੀਤ ਤੋਂ ਬੜੀ

ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਸੀ। ਉਸ ਨੇ ਕੁਝ ਦ੍ਰਿਸ਼ਾਂ ਦਾ ਨਾਚ ਤਿਆਰ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਸਟੂਡੀਓ ਵਿਚ ਉਸ ਦਾ ਲਗਾਤਾਰ ਅਭਿਆਸ ਕਰਨ ਲੱਗੀ।

ਇਕ ਦਿਨ ਜਦੋਂ ਉਹ ਆਪਣੇ ਸਟੂਡੀਓ ਵਿਚ ਅਭਿਆਸ ਕਰ ਰਹੀ ਸੀ ਤਾਂ ਇਕ ਉਪਰਾ ਆਦਮੀ ਅੰਦਰ ਆਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਅੱਖਾਂ ਟੱਡੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਸਨ ਅਤੇ ਉਸ ਦੇ ਸਿਰ ਦੇ ਵਾਲ ਕੰਡਿਆਂ ਵਾਂਗ ਖੜ੍ਹੇ ਸਨ। ਅੰਦਰ ਵੜਦੇ ਹੀ ਉਹ ਚੀਕਿਆ, "ਮੈਂ ਸੁਣਿਆ ਹੈ ਤੂੰ ਮੇਰੇ ਸੰਗੀਤ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਨਾਚ ਪੇਸ਼ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਮੈਂ ਅਜਿਹਾ ਕਰਨ ਤੋਂ ਵਰਜਣ ਆਇਆ ਹਾਂ। ਕੋਈ ਵੀ ਮੇਰੇ ਸੰਗੀਤ ਵੀ ਚੋਰੀ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ।"

ਡੰਕਨ ਲਿਖਦੀ ਹੈ, ਮੈਂ ਪੂਰੇ ਠਹੁੰਮੇ ਨਾਲ ਆਖਿਆ, "ਆਹ ਲੈ ਕੁਰਸੀ ਤੇ ਬੈਠ। ਮੈਂ ਤੇਰੇ ਸੰਗੀਤ ਦੇ ਆਧਾਰ ਉੱਤੇ ਨਾਚ ਪੇਸ਼ ਕਰਨ ਲੱਗੀ ਹਾਂ। ਜੇ ਤੈਨੂੰ ਪਸੰਦ ਨਾ ਆਵੇ ਤਾਂ ਮੈਂ ਸਹੁੰ ਖਾਂਦੀ ਹਾਂ ਕਿ ਮੈਂ ਇਸ ਨੂੰ ਕਦੇ ਵੀ ਨਹੀਂ ਨੱਚਾਂਗੀ।"

...ਤੇ ਫਿਰ ਮੈਂ ਉਸ ਲਈ ਨਾਰਸੀਸਸ ਦੀ ਝਲਕੀ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੀ। ਇਸ ਝਾਕੀ ਵਿਚ ਅਜਿਹੇ ਨੌਜਵਾਨ ਦੀ ਕਲਪਨਾ ਦਾ ਦ੍ਰਿਸ਼ ਹੈ ਜੋ ਵਗਦੀ ਨਦੀ ਦੇ ਕਿਨਾਰੇ ਖੜ੍ਹਾ ਹੈ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਹੀ ਪ੍ਰਛਾਵੇਂ ਉੱਤੇ ਮੋਹਿਤ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਉਹ ਅੰਤ 'ਤੇ ਫੁੱਲ ਦਾ ਰੂਪ ਧਾਰ ਲੈਂਦਾ ਹੈ। ਮੈਂ ਪੂਰੀ ਰੂਹ ਨਾਲ ਇਸ

ਝਾਕੀ ਨੂੰ ਨ੍ਰਿਤ ਦੀ ਭਾਸ਼ਾ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ। ਵੇਖ ਕੇ ਨੇਵਿਨ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋ ਗਿਆ। ਝਾਕੀ ਮੁੱਕਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਉਹ ਆਪਣੀ ਕੁਰਸੀ ਤੋਂ ਉਠਿਆ ਅਤੇ ਮੈਨੂੰ ਜੱਫੀ ਵਿਚ ਲੈ ਕੇ ਆਖਣ ਲੱਗਾ, "ਤੂੰ ਤਾਂ ਕੋਈ ਫਰਿਸ਼ਤਾ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਇਸ ਸੰਗੀਤ ਰਚਨਾ ਦੀ ਸਿਰਜਣਾ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ ਤਾਂ ਮੇਰੀ ਕਲਪਨਾ ਵਿਚ ਇਹ ਹੀ ਗੱਲਾਂ ਸਨ।"

ਇਹ ਘਟਨਾ ਡੰਕਨ ਦੇ ਜੀਵਨ ਦੀ ਬਹੁਤ ਹੀ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਘਟਨਾ ਸੀ। ਇਥੋਂ ਹੀ ਉਸ ਦੀ ਪੈਂਠ ਦੀ ਕਹਾਣੀ ਅਰੰਭ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਦੋ ਸਾਲ ਜੋ ਉਸ ਨੇ ਡਾਲੀ ਦੀ ਨਾਟ ਕੰਪਨੀ ਵਿਚ ਲਾਏ ਸਨ, ਉਹ ਅਜਾਈ ਹੀ ਚਲੇ ਗਏ ਸਨ ਅਤੇ ਡਾਲੀ ਵਰਗਾ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਉਸ ਵਿਚ ਲੁਕੇ ਗੁਣਾਂ ਨੂੰ ਪਛਾਣ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸਕਿਆ ਸੀ।

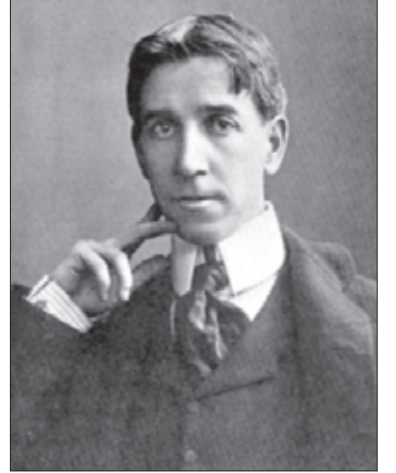
ਡੰਕਨ ਦੀ ਇਸ ਪੇਸ਼ਕਸ਼ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਨੇਵਿਨ ਨੇ ਖੁਦ ਹੀ ਆਖਿਆ ਕਿ ਅਗਲੇ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਉਹ ਖੁਦ ਹੀ ਕਰੇਗਾ। ਫੈਸਲੇ ਅਨੁਸਾਰ ਉਹ ਹਰ ਰੋਜ਼ ਡੰਕਨ ਦੀਆਂ ਮਸ਼ਕਾਂ (ਰਿਹਰਸਲਾਂ) ਵਿਚ ਖੁਦ ਹਾਜ਼ਰ ਹੋਣ ਲੱਗਾ।

ਨੇਵਿਨ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਅਤੇ ਮਿਲਵਰਤਨ ਨਾਲ ਡੰਕਨ ਦਾ ਪਹਿਲਾ ਸ਼ੋਅ ਨਿਊ ਯਾਰਕ ਸ਼ਹਿਰ ਵਿਚ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਜੋ ਬੇਹੱਦ ਸਫਲ ਰਿਹਾ। ਇਸ ਤੋਂ ਪਿੱਛੋਂ ਉਸ ਦੇ ਕਈ ਹੋਰ ਸ਼ੋਅ ਹੋਏ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਸਦਕਾ ਸ਼ਹਿਰ ਦੇ ਕਲਾਤਮਿਕ ਹਲਕਿਆਂ ਵਿਚ ਉਸ ਦੀ ਚਰਚਾ ਹੋਣ ਲੱਗੀ। ਉਚ ਵਰਗ ਦੀਆਂ ਔਰਤ-ਦਰਸ਼ਕਾਂ ਵਿਚ ਉਹ ਦੀ ਕਲਾ ਵਿਚਾਰ-ਚਰਚਾ ਦਾ ਵਿਸ਼ਾ ਬਣ ਗਈ।

ਸਿੱਟੇ ਵਜੋਂ ਸ਼ਾਹੀ ਖਾਨਦਾਨ ਦੀ ਮਸ਼ਹੂਰ ਹਸਤੀ ਮਿਸਿਜ਼ ਅਸਤੋਰ (Astor) ਨੇ ਡੰਕਨ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਮਹੱਲ ਵਿਚ ਸ਼ੋਅ ਕਰਨ ਲਈ ਸੱਦਾ ਦਿੱਤਾ। ਇਹ ਸ਼ੋਅ ਨਿਊਪੋਰਟ ਵਿਚ ਹੋਇਆ। ਇਸ ਪਿੱਛੋਂ ਉਚ ਵਰਗ ਦੇ ਹੋਰ ਦਰਸ਼ਕਾਂ ਦੇ ਘਰੀਂ ਵੀ ਅਜਿਹੇ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮਾਂ ਦਾ ਸੱਦਾ ਆਇਆ। ਡੰਕਨ ਦੀ ਕਲਾ ਅਜੇ ਵੀ ਜਨ-ਸਾਧਾਰਨ ਦੀ ਪਹੁੰਚ ਤੋਂ ਕੋਹਾਂ ਦੂਰ ਸੀ। ਉਚ ਵਰਗ ਦੇ ਦਰਸ਼ਕ ਆਪਣੀ ਹਉਮੈ ਦੀ ਪੂਰਤੀ ਲਈ ਹੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮਾਂ ਵਿਚ ਦਿਲਚਸਪੀ ਲੈਂਦੇ ਸਨ। ਕਲਾ ਦੇ ਵਿਕਾਸ ਵਿਚ ਇਹ ਯਤਨ ਕੋਈ ਸਹਾਈ ਨਹੀਂ ਸੀ ਹੋ ਸਕਦੇ। ਡੰਕਨ ਦੀ ਖੁਦ ਵੀ ਮਾਨਸਿਕ ਤ੍ਰਿਪਤੀ ਨਹੀਂ ਸੀ ਹੋ

ਰਹੀ। ਉਹ ਹੋਰ ਅਣਕਿਆਸੀਆਂ ਬੁਲੰਦੀਆਂ ਛੂਹਣਾ ਚਾਹ ਰਹੀ ਸੀ।

ਉਸ ਨੂੰ ਵੱਡੇ-ਵੱਡੇ ਸੁਪਨੇ ਸਤਾਉਣ ਲੱਗੇ-ਕਾਸ਼! ਉਹ ਅਮਰੀਕਾ ਦੀ ਕਲਾ ਵਿਰਦੀ ਭੱਟ ਨੂੰ ਤਿਆਗ ਕੇ ਲੰਡਨ ਵਰਗੇ ਕੌਮਾਂਤਰੀ ਪ੍ਰਸਿੱਧੀ ਵਾਲੇ ਸ਼ਹਿਰ ਵਿਚ ਆਪਣੀ ਕਲਾ ਵਿਖਾ ਸਕੇ ਪਰ ਕਿਵੇਂ? ਉਸ ਦੇ ਪਰਿਵਾਰ ਦੀ ਰਿਹਾਇਸ਼ ਅਤੇ ਰੋਟੀ ਦਾ ਗੰਭੀਰ ਮਸਲਾ ਉਂਜ ਦਾ ਉਂਜ ਖੜ੍ਹਾ ਸੀ। ਉਹ ਜਿਸ ਹੋਟਲ ਵਿਚ ਕਿਰਾਏ ਦੇ ਕਮਰੇ ਵਿਚ ਰਹਿ ਰਹੀ ਸੀ, ਉਸ ਦਾ ਕਿਰਾਇਆ ਦੇਣਾ ਵੀ ਮੁਸ਼ਕਲ ਹੋ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਇਕ ਦਿਨ ਸਾਰਾ ਪਰਿਵਾਰ ਬੈਠਾ ਵਿਚਾਰ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਇਸ ਹੋਟਲ ਦਾ ਬਕਾਇਆ ਕਿਵੇਂ ਅਦਾ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ! ਤਾਂ ਡੰਕਨ ਦੇ ਮੂੰਹੋਂ ਨਿਕਲਿਆ, "ਯਾ ਰੱਬ, ਉਸ ਹੋਟਲ ਨੂੰ ਅੱਗ ਲੱਗ ਜਾਵੇ।" ਅਚੇਤ ਹੀ ਆਖੀ

ਸੰਗੀਤਕਾਰ ਐਥਲਬਰਟ ਨੇਵਿਨ

ਉਸ ਦੀ ਗੱਲ ਸੱਚੀ ਹੋ ਗਈ। ਹੋਟਲ ਦੀ ਅੱਗ ਵਿਚ ਸਭ ਕੁਝ ਸੜ ਕੇ ਸਵਾਹ ਹੋ ਗਿਆ ਅਤੇ ਨਾਲ ਹੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕੱਪੜੇ ਤੇ ਪੋਸ਼ਾਕਾਂ ਵੀ। ਹੁਣ ਉਹ ਫਿਰ ਸੜਕ ਉੱਤੇ ਸਨ। ਬੇਘਰੇ ਤੇ ਬੇਬਸ! ਪੱਲੇ ਕੱਚੀ ਕੋੜੀ ਵੀ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਹਾਲਾਤ ਦੀ ਇਹ ਕੋਰੀ ਵਿੰਡਬਨਾ ਸੀ ਕਿ ਉਹ ਲੰਡਨ ਜਾਣ ਦੇ ਸੁਪਨੇ ਲੈ ਰਹੀ ਸੀ!!

ਸ਼ਮਸ਼ੇਰ ਸੰਧੂ ਦੀ ਆਮ ਲੋਕਾਂ ਵਿਚ ਪਛਾਣ ਗੀਤਕਾਰ ਵਜੋਂ ਹੈ ਅਤੇ ਬਹੁਤ ਘੱਟ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਪਤਾ ਹੋਵੇਗਾ ਕਿ ਉਹਨੇ ਕਿਸੇ ਜ਼ਮਾਨੇ ਵਿਚ ਕਹਾਣੀਆਂ ਵੀ ਲਿਖੀਆਂ ਅਤੇ ਉਹ ਸਾਹਿਤਕ ਪਰਚਾ 'ਸੰਕਲਪ' ਵੀ ਕੱਢਦਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। 1992 ਵਿਚ ਜਦੋਂ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ 'ਸਭਿਅਚਾਰਕ' ਮੇਲਿਆਂ ਦੀ ਹਵਾ ਵਗਣੀ ਅਰੰਭ ਹੋਈ ਤਾਂ ਉਹ ਗੀਤ ਲਿਖਣ ਲੱਗ ਪਿਆ। ਹੁਣ ਉਸ ਦੇ ਦਾਅਵੇ ਮੁਤਾਬਕ, ਉਹ ਇਕ ਵਾਰ ਫਿਰ ਕਹਾਣੀ 'ਤੇ ਹੱਥ ਅਜ਼ਮਾਏਗਾ। ਇਹ ਕਹਾਣੀ ਉਹਨੇ ਕਈ ਦਹਾਕੇ ਪਹਿਲਾਂ ਲਿਖੀ ਸੀ। ਇਸ ਵਿਚ ਪੇਸ਼ ਪਾਤਰ ਪਿੰਡ ਦੀ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧ ਪਾਤਰ ਹੈ। ਇੰਦਾਂ ਦੇ ਰੰਗ ਹੁਣ ਬੀਤੇ ਦੀ ਬਾਤ ਹੋ ਗਏ ਜਾਪਦੇ ਹਨ।-ਸੰਪਾਦਕ

ਸ਼ਮਸ਼ੇਰ ਸੰਧੂ

ਖ਼ਤਮ ਕੌਰ ਪਿੰਡ ਦੀ ਮਸ਼ਹੂਰ ਤੇ ਬਦਨਾਮ ਔਰਤ ਸੀ। ਆਲੇ-ਦੁਆਲੇ ਦੇ ਪੰਚੀਆਂ ਪਿੰਡਾਂ 'ਚ ਉਹਦੀ ਭੱਲ ਸੀ। ਉਹਨੇ ਪਿੰਡ ਦੇ ਕਿੰਨੇ ਹੀ ਬੰਦਿਆਂ ਨਾਲ ਜੁਆਨੀ 'ਚ ਦੌੜਾਂ ਲਾਈਆਂ ਤੇ ਪੀਘਾਂ ਝੂਟੀਆਂ ਸਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਕੁਝ ਦੇ ਬੱਚਿਆਂ ਦੀ ਹੁਣ ਉਹ ਭੂਆ ਅਖਵਾਉਂਦੀ ਸੀ ਤੇ ਬਾਕੀ ਬਚਦਿਆਂ ਦੀ ਮਾਸੀ।

ਪਿੰਡ ਦੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਮੁੰਡੇ-ਕੁੜੀ ਦੀ ਸੰਗਲੀ-ਕੜੀ ਮੇਲਣੀ ਹੁੰਦੀ, ਉਹ ਝੱਟ ਮਿਲਾ ਦਿੰਦੀ। ਮੁਟਿਆਰਾਂ, ਚੰਚਲ ਕੁੜੀਆਂ ਰਾਤੀਂ ਉਹਨੂੰ ਦੁੱਧ ਦੇ ਗਲਾਸ ਘਰ ਫੜਾ ਕੇ ਜਾਂਦੀਆਂ। ਮਨਚਲੇ ਮੁੰਡੇ ਆਪਣੇ ਖੇਤਾਂ 'ਚੋਂ ਰਾਤ-ਬਰਾਤੇ ਗੰਨੇ,

ਖਰਬੂਜ਼ੇ ਖ਼ਤਮ ਕੌਰ ਦੇ ਘਰ ਸੁੱਟ ਜਾਂਦੇ। ਚਾਹ ਲਈ ਉਸ ਨੇ ਬੱਕਰੀ ਰੱਖੀ ਹੋਈ ਸੀ, ਕਈ ਚੋਬਰ ਡੇਕਾਂ ਦੀਆਂ ਲੈਰੀਆਂ ਟਾਹਣੀਆਂ, ਕਿੱਕਰਾਂ ਦੀ ਲੁੰਗ ਉਹਦੀ ਬੱਕਰੀ ਅੱਗੇ ਰੱਖ ਜਾਂਦੇ।

ਉਸ ਘਰੇ ਉਹਦਾ ਗੋੜਾ ਵੱਧ ਵੱਜਦਾ ਜਿੱਥੇ ਕੁੜੀ ਜਾਂ ਮੁੰਡਾ ਜਵਾਨੀ 'ਚ ਪੈਰ ਰੱਖਦਾ ਹੋਵੇ। ਸਾਰਾ ਦਿਨ ਕੋਲੇ ਕੱਢਣ ਕਰਕੇ ਉਹ ਇਕ ਡੰਗ ਦੀ ਰੋਟੀ ਕਿਸੇ ਨਾ ਕਿਸੇ ਘਰੋਂ ਖਾ ਹੀ ਲੈਂਦੀ।

ਕੰਮ ਵਾਲੀਆਂ ਤੀਵੀਆਂ ਉਹਨੂੰ ਘਰ ਵੜਦੀ ਨੂੰ ਦੇਖ ਮੱਥੇ ਵੱਟ ਪਾਉਂਦੀਆਂ, ਕੰਨੀ ਖਿਸਕਾਉਂਦੀਆਂ ਪਰ ਉਹ ਗੱਲਾਂ ਹੀ ਗੱਲਾਂ 'ਚ ਭਰਮਾ ਲੈਂਦੀ, "ਲੈ ਸੁਣ ਲੈ ਭੈਣ! ਲਾਗਲੇ ਪਿੰਡ ਭੰਮਾਲੀਂ ਕਹਿੰਦੇ ਚੰਨਣ ਸਿਉਂ ਦੇ ਪੋਤੇ ਨੂੰ ਸੱਤ ਮੋਹਰਾਂ ਸਿਓਨੇ ਦੀਆਂ ਮੰਗਣੇ 'ਤੇ ਪਾਈਆਂ।"

"ਕੁੜੇ ਨਿਹਾਲੀ! ਘਰੇ ਈ ਆਂ। ਸੁਣਿਐ ਪਿੰਡ ਰਾਉਵਾਲ ਨਗੋਰੀ ਦੀ ਤੀਮੀਂ ਨੂੰ ਜੜੱਤ ਨਿਆਣੇ ਜੰਮੇ ਆਂ।"

"ਨੀ ਹੰਸਾਂ ਦੀ ਪੱਤੀ 'ਚ ਕਾਣਾ ਕਰਮਾ, ਓਹੀ ਬੱਕਰੀਆਂ ਵਾਲਾ, ਆਂਹਦੇ ਮਾਣੁਕਿਆਂ ਤੋਂ ਮੁੱਲ ਤੀਮੀਂ ਲੈ ਕੇ ਆਇਐ। ਲੈ ਭਾਈ, ਨੱਬਿਆਂ 'ਚ ਤਾਂ ਅੱਜ-ਕੱਲ੍ਹ ਬੱਕਰੀ ਨਈਂ ਆਉਂਦੀ ਤੇ ਉਹ ਤੀਮੀਂ ਲਿਆਇਐ ਨੱਬਿਆਂ ਦੀ। ਚੱਲ ਭਾਈ ਰੋਟੀ ਤੱਤੀ ਤਾਂ ਖਾਊ ਵਿਚਾਰਾ।"

ਅਜਿਹੀਆਂ ਚਟਪਟੀਆਂ ਖ਼ਬਰਾਂ ਉਹ ਘਰੋਂ-ਘਰੀ ਦੱਸਦੀ ਫਿਰਦੀ। ਗੱਲ ਨੂੰ ਮਸਾਲੇ ਲਾ ਕੇ ਇੰਨੀ ਲੰਮੀ ਕਰ ਦਿੰਦੀ ਕਿ ਜੇ ਕਿਸੇ ਔਰਤ ਦਾ ਧਾਰ ਚੋਣ ਲਈ, ਮੱਝ ਪਸਮਾਉਣ ਵਾਸਤੇ ਕੱਟਰੂ ਛੱਡਿਆ ਹੁੰਦਾ ਤਾਂ ਦੋ-ਦੋ ਬਣ ਚੁੱਘ ਜਾਂਦਾ। ਆਟਾ ਗੁੰਨੂਦੀਆਂ ਦਾ ਹੱਥ ਰੁਕ ਜਾਂਦਾ ਤੇ ਆਟੇ ਉਪਰ ਸਿੱਕਰੀ ਆ ਜਾਂਦੀ।

ਉਸ ਸਨਿਚਰਵਾਰ ਨੂੰ ਮੈਂ ਪਿੰਡ ਗਿਆ ਤਾਂ ਮੇਰਾ ਮਿੱਤਰ ਦਿਨ ਦੇ ਛਿਪਾ ਨਾਲ ਮੈਨੂੰ ਮਿਲਣ ਆਇਆ। ਘਰ ਦੀ ਕੱਢੀ ਸ਼ਰਾਬ ਨੇ ਉਹਦੇ ਡੋਰੇ ਗੇਰੂ ਰੰਗੇਕੀਤੇ ਹੋਏ ਸਨ। ਜੁੱਤੀ ਪਾ ਕੇ ਮੈਂ ਬਾਹਰ ਖੇਤਾਂ ਵੱਲ ਉਹਦੇ ਨਾਲ ਆ ਗਿਆ। ਰਸਤੇ ਵਿਚ ਕੋਈ ਗੱਲ ਨਾ ਹੋਈ। ਟਿੱਬੇ 'ਤੇ ਬੈਠਦਿਆਂ ਹੀ ਮੈਂ ਪੁੱਛਿਆ, "ਹੁੰਮਾ। ਫੇਰ ਇਸ ਹਫ਼ਤੇ ਕੋਈ ਗੱਲ ਅੱਗੇ ਵਧੀ ਕਿ ਨਈਂ?" ਉਹ ਜਿਵੇਂ ਦੱਸਣ ਨੂੰ ਕਾਹਲਾ ਸੀ, "ਬਾਈ, ਆਪਣੀ ਤਾਂ ਬੇਵਾਹ। ਉਹ ਨਈਂ ਅੱਖ ਮਿਲਾਉਂਦੀ, ਉਹ ਨਈਂ ਹੁੰਗਾਰਾ ਭਰਦੀ।"

"ਫੇਰ ਹੁਣ?" ਮੈਂ ਪੁੱਛਿਆ।

ਭੂਆ ਖ਼ਤਮ ਕੌਰ

"ਫੇਰ ਹੁਣ!" ਉਹਨੇ ਦੁਹਰਾਇਆ।
"ਜਾ ਕੇ ਖ਼ਤਮ ਕੁਰ ਦੇ ਪੈਰੀਂ ਹੱਥ ਲਾ। ਓਹੀ ਕੋਈ ਜੁਗਤ ਬਣਾਉ।" ਮੈਂ ਰਾਇ ਦਿੱਤੀ।
"ਤੂੰ ਨਾਲ ਚੱਲ।" ਉਸ ਉਤਰ ਦਿੱਤਾ।

ਭੂਆ ਖ਼ਤਮ ਕੌਰ ਦੇ ਘਰ ਪੁੱਜੇ ਤਾਂ ਉਹ ਬੱਕਰੀ ਦੀ ਧਾਰ ਕੱਢ ਰਹੀ ਸੀ। ਦੇਖ ਕੇ ਬੋਲੀ, "ਆ ਵੇ ਪੁੱਤ ਸੋਖਿਆ। ਕਦੇ ਗੰਨੇ ਈ ਚੁਪਾ ਦਿਆ ਕਰ ਭੂਆ ਨੂੰ।" ਫੇਰ ਮੇਰੇ ਵੱਲ ਮੂੰਹ ਭੂਆ ਕੇ ਬੋਲੀ, "ਵੇ ਪਾੜਿਆ, ਤੂੰ ਤਾਂ ਦਿਸਣੋਂ ਈ ਰਹਿ ਗਿਆ। ਹਾਅ, ਸੁਣਿਐ, ਪਰਸੋਂ ਲੁਦੇਹਾਣੇ ਬਾਜ਼ਾਰ 'ਚੋਂ ਗੁੰਡਿਆਂ ਨੇ ਦਿਨ-ਦੀਵੀਂ ਕੁੜੀ ਚੱਕ ਲੀ।"

"ਭੂਆ ਮੈਨੂੰ ਤਾਂ ਪਤਾ ਨਈਂ," ਮੈਂ ਕਿਹਾ।
"ਲੈ ਆਂਹਦੇ, ਪਿਛਲੇ ਮਹੀਨੇ ਵੀ ਓਥੇ ਭਾਰਤ ਨਗਰ ਚੋਕ 'ਚੋਂ ਸੈਕਲ 'ਤੇ ਜਾਂਦੀ ਕੁੜੀ ਦੀ ਕੋਈ ਚੁੰਨੀ ਲਾਹ ਕੇ ਲੈ ਗਿਆ। ਹਾਂ, ਸੱਚ, ਲੈ ਮੈਂ ਤਾਂ ਪੁੱਛਿਆ ਈ ਨਈਂ। ਕਿਵੇਂ ਆਉਣੇ ਹੋਏ ਭਾਈ?"
"ਭੂਆ, ਤੇਰੇ ਗੋਚਰਾ ਇਕ ਕੰਮ ਐ। ਜੇ ਪੂਰਾ ਕਰ ਦੇਵੇਂ ਤਾਂ ਸਾਰੀ ਉਮਰ 'ਹਸਾਨ ਨਾ ਭੁੱਲੀਏ।"

ਹੰਢੀ ਹੋਈ ਤੀਵੀਂ ਝੱਟ ਸਾਡੀ ਅੱਖ ਪਛਾਣ ਗਈ। ਬਾਹਰਲਾ ਬੂਹਾ ਭੇਤ ਆਈ। ਪੀੜ੍ਹੀ ਨੇੜੇ ਖਿੱਚ ਕੇ ਬੋਲੀ, "ਹੁਕਮ ਕਰੋ?"

"ਸਾਡੀ ਤਾਂ ਅਰਜ਼ ਐ। ਲੱਸੀ ਪੀਣਿਆਂ ਦੀ ਲੰਮੇ ਉੱਤੇ ਸੋਖਾ ਡੁੱਲ੍ਹਿਆ ਫਿਰਦੈ। ਉਂ ਤਾਂ, ਉਹ ਵੀ ਫਸਜੂ ਫਸਜੂ ਕਰਦੀ ਆ ਪਰ ਜਕੋ-ਤਕੀ 'ਚ ਈ ਛੇ ਮਹੀਨੇ ਨੰਘ ਚੱਲੇ ਨੇ।"

ਭੂਆ ਮੇਰੀ ਗੱਲ ਸੁਣ ਕੇ ਪਹਿਲਾਂ ਮੁਸਕਰਾਈ ਤੇ ਫੇਰ ਹੱਸੀ। ਕਹਿਣ ਲੱਗੀ, "ਵੇ ਮੁੰਡਿਓ, ਮੇਰੇ ਕਿਉਂ ਧੌਲੇ ਚੁਗੋਨੇ ਉਂ। ਤੁਸੀਂ ਸਿੱਧੇ ਮੱਥੇ ਈ ਮਿਲੋ। ਲੈ ਪਿਛਲੇ ਐਤਵਾਰ ਦੀ ਗੱਲ ਆ। ਕਿੱਤੀ ਦੀ ਗੱਲ ਕਰਾ 'ਤੀ ਨੰਬੜਾਂ ਦੇ ਦੋਹੜੇ ਨਾਲ। ਵਿਚਾਰੀ ਕਿੱਤੀ ਕੀ ਜਾਣੇ ਇਸਕੇ ਦੀਆਂ ਰਮਜ਼ਾਂ ਨੂੰ। ਏਸੇ ਚੁੜੇਲ ਜਿਹੀ ਲੰਮੇ ਨੂੰ ਉਹ ਦੱਸ ਬੈਠੀ। ਇਹਨੇ ਫੱਟ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਘਰੇ ਜਾ ਦੱਸਿਆ। ਸਾਰੇ ਪਿੰਡ 'ਚ ਵਿਚਾਰੇ ਦੋਹੜੇ ਦੀ

ਲਾਲਾ-ਲਾਲਾ ਹੋ ਗਈ। ਮੈਂ ਤਾਂ ਭਾਈ ਖੱਜਲ ਹੋ ਜੂ। ਲੰਮੇ ਨੂੰ ਕੀ ਪੜ੍ਹੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਵਾਦਾਂ ਦਾ। ਨੂਰੀ ਝੂਟੇ ਹਰ ਕਿਸੇ ਦੀ ਕਿਸਮਤ 'ਚ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੇ।"

"ਇਉਂ ਨਾ ਕਰ ਭੂਆ। ਅਸੀਂ ਤਾਂ ਹੁਣ ਤੇਰੇ ਰੱਖਣ ਦੇ ਆਂ। ਕੱਢ ਦੇ ਗਊ ਗਾਰੇ 'ਚੋਂ।" ਸੋਖੇ ਨੇ ਵੀ ਚੁੱਪ ਤੋੜੀ। ਮੈਂ ਸੋਚਿਆ ਭੂਆ ਨੇ ਪੈਸਿਆਂ ਬਿਨਾ ਨਈਂ ਹੁੰਗਾਰਾ ਭਰਨਾ, "ਤੂੰ ਭੂਆ ਆਵਦੀ ਫੀਸ ਲੈ ਠੋਕ ਕੇ ਤੇ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰ ਵੇਖ।"

ਹਟਵਾਣੀਆਂ ਵਾਂਗੂੰ ਭੂਆ ਝੱਟ ਬੈਠ ਬਦਲ ਗਈ, "ਲੈ ਮੈਂ ਆਪਣੀ ਜਣੇ ਪੂਰੀ ਕੋਹਟ ਕਰੂੰ ਤੇ ਰੁਪਈਏ ਲਉਂ ਪੂਰੇ ਪੰਦਰਾਂ। ਅਗਲੇ ਐਤਵਾਰ ਐਨ ਦੁਪਹਿਰੇ ਆ ਜਾਇਓ।"

ਸਾਈ ਵਜੋਂ ਅਸੀਂ ਪੰਜ ਰੁਪਏ ਦਾ ਨੋਟ ਵਧਾਇਆ। ਉਹ ਬੋਲੀ, "ਨਾ ਭਾਈ, ਲੇਖਾ ਮਾਂਵਾਂ-ਧੀਆਂ ਦਾ। ਜੂਏ ਤੇ ਇਸਕੇ 'ਚ ਹੁਧਾਰ ਨਈਂ ਚੱਲਦੇ। ਪੈਸੇ ਪਹਿਲੋਂ ਈ ਪੂਰੇ ਦੇ ਜੋ, ਆਪਾਂ ਰੀਤ ਨਈਂ ਭੰਨਣੀ। ਪਹਿਲੇ ਦਿਨੋਂ ਹੀ ਮੇਰਾ ਤਾਂ ਸੁਭਾਅ, ਪਈ ਕੰਮ ਠੋਕ ਵਜਾ ਕੇ ਕਰਨਾ ਤੇ ਪੈਸੇ ਵੀ ਠੋਕ ਕੇ ਲੈਣੇ।" ਅਸੀਂ ਪੰਜਾਂ ਦੇ ਹੋਰ ਦੋ ਨੋਟ ਦੇ ਕੇ ਬਾਹਰ ਆ ਗਏ।

ਮਿਥੇ ਦਿਨ, ਮਿਥੇ ਸਮੇਂ ਅਨੁਸਾਰ ਅਸੀਂ ਮਿਥੀ ਥਾਂ ਪੁੱਜ ਗਏ। ਭੂਆ ਨੇ ਕੋਠੜੀ 'ਚ ਵਿਛੇ ਬਿਸਤਰੇ 'ਤੇ ਬਿਠਾਇਆ ਤੇ ਬੋਲੀ, "ਮੈਂ ਲੰਮੇ ਨੂੰ ਲੈਣ ਜਾਨੀ ਆਂ। ਗੱਲ ਬਣਗੀ।" ਤੇ ਫਿਰ ਮੈਨੂੰ ਕਹਿਣ ਲੱਗੀ, "ਤੂੰ ਪਾੜਿਆ, ਆਹ ਨਾਲ ਦੇ ਤੂੜੀ ਵਾਲੇ ਅੰਦਰ ਮੰਜੀ ਡਾਹ ਕੇ ਪੈ ਜਾ।"

ਜਾਣ ਲੱਗੀ ਉਹ ਬਾਹਰੋਂ ਕੁੰਡਾ ਲਾ ਗਈ। ਕੁਝ ਦੇਰ ਪਿੱਛੋਂ ਕੁੰਡਾ ਖੜਕਿਆ। ਫਿਰ ਕੋਠੜੀ ਦਾ ਬੂਹਾ ਭਿੜਨ ਅਤੇ ਫੇਰ ਬਾਹਰਲਾ ਬੂਹਾ ਬੰਦ ਹੋਣ ਦੀ ਆਵਾਜ਼ ਸੁਣਾਈ ਦਿੱਤੀ। ਭੂਆ ਮੇਰੇ ਵੱਲ ਆਈ, "ਲੈ ਪਾੜਿਆ, ਤੂੰ ਨਾ ਹਿੱਲੀ ਏਥੋਂ। ਮੈਂ ਵਿਹੜੇ 'ਚ ਰਾਖੀ ਬੈਠਦੀ ਆਂ।" ਕਹਿ ਕੇ ਉਹ ਤੁਰ ਗਈ।

ਅਗਲੇ ਪਲ ਹੀ ਰੋਸ਼ਨਦਾਨ ਵਿਚੋਂ ਮੈਨੂੰ 'ਘੁਰ' 'ਘੁਰ' ਸੁਣਾਈ ਦਿੱਤੀ। ਉਸ ਕੋਠੜੀ ਦਾ ਅਤੇ ਇਸ ਤੂੜੀ ਵਾਲੇ ਕੋਠੇ ਦਾ ਰੋਸ਼ਨਦਾਨ ਸਾਂਝਾ

ਸੀ। ਆਵਾਜ਼ ਹੋਰ ਉੱਚੀ ਹੋ ਗਈ ਪਰ ਸ਼ਬਦ ਸਮਝ ਨਹੀਂ ਸੀ ਆ ਰਹੇ। ਮੈਨੂੰ ਕੀ ਸੁੱਤੀ। ਮੰਜੀ ਨੂੰ ਪੈਂਦ ਪਰਨੇ ਖੜ੍ਹੀ ਕਰਕੇ ਰੋਸ਼ਨਦਾਨ ਵਿਚਦੀ ਕੋਠੜੀ ਵੱਲ ਬੋਲੇ ਝਾਕਿਆ। ਸੋਖਾ ਨੀਵੀਂ ਪਾਈ ਕੁੰਗਤਿਆ ਬੈਠਾ ਸੀ। ਲੰਮੇ ਬਿਫਰੀ ਸ਼ੇਰਨੀ ਵਾਂਗੂੰ ਚਿੰਘਾੜ ਰਹੀ ਸੀ, "ਐਥੇ ਮੈਂ ਤਾਂ ਆਈ ਕਿ ਤੇਰੇ ਨਾਲ ਦੋ ਹੱਥ ਕਰਨੇ ਸੀ। ਤੂੰ ਮੈਨੂੰ ਬਰਫੀ ਦੀ ਟੁਕੜੀ ਸਮਝਿਐ! ਤੂੰ ਸੋਚਿਆ ਹੋਣੈ, ਇਹਦੇ ਕੋਈ ਭਰਾ ਨਈਂ। ਫਿਰ ਕੀ ਹੋਇਆ, ਮੈਂ ਤਾਂ ਪੁੱਠੇ ਹੱਥ ਦੀ ਚਪੇੜ ਮਾਰ ਕੇ ਤੇਰੇ ਸੱਤ ਗੋਤੇ ਖੁਆ ਦੁੰ।"

ਸੋਖਾ ਚੁੱਪ ਸੀ। ਬਿਲਕੁਲ ਚੁੱਪ। ਕਦੇ ਸੱਜਾ ਗੋੜਾ ਖੁਰਕ ਲਵੇ, ਕਦੇ ਖੱਬਾ। ਅੱਖਾਂ ਧਰਤੀ 'ਚ ਗੱਡੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਸਨ।

ਲੰਮੇ ਫੇਰ ਗੜ੍ਹਕੀ, "ਤੂੰ ਅੱਖ ਤਾਂ ਚੁੱਕ ਤਾਂਹਾਂ। ਮੈਂ ਤਾਂ ਜੇ ਅੱਜ ਪੁੜੈਣ ਤੋਂ ਮਾਮੇ ਦੇ ਪੁੱਤਾਂ ਨੂੰ ਬੁਲਾ ਕੇ ਦੱਸ ਦਿਆਂ ਤਾਂ ਤੈਨੂੰ ਰਾਤੋ-ਰਾਤ ਖਪਾ ਦੇਣ। ਸੱਤਾਂ ਜਣਿਆਂ ਨੂੰ ਬੁਰਕੀ ਬੁਰਕੀ ਆਉ ਤੇਰੀ ਵੱਡੇ ਖੱਬੀਖਾਨ ਦੀ।" ਤੇ ਉਹਨੇ ਸੱਜੇ ਹੱਥ ਨੂੰ ਇਉਂ ਸੋਖੇ ਵੱਲ ਵਧਾਇਆ ਜਿਵੇਂ ਉਹਦੇ ਮੂੰਹ 'ਚ ਤੁੰਨਣਾ ਹੋਵੇ। ਸੋਖੇ ਨੇ ਲੰਮਾ ਸਾਹ ਲੈ ਕੇ ਹਉਕਾ ਜਿਹਾ ਛੱਡਿਆ। ਉਧਰੋਂ ਭੂਆ ਮੇਰੇ ਵੱਲ ਭੱਜੀ ਆਈ। ਮੈਂ ਬੋਲੇ ਉਤਰਿਆ ਤਾਂ ਹਫ਼ੀ ਹੋਈ ਬੋਲੀ, "ਕੁੜੀ ਤਾਂ ਪੈ ਨਿਕਲੀ ਮੁੰਡੇ ਨੂੰ। ਹੁਣ ਕੀ ਲਾਜ ਬਣਾਈਏ।"

"ਦੇਖੀ ਜਾਉ ਜਿਹੜੀ ਹੋਉ। ਤੂੰ ਬਹਿ ਜਾ ਏਥੇ ਈ," ਮੈਂ ਕਿਹਾ। ਉਹ ਬੋਲੇ ਹੀ 'ਵਾਖਰੂ' 'ਵਾਖਰੂ' ਕਰਦੀ ਬੈਠ ਗਈ। ਮੈਂ ਫੇਰ ਮੰਜੀ 'ਤੇ ਚੜ੍ਹ ਕੇ ਕੰਨ ਅਤੇ ਮੂੰਹ ਅੰਦਰ ਨੂੰ ਕੀਤੇ। ਸੋਖਾ ਨਾ ਉਤਲੀ ਦੰਦੀ, ਨਾ ਬੱਲੜੀ ਦੰਦੀ। ਬਸ, ਘੋਸਲ ਜਿਹੀ ਵੱਟੀ ਚੁੱਪਚਾਪ ਅਤੇ ਅਹਿੱਲ ਬੈਠਾ ਸੀ। ਕੁੜੀ ਦਾ ਪਾਰਾ ਫੇਰ ਚੜ੍ਹ ਗਿਆ।

"ਮੈਨੂੰ ਛੀ ਮਹੀਨੇ ਹੋਗੇ ਤੇਰੇ ਮੂੰਹ ਵੱਲ ਵੇਹਦੀ ਨੂੰ। ਪਈ ਇਹ ਹੁਣ ਵੀ ਮੇਰਾ ਪਿੱਛਾ ਛੱਡਦਾ, ਹੁਣ ਵੀ। ਤੂੰ ਸਮਝਿਆ ਹੋਣੈ, ਭੋਲੀ-ਭਾਲੀ ਕੁੜੀ ਐ।" ਤੇ ਫੇਰ ਉਹ ਮੰਜੇ ਤੋਂ ਉਠਦੀ ਬੋਲੀ, "ਲੈ ਜੇ ਬੰਦੇ ਦਾ ਹੋਵੇਗਾ ਤਾਂ ਮੁੜ ਕੇ ਮੇਰੇ ਪਰਛਾਵੇਂ ਵੱਲ ਨਾ ਝਾਕੀ। ਇਸ ਵਾਰ ਤੈਨੂੰ ਛੱਡ 'ਤਾ। ਫੇਰ ਆਪਣਾ ਪੜ੍ਹਿਆ ਵਿਚਾਰੀ। ਮੈਥੋਂ ਬੁਰਾ ਕੋਈ ਨਈਂ ਹੋਊ।"

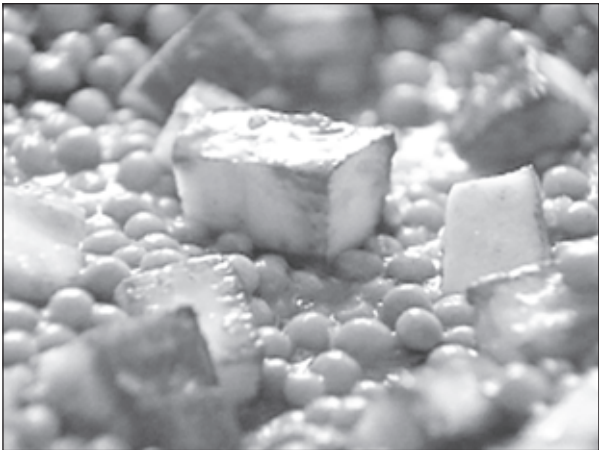
ਲੰਮੇ ਨੇ ਅੰਦਰੋਂ ਗੁੱਸੇ 'ਚ ਬੂਹਾ ਖੜਕਾਇਆ। ਮੈਂ ਮੰਜੀ ਤੋਂ ਬੋਲੇ ਉਤਰ ਆਇਆ। ਲੰਮੇ ਨੇ ਭੂਆ ਵੱਲ ਕਹਿਰੀ ਨਜ਼ਰੇ ਤੱਕਿਆ।

(ਬਾਕੀ ਸਫਾ 35 'ਤੇ)

ਪੋਣਾ ਤੇ ਕੰਪਿਊਟਰ ਵਾਲੇ ਲੋਕ ਵਿਚ ਅਸੀਂ ਪਨੀਰ ਸ਼ਬਦ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਕੀਤਾ ਸੀ। ਭਾਵੇਂ ਉਹ ਅਸਲੀ ਪਨੀਰ ਨਹੀਂ ਸੀ ਪਰ ਜਿਵੇਂ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਗਰੀਬਾਂ ਨੂੰ ਛੋਲੇ ਹੀ ਬਦਾਮ, ਲੱਸੀ ਦੇ ਫੋਕਟ ਨੂੰ ਹੀ ਪਨੀਰ ਸਮਝ ਲੈਣਾ ਵੀ ਅਕਸਰ ਮਨੁੱਖ ਮਾਤਰ ਦੀ ਮਜ਼ਬੂਰੀ ਹੈ। ਪਿੰਡਾਂ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦਾ ਆਮ ਪੰਜਾਬੀ ਕਿਸੇ ਅਸਲੀ ਪਨੀਰ ਖਾਂਦਾ ਹੈ। ਪਰ ਜਿਵੇਂ ਜਿਵੇਂ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਖੁਸ਼ਹਾਲੀ ਆਉਂਦੀ ਗਈ, ਖਾਣ-ਪੀਣ ਵਿਚ ਵੀ ਢੇਰ ਸਾਰੇ ਹੋਰ ਦੇਸ਼ੀ ਬਦੇਸ਼ੀ ਪਕਵਾਨ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋ ਗਏ। ਮਟਰ ਪਨੀਰ, ਪਾਲਕ ਪਨੀਰ, ਸਾਗ ਪਨੀਰ ਆਦਿ ਪਹਿਲਾਂ ਬਰਾਤਾਂ ਵਿਚ ਵਰਤਾਏ ਜਾਣ ਲੱਗੇ ਤੇ ਹੌਲੀ ਹੌਲੀ ਮਧ ਵਰਗ ਦੀ ਖੁਰਾਕ ਵਿਚ ਵੀ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋ ਗਏ। ਅੱਜ ਕਲ੍ਹਾ ਦੁਕਾਨਾਂ ਤੋਂ ਕਾਰਖਾਨਿਆਂ ਵਿਚ ਬਣਾਇਆ ਪਨੀਰ ਮਿਲ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਹੁਣ ਤਾਂ ਕੈਨੇਡਾ, ਅਮਰੀਕਾ ਵਿਚ ਵੀ ਵਪਾਰਕ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਪਨੀਰ ਤਿਆਰ ਹੋਣ ਲੱਗ ਪਿਆ ਹੈ। ਉਂਜ਼ ਘਰ ਵਿਚ ਵੀ ਪਨੀਰ ਨੂੰ ਤਿਆਰ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਕੋਈ 'ਨੰਦ ਨਹੀਂ' ਪੜ੍ਹਨੇ ਪੈਂਦੇ, ਉਬਲੇ ਦੁਧ ਵਿਚ ਨਿੰਬੂ ਨਿਚੋੜੋ, ਬਣੇ ਹੋਏ ਫੁੱਟਾਂ ਨੂੰ ਪੋਣੇ ਵਿਚੀਂ ਪੁਣੇ ਤੇ ਉਪਰ ਭਾਰ ਪਾ ਦਿਉ, ਪਨੀਰ ਤਿਆਰ ਹੈ। ਬੱਸ ਏਨੀ ਹੀ ਕਹਾਣੀ ਹੈ, ਇਸ ਵੱਡੇ ਪਨੀਰ ਦੀ। ਚੀਜ਼ ਅਤੇ ਪਨੀਰ ਵਿਚ ਫਰਕ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਚੀਜ਼ ਵਿਚ ਦੁਧ ਨੂੰ ਫਿਟਾਉਣ ਲਈ ਵੱਡੇ ਦੇ ਪੇਟ ਵਿਚ ਉਪਲਬਧ ਇਕ ਪਦਾਰਥ ਰੈਨਟ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਜਦ ਕਿ ਪਨੀਰ ਸ਼ੁਧ ਸ਼ਾਕਾਹਾਰੀ ਚੀਜ਼ ਹੋਣ ਕਾਰਨ ਇਸ ਵਿਚ ਨਿੰਬੂ ਵਗੈਰਾ ਦੀ ਖਟਾਸ ਵਰਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

ਸ਼ਾਕਾਹਾਰੀ ਅਮੀਰ ਲੋਕ ਮੀਟ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਪਨੀਰ ਖਾਂਦੇ ਹਨ ਕਿਉਂਕਿ ਇਸ ਵਿਚ ਪ੍ਰੋਟੀਨ ਦੀ ਮਾਤਰਾ ਬਹੁਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਸ਼ਾਹੀ ਪਨੀਰ ਕੌਰਮਾ

ਇਕ ਮੁਗਲਈ ਪਕਵਾਨ ਹੈ। ਸ਼ਾਹੀ ਫਾਰਸੀ ਸ਼ਬਦ ਹੈ ਜੋ ਸ਼ਾਹ ਤੋਂ ਬਣਿਆ ਤੇ ਜਿਸ ਦਾ ਅਰਥ ਰਾਜਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ ਕਸ਼ਤਰੀ ਤੇ ਪੰਜਾਬੀ ਖੱਤਰੀ ਦਾ ਸੁਜਾਤੀ ਹੈ। ਕੌਰਮਾ ਤੁਰਕ ਭਾਸ਼ਾ ਦਾ ਸ਼ਬਦ ਹੈ ਜੋ ਪ੍ਰਾਚੀਨ ਤੁਰਕੀ ਭਾਸ਼ਾ ਦੇ ਸ਼ਬਦ Kagur ਤੋਂ ਬਣਿਆ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿਚ ਇਸ ਦਾ ਅਰਥ ਭੁੰਨਣਾ, ਤਤਕਣਾ ਆਦਿ ਹੈ। ਇਸ ਸ਼ਬਦ ਦੇ ਹੋਰ ਭਾਸ਼ਵਾਂ ਵਿਚ ਵੀ ਕਈ ਰੂਪ ਮਿਲਦੇ ਹਨ

ਜਿਵੇਂ ਉਜ਼ਬੇਕ: ਕੌਵੂਰ; ਤਾਤਾਰ: ਕੁਵੀਰ; ਅਜ਼ਰਬਾਈਜਾਨੀ: ਗੋਵੂਰ; ਖਾਕਾਸੀਅਨ: ਸ਼ੋਰ; ਕਿਰਗਿਜ਼: ਕੁਰੂ ਵਗੈਰਾ ਵਗੈਰਾ। ਭਾਰਤੀ ਭਾਸ਼ਾਵਾਂ ਵਿਚ ਵੀ ਇਸ ਦੇ ਅਲੱਗ ਅਲੱਗ ਰੂਪ ਮਿਲਦੇ ਹਨ: ਹਿੰਦੀ, ਉਰਦੂ, ਪੰਜਾਬੀ ਪਨੀਰ; ਮਰਾਠੀ ਪਨੇਰ; ਬੰਗਾਲੀ ਪਨਿਰ; ਬਲੋਚੀ ਫਨੇਰ; ਪਸ਼ਤੋ ਪਨੇਰ; ਕੁਰਦਿਸ਼ ਫੇਨਿਰ ਆਦਿ। ਬੰਗਾਲੀ ਅਤੇ

ਉਤੀਆਂ ਵਿਚ ਪਨੀਰ ਲਈ ਛੈਨਾ ਸ਼ਬਦ ਵੀ ਵਰਤਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਜੋ ਛਾਨਣਾ ਤੋਂ ਬਣਿਆ ਹੈ। ਰਸਗੁੱਲਾ ਬਣਾਉਣ ਵਿਚ ਵੀ ਛੈਨੇ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਪੋਣੇ ਰਾਹੀਂ ਲੱਸੀ ਤੋਂ ਦੇਸੀ ਪਨੀਰ ਪੁਣ ਲੈਂਦੇ ਹਾਂ। ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਦੀ ਇਕ ਮਿਠਾਈਆਂ ਦੀ ਦੁਕਾਨ ਨੇ ਮੁੱਦਤਾਂ ਪਹਿਲਾਂ 'ਛੈਣਾ ਮੂਰਗੀ' ਨਾਂ ਦੀ ਮਿਠਾਈ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤੀ ਸੀ ਜਿਸ ਦੀ ਸਮਝ ਹੁਣ ਆਉਣ ਲੱਗੀ ਹੈ। ਇਹ ਮਿਠਾਈ ਚਾਸ਼ਨੀ ਵਿਚ ਡੁਬੋਏ ਪਨੀਰ ਦੇ ਟੁਕੜੇ ਹਨ। ਪਨੀਰ ਠੇਠ ਫਾਰਸੀ ਦਾ ਸ਼ਬਦ ਹੈ, ਭਾਵੇਂ ਫਾਰਸੀ ਖਾਣਿਆਂ ਵਿਚ ਇਸ ਦੀ ਸ਼ੁਮੂਲੀਅਤ ਨਹੀਂ ਦਿਸਦੀ। ਫਾਰਸੀ ਦੀ ਸਬਜ਼ੀਆਂ ਦੇ ਪਕਵਾਨਾਂ ਬਾਰੇ ਇਕ ਕਿਤਾਬ ਵਿਚ ਇਕ ਪਕਵਾਨ 'ਪਨੀਰ ਕੁਰਦ' ਬਣਾਉਣ ਬਾਰੇ ਹਦਾਇਤਾਂ ਦਿੱਤੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਹਨ ਜੋ ਕਿ ਉਪਰ ਦੱਸੇ ਪਨੀਰ ਬਣਾਉਣ ਦੇ ਢੰਗ ਵਾਲੀਆਂ ਹੀ ਹਨ। ਉਥੇ ਨਿੰਬੂ ਦੀ ਜਗ੍ਹਾ 'ਲੀਮੂ ਤੁਰਸ' ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕੀਤੀ ਹੋਈ ਹੈ। ਇਥੇ ਪਾਠਕ ਨਿੰਬੂ ਸ਼ਬਦ ਵਾਲੇ ਲੇਖ ਨੂੰ ਵੀ ਯਾਦ ਰੱਖਣ।

ਵਿਅੰਗ ਵਾਲੀ ਗੱਲ ਹੈ ਕਿ ਆਧੁਨਿਕ ਇਰਾਨੀ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਪਨੀਰ ਸ਼ਬਦ ਸਮਝਾਉਣ ਲਈ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਸ਼ਬਦ curd ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਅਫਰੀਕਾ ਵਿਚ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦਾ ਮਿਰਚ ਪਰਿਵਾਰ ਦਾ ਇਕ ਪੌਦਾ ਹੈ 'mutungujj' ਜਿਸ ਨੂੰ ਬਲੋਚ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿਚ ਪਨੀਰ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਇਸ ਦੇ ਰਸ ਨਾਲ ਦੁਧ ਨੂੰ ਫਿਟਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ਆਰਮੀਨੀਅਨ ਸਟਰਿੰਗ ਚੀਜ਼ ਅਤੇ ਪਿਕਨਿਕ ਵਾਈਟ ਚੀਜ਼ ਦੇ ਡੱਬਿਆਂ 'ਤੇ ਜੋ ਤੁਸੀਂ ਆਰਮੀਨੀਅਨ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿਚ ਲਿਖੇ ਸ਼ਬਦ ਪੜ੍ਹੋ ਤਾਂ 'ਹਿਵਾਸੁਅਗਕ ਪਨੀਰ' ਅਤੇ 'ਪਿਕਨਿਕ-ਏ-ਪਨੀਰ' ਸ਼ਬਦ ਪੜ੍ਹਨ ਨੂੰ ਮਿਲਣਗੇ। ਤੁਰਕ ਰੈਸਤੌਰਾਂ ਵਿਚ 'ਪੇਨੀਰਲੀ ਪੀਜ਼ਾ' ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਤੁਰਕ ਭਾਸ਼ਾ ਦੇ ਕੌਸ਼ਾਂ ਵਿਚ ਚੀਜ਼ ਲਈ 'ਪਨੀਰ' ਅਤੇ 'ਪੇਨੀਰੀ' ਸ਼ਬਦ ਮਿਲਦੇ ਹਨ। ਇਕ ਤੁਰਕ ਕਹਾਵਤ ਹੈ: ਪੇਨੀਰੀ ਏਕਮੇਕ, ਹਾਜ਼ਿਰ ਯੇਮੇਕ ਅਰਥਾਤ ਰੋਟੀ ਅਤੇ ਪਨੀਰ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਭੋਜਨ ਹਾਜ਼ਿਰ ਹੈ। ਆਰਮੀਨੀਅਨ ਵਿਚ ਵੀ ਇਕ ਕਹਾਵਤ ਹੈ:

ਵੋਰਤੋਗ ਹਤਸ ਆਈਨਤੋਗ ਕਤਸ
ਵੋਰਤੋਗ ਪਨੀਰ ਆਈਨਤੋਗ ਬਨੀਰ
ਅਰਥਾਤ, ਜਿਥੇ ਰੋਟੀ ਹੈ ਉਥੇ ਰਹੋ, ਜਿਥੇ ਪਨੀਰ ਹੈ ਉਥੇ ਕੰਮ ਕਰੋ।

ਇਹ ਕਹਾਵਤ ਕੁਝ ਕੁਝ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਵਤਾਂ, 'ਜਿਥੇ ਦੇਖਾਂ ਤਵਾ ਪਰਾਤ ਉਥੇ ਗਵਾਂ ਸਾਰੀ ਰਾਤ' ਨਾਲ ਮਿਲਦੀ ਜੁਲਦੀ ਹੈ। ਪਨੀਰ ਸ਼ਬਦ ਦੇ ਮੁਢ ਬਾਰੇ ਕਈ ਰਾਵਾਂ ਮਿਲਦੀਆਂ ਹਨ। ਕਈ ਇਸ ਨੂੰ ਤੁਰਕ ਭਾਸ਼ਾ ਦਾ ਸ਼ਬਦ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਤੇ 'ਹਰ ਚੀਜ਼ ਭਾਰਤ 'ਚ ਪੈਦਾ ਹੋਈ' ਕਹਿਣ ਵਾਲੇ ਇਸ ਨੂੰ ਰਿਗ ਵੇਦ ਵਿਚ ਵਰਣਿਤ 'ਪਣੀਆਂ' (ਜਿਸ ਤੋਂ ਬਣੀਆ ਸ਼ਬਦ ਬਣਿਆ) ਤੋਂ ਬਣਿਆ ਦੱਸਦੇ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਖਿਆਲ ਹੈ ਕਿ ਪਹਿਲਾਂ ਪਹਿਲ ਪਣੀਆਂ ਨੇ ਹੀ ਪਨੀਰ ਬਣਾਇਆ। ਇਕ ਥਾਂ ਤੇ ਇਹ ਵੀ ਲਿਖਿਆ ਮਿਲਦਾ ਹੈ ਕਿ ਭਗਵਤ ਪੁਰਾਣ ਵਿਚ ਪਨੀਰ ਸ਼ਬਦ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਹੈ। ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਦੇ ਦੁਧ ਅਤੇ ਇਸ ਤੋਂ ਬਣੀਆਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਨਾਲ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਲਗਾਓ ਬਾਰੇ ਤਾਂ ਸਾਰੇ ਹੀ ਜਾਣਦੇ ਹਨ। ਕੁਝ ਵੀ ਹੋਵੇ ਪੁਰਾਤਨ ਭਾਰਤੀ ਗ੍ਰੰਥਾਂ ਵਿਚ ਪਨੀਰ ਸ਼ਬਦ ਮੌਜੂਦ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਭਾਵੇਂ ਇਸ ਵਰਗੀ ਦੁਧ ਤੋਂ ਬਣਦੀ ਕੋਈ ਚੀਜ਼ ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਮਿਆਂ ਵਿਚ ਪ੍ਰਚਲਤ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਅਜੇ ਤੱਕ ਪਨੀਰ ਦਾ ਹੱਕ ਅਸੀਂ ਫਾਰਸੀ ਨੂੰ ਦਿੰਦੇ ਹਾਂ। ਪਹਿਲਵੀ ਭਾਸ਼ਾ

**ਸ਼ਬਦ
ਝਰੋਖਾ**

ਬਲਜੀਤ ਬਾਸੀ

ਫੋਨ: 734-454-4958

ਵਿਚ ਪਨੀਰ ਸ਼ਬਦ ਮੌਜੂਦ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਉਪਰ ਲਿਖੀ ਇਕ ਕਵਿਤਾ ਵੀ ਮਿਲਦੀ ਹੈ।

ਫਾਰਸੀ ਅਤੇ ਆਰਮੀਨੀਅਨ ਭਾਸ਼ਾਵਾਂ ਵਿਚ ਪੁਰਾਣੀ ਸਾਂਝ ਹੈ। ਯੇਰੋਵਾਨ ਸਟੇਟ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਫਾਰਸੀ ਭਾਸ਼ਾ ਦਾ ਇਕ ਵੱਡਾ ਆਕਾਰੀ ਨਿਰੁਕਤਕ ਕੇਂਦਰ ਤਿਆਰ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਪਰ 1890 ਵਿਚ ਪੋਲ ਹੋਰਨ ਦੁਆਰਾ ਫਾਰਸੀ ਸ਼ਬਦਾਵਲੀ ਬਾਰੇ ਛਪੀਆਂ ਦੇ ਕਿਤਾਬਾਂ ਅਜੇ ਵੀ ਪ੍ਰਮਾਣੀਕ ਮੰਨੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਉਸ ਅਨੁਸਾਰ ਦੁਧ ਲਈ ਫਾਰਸੀ ਦਾ ਪੁਰਾਣਾ ਸ਼ਬਦ ਪੇਮ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਅਵੇਸਤਾ ਦਾ ਸ਼ਬਦ ਬਣਿਆ ਪਯਾਹ। ਇਹ ਸ਼ਬਦ ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ ਦੇ ਪਯਸ ਸ਼ਬਦ ਦਾ ਸੁਜਾਤੀ ਹੈ। ਪੀਨੁ ਖੱਟਾ ਦੁਧ ਹੈ ਜਿਸ ਤੋਂ ਅੱਗੇ ਪਨੀਰ ਸ਼ਬਦ ਬਣਿਆ। ਪੋਲ ਹੋਰਨ ਅਨੁਸਾਰ ਆਰਮੀਨੀਅਨ ਵਿਚ ਪਨੀਰ ਸ਼ਬਦ ਪੰਜਵੀਂ ਸਦੀ ਵਿਚ ਮੌਜੂਦ ਸੀ। ਇਸ ਦਾ ਭਾਰੋਪੀ ਮੂਲ poid ਨਿਰਧਾਰਿਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਰਾਹੀਂ ਦੁਧ ਨਾਲ ਸਬੰਧਿਤ ਹੋਰ ਭਾਸ਼ਾਵਾਂ ਦੇ ਸ਼ਬਦ ਜੋੜੇ ਗਏ ਹਨ ਜਿਵੇਂ ਲਿਥੁਏਨੀਅਨ ਪੀਯਨਾਸ ਅਤੇ ਲਾਤਵੀਅਨ ਪੀਅਨਾਸ। Poid ਮੂਲ ਦਾ ਅਰਥ ਹੈ 'ਭਰਪੂਰ ਹੋਣਾ'। ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਸ਼ਬਦ fat ਇਸੇ ਨਾਲ ਸਬੰਧਿਤ ਹੈ। ਕੁਝ ਵਿਦਵਾਨ pituitary, ਅਤੇ Irish ਵੀ ਇਸ ਨਾਲ ਜੋੜਦੇ ਹਨ।

ਪੰਜਾਬੀਆਂ ਦੀ ਮਰੀ ਗੈਰਤ ਕਾਰਨ ਵਧ-ਫੁੱਲ ਰਹੀ ਹੈ ਮਾੜੀ ਗਾਇਕੀ

ਪਿਛਲੇ ਦਸ ਸਾਲਾਂ ਵੱਲ ਝਾਤ ਮਾਰ ਕੇ ਵੇਖੋ, ਕਿੰਨੇ ਕਲਾਕਾਰਾਂ ਮਾੜਾ ਗਾਇਆ ਤੇ ਅਸੀਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਕਿੰਨੀ ਕੁ ਖਿਲਾਫਤ ਕੀਤੀ। ਜਾਪਦੇ ਜਿਵੇਂ ਪੂਰਾ ਪੰਜਾਬ ਹੀ 'ਦੜ ਵੱਟ ਜ਼ਮਾਨਾ ਕੱਟ' 'ਤੇ ਅਮਲ ਕਰ ਮੂੰਹ ਭੁਆਂ ਖਲੋ ਗਿਆ ਹੋਵੇ। ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਫਿਕਰ ਨਹੀਂ ਕਿ ਸਾਡੇ ਰੰਗਲੇ ਸੱਭਿਆਚਾਰ ਦੇ ਮੂੰਹ 'ਤੇ ਕਾਲਖ ਮਲੀ ਜਾ ਰਹੀ ਏ, ਕੋਈ ਚਿੰਤਾ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ ਕਿ ਗਾਇਕੀ ਦੇ ਨਾਂ 'ਤੇ ਕਾਮੁਕਤਾ ਦੀ ਜਿਹੜੀ ਖੇਡ ਖੇਡੀ ਜਾ ਰਹੀ ਏ, ਇਸ ਦਾ ਅਸਰ ਸਾਡੀਆਂ ਧੀਆਂ-ਭੈਣਾਂ 'ਤੇ ਵੀ ਪੈ ਰਿਹਾ। ਕੋਈ ਇਸ ਗੱਲ ਪ੍ਰਤੀ ਗੰਭੀਰ ਨਹੀਂ ਕਿ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਕਲਾਕਾਰਾਂ ਦੀ ਭੁਗਤ ਸੰਵਾਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਏ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਲੱਖਾਂ ਰੁਪਿਆਂ ਦੇ ਅਸੀਂ ਆਪਣੇ ਧੀਆਂ-ਪੁੱਤਾਂ ਦੇ ਵਿਆਹਾਂ 'ਤੇ ਕਿਉਂ ਸੱਦਦੇ ਹਾਂ?

ਪੰਜਾਬੀਆਂ ਨੇ ਜਦੋਂ ਤੋਂ ਮੰਦੇ ਨੂੰ ਮੰਦਾ ਕਹਿਣਾ ਛੱਡ ਨੀਵੀਂ ਪਾਉਣੀ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤੀ ਏ, ਉਦੋਂ ਤੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਚਾਂਦੀ ਬਣ ਗਈ, ਜਿਹੜੇ ਆਖਦੇ ਨੇ ਕਿ ਸਾਡੇ ਵਪਾਰ ਦਾ ਧੁਰਾ 16 ਤੋਂ 21 ਸਾਲ ਦੀ ਜਵਾਨੀ ਏ। ਜ਼ਰਾ ਅੱਜ ਦੇ ਗੀਤਾਂ ਵੱਲ ਝਾਤ ਮਾਰੋ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਕੀ ਕੁੱਝ ਲੱਭਦੇ? ਸਾਡੀਆਂ ਧੀਆਂ-ਭੈਣਾਂ ਬਾਰੇ ਕੋਹੀ ਸੋਚ ਰੱਖਦੇ ਨੇ ਲਿਖਣ-ਗਾਉਣ ਵਾਲੇ, ਕੋਹੀਆਂ ਟਿੱਚਰਾਂ ਕਰ ਰਹੇ ਨੇ ਸਾਨੂੰ ਸਭ ਨੂੰ ਪਰ ਅਸੀਂ ਹਾਂ ਕਿ 'ਸਾਨੂੰ ਕੀ' ਵਾਲੇ ਫਾਰਮੂਲੇ 'ਤੇ ਅੜੇ ਹੋਏ ਹਾਂ।

ਕਈ ਸਾਲ ਪਹਿਲਾਂ ਫਗਵਾੜੇ 'ਚ ਅਸਲੀਲ ਦੋਗਾਣਾ ਜੋਤੀ ਬੱਗਾ ਸਫ਼ਰੀ ਤੇ ਕਿਰਨਜੋਤੀ ਖਿਲਾਫ ਗੈਰਤਮੰਦਾਂ ਆਵਾਜ਼ ਚੁੱਕੀ ਸੀ। ਕਈ ਜਣਿਆਂ ਇਕੱਠੇ ਹੋ ਕੇ ਜੋਤੀ ਦੇ ਪੁਤਲੇ ਸਾੜੇ ਸਨ। ਅਗਲੇ ਦਿਨ ਅਖਬਾਰਾਂ 'ਚ ਇਸ ਬਾਬਤ ਖ਼ਬਰ ਛਪੀ ਤਾਂ ਮਰੀ ਗੈਰਤ ਵਾਲੇ ਜਾਣ ਗਏ ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਇੱਕ ਅਜਿਹੀ ਜੋਤੀ ਏ, ਜਿਹੜੀ ਤੱਤੋ ਗੀਤ ਗਾਉਂਦੀ ਏ। ਸੋ ਕੈਸਿਟ ਦੀ ਵਿਕਰੀ ਪਹਿਲਾਂ ਨਾਲੋਂ ਕਈ ਗੁਣਾ ਤੇਜ਼ ਹੋ ਗਈ ਸੀ। ਉਦੋਂ ਤੋਂ ਅੱਜ ਤੱਕ ਨਾ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਦੁਬਾਰਾ ਉਸ ਜੋਤੀ ਦੇ ਦੋਗਾਣੇ ਚੁਭੇ ਨੇ ਤੇ ਨਾ ਹੀ ਕਿਸੇ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮਾੜਾ ਆਖਣ ਦੀ ਜ਼ੁਰਅਤ ਕੀਤੀ।

ਸਭ ਜਾਣਦੇ ਨੇ ਕਿ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਬਾਰੇ ਗੱਲ ਹੋ ਰਹੀ ਏ ਉਹ ਸਾਡੀਆਂ ਹੀ ਧੀਆਂ-ਭੈਣਾਂ ਨੇ, ਇਹੋ ਜਿਹੀ ਗਾਇਕੀ ਖੋਖਲੇ ਹੁੰਦੇ ਸਮਾਜ ਦੀਆਂ ਜੜ੍ਹਾਂ 'ਚ ਤੇਲ ਦੇਣ ਦਾ ਕੰਮ ਕਰਦੀ ਏ ਪਰ ਕੋਈ ਮਾਈ ਦਾ ਲਾਲ ਨਹੀਂ, ਜਿਹੜਾ ਕਹੇ ਕਿ ਮੈਂ ਇਹੋ

ਜਿਹੀ ਗਾਇਕੀ-ਗੀਤਕਾਰੀ ਖਿਲਾਫ ਝੰਡਾ ਚੁੱਕਣ ਲਈ ਤਿਆਰ ਹਾਂ। ਟੀ.ਵੀ. 'ਤੇ ਗੀਤ ਚੱਲਦੇ, 'ਸਾਹਮਣੇ ਦੁਬਾਰੇ ਵਾਲੀ ਬਾਰੀ, ਕਦੇ ਅੱਧੀ ਖੁੱਲ੍ਹੇ ਕਦੇ ਸਾਰੀ' ਤੇ ਆਹਮੋ-ਸਾਹਮਣੇ ਘਰਾਂ ਵਾਲੇ ਉਚੀ ਅਵਾਜ਼ 'ਚ ਇਹ ਗਾਣਾ ਸੁਣਦੇ ਨੇ। ਇੱਕ ਸਮਝ ਰਿਹਾ ਕਿ ਇਹ ਤਾਂ ਸਾਹਮਣੇਲਿਆਂ ਦੀ ਬਾਰੀ ਬਾਰੇ ਏ ਤੇ ਦੂਜਾ ਸਮਝਦੇ ਕਿ ਸਾਡੀ ਕੁੜੀ ਤਾਂ ਵਿਆਹੀ ਏ, ਸਾਨੂੰ ਕੀ...ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਵਿਆਹੁਣ ਵਾਲੀ ਏ, ਵਧੀਆ ਗੱਲ ਏ।'

ਪਿਛਲੇ ਦਿਨੀਂ ਇੱਕ ਕਲਾਕਾਰ ਨੂੰ ਲੋੜੇਂ ਵੱਧ ਮੰਦਾ-ਚੰਗਾ ਬੋਲ ਬੈਠੇ ਤੇ ਹੁਣ ਉਹ ਮੂੰਹ ਭੁਕਾਨੇ ਵਾਂਗ ਫੁਲਾਈ ਫਿਰਦੇ। ਕਹਿੰਦੇ, 'ਜਿਹੜੇ ਪੰਜਾਬੀ ਗੀਤ ਬੋਲੇ ਕੁ ਨੰਗੇ ਹੁੰਦੇ ਨੇ, ਉਹ ਜ਼ਿਆਦਾ ਕਾਮਯਾਬ ਹੁੰਦੇ ਨੇ...ਉਹਨੇ ਪੰਜ-ਸੱਤ ਇਹੋ ਜਿਹੇ ਗੀਤਾਂ ਦੇ ਨਾਂ ਲਏ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਕਾਮੁਕਤਾ ਉਭਾਰੀ ਗਈ ਸੀ...ਨਾਲ ਹੀ ਉਹਨੇ ਆਖਿਆ, ਜਦੋਂ ਬੰਦੇ 'ਤੇ ਜਵਾਨੀ ਆਉਂਦੀ ਏ, ਉਦੋਂ ਆਪਣੀ ਭੈਣ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਦਿਸਦੀ, ਦੂਜਿਆਂ ਦੀਆਂ ਵਧੀਆ ਲੱਗਦੀਆਂ ਨੇ, ਏਸ ਕਰਕੇ ਇਹੋ ਜਿਹੇ ਗੀਤ ਹੀ ਗਾਉਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਨੇ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਕੁੜੀਆਂ ਨੂੰ ਗੋਲ-ਮੋਲ ਢੰਗ ਨਾਲ ਕੁੱਝ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੋਵੇ।'

ਅਸੀਂ ਪੁੱਛਿਆ, 'ਤੇਰੀ ਉਮਰ ਕਿੰਨੀ ਏ?' ਸਵਾਲ ਕੀਤਾ ਕਿ ਤੈਨੂੰ ਤਾਂ ਪਤੈਂ ਕਿ ਕੁੜੀ ਸਿਰਫ ਮਾਸ਼ੂਕ ਹੀ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ, ਭੈਣ ਵੀ ਹੁੰਦੀ ਏ...ਆਪਣੀ ਭੈਣ ਵੱਲ ਵੀ ਵੇਖ, ਦੂਜਿਆਂ ਦੀਆਂ ਵੱਲ ਝਾਕਣ ਦੀਆਂ ਕਰਤੂਤਾਂ ਤੋਂ ਬਾਜ਼ ਆ।' ਏਨੇ ਨਾਲ ਉਹ ਗੁੱਸੇ ਹੋ ਗਿਆ।

ਹੈਰਾਨੀ ਦੀ ਗੱਲ ਹੈ ਜਿਹੜੇ ਹਨੀ ਸਿੰਘ ਨੇ 'ਯੂ ਟਿਊਬ' 'ਤੇ ਗਾਣਾ ਪਾ ਲੁੱਚਪੁਣੇ ਦੀਆਂ ਸਿਖਰਾਂ ਛੋਹੀਆਂ, ਉਹਦੀ ਕਰਤੂਤ 'ਤੇ ਕਿੰਤੂ ਕਰਨ ਦੀ ਥਾਂ ਲੋਕਾਂ ਗੀਤ ਬੋਲੇ ਕੁਮੈਂਟ ਦਿੱਤੇ, 'ਨਾਈਸ ਬ੍ਰਦਰ', 'ਵੈਰੀ ਗੁੱਡ', 'ਏਦਾਂ ਦੇ ਹੋਰ ਵੀ ਗਾਓ', 'ਸਵਾਦ ਆ ਗਿਆ'।

ਕਿਸੇ ਨੇ ਨਹੀਂ ਸੋਚਿਆ ਕਿ ਇਹ ਗੀਤ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਭੈਣਾਂ ਤੱਕ ਵੀ ਪਹੁੰਚ ਸਕਦੇ। ਉਤੋਂ ਹੋਰ ਕਮਾਲ ਇਸ ਗੱਲ ਦੀ ਕਿ 'ਪੀ.ਟੀ.ਸੀ. ਚੈਨਲ' ਨੇ ਉਹਨੂੰ ਐਵਾਰਡ ਨਾਲ ਸਨਮਾਨਿਤ ਕੀਤਾ। ਉਹੀ ਹਨੀ ਸਿੰਘ ਸਟੇਜ 'ਤੇ ਚੜ੍ਹ ਆਖ ਰਿਹਾ ਸੀ, 'ਮੈਂ ਵਾਅਦਾ ਕਰਦਾ ਕਿ ਅੱਗੇ ਤੋਂ ਵੀ ਯੰਗ ਜਨਰੇਸ਼ਨ ਨੂੰ ਨਿਰਾਸ਼ ਨਹੀਂ ਹੋਣ ਦੇਵਾਂਗਾ...ਤੁਸੀਂ ਮੇਰੇ 'ਤੇ ਭਰੋਸਾ ਰੱਖਿਓ ਮੈਂ

ਹੋਰ ਨਵੀਆਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਪੇਸ਼ ਕਰਾਂਗਾ।'

ਜਦੋਂ ਮੇਰਾ ਨਾਨਾ ਆਖਦਾ ਹੁੰਦਾ ਸੀ ਕਿ ਕਲਾਕਾਰਾਂ ਦਾ ਕੋਈ ਈਮਾਨ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ, ਤਾਂ ਮੈਨੂੰ ਗੱਲ ਸਮਝ ਨਹੀਂ ਸੀ ਪੈਂਦੀ, ਕਿਉਂਕਿ ਮੈਂ ਛੋਟਾ ਸਾਂ। ਹੁਣ ਜਦੋਂ ਨਾਨਾ ਨਹੀਂ ਰਿਹਾ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਸੋਲਾਂ ਆਨੇ ਸੱਚ ਲੱਗਦੀਆਂ ਨੇ। 'ਤੂੰ ਮੇਰੀ ਬੁੱਕਲ ਵਿਚ ਹੋਵੇ' ਤੇ ਵੇਲਾ ਰਾਤ ਦਾ ਹੋਵੇ' ਗੀਤ ਵਿਚੋਂ ਲਿਖਣ ਜਾਂ ਗਾਉਣ ਵਾਲੇ ਦਾ ਈਮਾਨ ਝਲਕਦਾ ਹੋਵੇਗਾ, ਮੈਨੂੰ ਕਦੇ ਨਹੀਂ ਜਾਪਿਆ। 'ਛਾਲ ਮਾਰ ਕੇ ਕੰਧ ਓਹਲੇ ਹੋਜਾ ਨਹੀਂ ਰੰਗੇ ਹੱਥੀਂ ਫੜੇ ਜਾਵਾਂਗੇ' ਗੀਤ ਵਿਚੋਂ ਕਿਸੇ ਦਾ ਦੀਨ-ਈਮਾਨ ਨਹੀਂ ਝਲਕਦਾ, 'ਗੋਦੀ ਚੱਕ ਲੈ ਜਿਗਰੀਆ ਯਾਰਾ ਵੇ ਨੱਚਦੀ ਦੇ ਪੈਰ ਬੱਕ ਗਏ' ਗੀਤ ਲਿਖਣ-ਗਾਉਣ ਵਾਲਿਆਂ ਕਦੇ ਨਹੀਂ ਸੋਚਿਆ ਕਿ ਗੋਦੀ ਚੱਕਣ ਦਾ ਕੀ ਅਰਥ ਹੁੰਦਾ ਏ ਤੇ ਇੱਕ ਵਾਰ ਗੋਦੀ ਚੱਕ ਕੋਈ ਬੋਲੇ ਲਾਹੁੰਦਾ ਏ ਜਾਂ ਨਹੀਂ।

ਅਸੀਂ ਪੰਜਾਬੀ ਇੱਕੋ ਗੱਲ 'ਤੇ ਮਾਣ ਕਰਦੇ ਨਹੀਂ ਬੱਕਦੇ ਕਿ ਅਸੀਂ ਗੈਰਤਮੰਦ ਹਾਂ, ਮੁੱਛ ਖੜ੍ਹੀ ਰੱਖਣੀ ਜਾਣਦੇ ਹਾਂ ਤੇ ਧੀਆਂ-ਭੈਣਾਂ ਵੱਲ ਮਾੜੀ ਅੱਖ ਰੱਖਣ ਵਾਲੇ ਦਾ ਗਾਣਾ ਲਾਹ ਛੱਡਦੇ ਹਾਂ। ਪਰ ਹੁਣ ਸਾਡੀ ਗੈਰਤ ਨੂੰ ਕੀ ਹੋ ਗਿਆ? ਸਾਡੀ ਗੈਰਤ ਦੀਆਂ ਮਿਸਾਲਾਂ ਤਾਂ ਦੂਰ-ਦੂਰ ਤੱਕ ਸੁਣੀਦੀਆਂ ਸਨ ਪਰ ਹੁਣ ਕੀ ਸੱਧ ਸੁੱਧ ਗਿਆ? ਕਲਾਕਾਰ ਗਾ ਰਿਹਾ ਹੁੰਦੇ, 'ਨੀਂਦ ਦੀਆਂ ਗੋਲੀਆਂ ਮੈਂ ਦੁੱਧ ਵਿਚ ਪਾ ਕੇ ਸਾਰੇ ਟੱਬਰ ਨੂੰ ਤੇਰੇ ਲਈ ਪਿਆਉਂਦੀ ਆਂ' ਤੇ ਅਸੀਂ ਕਿੰਤੂ ਕਰਨ ਦੀ ਥਾਂ ਡੀ.ਜੇ. 'ਤੇ ਵੱਜਦੇ ਏਸ ਗੀਤ 'ਤੇ ਆਪਣੀਆਂ ਭੈਣਾਂ ਦੇ ਹੱਥ ਫੜ ਭੰਗੜੇ ਪਾਉਂਦੇ ਹਾਂ। ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਕਿਉਂ ਖੁਸ਼ੀ ਵਿਚ ਭੁੱਲ ਜਾਂਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਗਾਣੇ ਦਾ ਅਰਥ ਕੀ ਨਿਕਲਦੇ, ਇਹ ਗੀਤ ਸਾਡੀ ਸ਼ਾਨ ਦੇ ਉਲਟ ਜਾਂਦੇ ਕਿ ਨਹੀਂ?'

ਅੱਜ ਤੱਕ ਲੋਕ 'ਤੂੰ ਨਹੀਂ ਬੋਲਦੀ ਰਕਾਨੇ ਤੂੰ ਨਹੀਂ ਬੋਲਦੀ ਤੇਰੇ 'ਚ ਤੇਰਾ ਯਾਰ ਬੋਲਦਾ' ਗੀਤ 'ਤੇ ਖਰੂਦ ਮਚਾਉਂਦੇ ਨੇ ਤੇ ਬਹੁਤੀ ਵਾਰ ਲੋਰ 'ਚ ਆਏ ਆਪਣੀ ਭੈਣ, ਧੀ, ਮਾਂ ਜਾਂ ਘਰਵਾਲੀ ਵੱਲ ਉਂਗਲਾਂ ਕਰ ਰਹੇ ਹੁੰਦੇ ਨੇ। ਵਾਹ, ਸਦਕੇ ਜਾਈਏ ਇਹੋ ਜਿਹੀ ਗੈਰਤ ਦੇ।

ਪਿਛਲੇ ਦਿਨੀਂ ਇੱਕ ਕਲਾਕਾਰ ਸਟੇਜ 'ਤੇ ਘੁੰਮਣ-ਘੁਮਾਉਣ ਬਹਾਨੇ ਕੁੜੀ ਨੂੰ ਮਿੱਤਰਾਂ ਦੇ ਚੁਬਾਰੇ ਵੱਲ ਫੇਰਾ ਪਾਉਣ ਦੀ ਰਾਇ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਗੀਤ ਗਾ ਰਿਹਾ ਸੀ ਤਾਂ ਲੋਕ ਬੇਸੁਧੀ ਵਿਚ ਨੱਚਦੇ

ਰਹੇ। ਭੀੜ ਵਿਚੋਂ ਇੱਕ ਵੱਟਾ ਕਲਾਕਾਰ ਵੱਲ ਗਿਆ। ਕਲਾਕਾਰ ਤਾਂ ਬਚ ਗਿਆ ਪਰ ਢੋਲਕੀ ਵਾਲੇ ਦਾ ਮੱਥਾ ਫੁੱਲ ਗਿਆ। ਚਲੇ ਸ਼ੁਕਰ ਹੈ ਬੇਗੈਰਤ ਭੀੜ ਵਿਚੋਂ ਇੱਕ ਜਣੇ ਦੀ ਗੈਰਤ ਜਾਗੀ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਲੱਗਾ ਕਿ ਇਹੋ ਜਿਹੀ ਗਾਇਕੀ ਸਾਡੀਆਂ ਭੈਣਾਂ ਨੂੰ ਸਾਡੇ ਨਾਲ ਧੋਖਾ ਦੇਣ ਦਾ ਢੰਗ ਸਿਖਾ ਰਹੀ ਏ।

ਹੁਣ ਸਾਡੇ ਚਿੰਤਕਾਂ ਨੇ ਨਵਾਂ ਫਾਰਮੂਲਾ ਸੋਚਿਆ ਕਿ ਮਾੜੇ ਗੀਤ ਨੂੰ ਮਾੜਾ ਨਹੀਂ ਕਹਿਣਾ, ਕਿਉਂਕਿ ਜੀਹਨੂੰ ਮਾੜਾ ਕਿਹਾ, ਉਹ ਹਿੱਟ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਇਹ ਫਾਰਮੂਲਾ ਅਪਨਾਉਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਮਾੜਿਆਂ ਨੂੰ ਕਿੰਨਾ ਕੁ ਮਾੜਾ ਕਿਹਾ ਤੇ ਚੰਗਿਆਂ ਨੂੰ ਕਿੰਨੀ ਕੁ ਸ਼ਾਬਾਸ਼ ਦਿੱਤੀ, ਇਸ ਤੋਂ ਪਰਦਾ ਚੁੱਕਿਆ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਕਈ ਨਵੇਂ ਖੁਲਾਸੇ ਹੋ ਸਕਦੇ ਨੇ।

ਪੰਜਾਬ 'ਚ ਪੰਜ-ਸੱਤ ਕਲਾਕਾਰ ਅਜਿਹੇ ਨੇ, ਜਿਹੜੇ ਜਾਣਦੇ ਕਿ ਮੰਦੀ ਦੇ ਇਸ ਦੌਰ ਵਿਚ ਅਲੋਕਾਰੀ ਗੱਲ ਕਰਾਂਗੇ ਤਾਂ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਨਜ਼ਰ 'ਚ ਛੇਤੀ ਆਵਾਂਗੇ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਤਿੰਨ-ਚਾਰ ਪਹਿਲਾਂ ਗੀਤ ਦੇ ਇੱਕ ਅੰਤਰੇ ਵਿਚ ਇਤਰਾਜ਼ਯੋਗ ਗੱਲ ਅਰੰਭੀ ਸੀ। ਜਦੋਂ ਪਤਾ ਲੱਗਾ ਕਿ ਕਿਸੇ ਨੇ ਮਾੜਾ ਤਾਂ ਕੀ ਕਹਿਣਾ, ਸਗੋਂ ਇਹ 'ਹਿੱਟ' ਹੋਣ ਦਾ ਵਧੀਆ ਫਾਰਮੂਲਾ ਏ ਤਾਂ ਅਗਲੇ ਸਾਲ ਕੈਸਿਟ ਵਿਚ ਬੋਤਾ ਹੋਰ ਨੰਗਾਪਣ ਲੈ ਆਂਦਾ ਤੇ ਹੁਣ ਉਹ ਇੱਥੋਂ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚ ਗਏ ਕਿ ਸ਼ਰੇਆਮ ਮੁਟਿਆਰਾਂ ਦੇ ਲੋਕ ਦੇ ਸਾਈਜ਼ ਵੀ ਦੱਸਦੇ ਨੇ, ਸ਼ਰੇਆਮ ਕੁੜੀਆਂ ਨੂੰ ਸੈਰ ਬਹਾਨੇ ਮਿਲਣ ਲਈ ਵੀ ਪ੍ਰੇਰਦੇ ਨੇ ਤੇ ਲੋਕ ਮਾੜਾ ਕਹਿਣ ਦੀ ਥਾਂ ਆਖਦੇ ਨੇ, 'ਫਲਾਣਾ ਹਿੱਟ ਹੋ ਗਿਆ, ਕਮਾਲ ਦਾ ਗਵੱਈਆ ਐ ਉਹ...ਸਿੱਧੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਕਰਦੇ।'

ਇੱਕ ਕਲਾਕਾਰ ਨੇ ਪਿਛਲੇ ਦਿਨੀਂ ਕਿਹਾ, 'ਸਾਡਾ ਪੂਰਾ ਗੀਤ ਸੁਣ ਕੇ ਦੇਖੋ, ਉਹਦੇ ਅਰਥ ਮੀਆਂ ਵੱਲੋਂ ਬੀਵੀ ਨੂੰ ਕਹੀ ਜਾਂਦੀ ਗੱਲ ਦੇ ਰੂਪ 'ਚ ਨਿਕਲਦੇ ਨੇ।' ਪਰ ਜਦੋਂ ਉਹਨੂੰ ਆਖਿਆ ਕਿ ਤੁਹਾਡੇ ਵੀਹ ਸੈਕਿੰਡ ਦੇ ਪ੍ਰੋਮੋ 'ਚ ਤਾਂ ਇਹ ਸਪੱਸ਼ਟ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ਤਾਂ ਉਹ ਖਿੜ ਗਿਆ। ਜਦੋਂ ਉਹਨੂੰ ਆਖਿਆ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਕੀਰਤਨੀ ਜਥਿਆਂ ਵਾਂਗ ਬਾਅਦ ਵਿਚ ਕਹੋ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਵੀ ਕਰ ਦਿਆ ਕਰੋ ਤਾਂ ਜੁ ਲੋਕ ਤੁਹਾਡੇ ਗਾਣਿਆਂ ਨੂੰ ਗਲਤ ਨਾ ਸਮਝਣ ਤਾਂ ਉਹਨੇ ਮੂੰਹ 'ਚ ਉਂਗਲ ਪਾ ਲਈ।

ਤੈਨੂੰ ਨਿੰਬੂ ਵਾਂਗੂੰ ਪਾਣੀ 'ਚ ਨਿਚੋੜ ਦੇਣਗੇ, ਨੀਂ ਖਾਲੀ ਕਰਕੇ ਮੰਜੀ ਦੇ ਬੋਲੇ ਰੋੜ੍ਹ ਦੇਣਗੇ' ਗੀਤ ਦਾ ਕੀ ਅਰਥ ਕੱਢਿਆ ਪੰਜਾਬੀਆਂ ਨੇ?

**ਕੀ ਮੈਂ
ਝੂਠ
ਬੋਲਿਆ...**

ਸਵਰਨ ਸਿੰਘ
ਟਹਿਣਾ*

*ਫੋਨ: 91-98141-78883

'ਫੇਰ ਜੱਥੀਆਂ ਸਿਰਹਾਣਿਆਂ ਨੂੰ ਪਾਉਂਦੀ ਫਿਰੇਗੀ?' 'ਤੇ ਕੀ ਇਤਰਾਜ਼ ਜਤਾਇਆ ਅਸੀਂ?

ਸਰੋਤਿਆਂ ਦਾ ਇੱਕ ਹਿੱਸਾ ਸਿਆਣਪ ਝਾੜਦਾ ਕਹਿੰਦੇ ਕਿ ਅਮਰ ਸਿੱਧ ਚਮਕੀਲੇ ਨੂੰ ਮਾਰਨਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੋ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਦੋ ਅਰਬੀ ਗੱਲਾਂ ਕਰਦਾ ਸੀ ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਅੱਜ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਦਿਸਦਾ ਜਦੋਂ ਕਲਾਕਾਰਾਂ ਦੇ ਇੱਕ ਹਿੱਸੇ ਨੇ ਕੁੜੀਆਂ-ਚਿੜੀਆਂ ਨਿਲਾਮੀ 'ਤੇ ਲਾਉਣੀਆਂ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤੀਆਂ ਨੇ, ਜਦੋਂ ਕੁੜੀਆਂ ਨੂੰ ਸਿਰਫ ਮੌਜ-ਮਸਤੀ ਦੀਆਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਬਣਾ ਕੇ ਪੈਸ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ, ਜਦੋਂ ਕੁੜੀਆਂ ਬਾਰੇ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ, 'ਬਸ ਦੇ ਹੀ ਸ਼ੌਕ ਨੇ ਮਿੱਤਰਾਂ ਦੇ ਇੱਕ ਗੱਡੀਆਂ ਦਾ, ਦੂਜਾ ਨੱਢੀਆਂ ਦਾ।'

ਸਾਡਾ ਹਾਲ ਹਾਥੀ ਦੇ ਦੰਦਾਂ ਵਾਲਾ ਹੋ ਗਿਆ। ਰਾਤ ਨੂੰ ਛੈਸਟ ਨੀ.ਵੀ. 'ਤੇ ਅਧਨੰਗੀਆਂ ਕੁੜੀਆਂ ਦੇਖ ਅੱਖਾਂ ਤੱਤੀਆਂ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਲੋਕ ਸਵੇਰੇ ਦਾਰੂ ਉਤਰਨ ਸਾਰ ਕਹਿੰਦੇ ਨੇ, 'ਸਾਡੇ ਸੱਭਿਆਚਾਰ 'ਤੇ ਹਮਲਾ ਹੋ ਚੱਲਿਆ, ਇਹਨੂੰ ਬਚਾਓ।' ਪਰ 'ਬਚਾਓ' ਵਾਲੀ ਗੱਲ ਉਹ ਆਪਣੇ ਕੰਮੀਂ ਲੱਗ ਜਾਂਦੇ ਨੇ ਤੇ ਅੱਗੋਂ ਤਰਕ ਮਿਲਦੇ ਕਿ ਸਾਡੇ 'ਕੱਲਿਆਂ ਦੇ ਕਹਿਣ ਨਾਲ ਸਮਾਜ ਸੁਧਰਨ ਵਾਲਾ ਨਹੀਂ।

ਗੀਤ ਚੱਲਦੇ ਨੇ 'ਮਿੱਤਰਾਂ ਦੇ ਪਿੰਡ 'ਚੋਂ ਪਟੋਲੇ ਮੁੱਕ ਗਏ' ਤੇ ਸਾਢੇ ਬਾਰਾਂ ਹਜ਼ਾਰ ਪਿੰਡਾਂ 'ਚੋਂ ਇੱਕ ਵੀ ਆਵਾਜ਼ ਨਹੀਂ ਚੁੱਕਦਾ ਕਿ ਕਿਹੜੇ ਪਿੰਡ ਦੀ ਗੱਲ ਕੀਤੀ ਜਾ ਰਹੀ ਏ।' ਲਿਖਣ-ਗਾਉਣ ਵਾਲਿਆਂ ਦੀ ਸੋਚ ਤਾਂ ਕਲੰਕਿਤ ਹੋ ਗਈ ਚੁੱਕੀ ਏ ਪਰ ਸੁਣਨ ਵਾਲਿਆਂ ਦੀ ਸੋਚ ਨੂੰ ਕੈਂਸਰ ਹੋ ਚੁੱਕਾ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਪੱਲੇ ਇਹ ਗੱਲ ਕਦੇ ਨਹੀਂ ਪਈ ਕਿ ਜੇ ਅਸੀਂ ਮਾੜਾ ਗਾਉਣ ਵਾਲੇ ਦੀ ਵਿਰੋਧਤਾ ਕਰਾਂਗੇ ਤਾਂ ਹੀ ਬਾਕੀ ਗਾਉਣ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਕੰਨ ਹੋਣਗੇ।

ਸਿੱਖਾਂ ਦਾ ਮਨ ਨੀਵਾਂ ਮਤ ਉਚੀ ਜਾਂ ਨੱਕ ਉਚਾ, ਮਤ ਨੀਵੀਂ

ਗੁਰਜੀਤ ਕੌਰ*

ਸਤੰਬਰ 1999 ਦੀ ਗੱਲ ਹੈ। ਦਿੱਲੀ ਦੇ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਰਕਾਬਗੰਜ ਦੇ ਮੀਟਿੰਗ ਹਾਲ ਵਿਚ ਇਕ ਵਿਸ਼ੇ 'ਤੇ ਬੋਲਣ ਲਈ ਕਿਹਾ ਗਿਆ। ਵਿਸ਼ਾ ਸੀ-ਅੱਜ ਤੋਂ 25 ਸਾਲ ਬਾਅਦ ਦੀ ਸਿੱਖੀ। ਮੈਂ ਅਗਲੇ ਦਿਨ ਇਸ ਵਿਸ਼ੇ 'ਤੇ ਆਪਣੇ ਵਿਚਾਰ ਪ੍ਰਗਟ ਕੀਤੇ। ਬੋਲਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਕਿਸੇ ਜਥੇਦਾਰ ਜਾਂ ਹੋਰ ਬੈਠੇ ਬੰਦਿਆਂ ਤੋਂ ਕੋਈ ਪ੍ਰਤੀਕ੍ਰਿਆ ਨਹੀਂ ਮਿਲੀ। ਮੇਰੇ ਵਿਚਾਰ ਅੱਜ ਦੇ ਲੇਖ ਵਰਗੇ ਹੀ ਸਨ। ਉਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਇਕ ਪ੍ਰਚਾਰਕ ਉਠਿਆ ਅਤੇ ਲੱਗਾ ਜਪੁਜੀ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਪਹਿਲੀ ਪੌੜੀ ਦੇ ਅਰਥ ਕਰਨ। ਮੈਂ ਉਸ ਨੂੰ ਉਥੇ ਇਹ ਕਹਿ ਕੇ ਹੀ ਰੋਕ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਇਹ ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਕਿਸੇ ਵੀ ਸਟੀਕ ਵਿਚੋਂ ਪੜ੍ਹ ਸਕਦੇ ਹਾਂ। ਉਹ ਵੀ ਇਸੇ ਵਿਸ਼ੇ 'ਤੇ ਆਪਣੇ ਵਿਚਾਰ ਪ੍ਰਗਟ ਕਰੇ। 70 ਕੁ ਸਾਲ ਦੇ ਬਜ਼ੁਰਗ ਚੁੱਪ ਸਨ ਅਤੇ ਜਥੇਦਾਰ ਵੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਚੁੱਪ ਦਾ ਕਾਰਨ ਮੈਨੂੰ ਅੱਜ ਸਮਝ ਆਉਂਦਾ ਹੈ। ਉਹ ਲੋਕ ਵੀ ਤਾਂ ਸਾਡੇ ਵਿਚੋਂ ਹੀ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਬਾਰੇ ਸਿੱਖ ਹੋਣ ਦੇ ਨਾਤੇ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਮਨ ਨੀਵਾਂ ਮੱਤ ਉਚੀ; ਜਿਹੜੇ ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਨਾਲ ਵਫ਼ਾਦਾਰੀ ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ 'ਤੇ ਸੋਨਾ ਲਗਵਾ ਕੇ ਕਰਦੇ ਨੇ। ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਕਮੇਟੀ ਹੇਠ ਚਲਦੇ ਅਦਾਰਿਆਂ ਵਿਚ ਕਰਮਚਾਰੀਆਂ ਨੂੰ ਭਾਵੇਂ ਤਨਖ਼ਾਹ ਅਤੇ ਢੁੱਕਵੇਂ ਹੱਕ ਵੀ ਨਾ ਮਿਲਦੇ ਹੋਣ।

ਮੈਨੂੰ ਹੁਣ ਆਪਣੀ ਗ਼ਲਤੀ ਦਾ ਅਹਿਸਾਸ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜਿਹੜੀ ਤਬਦੀਲੀ ਮੈਂ ਕੁਝ ਸਾਲ ਬਾਅਦ ਹੋਣ ਦੀ ਗੱਲ ਕੀਤੀ ਸੀ, ਉਹ ਤਾਂ ਸ਼ਾਇਦ ਕਿੰਨੇ ਸਾਲ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਆ ਚੁੱਕੀ ਸੀ ਜਿਸ ਨੂੰ ਅਸੀਂ ਬ੍ਰਾਹਮਣਵਾਦ ਕਹਿ ਸਕਦੇ ਹਾਂ। ਸਮਝ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦੀ ਕਿ ਅਸੀਂ ਕੇਸਧਾਰੀ ਹਿੰਦੂ ਹਾਂ ਕਿ ਬਿਨਾ ਕੇਸਾਂ ਦੇ ਸਿੱਖ। ਪਤਾ ਨਹੀਂ, ਅਸੀਂ ਹਾਲੇ ਕਿੰਨਾ ਕੁ ਗਰਕਣਾ ਹੈ। ਪਹਿਲਾਂ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਦਾ ਅਨੁਭਵ ਲਿਆ, ਬਾਅਦ ਵਿਚ ਅਮਰੀਕਾ 'ਚ ਆ ਕੇ ਅਨੁਭਵ ਤੁਲਨਾਤਮਕ ਹੋ ਗਿਆ ਅਤੇ ਸਿੱਖਾਂ ਦੀ ਮੱਤ ਉਚੀ ਦੇ ਕਈ ਉਦਾਹਰਨ ਵੇਖਣ ਨੂੰ ਮਿਲੇ!

ਅਰਦਾਸ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਕਹਿੰਦੇ ਨੇ ਕਿ ਬਿਨਾ ਬੋਲਿਆਂ ਹੀ ਰੱਬ ਸਭ ਕੁਝ ਜਾਣਦਾ ਹੈ, ਸਵਾਲ ਹੈ, ਤਾਂ ਫਿਰ ਅਰਦਾਸ ਕਿਸ ਗੱਲ ਦੀ ਕਰੀਏ? ਪਰ ਬਾਅਦ ਵਿਚ ਲੜੀ ਸ਼ੁਰੂ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਨਾਂਵਾਂ ਦੀ ਅਤੇ ਭਾਂਤ-ਭਾਂਤ ਦੀਆਂ ਮੰਗਾਂ ਦੀ। ਲੋਕ ਇਹ ਨਹੀਂ ਸਮਝਦੇ ਕਿ ਅਰਦਾਸ ਵਿਚ ਸ਼ਾਮਿਲ ਕਈ ਬਜ਼ੁਰਗ ਨੇ ਜਿਹੜੇ

ਖੜ੍ਹੇ ਨਹੀਂ ਸਕਦੇ, ਕਈਆਂ ਬੀਬੀਆਂ ਨੇ ਬੱਚੇ ਕੁੱਛੜ ਚੁੱਕੇ ਹੋਏ ਨੇ। ਅਸੀਂ ਕਦੀ ਸੋਚਿਆ ਹੈ ਕਿ ਜਦੋਂ ਸਾਡੇ 'ਤੇ ਕੋਈ ਬਿਪਤਾ ਪੈ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਉਥੇ ਖੜ੍ਹੇ-ਖੜ੍ਹੇ ਹੀ ਕਿਉਂ ਕਹਿੰਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਹੋ ਸੱਚਿਆ ਪਾਤਸ਼ਾਹ, ਸਾਨੂੰ ਬਚਾਅ। ਅਸੀਂ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਵੱਲ ਨਹੀਂ ਭੱਜਦੇ। ਕਦੇ ਪੁਲਿਸ ਵਾਲੇ ਤੋਂ ਟਿਕਟ ਲੈਣੇ ਬਚ ਜਾਓ ਤਾਂ ਐਤਵਾਰ ਨੂੰ ਸ਼ੁਕਰਾਨੇ ਵਜੋਂ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਤੋਂ ਅਰਦਾਸ ਨਹੀਂ ਕਰਾਉਂਦੇ।

ਦੂਜੀ ਉਚੀ ਮੱਤ ਵੇਖੀ ਹੈ ਜਦੋਂ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਪਹਿਲੀ ਵਾਰ ਮਿਲੀਏ ਤਾਂ ਗੱਲ ਜ਼ਰੂਰ ਛਿੜਦੀ ਹੈ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਕਿਹੜੇ ਸੰਤਾਂ ਜਾਂ ਬਾਬਿਆਂ ਨੂੰ ਮੰਨਦੇ ਹੋ। ਜਿੰਦਾਂ ਬਾਬਾ ਨਾ ਹੋ ਗਿਆ, ਕੋਈ ਦੰਤ-ਮੰਜਨ ਹੋ ਗਿਆ ਕਿ ਕਿਹੜਾ ਬਰਾਂਡ ਵਰਤਦੇ ਹੋ? ਤੇ ਜੇ ਮੇਰੇ ਵਰਗੀ ਕਹਿ ਦੇਵੇ ਕਿ ਮੈਂ ਕੋਈ ਬਾਬਾ ਬਰਾਂਡ ਪ੍ਰਾਣੀ ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਅਗਲਾ ਮੈਨੂੰ ਨਾਸਤਿਕ ਸਮਝਦਾ ਹੈ। ਮੇਰਾ ਵਿਚਾਰ ਹੈ ਕਿ ਜਦੋਂ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੀ ਰਚਨਾ ਕਰਨ ਵਾਲੇ, ਤੱਤੀਆਂ ਤਵੀਆਂ 'ਤੇ ਬਹਿਣ ਵਾਲੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਨੀਚ, ਨਿਰਗੁਣ ਅਤੇ ਮੂਰਖ ਕਹਿ ਕੇ ਸੰਬੋਧਤ ਕਰਦੇ ਨੇ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਅੱਗੇ ਨਿਕਲ ਕੇ ਕੋਈ ਕਿੰਦਾਂ ਮੱਥੇ ਟਿਕਵਾ ਸਕਦਾ ਹੈ? ਦਲੀਲ ਇਹ ਦਿੱਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ਸੰਤ ਆਮ ਬੰਦੇ ਨੂੰ ਰੱਬ ਨਾਲ ਜੋੜਦਾ ਹੈ। ਬੰਦਾ ਪੁੱਛੇ ਕਿ ਜੁੜਿਆ ਉਸ ਨਾਲ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਤੋਂ ਵੱਖਰੇ ਹੋਈਏ।

ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਚ ਭਗਤਾਂ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਮੇਰੇ ਤੇ ਤੇਰੇ ਵਿਚ ਪਾਣੀ ਤੇ ਜਲਤੰਗ ਦਾ ਅੰਤਰ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਕਹਿੰਦੇ ਨੇ, ਮਨਾਂ ਤੂੰ ਆਪ ਹੀ ਜੋਤ ਸਰੂਪ ਹੈ। ਬੱਸ ਦੁਨੀਆਂ 'ਤੇ ਆਉਣ ਦੇ ਮਕਸਦ ਨੂੰ ਪਛਾਣ। ਆਸਾ ਦੀ ਵਾਰ ਵਿਚ ਦਰਜ ਹੈ ਕਿ ਰੱਬ ਨੇ ਸਾਡੇ ਵਰਗੇ ਮੂਰਖਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਦੱਸੇ ਧੰਦਿਆਂ 'ਤੇ ਲਾਇਆ ਹੈ। ਸਾਰੀ ਉਮਰ ਰੱਬ ਦੀ ਉਪਾਸਨਾ ਕਰਦਿਆਂ ਹੀ ਲੰਘ ਗਈ, ਫਿਰ ਰੱਬ ਸਾਥੋਂ ਵੱਖ ਕਦੋਂ ਹੋਇਆ? ਰਾਗ ਸੋਰਠਿ ਵਿਚ ਅੰਕਤ ਹੈ, ਜਿਨਾ ਸਾਸਿ ਗਿਰਾਸਿ ਨ ਵਿਸਰੈ ਹਰਿ ਨਾਮਾ ਮਨਿ ਮੰਤ॥ ਧੰਨ ਸਿ ਸੇਈ ਨਾਨਕਾ ਪੂਰਨੁ ਸੋਈ ਸੰਤ॥ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ਇਹ ਪਰਿਭਾਸ਼ਾ ਦਿੰਦੇ ਨੇ ਸੰਤ ਦੀ। 'ਸੰਤ ਸਿਪਾਹੀ' ਦੇ ਸੰਕਲਪ ਤੇ ਹਸਤਾਖਰ ਕੀਤੇ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਨੇ ਪਰ ਧਿਆਨ ਨਾਲ ਵੇਖੀਏ ਤਾਂ ਇਹ ਸੰਕਲਪ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਵਿਚ ਹਰ ਥਾਂ ਵੇਖਣ ਨੂੰ ਮਿਲਦਾ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਭਗਤਾਂ ਲਈ ਵੀ ਕਈ ਵਾਰ ਸੰਤ ਲਫ਼ਜ਼ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਦੇ ਹਾਂ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਆਪਣੇ ਸਮੇਂ ਵਿਚ ਬਾਹਮਣ ਜਾਤ ਦੀਆਂ ਵਧੀਕੀਆਂ ਬਰਦਾਸ਼ਤ ਕਰਦਿਆਂ ਵੀ ਹਿੱਕ ਥਾਪਤ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਮੁਕਾਬਲਾ ਹੀ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ, ਸਗੋਂ ਲਿਖਤੀ ਬਿਆਨ ਵੀ ਦਿੱਤੇ। 20ਵੀਂ ਸਦੀ ਵਿਚ ਵੀ ਸੰਤ ਸਿਪਾਹੀਆਂ ਦਾ ਉਦਾਹਰਨ ਮਿਲਦਾ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਸੰਤ ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲੇ, ਭਗਤ ਪੂਰਨ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਭਾਈ ਰਣਧੀਰ ਸਿੰਘ।

ਸਵਾਲ ਹੈ, ਅੱਜ ਦੇ ਬਾਬੇ ਜੇ ਰੱਬ ਦੇ ਨਾਂ ਵਿਚ ਯਕੀਨ ਰੱਖਦੇ ਨੇ ਤਾਂ ਫਿਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਅੰਗ-ਰੱਖਿਅਕ ਕਿਸ ਦੇ ਡਰ ਤੋਂ ਰੱਖੇ ਹੋਏ ਨੇ? ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵਿਆਹਾਂ ਵਿਚ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਮਰਾਸੀਆਂ ਤੋਂ ਅਖਾੜੇ ਲਵਾਏ ਜਾਂਦੇ ਨੇ, ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੀ ਸਰਕਾਰਾਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਚੋਣ ਅਖਾੜਿਆਂ ਵਿਚ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਨੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਆਪਣੀ ਟੀ.ਆਰ.ਪੀ. ਵਧਾਉਣ

ਲਈ। ਜੇ ਇਹ ਲੋਕ ਨਾਂ ਦਾ ਸਹਾਰਾ ਲੈਣ ਵਾਲੇ ਹੋਣ ਤਾਂ ਅੱਜ ਘੱਟ ਤੋਂ ਘੱਟ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਦੇ ਇਕ ਨੋਟ 'ਤੇ ਤਾਂ ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਦੀ ਫੋਟੋ ਜ਼ਰੂਰ ਹੋਵੇ! ਇੱਕ-ਇੱਕ ਲੱਖ ਰੁਪਏ ਦੇ ਕਰਜ਼ੇ ਲਈ ਕੋਈ ਮਾੜਾ ਕਿਸਾਨ ਗੋਲੀਆਂ ਨਾ ਖਾਵੇ। ਉਤਰੀ ਭਾਰਤ ਦੀ ਭਾਸ਼ਾ ਪੰਜਾਬੀ ਹੋਵੇ। ਅਸਲ ਵਿਚ ਇਹ ਬਾਬੇ ਉਸ ਤੋਂ ਵਰਗੇ ਨੇ ਜਿਸ ਨੂੰ 'ਮੰਗ ਤੇ ਪੂਰਤੀ' ਦੇ ਲਫ਼ਜ਼ ਕਹਿਣੇ ਆ ਗਏ ਨੇ, ਅਤੇ ਉਹ ਆਪਣੇ-ਆਪ ਨੂੰ ਅਰਥਸ਼ਾਸਤਰੀ ਸਮਝਣ ਲੱਗ ਪਏ ਹਨ। ਕਸੂਰ ਸਾਡਾ ਵੀ ਹੈ ਕਿ ਵੂਲ ਚੇਅਰ 'ਤੇ ਬੈਠੇ ਬਾਬੇ ਕੋਲੋਂ ਤੰਦਰੁਸਤੀ ਮੰਗਦੇ ਹਾਂ! ਗੁਰਮਤਿ ਹੈ, ਕਿਸੇ ਧੜਾ ਕੀਤਾ ਆਪਣੇ ਸੰਗੀ ਸਾਥੀ ਨਾਲ, ਕੁਤਮ ਜਵਾਈ ਜਾਂ ਭੈਣ-ਭਾਈ ਨਾਲ; ਅਸੀਂ ਧੜਾ ਕੀਤਾ ਉਸ ਸੱਚੇ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਨਾਲ। ਸਾਨੂੰ ਇਹ ਗੱਲ ਹਜ਼ਮ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ। ਅਸੀਂ ਵੇਰਾਂ ਦੇ ਵੇਰ ਕਿਤਾਬਾਂ ਪੜ੍ਹ ਕੇ ਡਿਗਰੀਆਂ ਤਾਂ ਲੈ ਲੈਂਦੇ ਹਾਂ ਪਰ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਲੜ ਲੱਗਣ ਦੀ ਥਾਂ ਸਿੱਖੀ ਨੂੰ 'ਡਰਾਈਵ ਬਰੂ' ਉਤੇ ਲਿਆ ਖਿਲਾਰਿਆ ਹੈ ਕਿ ਵਕਤ ਅਤੇ ਮੁਸ਼ਕਤ ਘੱਟ ਲੱਗੇ।

ਅਗਲੀ ਗੱਲ ਹੈ ਬੱਚਿਆਂ ਦੇ ਪੱਗਾਂ ਬੰਨਾਉਣ ਦੀ ਰਸਮ ਦੀ। ਪਹਿਲੀ ਗੱਲ, ਇਹ ਰਸਮ ਹੀ ਉਲਟੀ ਹੈ। ਬੱਚਾ ਸਿੱਖ ਘਰ ਵਿਚ ਪੈਦਾ ਹੋਇਆ ਹੈ ਤਾਂ ਉਹ ਜਮਾਂਦਰੂ ਸਿੱਖ ਹੈ ਪਰ ਫਿਰ ਉਹੀ ਬਾਹਮਣਵਾਦ; ਇਹਦੀ ਉਮਰ ਜੋਟਿਆਂ ਵਿਚ ਹੋਵੇ, ਪੱਗ ਨਾਨਕਿਆਂ ਵੱਲੋਂ ਆਵੇ। ਸੁਆਲ ਹੈ ਕਿ ਜਦੋਂ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਸਿੰਘ ਬਣਾਏ ਸਨ ਤਾਂ ਪੁੱਛਿਆ ਸੀ ਕਿ ਜਿਹੜੇ ਜੋਟਿਆਂ ਵਿਚ ਚਲਦੇ ਨੇ, ਬਾਹਰ ਨਿਕਲੋ; ਤੇ ਸੰਗਤ ਨੂੰ ਉਪਦੇਸ਼ ਦਿੱਤਾ ਹੋਵੇ ਕਿ ਮੈਥੋਂ ਬਾਅਦ ਪੱਗਾਂ ਨਾਨਕਿਆਂ ਵੱਲੋਂ ਆਉਣ। ਬਾਅਦ ਵਿਚ ਇਹ ਵੀ ਵੇਖਿਓ ਕਿ ਨਾਨਕੇ ਬੱਚੇ ਨੂੰ ਸੋਨੇ ਦੀ ਕੋਈ ਚੀਜ਼ ਪਾ ਕੇ ਗਏ ਕਿ ਨਹੀਂ; ਤੇ ਬੱਸਰਮਾਂ ਵਾਂਗ ਸ਼ਰਾਬ ਦਾ ਦੌਰ ਜ਼ਰੂਰ ਚਲਾਇਓ!!! ਹੱਦ ਹੋ ਗਈ...! ਅਸੀਂ ਬਾਹਰ ਨਹੀਂ ਨਿਕਲਦੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਹਿਮਾਂ ਵਿਚੋਂ। ਸਿਰ ਨਹਾਉਣ ਵੇਲੇ ਵੀ ਦੇਖਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਵਾਰ ਕੀ ਹੈ? ਹੁਣ ਮੈਂ ਮੰਗਲਵਾਰ ਨੂੰ ਪੈਦਾ ਹੋਈ ਸੀ, ਕੀ ਮੈਨੂੰ ਕਿਸੇ ਨੇ ਨੁਹਾਇਆ ਨਹੀਂ ਹੋਣਾ? ਜਾਂ ਮੈਂ ਕੋਈ ਦੇਵੀ ਹਾਂ ਕਿ ਮੇਰੇ ਝਾਟੇ ਵਿਚ ਕਿਸੇ ਦੀ ਉਮਰ ਦਾ ਲੇਖਾ-ਜੋਖਾ ਹੈ? ਰੱਬ ਤਾਂ ਦੁਨੀਆਂ ਤੋਂ ਬੰਦੇ ਭੇਜਣ ਅਤੇ ਫਿਰ ਚੁੱਕਣ ਲੱਗਿਆ ਤਿੱਬ-ਵਾਰ ਨਹੀਂ ਵੇਖਦਾ। ਤੇ ਅਸੀਂ ਹਾਂ ਕਿ ਰੱਬ ਤੋਂ ਵੀ ਅੱਗੇ ਲੰਘ ਗਏ ਹਾਂ।

ਅਮਰੀਕਾ ਆ ਕੇ ਇਕ ਗੱਲ ਹੋਰ ਵੇਖੀ ਕਿ ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ ਵਿਚ ਪੱਗ ਬੰਨ੍ਹਣ ਵਾਲਿਆਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਬਹੁਤ ਘੱਟ ਹੈ। ਮੈਂ ਦਿੱਲੀ ਵਿਚ ਜੰਮੀ ਪਲੀ ਹਾਂ, ਪਹਿਲਾਂ-ਪਹਿਲ ਤਾਂ ਮੈਨੂੰ ਇਹ ਗੱਲ ਬਹੁਤ ਹੀ ਅਜੀਬ ਲਗਦੀ ਹੁੰਦੀ ਸੀ। ਇਕ ਵਾਰ ਮੈਂ ਕਲਿੰਟਨ-ਮਿੱਸੀਸਿੱਪੀ ਦੇ ਗੁਰਦੁਆਰੇ 'ਚ ਖੜ੍ਹੀ ਸੀ ਕਿ ਇਕ ਔਰਤ ਨੇ ਮੈਥੋਂ ਪੁੱਛਿਆ ਕਿ ਉਹ ਪੱਗ ਵਾਲੇ ਤੁਹਾਡੇ ਹਸਬੈਂਡ ਨੇ? ਮੈਨੂੰ ਬਹੁਤ ਹੈਰਾਨੀ ਹੋਈ ਕਿ ਇੰਨੇ ਬੰਦਿਆਂ ਵਿਚ ਪੱਗ ਵਾਲਾ ਸਿਰਫ਼ ਇਕੋ ਹੀ ਬੰਦਾ ਸੀ। ਇਕ ਗੱਲ ਦਾ ਉਤਰ ਮੈਨੂੰ ਅੱਜ ਵੀ ਨਹੀਂ ਮਿਲ ਸਕਿਆ...ਆਮ ਹੀ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਪੱਗ ਨਾਲ ਨੌਕਰੀ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦੀ। ਇਹ ਕਿਸੇ ਨੇ ਨਹੀਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਪੱਗ ਬੰਨ੍ਹਦੇ ਸਾਂ ਤਾਂ ਨੌਕਰੀ ਮਿਲੀ ਨਹੀਂ। ਇਸ ਕਰਕੇ ਪੱਗ ਤਿਆਗਣੀ ਪਈ। ਸਿੱਖ ਕੌਮ ਜਿਹੜੀ ਜੁਜ਼ਾਰੂ ਮੰਨੀ ਜਾਂਦੀ ਰਹੀ ਹੈ, ਜੰਗ ਵਿਚ ਕੁੱਦਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ

ਹੀ ਹਾਰ ਮੰਨ ਗਈ ਹੈ। ਮੇਰੇ ਖਿਆਲ ਵਿਚ ਜਿਹੜੇ ਪੱਗਾਂ ਬੰਨ੍ਹਦੇ ਨੇ, ਉਹ ਅਮਰੀਕਾ ਵਿਚ ਭੁੱਖੇ ਮਰਦੇ ਹੋਣਗੇ। ਚਲੇ ਸਾਰੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਮੰਨ ਲਈਆਂ ਪਰ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਅਤੇ ਪਾਰਟੀਆਂ ਵਿਚ ਤਾਂ ਕੋਈ ਨੌਕਰੀ ਮੰਗਣ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ, ਪੱਗ ਉਦੋਂ ਕਿੱਥੇ ਹੁੰਦੀ ਹੈ? ਚਲੇ ਇਹ ਵੀ ਮੰਨ ਲਿਆ ਕਿ ਮਜ਼ਬੂਰੀ ਹੈ ਪਰ ਬੀਬੀਆਂ ਨੂੰ ਕੀ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ? ਉਨ੍ਹਾਂ ਬਾਰੇ ਤਾਂ ਬਾਣੀ ਵਿਚ ਰਾਗ ਆਸਾ ਵਿਚ ਦਰਜ ਹੈ, 'ਜਿਨ ਸਿਰਿ ਸੋਹਨਿ ਪੱਟੀਆ ਮਾਗੀ ਪਾਇ ਸੰਧੂਰ॥ ਸੇ ਸਿਰ ਕਾਤੀ ਮੁੰਨੀਅਨਿ ਗਲ ਵਿਚ ਆਵੈ ਧੁੜਿ॥'

ਮੈਂ ਉਸ ਦਿਨ ਹਿਊਸਟਨ ਹਵਾਈ ਅੱਡੇ 'ਤੇ ਕੇ.ਐਲ.ਐਮ. ਦੇ ਕਰਮਚਾਰੀ ਦੇ ਗੁਰਸਿੱਖ ਮੁੰਡੇ ਵੇਖੇ ਤਾਂ ਜਾਪਿਆ ਕਿ ਨਹੀਂ ਮਨਾ! ਇੰਨਾ ਵੀ ਔਖਾ ਨਹੀਂ ਹੈ ਧਰਮ ਪੁਗਾਉਣਾ। ਜਿੰਨਾ ਅਮਰੀਕਾ ਵਿਚ ਧਰਮ ਪੁਗਾਉਣਾ ਸੌਖਾ ਹੈ, ਸ਼ਾਇਦ ਹੋਰ ਕਿਤੇ ਵੀ ਨਹੀਂ। ਅਸੀਂ ਤਿੰਨ ਦਹਾਕਿਆਂ ਤੋਂ ਚੀਕਾਂ ਮਾਰ ਰਹੇ ਹਾਂ ਚੁਰਾਸੀ ਦਾ ਹਿਸਾਬ ਲੈਣ ਲਈ, ਪਰ ਜੇ ਕੋਈ ਕਹਿ ਦੇਵੇ ਕਿ ਉਦੋਂ ਤਾਂ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਵਿਚ ਹੋਂਦ ਮਿਟਾਈ ਗਈ ਸੀ ਪਰ ਹੁਣ ਤਾਂ ਤੁਸੀਂ ਸਾਰੇ ਦੇ ਸਾਰੇ ਹੀ ਆਪਣੇ-ਆਪ ਨੂੰ ਹਲਾਕ ਕਰ ਰਹੇ ਹੋ! ਇਸ ਦਾ ਜੁਆਬ ਦਿਓ? ਖਾਲਿਸਤਾਨ ਮੰਗਦੇ ਹੋ ਤਾਂ ਉਹਦੇ ਵਿਚ ਰਹਿਣਾ ਕਿਸਨੇ ਹੈ? ਨਾਈਆਂ ਅਤੇ ਬਾਬਿਆਂ ਨੇ? ਨਾਂ ਨਾਲ ਕਿਸੇ ਕੋਲੋਂ ਸਿੰਘ ਜਾਂ ਕੌਰ ਨਹੀਂ ਲੱਗਦਾ। ਸਿੱਧਾ ਗੋਤ ਲਾਇਆ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਕਿਟਾਣੂ ਦੇ ਜਨਮਦਾਤਾ ਹਨ, ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਅਖੌਤੀ ਗਵੱਈਏ ਜਾਂ ਫਿਰ ਆਰਥਿਕ ਮੰਦਹਾਲੀ ਦਾ ਦੌਰ ਜਿਸ ਦਾ ਸਾਹਮਣਾ ਸਿੱਖਾਂ ਨੇ ਪੈਨ ਦੀ ਸਿਆਹੀ ਬਚਾ ਕੇ ਕਰਨਾ ਹੈ?

ਇਤਿਹਾਸ ਫੋਲ ਕੇ ਵੇਖੀਏ ਤਾਂ ਸਿੱਖੀ ਦੀ ਸ਼ੁਰੂਆਤ ਸੋਢੀਆਂ ਨੇ ਕੀਤੀ ਪਰ ਬਾਅਦ ਦੀ ਵਾਗਡੋਰ ਸਭ ਨਾਲੋਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਜੱਟ ਭਾਈਚਾਰੇ ਨੇ ਸੰਭਾਲੀ। ਇਹ ਝੂਠ ਨਹੀਂ ਕਿ ਉਹ ਭਾਵੇਂ ਸਿੱਖ ਕੌਮ ਲਈ ਜੱਦੋਜਹਿਦ ਹੋਵੇ ਤੇ ਭਾਵੇਂ ਆਜ਼ਾਦੀ ਦੀ ਲੜਾਈ, ਜੱਟ ਭਾਈਚਾਰੇ ਬਗ਼ੈਰ ਇਹ ਸੰਭਵ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਅਜੋਕੇ ਸਮੇਂ ਵਿਚ ਭਾਵੇਂ ਪੰਜਾਬ ਵੀ ਭੱਈਆਂ ਦੇ ਖ਼ਿਲਾਫ਼ ਖੜ੍ਹਾ ਹੋਵੇ ਅਤੇ ਭਾਵੇਂ ਯੂਟਿਊਬ ਦੀ ਕਿਸੇ ਮੂਰਖ ਬੀਬੀ ਦੇ; ਜ਼ਿਆਦਾਤਰ ਸਹਿਯੋਗ ਇਸ ਭਾਈਚਾਰੇ ਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਕਦੇ ਅਖ਼ਬਾਰਾਂ ਵਿਚ ਵਿਆਹਾਂ ਦੇ ਇਸ਼ਤਿਹਾਰ ਵੇਖੋ! ਇਹ ਵੇਖ ਕੇ ਅਫ਼ਸੋਸ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ 'ਉਹੀ ਜੁਆਬ ਦੇਣ ਜਿਹੜੇ ਮੁੰਡੇ ਦੀ ਇੰਡੀਆ ਬੈਠੀ ਭੈਣ ਨੂੰ ਮੰਗਵਾ ਸਕਣ ਜਾਂ ਫਿਰ ਕਾਗਜ਼ੀ ਵਿਆਹ ਵੀ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ!' ਅੱਜ ਵੀ ਸਰਕਾਰੀ ਜਾਂ ਗੈਰ-ਸਰਕਾਰੀ ਅਦਾਰਿਆਂ ਵਿਚ ਇਹੀ ਭਾਈਚਾਰਾ ਹੈ ਜਿਹੜਾ ਉਚੀਆਂ ਪਦਵੀਆਂ ਮੱਲੀ ਬੈਠਾ ਹੈ। ਜਦੋਂ 'ਪੁੱਤ ਜੱਟਾਂ ਦਾ' ਕਹਿ ਕੇ ਮੱਘੇ ਕੱਢੇ ਜਾਂਦੇ ਨੇ, ਤਾਂ ਬੰਦਾ ਇਕ ਵਾਰ ਸੋਚਣ 'ਤੇ ਮਜ਼ਬੂਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕਿਹੜੇ ਜੱਟ ਬਣੀ? ਜਿਹੜੇ ਬਾਹਰਲੀਆਂ ਕਮਾਈਆਂ 'ਤੇ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਵਿਚ ਬੈਠੇ ਐਸ਼ਾਂ ਕਰਦੇ ਨੇ? ਜਿਹੜੇ ਸ਼ਰਾਬੀ ਪੀਂਦੇ ਤੇ ਹੋਰ ਨਸ਼ੇ ਕਰਦੇ ਨੇ? ਜਿਹੜੇ ਉਚ ਅਧਿਕਾਰੀ ਨੇ ਜਾਂ ਫਿਰ ਜਿਹੜੇ ਮਰਜ਼ੀਵੜੇ ਹੋਏ? ਪੁੱਤ ਜੱਟਾਂ ਦੇ ਜਾਂ ਫਿਰ ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ?

ਅਮਰੀਕਾ ਵਿਚ ਬੈਠੇ ਸਿੱਖਾਂ ਨੇ ਆਪ ਹੱਡ-ਤੋੜਵੀਂ ਮਿਹਨਤ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਅਮੀਰ ਕੀਤੇ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਦੇ ਮਹਾਸ਼ੇ ਤੇ ਭੱਈਏ, ਵਧੀਆ-

ਵਧੀਆ ਬੰਗਲੇ ਬਣਵਾ ਕੇ। ਅਮਰੀਕਾ ਵਿਚ ਆ ਕੇ ਮੈਂ ਕਈ ਬਜ਼ੁਰਗਾਂ ਤੋਂ ਸੁਣਿਆ ਹੈ ਕਿ ਅਸੀਂ ਵਿਆਹ ਕਰਨ ਗਏ ਤਾਂ ਮੁੰਡੇ ਵਾਲਿਆਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਸਿਰਫ਼ ਰੋਟੀ ਦੇ ਦਿਓ, ਹੋਰ ਸਾਨੂੰ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਚਾਹੀਦਾ। ਅਹਿਸਾਨ ਮੰਨਣ ਵਾਲਿਆਂ ਦੇ ਦਿਮਾਗ ਵਿਚ ਇਹ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਜਿੰਨੀ ਜਮ੍ਹਾਂ ਪੂੰਜੀ ਕੁੜੀ ਦੇ ਪੂਰੇ ਵਿਆਹ ਲਈ ਰੱਖੀ ਸੀ, ਉਹ ਤਾਂ ਤੁਸੀਂ ਬਰਾਤ ਦੀ ਸੇਵਾ ਵਿਚ ਹੀ ਖਰਚ ਕਰ ਦਿੱਤੀ। ਤੁਸੀਂ ਕੀ ਬਚਾਇਆ? ਨਾਲੇ ਅਹਿਸਾਨ ਬੱਲੇ ਵੀ ਆ ਗਏ। ਸੁਆਦ ਤੇ ਤਾਂ ਹੈ ਕਿ ਜੇ ਕੁੜੀ ਤਿੰਨੀ ਕੱਪੜੀ ਵਿਦਾ ਹੋਵੇ ਅਤੇ ਬਰਾਤ ਸੰਤਾਂ ਦੇ ਜ਼ਮਾਨੇ ਵਾਂਗ ਗਿਆਰਾਂ ਬੰਦਿਆਂ ਦੀ ਹੁੰਦੀ। ਜਿੰਨੇ ਮਰਜ਼ੀ ਪਾਖੰਡ ਕਰ ਲਓ, ਹਫ਼ਤੇ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਨਾ ਹੀ ਵਿਆਹ ਚੇਤਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਉਸ ਦੀ ਰੋਟੀ ਦਾ। ਹਾਂ, ਜੇ ਕੋਈ ਕਮੀ ਰਹਿ ਗਈ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਉਹ ਸਦੀਆਂ ਤੱਕ ਚਿਤਾਰੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

ਆਪਣੀ ਉਚੀ ਮੱਤ ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਅਸੀਂ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਧ ਦਿੰਦੇ ਹਾਂ ਨਗਰ ਕੀਰਤਨ ਸਜਾਉਣ ਸਮੇਂ ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਪਰੇਡ ਸਮੇਂ। ਅਫ਼ਸੋਸ ਵਾਲੀ ਗੱਲ ਹੈ ਕਿ ਜਦੋਂ ਕੋਈ ਪੰਜਾਬੀ ਮੇਲਾ ਮਨਾਉਣਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਜਿਹਨੂੰ ਜਿਸ ਪਾਸਿਉਂ ਵੀ ਪਤਾ ਲੱਗ ਜਾਵੇ; ਉਹਦਾ ਉਦਮ ਛਾਲਾਂ ਮਾਰਨ ਲੱਗ ਪੈਂਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਜਦੋਂ ਗੱਲ ਨਗਰ ਕੀਰਤਨ ਸਜਾਉਣ ਦੀ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਫਿਰ ਪੁੱਠੀਆਂ-ਸਿੱਧੀਆਂ ਦਲੀਲਾਂ। ਸਿੱਖ ਪਰੇਡ ਨਾ ਹੋਈ ਸ਼ਰੀਕੇ ਵਿਚ ਵਿਆਹ ਹੋ ਗਿਆ ਕਿ ਸਾਰੀਆਂ ਆਕੜਾਂ ਹੁਣੇ ਹੀ ਮਾਰਨੀਆਂ ਨੇ। ਕਿਤੇ ਸਿੱਖੀ ਦੀ ਗੱਲ ਛੇੜੇ ਤਾਂ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਧ ਉਹੀ ਟੱਪਣਗੇ ਜਿਹੜੇ ਹੱਲੇ ਹੋਣਗੇ; ਕਿਉਂਕਿ ਗਿਆਨਵਾਨ ਬੰਦਾ ਤਾਂ ਕਰਤੂਤ ਵਿਚ ਯਕੀਨ ਰੱਖਦਾ ਹੈ। ਇਹੋ ਜਿਹੇ ਲੋਕ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਹੋਣ ਤਾਂ ਕਹਿਣਗੇ ਕਿ ਸੇਵਾ ਕਰਨੀ ਜਾਂ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਆਉਣਾ ਹੈ ਤਾਂ ਆਪਣੇ ਆਪ ਲਈ; ਕਿਸੇ ਲਈ ਥੋੜ੍ਹਾ। ਤੇ ਜਦੋਂ ਸਿੱਖ ਕੌਮ ਦੀ ਪਛਾਣ ਬਣਾਉਣ ਦੀ ਗੱਲ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਨਾਮਣਾ ਖੱਟਣ ਦਾ ਝਗੜਾ ਪੈ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਸ਼ਰਮ ਵਾਲੀ ਗੱਲ ਹੈ ਕਿ ਸਿੱਖ ਪਰੇਡ 'ਤੇ ਉਸ ਗਰਾਊਂਡ ਵਿਚ ਕਿਤੇ ਵੱਧ ਭੀੜ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਜਿੱਥੇ ਕੋਈ ਗਾਇਕ ਸੰਘ ਪਾਤਦਾ ਹੋਵੇ, ਅਤੇ ਕੋਈ ਫੁਰਲੀ ਲੋਕ ਮਟਕਾਉਂਦੀ ਹੋਵੇ।

ਅਸੀਂ ਉਸ ਧਰਮ ਵਿਚ ਪੈਦਾ ਹੋਏ ਹਾਂ ਜਿਸ ਨੂੰ ਸਿਰਫ਼ ਧਰਮ ਹੀ ਨਹੀਂ, ਜੀਵਨ ਜਾਚ ਵੀ ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਪਰ ਅਫ਼ਸੋਸ ਕਿ ਅੱਜ ਅਸੀਂ ਗੁਰੂਆਂ ਨੂੰ ਕੀ ਚੇਤਾ ਕਰਨਾ ਹੈ, ਗੁਰੂਆਂ ਦੇ ਮੁਖ ਵਿਚੋਂ ਨਿਕਲੀ ਗੁਰਮੁਖੀ ਨੂੰ ਹੀ ਅਪਨਾ ਕੇ ਰਾਜ਼ੀ ਨਹੀਂ! ਇਤਿਹਾਸ ਗਵਾਹ ਹੈ ਕਿ ਪਹਿਲਾਂ ਭਾਸ਼ਾ ਮੁੱਕੀ, ਫਿਰ ਧਰਮ। ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਵਿਚ ਹਿੰਦੀ ਅਤੇ ਇੰਝੇ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ। ਅਸੀਂ ਸ਼ਾਨ ਨਾਲ ਕਹਿੰਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਬੱਚਾ ਸਮਝ ਸਭ ਲੈਂਦਾ ਹੈ ਪਰ ਬੋਲ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ। ਕਿੰਨੀ ਹੈਰਾਨੀ ਵਾਲੀ ਗੱਲ ਹੈ ਕਿ ਭਗਤ, ਗੁਰੂਆਂ ਤੋਂ ਪਹਿਲੇ ਆਏ ਸੀ ਅਤੇ ਅਨਪੜ੍ਹਤਾ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਉਹ ਸਮੇਂ ਤੇ ਸਮਾਜ ਨੂੰ ਹਲਾਣਾ ਦੇਣ ਵਾਲੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਕਰ ਗਏ ਪਰ ਅਸੀਂ ਇੰਨੀਆਂ ਡਿਗਰੀਆਂ ਲੈਣ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਚੰਗੇ ਅਤੇ ਮਾੜੇ ਰਾਹ ਵਿਚ ਫ਼ਰਕ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੇ। ਸੱਚ ਹੀ ਹੈ, 'ਸਾਡੀ ਮੱਤ ਪੱਤ ਦਾ ਰਾਖਾ, ਆਪ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਵਾਹਿਗੁਰੂ।'

***ਬੈਟਾਉਨ, ਟੈਕਸਸ।**

ਭੂਆ ਖ਼ਤਮ ਕੌਰ

(ਸਫ਼ਾ 33 ਦੀ ਬਾਕੀ)

ਫੇਰ ਕਿਸੇ ਭਲਵਾਨ ਦੀ ਭੈਣ ਵਾਂਗੂੰ ਮੇਲੁਦੀ ਹੋਈ ਵਿਹੜੇ ਦਾ ਬੂਹਾ ਖੋਲ੍ਹ ਕੇ ਅਹੁ ਗਈ, ਅਹੁ ਗਈ।

ਸੋਖਾ ਅਜੇ ਵੀ ਨੀਵੀਂ ਪਾਈ ਬੈਠਾ ਸੀ। ਭੂਆ ਤੇ ਮੈਂ ਅੰਦਰ ਗਏ ਤਾਂ ਉਸ ਨੇ ਫਿਰ ਵੀ ਮੂੰਹ ਉਤਾਰ ਨਾ ਚੁੱਕਿਆ। ਪਾਣੀਓ-ਪਾਣੀ ਹੋਇਆ ਉਹ ਝੋਪਿਆ ਬੈਠਾ ਸੀ। ਕੁਝ ਪਲ ਅਸੀਂ ਤਿੰਨੇ ਹੀ ਚੁੱਪ-ਚਾਪ ਬੈਠੇ ਰਹੇ। ਇਕ-ਦੂਜੇ ਦੇ ਸਾਹਾਂ ਦੀ ਆਵਾਜ਼ ਸੁਣਾਈ ਦੇ ਰਹੀ ਸੀ।

ਆਖਰ ਭੂਆ ਨੇ ਚੁੱਪ ਤੋੜੀ, "ਮੈਂ ਤਾਂ ਭਾਈ ਥੋਨੂੰ ਪਹਿਲਾਂ ਈ ਕਹਿੰਦੀ ਸੀ, ਪਈ ਇਹ ਕੁੜੀ ਇਹੋ ਜਿਹੀ ਹੈ ਨਈਂ। ਵਾਖਰੂ ਵਾਖਰੂ।" ਅਸੀਂ ਚੁੱਪ ਰਹੇ।

"ਚੱਲੀਏ ਬਈ।" ਮੈਂ ਸੋਖੇ ਦਾ ਮੋਢਾ ਹਲ੍ਹਣਿਆ।

"ਹੂੰ...ਅ।" ਉਹਦੀ ਆਵਾਜ਼ ਜਿਵੇਂ ਕਿਸੇ ਡੂੰਘੇ ਖੂਹ 'ਚੋਂ ਆਈ।

ਉਨ ਕੇ ਵਿਹੜੇ ਵਿਚ ਆਏ ਤਾਂ ਪਿੰਡਿਓ ਭੂਆ ਦੀ ਆਵਾਜ਼ ਆਈ, "ਮੁੰਡਿਓ, ਠਹਿਰਿਓ ਘੜੀ ਕੁ।" ਅਸੀਂ ਖੜ੍ਹੇ ਗਏ। ਕੋਲ ਆ ਕੇ ਉਹਨੇ ਖੀਸੇ 'ਚੋਂ ਪੰਜਾਂ ਪੰਜਾਂ ਦੇ ਓਹੀ ਤਿੰਨ ਨੋਟ ਕੱਢੇ ਤੇ ਸੋਖੇ ਵੱਲ ਵਧਾਏ, "ਆਹ ਸਾਂਭੋ ਆਵਦੀ ਅਮਾਨਤ।" ਉਹ ਧੀਮੀ ਤੇ ਉਦਾਸੀ ਭਰੇ ਲਹਿਜ਼ੇ 'ਚ ਬੋਲੀ ਜਿਵੇਂ ਵਪਾਰ 'ਚ ਘਾਟਾ ਪੈ ਗਿਆ ਹੋਵੇ।

"ਇਹ ਕੀ ਭੂਆ। ਤੂੰ ਰਹਿਣ ਦੇ।" ਮੈਂ ਕਿਹਾ। "ਰੱਖ ਲੈ ਭੂਆ। ਅਸੀਂ ਨਈਂ ਵਾਪਸ ਲੈਣੇ।" ਸੋਖੇ ਨੇ ਵੀ ਆਖ ਦਿੱਤਾ।

ਭੂਆ ਨੇ ਤੋੜ-ਮਰੋੜ ਕੇ ਨੋਟਾਂ ਨੂੰ ਸੋਖੇ ਦੇ ਖੀਸੇ 'ਚ ਪਾ ਦਿੱਤਾ ਤੇ ਬੋਲੀ: "ਨਾ ਬਈ, ਧਰਮਰਾਜ ਨੂੰ 'ਗਾਂਹ ਜਾ ਕੇ ਲੇਖਾ ਦੇਣਾ ਪਊ। ਆਪਾਂ ਤਾਂ ਹੱਕ ਦੀ ਖਾਣ ਵਾਲੇ ਆ।"

ਸੰਤ ਸਮਾਜ ਦੀ ਚਣੌਤੀ ਪ੍ਰਵਾਨ !

ਸੰਤ ਸਮਾਜ ਦੇ ਆਗੂਆਂ ਦੀ ਪਿਛਲੇ ਦਿਨੀਂ ਪਿੰਡ ਰਾਮਪੁਰ ਖੇੜਾ ਵਿਚ ਭਾਈ ਹਰਨਾਮ ਸਿੰਘ ਧੰਮਾ ਦੀ ਪ੍ਰਧਾਨਗੀ ਹੇਠ ਹੋਈ ਬੈਠਕ ਵਿਚ ਸੰਤ ਸਮਾਜ ਦੇ ਆਗੂਆਂ ਨੇ ਨਾਨਕਸ਼ਾਹੀ ਕੈਲੰਡਰ 'ਚ ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਸੋਧਾਂ ਦਾ ਵਿਰੋਧ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਵਿਚਾਰ ਚਰਚਾ ਕਰਨ ਦੀ ਚੁਣੌਤੀ ਦਿੱਤੀ ਹੈ। ਸੰਤ ਸਮਾਜ ਦੇ ਮੁਖੀ ਦੇ ਬਿਆਨ ਕਿ ਸੰਤ ਸਮਾਜ, ਸਿੱਖ ਵਿਦਿਵਾਨ ਅਤੇ ਨਿਹੰਗ ਸਿੰਘ ਜਥੇਬੰਦੀਆਂ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਹੇਠ ਬਣੀ ਕਮੇਟੀ ਕਿਸੇ ਵੀ ਮੰਚ ਤੇ ਇਕੱਲੇ ਸ. ਪੁਰੇਵਾਲ ਹੀ ਨਹੀਂ ਬਲਕਿ ਹਰ ਕਿਸੇ ਦੀ ਤਸੱਲੀ, ਤਰਕ ਨਾਲ ਕਰਵਾਉਣ ਲਈ ਤਿਆਰ ਹੈ, ਸਬੰਧੀ ਬੇਨਤੀ ਹੈ ਕਿ ਸਾਨੂੰ ਸੰਤ ਸਮਾਜ ਦਾ ਕੈਲੰਡਰ ਸਬੰਧੀ ਵਿਚਾਰ ਕਰਨ ਦਾ ਦਿੱਤਾ ਖੁਲਾ ਸੱਦਾ ਪ੍ਰਵਾਨ ਹੈ।

ਇਥੇ ਇਹ ਵੀ ਜ਼ਿਕਰਯੋਗ ਹੈ ਕਿ ਸੰਤ

ਸਮਾਜ ਦੇ ਜਨਰਲ ਸਕੱਤਰ ਭਾਈ ਹਰੀ ਸਿੰਘ ਰੰਧਾਵਾ ਨੇ ਲੰਘੀ 9 ਜਨਵਰੀ ਨੂੰ ਰੇਡੀਓ 'ਸੋਰ ਏ ਪੰਜਾਬ' ਤੇ ਸ. ਪਾਲ ਸਿੰਘ ਪੁਰੇਵਾਲ ਨੂੰ ਸੱਦਾ ਦਿੱਤਾ ਸੀ ਕਿ ਜੇ ਉਹ ਪੰਜਾਬ ਆ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਮੀਟਿੰਗ ਕਰਕੇ ਇਸ ਮਸਲੇ ਨੂੰ ਨਜ਼ਿੱਨ ਲਵਾਂਗੇ। ਇਸ ਸੱਦੇ ਨੂੰ ਪ੍ਰਵਾਨ ਕਰਕੇ ਸ. ਪਾਲ ਸਿੰਘ ਪੁਰੇਵਾਲ ਪੰਜਾਬ ਗਏ ਸਨ। ਕੀ ਭਾਈ ਹਰੀ ਸਿੰਘ ਦਾ ਫ਼ਰਜ਼ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕਿ ਆਪਣੇ ਕਹੇ ਸ਼ਬਦਾਂ 'ਤੇ ਅਮਲ ਕਰਦੇ? ਹੁਣ ਜਦੋਂ ਸ. ਪੁਰੇਵਾਲ ਵਾਪਸ ਚਲੇ ਗਏ ਹਨ ਤਾਂ ਸੰਤ ਸਮਾਜ ਨੇ ਫੇਰ ਬਿਆਨ ਦਾਗਣੇ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤੇ ਹਨ। ਅਜਿਹਾ ਕਿਉਂ?

ਸਾਨੂੰ ਭਾਈ ਹਰਨਾਮ ਸਿੰਘ ਦਾ ਸੱਦਾ ਪ੍ਰਵਾਨ ਹੈ ਅਤੇ ਅਸੀਂ ਸਪੱਸ਼ਟ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਸਾਰੀ ਵਿਚਾਰ ਚਰਚਾ ਪੂਰੇ ਪਾਰਦਰਸ਼ੀ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ, ਅੱਜ ਦੇ ਸਭ ਤੋਂ ਆਧੁਨਿਕ ਮੰਚ 'ਇਟਰਨੈਟ' 'ਤੇ ਲਿਖਤੀ ਰੂਪ ਵਿਚ ਹੋਵੇਗੀ ਤਾਂ

ਜੇ ਦੁਨੀਆਂ ਭਰ 'ਚ ਬੈਠੀ ਸਿੱਖ ਕੌਮ ਨਾਲ ਦੀ ਨਾਲ ਜਾਣੂ ਹੋ ਸਕੇ।

ਪੰਥ ਦੇ ਦਾਸ: ਡਾ. ਗੁਰਮੀਤ ਸਿੰਘ ਬਰਸਾਲ, ਸਰਵਜੀਤ ਸਿੰਘ ਸੈਕਰਾਮੈਂਟੋ, ਕੁਲਦੀਪ ਸਿੰਘ ਜਾਗੋ ਖਾਲਸਾ, ਜਸਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਮੁੱਦਕੀ, ਭਾਈ ਜਸਮਿੱਤਰ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਇੰਦਰਜੀਤ ਸਿੰਘ ਉਮਰਪੁਰੀ (ਸਾਕਾ ਜਥੇਬੰਦੀ)।

11ਵੀਂ ਵਰ੍ਹੇਗੰਢ ਉਤੇ ਵਧਾਈ

ਸੰਪਾਦਕ ਜੀ, ਪੰਜਾਬ ਟਾਈਮਜ਼ ਦੀ 11ਵੀਂ ਵਰ੍ਹੇਗੰਢ ਉਤੇ ਆਪ ਜੀ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬ ਟਾਈਮਜ਼ ਦੇ ਸਮੁੱਚੇ ਸਟਾਫ਼ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਬਹੁਤ ਵਧਾਈ। ਪੰਜਾਬ ਟਾਈਮਜ਼ ਦੇ ਸਾਲਾਨਾ ਸਮਾਗਮ ਨੂੰ ਮਿਲੇ ਬਹੁਤ ਚੰਗੇ ਹੁੰਗਾਰੇ ਤੋਂ ਜਾਹਰ ਸੀ ਕਿ ਇਸ ਦੇ ਪਾਠਕ ਇਸ ਅਖ਼ਬਾਰ ਨੂੰ ਕਿੰਨਾ ਪਿਆਰ ਕਰਦੇ ਹਨ।

ਪੰਜਾਬ ਟਾਈਮਜ਼ ਵਿਚ ਫ਼ਪਦੀ ਮਿਆਰੀ

ਸੰਪਾਦਕ ਦੀ ਡਾਕ

ਸਾਹਿਤਕ ਸਮਗਰੀ ਅਤੇ ਨਵੇਂ ਨਿਵੇਕਲੇ ਕਾਲਮ ਪਾਠਕ ਦਾ ਦਿਲ ਮੋਹ ਲੈਂਦੇ ਹਨ। ਜੇ ਮੈਂ ਇਹ ਕਹਾਂ ਕਿ ਇਹ ਅਖ਼ਬਾਰ ਅਮਰੀਕਾ ਵਿਚ ਫ਼ਪਦੇ ਸਭ ਅਖ਼ਬਾਰਾਂ ਵਿਚੋਂ ਇਸ ਪੱਖੋਂ ਨੰਬਰ ਇਕ ਹੈ ਤਾਂ ਇਸ ਵਿਚ ਕੋਈ ਅਤਿਕਥਨੀ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗੀ। ਪੰਜਾਬ ਟਾਈਮਜ਼ ਸੱਚਮੁੱਚ ਹੀ ਪੰਜਾਬੀ ਪੱਤਰਕਾਰੀ ਅਤੇ ਬੋਲੀ ਲਈ ਇਕ ਚਾਨਣਮੁਨਾਰਾ ਹੈ। ਇਹ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਹੀ ਹੈ ਕਿ ਸਿਹਤ ਦੀਆਂ ਮਜ਼ਬੂਰੀਆਂ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਆਪ ਜੀ ਇਸ ਪਰਚੇ ਨੂੰ ਇੰਨਾ ਵਧੀਆ ਚਲਾ ਰਹੇ ਹੋ। ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਚੰਗੀ ਸਿਹਤ ਬਖਸ਼ੇ ਅਤੇ ਇਹ ਪੰਜਾਬੀ ਪਰਚਾ ਦਿਨ ਦੂਣੀ ਰਾਤ ਚੌਗੁਣੀ ਤਰੱਕੀ ਕਰਦਾ ਰਹੇ ਅਤੇ ਅਸੀਂ ਇਸ ਦਾ ਲਾਹਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਦੇ ਰਹੀਏ।

**-ਹੀਰਾ ਸਿੰਘ ਸੈਣੀ
ਪੈਲਾਟਾਈਨ, ਸ਼ਿਕਾਗੋ।**

ਦਰਦ ਅਤੇ ਦੁਖਾਂਤ ਦੀ ਕਹਾਣੀ ਮੀਨਾ ਕੁਮਾਰੀ

ਮੀਨਾ ਕੁਮਾਰੀ, ਮਧੁਬਾਲਾ, ਨਰਗਿਸ ਤੇ ਨੂਤਨ ਚਾਰ ਅਜਿਹੀਆਂ ਅਭਿਨੇਤਰੀਆਂ ਸਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਭਾਰਤੀ ਫਿਲਮ ਜਗਤ ਨੂੰ ਬੁਲੰਦੀਆਂ 'ਤੇ ਪਹੁੰਚਾਉਣ ਵਿਚ ਭਰਵਾਂ ਯੋਗਦਾਨ ਪਾਇਆ ਸੀ ਤੇ ਆਪਣੀ ਬੇਜੋੜ ਅਦਾਕਾਰੀ ਨਾਲ ਸਜੀਆਂ ਕਈ ਸਾਰੀਆਂ ਅਜਿਹੀਆਂ ਯਾਦਗਾਰੀ ਫਿਲਮਾਂ ਦਿੱਤੀਆਂ ਜੋ ਮੀਲ ਪੱਥਰ ਹੋ ਨਿੱਬੜੀਆਂ ਸਨ। ਮੀਨਾ ਕੁਮਾਰੀ ਦੀ 'ਪਾਕੀਜ਼ਾ', ਮਧੁਬਾਲਾ ਦੀ 'ਮੁਗਲ-ਏ-ਆਜ਼ਮ', ਨਰਗਿਸ ਦੀ 'ਮਦਰ ਇੰਡੀਆ' ਤੇ ਨੂਤਨ ਦੀ 'ਬੰਦੀ' ਫਿਲਮਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਅਭਿਨੇਤਰੀਆਂ ਦੀ ਅਤਿ-ਸਜੀਵ ਤੇ ਭਾਵਪੂਰਤ ਅਦਾਕਾਰੀ ਸਦਕਾ ਦਰਸ਼ਕਾਂ ਦੇ ਚੇਤਿਆਂ 'ਚ ਸਦਾ ਹੀ ਸਾਂਝੀਆਂ ਰਹਿਣਗੀਆਂ ਤੇ ਆਉਣ ਵਾਲਾ ਜ਼ਮਾਨਾ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਬਾਤ ਪਾਉਂਦਾ ਹੋਇਆ ਇਨ੍ਹਾਂ ਮਹਾਨ ਤੇ ਗੁਣਵਾਨ ਅਦਾਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਨਤਮਸਤਕ ਹੁੰਦਾ ਰਹੇਗਾ।

ਭਾਰਤੀ ਫਿਲਮਾਂ 'ਚ ਮੀਨਾ ਕੁਮਾਰੀ ਅਜਿਹੀ ਹਸਤੀ ਸੀ ਕਿ ਅੱਜ ਵੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਅਮਿੱਟ ਛਾਪ ਫਿਲਮ ਪ੍ਰੇਮੀਆਂ ਦੇ ਦਿਲਾਂ 'ਚ ਡੂੰਘਾਈ ਤੱਕ ਛਾਈ ਹੋਈ ਹੈ। ਦਰਦ ਭਰੇ ਕਿਰਦਾਰਾਂ 'ਚ ਅਦਾਕਾਰੀ ਦਾ ਜੋ ਮੁਕਾਮ

ਮੀਨਾ ਕੁਮਾਰੀ ਨੇ ਕਾਇਮ ਕੀਤਾ, ਉਸ ਨੂੰ ਪਾਰ ਕਰਨਾ ਤਾਂ ਦੂਰ, ਉਸ ਨੂੰ ਕੋਈ ਹੋਰ ਨਾਇਕਾ ਛੂਹ ਤੱਕ ਨਹੀਂ ਸਕੀ। ਮੀਨਾ ਕੁਮਾਰੀ ਦਾ ਜਨਮ 1 ਅਗਸਤ 1932 ਨੂੰ ਗਰੀਬ ਮੁਸਲਮਾਨ ਪਰਿਵਾਰ 'ਚ ਹੋਇਆ। ਮੀਨਾ ਕੁਮਾਰੀ ਦੇ ਪਿਤਾ ਅਲੀ ਬਖਸ਼ ਸੰਗੀਤ ਨਿਰਦੇਸ਼ਕ ਸਨ ਤੇ ਮਾਂ ਇਕਬਾਲ ਚਰਿੱਤਰ ਅਦਾਕਾਰਾ ਸੀ। ਫਿਲਮਾਂ 'ਚ ਸੰਗੀਤ ਦੇਣ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਮੀਨਾ ਕੁਮਾਰੀ ਦੇ ਪਿਤਾ ਸਟੇਜ 'ਤੇ ਹਰਮੋਨੀਅਮ ਵਜਾਉਂਦੇ ਸਨ। ਪਰਿਵਾਰ ਦੀ ਗਰੀਬੀ ਕਾਰਨ ਮੀਨਾ ਕੁਮਾਰੀ ਵੀ ਸਟੇਜ 'ਤੇ ਅਦਾਕਾਰੀ ਕਰਨ ਲੱਗੀ ਤੇ ਮਾਂ ਨਾਲ ਫਿਲਮ ਦੀ ਸ਼ੂਟਿੰਗ ਦੌਰਾਨ ਸਟੁਡੀਓ ਵੀ ਜਾਣ ਲੱਗੀ। ਇਕ ਦਿਨ ਫਿਲਮ ਦੀ ਸ਼ੂਟਿੰਗ ਦੌਰਾਨ ਬਾਲ ਕਲਾਕਾਰ ਦੀ ਲੋੜ ਮਹਿਸੂਸ ਹੋਈ। ਇਥੋਂ ਹੀ ਬੇਬੀ ਮੀਨਾ ਦੀ 'ਏਕ ਹੀ ਭੂਲ' ਨਾਮੀ ਫਿਲਮ ਨਾਲ ਫਿਲਮੀ ਪਰਦੇ 'ਤੇ ਆਮਦ ਹੋਈ। 13-14 ਸਾਲ ਦੀ ਉਮਰ ਵਿਚ ਉਸ ਨੇ ਸਹਿ-ਨਾਇਕਾ ਵਜੋਂ ਕੰਮ ਕਰਨਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਤੇ 'ਮਗਰੂਰ', ਬਿਛੜੇ ਬਾਲਮ, ਸਨਮ ਤੇ ਪੀਆ ਘਰ ਆ ਜਾ' ਨਾਮਕ ਫਿਲਮਾਂ ਕੀਤੀਆਂ। ਬਤੌਰ ਮੁੱਖ ਨਾਇਕਾ

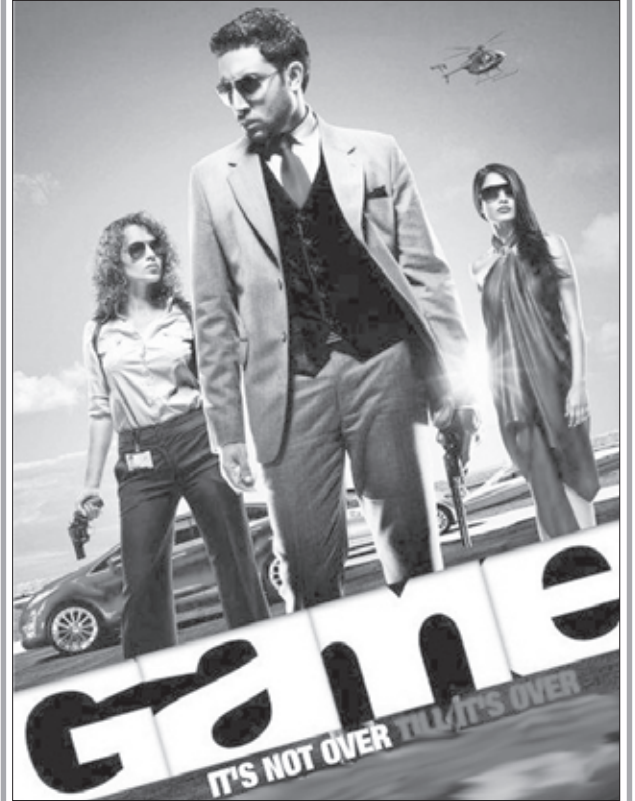
ਉਸ ਦੀ ਪਹਿਲੀ ਫਿਲਮ 'ਸ੍ਰੀ ਗਣੇਸ਼ ਮਹਿਮਾ' ਸੀ ਜੋ ਕਿ ਬੇਹੱਦ ਸਫਲ ਰਹੀ ਸੀ। ਉਸ ਦੇ ਅਭਿਨੈ ਨਾਲ ਸਜੀਆਂ ਅਨੇਕਾਂ ਯਾਦਗਾਰੀ ਫਿਲਮਾਂ ਵਿਚੋਂ 'ਫੁੱਟਪਾਥ', 'ਸ਼ਾਰਦਾ', 'ਪਰਿਣਿਤਾ', 'ਸਾਹਿਬ ਬੀਵੀ ਔਰ ਗੁਲਾਮ', 'ਕੋਹਿਨੂਰ', 'ਸਹਾਰਾ', 'ਬੰਦਿਸ਼' ਤੇ 'ਚਿਰਾਗ ਕਹਾ ਰੋਸ਼ਨੀ ਕਹਾ' ਆਦਿ ਦੇ ਨਾਂ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਤੌਰ 'ਤੇ ਜ਼ਿਕਰਯੋਗ ਹਨ।

ਆਰਥਿਕ ਤੰਗੀ ਤੇ ਘਰੇਲੂ ਝਗੜਿਆਂ ਦੇ ਕਾਰਨ ਮੀਨਾ ਕੁਮਾਰੀ 'ਚ ਸੰਵੇਦਨਸ਼ੀਲਤਾ ਤੇ ਭਾਵੁਕਤਾ ਘਰ ਕਰ ਗਈ। ਮੀਨਾ ਕੁਮਾਰੀ ਦੀ ਸਾਰੀ ਉਮਰ ਤਨਹਾਈ ਤੇ ਤਣਾਅ ਦੇ ਆਲਮ 'ਚ ਹੀ ਬੀਤੀ। ਇਸੇ ਤਨਹਾਈ ਤੇ ਖਾਮੋਸ਼ੀ ਦੇ ਪਲਾਂ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸ਼ੋਅਰੋ-ਸ਼ਾਇਰੀ ਵੱਲ ਮੋੜ ਦਿੱਤਾ। ਮੀਨਾ ਕੁਮਾਰੀ ਨੂੰ ਬਤੌਰ ਅਦਾਕਾਰਾ ਜੇ. ਬੀ. ਐਚ. ਵਾਡੀਆ ਵੱਲੋਂ ਨਿਰਦੇਸ਼ਿਤ ਫਿਲਮ 'ਮਦਰੋਸ਼' (1951) ਰਾਹੀਂ ਪਛਾਣ ਮਿਲੀ। ਇਸ ਪਿੱਛੋਂ ਕਈ ਸਮਾਜਿਕ ਅਤੇ ਧਾਰਮਿਕ ਫਿਲਮਾਂ 'ਚ ਮੀਨਾ ਕੁਮਾਰੀ ਨੇ ਲਾਜਵਾਬ ਅਦਾਕਾਰੀ ਨਾਲ ਦਰਸ਼ਕਾਂ ਦੇ ਦਿਲਾਂ 'ਤੇ ਅਮਿੱਟ ਛਾਪ ਛੱਡੀ। ਵਿਜੇ ਭੱਟ ਵੱਲੋਂ ਨਿਰਦੇਸ਼ਿਤ ਫਿਲਮ 'ਬੈਜੂ ਬਾਵਰਾ' ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਫਿਲਮ ਜਗਤ ਦੀ ਸਿਖਰ 'ਤੇ ਸਥਾਪਿਤ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਇਹ ਬੇਸ਼ੁਮਾਰ ਸਫਲਤਾ ਵੀ ਮੀਨਾ ਕੁਮਾਰੀ ਦੇ ਦਿਲ 'ਚ ਲੁਕੇ ਦਰਦ ਤੇ ਇਕੱਲੇਪਣ ਦੇ ਅਹਿਸਾਸ ਨੂੰ ਸਹਾਰਾ ਨਾ ਦੇ ਸਕੀ।

ਮੀਨਾ ਕੁਮਾਰੀ ਤੇ ਕਮਾਲ ਅਮਰੋਹੀ 'ਚ ਲੰਬੇ ਸਮੇਂ ਤੱਕ ਚੱਲੇ ਰੋਮਾਂਸ ਦੇ ਬਾਅਦ 14 ਅਗਸਤ 1952 'ਚ ਦੋਵੇਂ ਵਿਆਹ ਦੇ ਬੰਧਨ 'ਚ ਬੱਝ ਗਏ ਪਰ ਇਹ ਰਿਸ਼ਤਾ ਬਹੁਤੀ ਦੇਰ ਤੱਕ ਟਿਕਿਆ ਨਾ ਰਹਿ ਸਕਿਆ ਤੇ ਦੋਹਾਂ ਨੇ ਕਾਨੂੰਨੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਤਲਾਕ ਲੈ ਲਿਆ। ਸ਼ਰਾਬ ਨੂੰ ਉਸ ਨੇ ਆਪਣੀ ਹਮਦਮ ਤੇ ਹਮਸਫਰ ਬਣਾ ਲਿਆ ਅਤੇ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਬਿਤਾਉਣ ਦੀ ਥਾਂ ਜ਼ਿੰਦਗੀ 'ਕੱਟਣ' ਲੱਗ ਪਈ। ਲੇਖਕ ਗੁਲਜ਼ਾਰ, ਅਦਾਕਾਰ ਧਰਮਿੰਦਰ ਅਤੇ ਗੀਤਕਾਰ ਨਿਰਦੇਸ਼ਕ ਸਾਵਨ ਕੁਮਾਰ ਉਸ ਦੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ 'ਚ ਆਏ। ਕੁਝ ਲੋਕ ਹਮਦਰਦ ਬਣਨ ਦੀ ਥਾਂ ਜ਼ਖ਼ਮਾਂ ਨੂੰ ਕੁਰੇਦ ਕੇ ਹੋਰ ਡੂੰਘਿਆਂ ਕਰਕੇ ਚਲੇ ਗਏ। ਮੀਨਾ ਕੁਮਾਰੀ ਦਾ ਨਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਮਕਾਲੀ ਕਈ ਨਵੇਂ ਅਤੇ ਪੁਰਾਣੇ ਫਿਲਮਕਾਰਾਂ ਨਾਲ ਜੁੜਦਾ ਤੇ ਟੁੱਟਦਾ ਰਿਹਾ। ਮੀਨਾ ਕੁਮਾਰੀ ਨੇ ਤਕਰੀਬਨ ਹਰ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕਿਰਦਾਰ ਦਮਦਾਰ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਨਿਭਾਏ ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਦੁਖਾਂਤ ਕਿਰਦਾਰਾਂ 'ਚ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਧ ਸ਼ੋਹਰਤ ਹਾਸਲ ਹੋਈ। ਨਿਰਦੇਸ਼ਕ ਗੁਲਜ਼ਾਰ ਦੀ ਫਿਲਮ 'ਮੇਰੇ ਅਪਨੇ' 'ਚ ਮੀਨਾ ਕੁਮਾਰੀ ਨੇ ਦੀਦੀ ਦਾ ਕਿਰਦਾਰ ਨਿਭਾਅ ਕੇ ਫਿਲਮੀ ਦੁਨੀਆ 'ਚ ਆਪਣੀ ਪੂਰਨਤਾ ਦਾ ਸੰਕੇਤ ਦੇ ਦਿੱਤਾ ਸੀ। ਦਰਦ ਦੀ ਮਲਿਕਾ ਮਹਿਜਬੀਨੀ ਉਰਫ ਮੀਨਾ ਕੁਮਾਰੀ 31 ਮਾਰਚ 1972 ਨੂੰ ਬੰਬਈ ਦੇ ਐਲਿਜ਼ਾਬੇਥ ਨਰਸਿੰਗ ਹੋਮ 'ਚ ਦੁਨੀਆ ਨੂੰ ਅਲਵਿਦਾ ਕਹਿ ਗਈ।

ਫਿਲਮ ਗੇਮ 'ਚ ਅਜਬ ਘਟਨਾਵਾਂ ਦੀ ਪੇਸ਼ਕਾਰੀ

ਨਿਰਮਾਤਾ ਫਰਹਾਨ ਅਖ਼ਤਰ ਤੇ ਰਿਤੇਸ਼ ਸਿਧਵਾਨੀ ਦੀ ਅਭਿਨੈ ਦੇਵ ਦੇ ਨਿਰਦੇਸ਼ਨ 'ਚ ਬਣੀ ਤੇ ਸ਼ੰਕਰ ਅਹਿਸਾਨ ਲੋਏ ਦੇ ਸੰਗੀਤ ਨਾਲ ਸਜੀ ਫਿਲਮ 'ਗੇਮ' ਨੀਲ ਮੈਨਨ (ਅਭਿਸ਼ੇਕ ਬੱਚਨ) ਓ.ਪੀ. ਰਾਮਸੇ (ਬੋਮਨ ਈਰਾਨੀ), ਤਿਸ਼ਾ ਖੰਨਾ (ਸ਼ਹਾਨਾ ਗੋਸਵਾਮੀ) ਤੇ ਵਿਕਰਮ ਕਪੂਰ (ਜਿੱਮੀ ਸ਼ੇਰਗਿੱਲ) ਨਾਮੀ ਚਾਰ ਅਜਨਬੀਆਂ ਦੀ ਕਹਾਣੀ ਹੈ। ਨੀਲ ਇਕ ਕੈਸੀਨੋ ਦਾ ਮਾਲਕ ਹੈ। ਉਸ ਨੇ ਆਪਣਾ ਪੈਸਾ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਧੰਦਿਆਂ ਵਿਚ ਲਗਾ ਰੱਖਿਆ ਹੈ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਕੁਝ ਕਾਨੂੰਨੀ ਹਨ ਤੇ ਕੁਝ ਗ਼ੈਰ-ਕਾਨੂੰਨੀ। ਵਿਕਰਮ ਇਕ ਸੁਪਰ ਸਟਾਰ ਹੈ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਭਾਰਤ ਦੀਆਂ ਗਲੀਆਂ ਵਿਚ ਰਹਿਣ ਵਾਲਾ ਬੱਚਾ-ਬੱਚਾ ਜਾਣਦਾ ਹੈ। ਵਿਕਰਮ ਦੀਆਂ ਪਿਛਲੀਆਂ ਤਿੰਨ ਫਿਲਮਾਂ ਲਗਾਤਾਰ ਫਲਾਪ ਰਹੀਆਂ ਹਨ। ਅਗਲੀ ਵੱਡੀ

ਫਿਲਮ ਰਿਲੀਜ਼ ਹੋਣ ਵਾਲੀ ਹੈ ਜਿਸ 'ਤੇ ਉਸ ਦਾ ਕੈਰੀਅਰ ਦਾਅ 'ਤੇ ਲੱਗਿਆ ਹੈ। ਓ.ਪੀ. ਰਾਮਸੇ ਥਾਈਲੈਂਡ ਦਾ ਨਾਮੀ ਨੇਤਾ ਹੈ ਜੋ ਉਥੋਂ ਦਾ ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਬਣਨ ਦੀ ਦੌੜ ਵਿਚ ਸ਼ਾਮਲ ਹੈ। ਤਿਸ਼ਾ ਖੰਨਾ ਕ੍ਰਾਈਮ ਜਰਨਲਿਸਟ ਹੈ ਜਿਸ ਦਾ ਕੈਰੀਅਰ ਹੁਣ ਤੱਕ ਸਹੀ ਦਿਸ਼ਾ ਵਿਚ ਅੱਗੇ ਨਹੀਂ ਵਧਿਆ ਹੈ। ਇਹ ਚਾਰੇ ਇਕ-ਦੂਜੇ ਨੂੰ ਬਿਲਕੁਲ ਵੀ ਨਹੀਂ ਜਾਣਦੇ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕਬੀਰ ਮਲਹੋਤਰਾ (ਅਨੁਪਮ ਖੇਰ) ਨਾਮੀ ਸ਼ਖ਼ਸ ਗ੍ਰੀਸ ਸਥਿਤ ਆਪਣੇ ਨਿੱਜੀ ਟਾਪੂ 'ਤੇ ਬੁਲਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਕਬੀਰ ਬਾਰੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਜ਼ਿਆਦਾ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਹੈ ਪਰ ਉਸ ਦੇ ਬੁਲਾਏ ਥਾਂ 'ਤੇ ਉਹ ਪਹੁੰਚ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।

ਅਗਲੀ ਸਵੇਰ ਸਾਰੇ ਪਛਤਾਉਂਦੇ ਹਨ ਕਿ ਉਹ ਇਥੇ ਕਿਉਂ ਆਏ। ਮਾਇਆ (ਸੇਰਾ ਜੇਨ ਡਿਏਸ) ਇਨ੍ਹਾਂ ਚਾਰਾਂ ਅਜਨਬੀਆਂ ਵਿਚਾਲੇ ਦੀ ਕੜੀ ਹੈ ਤੇ ਸਿਆ ਅਗਨੀਹੋਤਰੀ (ਕੰਗਨਾ) ਇਕ ਜਾਸੂਸ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਾਰਿਆਂ ਨਾਲ ਕੁਝ ਅਜੀਬ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਘਟਨਾਵਾਂ ਵਾਪਰਦੀਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਕਹਾਣੀ ਵਿਚ ਦਿਲਚਸਪੀ ਉਤਰਾਅ-ਚੜ੍ਹਾਅ ਆਉਂਦੇ ਹਨ। 'ਗੇਮ' ਵਿਚ ਪਿਆਰ, ਬਦਲਾ, ਸਜ਼ਾ ਤੇ ਹਤਿਆਵਾਂ ਹਨ। ਹਰ ਕੋਈ ਨੌਸ ਕਾਰਨਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਸ਼ੰਕ ਦੇ ਘੇਰੇ ਵਿਚ ਹੈ।

ਪ੍ਰਿਟੀ ਹੁਣ ਛੋਟੇ ਪਰਦੇ ਜੋਗੀ

ਅੱਜ ਕਲ੍ਹ ਪ੍ਰਿਟੀ ਜ਼ਿੰਟਾ ਛੋਟੇ ਪਰਦੇ 'ਤੇ ਰਿਐਲਿਟੀ ਸ਼ੋਅ ਹੋਸਟ ਕਰ ਰਹੀ ਹੈ। ਇਸ ਸ਼ੋਅ ਦੀ ਮੇਜ਼ਬਾਨੀ ਕਰਨ 'ਚ ਉਸ ਨੂੰ ਕਾਫੀ ਮਜ਼ਾ ਆ ਰਿਹਾ ਹੈ। 'ਅਬ ਇੰਡੀਆ ਤੋਂਗਾ' ਨਾਮੀ ਇਸ ਸ਼ੋਅ 'ਚ ਉਹ ਕਾਫੀ ਸਲਿਮ ਤੇ ਤਰੱਤਾਜ਼ਾ

ਲੱਗ ਰਹੀ ਹੈ। ਸੈਟ 'ਤੇ ਮੌਜੂਦ ਇਕ ਸੂਤਰ ਦਾ ਕਹਿਣਾ ਹੈ ਕਿ ਪ੍ਰਿਟੀ ਸ਼ੋਅ 'ਚ ਹਿੱਸਾ ਲੈ ਰਹੇ ਮੁਕਾਬਲੇਬਾਜ਼ਾਂ ਨਾਲ ਕਾਫੀ ਵਧੀਆ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਘੁਲ-ਮਿਲ ਰਹੀ ਹੈ। ਉਸ ਦਾ ਕਹਿਣਾ ਹੈ ਕਿ ਜਿਥੇ ਆਮ ਤੌਰ 'ਤੇ ਜ਼ਿਆਦਾਤਰ ਫਿਲਮੀ ਸਿਤਾਰੇ ਆਪਣੇ ਕੰਮ ਨਾਲ ਮਤਲਬ ਰੱਖਦੇ ਹਨ ਤੇ ਮੁਕਾਬਲੇਬਾਜ਼ਾਂ ਨਾਲ ਬਹੁਤੀ ਗੱਲਬਾਤ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ ਪਰ ਪ੍ਰਿਟੀ ਜ਼ਿੰਟਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਭ ਤੋਂ ਕਾਫੀ ਵੱਖਰੀ ਹੈ।

ਉਸ ਵੀ ਸ਼ੁਰੂ ਤੋਂ ਹੀ ਪ੍ਰਿਟੀ ਦਾ ਸੁਭਾਅ ਕਾਫੀ ਚੁਲਬੁਲਾ ਤੇ ਦੋਸਤਾਨਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਜਿਸ ਕਾਰਨ ਉਸ ਨੂੰ ਲੋਕਾਂ ਨਾਲ ਘੁਲਣ-ਮਿਲਣ 'ਚ ਬਹੁਤਾ ਸਮਾਂ ਨਹੀਂ ਲੱਗਦਾ। ਇਹ ਅਮੈਰਿਕਨ ਸ਼ੋਅ 'ਗਿੰਨੀਜ਼ ਵਰਲਡ ਰਿਕਾਰਡਸ' ਦਾ ਭਾਰਤੀ ਰੀਮੇਕ ਹੈ ਜਿਸ 'ਚ ਪ੍ਰਿਟੀ ਦੀ ਹੋਸਟਿੰਗ ਦਰਸ਼ਕਾਂ ਨੂੰ ਕਾਫੀ ਪਸੰਦ ਆ ਰਹੀ ਹੈ। ਜ਼ਿਕਰਯੋਗ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਸ਼ੋਅ ਨਾਲ ਪ੍ਰਿਟੀ ਨੇ ਤਕਰੀਬਨ ਦੋ ਸਾਲਾਂ ਪਿੱਛੋਂ ਕੈਮਰੇ 'ਤੇ ਵਾਪਸੀ ਕੀਤੀ ਹੈ ਤੇ ਲੱਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਵਾਪਸੀ ਲਈ ਹੁਣ ਉਹ ਕਮਰ ਕੱਸ ਕੇ ਤਿਆਰ ਹੈ।

ਬਲਵੀਰ ਰਾਜ ਕਪੂਰ ਉਰਫ਼ ਸ਼ਸੀ ਕਪੂਰ

ਸ਼ਸੀ ਕਪੂਰ ਮਸ਼ਹੂਰ ਅਦਾਕਾਰ ਪ੍ਰਿਥਵੀ ਰਾਜ ਕਪੂਰ ਦੇ ਬੇਟੇ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਰੋਮਾਂਟਿਕ ਫਿਲਮਾਂ ਨੇ 70-80 ਦੇ ਦਹਾਕੇ 'ਚ ਕਾਫੀ ਧੂਮ ਮਚਾਈ ਸੀ। ਅਮਿਤਾਭ ਬਚਨ ਦੇ ਨਾਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਜੋੜੀ ਵਾਲੀਆਂ ਫਿਲਮਾਂ ਨੇ ਤਾਂ ਸਫਲਤਾ ਦੇ ਕਈ ਰਿਕਾਰਡ ਵੀ ਕਾਇਮ ਕੀਤੇ ਹਨ। 18 ਮਾਰਚ, 1930 ਨੂੰ ਕੋਲਕਾਤਾ 'ਚ ਪੈਦਾ ਹੋਏ ਅਦਾਕਾਰ-ਨਿਰਮਾਤਾ ਸ਼ਸੀ ਕਪੂਰ ਦਾ ਬਚਪਨ ਦਾ ਨਾਂ ਬਲਵੀਰ ਰਾਜ ਕਪੂਰ ਸੀ। ਬੰਬਈ ਆਉਣ ਪਿੱਛੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਮਾਟੁੰਗਾ ਦੇ ਡਾਨ ਵਾਸਕੋ ਸਕੂਲ 'ਚ ਪੜ੍ਹਾਈ ਕੀਤੀ।

'ਦੀਵਾਰ' ਫਿਲਮ ਦਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਡਾਇਲਾਗ 'ਭਾਈ, ਮੇਰੇ ਪਾਸ ਮਾਂ ਹੈ' ਤਾਂ ਅੱਜ ਵੀ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਜ਼ੁਬਾਨ 'ਤੇ ਚੜ੍ਹਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਡਾਂਸ ਦਾ ਅੰਦਾਜ਼ ਵੀ ਸਭ ਤੋਂ ਨਿਰਾਲਾ ਸੀ। ਫਿਲਮ 'ਹਸੀਨਾ ਮਾਨ ਜਾਏਗੀ' ਦਾ ਗੀਤ 'ਜੋਗਨ ਬਨ ਜਾਊਗੀ' ਹੋਵੇ ਜਾਂ ਫਿਲਮ 'ਸੁਹਾਗ' ਦਾ 'ਤੇਰੀ ਰਬ ਨੇ ਬਨਾ ਦੀ ਜੋੜੀ' ਇਨ੍ਹਾਂ ਗੀਤਾਂ 'ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਡਾਂਸ ਹੋਵੇ ਜਾਂ ਫਿਰ 'ਪਰਦੇਸੀਓ ਸੇ ਨਾ ਅੱਖੀਆਂ ਮਿਲਾਨਾ' ਗੀਤ 'ਤੇ ਮਾਸੂਮ ਅਦਾਇਗੀ, ਸ਼ਸੀ ਕਪੂਰ ਸਭ ਨੂੰ ਮੋਹਿਤ ਕਰ ਲੈਣ ਦੀ ਸਮਰੱਥਾ ਰੱਖਣ ਵਾਲੇ ਬੇਜੋੜ ਅਦਾਕਾਰ ਹਨ। ਅਦਾਕਾਰੀ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਖੂਨ 'ਚ ਹੀ ਹੈ।

ਸਾਲ 2009 ਦਾ ਲਾਈਫ ਟਾਈਮ ਐਚੀਵਮੈਂਟ ਐਵਾਰਡ ਹਾਸਲ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਸ਼ਸੀ ਕਪੂਰ ਨੂੰ ਪਦਮ ਭੂਸ਼ਣ

ਨਾਲ ਵੀ ਨਿਵਾਜਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ 1958 'ਚ ਬ੍ਰਿਟਿਸ਼ ਅਦਾਕਾਰਾ ਜੈਨੀਫਰ ਕੈਡਲ ਨਾਲ ਵਿਆਹ ਕੀਤਾ ਜਿਸ ਤੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਦੋ ਪੁੱਤਰ ਤੇ ਇਕ ਧੀ ਹੋਈ। ਜੈਨੀਫਰ ਦੀ 1984 'ਚ ਕੈਂਸਰ ਨਾਲ ਮੌਤ ਹੋ ਗਈ। ਉਹ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਫਿੱਟ ਰਹੇ ਪਰ ਪਤਨੀ ਦੇ ਜਾਣ ਦਾ ਦੁੱਖ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰੇਸ਼ਾਨ ਕਰਨ ਲੱਗਾ।

ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ 1940 'ਚ ਬਤੌਰ ਬਾਲ ਕਲਾਕਾਰ ਫਿਲਮ 'ਆਗ' ਤੇ 'ਆਵਾਰਾ' 'ਚ ਅਦਾਕਾਰੀ ਕੀਤੀ। ਬਤੌਰ ਹੀਰੋ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਯਸ਼ ਚੋਪੜਾ ਦੀ ਫਿਲਮ 'ਧਰਮ ਪੁੱਤਰ' ਨਾਲ ਆਪਣੇ ਕੈਰੀਅਰ ਦੀ ਸ਼ੁਰੂਆਤ ਕੀਤੀ। ਉਸ ਪਿੱਛੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਵਕਤ, ਕੰਨਿਆ ਦਾਨ, ਹਸੀਨਾ ਮਾਨ ਜਾਏਗੀ, ਕਭੀ-ਕਭੀ, ਤ੍ਰਿਸੂਲ, ਕਾਲਾ ਪੱਥਰ, ਸੱਤਿਆਮ ਸ਼ਿਵਮ ਸੁੰਦਰਮ, ਸ਼ਾਨ, ਨਮਕ ਹਲਾਲ, ਸ਼ਰਮੀਲੀ ਵਰਗੀਆਂ ਤਕਰੀਬਨ 100 ਤੋਂ ਵੀ ਵਧੇਰੇ ਫਿਲਮਾਂ ਕੀਤੀਆਂ। ਆਪਣੀ ਬ੍ਰਿਟਿਸ਼ ਪਤਨੀ ਜੈਨੀਫਰ ਕੈਡਲ ਨਾਲ ਵੀ ਕਈ ਬ੍ਰਿਟਿਸ਼ ਅਤੇ ਅਮਰੀਕੀ ਫਿਲਮਾਂ 'ਚ ਕੰਮ ਕੀਤਾ। ਇਨ੍ਹਾਂ 'ਚ ਸੈਕਸਪੀਅਰ ਵਾਲਾ, ਬਾਂਬੇ ਟਾਕੀ ਤੇ ਹੀਟ ਐਂਡ ਡਸਟ ਮੁਖ ਹਨ। ਸ਼ਸੀ ਕਪੂਰ ਦੇ ਤਿੰਨੋਂ ਬੱਚੇ ਕਰਨ ਕਪੂਰ, ਕੁਣਾਲ ਕਪੂਰ ਤੇ ਸੰਜਨਾ ਕਪੂਰ ਵੀ ਕਿਸੇ ਨਾ ਕਿਸੇ ਰੂਪ 'ਚ ਬਾਲੀਵੁੱਡ ਨਾਲ ਜੁੜੇ ਹੋਏ ਹਨ।

ਸ਼ਸੀ ਕਪੂਰ ਨੇ ਫਿਲਮਾਂ ਦੀ ਸਫਲਤਾ ਦੇ ਝੰਡੇ ਗੱਡਣ ਪਿੱਛੋਂ ਆਪਣੇ ਇਕ ਪ੍ਰੋਡਕਸ਼ਨ ਹਾਊਸ 'ਫਿਲਮ ਵਾਲਾਸ' ਦੀ ਸਥਾਪਨਾ ਕੀਤੀ ਤੇ 1981 'ਚ ਫਿਲਮ 'ਕਲਯਾਨ' ਦਾ ਨਿਰਮਾਣ ਕੀਤਾ। ਇਸੇ ਸਾਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਕ ਹੋਰ ਫਿਲਮ '36 ਚੌਰੰਗੀ ਲੇਨ' ਅਤੇ 1984 'ਚ 'ਉਤਸਵ' ਨਾਮੀ ਫਿਲਮ ਬਣਾਈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਅਮਿਤਾਭ ਬਚਨ ਨੂੰ ਲੈ ਕੇ 'ਅਜੂਬਾ' ਦਾ ਨਿਰਦੇਸ਼ਨ ਵੀ ਕੀਤਾ। ਫਿਲਮਾਂ 'ਚ ਅਦਾਕਾਰੀ ਦੌਰਾਨ ਸ਼ਸੀ ਕਪੂਰ ਨੂੰ ਫਿਲਮ ਫੇਅਰ ਤੇ ਨੈਸ਼ਨਲ ਐਵਾਰਡ ਸਮੇਤ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਐਵਾਰਡ ਮਿਲੇ। ਪੁਰਾਣੇ ਜ਼ਮਾਨੇ 'ਚ ਧਰਮਿੰਦਰ ਤੇ ਜਤਿੰਦਰ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਸ਼ਸੀ ਕਪੂਰ ਦਾ ਨਾਂ ਰੋਮਾਂਟਿਕ ਹੀਰੋਜ਼ ਦੀ ਸ਼੍ਰੇਣੀ 'ਚ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਜ਼ੁਬਾਨ 'ਤੇ ਆਉਂਦਾ ਹੈ।

ਵਿਸਾਖੀ ਮੁਬਾਰਿਕ

**TO CELEBRATE
VAISAKHI**

ਵਿਸਾਖੀ ਮੁਬਾਰਿਕ

PUNJABI CULTURAL SOCIETY *of Chicago*

Proudly presents most popular show in Chicagoland since last two decades

RANGLA PUNJAB 2011

on

SATURDAY, APRIL 23, 2011

7:00 p.m. sharp

**COPERNICUS THEATER
(FORMERLY GATEWAY THEATER)**

5216 W. Lawrence Ave., Chicago, IL.

ENJOY A COLORFUL, CULTURAL & FAMILY STYLE EVENING FULL OF EXCITEMENT

ਰੰਗਲਾ ਪੰਜਾਬ

Bhangra, Gidha, Dances, Skits, Songs, Bolian, Live Music, Dhol, Variety Items

Admission Donation: \$15, \$25, \$50, \$100, VIP.

(Dinner included w/\$100/VIP tickets with reserved seats), Children under 10 yr.-Free

Sponsors are encouraged, will be appropriately recognized at the show. Advance purchase is encouraged,

Purchase your tickets ASAP, Make your check payable to P.C.S. Chicago.

For further information please contact:

ਪੰਜਾਬੀ ਸਭਿਆਚਾਰਕ ਸਭਾ (847) 359-5PCS

PUNJABI CULTURAL SOCIETY

of Chicago

P. O. BOX 1244, PALATINE, IL. 60078 : Fax: 847-359-1107, E-mail info@PCSCChicago.org

www.PCSCChicago.org

PCS IS A NOT FOR PROFIT ORGANIZATION PROMOTING PUNJABI CULTURE, LANGUAGE, SPORTS & PERFORMING ARTS.

ਗੁਲਜ਼ਾਰ ਸਿੰਘ ਮੁਲਤਾਨੀ ਅਤੇ ਪਰਿਵਾਰ ਵਲੋਂ ਆਪ ਸਭ ਨੂੰ

ਵਿਸਾਖੀ ਮੁਬਾਰਕ

ਸਮੂਹ ਭਾਈਚਾਰੇ ਨੂੰ
ਖਾਲਸਾ ਪੰਥ ਦੇ
ਸਿਰਜਣਾ ਦਿਵਸ
ਦੀ ਲੱਖ ਲੱਖ ਵਧਾਈ

Pan-Oceanic Engineering

General Contractors
& Engineers

Our Expertise:

- Sewer & Water Lines Installation
- Excavation & Demolition
- Concrete & Asphalt Paving
- Commercial & Residential Construction Management
- Ornamental and Temporary Fence Installation

Awarded with "Green Certification"
for "Sustainable Construction"
at O'Hare Airport by City of Chicago.

Our Clients:

- City of Chicago
- Illinois Department of Transportation
- METRA Rail
- O' Hare Airport
- Capital Development Board
- Chicago Public Schools
- All Kinds of Construction Customers

Pan-Oceanic Group

8501 W. Higgins Rd., Suite 630, Chicago, IL 60631
Ph: 773-601-8408, Fax: 773-601-8409 www.panoceanicinc.com

EXCAVATION • SITE UTILITIES • ASPHALT PAVING • CONCRETE WORK

EXCAVATION • SITE UTILITIES • ASPHALT PAVING • CONCRETE WORK

**FREE
ENTRY**

**FREE
PARKING**

SHER-E-PUNJAB SPORTS & CULTURAL SOCIETY INC.
Cincinnati, Ohio
PROUDLY PRESENTS

NAUGHTY BABA IN TOWN

A COMEDY PLAY

**Friday, April 22, 2011
7pm-10pm**

**At : The Dayton Convention Center
22 E. Fifth Street, Dayton, Ohio 45402**

For more information please contact :

Pawan 937-838-3767 Mavi 513-616-4530

Baljit 937-369-3086 Pamma 937-469-0202 Jassi 513-235-4828

Grand Sponsors: Amarjit Aggarwal, Amarjit Takhar (Hissowal), Baljit Singh, Jagpal Grewal, Amrik Tiwana, Harinder Kang, Jasdev Gill, Devinder Kalon, Harwinder Walia, Jaswant Singh Jassi, Narinder Thind, Charanjit Brar, Jimmy Brar, Makhan Badhesha, Parminder Takhar (Hissowal), Sushil Aggarwal, Vaneet Gupta, Kumar Pawandeep, Surjeet Mavi, Sudesh Jain, New York Life Insurance (Ph:937-436-0103), Darshan Sehbi, Harvinder Kang, Palwinder Dhillon,

Roma Wholesale, Manoranjan and Shaffer Inc., Jas (Amar India), Rajinder Singh (Azad India), Pyara Singh Anand India

Sponsors: Palwinder Gill, Parmjit Singh, Sukhwinder Singh, Avtar Singh Springfield, Satwant Deol, Gurminder Sandhu, Surinder Cheema, Pritampal Singh, Lakhvir Baasi, Harjit Singh, Jassa Grewal, Jagtar Fantu, Balkar Bath, Parminder Bassi, Charanjit Kaler, Ruby & Happy, Satinder Ghuman, Surjit Singh, Lakhwinder Singh, Rashpal Sahota, Dr. Satinder Bharaj, Gurcharan Kang, Tirath Sandhar, Satparkash Singh, Lakhvir Singh, Vijay Sharma Sharma & Co., DJ Soni, Sunshine Transport

Restaurants: Jeet India, Maharaja, Indian Bistro, Royal Taj, Indian Oven, Taj Mahal, Ajanta India, Namaste India, Brij Mohan

**ਮੁੱਖ ਮਹਿਮਾਨ
ਹਰਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਵਾਲੀਆ**

PUNJAB SPORTS & CULTURAL CLUB, OHIO

PROUDLY PRESENTS

THE 3RD Annual Vaisakhi Mela

When: 23rd April, 2011 (Saturday) 5 PM TO 11 PM

ਵਿਸਾਖੀ
ਮੁਬਾਰਕ

At Mason Middle School

6370 South Mason Montgomery Road, Mason, Ohio 45040

ਵਿਸਾਖੀ
ਮੁਬਾਰਕ

ਪੰਜਾਬ ਸਪੋਰਟਸ ਐਂਡ ਕਲਚਰਲ ਕਲੱਬ ਸਿਨਸਿਨੈਟੀ ਵਲੋਂ ਸਮੂਹ
ਸਿਨਸਿਨੈਟੀ ਦੀ ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਨੂੰ ਨਵੇਂ ਬਣੇ ਗੁਰੂ ਘਰ ਗੁਰਦੁਆਰਾ
ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਿੱਖ ਸੁਸਾਇਟੀ ਦੀ ਬਹੁਤ ਬਹੁਤ ਵਧਾਈ

Religious Performance
Local Kids Performances of all age groups
Skits

GIDHA COMPETITION OF LOCAL PERFORMERS:
FIRST PRIZE: \$1,100 (Sponsored by Jagroop Singh Toor)
SECOND PRIZE: \$700 (Sponsored by Happy and Ruby of Dayton)
NATIONAL BHANGRA COMPETITION:
FIRST PRIZE: \$1,100 (Sponsored by Aman Singh Dharni)
SECOND PRIZE: \$700 (Sponsored by Dr. Darshan Singh Sebhi)

Free Entry
Free Parking

MC: Harvinder Singh Riar (Jus Punjabi Anchor)
!!!GRAND SPONSOR: JAGROOP SINGH TOOR!!!

Gold Sponsor: Rachpal Singh Thakkar

ਅਸੀਂ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਵਿਚ ਹਿੱਸਾ ਲੈ ਰਹੇ
ਬੱਚਿਆਂ ਦੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਮਾਪਿਆਂ ਦੇ
ਧੰਨਵਾਦੀ ਹਾਂ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕਲੱਬ ਦੀ
ਭਰਵੀਂ ਮਦਦ ਕੀਤੀ ਹੈ।

Sponsors: Punjab Sports Club-Cincinnati, Sports Club Dayton, Sushil Agarwal, Palwinder Singh Dhillon, Harinder Singh Kang, Ranjit Singh Takhar, Jhirman Singh Riar, Kulbir Singh Jodi, Azad India Restaurant, Sohan Singh Bilkhu, Harpreet Ghuman, Happy Matot, All Committee members, Jagpal Grewal, Avtar Singh Springfield, Parminder Bassi, Apna India Restaurant, Amol India Restaurant, Lakhwinder Singh-Jeet India Restaurant (Dayton), Royal Taj India, Brij Mohan, Patel Brothers, Bombay Grocers, Tri State Accountant, Surinder Cheema, Mukhtiar Singh Sekhon, Pyara Singh Bhatti & Family

!!!SEATING IS LIMITED AND AVAILABLE ON A FIRST COME FIRST SERVE BASIS!!!

!!!Ample security!!! !!!Food booths available!!! !!!Alcohol/Drug consumption is strictly prohibited in the school premises!!!

Mukhtiar Sekhon	513-919-2311	Gurinder Dhillon	513-373-0145	Harmit Ghuman	513-300-2791
Sukhchain S. Gill	513-253-6424	Harbans S. Gill	513-550-5917	Gurjant Sekhon	513-923-0735
Swaran Sidhu	513-266-0885	Jasminder (Bunty)	513-253-2347	Kuldeep Singh	917-463-9100
Sukhvir Singh (Sukhi)	513-404-2493	Jasbir Parmar	513-407-0823		
E-mail: punjabsportsclubohio@yahoo.com				www.punjabsportsclubohio.com	